ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2
MARDI
2 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.302
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.302

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԼԵՖՕՂԼՈՒ Անգարա վերադարձած է եւ յայտարարած թէ Թեհրան կատարած իր այցելութիւնը չատ սիրալիր անցած է եւ ծառայած վերջ դնելու բոլոր տարակարծութեանց: Իրան խորապէս զբաղուած է Թուրքիոյ չէզոք դիրքը Ծոցի պատերազմին առթիւ, Ռաֆսանճանիի հակ թերնով, հեռատեսիլէն: Թուրքիոյ կատարին նախարարը չեչատ է որ, ոչ միայն վերջ տրուած է տարակարծութեանց (Թեհրան ձգտկած էր Թուրքերու ներգաղթուրա հալածանքը մինչեւ Իրաք) այլեւ փոխադարձ համաձայնութիւն մը ըլլացած է, ըստ որուն Անգարա իր հողամասին վրայ արգելք պիտի հանդիսանայ հակապարսիկ որեւէ արարքի, Իրան ալ իր կարգին, թոյլ պիտի չտայ որ փոքրամասնութիւններու կոմկէ, որեւէ հակաթուրք արարք գործուի իր հողամասին վրայ»:

ՇԻՐԱՔ արագ այցելութիւն մը կատարեց նոր – Քալեոնիա եւ Փարիզ հրաւիրուած 32 քաղաքապետները: Շեչտեց թէ հաղորդավարութիւն խառնակութիւն չի նշանակեր եւ թէ ԷՖ–ԷԼ–ԷՆ–ՔԱ–ԷՍ–ը եւս ԷԼ–ՔԱ–ԷՍ–ը չեն կրնար ցեղի մը անունով խօսիլ, ինչ որ ալ ըլլայ ան: Իրանայի նախարարապետը, ապա անոր Ուպիս եւ Ֆութունա կղզիները պիտի Փարիզ կը վերադառնայ Ֆրանսայի Փոլինէզիայի համբով:

ՄԱՐՈՔի թագաւորը չեզեալ հռչակեց Լիբիոյ եւ Մարոքի միութեան դաշնագիրը, ինչ որ Լիբիոյ համար «ապօրինի» է: Յանօթ է որ Մարոքի թագաւորին ուած որոշումը հետեւանք էր Լիբիոյ եւ Սուրիոյ միացեալ զեկոյցին, որ կը յատապարտէր Իսրայէլի վարչապետին հետ Հաւանութեան հանդիպումը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մէջ, ձերբակալուած է ամերիկացի լրագրող մը՝ Նիքոլա Տանիլոֆ, որպէս լրտես, մեկնումի օրուան նախօրեակին: Ըստ Ամերիկացիներուն եւ իր կնոջ, «կազմակերպուած» թակարդ մըն է: Արդարեւ, խորհրդային լրագրող մը իրեն ժամադրութիւն տուած էր եւ անակնկալութեան առեն ձեռքը ծրար մը դրած է: ՔԱ – ՔՂ – ՊՂ–ի գործակալները անմիջապէս ձերբակալած են զինքը. ծրարին մէջ ալ «խիստ գաղտնի» մակագրութեամբ փաստաթուղթեր դրած են: Նկատելի չի նկատուիր, որ «ակն ընդ ական» քաղաքականութիւնը կիրարկելով, կորպիով այսպէս պատասխանէ Ամերիկացիներուն, որոնք անցեալ շաբաթ Խորհրդային Միութեան հաւատոյ ատեանը ՄԱԿ–ի խորհրդային պաշտօնեայ մը ձերբակալեցին:

ՅԻՆԼԱՆԴԱՑի Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ Ուհրօ Քեքոնէն, մեռաւ 86 տարեկանին: Բացառիկ դէմք մըն էր, որ պատերազմի վարչապետին ապահովեց հաւատարմութիւնը, թէ իր երկրին եւ Խորհ. Միութեան հաշտութիւնը եւ թէ Ֆինլանտայի ինքնութիւնը: Մեծ եղաւ նաեւ իր դերը 1975–ի Հելսինքիի ժողովին կազմակերպութեան մէջ: Միշտ վերընտրուած է նախագահ նկատուած, հրաժարեցաւ նախագահի պաշտօնէ 1981–ին: Երբեմն նկատուած էր Մոսկուայի «նամակաբերը» եւ քննադատուած իր գիջումներուն համար: Պէտք է ըսել թէեւ, որ Ֆինլանտա-

ՖՈՒՏԲՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՏՈՐՊԵԴՕ Ք·»Ի ՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 10ՐԴ ՏԵՂԸ

Օգս· 30ի եւ 31ի խաղերու արդիւնքները կն են·–

Դինամօ Մ· – Ձերնոմորեց	2 – 0
Դինամօ Մինսկ – Կայրաթ	2 – 1
Դինամօ Կ· – Տորպեդօ Մ·	0 – 0
Սպարտակ – Դնեպր	1 – 1
Զէնիթ – Ժալգիրիս	2 – 1
Նախտեոր – Մետալիստ	2 – 0
Տորպեդօ Ռ· – Արարատ	2 – 3
Դինամօ Թ· – Նեֆթչի	2 – 0

Այս խաղերէն եօթ դասաւորումը կը դլխաւորէ Զէնիթ 26 կէտով, որուն կը հետեւին Դինամօ Մ· 25, Նախտեոր, Տորպեդօ Մ· եւ Սպարտակ 24ական, Դինամօ Կ· 23, Դնեպր, Նեֆթչի, Դինամօ Թ· 22–ական, ԱՐԱՐԱՏ, Ժալգիրիս, Դինամօ Մինսկ 20ական, Ձերնոմորեց եւ Կայրաթ 19ական,, Մետալիստ 17 եւ Տորպեդօ Ռ· 14 կէտերով:

Ինչպէս կը տեսնուի, վերջին երկու յաղթանակներէ եօթ Արարատ բարձրացաւ դասաւորման 10րդ տեղը, ինչ որ նոր յոյսեր կը ներշնչէ բազմահազար համակիրներու:

յի աշխարհագրական դիրքը բաւական փափուկ կացութեան մէջ կը դնէր զինքը:

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ օդակայանին մերձաւոր բնակելի արուարձանի մը վրայ, երկու օդանաւերու բախումը բազմաթիւ զոհեր խլած է, նաեւ բնակչութեան մէջ: 77 մեռեալ կար, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, որոնց մէջ տասը հոգի բնակիչներ են: Բազմաթիւ տուներ կրակ առած են եւ բախտաւորութիւն մը կը սեպուի, որ չատեր տունը չէին, ինչ որ նուազեցուցած է զոհերու թիւը: 45 ճամբորդներով եւ անձնակազմի վեց անդամներով օդանաւը Կուատալախարայէն կուգար, երբ բախած է ղրօսաշրջիկութեան փոքր օդանաւի մը:

ՀԷՆՐԻ ՄՈՒՌ, 88 տարեկան եւ դարուս մեծագոյն արձանագործներէն մէկը նկատուած, մեռաւ Անգլիոյ մէջ: «Մտեղծագործ ուժը արդիական արձանագործութեան մէջ», այսպէս կը սահմանուի տաւելաբար:

ԺԱՆ ՓՈՓԸՐԻՆ, ընկերվարական կուսակցութեան թիւ 2–ը, արտայայտուելով Մոնթէ – Գարլոյի ձայնասփիւռէն, բաւ թէ լ մօտոյ լոյս կը տեսնէ «սեւ դիրք» մը, զոր կուսակցութիւնը պատրաստած է, ընտրական չրջաններու կտրատումին վերաբերող: Հոն կը պարզուին ընկերվարականներու պահանջները, նահանգ – առ նահանգ, ի մասնաւորի Նանթի, Թուլուզի, Շարթրի, Լիլլի, Մարսէյլի, Քրեթէյլի, Սէն – Թ'Էթիէնի, Լը Հաւրի, ուր ձախի պարտութիւնը կը պատրաստուի:

ԹՈՒՐՔԻՄ. չատ մտահոգ է պարսիկ պաղթողներու օրէ օր աւելցող թիւէն եւ իշխանութիւնները կը վախնան, որ երկիրը հաշուեյարդարի բեմ դառնայ Խոմէյնիի կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ: Պաշտօնական թիւ չկայ, բայց ըստ «Հիւրրիյէթ»ի, անոնց թիւը կրնայ մէկ միլիոնի հասնիլ: Մէկ կարեւոր մասը՝ հարիւր հազար Պոլիս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ինչպէս դրած էինք «Յառաջ» Օգոստոս 30 / 31–ի մեր թիւով, Շթութկարտ ափը ունեցող մարմնամարզութեան Եւրոպայի ախոյենութեան տատումի ճիւղին մէջ հանդէս եկող լենինականցի Ռոբեր Էմմիեան հաւանական յաղթականը կը նկատուէր իր արձանագրած առաջին արդիւնքով: Արդարեւ, հայ մարզիկը Ուբրաթ, Օգոստոս 29–ի իրիկունը, 8,41 մ· ցատքելով լայն առաւելութեամբ մը նուաճեց ոսկէ մետալը դառնալով առաջիկ անպերագանցելի ախոյեանը Եւրոպայի: Յանօթ է, որ վերջերս Մոսկուա տեղի ունեցած «Բարի կամքի» խաղերու ընթացքին հայ մարզիկը 8,61 մ· ցատքելով արդէն հաստատած էր Եւրոպայի նոր մրցանիշը, նախկինէն 7 սմ· աւելի (8,54 մ·) որ կը պատկանէր Արեւելեան – Գերմանիոյ Լ· Տոմպրովսքիի:

Յայժմ, աշխարհի մէջ երկու հոգի միայն կրցած է ցատքել 8,70 մեթրէն աւելի: Անոնք են՝ Պոպ Պիմըն (8,90 մ·) եւ Քարլ Լէյուիս (8,74 մ·), որոնք կ'ապրին Ամերիկա: Եւրոպայի մէջ ցայժմ միայն մէկ հոգի կրցած է յաղթահարել 8,60 մեթրի սահմանադիծը՝ լենինականցի Ռոբեր Էմմիեան:

Ռոբեր Էմմիեան մարզական աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեց 1982–էն սկսեալ, երբ մրցումէ մրցում ան կը բարելաւէր իր ձեռք ձգած արդիւնքները: Այսպէս, 1982–ին Վիլնիւսի մէջ կը ցատքէր 7,78 մեթր, առնուելով Խորհ· Միութեան եւրիտասարդներու խումբին մէջ: Խորհ· Միութեան եւ Արեւելեան – Գերմանիոյ մարզիկներու միջեւ տեղի ունեցած մրցումին յաղթական կը հանդիսանար, իսկ նոյն երկիրներու պատասխան – մրցումին Ռոբեր Էմմիեան կը մօտենար կրոս–մայոթէոական սահմանին՝ ցատքելով 7,91 մեթր: 1984–ին 8,13՝ մ· արդիւնքով կը հաստատէր Եւրոպայի երիտասարդական մրցանիշը: Իր առջեւ կը դնուէր չափահասներու մրցանիշը՝ 8,23 մ·, որ կը պատկանէր 60–ական թուականներու աշխարհի լաւագոյն ցատքող, այսօր Խորհրդային Միութեան մարմնամարզութեան ազգային խումբի դլխաւոր մարզիչ Իգոր Տէր – Յովհաննիսեանի:

Այս տարի, Խորհրդային Միութեան ձմեռնային ախոյենութեան ընթացքին Էմմիեան 11 սանթիմեթրով կը բարելաւէր իր իսկ արդիւնքը, իսկ 1985 Փետրուարին Մատրիտ տեղի ունեցած Եւրոպայի չափահասներու ախոյենութեան ան 8,32 մ· ցատքելով կը դառնար Եւրոպայի ախոյեան, առանց սակայն կարենալ կոտրելու մրցանիշը (8,54 մ·) որ կը պատկանէր Արեւելեան – Գերմանիոյ մարզիկներէն Լ· Տոմպրովսքիի:

Օգոստոս 30 / 31–ի «Էքիփ»ը բան տեղ տուած է հայ մարզիկին յաջողութեան, յիշելով անոր հայկական ինքնութիւնը: Մարզական օրաթերթը կը գրէ ի մէջ այլոց· – «Նոյնիսկ իր յատկանիշը՝ հայ ըլլալը, սովորական կը դառնայ, երբ ծանօթ է որ զօրաւոր կերպով կուգայ, չուրջ 20 տարի ետք, Իգոր Տէր – Յովհաննէսեանէ մը, ան ալ հայ: Նախկինը Ուկրայնա կ'ապրէր, Ռոպէր չէ ձգած իր ծննդավայրը, Հայաստան»: Հոն, ուր Էմմիեան կը զարմացնէ, կը դրէ Էքիփ, ուսաերէն չատ պէչ խօսիլն է, մանաւանդ երբ պիտենք որ Խորհրդային Միութեան մէջ, լեզուն սորվիլ կը սկսին 7 – 8 տարեկանին:

× Մեր ընթերցողները յիշեն հաւանաբար, թէ «Յառաջ»ի մէջ (Յուլիս 10–ին), Վազինակ Միսքճեան լայնօրէն գրած էր մեր ախոյեանին մասին:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՊԱՀԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 26–ին է միայն, որ Թեհրանի պետական ձայնասփիւռը, առաջին անդամ ըլլալով, պաշտօնապէս կ'անդրադառնար այն ձերբակալութիւններուն, որոնք կատարուած էին Սպահանի հայկական շրջանակներուն մէջ, Յուլիս 21էն սկսեալ: Նոյն իրիկունը կարգ մը այլ մամլոմատնութիւններ կուտար Թեհրանի հեռատեսիլը, յաջորդ առաւօտ ալ կիսապաշտօնական օրաթերթը՝ «Էթթելաաթ»: Ձերբակալուած են աւելի քան տասնեակ մը Հայեր, ի չարս որոնց՝ Դաշնակցականներ:

Զարմանքով նկատեցինք, որ յաջորդ օրուան Թուականը կրող Թուրք Թերթերը (Օգոստոս 27–ի «Ճումհուրիյէթ») արձագանգելով այս լուրին, կ'աւելցնեն թէ Հալեֆօղլու անոր տեղեկացած է ճիշդ այն պահուն, երբ Անգարայի օդակայանն էր, Թեհրան մեկնելու համար: Իրեն ընկերացող պատասխանատու մըն ալ յայտարարած է այս առթիւ.– «Աթիկա փաստ մըն է այն բարեացակամութեան որ Թեհրան ցոյց կուտայ մեր այցելութեան նկատմամբ»:

ԱՐԱՐԱՏ, ՆՈՑԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ԼՐՏԵՍԸ»

Ամերիկացի այերանաւորդը՝ Ճէյմս Այրուին, ծանօթ է նաեւ իբրեւ այն յատուկ լեռնագնացը, որ մինչեւ դրած է Արարատի գագաթն հասնիլ, Նոյեան տապանի հետքերը գտնելու նպատակով: Ցարդ կատարած երկու – երեք փորձերը յաջողութեամբ չպսակուեցան: Անգամ մը ինկաւ եւ ոտքը կոտրեցաւ, ուրիշ անդամ մը հիւա մը արգելք եղաւ, բայց ինք վճռած էր չյուսահատիլ: Այս նոր փորձին, սակայն, ուրիշ փորձանք մը եկած է դլխուն: Ըստ Թուրքերուն, Այրուին եւ ընկերները Նոյեան տապանով այնքան չեն հետաքրքրուած, որքան՝ սահմանային (Իրանի եւ Խորհ· Միութեան հետ) ռազմագիտական կայաններով եւ հաստատութիւններով, ուրեմն զբերնք բանտարկած են Էրզրում, մինչեւ որ քննութիւն կատարեն: Թուրքերը կ'ըսեն որ նկարահանած է սահմանային չրջանները, երբ Թռիչք կը կատարէր...:

× Լիպերասիոն, որ բաւական երկար կ'արձագանգէր այս լուրին, յիշեցնելով թէ Այրուին, որ ամերիկացի փոնտամաենթալիսթներուն կը պատկանի (բողոքական ճիւղ մը, որ Ս· Գրոց իր մեկնաբանութիւնը ունի եւ դէմ է էքիւմէնիք չարժումներու) կը ջանայ համոզել Թուրքերը, որ կը սխալին: Բայց կ'աւելցնէ Լիպէ, «Թուրք իշխանութիւնները ոչ բանատեղծութենէ, ոչ ալ Աստուածաչունչէն կը հասկնան» եւ Ամերիկացին, կինը եւ հինդ ընկերակիցները պանդոկը բանտարկած են եւ Ֆիլմերն ալ գրաւած: Այրուին կարգ մը նկարներ հանած էր, վայրը ճշդելու համար, որպէսզի նորէն բարձրանայ:

ԿԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՃՇՄԱՐԻՏ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԼՈՑՍԻ ՏԱԿ

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

(Գ. եւ վերջ)

Ցայտնի է, որ Վանի Թագաւորներն սկզբնապէս զրաւ էին ասորերէն, յետոյ գործածեցին այս լեզուն, որ խուռիերէն է կամ նորխուռիերէն: Նրանց ժառանգներն էլ պիտի գրէին արամէերէն, լատիներէն, յունարէն...: Բոլոր այս լեզուներն էլ նրանց օտար էին հաստատապէս եւ ծառայում էին միայն գրագրութեան մարզին:

Արդ՝ ի՞նչ հմտքեր կան պնդելու համար, թէ երկուս ու կէս զարու սեպագրերի լեզուն եղել է ասոկ փոխառեալ – դրագրական եւ, սեպագրութեան բնագաւառին ծառայելուց բացի, ուրիշ կիրառութիւն չի ունեցել, այսինքն՝ կենդանի – խօսակցական լեզու չի եղել սեպագրերի հեղինակների, առաւել եւս երկրի բնակչութեան համար:

Նախ՝ սեպագրերի մեծագոյն մասն են կազմում այն բնագրերը, որոնք ներկայացնում են կազապարներ, եւ պատահական չէ, որ մօտ 500 սեպագիր արձանագրութիւնների մէջ առկայ են լոկ 350 բառ – միաւորներ: 350 բառերով անհնար կը լինէր բաւարարել կենդանի – խօսակցական լեզուի, որեւէ ժողովուրդի լեզուական գործունէութեան բազմաչերտ պահանջները:

Երկրորդ՝ աւելի քան 250 տարիների երկար միջոցին Վանի սեպագրերի լեզուն չի ենթարկուել որեւէ չօչափելի փոփոխութեան, չի մշակուել, չի հարստացել, մի բան, որ կը բացատրէր, եթէ նրանով խօսած լինէին այն իրենց սեպագրերի լեզու օգտագործողները: Բնական է յիշենք, թէ հայերէնը զարգացման ինչ աստիճաններ է անցել նոյն տեւողութեան որեւէ չրջանում՝ լինելով խօսակցական, կենդանի լեզու:

Միւս կարեւոր հանգամանքը. ո՞ւր է անհետացել այդ, այսպէս կոչուած, ուրարտերէն լեզուն: Եթէ այն լուծուել է հայերէնի մէջ, ինչպէս պնդում են կարծիքի կողմնակիցները, ապա պէտք է, որ թողած լինի իր անջնջելի հետքերը, ինչպէս բոլոր այն մեռած ու կենդանի լեզուները որոնց հետ անմիջական առնչութիւն է ունեցել Հայոց լեզուն: Դեռեւս Գր. Ղափանցեանն էր փորձում ուրարտերէնից կատարուած փոխառութիւններ համարել հայերէնի մի չարք բառեր, որոնք նրա ժամանակակիցների ու հետեւորդների կողմից իրաւացիօրէն ճանաչուում են բնիկ հայերէն, յաճախ էլ՝ ուրիշ լեզուների պատկանող:

Եւ, վերջապէս, հին աշխարհի բոլոր լեզուներն էլ, կենդանի՛ լեզուները, զրաւոր կիրառութեան չծուելով, անպայման անմահացրել են նաեւ իրենցմով խօսող ժողովրդների գրական – զեղարուեստական նիւթերը, բանահիւսութիւնն ու ընթացիկ զեղարուեստական գրականութիւնը: Այսպէս են եղել Աքքադերէնը Ասորեստանում ու Բաբելոնում, չումերերէնը՝ Շումերի երկրում, խեթերէնը՝ Խեթերի պետութեան մէջ: Նրանցով գրի առնուած էպոսներն են պահպանուել, պոէմներ ու բանաստեղծութիւններ, զեղեցիկ պատմութիւն – ներ եւ բանահիւսական անհամար զոհարներ:

Այնտեղ, ուր խուռիերէնը կենդանի, խօսակցական լեզու է եղել, այն դարձել է գրականութեան լեզու: Բանաստեղծական խօսքի բազմաթիւ օրինակներ են պահպանուել նրանով: Այն ժողովրդական երգի համար խօսքային հիմք է հանդիսացել: Բացի այն գրական ու դիցաբանական ստեղծագործութիւններից, որոնք վաղուց յայտնի են խուռիերէն սեպագիր աղբիւրների հրապարակումով, Միջերկրականի ափի Ուգարիթ քաղաքի (Սիրիա) 1919 – 55ի պեղումներով յայտնաբերուել էին մեծաքանակ սալիկներ, որոնց սեպագրերը ոչ այլ ինչ են, քան գրական ստեղծագործութիւններ, ծիսական երգեր: Վերջապէս պէտք է նաեւ Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակին վերաբերող մէկ սալիկ, որի վրայ սեպագրուած են «Աստուածների հիմն» կոչուող երգի խուռիերէն բնագիրը, նրա երաժշտութեան նշանները եւ աքքադերէն տեղեկանք այն մասին, որ դա «Աստուածների հիմն է», Ուրախայի տաճարին է:

Մեր մերձաւոր հարեւանների՝ խեթերի սեպագրերով եւս պահպանուել են ժողովրդական մի վէպ՝ «Ուլլիկումի երգը» եւ բանաստեղծական թագմաթիւ ուրիշ ստեղծագործութիւններ, որոնք գրի են առնուել ինչպէս խեթական հին թագաւորութեան (Ք. Ա. 17 – 16րդ դար), այնպէս էլ Նորի (Ք. Ա. 14 – 13րդ դար) օրերում, ընդհատ մինչեւ վերջինի կործանումը 13–րդ դարի վերջին:

Մինչդեռ, այսպէս կոչուած, Ուրարտուի խուռիերէնով Հայաստանում ոչ մէկն գրի չի առնուել գրական որեւէ յուշարձան կամ նրա պատառիկը, այլեւ նրանով կազապարուած սեպագրերի մէջ չես գտնի որեւէ նախադասութիւն, գոնէ որեւէ արտայայտութիւն, որն իր վրայ կրէր իր հեղինակի զեղարուեստական մտածողութեան կնիքը: Իսկ սա անառարկելի ապացոյց է, որ այդ կազապար – լեզուն գործածողները նրանով չեն մտածել, նրանով չեն արտայայտել իրենց յոյզերը, ապրումները, զեղարուեստական մտածողութիւնը:

Այսպէս ուրեմն. ուրարտերէնն համարուղ, բայց իրականում խուռիերէնն կամ նորխուռիերէնն լեզուն Հայաստանի բնակչութեան սեփականը չի եղել: Այստեղ ան կոչուած լինելով սահմանափակ կիրառութեան՝ պաշտօնական գրագրութեան ոլորտին ծառայելու, Դրդ դարի վերջում լ սպառ դուրս է մղուել գործածութիւնից, որովհետեւ Վանի թագաւորական հարստութեան ժառանգորդները, որոնք իրենց քաղաքական կեանքի կեդրոն էին դարձրել Արարատեան աշխարհը, արդէն գտնւում էին Աքեմենեան պարսից միրակալութեան ազդեցութեան ներքոյ եւ իրենց պարտաւորուած էին պում պաշտօնական գրագրութեան համար գործածել ոչ թէ խուռիների մեռած պետութեան լեզուն, այլ այն լեզուն, որը գործ էր ածում իրենց վրայ քաղաքական ու մշակութային զօրեղ ազդեցութիւն հաստատած Աքեմենեան բռնապետութիւնը: Սրա պաշտօնական լեզուն արամէերէնն էր, որ Հայաստանում պիտի գործածուէր մինչեւ հելլենիստական ժամանակաշրջանը եւ այս չրջանում որոշ ժամանակ էլ մրցէր հելլէնիզմի զրօսչակիր յունարէնի հետ, նրա կողքին գրաւնուելով հայ թագաւորների յուշակոթողների վրայ:

Այս նշանակում է՝ քաղաքական ու մշակութային ազդեցութիւնն էր որոշում, թէ երկրի արքունիքը ո՛ր հարեւան պիրը պէտք է օգտագործէր իր պաշտօնական զրագրութիւնը վարելիս: Եւ զարմանալի, չէ, որ յետագայ դարերի Հայաստանի արքունիքում էլ նոյն յաջողութեամբ իրար հետ մրցում էին յունարէնն ու պահլաւերէնը, լատիներէնն ու ասերերէնը... մինչեւ որ Հայերը կը ստեղծէին իրենց սեփական գիրը, մէկ-ընդմիշտ կը յենուէին նրա ամրութեանը եւ կը զգրկէին տարուբերուել ստրկացնող օտար գրերի արանքներում:

Այսքանից յետոյ, բնականաբար, ծագում է այն հարցը, թէ ապա ինչ էթնիկական պատկանելութիւն են ունեցել մեր սեպագրերի հեղինակները եւ նրանց ենթակայ երկրի բնակիչները: Սեպագրերը չէի՞ն տալիս որեւէ հիմք կամ բանալի՝ այս հարցին պատասխանելու համար:

Այս հարցը պարզելուն մեծապէս կ'օգնի, անշուշտ, սեպագրերի պարունակած նիւթի համակողմանի քննութիւնը: Ցատկապէս տեղանունների, թերեւս նաեւ անձնանունների եւ առհասարակ գոյական անունների վերլուծութիւնը:

Պատահում է, որեւէ լեզուով գրուած մէկ բառը, մի տվյալական արտայայտութիւնը մատնում է նրա հեղինակի այլալեզու լինելը, այլ ցեղային միաւորի պատկանելը: Կամ պարզւում է մի ուրիշ կարեւոր հարց՝ ո՛ւմ է վերաբերում բնագիրը, եթէ այդ անհնար է եզրակացնել նրա բովանդակութիւնից: Այդպիսի բառերն ու արտայայտութիւնները անգնահատելի ծառայութիւն են մատուցում բնագրագէտ հետազօտողին:

Դժբախտաբար մեր հետազօտող բնագրերագէտներն ու պատմաբանները մինչեւ վերջ չեն օգտուել սեպագրերի մէջ եղած հայերէն բառերի ու արտայայտութիւնների ծառայութիւնից, պարզելու համար, թէ հայերէն բառերն ի՞նչ գործ ունեն ոչ հայերէն, նորխուռիերէն սեպագիր արձանագրութիւններում, երբ է՛ւ արդպիսի բնագրերը, է՛ւ առհասարակ ամէն տեսակ վիմագիր նիւթերը չեն կարող երբեմն մէկ սեպագրերով հարուստ լինել հայերէն բառերով:

Հիմա քննենք մի դէպք, երբ հայերէն բառը սեպագրի մէջ է մտել միայն իբրեւ բնիկ հայերէն բառ՝ լոկ Հայի համար հասկնալի հասկացութիւն, երբ նոր խուռիերէնում, այն էլ Հայաստանի տարածքում սիրուած սեպագրերի մէջ, նոյն բառն ունի համանիշ խուռիերէն բառ – միաւորը:

Վանի Տարա – արեւմտեան կողմում, Խորխոր ժայռի հարթեցուած երեսին պահպանուել է Բիահինա – Նայիրի երկրի ամենախոշոր արձանագրութիւնը, որը Արդիշտի Ա.ի (Ք. Ա. 786 – 764) անունից պատմում է Թագաւորութեան 14 – 15 տարիների կեանքի կարեւոր դէպքերը:

Այս վիմագրի մէջ կայ այսպիսի մի տեղեկութիւն. Արդիշտին ասում է. «Ես լսեցի թէ, իբր, Խալուսի երկրից (եկել) զոզացել են Արզինի քաղաքի ապխուզին»:

Երկար ժամանակ անհասկանալի է եղել այս «ապխուզի» բառը, մինչեւ որ ականաւոր արեւելագէտ Գ. Ա. Մելիք-Իշխիլին գնել – պարզել է, որ դա հայերէն «աստուած»ն է:

Ուրեմն, զոզացել են Արզինի քաղաքի «ասթիուզը», եւ բազմահմուտ դիտակատը մտածել է, որ «ասթիուզ»ը Հալդի աստուածն է, Արզինիի հովանաւորը: «Ինչպէս յայտնի է, գրում է Գ. Մելիք-Իշխիլին, – աստուածների (այսինքն՝ նրանց կուռք – արձանների) առեւանգումը թշնամի երկիրների կողմից բաւական տարածուած երեւոյթ էր հին Արեւելքում: Հաշւում էին, թէ այդ եղանակով երկիրը զրկւում է նոյն աստծու հովանաւորութիւնից...»:

Այսքանից յետոյ Գ. Մելիք-Իշխիլին հետեւութեամբ եւ միանգամայն համոզիչ դնում է, որ խորխոռեան արձանագրութեան առեղծուածային «ասթիուզ»ն հայերէն աստուած բառն է, եւ, նրա կարծիքով, այդ բառը «հայերէնում լիովին կարող էր փոխառութիւն լինել ուրարտերէն լեզուից»:

Որքան համոզիչ է դիտնականի առա – ջարկութիւնը «ասթիուզ»ին ճանաչել որպէս հայերէն «աստուած» բառը, նոյնքան էլ անընդունելի է նրա ենթադրութիւնն այն մասին, թէ հայերէն «աստուած»ը կարող է լինել փոխառութիւն, այսպէս կոչուած ուրարտերէնից: Անընդունելի է, ամէնից առաջ, այն պատճառով, որ «աստուած»ը բնիկ հայերէն բառ է եւ բացատրում է միայն հայերէն: Իսկ «ուրարտերէն» կոչուած սեպագրերում «աստուած»ի համար կային ուրիշ բառեր՝ տինգիր եւ ինիբխասի:

Յաջորդ օրինակը ես դարձեալ վերցնում եմ Արզիշտիի Խորխոռեան տարեգրութիւնից: Այնտեղ, նոյն 5–րդ սիւնակում, ուր «աստուած»ի օրինակն էր, յիշատակուում է մի տեղանուն, որն այլեւս չկայ ուրիշ որեւէ սեպագրում: Այդ անունն է՝ թուարասիի հուպի: Եթէ նկատի առնենք, որ առաջին բառի նիհ ածանց է, կը մնայ թուարասի հուպի:

Դեռեւս Ի. Սանդալճեանն է իր ժամանակին համոզուած ասել, որ այս արձանագրութեան թուարասի հուպի–ն մէջ պէտք է տեսնել Վանայ լճից հիւսիս – արեւմուտք փռուած Տուարածատափ կոչուող դաշտի անուան հնագոյն յիշատակութիւնը: Իսկ Գր. Ղափանցեանը, ճշդելով հուպի–ի իմաստը՝ գտնում էր, որ դա հայերէն «հովիտ»ն է՝ իմաստով նոյնը, ինչ «տափ»ը («դաշտ», «հարթավայր»), ուստի եւ թուարասիհի հուպի–ն լրիւ համապատասխանում է «Տուարածատափ»ին:

Տուարածատափ նշանակում է Տուարծի դաշտ (հովիտ): «Տուարած»ն էլ յայտնի է իբրեւ հին հայերէն բառ՝ «տուար արածացնող, հովիւ, նախրապան»: «Տափ»ի տեղ արձանագրութեան մէջ նոյնիմաստ, բայց զարձեալ բուն հայերէն մի այլ բառ է՝ «հովիտ» – հուպի:

Աւելորդ չի լինի նշել, որ «Տուարած» բառն ինքը չատ աւելին է ասում, քան մի տվյալական բառի առկայութիւնը սեպագրում: Այստեղ բնիկ հայերէն կուռ արմատ՝ «տուար» եւ «արածել», միացել են մէկն ու մէկի հայերէնին յատուկ բառաբարդման եղանակով. «տուար – արածող» «տուար – արած» «տուարած» – «տուարած»: Իսկ լեզուի մէջ, այն էլ վարչական օրերում, այս օրինակ երեւոյթները պիտի կատարուէին աւելական ժամանակում, դարերի ընթացքում:

Ուրեմն, Ք. Ա. 8–րդ դարի առաջին քառորդում Վանից հիւսիս – արեւմուտք բնակած երկրամասը կոչւում է հայերէն՝ Տուարածի հովիտ, բնականաբար, այն պատճառով, որ այստեղ բնիկները հայեր են եղել: Հայեր են եղել, եւ դա իր անջնջելի դրոշմն է դրել նրանց բնակութեան վայրի, երկրամասի անուան վրայ՝ Տուարածի հովիտ եւ մինչեւ այսօր ու յաւիտեան պէտք է կոչուէր Տուարծատափ:

Բայց չէ՞ որ օտար նուաճողը տուարածի հովտի անունն իր արձանագրութեան մէջ թարգմանած կը փորագրէր կամ, որ չատ հաւանական է, կ'պաղատացէր, այնպէս կը հեռացնէր, որ այդ բառախնին անյարաբերական բառի հայերէն ձեւն անհնար կը լինէր վերականգնել: Արդիշտիի արձանագրութեան մէջ այդպիսի բան տեղի չէ ունեցել: «Տուարածին» իր ամէն ինչով այնպէս համապատասխանում է հայերէնին, կարծես այն փորագրել են 5–րդ դարի գրարարով:

Ուրեմն, համարձակուենք անել նաեւ երկրորդ եզրակացութիւնը. Հայ են եղել ոչ միայն Տուարածի հովտի բնակիչներն ու տէրերը, այլեւ այդ սեպագրի տէր Արդիշտի Ա. Թագաւորը, նրա սեպագրերի փորագրողները:

Եւ այսքանից յետոյ էլ տրամաբանական է մտածել, որ Հայերն Արզինիում ու Տուարածի հովտում յայտնուել են ոչ թէ Ք. Ա. 775–ին, որպէսզի դաշտն այդպէս կոչեն, եւ Արդիշտի Թագաւորն էլ անմիջապէս արձանագրի, այլ այդ կարեւոր վիճակագրութիւնից չատ ժամանակ՝ դարեր առաջ, քանի որ տեղանունները ստեղծուում, արմատաւորուում ու համընդհանուր ընդունելութեան են արժանանում տեսական ժամանակում, եթէ իրենց հետ կապում են ոչ թէ որոշակի դէպք, դէպք կամ երեւոյթ (օրինակ՝ Արդիշտիխինիլի, Կրերունի եւայլն), այլ ժողովրդական կեանքը, կենցաղը, տեղագրական փորձը:

Ես սեպագրերի բառապաշարից այստեղ քննեցի միայն երկու բառ, որոնցմով բաւական հիմնաւոր կերպով կարելի է եզրակացնել, որ Վանի Թագաւորութեան հէնց առաջին չրջանում, 8րդ դարի սկզբին, Հայեր են եղել երկրի հզօր կեդրոնի՝ Վանից հարաւ – արեւելք պտնուող Արզինի – Մուսասիրի եւ Վանից հիւսիս – արեւմուտք տարածուած Հովտի բնակիչները, ինչպէս նաեւ Խորխոռեան տարեգրութեան հեղինակը՝ Արդիշտի Թագաւորը: Ուրիշ կերպ էլ չէին կարող լինել, քանի որ այդ Թագաւորութեան՝ ասորեստանեան սեպագրերից յայտնի առաջին գահակալ Արամը (9–րդ դարի սեպագրում՝ Արամու), ըստ մեր Պատմահօր ժամանակագրութեան, Հայկի ամենահզօր սերունդներից մէկն է եղել, Հայոց լեզուի պաշտպանութեան մեծ նախանձախնդիրը: Եթէ ուսումնասիրողները յաջորդների տեղական պատկանելութիւնը չէին կարողանում ճշդորոշել, ապա, ահա, օգնութեան են գալիս նրանց սեփական արձանագրութիւնները: Բաւական է գրանց խորքերը դնալ բանիմացութեամբ ու արդար մտքով, եւ այն ժամանակ մինչեւ վերջ կը խօսեն սեպագրերը: Կը խօսեն եւ կը լռեցնեն պիտութեան անհմուտ ծառաներին ու սրբանց մոլորութիւններին ապաւինած թուրք կեղծարարներին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ա. Լ. Պ Ո Մ Հ Ա Յ Կ Ա Պ

Հայ գաղթականներու հիւպատոսին
1922 – 1936

Հրատ. Վիոլէտ Ձեպեճեան գրադարանի:
Հալէպ, 1986

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԻՄՆՕՐՀՆԷՔ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ

Նիւ. – Շուրջ մէկ տարի վերջ՝ Նիւ Եորքի հայ համայնքս պիտի ունենայ իր համալսարանը կրօնա – մշակութային՝ Ս. Աստուածածին եկեղեցիս կից, 281, պուլ. տը լա Մասղէնի վրայ:

Ս. Աստուածածին եկեղեցիս հիմնադրութեան 59-րդ տարեդարձին առթիւ, հիւրընկալ ուխտատուրի սեղանը իր շուրջ կրցաւ հաւաքել աւելի քան 900 Հայեր, որոնք պատասխարուած էին ամառային կիզիչ արեւէն՝ ամպհովանիներու ներքեւ:

Այս պատմական առիթով, պաշտօնապէս Մարսէյլէն հրաւիրուած էր Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան, հովանաւորելու համար հանդիսութիւնները:

Առաջին քարի դնեդումը տեղի ունեցաւ ներկայութեան մեծայարգ Պ. Փելիսիէի՝ անձնական քարտուղարը նահանգապետ, Պ. Ժոզէ Քալզայի, պլիսեսը Նիւրդատու, որ կը ներկայացնէր քաղաքապետ Ժակ Մեսրսէն... եւ բազում դրանաւոր եւ հայ անձնաւորութիւններ:

Ամրողջ համալիրը իր մէջ պիտի բովանդակէ ինը դասարաններ՝ մօտիկ ապագայի ամէնօրեայ մանկապարտէզին, առաջին յարկի վրայ, եւ մեծ սրահ մը 450 քառակուսի մեթր, իր առջեւ ունենալով նոյնքան մեծութեամբ պարտէզ եւ փարքինկ:

Նարաթ, Օգս. 16, եկեղեցւոյ բակին մէջ ամէն ինչ պատրաստ էր. նուիրեալ անձինք եւս հոն էին, աւելի կանուխ քան յատ սովորութեան, պատրաստելու համար մատաղը: Ամրողջ օրը՝ ժրաջան կանայք կատարեցին իրենց ուխտը, այդող կրակին եռացող կաթսային մէջ, յատ ըր նախնեաց սովորութեան, մատաղը պատրաստելով: Հոգեւորականն էէ թէ թաղականն, երիտասարդուհիներ էէ տղայք՝ միայժար ու կամովին, օրեր չարունակ էին աշխատելու, որպէսզի անմոռանալի տրուի սոյն հանդիսութեանց, որ ներաց էջ կը դառնայ այս համայնքի 93 տարուան պատմութեան:

Կիրակի, Օգս. 17, առաւօտեան, Աստուածնի Վերափոխման տօնական զանգակները աւետիս կու տային բացառիկ օրուան մը:

Մարսէյլէն հրաւիրուած էր Գուսան Երգչախումբը, որ տիկին Ժիւլիէթ Երլանեանի գեկավարութեան ներքեւ՝ պատարագի երգեցողութեամբ համայեց հանդէս հաւատացեալները: Ֆրանսայի հիւրը ինչ մեծ յափշտակութեամբ հետեւեցան առանց դոյղն ճանճրոյթի: Իսկ Յակոբ եպիսկ. իր քարոզով չմոռցաց մեկնել ու բացատրել խմատն օրուան տօնին:

Յատարա պատարագի, տեղի ունեցաւ նաեւ ուսանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը: Այս տարի չուրջ 100 անուն խաղող նուիրուած էր...:

Եկեղեցւոյս զանգակները կրկին սկսան հնչել, անվերջանալի կերպով: 1927 թուի Օգոստոսի 17-ին կատարուած է հիմնօրհնէքը Ս. Աստուածածնին եկեղեցւոյ. այսօր, հիմքերը պիտի օրհնուին համալիրին, 59 տարիներ ետք:

Թափօրը սկիզբ կ'առնէ եկեղեցիէն, կ'անցնի Պուլվար տը լա Մասղէնը եւ մուտք կը գործէ նոր հողամասին դռնէն: Հաւատացեալներ կը հետեւէին...: Շարականներու երգակցութեամբ՝ մեծ ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ երկարաձգուող թափօրին՝ նոյնիսկ շրջակայքի Ֆրանսացի բնակչութեան, որ տարիներէ ի վեր, – ըստ իրենց իսկ վկայութեան – սոյն թաղամասին մէջ չէին տեսած նմանը:

Պարամեան համալիրի հիւսիսային անկեան հիմքը փորուած էր օր առաջ եւ՝ հիմնաքարը պատրաստ...: Յակոբ եպիսկ. իր երկու առընթերակիր սարկաւագներով, կը դրուէր կեդրոնական մասը: Պետական եւ բարեգործական անձնաւորութիւններ մէկ կողմէն, իսկ Պարամեան ընտանիքը՝ Վարչութիւնս ու այլ բարերարները միւս կողմէ՝ կը շրջապատէին եպիսկոպոսը:

Կրօնական արարողութեամբ հիմնօրհնէքը կատարուելէ ետք, Քաղաքապետի ներկայացուցիչ Պ. Ժոզէ Քալզա կը հրաւիրուի՝ դետեղելու համար առաջին սրբատաշ քարը հիմքին մէջ: Պահած ըլլալու համար մեր նախնեաց դեղեցիկ աւանդական սովորութիւնը, կը հրաւիրուին նաեւ եկեղեցւոյս երկու աւագ սարկաւագները՝ Թորոս եւ Թադէոս, իրենց կարգին փորուած հիմքին մէջ դնելու սրբատակ մը միւռոն եւ նշխար մը՝ փոքրիկ տուփերու մէջ պարփակուած: Ապա, հանդիսավար Տարօն Ծայրգ. վրդ. Ճէրէճեան կ'ընթեռնու ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ մը եւ կը հրաւիրէ Օր. Սիւզան – Գոհարիկ Պարամեանը՝ զայն եւս դետեղելու համար հիմքին մէջ:

Այսպէս, մեր հերոս նախնեաց ոգին կը կենդանանայ անդամ մը եւս եւ կու գայ օրհացնելու մեզ՝ հայ մնալու մեր վճռականութեանը մէջ:

Ապա, կը հրաւիրուի նահանգապետի ներկայացուցիչ՝ Պ. Փելիսիէ եւ մեր մեծ բարերարը Պ. Պարամեան՝ միասին փակելու եւ ծեփելու փոս – հիմքը, ծախսահարութիւններու տեղատարափի ներքեւ:

Յօսք կ'առնեն Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան՝ հոգեւոր հովիւ Նիսի հայ համայնքիս, Պ. Գրիգոր Աժամբրանեան առենապետ կրօնական Ընկերակցութեանս Վարչութեան, Պ. Ժոզէ Քալզա և Պ. Փելիսիէ:

Ամենայուղիչ պահն եղաւ, երբ Տիկին Լիւսի Պարամեան, վանդակին մէջէն, մէկ առ մէկ, ազատ արձակեց երեք սպիտակ աղաւնիներ՝ որպէս խորհրդանիշ՝ համայնքիս տարիներու երազին իրականացման:

Տեղական «Նիս Մաթէն» օրաթերթը կը գնահատէ 1200 հոգի ընդհատած էր ներկաներու թիւը. ըստ մեզի, առաւել քան 900 Հայերու բազմութիւն մը մասնակցեցաւ Ուխտատուրի սեղանին, անոնք զարձան կենդանի վկաներ սոյն աննախընթաց ու բացառիկ եղելութեանց:

Անշուշտ զուռնան ու տուտուկը չկային... ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը ելոյթ ունեցաւ դեղեցիկ յայտագրով մը՝ մեներգներու, խմբային երգերու եւ արտասանութեանց: Տիկին Հերմինէ Քէշիշեան, Վալանտէն, ծափահարութիւններ խլեց՝ երբ զմայլելի կերպով մեկնաբանեց երկու հայկական ժողովրդային երգեր: Փոքրիկն Մակի Պոչնաքեան նազելատ ճեմօրէն արտասանեց Եկեղեցիս հայկական՝ Վ. Թէքէեանի,... Սա – կայն ան բոլորիս վերապահած էր նաեւ դեղեցիկ անակնկալ մը: Որքան ապաւորիչ մեղմութեամբ, յստակ հնչականութեամբ եւ հմայիչ հա-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ պետական ԱԹՍ հեռատեսիլի կայանէն Օգս. 4-ին, պատկերասփռուած է տեղւոյն հայ գաղութին մասին ժապաւէն մը՝ «Ցոյսի դռները»: Ներկայացուած է հայ ժողովրդի ծագումը, Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ այլն: Մասնաւոր բաժին մը յատկացուած է Ջարդերուն եւ ցեղասպանութեան: Արժանթինի հայ գաղութի կազմաւորման պատմութիւնը կատարած ատենն յիշատակուած է առաջին Հայ՝ Հ. Ֆրանսիսքօ տէ Ամբենիայի մուտքը 1555-ին: Զրոյցներ եղած են ջարդերէն վերապրողներու հետ: Ռուբէն Մոզեան խօսած է հայերէն լեզուի ու մշակոյթի մասին. Նելլա Պուլղուրճեան անդրադարձած է հայ գործիչի կազմութեան պատճառներուն. Ակումբին Դաւիթեան ներկայացուցած է օտար երկրի մէջ Հայ ըլլալու եւ Հայ մնալու տագնապը, արմատներուն կառչելու խորունկ զգացումը: Ալիսիա Թերզեան խօսած է հայ երաժշտութեան մասին. Հանդէս եկած է Հ.Օ.Մ.ի «Նայիրի» պարախումբը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ամբենիօ – Արմենթինա պետական վարժարանին մէջ Օգոստոսէն սկսեալ կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն, օտար աշակերտներուն: Վարժարանը կառուցուած է 1968-ին, նուիրատուութեամբ ողբացեալ Պօղոս Արզումանեանի եւ իր քրոջ: Հայերէնի դասընթացքին պիւտճէն կը հոգայ «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութիւնը, որուն տնօրէնուհին է Տիկին Սիրանոյշ Արզումանեան – Մեծատուրեան, իսկ փոխ – տնօրէնը՝ Արմէն Մեծատուրեան:

×

ԼՆՃԼԼԷՍ ՓՈՐԻՍԹի (Քալիֆորնիա) վերաուկս համբարին մէջ, Յուլիս 27-էն Օգս. 3, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի մէջ – մասնաճիւղային քանակումը, որուն մասնակցած են Հովիտի, Լոս Անճըլըսի, Փասատինայի, Մոնթեպելլոյի եւ Սան Տիէկոյի մասնաճիւղերէն 200 արիներ, արենոյշներ, զաւակներ եւ մրջնիկներ: Վերջին օրը տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են 150 ծնողքներ: Բանակումի օրերուն տեղի ունեցած են արշաւներ, տրուած են դասախոսութիւններ՝ ազգային եւ սկաուտական նիւթերու շուրջ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Օգս. 1-ին, տեղի ունեցած է հայ հերոսներու եւ քաղաքական բանտարկեալներու նուիրուած ձեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Արմենիա Երիտ. Միութեան եւ Աղբալեան Ուսանողական Միութեան: Ներկայ եղած են 250 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Աւօ Համեան: Բանախօսած են Յուսիկ Գարլոս Թահմազեան եւ Կրասիէլա Այնաճեան: Ցուցադրուած են լուսապատկերներ՝ անցեալի ու ներկայի հայ Ֆէտայիներու կեանքէն:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Բագրատեան» սրահին մէջ, Օգս. 1-ին, տեղի ունեցած է Շաքէ Գազանճեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարելով Հեղինէ Հարպոյեան ներկայացուցած է երգչուհին եւ դաշնակահարուհին, նոյն ատեն չեչտելով հայ երգին ու երաժշտութեան դերը մեր կեանքին մէջ: Շաքէ Գազանճեան մեկնարանած է Կոմոյեանէն, Կանաչեանէն, Կոմիտասէն, Տիգրանեանէն, Ալեմշահէն, Մանդակունեանէն եւ այլ հայ երգահաններէ գործեր, որոնց դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

1200 հոգի ընդհատած էր ներկաներու թիւը. ըստ մեզի, առաւել քան 900 Հայերու բազմութիւն մը մասնակցեցաւ Ուխտատուրի սեղանին, անոնք դարձան կենդանի վկաներ սոյն աննախընթաց ու բացառիկ եղելութեանց:

Անշուշտ զուռնան ու տուտուկը չկային... ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը ելոյթ ունեցաւ դեղեցիկ յայտագրով մը՝ մեներգներու, խմբային երգերու եւ արտասանութեանց: Տիկին Հերմինէ Քէշիշեան, Վալանտէն, ծափահարութիւններ խլեց՝ երբ զմայլելի կերպով մեկնաբանեց երկու հայկական ժողովրդային երգեր: Փոքրիկն Մակի Պոչնաքեան նազելատ ճեմօրէն արտասանեց Եկեղեցիս հայկական՝ Վ. Թէքէեանի,... Սա – կայն ան բոլորիս վերապահած էր նաեւ դեղեցիկ անակնկալ մը: Որքան ապաւորիչ մեղմութեամբ, յստակ հնչականութեամբ եւ հմայիչ հա-

մեղութեամբ՝ Մակի արտասանեց երկարաշունչ քերթուած մը, զոր Օր. Աւրինէ Տատրեան, –խնդրանքով Տիկին Լուիզ Աճեատեանի–, բանաստեղծած էր՝ հիմնօրհնեաց այս պատմական օրուան զայն նուիրելով: Հազիւ վերջացուցած իր արտասանութիւնը, Օր. Մակի, տատներկու տարեկան այս աղջիկը, նոյն քերթուածի Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, –Օր. Օհանեանէ–, մեկնարանեց յաղթական չեշտով մը, բուռն ծափահարութիւններ խլելով:

Կ'երեկոյանար օրը, սակայն հաւատացեալք տակաւին կ'ուզէին մնալ այդ հողին վրայ, ուր չուտով չինարարական աշխատանքները պիտի սկսին ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ–ի, գինուցած խաղողով՝ Արարատեան գինիով համեհատած:

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Ինսաֆ Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Մխաքի հօրեղբօր (Պօղոս) տղան, Գրիգոր Մեծատուրեան ընդհ. պատերազմէն առաջ Մարսէյի մէջ եւրոպական առեւտրական տան մը ներկայացուցիչն էր. եւ պատեղ եղբօրը վարդանի հետ կարեւոր դերքի տէր: Նաեւ իր մեծ հայրը (մօրը կողմէ) Գասպար Աւագեան, հօրեղբայրը Յովհ. Աւագեանի, ունեցած է քեռան անցեալ մը: Բինկեանի մէջ տէր էր Նոթ Թանգարանի մը եւ դեղեցիկ նկարներու հարուստ հաւաքածոյի մը, որոնցմով կը զանար իր զաւակներուն ու թոռներուն դեղագիտական ճաշակ ու ներշնչում տալ: Հին զարու նոր մարդը: 1850 – 60ական թուականներուն հրատարակած է յանդուգն դերք մը՝ Սասո Մոսքեանց անունով եւ թողած՝ անտիպ նիկեր:

×

Մխաք Մեծատուրեան կը ծնի Բինկեան 1886-ի Յունուարին: Իրենց բնակարանը դեղին կեդրոնը կը գտնուէր եւ ունէր անտառիկ ամրոցի մը երեւոյթը: Մխաք կը մկրտուի իր ծննդավայրի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին Յակոբ քհնյ. Թաթարեանի ձեռքով եւ կնքահայրութեամբ Վարդան Մեծատուրեանի: Օրօրոցի շրջանը կ'անցընէ ան բազմանդամ յարկի մը մէջ՝ ուր զորով ու զրգանք կը դեղան: Իր մանկութիւնը բնորոշող բացառիկ բնաւորութեամբ մը Մխաք կը զանագանուի տարեկիցներէն: Խաղ ու խնդումէ հեռու, աղմուկէ ու բազմութիւններէ զգուշացող, մտածկոտ, սակաւախօս, ամչկոտ ու մենաւոր: Այս ոչ – բազմալի երեւոյթը կը տիպէ ծնողքը կանուխէն, հազիւ վեց տարեկան, դնել զայն դեղին Մեսրոպեան նախակրթարանը. հոն կը ճանչցուի Շաւասպ անունով: Անհոփոխ կը պահէ սակայն Մխաք իր եռանդկոտ, լուռ ու հեզիկ բնաւորութիւնը: Դասերու ժամանակ անոր վրայ կը տեսնուի կաշկանդուած վիճակ մը, կը նեղի զազափարները յայտնելու յատակ: Աստոր փոխարէն կը չահագնէ ունկնդրելու, հասկնալ փափաքելու հետաքրքրութիւնը: Ախորժ չի գալ զպրոցի կեանքէն. կը տեղծէ յաճախ պատրուակներ բացակայելու, որուն կը յաջորդէ աշխատելու որոշ տրամադրութիւն մը:

Դպրոցին տնօրէնն Յարութիւն Տիրատուրեան եւ ուսուցիչ Զարեհ Գասեան (Տ. Պետրոս Ա. քհնյ.) վերջապէս կը հարկադրուին ծնողքին յայտարարել Մխաքի ծոյլ, անընդունակ ու հետզհետէ ապուշ աշակերտ մը դառնալը: Մխաք կարծես դասերը պատրաստելէ աւելի հաճոյք կը զգայ ու կը նախընտրէ կատարել արուած դրաւոր ծանր պատիժները իր ծուլութեան համար: Այդ անհատնում ընդօրինակութիւնները պահանջուած ժամանակին հասցնելու գերադոյն ճիգը, տառապանքէ աւելի բան մը կ'ըլլայ իրեն համար: Առով ակամայ իր երկու տարուան դպրոցական շրջանին հետու կը մնայ ընկերական ազատ խաղերէ ու խմբական զուարճութիւններէ:

Տունի եւ զուրսի կեանքը ոչ նուազ մտահոգիչ է: Մանկական չարաճճիութիւններ անհաչտ կը մնան իր զգացումներուն հետ: Դիւրագրգռած է ու զժուարահաճ: Երբեմն խոստումներէ հաք կը համակերպի ճաշել կամ խմել. իսկ փոքր ըսիպում մը պատճառ կ'ըլլայ զինքը վըշտացնելու եւ նոյնիսկ լացնելու: Սակայն իր տարիքին հետ կ'աւելնան հետզհետէ նախասիրութիւններն ալ: Կը փորձէ քիչ քիչ մերթ առանձին, մերթ մօրը հետ կամ ընկերովի հեռանալ մերձակայ պարտէզներու եւ պուրակներու զոզը, մինչեւ իսկ անվնաս սարակներու գագաթը, ջրերու եզերքը, զբօսնելու համար: Յաղընկերները զինք զժուարաւ կը բաժնեն տունէն: Անոնց հետ Մխաք ժուռ կու գայ ուռիներու շուքին տակ, աղբիւրներու մօտիկ, երբեմն «թեզանիքին հանդրիճած», գեներուն մէջ կազմելու «թաթաւուն» լճակները, ջուրին վազքը արգիլելու համար: Աներ օրուան պատչին շրջանակը հետու չըլլար իրենց տան սահմաններէն, երբեմն մինչեւ Փարենց Աղբիրը, Թորոսին երդիքով միասին:

Մխաք ութ տարեկանին, զարնան թէ ամրան, առտու իրիկուն, կը կենայ ճամբաներուն եզերքը այլեւս համարձակ դիտելու երթն ու զարձը մշակին, նախիրին, «այծհօրանի անդէորդին», որ իր արինդով «մէգին մէջէն երգ մը կը ծապեցնէ»: Այդ անշունչ զործիքը լսելու եւ զայն ունենալու բազձանքը կ'իրականանայ քանի մը տարի յետոյ Սվազի մէջ, ուր ինքն ալ վարժ սրնգահար մը շըրթներուն վրայ կը կենդանացնէ հօտապին սրտահունչ երգերը: Այդ եզանակներուն մէջ ամէնէն աւելի կը սիրէ նուագել այն՝ որով հովիւը ոչխարին հօտը զեատի կ'իջեցնէ եւ անկէ կը զարձնէ եւս ծարաւ, յուզիչ թրթռացումի մը ազդեցութեան տակ:

Ֆիզիքապէս առողջ կ'ըլլայ Մխաք տղայութեան տարին: Կայտառ ու քաջ պատանի մը, դանգրահեր, զուարթ ու տպաւորիչ արտաքինով: Տեւական կարմրութիւն մը այտերուն վրայ, զոր կը պահէ մինչեւ վերջ:

(Շար. 2)

(Շար· Ա· էջէն)

հաստատուած է, ուրիշներ՝ Էրզրում, Իզմիր, Պուրսա:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցած են առջի օր, բաւական յուզում յառաջ բերելով, թէեւ պոհ չկայ: Ռիխթէրի սահմանադրական վրայ 6–ի հասած է (առաւելագոյն՝ 9): Ցնցումները զգալի եղած են նաեւ Պելկրատ, Սոֆիա եւ Մոլտաւիա:

ՖԻԿԱՌՕ (այսինքն՝ Հերման) առաջինը եղաւ Լիպէի հետ Լիոնի «Մրցումին» մէջ: Արդարեւ երկու օրաթերթերն ալ որոշած էին Լիոնի յաւուրկ յաւելեալ հրատա – րակութիւններ ապահովել: Հերման արդէն իսկ կրցաւ ընել, մինչ Ժիւլի գալ չարթու մէայն կը սկսի (Սեպտեմբեր 8–ին): «Ֆիկառօ» իր ազգային հրատա – րակութեան մէջ, 32 տեղական էջ կ'աւելցընէ, Լիպէ ճիշդ հակառակը կ'ընէ:

«ՐԼԼԱՑԻ, ՐԼԼԱՑԻ, ՆԱԽԱԳԱՀ ըլլայի», արդէն իսկ բոլորը թեկնածու են Լիլիզէի աթոռին, այ – ձախ բացագանչելով թէ թեկնածու չեն: Գալով հարցախոյզ – բուն, երկուշաբթի օր, բոլորովին տարբեր արդիւնքներու կարելի էր հանդիպիլ, ըստ կարդացուած թերթին: Ինփոփ – լը Փուէնի համաձայն Միթերան կը յաղթէ ընդդէմ Շիրաքի կամ Պառլ, եթէ հիմա ընտրութիւն կատարուի եւ բաւական հանգիստ մեծամասնութեամբ մը (81էն լաւ, քանի չուրջ 55%–ի կը հասնի Շիրաքի դէմ): Ֆիկառօ – Սոֆրէս, նոյն օրը – Սեպտեմբեր 1 – կը գտնէ որ ձախը կը կորսնցնէ էլիզէն (Ֆիկառօ–ի խորագիրն իսկ է): 43%–ը Ֆրանսացիներուն համոզուած են որ մեծամասնութեան թեկնածուն կը յաղթէ:

Ֆ· ԼԷՈԹԱՐ, հանրապետական կուսակցութեան ամրան համալսարանէն (Ռոյան) հաք, Եւրոպա Մէկ կայանէն մեծ խան – դավառութեամբ արտայայտուեցաւ: 1988–ի համար յաղթանակի ճամբան ապահով կը տեսնէ, մինչ այդ ալ ԻԻ–ՏԷ–ԷՖ–ի ժողովրդավար համագումար մը կ'ուզէ եւ հոգ ալ նախագահ կը տեսնէ ինքզինքը:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Սեպտեմբեր 7, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԼԵՏԻԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մկնուճդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·Վէ·Ա· (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գնները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԸՐ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին:

Սալ Տը Լա Շեմլ

Վ ե ր ա մ ո ւ ս

ԼԻՈՆԻ Ա.Զ.Գ· ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1986 / 87 *տարեշրջանի վերամուտը Զորեքշաբթի Սեպ· 10, առաւօտեան ժամը 9–ին:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ 14–էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14–էն 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի ապահարկութենէն եւ Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար վերամուտի թուականէն առաջ, դիմել Ազգային Տան գրասենեակը / ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆԸ /

Հասցէ՝
40 ,ռիւ տ'Ալմէնի – Հեռ· 78 – 60 – 47 – 18

×

-Հ. Բ. Ը. Մ.-
Հ· Բ· Ը· Միութիւն
ՓԱՐԻԶ

Դ Պ Ր Ո Ց Ա Կ Ա Ն Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի Տիկնանց Ձանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յաւուրկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

45 - 20 - 03 - 18 թիւին

Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ
ԲԱՑՈՒՄ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1986 / 87 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 10ին, Զորեքշաբթի օր:

Նոր աշակերտներ կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցի դասերը կը բաղկանան հետեւեալ նիւթերէն. .

1· -Հայոց լեզու
2· - Հայոց Պատմութիւն
3· - Կրօնք
4· - Հայկական երաժշտութիւն
5· - Մանկանց երգչախումբ . պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ ԵՂԻԱԶԵԱՆի:.

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ, ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12, եւ 14 - 17ի միջեւ:

Օթոքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւնները ստեղծուած են:

Հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ՝ Գարեգին վրդ· Պետճեանի մօտ, ամէն օր:

Հասցէ· .
EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE
339, ave. du Prado - Tél. 91 - 77 - 84 - 70
13008 MARSEILLE - FRANCE

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN

CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)

ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR

Direction

OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.

Chœur et Orchestre

Au programme :

GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

— — — — — — — — — — — — — —

Dimanche 28 Septembre à 15 h.

A CAPELLA

Au programme :

KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN -
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
du lundi 1er au vendredi 19 Septembre, de 9h à 12h au Centre Culturel de l'Eglise Arménienne - 339, ave. du Prado, 13008 Marseille - Tél. : 91 - 77 - 84 -70
du samedi 20 au samedi 27 Septembre à l'OPERA de MARSELILE.
PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԱՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Արնուվիլի վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը՝ Սեպ· 28-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւբան - Լիվրի կառավարի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ :

×

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս ֆիլմ մը՝ «Արիւնապարը»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի, մեծ պարահանդէսը, ի նպաստ հայ վարժարաններուն՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին

ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ

(գունաւոր)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3
MERCREDI
3 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.303 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.303

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

Դպրոցական վերամուտի առթիւ դարձեալ օրակարգի նիւթ է հայերէնի պատրաստուած եւ որակաւոր ուսուցիչներու հարցը: Այսօր, ալ աւելի հրատապ կերպով կը դրուի քանի Ֆրանսայի կարգ մը գաղթօճախներուն մէջ հայերէնը ընդունած է որպէս օտար կենդանի լեզու համապատասխան անդլերէնին, գերմաներէնին եւ այլ լեզուներուն:

Մէկ անգամ ընդ միշտ, պէտք է պիտի ու համոզուիլ որ բարի կամեցողութիւնը, նուիրումը, համբերութիւնը, զոհողութեան անսպառ ոգին, ազգասիրութիւնը եւ քիչ մը հայերէն կարդալ, գրելու իմանալը բաւարար չեն դաստիարակչական յաջող եւ արդիւնաւոր աշխատանք տանելու համար:

Հայերէնի ուսուցչին յաճախ կը պակսի մանկավարժական ու խորունկ իւրացումը այն գաղափարին, որ հայերէնի դասաւանդած նիւթին, այսինքն հայութիւնը: Մեր խօսքը անշուշտ հայագիտական նիւթերու մասին չէ՝ հայերէն լեզուի աշխարհաբար եւ գրաբար), Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն, գրականութիւն եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթի գանազան ճիւղերու ուսուցում, որոնք պէտք է գրուին գիտական լուրջ հիմերու վրայ:

Նման պահանջ մը իրագործելու համար անհրաժեշտ է ունենալ ուսուցչանոցներ: Այս ուղղութեամբ կատարուած մասնակի նախաձեռնութիւնները, ցրուած ճիւղերը, երեւանէն Վենետիկ եւ այլուր առանձին մանկավարժական եւ հայագիտական դասընթացքներով կրնան ըլլալ անշուշտ օգտակար եւ իրախուսիչ, բայց անբաւարար են ուսուցիչներ պատրաստելու տեսակէտէն:

Գիւղացին պէտք է ունենայ իր սեփական եւ մնայուն կառոյցը, իր հայագիտական ուսմանց հիմնարկը, իր ուսուցչանոցը պատրաստելու, կազմաւորելու համացնելու համար կարող մանկավարժ-ներ որոնք լեզուաբանական, պատմաբանական, գրական կամ արուեստի ճիւղերուն մէջ տիրապետեն իրենց նիւթերուն, գիտեն մանկավարժներ: Նման ուսումնասիրի մը հաստատութիւնը նիւթական պայմաններուն հետ կապուած չէ, այլ առաջնակարգ կարելիութեանց եւ կարողութիւններու:

Գիւղացի մէջ, այսօր, այս դերը առաջնակարգ կրնայ առանձնել Մխիթարեան Միաբանութիւնը: Գիտութեան եւ ի մասնաւորի հայագիտութեան կեդրոն Ս. Ղազարի մէջ կան հիմնական աւտղծները: Մխիթարեան կրթական դարաւոր աշխատանքութիւնը ամենամեծ երաշխիքն է: Այս նոր աւիշն է որ պիտի կարենայ ստեղծագործական չունչ մը, ծաղկում մը տալ իր դպրոցներուն: Ուսում՝ մանկավարժական լաւագոյն եւ արդի հիմերու վրայ· ստեղծագործական՝ տոհմային արժէքներու համաձայն:

Այս կրթական գործը իրականացնելու համար տարիներէ ի վեր կը խօսուի յատուկ մարմնի մը ստեղծումի մասին: Մարմին մը՝ բաղկացած կրթական լայն թրջառութեամբ եւ հմտութեամբ անձերէ որ ուսումնասիրէ արտասահմանեան նիւթերու պայմանները ու պահանջները եւ ըստ այնմ գտնէ համապատասխան ձիւղերը: Մենք հաւատք չունինք նման մարմնի մը ստեղծման: Սփիւռքը դեռ պատրաստ չէ ինքզինքը կառավարելու եւ անհրաժեշտ կեդրոնական մարմիններ ոչ միայն կրթական, նաեւ այլ մարզերու մէջ: Ձենք կրնար սպասել: Անցնող տարիներուն հետ սերունդներն են որ կանգնին ու կը կորսուին:

Պատրաստել վաղուան կրթական մշակները, հայերէնի ուսուցիչները, ապահովել է մեր չարունակութիւնը:

Կ. Ց.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 18 / 27)

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԴԻՆԱՄՕ» ԹԻՓԼԻՍ ԽԱՂԸ (*)

Օգս· 25–ին, Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ «Արարատ»ի հանդիպումը Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ: Ներկայ եղած են շուրջ 60 հազար մարզասէրներ: Միամսեայ ընդմիջումի ընթացքին «Արարատ»ի տղաքը մարզուած են եւ պատրաստուած մրցաշարքը յաջողութեամբ չարունակելու համար: Խաղի առաջին իսկ վայրկեաններէն Երեւանցիները անընդհատ չարժումներով եւ սուր զրոհներով խուճապի մատնած են հիւրերը, որոնք, ըստ երեւոյթին, գաչա իջած են առաւելարար պաշտպանողական խաղարկութեան մը նպատակով: Հայ մարզիկները աչ եւ ձախ եղերէն գանագան գործողութիւններով, ճեղքումներով եւ ճիշդ փոխանցումներով բազմիցս վտանգաւոր պահեր ստեղծած են մրցակիցներու բերդին համար եւ 13–րդ վայրկեանին իսկ Պօղոս Գալստեան 10 մեթրէն հարուածով մը նշանակած է առաջին կոլը, մեծ խանդավառութիւն ներգործելով «Արարատ»ի տղոց: 24րդ վայրկեանին Սարգսեան 20 մեթրէն ուժգին հարուածով մը նշանակած է «Արարատ»ի հաշուոյն երկրորդ կոլը: Երկրորդ կիսախաղին մրցակիցները անցած են հակագրոհի: «Արարատ»ի տղաքը նուազեցուցած են իրենց զրոհներու թափը եւ անցած պաշտպանողականի, մինչեւ խաղի աւարտը ու դաշտէն հեռացած են 2 կէտ չահելով եւ իրենց դիրքը բարելաւելով դասաւորման մէջ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Օգս· 27–ի թիւով:

×

Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Օգս· 27–ին, Աբովեանի «Կոտայք»ը իր դաշտին վրայ ընդունած է «Ատլանտաս»ը: Խաղը վերջ գտած է հաւասար (1 – 1) արդիւնքով:

Օգոստոս 30–ին եւս հաւասար արդիւնք (1 – 1) արձանագրուած է «Կոտայք» – «Դաուգավա» մրցումին: Խաղը տեղի ունեցած է Աբովեանի մէջ:

×

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ
ԱՆՈՒՆՈՎ ԿՈՉՈՒԱԾ
ԴՈՆԻ ՌՈՍՏՈՎԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԷՆ ՄԻՆ

Աբարտեան դաշտի Մարմարաչէն գիւղի բնակիչ Վաղարշակ Ստեփանեանի անունով կոչուած է Դոնի Ռոստովի մօտ գտնուող Տիւրիյակ աւանի փողոցներէն մին: Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին, 1944–ին, հրաձգային այն զօրապաժինը՝ ուր կը մարտնչէր Վաղարշակ Ստեփանեան, Տիւրիյակի մօտերը պարտութեան մատնած էր հակառակորդի զերազանց ուժերը: Գրոհներէն մէկուն ընթացքին վիրաւորուած է Ստեփանեան: Մինչ իրիկուան մօտ ընկերները յաջողած են վինք հանել հողի տակէն, իսկ մահուան լուրը արդէն ղրկուած էր հայկական գիւղ: Բայց մօր սիրտը կը վկայէր, որ զաւակը ողջ է: Եւ Ստեփանեան գիմացած է ու 8–րդ զօրադունդի հետ հասած մինչեւ Պեռլին: Ներկայիս ալեհեր քունքերով կանգնած Տիւրիյակի համար զոհուածներու յուշարձանին մօտ, յարգանքի տուրքը կ'ընծայէ իր ընկերներու յիշատակին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «ԱՏՄԻՐԱԼ ՆԱԽԻՄՈՎ» նաւը ընկղմած է Սեւ ծովու մէջ, բախում մը ունենալէ ետք բեռնանաւ մը հետ, կիրակի գիշեր: ԹԱՍ գործակալութիւնը ճշդիւտ որեւէ բան չըսեր զոհերու մասին, յայտնելով միայն թէ մեռելներու թիւը մեծ է: Զրօսանաւը որ Օտեսայէն պաթում երթեւեկը կ'ապահովէր, 1000 ճամբորդ կրնայ փոխադրել եւ 350 հոգինոց անձնակազմ մը ունի: Ոչ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, գորեն փոխադրող բեռնանաւը այնպէս գարնուած է «Ատմիրալ Նախիմով»ի, որ գայն ուղղակի կիսած է մէջտեղէն:

«ԱՐԱՖ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ բանտարկեալներու հետ համակամութեան կոմիտէն» նոր սպառնալիք մը ըրաւ Ֆրանսայի, յայտարարելով թէ երթալով աւելի սարսափազդու ճգրաւորձեր պիտի գործէ, եթէ ազատ չարձակուին, Իպրահիմ Ապտալլահ, Անիս Նագաշ եւ Վարուժան Կարապետեան: Այս կոմիտէին վերջին արարքը տեղի ունեցաւ Մարտ 20–ին Շան զ'Էլիզէի Փուէն – Շօ կալլըհին: Սպառնալիքին մէջ կ'ըսուի նաեւ. – «Ֆրանսական կառավարութիւնը պէտք է զգուշանայ այս հարցին մէջ, այս կամ այն, իբրեւ թէ բարեկամ կառավարութեան ազդեցութիւնը կրելէ»: Ասիկա բացէ ի բաց ակնարկութիւն մըն է Միացեալ – Նահանգներու, որոնք մօտէն կը հետագրգրուին Իպրահիմ Ապտալլահով, որու մասը կը տեւնեն Փարիզի ամերիկացի գինուորական կցորդին մահափորձին մէջ: Ապտալլահ ձերբակալուած էր 1984 Հոկտեմբերին Լիոնի անուան տակ, երբ Ջուիթերիայէն կուգար:

ՔԱՏԱՖԻ, չատ բուռն արտայայտութիւններ ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու դէմ, այն ճառին մէջ զոր արտասանած է Լիբիոյ յեղափոխութեան 17–րդ տարեդարձին առթիւ: Երեք ժամ տեւող ելոյթին ընթացքին, Քատաֆի յայտարարած է թէ պատրաստ է «մեռնելու զոհաբերութեան դատի մը համար» եւ ինքզինքը նմանցուցած է Սալվատորէ Այէնտէի եւ Չէ Կեվառայի: Ռեակընի դէմ ալ խօսելով ըսած է· – «Եթէ Ռեակըն իր յիմարութիւնները չդադրեցնէ, միջազգային բանակ մը պիտի կազմեմ Ամերիկայի դէմ յարձակելու համար, ամէն տեղ եւ վըտահ եմ որ քանի մը տարիէն, աշխարհ ապատած կ'ըլլայ նացիական այս նոր կայսրութիւնէն»: Լիբիոյ զեկավարը զովքը հիւսած է Խորհ· Միութեան: Քատաֆի, ապա, անակնկալ ժամանակ մը ըրած է Հառարէ (Զիմպապուէ), ուր դիմաւորուած է ոչ – ուղեկից երկիրներու վեհաժողովը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ նախարարութիւնը չատ մտահոգ է այն չահադործումներէն, որոնք կը կատարուին Մինիթէլով, տուփական նպատակներու համար: Սկզբունքով, մինիթէլը վերապահուած է մամուլի եւ հաղորդակցութեան հաստատութեանց, որոնք սակայն, երբեմն անոնց չահագործումը կը յանձնեն երկրորդական ձեռնարկներու – մեաժբռնները–: Այս միջոցով մարդիկ իրարու հետ յարաբերութեան մէջ կրնան մտնել եւ անկէ ետք ամէն ինչ կարելի կը դառնայ և մամուլի տնօրէնութիւններն ալ չատ մօտէն չեն հետեւիր: Ներկայիս 2 միլիոն մինիթէլ կ'օգտագործուին եւ անոնք որոնք չուտ մը տարուած են այս «նամակագրութեան փոխանակութենէն», մինչեւ 10 – 15 հազար հաշուեցոյցեր ըստացած են: Թղթատարի նախարարութեան մտահոգութիւնը կուգայ անկէ, որ կատաներ ալ այս դրութիւնը չահեկան գտած են եւ կ'օգտագործեն:

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍԻ օդանաւային բախումին զոհերուն բուն թիւը ծանօթ չէր, Եբեքշաբթի օր, քանի փլատակներու տակ դիակներ կը գտնուին եւ անհետացած ընտանիքներ ալ կան: Հաստատուած է, որ կուատալախարայէն եկող մեքսիքական օդանաւին բախող փոքրիկ օդանաւին օդաչուն արկածէն առաջ մեռած է, զոհ՝ սրտի տագնապի մը:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» նոր դիմադիծով հրապարակ եկաւ Սեպտեմբեր 2–ին, 56 էջ: Խմբագրութիւնը այս նոր «լուքը», ըստ օրուան բառամթերքին, կ'որակէ՝ «աւելի հարուստ, աւելի ջղուտ, աւելի մակագին»:

ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ, Պէյրութի երեսփոխան, յայտարարած է մամուլի տեղական գործակալութեան մը, թէ միջազգային մթնոլորտը ներկայիս նպաստաւոր է տիալոգի մը, թէեւ, աւելցուցած է նախկին նախարարը, փորձառութիւնը սորվեցուցած է մեզի, որ միջազգային կացութիւնը սահոյ աւազի կը նմանի, ուրեմն կարելի չէ ապաւինիլ:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ - ԳԱՐԲՈՎ

ՊԱՐՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄ
ԲԱՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Փոխ – վրէժի մրցումին Բ· մասին չսկսած (Լենինկրատ), երկու խաղացողներու յարաբերութիւնները լաւ չեն: Գասպարովի յայտարարութիւնները, առանձին անգամ լոյս տեսան Շաբաթ օր, անտեսական կարեւոր օրաթերթին՝ Ֆայնէնշըլ Թայմզի մէջ (Օգոստոս 30) եւ արձագանգ գտան այլ թերթերու մէջ:

Գասպարով կ'ըսէ· – «Առայժմ պարզ պատերազմ է, բայց կրնայ բաց պատերազմի վերածուիլ»: Եթէ կ'ըսէ ախոյեանը, հանրային վայր մըն է, չենք կրնար հոն յայտնի ընել մեր զգացումները: Իրարու ձեռք կը սեղմենք, քարերը կը տեղափոխենք, խաղը կը վերջացնենք, կրկին իրարու ձեռք կը սեղմենք եւ՝ վերջ»:

Բայց երկու միջադէպեր բացայայտ կերպով փաստը տուած են երկու մրցակիցներու ոչ – բարեկամական յարաբերութեանց: Խաղերէն մէկէն ետք, Գարբով փորձած է խօսիլ Գասպարովի հետ, վերջին հարուածին մասին, Գասպարով դլուխը չարժած ու հեռացած է: Գասպարովի բացատրութիւնը սա է· – «Մարդոց կ'ուզէ հաւատացնել, որ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակենք, որպէսզի հակառակորդ մը անպարկեշտ գործունէութիւններուն մասին: Մարդիկ, երբ տեսնեն որ բարեկամական կապ ունինք, չեն հաւատար թէ չլամարտ կայ»:

Երկրորդ միջադէպը, աւելի բացայայտած է չլամարտը, որ Լոնտոնէն Լենինգրատ կը փոխադրուի Չորեքշաբթի: Խաղացողները մերժած են խաղին վերջնաւորութեան ընդունիլ հաւասարութիւնը եւ յաջորդ օրուան ձգած են վճիռը: Գասպարովի համար, Գարբովի պարտութիւնը՝ պարտութիւնն է նաեւ նախագահ Քամփոմանէսի:

ՆԵՐՍԻ ԱՉՔԸ

ԱԼՊՈՄ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՀԻՒՂԱՒԱՆԻՆ 1922 – 1936

Հրատ. Վիոլետ Ճեպեճեան Գրադարանի,
92 Էջ
Հալէպ, 1986

Գրեց՝ Գ.Ր. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ինչպէս խորագիրը կը թելադրէ, հատորը լուսանկարներու albom մըն է, որ կը խմբէ 80 վերատպութիւն: Նիւթը՝ Հալէպի գաղթականներու հիւղաւանը: Աբարևիէն, անգլերէն, հայերէն իր ներածական էջին մէջ՝ տոքթ. Ռ. Ճեպեճեան երկու բառով կը խօսի լուսանկարիչին մասին՝ Վարդան Տէրունեանի, որ 1922էն 1936 լուսանկարած է Հիւղաւանին կեանքը, «կորսուած փրկելով իր ժողովուրդին մէկ չրջանի ազգերգական պատմութիւնը»: Այնուհետև պիտի ուզենք աւելին գիտնալ լուսանկարիչէն, որ Հալէպէն մեկնած է 1947–ին, կ'ենթադրեմ ներգաղթած է Հայաստան, իր հաւաքածոն ձգելով իր յաջորդին: Ահա այս հաւաքածոն է, որ կը կազմէ albomին բովանդակութիւնը: Լուսանկարները բաժնուած են վեց խումբի. բնանկարներ, խմբանկարներ, առանին կեանք, աշխատանք, դպրոց – եկեղեցի, վերաշինութիւն: Անոնց կ'ընկերանան հակիրճ տեղեկութիւններ կամ ոգեկոչական տողեր: Հատորին կարեւորութեան մասին խօսելէ առաջ՝ հարկ կը զգամ ընդգծելու վերատպութիւններուն եւ տպագրութեան թէքնիքին բաւական անխնամ որակը, որ ո՛չ մէկ նպաստ կը բերէ այս հին լուսանկարներու վերարտադրութեան, գժբախտաբար: Այնուհետեւ՝ հատորը չի գաղթիր ըլլալէ եւ զակի եւ իր արտաքնապէս համեստ կազմին մէջ՝ մեծարժէք գործ մը:

Արդարեւ՝

Կը յիշե՞ք արդեօք, գիտե՞ք, եթէ չէք ընդունմարած ձեր հայրերուն կամ ազգականներուն հարեւանցի ակնարկութիւններէն, գոյութիւնը հիւղաւաններուն, որ չարդերէ ու կիլիկիոյ պարպումէ վերջ՝ տարագիրները հիմնեցին նախ՝ Հալէպ, «Մելքմանիէ թաղամասի անբնակ տրածուքիւններուն վրայ», ապա՝ քիչ մը ամէն տեղ՝ Տրիպոլիս, Պէյրութ, Սայտա, Սուր, Եաֆա, մինչեւ Յունաստան: Հաւանաբար՝ ուրիշ տեղեր ալ կային անոնք: Թերեւս ձեր ատն մէջ խօսուած է այդ մասին, գուտ լնտանեկան վէպի վերածուած, ու մոռցած էք: Կրնաք տարտամօրէն որքանոց մը յիշել, խարխուլ դպրոց մը կամ տուներ փայտէ, թիթեղէ եւ աւելի ոչինչ նիւթերէ: Կրնանք, եթէ ուզէք, բանալ հայ հին մամուլին էջերը, կարդալ հրդեհ մը հոս, սպանութիւն մը հոն, բայց ցաւով կը նկատէք, որ ո՛չ մէկ խմբագիր պարզ զազափարն ունեցած է երթալ տեսնելու, դիտելու, նկարագրելու Հալէպի հիւղաւանը, Պէյրութի Գաբանթինան իրենց ցեխին ու փոշիին մէջ, պայմումին կամ ոճիրին մէջ. չէ հարցուփորձած բնակիչը, հոն իր գոյութիւնը քաշքշող մարդը: Ի վերջոյ ի՞նչպէս կրնար մամուլը զբաղիլ նման ձգձի՛մ ու դեռնաքարշ բաժմութիւններով: Ի զուր կը փնտրէք զրագէտը, վիպասանը, որ ո՛չ թէ հոն ապրած ըլլար, այլ համակ ըլլար աչքը պտրտցնել իր ժողովուրդի թափթփուքներուն վրայ, ատոնց առօրեային, հոգերուն, ուրախութիւններուն, թէեւ անզգալար խմբագիրը – զրագէտը ճառած է այդ ժողովուրդէն ու տարագրութենէն՝ խմբագրականներն ի վար:

*Այո, կրնան գաղթականները գոյութիւն ունեցած չըլլալ: Չէ եղած ներքին դիտող աչքը, որ պատկերացնէր զանոնք, անապատէն ու սպանդէն հազիւ զուրս ելած տարօրինակ ամբոխին ինքնապատկերացումը տար, ուր մենք այսօր մեր պատմութիւնը ճանչնայինք եւ չըլլայինք յուշպուրկ: Կ'ափսոսանք, որ այնքան միօրինակութեամբ զբաղած երկերը իրականութեամբ չափող մարդիկ, անտեսած ըլլան զայն այնքան հետեւողական կերպով: Թերեւս կարելի չէր, թերեւս իրականութիւնը կարելի չէր. եւ այնքան իրականութենէ **կը խօսէինք**, որքան... զայն չունէինք: Հոն ենք հիմա, որ այդմին նախաբանը կը թելադրէ. «նոր սերունդը հազիւ թէ յիշէ հիւպատանին տխուր կեանքն ու առօրեան...»: Բայց*

իսկական հրաչքով մը աչք մը եղած է. «հիւղաւանէն մեզի համար չօշափելի ո՛չ մէկ հետք պիտի մնար պատմութեան յանձնելու, եթէ այդ օրերուն չըլլար ազգային մը, յանձին հալէպահայ ծանօթ լուսանկարիչ Վարդան Տէրունեանի: Ներքին կանչէ մը մղուած, հնամենի խոչոր ապարատը ուսին, ան վազ քառնական թուականներուն, տունէ տուն պտըտելով հիւղաւանի անհրապոյր թաղամասերը, ամենայն հաւատարմութեամբ պատկերահանած է տարաբախտ իր ազգակիցներուն տխուր առօրեային մէն մի դրուագը»:

Դժուար է գիտնալ ստուգապէս թէ ի՞նչ էր այս ներքին կանչը, ի՞նչ բան կը մղէր լուսանկարիչը Ախթամարէն, Մարաշէն, Քիլիսէն, քիչ մը ամբողջ Կիլիկիայէն արտաքսուած տեղի քան 100·000 տարագիրներ հաւաքող հիւղաւան մը առնելու իր ոսպնեակին տակ: Լուսանկարիչը ոչինչ լուած է, լուած է: Լուսանկարները սակայն արձանագրած կը պահեն զիրենք դեկավարող բիրը: Ուզուածը լուսանկարին մէջ կայ եւ ոչ ուրիչ տեղ:

Լուսանկարիչը վարձած է բռնել, ըսել կ'ուզեմ՝ տեսնել, ըմբռնել, պարզել այն որ կը յայտնուի հիւղաւանին մէջ, իբրեւ հիւղաւան: Կը հաւատայ ապահովաբար իր այնքան նախնական գործիքի կարողութեան եւ կը կարծէ որ հիւղաւանին մէջ պարզուողը լուսանկարելի է: Եթէ հաւատար աւտր, ի հարկէ այսօր այս albomը պիտի չունենայինք: Կը զուշակէ, կ'ենթադրեմ, որ հիւղաւանին մէջ պարզուողը կրնայ այլեւս չպարզուիլ, չերեւիլ, կրնայ մթագնիլ: Կը խորհի թերեւս ալ, որ եթէ հիւղաւանին մէջ պատրաստ, բնակող, զայն կարելի դարձնող կեանքը եւ կեանքին հերքումը, հետք ու նշան աներեւոյթ դէպքի մը, լուսանկարելի չէ անգամ, հարկ է լուսանկարել զայն իբրեւ ոչ–լուսանկարելի:

Լուսանկարուածը ունի անկասկած վաւերագրական անփոխարինելի արժէք, ինչպէս կ'ըսուի: Սակայն Վ. Տէրունեան բարեբախտաբար հասարակ լուսանկարիչ մը չէ, որ վազէր սոսկական վկայութեան հաւէն: Բազմաթիւ լուսանկարներ կարելի է սեպել գեղարուեստական գործեր, եթէ գեղարուեստը իմաստ մը ունի տակաւին այստեղ: Որովհետեւ լուսանկարիչ աչքը մտահոգ կը թուի ըլլալ կառուցումով, լոյսի – սուերի բաշխումով, չըրջանակումով: Աւելին՝ կը ձգտի արտահանել տիպականը, յատկանշականը, եւ ոչ անպայման նկարչականը: Ոչ մէկ «փիթօրեսքի» փնտռտուք: Առօրեայ իրեր, դէմքեր, պահեր որոնք իմաստ կ'առնեն միայն չրջանակումով, աւելի ճիշդ՝ երբ անոնք իրենք զիրենք կը յանձնեն նայուածքի այս հեռու մօտիկութեան: Արդարեւ՝ այս ներքին աչքը, որ կը բացուի հիւղաւանին մէջ, անոր ընտանութեան, չնչին, գայթ էական երբուութեամբ մը, կը հեռանայ իր տեսադէն, որպէսզի զայն դարձնէ լուսանկարելի: Այդ բրտութեամբ այսուհետեւ խորութիւն մը կու տայ պատկերին, ուրիշ եզր մը, որով այլեւս անկարելի թշուառութիւնը կրնայ մտնել թէքնիքի կազմածին մէջ: Հետաքրքրական է նկատել, որ զրեթէ բոլոր դէմքերը, նայուածքները կ'ուղղուին լուսանկարչական գործիքին: Կը խորհիմ, որ ասոր ժամքումը, անզգայնանապահ մուտքը հիւղաւանին ներս, զարմանքի, հարցումի առիթ եղած ըլլայ. ամէն պարագայի՝ անով՝ խորքին մէջ, լուսանկարելին, այս կեցութեան լուսանկարելիութիւնն է որ մուտք կը գործէ:

Պիտի չփորձեմ նկարագրել իմ կարդիս լուսանկարները: Գրելը ունի տարբեր պաշտօն: Թերեւս կարելի ըլլայ թուել տեսարանները, պահեր, դէմքեր. տանիքները տուներուն՝ զրեթէ խառնաքարակ, լաթեր որ կառոյցներ կը ծածկեն, փռուած լուացք, աւերակները ու քարայր ուր մարդիկ կը բնակին, թիթեղ ու փայտ, բակերն ու փողոցները հունտորող բաց կոյտերն, ոչխար մը, չնիկ մը, առարկաներ՝ սաներ, դոյլեր, ջրամաններ, յետոյ՝ մարդիկ՝ աշխատանքի պահուն, տուն չնստած պահուն, ձանձրոյթի պահուն, եւ զործիքներ նախադարեան, վերջապէս նայուածքը՝ պարապ ու լեցուն, անոնց որոնք պիտեն տարապրութիւնը, եւ այնքան դժուարութեամբ այլեւս կրնան հաւել – անցնիլ փողոցի կոյտերն: Չկարծէք, որ լուսանկարիչը կ'ախորժի թշուառութեան արտաքին նշաններէ ցոյց տալով. քանի որ այս մարդիկը մեծ բան չունին, որ ցոյց տրուի: Առարկաներուն, հագուստներուն ներկայութիւնը կը խօսի անոնց բացակայութենէն, անոնց կարեւորութենէն: Այլ հարց՝ որ այդ բոլորը, ներառեալ դիւրաբեկ, թուղթի նման, միայարկ կամ երկյարկ տուներ նեռուած են բերտ բնութեան մը մէջ, չնեղող արեւու մը տակ եւ կը թուին հապճեպ արտօնուած գոյութեան մը նշաններ:

Ինչ որ կը զանեմ յատկանշական, լուսանկարիչին յանդգնութիւնն է, պարզդոյն պահեր որսալուն մէջ, կամ որոշ «հիմար» գործածելուն մէջ. տարաշխարհիկ չեռաման մը տանիքի մը վրայ, արեւուն, մինչ վարը կայ լուրջ կեանքը՝ աքաղաղ մը, հաւնոց մը, ջրհոր մը, տղաք: Նոյն տաեն՝ ի՛նչ ամօթխածութիւն՝ երբ կը մտնէ մարդոց մտերմութենէն ներս, կը լռանք Զէյթունցի զուլպայ հիւսող մայրը, ինքն իրեն ժպտացող, մինչ չորս զաւակները կը նային մեզի. լեռնէն ինկեր են գաչտի քարայրը: Առանին կեանքի պատկերները, աշխատանքի պահերը կը յօրինեն մեր երեւակայութեան համար ամբողջ աշխարհ մը անապատ հորիզոնով եւ չատ մօտիկ սարասարի մը չուքին:

Առօրեայ, տաւորական կեանք մը, և բայր այն որ կրնանք գտնել մերօրեայ աքսորականներու քէմբերուն մէջ, ծայրագոյն Արեւելք թէ Ափրիկէ կամ Կեդրոնական Ամերիկա: Բայց այս անգամ՝ նաեւ մերը, բացարձակ մերկութիւնը, աչնչացումը եւ ասոր մէջ՝ կառուցելու, բնակելու, ըլլալու տենդ մը, գերիվեր որեւէ «պէտք է»է: Առօրեային մէջ՝ դաժան, անլիրական բրտութիւնը, ուր ապրեր են, անոնք որոնք այլեւս կրնան մոռնալ զայն: Առօրեան, մանաւանդ ա՛յս առօրեան, պիտէք, ո՛րքան կը պակսի իրականութեան «մեր» անդրադարձումներուն մէջ: Նկարիչը, որ իմաստներ չի հաւածեր, ցոյց կու տայ մեզի, առանց մեկնաբանութեան, այն որ է:

Բայց ես հարխրներով պատմուածք, վէպ ու տատնաւոր չեմ փոխեր հիւղաւանէն փրցուած, հոս դեռեղուած որոշ տեսարաններու հետ, ուր լաթ ու լուացք, պարաններու վրայ դասաւորուած ու պիրք կարդացող տղաք, բուրդ գզող ու մանող կիներ, հաշմանդամ ասեղնադործ մայրեր, կոյր ջրկիրներ կը յայտնուին ու կը թեթեւցնեն իմ ականջիս ներսէն չպատմուած կեանքը:

Լուսանկարիչը, ինչ ալ ըլլայ անոր ոսպնեակին սահմանափակութիւնը, ինչ ալ ըլլայ անմշակութիւնը անոր տեսողութեան, ներքին պիտոյ մեր աչքն է, մեր կեանքի ամէնէն փխրուն, անցողակի, ժամանակաւոր ու վճռական պահուն, երբ հիւղաւանին հաւաքական նիստ ու կացը, կեցութիւնը տակաւին կծկուած ինքն իր վրայ չի գտներ բառ ու խօսք, որ զայն արձակէ դուրս:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՆՋՈՒՐԻՒ ԳՆԱՂԸՆ

×

Մէջոց մը առաջ Պարսկաստանէն ժամանած բանաստեղծ Գալուստ Խանճեանի հետ երբ կը խօսակցէինք, յանկարծ հարցուց քաղաքին տեսարժան վայրերուն մասին: Բազմաթիւ անուններ տուի: Յետոյ հարցուցի.

– Գնալը կղզի գացէք անգամ մը: Բնաւ պացա՞ծ էք տեղի առաջ:

Իսկոյն պատասխանեց:

– Այո՛, նախորդ անգամ: Մնձուրիի կղզին չէ՞ այդ: Գացած էի Մնձուրին տեսնելու:

– Այո, Մնձուրիին կղզին է, կրկնեցի: Եւ նոյն պահուն մտածեցի թէ այսօր գնալը մէկ ամառուան հաճոյքը ցմրուր քամող մեր հաղարաւոր հայրենակիցներէն ինչպիսի չախչախիչ մեծամասնութիւն մը կուչա ու կուտ պիտի խնդար, եթէ լսէր թէ իրենց կղզին Մնձուրիի կըզպին կը կոչէինք մենք:

Եւ ահաւասիկ մեզի՝ զրականութեան մարդոց համար, անհամար վայրեր կան, որոնք այս կամ այն նշանաւոր զրողին զրոշմը կը կրեն, կը նոյնանան, այդ զրողին անուան ու յիշատակին հետ: Մխիթարեան մը մարդու համար այդ վայրերը տարբեր նշանակութիւն եւ արժէք կրնան ունենալ, մեր հոգը չէ: Անոնք մեր մէջ միշտ նոյն զգացական ապրումը չարթնցնե՞ն: Հանդիպում մը կը յիշենք, խօսակցութիւն մը կ'արձագանգէ մեր ականջներուն մէջ: Վայրը եւ անձը նոյնացած են մեզի համար, չենք կրնար զանոնք անջատել իրարմէ:

Մխայն Գնալը կղզի՞ն է որ մտքիս մէջ Մնձուրին կը վերակենդանացնէ: Վերջին քսան տարիներու ընթացքին չէ պատահած որ Պէչիկթաչ անունը լսեմ առանց յիշելու մեր անմոռաց լուսահոգի զրչի ընկերը: Ամմանի երգիչը ի՞նչ յափշտակութեամբ պատմած էր Պէչիկթաչի մէջ ապրած իր պանդխտի օրերը: Այդ էջերը կարդալէ վերջ մենք կրնայինք այլեւս Պէչիկթաչը անջատել Մնձուրիէն:

Անկարելի է որ Թաքսիմի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին բակէն անցնիմ, մկրտութեան արարողութեան մը ներկայ գտնուելու համար, առանց զարձեալ յիշելու Մնձուրին: Իր զրկանքի օրերը մասամբ թեթեւցած էին, երբ իրեն զոթ մը յարմարցուած էր այդ եկեղեցիին բանկալին մէջ: Եւ հոն էր որ ես Պէյրութահայ զրագէտ Գրիգոր Շահինեանը լուսանկարած էի Մնձուրիին հետ:

– Չիս Մնձուրիին տար, բսած էր Շահինեան Պոլիս գալէ անմիջապէս վերջ:

Եւ Մնձուրին պզտիկ ատու մը չափ յուզուած էր, զրեթէ լացած էր, երբ լսած էր որ Պէյրութէն երիտասարդ զրագէտ մը եկած էր զինքը տեսնելու: Ցետոյ սկսած էր խօսիլ խեղդուելու չափ արագ, պատմելով ու պատմելով իր Ամմանը, փոխանցելով իր մտածումները զրականութեան մասին, քաջալերելով նոր զրողները: Երբ կը խօսէր, կրնայինք կարծել որ կուլայ: Կը հեծկլտայ: Եւ այդպէս ալ կ'ընէր թերեւս, ո՛վ գիտէ: Կրնայի՞նք վստահ ըլլալ թէ ներքնապէս չէր լար երբ կը խօսէր իր անցեալին եւ իր պիւղին մասին: Բայց նոյնիսկ եթէ կը հեծկլտար, երջանիկ հեծկլտուք մըն էր այդ: Երբեք տխուր: Ողբերգութիւնը երբեք ողբերգութիւն չէր, երբ կը պատմուէր Մնձուրիին կողմէ: Կարօտը կարօտ չէր, պանդխտութիւնը պանդխտութիւն չէր, չքաւորութիւնը չքաւորութիւն չէր:

Տարիներ առաջ, երբ Մնձուրին ողջ էր տակաւին, դրագէտ Բաֆֆի Քէլապճեան Գնալը գացած էր վարպետը տեսնելու համար եւ երբ կը փնտռէր անոր տունը, ընդվզած էր տեսնելով որ ոչ ոք գիտէ Մնձուրիին տունը: Ոչ միայն չէին գիտեր տունը, այլ նաեւ այդ անունն անգամ չէին լսած իրենց կեանքին մէջ:

Ես խնդացած էի իր այդ ընդվզումին վրայ: Մենք զրէի մարդիկս վարժուած ենք այսպիսի անհեթեթութիւններու: Գիտէինք որ Գնալըէն այնքան հեռու Հայաստանի մէջ տասնեակ հազարաւորներ կը ճանչնային կղզիի իր զրացիներուն իսկ անծանօթ մնացած Մնձուրին: Եւ գիտէինք նաեւ որ չատ երկար ժամանակի մը համար Գնալըի «Նար Զիլէդի» փողոցը Մնձուրի պիտի նշանակէր ամենց համար, նոյնիսկ եթէ այսօր այդ փողոցին բնակիչներէն մէկ հոգի իսկ չգիտնայ թէ ով է Մնձուրին:

×

Յովհաննէս դնաց Գնալը կղզի: Ապրիլի ներ բերած էր Հայաստանի Գրողներու Համագումարէն: Ուրիշ զրողներու եւ զրասէրներու հետ ժամադրուեցաւ Գնալի մէջ: Զրուցեց զրականութեան մասին:

Այդ ընելու առեն չեմ գիտեր թէ Մնձուրիի ալ յիշե՞ց անգամ մը: Բայց նոյնիսկ եթէ չյիշեց, Մնձուրին հոն էր, անտեսանելի անկիւն մը նստած, ժպտուն, երջանիկ: Կը պատմէր իր Ամմանը:

Ռ. Հ.

ԵԶԱԿԻ ԿԱՌՈՅՑ

(ՉԵՌՆՈՎՑԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ)

Մարդ. Մխիթեան Հարաւ – արեւմուտք, կարպատներէն ոչ հեռու, լեռնային գետ մը կ'երթայ երկու ափերուն կը գտնուի Ուկրանական հին քաղաք Չեռնովցին՝ Խորհրդային Պուկովինայի վարչական կեդրոնը: Աչխարհագրական դիրքը նըպաստած է քաղաքի զարգացման. հոնկէ կ'անցած են Գալիթիքէն Սեւ Ծով երկարող առեւտրական ճամբաները:

Հին Չեռնովցին իր քաղաքապետարանի արտայայտիչ ուրուագիծերով, եկեղեցիներու առատութեամբ կը յիշեցնէ Միջնադարեան քաղաքները:

Պատմական չինութիւններու առատութիւնն ու այլազանութիւնը կը բացատրուի քաղաքին բնակչութեան բազմազգ կազմով: Պատմութեան տարբեր հանգրուաններուն, բացի Ուկրանացիներէն, հոս հաստատուած են Գերմանացիներ, Լեհեր, Ռումանացիներ, Հայեր, Հրեաներ... Անոնք ալ, ահա, ստեղծած են իրենց ընդհանուր եւ պաշտամունքի կառոյցները:

Քաղաքին ճարտարապետական ինքնատպութիւնը սկսաւ ձեւաւորուիլ անցեալ հարիւրամեակի վերջին երեսնամեակին: Նշանաւոր կառոյցներէն են պուկովինեան պատրիարքներու նստավայրը, մայր տաճարը, քաղաքային թատրոնը, երկաթուղային կայարանը, ինչպէս նաեւ հայկական կաթողիկէ եկեղեցին՝ քաղաքին վերջինը:

Հայ համայնքին կողմէ ապսպրուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կառուցած է 1869 – 75 թուականներուն, վեց դիտութիւններու բանասիրութեան, արուեստի ակադեմիայի, Գրանակի թէքէի հիմնադիր եւ նախագահ ազգային գործիչ Յովհ. Գլուկայի նախագիծով:

Մեր դարու 20ական թուականներու բռնկումները թագաւորական Ռումանիան, որու կազմին մէջ Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան անկումէն ետք մաս Պուկովինան, սկսաւ բացայայտ ազգայնամոլ քաղաքականութիւն մը: Չխորչելով ոչ մէկ միջոցէ, ան հռչակեց «ամէն բան պատք է պատկանի Ռումանացիներուն» կարգախօսը: Ստեղծուեցաւ այնպիսի մթնոլորտ մը, որ Հայերը սկսան լքել քաղաքը: Այդպէս քայքայուեցաւ հայ համայնքը: Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին արձան պաշտամունքի չդործող կոթող: Հայկական ուսումնական ոճով կառուցած եկեղեցին եղակի է իր ճարտարապետութեամբ: Ճիշդ է, կառուցման բնաթոցքին եղած է որոշ չեզոքում մը, որ պայմանաւորուած էր առարկայական պատճառներով: Հարցը այն էր, որ եկեղեցին կը կառուցուէր այնպիսի վայրի մը, ուր գործնապէս անկարելի էր ձեռք ձգել տարած քար, որով Հայաստանի մէջ կը կառուցանէին եկեղեցիները: Իսկիզ Գլուկայի առաջարկով որպէս չինանախիծ կ'օգտագործուի տեղւոյն ապիւրը, որ լիովին կ'արդարացնէ ինքզինք:

Հայկական եկեղեցին ճարտարապետական եզակի յուշարձան է եւ կը հովանաւորուի Ուկրանիոյ «Պատմութեան եւ մշակութային յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման» օրէնքով:

Վերջերս սկսած է եկեղեցւոյ վերահաստատման աշխատանքը, զոր կ'իրականացնեն Ուկրանիոյ պետական շինարարութեան կամենեց – Պոդոլսկի մէջերկրամասի յատուկ գիտական վերահաստատման արհեստանոցները:

Շէնքը կ'ապահովուի ջեռուցմամբ, ջուրով, ելեքտրաւժով:

Վերակառուցումէն ետք հոն կը բացուի երգէոնի երաժշտութեան սրահ մը, որ, բացի մոսկուացի մասնագէտներու միահամուռ եզրակացութենէ, ունի աքուստիք հագուստիւտ տուեալներ:

Երգէոնը կը պատրաստեն եւ կը զետեղեն չեխ ծանօթ «Ռիեկկը – Բրօս» ձեռնարկութեան մասնագէտները:

Մօտ ատենէն Չեռնովցի քաղաքը կը հարստանայ երաժշտական օճախով մը եւս, որուն անհրաժեշտութիւնը վաղուց կը զգացուէր: Քաղաքին բնակիչները եւ հիւրերը կարելիութիւն կ'ունենան հիանալու ոչ միայն եկեղեցւոյ ճարտարապետութեամբ, այլեւ երգէոնի երաժշտութեան դիւթիչ հնչիւններով: Անիկա, անկասկած, թարմութիւն կը բերէ մշակութային հին աւանդութիւններ ունեցող քաղաքին իմացական կեանքին:

ԼԵՒ ՉԱՍԼԱՒՍԿԻ

Հառիճ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Հին Հայաստանի բոլոր կաղնիներուն կաղնի կ'ըսէին, իսկ սրբազան կաղնիին՝ Հառիճ: Մարդիկ կը կարծէին, թէ երկարակեցութեան հառիճի սաղարթը ապաւինած է երկնային օթեւան է: Եւ կը ջանային այդպիսի սրբազան ծառեր տնկել քաղաքներու ու գիւղերու կողքին, որպէսզի ապառաժները հովանի ըլլան իրենց: Ցեղոյ այդպիսի բնակավայրերը կոչուեցան Հառիճ, Առիճ, Առիճ կամ Առինջ: Կեանքի մէջ զարմանալի չատ բաներ կ'ըլլան: Բայց ամէնէն զարմանալին յաճախ կը պատահի բաներու հետ: Սկիզբին՝ հառիճը սրբազան կաղնի կը նշանակէր: Ցեղոյ սկսաւ հառիճ կոչուիլ նաեւ գիւղը: Մեր հիները հաւանարար այսպէս կը մտածէին՝ գիւղը յաւերժ կեանք կ'ունենայ, եթէ կողքին սրբազան կաղնի գտնուի: Միաժամանակ հոն՝ ուր կար սրբազան կաղնի, կողքին գիւղ պէտք էր կառուցանել:

Առինջ անունով գիւղ մը մտած է Երեւան քաղաքին չրջապատին մէջ: Այդ գիւղին չրջակայքը հիմա կաղնի չկայ: Մի՛ կասկածիր, հինէն եղած է, յետոյ կրսեր են: Եթէ հոս կաղնի չըլլար՝ գիւղը ամէնեւին Առինջ չէր կոչուեր: Հառիճ անունով գիւղ կայ Արթիկի չրջանը, Սրբազանի արեւմտեան լանջին:

Սրբազան կաղնի կամ կաղնուտներ ունեցած են հին հայկական Բագահառիճ, Գուկահառինճ, Լուսաթառիճ, Խոկառինճ, Չիթառիճ, Մկնառինճ, Տիրառիճ, Կթառիճ, Փթառիճ, Առնուառինճ գիւղերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԳԱՉՈՒՀԻ
ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի օպերայի մեներգչուհի Սուսաննա Մարտիրոսեան, յաջողութեամբ ասպարեզով երկամեայ վարժընթացը Միլանոյի Սքալայի մէջ, վերադարձած է Հայաստան: Երիտասարդ երգչուհին, կատարելագործելով իր մասնագիտութիւնն ու մեկնաբանական արուեստը, պատրաստ է հանդէս գալու Երեւանի օպերայի ներկայացումներուն մէջ եւ գոհացընելու իր ունկնդիրները: Յանօթ է, որ վարժընթացը ասպարեզ առաջ Սքալայի երաշխաւորութեամբ Սուսաննա Մարտիրոսեան մասնակցեցաւ երգիչներու «Վէրտիական ձայներ» մրցումին (*), որ տեղի ունեցաւ Պուէնթօ քաղաքին մէջ, Վէրտիի ծննդավայրը: Այդ մրցումին մասնակցեցան մօտ 150 վոքալիստներ, որոնք կը ներկայացնէին աւելի քան 20 երկիրներու երաժշտական գանազան կազմակերպութիւններ: Մրցումը դժուար էր ոչ միայն ժամանակի կարճութեան համար, այլեւ այն հինգ մեներգներուն պատճառաւ, զոր մասնակցողներ պէտք է մեկնաբանէին դատակազմի ընտրութեամբ: Հայ արուեստագիտուհին փայլեցաւ իր թաւչեայ սոփրանոյով: Տասը օրուան մէջ ան յաջողութեամբ հանդէս եկաւ չորս հանդրուաններուն, անկէ ետք ալ երդեց սէնֆոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Սուսաննա Մարտիրոսեան չահեցաւ Գ. մրցանակը:

Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի չըրջանաւարտ Սուսաննա Մարտիրոսեան ամչակերտած է Թամարա Շահնազարեանի: Իր արուեստը կատարելագործած է Տաթեւիկ Սազանդարեանի ղեկավարութեամբ: 1977–ին, աւարտելով ուսումը, ան յաջողութեամբ հանդէս եկած է Անդրկովկասի մրցումին, նուաճելով Ա. մրցանակը: 1984–ին ալ Թուլուզ տեղի ունեցած միջազգային մրցումին մասնակցելով չահած էր Բ. մրցանակը: Տարի մը ետք երիտասարդ երգչուհին մասնակցելով Իտալիոյ Փաւիա քաղաքի մրցումին արժանացած էր Բ. մրցանակի: Նոր չրջանին, Երեւանի երաժշտասէր հասարակութիւնը ականատես կ'ըլլայ Սուսաննա Մարտիրոսեանի արուեստին, մարմնաւորած դերերու մէջ:

(*) «Յառաջ» օրին հաղորդեց երգչուհիին յաջողութիւնը:

×

ՆԿԱՐԻՉ
ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՓՈՅԵԱՆԻ
ՆԵՐՇՆՁՈՒՄԻ ԱՂԲԻՒՐԸ

Նկարիչ Ռաֆայէլ Ափոյեան արուեստագէտներու միջին սերունդի ներկայացուցիչներէն է: Իր գործերը՝ իր ընկալումներու բնորոշ մարքրութեան ու անկեղծութեան վկայութիւնն են: Ռաֆայէլ Ափոյեան ծնած է 1931–ին՝ Լենինականի: 1959–ին աւարտած է Երեւանի գեղարուեստական – թատերական հիմնարկը եւ մասնակցած ցուցահանդէսներու: Նկարած է զանազան նիւթերով կտաւներ, բնանկարներ, որմնանկարներ: Նախասիրած գոյներն են դեղինն ու բաց կանաչը: Աչխատանքի երգը եւ հայրենի բնաշխարհի գեղեցկութիւնը միաձոյլ են Ափոյեանի գործերուն մէջ: Մարդուն չըլորհիւ բնութիւնը իրեն համար կը դառնայ աւելի գեղեցիկ, իսկ մարդը՝ անոր գեղեցկագոյն արարածը: Գիւղական մոթիֆները իր կտաւներուն մէջ կ'ունենան քիչ մը հովուերգական հնչողութիւն: Անոնք անխոտոր, խաղաղ զբաւչութեամբ լեցուն դաչտեր են, խաղաղ այգիներ, մարզադեհիններ՝ հանդարտ արածող կենդանիներով: Ափոյեանի արուեստին մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն կանանց կերպարները, որոնք իր մօտ կը դառնան դիւցական կեանքի ու աւանդութիւններու հնաթակոյ անձեր: Անոնք հայացահարիկ կը չորցնեն տանիքի վրայ, լաւաչ կը թխեն, կուժերով ջուր կը բերեն, խաղող կը հաւաքեն եւ քաղհան կ'ընեն արտը, ինչպէս կատարուած է հին ժամանակներ: 1983–ի ամառը Մարտիրոս Սարեան թանգարանին մէջ բացուեցաւ Ռաֆայէլ Ափոյեանի ջրաներկ գործերուն ցուցահանդէսը, որ բացայայտեց նկարիչին տաղանդին մէկ նոր երեսը: Ի տարբերութիւն իւղաներկ գործերու, ուր ան կը ստեղծէ հարթ, հաւասարաչափ ծածկուող մակերեւոյթներ, ջրաներկ աչխատանքներուն մէջ գոյները կը փոխանցուին իրարու: Անոր ջրաներկ գործերուն մէջ յատակ կերպով կը լսուին տերեւներու ասատիւնը, ջուրին կարկաչը, արեւուն տակ կը փայլփլին ջուրի շիթերն ու քարերը:

ՊՈՒՍԱՓ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

ՆՇՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Իր ծննդավայրի յիչատակներու վերապրումին մէջ լսենք գինքը. –

...«Հեծած աչխէտ զամբիկիս վրայ գնացինք այգեստաններու մէջէն, ուր խաղողին գոլխէչ բոյրը, գինիին նախերգանք, ու ցերեկուան արեւին եղկ չոգին կը բարձրանար:

Կ'անցնիմ, կ'անցնիմ անվերջ այգեստաններուն մէջէն, ուր անտես գետի մը ձիւնի ալիքը կը ծփծփայ: Գիւղ կը գտնամ առեն առեն կը չոյեմ ճայիկիս թաշկը՝ որ լուսնի ծիածանումին մէջ կը փայփլի. ան սուրալով կ'անցնի դեղնոթոյն ճամբաներէն փոչիէ ուրուանկարներ յղկնելով. առեն առեն սանձը կը քաշեմ, ու կը կենայ: Ընջանկաբը կը դիտեմ անհետամ. պիւղակները մանուկներու պէս նստեր են բլրակներու ծունկին, հովիտներու գոգը, կամ գետնին քղանցքին մօտ: Գե՛ղը, իմ սիրականս, իմ ապրիւմս՝ որ լուսինէն արծաթ թառներ կը քաղէ իր ծփանուտ քղանցքին համար:

Բայց պահը անցաւ, ու ես ձիս խթաններով կը յառաջանամ:

Կը քալե՛մ, կը քալե՛մ, կը քալեմ եւ ահա մօտեցայ ու կը բարձրանամ. գիւղիս փողոցներն են, սալարկուած միայվայլ փողոցները...:»

Տարիներ ետք այդ վերյիչումը տեսիլի մը պէս կու գայ իրեն. բայց երազի տեղ խանդաղատանք մը զինք կ'ողեւորէ ու կը յարէ. «վա՛խ, տեսիլքս փախեր է, բայց իրականութիւնը հո՛ն է, իմ շմկեցի, ծաղիկ ու ծափ գիւղս»:

×

1894–ին Մխաք իր ծննդավայրին հետ, նիւթական լաւ պայմաններու մէջ կը հեռանայ ծննդավայրէն Սվազ, ուր մեծ եղբայրը Գէորգ արդէն հաստատուած էր: Անոնք կը բնակին Հայոց թաղը, ուրտեղ Աբամեան վարժարանը կը յաճախէ Մխաք: Այդտեղ մասամբ կը ջնջուի այն թերի ու կանխակալ համոզումը թէ ան «անընդունակ» է. ընդհակառակն որոշ չափով ի յայտ կու գայ անոր վրայ լատգոյն ընդունակութեան մը նշանները:

1896–ի կոտորածէն անմիջապէս յետոյ Մեծատուբեանները չատեր կը հաստատուին Սվազ: Այն տեն Մխաք 10–11 տարու էր տակաւին, երբ որոշուեցաւ Գրիգոր Զօհրապ, Լ. Ղօնչէկկիւլեանի եւ Թադէոս Մեծատուրեանի հետ ղրկել Մարզուանի Անաթօլիա գոլէճը: Եւ որովհետեւ փոքր էր, 12 տարեկան ցոյց կը տրուի, ընդունելութեան պայմանները լրացնելու համար: Գոլէճին մէջ երբ անչափահաս անիկա առանձին յարկաբաժնի մը մէջ կը դրուի, ուր մինչեւ 14 տարեկան կը վայելէ հսկողութիւնը բարեսիրտ ամերիկուհիի մը՝ Միսիս Բիլքի:

Մխաք իր երեք տարուան ուսանողութեան ընթացքին միչտ առաջինը կ'ըլլայ լեզուի դասերուն մէջ: Կը գնահատուին մանաւանդ իր անգլերէնի հնչումները:

Դասերէն դուրս ժամանակին մեծ մասը կը յատկացնէ ընթերցումներու. կը նախընտրէ գրական կտորներ. ոչ մէկ ցանկութիւն կ'ունենայ դիտութիւններու հանդէպ: Հանդարտ ուսանող մը կ'ըլլայ, դասերուն կը հետեւի սորվելու եւ ոչ թէ առաջին հանդիսանալու նպատակով: Գեղարուեստի մասին ունեցած ըմբռնումը եւ ինքնաբեր արտայայտութիւնը երեւան կու գայ յետագայ միջոցով: Գոլէճի հայ ուսանողութիւնը Գրական Միութիւն մը կ'ունենայ, որ հանդիսանի բէժիմի նախորդ չրջանին անօրինութեան կոմկ դադրած՝ եւ 96–ի դէպքէն յետոյ սկսած էր, եւ թատերական ներկայացում մը կը սարքէ. նիւթն էր Վոլթէրի «Ալզիր»ը կամ «Ամերիկացի – ներ»: Ալզկան (Ալզիր) դերը որ տրուած էր իրեն, Միսաք այնքան զգայուն, յուզումով, իրական ապրումով ու չարժուձեւերով կը կատարէ որ, աչակերտութեան եւ ուսուցչութեան կողմէ կը ծափողնունի իբր անակնկալ յայտնութիւն մը:

Միսաք Մարզուանի մէջ կը մտնէ ընկերական կեանքի մէջ կ'ախորժի պատյտանէրէ ու զուարճութիւններէ: Ցաճախ հայրենակիցներուն հետ կը բացակայի վարժարանէն, ծանօթ ընտանիքներու մօտ ժամանակ անցընելու համար:

Գոլէճի նախապատրաստական չրջանը հազիւ աւարտած 1901–ի արձակուրդին կուգայ Սվազ եւ ալ չի վերադառնար: Հայրը ուզած էր Պոլսէն: Մինչեւ իր մեկնումը, տարիէ մը աւելի կը զբաղի մանրավաճառութիւնով, եղբօրը՝ Սարգիսի եւ հօրեղբօր տղուն՝ Վարդանի հետ: Առուտուրի մէջ եւս կը ցուցնէ ճարպիկութիւն ու գործունէութիւն: Միւս կողմէ կը նուիրուի ինքնաչխատութեան: Կը սիրէ աչքէ անցընել հայերէն օրաթերթերու եւ հանդէսներու հատուածները: Կը կարդայ անգլիացի հեղինակներու գործերը:

(Շար. 3)

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մազազաճեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մազազաճեան,
Օր. Վեռոնիկ Մազազաճեան,
Ծերոնեան ընտանիքներ (Յունաստան),
Պամպաճիս ընտանիքներ (Յունաստան),
Գաբրիէլեան ընտանիքներ (Նիս),
Հագիմեան, Գաբրիէլեան, Պօղոսեան ընտանիքներ,
Գարագաշեան ընտանիք,
Սթաթեան ընտանիքներ,
Մանուկեան ընտանիք,
Սոլաքեան ընտանիք (Քալիֆորնիա),

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՄԱՂԱՋԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ծերոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 27-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 4, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէս – Քոմիւնալի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ալբի Տիկին Ազնէս Նիկողոսեան իր ամուսնոյն մահուան տարին եւ ըստ ոգեբացեալին փափաքին, հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. – «Ռատիօ – Ազգ»ին 500 Ֆ., Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին 500, Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի մասնաճիւղին 500 Ֆ., Կարմիր Խաչին 500, Ազքատա – խընամին 500 Ֆ., (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Բիւզանդ Խոտիկեանի *մահուան տարին, Տիկին Արսինէ Խաչեան փոխանակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։*

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երկու հայ նկարիչներ՝
Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
իրենց գործերը կը ներկայացնեն.–
Սեպտեմբեր 1-էն 15
Hôtel d'Escoville,
CAEN (Calvados)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉ-ի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ օր, ժամը 15-ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճըշդապահ ըլլալ։

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Սեպտեմբեր 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

PROCHAIN VOYAGES

PARIS

2 Octobre - 16 Octobre

Paris - Moscou - Erevan
6170 + Visa

TRANSTOURS
25, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42. 61. 58. 28

Permanence pour Inscriptions et Renseignements
Les Lundi - Mercredi - Vendredi - Samedi, de 16h à 18h30 auprès de — Mme. AGHAVNI KARNIGUIAN, parlant arménien et français.

ՇԱՐԺՀԱԿԱՒԻՒ

Սէն – Ժէռօմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Յովհաննէս Միքայէլեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան 200 Ֆ., Ֆապրիզ ալ Քիւիր Լէմուալ 500 Ֆ., Աւետեան ընտանիք 100 Ֆ., Պ. Մխաք Աւետեան 50 Ֆ.։

Վարդուհի Յարութիւնեանի մահուան առթիւ. - Արփինէ Քօրպալեօղեան, Յարութիւնեան – Թէրզիեան 200–ական Ֆ. դպրոցին, Մատթէոս Սիմապեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Տէր – Մինասեան 50 Ֆ. եւ 50 Ֆ. դպրոցին, Պ. Տաթօլ 50 Ֆ. եւ 50 Ֆ. դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Սիմապեան 50 Ֆ. եւ 50 Ֆ. դպրոցին։

Ներսէս Սիրունեանի մահուան առթիւ.– Միշէլ Ժան Բօլ Սարգիսեան 200 Ֆ., Ա.յրի Տիկին Սիրունեան եւ զաւակները 100, Պ. Մխաք Աւետեան 50 Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը Մ. - ՓԱՐԻԶ

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 22
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսման (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս Ֆիլմ մը՝ «Արիւնապարտը»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը։

COURS D'ARMENIEN A BEAUMONT

(31, rue de Calais, Marseille)

I/ — POUR LES ENFANTS :
Le mercredi matin (10h. — 12h)
(début des cours le mercredi 17 Septembre)
Inscriptions sur place

II/ — POUR LES JEUNES ET LES ADULTES
(Cours du soir, à partir de la mi-septembre.
Jour et heure fixés avec les intéressés)

TROIS NIVEAUX :
Niveau I — Débutants
Niveau II — Ceux qui savent déjà lire et parlent déjà moyennement l'arménien
Niveau III — Pour ceux qui ont déjà une bonne pratique de la langue, mais veulent s'améloirer.

S'adresser au Pasteur J. D. Sahagian, 31, rue de Calais-13012 Marseille
— Tél. : 91 - 93 - 41 - 22 —

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
– ՊՕՄՈՆ –

Ֆրանսերէն սորվիլ ուզող հայ երիտասարդներուն համար շաբթուան երեկոյ մը։
Դիմել Վեր. Դանիէլ Սահակեանի
(հասցէն եւ հեռաձայնը վերը տես.)

Վ ե ր ա մ ո ւ ս

ԼԻՈՆԻ Ա.Զ.Գ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1986 / 87 *տարեշրջանի վերամուտը Զորեքշաբթի Սեպ. 10, առաւօտեան ժամը 9-ին։*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16·30։

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն։

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար վերամուտի թուականէն առաջ, դիմել Ազգային Տան գրասենեակը / ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆԸ /

Հասցէ՝
40 ,ռիւ տ'Արմէնի – Հեռ. 78 – 60 – 47 – 18

×

- Հ. Բ. Ը. Մ. -

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Մխիթեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին

Ակեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
45 - 20 - 03 - 18 թիւին
Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ
ԲԱՑՈՒՄ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1986 / 87 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 10ին, Զորեքշաբթի օր։

Նոր աշակերտներ կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցի դասերը կը բաղկանան հետեւեալ նիւթերէն. -

1. -Հայոց լեզու
2. - Հայոց Պատմութիւն
3. - Կրօնք
4. - Հայկական երաժշտութիւն
5. - Մանկանց երգչախումբ - պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆի։-

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12, եւ 14 - 17ի միջեւ։

Օթոքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւնները ստեղծուած են։

Հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ՝ Գարեգին վրդ. Պեռճենեան-ի մօտ, ամէն օր։

Հասցէ. -
EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE
339, avè. du Prado - Tél. 91 - 77 - 84 - 70
13008 MARSEILLE - FRANCE

GRANDE SOIRÉE DE GALA

ALFORTVILLE

Vendredi 3 Octobre

ANIMATION EXCEPTIONNELLE DE
PIERRE DOUGLAS

et la participation de très nombreux artistes

M.C.A — C.B.A.F. — U.J.A.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

80-ամեակի տօնակատարութիւն

Հոկ. 11 եւ 12

մասնակցութեամբ Մարսէյլէն
« Գ Ա Ր Ո Ւ Ն »
մանկական երգչախումբին

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4

JEUDI
4 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F

C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ին ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.304

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.304

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԷՆ (Հօթն են, Ափրիկա) մէկուն դէմ սպառնալիք կայ, ըստ ժամէ: Արդարեւ, «Ատուծոյ Խնդիթեղ» ընդմէմ բանեցնելու համար Ֆրանսայի կառավարութեան վրայ, կը սպառնան մեղադրել ժան – Փօլ Քօֆմանը: Պատճառն ինք իսկ է, որ տեսոյցի մը մէջ յայտնած էր թէ մահուան սպառնալիքի տակ է, եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը իր քաղաքականութիւնը փոխէ: Ձիհատը վերջերս մը, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆրանսայի անկեղծութիւնը, մանաւանդ արտաքսուած երկու Իրաքցիներուն վերաբերեալ եւ կը նախէ անոր քաղաքականութիւնը «ենթայ ամերիկայի մեծ սատանային»: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտնեց թէ երկու Իրաքցիները (Ժօքսի օդով արտաքսուած) Ֆրանսա դալու վիզա չունին: Միւս կողմէ, Նախագահ Միթերան յայտնեցաւ ամերիկայի բանագնացը՝ որ Ուաշինկթըն, որ Եւրոպա եկած է եւ յաղթաթ քաղաք կ'ուզէ համոզել կառավարութիւնները, որ աւելի անզիջող ըլլան ահաբեկչութեան եւ ուրեմն՝ Քատաֆիի նկատմամբ:

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ճաղատ» մը մէջտեղ եկած է, որ վաստակաղիքեր ղրկած է մեռելանոցներուն, ցոյց տալու համար թէ Ֆրանսայի հակահամակարգի պայքարը չատ դանդաղ է: «Ճան» բաւական յայտնութիւններ ալ ընէ, որոնք հաւաստի կը նկատուին, ինչպէս որ նաեւ այն տպաւորութիւնը կու – տայ, որ այս նոր կազմակերպութիւնը – որ կը սպառնայ ոճրափորձեր ընել, ի տարին, ահաբեկիչներուն դէմ – բաղկացած է ծայրայեղ աջ, նախկին ոստիկաններէ: Կը հաստատեն թէ ծանօթ են լիբանանցի վինեալ ահաբեկիչներու, որոնք «Ակաուս» վերամուտ մը կը պատրաստ – ուն: Կ'ըսեն թէ 4 ահաբեկիչ ժամանած է Պարսս եւ իշխանութիւններն ալ իրենց պաշտպանութեան տակ առած են:

ԼԻԲԱՆԱՆի համար, անդամ մը եւս նոր յոյսեր ծագած են, որոնք կրնան, անդամ մը եւս, ի դերեւ ելլել, թէեւ ոչ լաւատեսութիւն կը տիրէ: Կառավարութիւնը, լիակատար նիստի մը ընթացքին, «հրաշագործ» մը հռչակած է եւ համաձայնած «ազգ· ուխտի» մը չուրջ բանակցելու, որուն սկզբունքները հիմնուած պիտի ըլլան «արաբական ինքնութեան, Լիբանանի միութեան վրայ, ինչպէս նաեւ քաղաքական դրութեան բարեփոխման»: Նախարարական յայտնի նիստը նախատեսուած է Ուրբաթ օրուան համար:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԱԻՈՒՆ գոհերուն թիւը ոչ մեռաւորապէս ճշդուեցաւ Երեքշաբթի երեկոյեան: 1234 համբորդի վրայ, 79 մեռած կայ, բայց նաեւ 319 անհետացած: 836 հոգի ազատած են: Կը ճշդուի որ այս 69 տարեկան նաւը, անդամ մը ընկղմած էր արդէն, Բ. Աշխարհամարտին, երբ օգտագործուած – նաւ կը ծառայէր գերմանական ծովուժին եւ անունն էր՝ Պերլին:

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ օդանաւային արկածին գոհերու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ: Շաբթուան օր, 85 էր մեռելներու թիւը, նոր դիակներ գտնուած ըլլալով փլատակներուն տակ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգ· ժողովը որոշած է Քիւրտերը հետապնդել, ո՛ր տահմանակից երկրին մէջ ալ հարկ ըլլայ, առանց իսկ արտօնութեան: Ծանօթ է, որ նման հետապնդման համար, 1984–էն ի վեր, պաշտօնական համաձայնութիւն կայ Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ: Ինչպէս կը պարզուի, համաձայնութեան ալ կարիք չի տեսնուիր, այլեւս, Թուրքերը իրենք իրենց իրաւունք կուտան որեւէ երկիր մտնելու: Անպարա, ձեւով մը, կ'ազդա – րարէ նաեւ այդ երկիրներուն, որ իրենք դպչին Քիւրտերը իրենց հողամասին վրայ, որպէսզի Թուրքիա պէտք չունենայ իր որոշումը գործադրելու:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք չինծու Հանրապետութեան նոր կառավարութիւնը կազմեց Տէրվիշ Էրօղլու, որ իր հրաժարականը տուած էր անցեալ ամիս: Կառավարութիւնը կազմուած է Էրօղլուի Ազգ· Միութեան կուսակցութենէն եւ նոր կուսակցութենէն:

ՓԱՐԻԶի 20–ՐԴ թաղամասին մէջ, 26 Ավընիւ Կամպէթթա, հրդեհ մը ծագած է Շորեքշաբթի առաւու ժամը 2–ին չուրջ, որ չատ ծանրակշիռ բնոյթ առած է, ապրիլ 5: 7 մեռեալ կայ եւ 18 վիրաւոր, որոնց մէջ երեքը՝ ծանր վիճակի մէջ են: Շէնքը, հին, քնակութեան կը ծառայէր գլխաւորաբար գաղթած ընտանիքներու:

ԱՐԱՐԱՏի ճամբան բացուեցաւ ամերիկացի այերանաւորդին համար: Արդարեւ, Թուրքերը, յետ քննութեան, արտօնութիւն տուած են Այրուինի, որ երթայ Նոյեան տապանը փնտռէ...:

ՀԱՐՎԱՐՏի 350–ամեակը կը տօնուի մեծ հանդիսութեամբ: Ամերիկեան այս երիցադոյն համալսարանին համբաւը համաշխարհային է, նոյնիսկ եթէ Պերքլէյն աւելի կարեւոր դարձած է: Հանդիսու – թիւնները մինչեւ Կիրակի պիտի տեւեն: Պոսթըն կ'երթայ այս առթիւ Կալլէսի իշխանը, մինչ Ռեկըն կը բացակայի:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Սեպ· 3–ին, 12 միլիոն աշակերտ դպրոց մտան, վերամուտը չատ կանուխ նշանակուած ըլլալով, այս տարի, ինչ որ դժդոհութիւն յառաջ բերաւ, ամէն կողմ: Կարգ մը լիսէներու մէջ, դասարան դլուխ, աւելի քան 40 աշակերտ կայ:

ՃՈՖՐԷՏՕ ՓԱՐԻԶի, իտալացի վիպագիրը մեռաւ 57 տարեկանին, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով: Կանուխէն հետաքրքրուած է պատահական կեանքով: Իր ծանօթ նորավէպն է «Մեռած տղան եւ գիտաւորները», որ լաւ ընդունելութիւն գտած է քննադատներուն մօտ, բայց ոչ՝ գնորդներուն:

«ՔԱՆԱՌ ԱՆՇԷՆԻ», Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 3–ի իր թիւով կրկին հոս–հոն քրքրելով, կեղծ հաշուեցոյցերու պատմութիւն մը մէջտեղ կը հանէ: Այս անմուրթիւն մը մէջտեղ կը հանէ: Այս անմուրթիւն մը մէջտեղ կը հանէ: Այս անդամ, 24 միլիոնոց (սանթիմ) հաշուեցոյց մըն է, 4 էջ ծանուցումի մը համար, վոքըրիկ անծանօթ թերթի մը մէջ: Դրամ մը գանձուած է (Լէօթար) բայց հանրապետական կուսակցութեան ազդը երբեք չէ տրուած թերթին...:

ՀԱՅԿԱՄԻ (Միացեալ – Նահանգներ) մէջ, Ճոն Թոմըս, կառաւունի մը գործատէրը, իր գործաւորին հետ գրաւի եկած էր, որ ան պիտի չհամարձակի իր չունը խածնել, բայց երիտասարդը բնաւ չէ վարանած եւ Ֆրից անունով գերմանական պերժէի մը ականջը դրեթէ ամբողջութեամբ պոկած է, ապա թքած: Ներկայիս բանտն է եւ 250 տոլար տուգանքի եւ մինչեւ վեց տարի արգելափակման կրնայ դատապարտուիլ: Ոստիկան մը ըսած է որ զարմելի գան էր, իսկ բանտարին մէկ պաշտօնակիցը ըսած է որ գործատիրոջ կողմէ կատակ կարծած էր եւ անոր միտքէն իսկ չէր կրնար անցնիլ, որ կ'ընէ...:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Այս գասակարգէն հանդէս եկող Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը հանդիպած է «Կոլխեթի»ի հետ եւ 3–0 արդիւնքով յաղթած անոր: Խաղի 15–րդ վայրկեանին Պօղոսեան չէ կրցած կոլի վերածել ի նպաստ «Սպարտակ»ի նշանակուած փենալթի մը: Եօթը վայրկեան ետք Նիկոյեան բացած է հաշիւը, օգտուելով իր ընկերներու մէկ գործողութենէն: 60–րդ վայրկեանին Պօղոսեան կրցած է կոլի վերածել փենալթի մը, հաշիւը դարձնելով 2 – 0, իսկ 69–րդ վայրկեանին Բէրբէրեան կոլ մը նշանակելով ամրացուցած է «Սպարտակ»ի յաղթանակը:

Աշտարակի «Օլիմպիա»ն կը չարունակէ իր պարտութիւնները Բ· դասակարգի ախոյեանութեան մէջ: Այս անգամ հանդիպած է Ստաւրոպոլի «Դինամօ»ի, որմէ պարտուած է 3–ի դէմ 5 կէտով: Խաղին առաջին կէսը անցած է հիւրերուն բացայայտ առաւելութեամբ: Անոնք յաջողած են 3 կոլ նշանակել առաջին կիսախաղին: Երկրորդ կիսախաղին Բալաբեկեան եւ Սաքուլեան մէկական կոլ նշանակելով նուազեցուցած են հաշիւին տարբերութիւնը, սակայն, անմիջապէս յետոյ հիւրերը երկու կոլ եւս նշանակած են հաշիւը դարձնելով 5 – 2: Աշտարակցիները լի պատասխան կոլով մը (Մարտիրոսեան) ապարտած են խաղը եւ դաշտէն հեռացած պարտութեամբ:

Հայրենի երրորդ խումբը՝ Լենինականի «Շիրակ»ը, իր կարգին, Մինգեչաուրի մէջ 0–ի դէմ 3 կէտով պարտուած է տեղւոյն «Աւտոմոբիլիստ» խումբին:

×

Օդոստոս 26–ին, «Սպարտակ» իր դաշտին վրայ ընդունած է Ստաւրոպոլի «Դինամօ»ն: Առաջին կիսախաղին կողմերը չեն կրցած արդիւնաւորել կոլ նշանակելու քանի մը առիթներ: Երկրորդ կիսախաղին (62–րդ վայրկեան), հաշիւը բացած է Գրիգորեան: Քանի մը վայրկեան ետք Հոկտեմբերեանցիները գրոհի անցած են եւ Յակոբեան առիթէն օգտուելով ուժգին հարուածով մը նշանակած է իր խումբին հաշուոյն երկրորդ կոլ մը, ապահովելով յաղթանակը:

Աշտարակի «Օլիմպիա»ն իր դաշտին վրայ ընդունած է «Կոլխեթի»ն: Խաղին երրորդ վայրկեանին Աշտարակցիներուն ի նպաստ փենալթի մը նշանակուած է, սակայն Բալաբեկեան չէ կրցած արդիւնաւորել զայն: Երկրորդ կիսախաղին նախ Մարտիրոսեան, ապա Մաչատրեան (փենալթիով) մէկական կոլ նշանակած են, որոնցմէ ետք մրցակիցները ձեռք առնելով խաղին ղեկը յաջողած են երեք կոլ նշանակել եւ դաշտէն հեռանալ յաղթական:

Լենինականի «Շիրակ»ը կիրովաբադի մէջ հանդիպած է տեղւոյն «Քեափազ»ի եւ 0–ի դէմ 3 կէտով պարտուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՄԵՐԻՏՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԳՈՒՄԱՐ ՆԻՍՏԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԶԳԿՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԻ ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Երեւանի մէջ, Օգոստոս 23–ին, դումարուած է Հայաստանի Կոմերիտմիութեան Կեդր· Կոմիտէի 18–րդ լիագումար նիստը, որու օրակարգի նիւթերուն մաս կազմած են նաեւ կազմակերպական հարցեր: Կարդացուած են զանազան զեկուցումներ եւ կատարուած մտքերու փոխանակութիւն:

Կազմակերպական հարցերու քննարկումէն ետք, կատարուած են պաշտօնի նշանակումներ եւ կարգ մը պաշտօնազրկումներ: Այսպէս, Մխութեան Կեդր· Կոմիտէի բիւրոյի անդամակցութենէ ազատ կացուցուած է Հ· Սուքիասեան, կուսակցական աշխատանքի անցնելու համար: Անոր տեղ անցած է Մխութեան Երեւանի շրջանի Ա· քարտուղարը՝ Գ· Իսրայէլեան: Մխութեան կազմակերպութիւններու բաժնի վարիչ եւ բիւրոյի անդամ է· Մարտիրոսեան ազատ կացուցուած է իր պաշտօնէն, կուսակցական աշխատանքի նուիրուելու համար եւ անոր պաշտօնը յանձնուած է Ա· Դաւթեանի:

Ժողովը կուսակցութեան եւ կոմերիտմիութեան նկատմամբ անկեղծ չընդլայնուն համար Վ· Սիմոնեանը ազատ արձակած է Մխութեան Կեդր· Կոմիտէի անդամութենէ:

Միւս կողմէ, «Մրիճեռնակ» ամսագրի խմբագրապետ Ժ· Մադոյեան հանդերձուեան կոչուած է եւ անոր պաշտօնը յանձնուած է· Մխիտոնեանի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 18 / 27)

ՓԱՆԴԱԿԻ Բ· ՍԻՄՓՈԶԻՈՄ ԻՋԵՒԱՆի ՄԷՋ

*Անցեալ տարի Իջեւանի մէջ տեղի ունեցաւ քանդակի համամիութենական առաջին սիմփոզիումը, որուն յաջողութիւնը թելադրեց չարունակել եւ աւանդական դարձնել զայն: Ուրեմն, այս տարի տեղի ունեցած է Բ· սիմփոզիումը, մասնակցութեամբ Մոսկուայի, Լենինգրադի, Թիֆլիսի, Վիլնիւսի, Ռիգայի, Աշխարհագէ, Պետրօ – Զաւոդսկի, Լիպեցկի եւ Երեւանի 15 քանդակագործներու, որոնք Հայոց լեռնաշխարհի զանազան անկիւններէ բերուած քարաբեկորներէն ստեղծած են քանդակներ եւ զանոնք ձգած քաղաքին, որպէս բարեկամութեան եւ արուեստի մարմնաւորումներ: Քանդակագործները ազատ օրերուն այցելած եւ ծանօթացած են միջնադարեան հայկական հարտարապետութեան կոթողներ Մակարաւանքի, Կիրանցի, Հաղարծինի, Գօշի համալրոյթներուն, ինչպէս նաեւ հանդիպումներ ունեցած արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, ուսումնական հաստատութիւններու աշխատաւորներու եւ գեկավարներու հետ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Տակաւին զպրոցական աշակերտ, չատ կանուխէն արդէն իսկ լսած էի Նուպարեան Մատենադարանին մասին: Սկիզբը՝ մխայն անուն մըն էր որ մտքիս մէջ կը պատկերանար որպէս հայկական կարեւոր հաստատութիւն մը, բայց հետզհետէ պատկերը աւելի յստակացաւ երբ ժամանակի ընթացքին տեսայ թէ հայրս իւրաքանչիւր Փարիզ այցելութեան կը հանդիպէր Նուպարեան Մատենադարանի, եւ պէյրութի վերադարձին գոհունակութեամբ ցոյց կուտար չատ մը կարեւոր ձեռագիրներու կամ անգամանալի դիրքերու պատճէններ, որոնք յետագային կ'օգտագործուէին «Նայիրի»ի խմբագրութեան մէջ: Ուրեմն Նուպարեանը ո՛չ միայն կարեւոր, այլեւ հետաքրքրական եւ օգտակար հաստատութիւն մըն էր, հետեւաբար ամէն անգամ որ Փարիզ գտնուելու առիթ ունեցած եմ, փափաքած եմ այցելել Մատենադարանը եւ մօտէն ճանչնալ հոն գտնուղ գանձերը, բայց միշտ ալ զուգադիպած է ամառուան արձակուրդներուն երբ մատենադարանը փակ կը մնայ ինչպէս Փարիզի չատ մը կարեւոր հաստատութիւնները:

Քանի մը ամիս առաջ պատեհութիւնը ունեցայ ծրագիրս իրագործելու եւ յատուկ ժամադրութիւն մը խնդրելով Մատենադարանի վարիչէն, դացի որոշուած օրը: Տակաւին ներս չմտած, պահ մը դանդաղեցայ չէնքին առջեւ. վայրը հրաշալի էր, իսկապէս որ լաւագոյն անկիւնը ընտրուած էր Ֆրանսական մայրաքաղաքին տասնըվեցերորդ թաղամասին մէջ որ առհասարակ ծանօթ է իր խաղաղ եւ լռակեաց կենցաղով. իտէալական միջնորդ մը բոլոր մատենարաններուն, ուսանողներուն եւ դրասէրներուն համար. կատարեալ հանդարտութիւն՝ ամփոփուելու եւ ուսումնասիրութիւններ ընելու համար:

Դանդաղ քայլերով բարձրացայ առաջին յարկը եւ մուտքին արդէն դիս դիմաւորեց Պ. Արտաշէս Քարտաշեանը: Ընթացիկ, քաղաքավարական խօսքերէ յետոյ, անմիջապէս խօսակցութիւնը կեդրոնացաւ Մատենադարանին շուրջ եւ իմ բոլոր հարցումներս կարգով լուսաբանուեցան անօրէնին կողմէ: Առաջին վայրկեանին իսկ արդէն զգացի թէ խօսակիցս չափազանց հմուտ եւ իր ասպարէզին քաջ ծանօթ անձ մըն է: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, կը մերժէր որեւէ մանրամասնութիւն գանց ընել. ամենայն հանդարտութեամբ կը յիշէր պատմական թուականներ եւ անուններ, իսկ եթէ պատահէր որ զոյգն առաջարկ ունենար տուեալ դէպքի մը կամ դէմքի մը մասին, անզիջող կերպով կը յամառէր մինչեւ որ ճշդրիտ բնորոշումը գտնուէր:

Անկասկած որ տարիներու ընթացքին, Պ. Քարտաշեան բազմիցս առիթը ունեցած էր աշխարհի բոլոր կողմերէն եկող այցելուները լուսաբանելու, բայց կարծէք թէ Նուպարեանին պատմականը ընելը իրեն համար ո՛չ միայն հեռու էր տաղտկալի կրկնութիւն մը ըլլալէ, այլեւ երեւութապէս հաճելի եւ նոյնիսկ չատ մտերիմ վերապրումներ ունենալու առիթ մը:

Քիչ եաք դիս հրաւիրեց աշխատասենեակէն դուրս, առաջնորդելու համար դէպի հաստատութեան գանգան սենեակները: Մինչ նեղլիկ սրբանցքներէն կը յառաջանայինք, կանգ առնելով իւրաքանչիւր կարեւոր հատորի առջեւ, այլեւս գրեթէ մոռցած էի թէ ընկերակիցս քաջատող բայց յառաջացեալ տարիքով եւ յոգնատանջ անձնաւորութիւն մըն է, եւ ամբողջովին տարուած անոր աշխոյժ եւ նոյնիսկ քիչ մը հրամայական ոճէն, յափշտակութեամբ կը լսէի իր բացատրութիւնները: Որոշ հատորներու հետ այնքան սերտ էին իր կապերը որ կարծէք ինքն ալ մէկ անբաժան մասնիկը ըլլար հարիւրամեայ մատեաններուն:

Ակնկալածէս աւելի չուտ աւարտեցաւ բաժիններու այցելութիւնը եւ պէտք է խոստովանիմ թէ որոշ յուսախաբութիւն մը կրեցի ի տես այդ պատկառելի եւ հազուագիւտ հատորներուն որոնք դէմ-դիմաց զետեղուած էին ամփոփուիլ այդ փոքր յարկաբաժինին մէջ: Տեղի չէզոքութեան պատճառով, չատ անդամ նոյնիսկ հարկ եղած էր մեծ թիւով դրսեան հանդիսներ տեղաւորել նեղ դահլիճներու մէջ, ակամայ դանոց ընելով կարգ մը մատենագիտական կանոններ:

Մինչ Պ. Քարտաշեան տարուած էր իր «սրտի հատորներուն» կենսագրականները թուելով, ես կ'ունենայի այն ճնշող տպաւորութիւնը որ մարդ կը զգայ տունը մը մտնելով ու տեսնելով որ միակ սենեակի մը մէջ բազմանդամ ընտանիք մըն է որ կ'ապրի: Այնտեղ տիրող նեղութիւնը եւ խճողումը կարծես կ'արգիլէին որ մարդս ուզէ տեսնել նաեւ բնակիչներուն դէմքերը...

Վաթսուն տարի առաջ, վտահօրէն կոկիկ մատենադարանի մը յարմարութիւնները ունէր այս յարկաբաժինը, բայց հիմա, այնքան հարստանալէ եւ ճոխանալէ եաք, բացայայտօրէն նեղ կուգայ:

Աչքուհանդերձ, հակառակ անձկալի այդ հոգեվիճակիս, կրցայ իմանալ, որ յաւէտ խնկելի Պօղոս Նուպարեանը 1925-ին կը հիւանդանայ Փարիզի մէջ եւ Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը իր արտօրոզապետը կը զրկէ հիւանդտեսի որ կը յայտարարէ. – «Տէրս կ'արգիլէ ձեզ անկողնէն ելլել եւ ինք պիտի գայ այցելութեան»: – Այդ չըլլանին է որ Պօղոս Նուպար կը դնէ եւ ողջութեանը կը կահավորէ այս յարկաբաժինը որպէս մատենադարան: Իր անձնական գրադարանը եւ հօրը գիրքերը միացնելով հիմը կը դնէ Մատենադարանին, որուն վրայ յետագային աւելցած են Մաղաքիա Օրմանեանի, տոքթ. Վահրամ Թորգոմեանի եւ ուրիշներու գրադարանները ու այսպէս ժամանակի ընթացքին իրագործուած է այս պատկառելի հաստատութիւնը, որմէ կ'օգտուին այսօր հայ մատենագէտներ եւ մասնաւորաբար Սորպոնի Համալսարանէն հայագիտական բաժինին ուսանողները, իրենց պատրաստած թեզերուն համար:

Եւ ահա անխուսափելի բաղդատականը ծայր տուաւ մտքիս մէջ եւ պահ մը վհատեցայ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի չքեղ մատենադարանը ուր ուսանողութեան տարիներուս օրեր շարունակ ուսումնասիրութիւններ կատարած եմ գանազան նիւթերու շուրջ: Որպէս Համալսարանին մէկ անդամը որքան հպարտ էի «մեր գրադարանով», դիտնալով հանդերձ թէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ չատ աւելի հսկաները կան, բայց եւ այնպէս բազմայարկ չէնք մըն էր, արդիական մատենադարաններու բոլոր դիւրութիւններով օժտուած, ունէր կարեւոր թիւով որակաւոր պաշտօնէութիւն, եւ մենք ուսանողներս իրաւունք ունէինք այս բոլոր առաւելութիւններէն օգտուելու, սակայն հիմա Նուպարեան Մատենադարան այցելութիւնէս վերջ կ'անդրադառնամ թէ իսկական մե՛ր մատենադարանը ա՛յս է եւ ոչ թէ օտար լեզուի հատորներով այնքան հարուստ Ամերիկեան Համալսարանի –նը...

Պ. Քարտաշեանը իր բազմամեայ ծառայութեամբ պարզ մատենադարանապետ մը չէ եւ ոչ ալ արժէքաւոր դիրքերու պահակ մը, այլ իրեն յանձնուած գանձարանին նուիրեալ մը, որ նոյն առեն համուռ ուսումնասիրող մըն է, հետզհետէ մէկէ աւելի լուրջ աշխատասիրութիւններու, տպուած կամ անտիպ, որոնցմէ կ'արժէ յիշել մեծարժէք դիրքը – «Պատմութիւն Եգիպտահայ Գաղութին»: Ծանօթ պատմագիր Արշակ Ալպոյաճեանի մահէն եաք, Պ. Քարտաշեան կը մնայ միակը արժանաւորապէս անոր գործը շարունակող:

Երբ դուրս կուգայի Մատենադարանէն, մտքիս մէջ հաշիւը կ'ընէի հայ մշակոյթին ծառայող Փարիզի կեդրոններուն: Ամէնէն առաջ, անշուշտ, Ժան – Կուժոնի եկեղեցին, իր պատկառելի խմբասով եւ գործունէութեամբ, յետոյ Դպրոցասիրացը, Նուպարեան Մատենադարանը եւ անշուշտ քանի մը ուրիշներ ալ չմոռնալով ... «Ցառաջ»ը: Բայց յի – չատակութեան արժանի այնքան ալ չատ անուն չգտայ, հակառակ անոր որ «Ցառաջ»ի չորրորդ էջին գերար կը հրմշտկեն «մշակութային ձեռնարկներու ծանուցումները...:

ՆԱՅԻՐԻ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ 5 – 15ՐԴ ԴԴ.»

Հեղինակ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻԶԵԱՆ

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ. հրատարակչական տունը, 1985-ին լոյս է ընծայել հայ անուանի երաժշտագէտ՝ Նիկողոս Թահմիզեանի «Գրիգոր Նարեկացին եւ հայ երաժշտութիւնը 5 – 15 Դ. Դ.» ուսումնասիրութիւնը:

Այս մեծածաւալ եւ կարեւոր աշխատանքը, որը տարիների լուրջ եւ յարատեւ պրպտումների արդիւնքն է, իր այլ արժէքաւոր աշխատասիրութիւններէ՝ «Մովսէս Խորենացին եւ հայ հին ու վաղ միջնադարեան երգարուեստը» (Լէմմիածին, 1979), «Քննական տեսութիւն Հայոց հին եւ միջնադարեան երաժշտութեան պատմութեան» («Լրաբեր», 1970 – 10, 1971 1, 5, 9), «Ներսէս Շնորհալին երգահան եւ երաժիշտ» (Երեւան, 1973), «Երաժշտութիւնը հին եւ միջնադարեան Հայաստանում» (Երեւան, 1982), եւ այլ տասնեակ ուսումնասիրութիւնների հետ, նոր էջ է բացում հայ երաժշտագիտական բնագաւառում:

Հայ միջնադարեան երգարուեստի կարեւորութեան վերաբերեալ հետեւեալն է գրում իր՝ «Քննական տեսութիւն Հայոց հին եւ միջնադարեան երաժշտութեան պատմութեան» («Լրաբեր» 1970, 10) 13-րդ էջում:

«Հայոց հին եւ միջնադարեան երաժշտութեան պատմութիւնը անկապտելի մասն է հայկական ազգային հոգեւոր մշակոյթի բազմադարեան հարուստ պատմութեան: Որպէս այդպիսին, այն՝ արժէքաւոր եւ չատ կողմերով ինքնատիպ ու անկրկնելի էջերից մէկն է նաեւ մերձաւորելեան երգ ու նուագի, արեւելեան – քրիստոնէական երգարուեստի, Մօրհրդայինի Միութեան ժողովուրդների երաժշտութեան, եւ վերջապէս, համաչխարհային երաժշտական մշակոյթի մեծ պատմութեան»:

«Գրիգոր Նարեկացին եւ հայ երաժշտութիւնը 5 – 15 Դ. Դ.» երկը, ոչ միայն կարեւոր է երաժշտագէտների, պատմաբանների եւ առհասարակ հայագէտների համար, այլեւ ատաղձն է կազմում այն հայ երգահանների, որոնց ստեղծագործական ակունքը հայ երաժշտութիւնն է: Կոմիտասի ստեղծագործութիւններից բացի, ընդհանրապէս հայ երգահանների յօրինումների մէջ պակասում է արտայայտչական եւ ոճաբանական խորքը: Հայ երաժիշտների համար մութ են մնում մեր երաժշտութեան վերաբերող մի շարք խնդիրներ, որովհետեւ մեր մօտ դեռ զարկ չի արուել ամբողջապէս հայ միջնադարեան երաժշտական արուեստի ուսումնասիրութեանը. մինչդեռ արեւմտեան Եւրոպայում մանրազնին աշխատանքների չորհիւ վեր են հանուել իրենց նոյն ժամանակաշրջանի երաժշտական առանձնայատկութիւնները, հոլովոյթը եւ ի վերջոյ երաժշտութիւնը:

Մեր երաժշտութեան դոյնը եւ խորքը տարբեր է արեւմտեան երաժշտութիւնից: այս գանազանութիւնը աւելի խոր կերպով ընկալելու համար անհրաժեշտ են երաժշտագիտական աղբիւրներ, որոնք պիտի դրաւեն հարեւանցի ծանօթութիւնների տեղը, որովհետեւ վերջինները մեր երաժշտութեան համապատկերը մեղ վերադարձնող միջոցներ չեն:

Վաղ եւ ուշ միջնադարեան երգարուեստից ծանօթ են պատարագի, ժամերգութեան որոշ եւ այլ ծէսական երգեր: Բազմաթիւ այլ ստեղծագործութիւններ գտնուում են Հայաստանի, Մ. Ղազարի, Վիէննայի եւ Երուսաղէմի մատենադարաններում, որոնց վերաբերեալ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն են ցոյց տալիս հայ երգահանները:

Եթէ կարելիութիւնները ստեղծուէին, որ հայրենիքում հրատարակուած երաժշտական կարեւոր աշխատութիւնները, ինչպիսին է Նիկողոս Թահմիզեանի վերոյիշեալ դիրքը, եւ առհասարակ բնագրերի քննական հրատարակութիւնները ստեղծուէին Սիփւռքում, թարգմանուէին գանազան լեզուների, եւ սիփւռքում գտնուող մեր երաժշտական ստաղծները (լինի ձեռագիր կամ հազուագիւտ մատեան) լոյս ընծայուէին, մեր երաժշտութիւնը իր համապատկերը կը գտնէր նոյնիսկ արեւմտեան ազգու ճնշումների ներքոյ:

Նիկողոս Թահմիզեանը իր աշխատութեան մէջ վերլուծել է 48 մխիթարեան կոթողներ, սկսեալ Մեսրոպ Մաշտոցից եւ Սահակ Պարթեւից մինչեւ Ներսէս Շնորհալի: Ընդարձակօրէն ուսումնասիրել է Գրիգոր Նարեկացիի տաղերը, դանձերը եւայլն, որոնց մասին է գրում.

«Տուեալ դէպքում Գրիգոր Նարեկացու երաժշտաստեղծական դիմագիծերի վերստեղծումն ու նրա տաղային ըստեղծագործութեան գնահատութիւնը նաեւ հարկադրաբար կատարելով մասի եւ ամբողջի յարաբերութեան պարզաբանման չրջանակներ

հատած է ժըշնեւ եւ դիմաւորուած հոգեւոր հովիւ վիպէն վրդ. Այդազեանի, Միացեալ Նորհուրդի առեներպետին եւ ընտանիքներու կողմէ, որոնք առաջնորդած են դինը Պօ Ռիվաժ պանդոկը:

Օգս. 21-ին Պատրիարքը ընդունած է ֆրենչի դեսպան ազդայիններըը:

Օգս. 22-ին, Շնորհք Պատրիարք այցելած է տարեթափ երիվէ Գէորգ Պօյաճեանի դամբարանը, ուր հոգեհանդըստեան պաշտօն կատարուած է:

Օգս. 23-ին, Մեթրոփոլ պանդոկին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են Թեհրանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Մանուկեան: Ճաշը կազմակերպուած է նչելու համար Շնորհք Պատրիարքի դահակալութեան 25ամեակը. ատիկա կը հանդիսանար առաջինը՝ արդիպ կը հանդիսանար առաջինը՝ արդիպ կը հանդիսանար առաջինը՝ արդիպ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Աչտա Սերճանեան, Պ· Յովհ· Սերճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Սերճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Սերճանեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 7, Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՎԻՒԹՈՐԻԱ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խտրշեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ոճն է Ծննդեան Սուրբ Կուսին Մարիամու Ցանկալի։

Ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Սուսա Թօփալեանի յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ Եսայեան Բարեգործական Միութեան (ըստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԼԻՈՆԷՆ – Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւլմէճեան 300 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարեգործման, փոխան ծաղիկի Նիկողոս Նիկողոսեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին չնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆրանք Վ· Մոսուիչեան ընտանիքէն Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ։

×

ՍԷՆ – ԹՅԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Սեպտեմբեր 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

U.G.A.B. PARIS

RENTRÉE SCOLAIRE

Le Comité des Dames de l'U.G.A.B. de Paris informe les parents intéressés que les cours de langue et de chants arméniens qu'il organise les mercredis après-midi à l'intention des enfants et adolescents âgés de 5 à 14 ans reprennent

——— le Mercredi 10 Septembre ———

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles - Paris 17ème

Pour tous renseignements complémentaires ou inscriptions téléphoner au
45 20 03 18
du lundi au vendredi de 10 à 17h.

Վ ե ր ա մ ո ւ ս

ԼԻՈՆԻ Ա.Զ.Գ· ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1986 / 87 *տարեշրջանի վերամուտը Զատկեայ Երկուշաբթի Սեպ· 10, առաւօտեան ժամը 9–ին։*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հոգեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ 14–էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14–էն 16·30։

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի ապահովութենէն եւ Հոգեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն։

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար վերամուտի թուականէն առաջ, դիմել Ազգային Տան գրասենեակը / ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆԸ /

Հասցէ՝
40 ,ռիւ տ'Ալբմէնի – Հեռ· 78 – 60 – 47 – 18

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ
ԲԱՑՈՒՄ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1986 / 87 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 10ին, Զորեքշաբթի օր։

Նոր աշակերտներ կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցի դասերը կը բաղկանան հետեւեալ նիւթերէն։

1· - Հայոց լեզու
2· - Հայոց Պատմութիւն
3· - Կրօնք
4· - Հայկական երաժշտութիւն
5· - Մանկանց երգչախումբ. պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ ԵՂԼՄԱԶԵԱՆի։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12, եւ 14·17ի միջեւ։

Օթոբարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւնները ստեղծուած են։

Հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ՝ Գարեգին վրդ· Պերպէեանի մօտ, ամէն օր։

Հասցէ·
EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE
339, ave. du Prado - Tél. 91 - 77 - 84 - 70
13008 MARSEILLE - FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահիզդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանառութ	300	(355,80)
Մնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի, մեծ պարահանդէսը, ի նպաստ հայ վարժարանները՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը Մ. - ՓԱՐԻԶ
80-ԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 22
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ· Խաչի Սէն – Ժերամի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆ· իր հին եւ տարեց անդամուհի՝ Տիկին Զարուհի Մուշեղեանէ, իր ապաքինման առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմանի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս ֆիլմ մը՝ «Արիւնապարար»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին։

Սալ Տը Լա Շիմի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱԽԻՐԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կեդրոնական վարչական ժողովը կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր անդամները ներկայ գտնուելու 73-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Փարիզի մէջ, Ֆրանսա, 1986, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Ժողովի վայրը·
Hôtel Intercontinental
3, rue Castiglione, 75001 Paris, France

Ներկայ 73-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար որոշած միակ հրաւիրագիրն է։ Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, հոկտեմբեր 22, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ· Բ· Ը· Միութեան Ընդհանուր տնօրէնին կամ գանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին·
Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1·- *Ներկայացում եւ վաւերացում 1985 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի։*
2·- *Ներկայացում եւ վաւերացում 1985 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան։*
3·- *Մասնակի ընտրութիւն կեդրոնական վարչական ժողովի։*
4·- *Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի։*
5·- *Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ։*
6·- *Գնահատանքի բանաձեւեր։*

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ· ՎԱՐՉ· ԺՈՂՈՎԻ
Պ· ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ *Ա· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ*
Ատենադպիր Ատենապետ
1986, Մայիս 8
Սեղ Պրուֆ, Ն· Ճ·

ԾԱՆՕԹ·- *Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդագիրը ուղիղ իրաւասու անդամներ։*

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին

ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ
(գունաւոր)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։
Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն։

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՄԵԾ ԿԱԼԱ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
THEATRE DE PARIS

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5
VENDREDI
5 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.305 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.305

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱՏԵՍԵԼ, ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ

Տասնամեակէ մը ի վեր, Սփիւռքի մէջ, մեր ազգային կեանքը կ'արձանագրէ նոր ցնցումներ, տեղաշարժներ, դժուարութիւններ, հարցեր որոնք կուգան ի յայտ ի ճնճռոտել հայութեան հատուածական ճակատագրին արդէն բարդ հանգոյցները:

Լիբանանի քաղաքացիական մկրտուած պատերազմը տակաւ առ տակաւ արիւնաքամ ըրաւ Մերձին – Արեւելքի այս ոստանը որ կը պարփակէ վերջին քսան – երեսուն տարիներուն ազգային – եկեղեցական, մշակութային, կրթական, քաղաքական գեհենի վրայ ամէնէն առաջդ եւ ահաւնաւոր հայ դաղութը:

Իսլամական յեղափոխութիւնը, Իրանի մէջ, քաղաքականէն անդին իրեն հետ բերաւ ընկերային ամբողջ յեղաշրջում մը հիմովին փոխելով երկրին եւ բնակչութեան կեանքի եղանակները: Հայկական նուազ դաղութի ներքին կեանքը կրեց փոփոխութիւններ: Տարիներու ընթացքին իր հաստատած ու զարգացուցած ազգային, եկեղեցական, կրթական, մշակութային կառոյցները ցնցուեցան ու ենթարկուեցան նոր վարչաձեւին օրէնքներուն:

Թուրքիոյ մէջ, հակահայ քարոզչութիւնը կը չարունակուի, կ'ընդարձակուի: Ներմահայ մտաւորականութեան լոյսի ջահերէն կեդրոն Պոլիսէն կը մնայ միայն պատկան մը, հակառակ ազգային եկեղեցական իշխանութիւններու անզնահատելի ջանքերուն, որոնք կը թիավարեն տանջանքի վէր: Հայ փոքրամասնութիւնին կեղեքումներու, հոգեպէս եւ ֆիզիքական ճնշումներու, տեռոռիզոներու եւ իր թիւը հետզհետէ կրճատելու հակառակ գաւառներէն եկող ցնծագուածներուն:

Այս երեւոյթներուն վրայ կը չարունակուի աւելնալ Հայաստանէն արտագաղթող Արեւելեան տաղնապը, նոյնիսկ եթէ այս վերջին տարիներուն ընթացքը նուազեցաւ:

Արդ, այս եւ այլ կացութիւններէն հետեւող զանգուածներու անխուսափելի տեղաշարժները հայկական Սփիւռքի աշխարհագրութիւնը եւ հետեւաբար դիմագիծը փոխելու վրայ են: Սակայն, այս գործընթացը ընելը չի բաւեր: Անհրաժեշտ է հակազդել առեղծուած, կամ առեղծուելիք, նոր կացութիւններուն. դիմագրաւելու եւ ոչ թէ կրելու համար: Եւ ահա, առանց ուշացումի, որովհետեւ անցող ժամանակը, այս պարագային, ոսկի անգամ կարելի չէ փոխարինել: Մերինքը իր խոհ զէնքերով պէտք է կազմակերպէ իր պաշտպանողականը: Ֆրանսայէն ջանալու եւ երկու Ամերիկաները պատգաղթող զանգուածներու ընդունելութիւնը եւ տեղաւորումը պէտք է հետեւի նախապէս ճշդուած քաղաքականութեան մը: Հաստատել յատուկ կառոյցներ օրնելու, ուղղելու, դիւրացնելու համար համարկումը անոնց՝ որոնք կը գնան ապատան եւ ապահովութեան նոր երկիրներ:

Այսօրուան, վերոյիշեալ եւ այլ միջազգային դէպքերը, որոնց դէմը մեր ձեռքը չէ, պիտի ճշդեն հայկական Սփիւռքի յաջորդ դիմագիծը, այսինքն ճակատագիրը: Կեդրոնական դէկավարութեան մը բացակայութեան, կամ աւելի ճիշդ չգոյութեան, դէկավարները՝ ազգային, քաղաքական թէ եկեղեցական պարտականութիւն ունին, պատմութեան առջեւ, նախատեսելու, կազմակերպելու եւ գործելու:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախաթաթը, որ չատ «Քէ ս'Օրսէ» մտայնութեան տէր մէկն է, այսինքն վարպետութիւնն ունի բաներ մը ըսելու՝ բան մը չըսելու համար, Հինգշաբթի առաւօտ, Ֆրանս – Ինթէռէն անդրադառնալով պատահողներուն նոյնութիւններ չտուաւ: Հաստատեց թէ խոհակցութիւններ կան, որոնց ընթացքը բնականն է: Երկու Իրաքցիները Ֆրանսական վիզա ունին եւ կրնան դալ, երբ որ ուզեն, հաւանաբար համալսարանական վերամուտին: Ներկայիս բանաը չեն Իրաքի մէջ, ինչպէս ամանք կ'ըսեն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նոր օրինագիծ մը պատրաստած է Ֆրանսական քաղաքացիութեան պայմաններու վերաբերեալ: Ըստ նախատեսուած կանոնագրին, ով որ Ֆրանսա ծնած է, ինքնաբերաբար Ֆրանսացի պիտի չըլլայ, երբ ծնողքը օտար է: 40 տարի առաջ ալ նոյնն էր պարագան, բայց 40 տարի է, չափահասութեան, Ֆրանսա ծնած օտարականը կրնար Ֆրանսացի դառնալ, առանց դիմումի: Ասիկա եղած էր մասամբ նպաստելու համար Ֆրանսայի ազգագրութեան: Նոր սեղմումներու կարգին, նաեւ ամուսնական պարագան: Այլ խօսքով, Ֆրանսացիի մը հետ ամուսնանալով, կարելի պիտի չըլլայ ինքնաբերաբար Ֆրանսացի դառնալ: Ներկայիս՝ ուզելը կը բաւէր: Նոր կանոնագրին համաձայն, տարի է դիմում ընել, բայց 5 տարի Ֆրանսա ապրած ըլլալը պայման չէ, ամուսնութեան օրն իսկ, կարելի է դիմում կատարել:

ՍՈՒՐԻ (Լիբանան) մէջ է, որ երկու Ֆրանսացի պինուորներ մեռած են, Զորեքշաբթի իրիկուն, գոհ հեռավար ռումբի մը: Անգամ մը եւս խնդրոյ առարկայ է Ֆրանսական մանակցութիւնը ՄԻՆԻՒԼԻՆ, այսինքն՝ ՄԱԿ–ի ուժերուն:

ԻՍԼԱՄԸ նոր տարին (Հէճիր) կը տօնէ Ուրբաթ օր: Այս թուականը կը դուգադիպի Մոհամէտի մեկնումին Մեքքէէն Մետինէ: Հէճիր, որ դալիճ կը նշանակէ, սկիզբն է մահմետական տարիին (1407): Ներկայիս չուրջ 850 միլիոն մահմետական կայ աշխարհի մէջ:

ՍԱԽԱՐՈՎ նամակ դրեր է Կորբաչովի (Փետրուար 16–ին) ուր ընդհ. ներում կ'ուղէ բոլոր քաղաքական բանտարկեալներուն համար, որոնք հասարակ ոճրադործներու կարդին են:

ՎՐԱՍՏԱՆի մէջ, թեթեւ երկրաշարժ մը պատահած է 5–էն 6 աստիճան Ռիխթէրի սանդղակով (9): Ըստ ԹԱՍ–ի բազմաթիւ չէնքեր քարուքանդ եղած են:

ԺԱՔ ԼԱՆԿ, պարտքերը չի վճարեր ըստ Հարրիս հարցախոյզի հիմնարկին, որ Հարրիս հարցախոյզի հիմնարկին, որ հարիւր հազար Ֆր· առնելիք ունի նախկին նախարարէն: Մշակոյթի նախկին նախարարը տեղեակ ըլլալու համար թէ ի՞նչ է Ֆրանսացիներուն կարծիքը իր մասին, երկու հարցախոյզ ապսպրեր է, զոր չէ վճարեր: Հիմա ալ կ'ըսէ թէ լուր չունի: Հարրիս դատի դիմած է եւ պաշտպան փաստաբան ընտրած՝ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան, որու համար սակայն՝ «տարւան հարցը չէ, նոյնիսկ եթէ կարեւոր է»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ 1048 հոգի մեռած է Յուլիսին, այսինքն 4% նուազ քան՝ 1985–ին: Մէկ ամսուան վրայ բարելաւում մը, նոյն համեմատութիւնը կրնայ չպահել, սակայն, ամբողջ տարուան վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՑՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 18 / 27)

ՊՈԻԼԿԱՐԻՈՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Պուլկարիոյ Մոսկուայի դեսպանը՝ Դիմիտր Ժուլեւ, երեք օրով այցելած է Հայաստան, ուր կուսակցական եւ պետական դէկավար դէմքերու հետ հանդիպումի ընթացքին ծանօթացած է երկրի տնտեսական եւ թէքնիքի մարդերէ ներս արձանագրուած յաջողութիւններուն: Դեսպանը հետաքրքրուած է ընկերային – ապրելակերպի հարցերով: Նշուած է, թէ Հայաստանի մէջ գլխաւոր ջինարարութեան համար յատկացուած է 500 միլիոն ռուբլի, ինչ որ կրնայ իրագործել աւելի քան մէկ միլիոն քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն մը: Կը կառուցուին կարեւոր քանակութեամբ դպրոցական չէնքեր, մսուր – մանկապարտէզներ: Դեսպանը ըսած է, թէ լինք երրորդ անդամն է, որ կ'այցելէ Հայաստան եւ ամէն այցելութեան աչքառու եղած է տնտեսական ու մշակութային ջինարարութեան մարզերու մէջ հայ ժողովուրդի ձեռք ձգած նուաճումները: Պուլկարիա ապրող Հայերը մեծ նպաստ կը բերեն երկրի տնտեսական, դիտական ու մշակութային զարգացման: Տարուէ տարի կ'ընդլայնին Պուլկարիոյ կապերը Հայաստանի հետ:

×

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Այս տարի Հայաստանի կառավարութիւնը մօտ 5 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու վերանորոգման եւ վերահաստատման աշխատանքներուն: Առաջին անդամն է, որ այդ նպատակներու համար այսքան մեծ դումար կը տրամադրուի: Հայ ջինարարներն ու նկարիչները բոլոր ժամանակներուն խնամքով պահպանած են իրենց երկրի ճարտարապետութեան եւ կերպարուեստի ժողովրդական աւանդութիւնները, ինքնատպութիւնը եւ վառ արտայայտուած ընոյթը: Հայաստան իրաւամբ կոչուած է թանդարան բաց երկնքի տակ: Հոն պահպանուած են յուշարձանները՝ որոնք արժէքաւոր են համաշխարհային ճարտարապետութեան զարդացումը ուսումնասիրող պատմաբաններու համար: Կան հին ճարտարապետութեան աւելի քան 10 հազար կոթողներ, որոնք պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Անոնք բոլորն ալ առնուած են Պետութեան պահպանութեան տակ: Այսօրուան ճարտարապետներու մտահոգութիւնն է նախնական տեսքը վերադարձնել մինչեւ մեր օրերը հասած պատմական չատ մը յուշարձաններու: Այդ նպատակով ալ կազմակերպուած է Մօրհ· Միութեան մէջ առաջին պետական հիմնարկութիւնը, որ կոչուած է մասնաւորաբար ներդաշնակելու վերանորոգման բոլոր աշխատանքները: Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման եւ օգտագործման գլխաւոր վարչութիւնն է այն, որ ունի դիտական եւ արտադրական արուեստանոցներ: Այս օրերուն Հայաստան վերածուած է չինարարական հսկայ հրապարակի մը· վերանորոգութեան եւ վերահաստատման ընթացքի մէջ են յիսունէ աւելի պատմական յուշարձաններ: Կը վերանորոգուին Սեւանայ լիճի ուռազանի տարածքին ճարտարապետներու կերտած կոթողները, Արարատի եւ Եղէգնաձորի շրջաններու տաճարները, Լենինականի, Դիլիջանի, Աշտարակի պատմական յուշարձանները: Արտերու վրայ են Տաթեւի ճարտարապետական համադրոյթի վերահաստատման աշխատանքները:

×

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Մոսկուայի հեռատեսիլի պատուէրով «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ կը նկարահանուի նոր ժապաւէն մը՝ «Թղթէ օդի օրը» անունով: Բեմանիւթի հեղինակն է չարժարուեստի համամիութենական հիմնարկի շրջանաւարտ Կարինէ Վերպեան, որուն առաջին գործն է այս: Շարժանկարը կը խօսի ծնողքներու եւ երախաներու փոխ – յարաբերութիւններու, մանուկի աշխարհահայեացքի ձեւաւորման համար՝ երէցներու պատասխանատուութեան մասին: Ժապաւէնին մէջ հանդէս կուգան ծանօթ դերասաններ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԵՐԹՈՂ ՈՒ ԵՐԳՈՂ

Միշտ կ'ըսուի, կ'ըսենք թէ երգ է բանաստեղծութիւնը· արուեստի աշխարհին մէջ զուգահեռ դիրքերու վրայ են երգողն ու բերթողը: Երէկ, երբ աճոնցմէ մէկը կը գրէր օրհնակ, մեր կորսուած գիւղերուն մասին, միւսը «Երկիր դրախտա – վայր» կ'երգէր ու «Կիլիկիա». կամ երբ մէկը «Հացին Երգը» կ'երկնէր, միւսը «Հոռովել» կ'եղանակաւորէր:

Այս զուգահեռը սակայն քիչ մը տաղտկալի ըլլալ սկսած է ինձ օրերու մեր կարգ մը «արուեստագէտ»ներուն ու որոշած են քաներ մը փոխել: Երէկ բերթողը կը գրէր·

«Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ», այսօր մեր երգիչները կ'աղաղակեն·

«Ես երգելով կ'ուզեմ մեռցնել»···:

ԱՐՓԻ

ՃԱՏՐԱԿ

Գասպարով – Գարբով փոխ – վրէժի հանդիպումին Բ· մասը, որ սլիտի սկսէր Շորեքշաբթի օր, Լենինկրատ, յետաձգուեցաւ Ուրբաթի: Արդարեւ, Գարբով թժչկական վկայագիր մը ղրկած էր, որ կը հաստատէր թէ չնչառութեան հարցեր ունի եւ չի կրնար խաղալ:

Խաղին առաջին մասը վերջ գտած էր Լոնտոն, անցեալ չաբթու: Ներկայիս Գասպարով կը յաղթէ 6–ուկէս կէտով 5–ուկէսի դէմ:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՏՂԱՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը կը հաղորդէ որ լիբանահայ մանուկները, որոնք ամիս մը անցուցին Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանը եւ քանի մը օր ալ Փարիզ, Սեպտեմբեր 2–ին Պէյրութ վերադարձան եւ նոյն օրը ողջ – առողջ հասան:

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹԻ 1985Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան «Հայ Ընտանիք» ամսօրեայ պարբերաթերթին խմբագրութիւնը, 1985–ի համար լոյս ընծայեց, որոշ յապաղումով, միացեալ թիւ մը, բացառիկ մը նուիրուած ամբողջութեամբ Եղեռնի 70–ամեակին:

Շուրջ երկու հարիւր էջնոց ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ թիւ մը որ ոգեկոչումի բնոյթ չունի այլ առաւելապէս դիւանային նիւթերու եւ վաւերական փաստաթուղթերու դումար մըն է, երբեմն բնագրին լեզուով (անգլերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն), քաղուած Հայոց պատմութեան հեռաւոր եւ մերձաւոր անցեալէն, եւ ջանալով գոյց տալ յաջորդականութիւնը կրկնուող դէպքերու:

Ուստի, հարուստ եւ ինքնատիպ հրատարակութիւն մը որ արդիւնք է երկար փնտռտուքներու եւ պրպտումներու: Աչխատանք մը որ դրադարաններու, դիւաններու փոշիներէն դուրս կը հանէ եւ հանրութեան կը ծանօթացնէ խիտ կարեւոր նիւթեր թէ անոնք ըլլան՝ բնագիրներ, վիճակագրութիւններ, ցուցակներ, վիճակագոյցներ, օրացոյց, նամակներ, յայտարարութիւններ, յօդուածներ, պաշտօնագիրներ, քարտէսներ, կոչեր, նկարներ եւ այլ վաւերաթուղթեր: Տեսակ մը թղթածրար Հայոց պատմութեան եղերական չրջանին որ կը ներկայացնէ, կը նկարագրէ, կը պատկերացնէ, կը բացատրէ, կը փաստէ անցքերը առնուած ակներէն իսկ: «Հայ Ընտանիք»ի այս բացառիկը օգտակար ձեռնարկ մըն է հայ ժողովուրդի մեծ դատին համար: Հեռա – քրքիր, քննադէր միտքեր կրնան գտնել հոն նիւթեր խորհրդածելու եւ մանաւանդ խորացնելու: Իսկ, ընդհանրապէս հայ երիտասարդութեան համար կրնայ ըլլալ զգաստութեան առիթ մը իր պատմութիւնը սորվելու: Ջմռռնանք որ միայն ճչմարիտ դիտութիւնն է որ կ'առաջնորդ յանճնառութեան:

«Հայ Ընտանիք» 1985–ը կը բացուի Հայր Ներսէս Վրդ. Տէր – Ներսէսեանի «Մեր զոհերը» դրութեամբ, ուր կը ներկայացուի Մխիթարեան սակաւաթիւ Միաբանութեան ընտիր չարքերէն յայտնի եւ անյայտ կորուստները: Ապա, Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին խօսքերը արտասանուած 1985, Ապրիլ 24–ին, հասարակաց ունկնդրութեան առիթով, եւ լոյս տեսած 1985, Ապրիլ 25–ի Վատիկանի պաշտօնաթերթին մէջ, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի նամակը ուղղուած Փրնեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Ժողովրդին եւ քոյր եկեղեցիներուն, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կոնդակէն հատուածներ, Լիբանանի Հայ երեք համայնքներուն կոչը, Հայերու ցեղասպանութեան 70–րդ տարեդարձի եւ Ժաք Մաւոլի նամակը ուղղուած յատկապէս «Հայ Ընտանիք»ի խմբագրին: Ցետոյ, վիճակագրական նոր տեսութիւն մը առաջնորդուած Հայր Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանի «Աչխարհագրութիւն Նոր Հայաստանի» դիրքէն: Հետաքրքրական հատուածները արար տիրապետութեան տակ Լ. զարէն Թ. զար, Սելճուք – Թուրքերու եւ Թաթարական տիրապետութեան օրով ԺԱ. զարէն ԺԹ. զար: 1904–ի Կ. Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի լուսարձակ օրացոյցէն քաղուած յանկր Հայ եկեղեցւոյ թեմերուն, եկեղեցիներուն եւ վանքերուն: Առանձին Հայոց առաջնորդ՝ Մուշեղ Եպիսկոպոսի կոչը արիւնագանգ Կիլիկիային համար առնուած Գահիրէ հրատարակուած «Տարագ» թերթի 1909–ի Թիւ 5 – 6 օրինակէն, նաեւ «Տարագ» թերթէն այլ նկարներ: Ցանկը Օսմանեան Տէրութեան հայ ատիճանաւորներու, պաշտօնեաներու, Կ. Պոլսոյ հայ բժիշկներու, փաստաբաններու, նկարիչներու, երաժշտագէտներու, ճարտարապետներու, ճարտարագէտներու, փոքագրիչներու, վկայեալ ուսուցիչներու ինչպէս նաեւ չարքը Թուրքիոյ հայ թերթերուն: Համաձայն Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան վիճակագրութիւններուն, հայ բնակչութեան թիւը Թուրքիոյ մէջ պատերազմէն առաջ, նոյնպէս վիճակագոյցը Թուրքիոյ գաւառական ազդ. վարժարանաց: Ցաջորդ էջերը կը ներկայացնեն Լոնտոն կազմուած Անկլօ – Արմենեան Միութեան կատարած աչխատանքը ի նպաստ Հայերուն, յայտարարութիւններու եւ նամակներու կոչերու ընդմէջէն: Իջ մը Գանձակի կոտորածի մասին եւ կոչը ուղղուած հայ ժողովուրդին: Ցետոյ, կուգան յօդուածներ նկարներով քաղուած Ֆրանսական եւ իտալական թերթերէ: 1919 Փետրուար 15–ի Թիւ «Լը Ցէօ» թերթ «Հայաստանի համար» խորագրով մը, «Քոմիթէ Ֆրանսէ բուր լ'Արմէնի»ի դիմումները Հայերու քաղաքական իրաւունքներու պաչտպանութեան համար, «Իլ Մէսաճճէռօ»ի 1915–ի Օգոստոս 25–ի թիւէն հայկական ջարդերու նկարագրութիւնը, ինչպէս նաեւ «Իլ Սէքօլօ Իլուսթրաթօ»էն նկարներ համեհատեան օրերէն: «Մխի» Ֆրանսական պարբերաթերթի 1965–ի բացառիկէն, նուիրուած Եղեռնի չիսնամեակին, քաղուած էջեր: «Հայ Ընտանիք»ի այս բացառիկը կը վերջանայ «Ալաթարալա» երգիծական շարաթաթերթին քաղուածքով մը՝ յիսունչորս երգիծանկարներու որոնք կը պատկերացնեն արեւմտահայաստանի դէպքերը դիտուած Թիֆլիսի հայ լրագրողի մը տեսանկիւնէն:

×

«Հայ Ընտանիք» պարբերաթերթը կը հրատարակուի 1969 Յունուարէն ի վեր յաջորդելով «Մխիթարեան Ընտանիք»ին որ 1966–ի ողոգոմաներուն պատճառաւ դադրած էր: Այս պարբերաթերթը նուիրուած է Հայկական Սփիւռքին: Փարած մեր պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, լեզուին եւ կրօնքին կը մասնակցի Սփիւռքի դոյզնայոքարին: Մխիթարեան վաստակաւոր միաբաններ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեանէն Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան աչխատակցած են, խմբագրած են: Այսօր եւս մշակները կը շարունակեն: «Հայ Ընտանիք»ի այժմու պատասխանատու խմբագիրն է՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ ԼՈՒԴՄԻԼԱ ՄՈՏԱԼՈՎԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սեպտեմբեր 15–ին, երկուշաբթի, Երեւանի մէջ կը բացուի միջազգային դիտաժողով մը՝ ուր պիտի քննուին հայ միջնադարեան գրականութեան հարցեր: Օտար հայագէտներ պիտի մասնակցին հաւաքոյթին ու ելոյթներ ունենան: Այս առթիւ, ներկաներէն ոմանք գոնէ, մանաւանդ Հայերէն, պիտի մտաբերեն արդեօ՞ք յիշատակը Լուդմիլա Մոտալովայի՝ որուն կանխահաս մահուան լուրը հասաւ Հայաստան ճչդիւ սեպտեմբերեան օր մը, տասնեւմէկ տարիներ առաջ: Կը յուսանք թէ այո՛:

Մեծ է եղած արդարեւ այս կնոջ աչխատութիւնը՝ ծանօթացնելու համար, թարգմանութիւններով եւ յօդուածներով, Հայաստանն ու հայ գրականութիւնը, ո՛չ միայն իր հայրենակիցներուն Չեխոսլովաքիա, այլ նաեւ գերման եւ անգլիախօս երկիրներու մէջ. Հայաստանի մասին իր դրութիւններէն ոմանք տեղ կը գտնէին Փրակայի արեւելագիտութեան հիմնարկի հրատարակութիւններուն մէջ որոնք լոյս կը տեսնէն քանի մը լեզուներով:

Թէեւ միջնադարեան հայ գրականութեան մասնագէտ մը չէր, բայց Տիկին Մոտալովա պիտի ուզէր անկասկած մասնակցիլ Երեւանի գիտաժողովին:

×

Շատ քիչ է գրուած այս հայագիտութեան մասին Սփիւռքի մեր մամուլին մէջ: Ցետագայ տողերը յատկանութիւնը չունին ներկայացնելու Լուդմիլա Մոտալովայի քանաց: Ցաջորդ էջերը կը ներկայացնեն Լոնտոն կազմուած Անկլօ – Արմենեան Միութեան կատարած աչխատանքը ի նպաստ Հայերուն, յայտարարութիւններու եւ նամակներու կոչերու ընդմէջէն: Իջ մը Գանձակի կոտորածի մասին եւ կոչը ուղղուած հայ ժողովուրդին: Ցետոյ, կուգան յօդուածներ նկարներով քաղուած Ֆրանսական եւ իտալական թերթերէ: 1919 Փետրուար 15–ի Թիւ «Լը Ցէօ» թերթ «Հայաստանի համար» խորագրով մը, «Քոմիթէ Ֆրանսէ բուր լ'Արմէնի»ի դիմումները Հայերու քաղաքական իրաւունքներու պաչտպանութեան համար, «Իլ Մէսաճճէռօ»ի 1915–ի Օգոստոս 25–ի թիւէն հայկական ջարդերու նկարագրութիւնը, ինչպէս նաեւ «Իլ Սէքօլօ Իլուսթրաթօ»էն նկարներ համեհատեան օրերէն: «Մխի» Ֆրանսական պարբերաթերթի 1965–ի բացառիկէն, նուիրուած Եղեռնի չիսնամեակին, քաղուած էջեր: «Հայ Ընտանիք»ի այս բացառիկը կը վերջանայ «Ալաթարալա» երգիծական շարաթաթերթին քաղուածքով մը՝ յիսունչորս երգիծանկարներու որոնք կը պատկերացնեն արեւմտահայաստանի դէպքերը դիտուած Թիֆլիսի հայ լրագրողի մը տեսանկիւնէն:

×

«Հայ Ընտանիք» պարբերաթերթը կը հրատարակուի 1969 Յունուարէն ի վեր յաջորդելով «Մխիթարեան Ընտանիք»ին որ 1966–ի ողոգոմաներուն պատճառաւ դադրած էր: Այս պարբերաթերթը նուիրուած է Հայկական Սփիւռքին: Փարած մեր պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, լեզուին եւ կրօնքին կը մասնակցի Սփիւռքի դոյզնայոքարին: Մխիթարեան վաստակաւոր միաբաններ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեանէն Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան աչխատակցած են, խմբագրած են: Այսօր եւս մշակները կը շարունակեն: «Հայ Ընտանիք»ի այժմու պատասխանատու խմբագիրն է՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

քան տարիներու ընթացքին զլուխ հանած բոլոր աչխատութիւնները լ ապաս Հայ մշակոյթի ծանօթացման, այլ պիտի ջանան պարզապէս յիչել եւ ընդգծել այն խանդավառութիւնը, սէրն ու հիացումը զոր ունեցաւ եւ յարատեւօրէն պահեց հանդէպ հայ գրականութեան, նոյն իսկ իր կեանքին ամէնէն դժուար օրերուն՝ երբ կը տառապէր Փիզիքապէս:

Իր թարգմանութիւններուն մէկ մասը բրած է ան հիւանդանոցը, նստած իր անկողնին մէջ: Ենթարկուած էր ոզնաչարի ծանր գործողութեան մը: «Միայն վերջերս կամաց – կամաց սկսում եմ ապաֆինուել», կը գրէր մեզի 1973–ին: «Այսպէս էլ – հիւանդ լինելիս՝ թարգմանեցի երկու նոր գիրք՝ Հ. Մաթեւոսեանի 3 նովել – վիպակ եւ Զ. Խալափեանի վէպը (որտե՞ղ էիր մարդ աստծոյ):

Տիկին Մոտալովա կը պաչտօնավարէր Փրակայի արեւելագիտութեան հիմնարկին մէջ եւ իր սովորական աչխատանքի ժամերէն վերջն էր մանաւանդ, որ կը հակէր հայ գրականութեան վրայ, զրկուելով ալ թերեւս, երբեմն, անհրաժեչտ քունէն: Կը հաւատար որ ոչ մէկ բան կը ստեղծուի առանց տառապանքի:

19 տարեկանին, Լուդմիլա Մոտալովա սկսած էր տրվիլ հայերէն ուրիչ հռչակաւոր հայագէտի մը՝ Փրակա, Եարոմիր Եղլիչկայի մօտ (մահացած 1965–ին): Բայց, ի՞նչ բան երիտասարդ աղջիկը կը մղէր դէպի հայութիւնը: Ծնած էր 1935–ին, Չեխոսլովաքիոյ ոչ չատ մեծ մէկ քաղաքը, Օլոմուց, Մորաւիոյ նահանգին մէջ: Իր հայրը հոգեբոյժ էր: Որոշ հակում մը չկար տան մէջ դէպի արեւելեան լեզուները: Ընտանեկան գրադարանին մէջ կար սակայն Ֆրանց Վէրֆէլի վէրքը...

Զգայուն սիրտ, Լուդմիլա կը յափըշտակուի, կը կարգայ հեւ ի հեւ ամբողջութեամբ «Մուսա Լեռան 40 Օրերը» եւ պարմանուհի իր անչահախնդիր խանդով կը սկսի հետաքրքրուիլ հայութեամբ:

Հետաքրքրութիւն մը՝ որ պիտի տեւէ մինչեւ իր վերջին չունչը: 1973–ին, իր մահուընէն երկու տարիներ առաջ, իր աչխատութեան սեղանին վրայ էր հսկայ ծրագիր մը՝ «Պատմաբանական մի ուսումնասիրութիւն՝ որը նուիրուած է հայ ժողովրդի (ազգի) անցած 50 տարիներին» կը բացատրէր:

Հետաքրքիր էր նաեւ թէ ինչպէ՞ս կ'ապրի Սփիւռքը եւ կ'ափսոսար որ Ֆրանսահայ գաղութին պատմութիւնը դրուած չէր տակաւին: Ու հիմա ալ դրուած չէ...

Բնականաբար, այդ ծրագիրը մնաց ծրագիրը: Այսուհանդերձ, շուրջ տասնեւութ տարիներու ընթացքին, Լուդմիլա Մոտալովա թարգմանած է եւ յաջողած է հրատարակել չեխերէն, մեծ ու պզտիկ, տասնեակ մը հատորներ՝ ներկայ գարու հայ գրողներէն՝ Խահակեանէ – «Լիլիթ»ը նիւթ եղած է իր աւարտաճառին – Պարոյր Սեւակէ, Զարեհէ, Աբշալեանէ, Հ. Մաթեւոսեանէ եւ ուրիչներէ: Սփիւռքէն՝ Խրախունէ, Զահրատ տառակայ եւ ան է որ իր հետաքրքրութեան:

Թարգմանել, հայերէնէ չեխերէն, Զարենցէ, Սեւակէ բանաստեղծութիւններ՝ կ'ենթադրէ արդէն հայերէն լեզուի մէջ մեծ վարպետութիւն մը՝ զոր չդադրեցաւ, մինչեւ իր մահը, կանալ յառաջ տանելէ: Ուսած էր դրաբար ալ: Ծանօթ էր օտար քանի մը լեզուներու:

×

Լուդմիլա Մոտալովա զմայլող մըն էր Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւններուն: Տարաբախտ կնոջ հարազատները դաղափարը ունեցած են մահազդին վերեւ դնել քանի մը տողեր Սեւակէ: Անկարող ենք դժբախտաբար ճչդել թէ ինչու չհանդիպեցանք մեր չուրջը մէկու մը՝ որ գիտնար չեխերէն եւ թարգմանէր:

Բնականաբար, Տիկին Մոտալովա այցելած է Հայաստան: Ութ անդամներ: Վերջինը՝ 1975–ի գարնան: Նոյն տարին, քանի մը չաբաթներ վերջ, աչնան տերեւաթափին առաջ, կը փակէր իր աչքերը: Աչքեր՝ որոնք քանի տարիներ, թերեւս ամէն օր, ոքնած էին մեսրոպեան տառերուն վրայ: Կը մեկնէր՝ հազիւ աւարտած իր կեանքի քառասուն տարիները...

Փիլիսոփայութեան տոքթոր, նուիրական Հայագիտուհի Լուդմիլա Մոտալովա թաղուած է Մորաւա գետին ափին, Բրոմերիժ փոքր քաղաքին մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԲԱԿՈՒՆՑԵԱՆ ՕՐԵՐ» ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Գրականութեան ճչմարիտ դաս մը եղած է Գորիս տեղի ունեցած «Բակունցեան օրեր» հանդիպումը: Ամէնուրիք պատրաստած է բուրեղեայ արձակագրի ոգին, անոր ներկայութիւնը՝ ամէն քայլափոխի՝ որպէս ընկեր եւ ուղեկից, որպէս յաւերժ ճամբորդ: Փողոցներու եւ հրապարակներու մէջ, պատչխանատուներու վրայ եւ մայթերու երկայնքին իչխած է հինի ու նորի ներդաշնակ համապրութեամբ ընչող մարդուն յիչողութիւնը: Յուցադրուած են հին առարկաներ, ձեռագրած աչխատանքներ, գործեր ու կարպետներ: Աւանդական գարձած ոճնախմբութեան մասնակցած է իւրաքանչիւր Գորիսցի, բոլոր անոնք՝ որոնք կը կերտեն իրենց քաղաքին ներկան, որոնք կապուած են Բակունցի աչխարհին ու անոր հերոսներուն: Գորիսցիները չեմ ընդունած են Հայաստանի Գրողներու պատւիրակութիւնը, գրական օրերը իրենց հետ ապրելու եկած բոլոր հիւրերը: Տօնախմբութեան օրերուն գրադարաններու եւ սրահներու մէջ կատարուած են բանկունցեան ընթերցումներ, գիրքերու քննարկում եւ բացուած են ցուցահանդէսներ: Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան պատւիրակութեան հետ այցելած է Ակսէլ Բակունցի տուն – թանգարանը: Ապա, գրագէտին անունը կրող հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է գրական հաւաքոյթ մը: կուսակցութեան չրջանի Ա. քարտուղար Լ. Ալեքսանեան եւ Վարդգէս Պետրոսեան ծաղկեպսակ գրած են Բակունցի յուչարձանին:

Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Լ. Ալեքսանեան: Ցօսք առնելով Վարդգէս Պետրոսեան ի մէջ այլոց նչած է. «Հայ գրողների համար գալ Գորիս՝ նչանակում է գալ մեր գրականութեան հայրերից մէկի տուն: Ուրախալի է, որ «Բակունցեան օրեր» տօնահանդէսը տարէց տարի մեծ թափ է առնում: Այս անգամ այն հարստացաւ հարանեաց հանդիսներով, Գորիսում ծնունդ առան երեք նոր ընտանիքներ. եւս երեք հաւատարիմ մեր ժողովրդի յարատեւութեան: Իսկ որքան որ յարատեւի ժողովուրդը, նոյնքան կը յարատեւի Բակունցի գրականութիւնը՝ ի ապացոյց այն ճչմարտութեան, որ մեծ գրողները միայն ծննդեան թուական են ունենում: Բակունցը գիտէր, որ գրականութիւնը կոչուած է տգնուացնելու մարդուն, բարութիւն սերմանելու: Իր գրականութեամբ նա ստեղծեց իր յուչարձանը, սակայն այսօրուայ տպատրութեամբ նրա յուչարձանը ամբողջ Գորիսն է...»: Սերօ Խանզադեան իր խօսքին մէջ նչած է, թէ «Բակունցը, ինչպէս քոլոր մեծերը, ունեցել է իր ուսուցիչները: Նրա մեծ ուսուցիչներից մէկը իր հողն էր ու նրա մարդիկ, միւսը՝ միջնադարեան մեր գրիչների յիչատակարանները: Բակունցը դարձաւ Զանգեզուր աչխարհի անմահ պայծառ աչտղը, գրական պայծառ լուսատուն»:

Հաւաքոյթին խօսք առած են նաեւ մանկավարժ Ռուբէն Պետրոսեան նչելով որ հանդիսութիւնը Բակունցի ստեղծած արժէքներու փայլուն գնահատանքն է, յարգանքի տուրք անոր պայծառ յիչատակին. փրոֆ. Պիոն Յակոբեան բնութագրած է գրագէտին վաստակը, Նորայր Ազալեան դիտել տուած է, թէ այդ օր Բակունց գեղեցիկի դասեր կուտայ մեծին ու փոքրին, եւ այդ դեղեցկութիւնը անմահ է, քանի որ սկիզբ առած է մարդկային ազնիւ հոգիէ, աքանչելի բնութեան ծոցէն. Սաղաթէլ Յարութիւնեան բանաստեղծ է, նէ. Սաղաթէլ Յարութիւնեան բանաստեղծ է, Զանգեզուրը չատերու ծանօթ գարձած է Ակսէլ Բակունցի գրականութեամբ. «Գարուն» ամսագրի խմբագրապետ Մերուժան Տէր – Գուլանեան խոսած է Բակունցի արձակի անմարելի համբերի մասին: Լեռնային Ղարաբաղի գրական միաւորման քարտուղար Վ. Յակոբեան կարդացած է Բակունցի նուիրուած իր բանաստեղծութիւնը: Ունկնդրուած է արձակագրին եղբօր՝ Մոսկուա բնակող Գ. Բակունցի խօսքերը:

Այնուհետեւ տօնախմբութիւնը չա-

ՈՒՇԱԴԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿ

ԴԵՒ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ ՀԾԱԳԱՆԾ

Հրապուրիչ է անդորրութիւնը՝ առաւտեան այդ վաղ ժամուն. երբ մթնոլորտը դեռ կոյս, երազային իր լռութեամբ, որ կը լսես մի միայն՝ հեչտանուտ շնորհիւնը, ճիւղերէ ճիւղ ոստոստող, անհեղնական թռչնիկներուն: Ինչքան ալ քիչ թէ ցանկութիւնը պատէ, որ դեռ անէ հանդարտութիւնն այդ գողտրիկ, անոյշ սակայն, վայրկեաններու խօլ աղաւաղով, ամբոխային ամէն տեսակ աղբիւրէ, երթալէ ու գալէ, գործէ ու քնանալէ ժխորը, պիտի հանի ու զգեստէ քնքուշ պահերը անշշուկ: Խորտակուած է խազազութիւնը, առաւօտեան վաղ ժամերու...:

... Սիրելի «Յառաջ», այս վերացական ապերէն վերջ, պիտի համձի՞ր տեղ տալ ես, հետեւեալ յաւելուածականին.– անցեալ օր, իմ կարդին ես եւս ոստում մը կը կատարէի դէպի Տուրտան, Մայրաքաղաքէն մօտ չիսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան, Ֆրանսայի կղզեակին այդ տան հմայիչ պիւղաքաղաքը, Խոնի նահանգին մէջ, ուր կը կանգնի Ֆիլիպ Օգիւստի թագաւորական դղեակը. չինուած 1200-ին, այժմ թանգարանի վերածուած, որ հիացումի կ'արժանանայ նամանաւանդ իւղեայ դիմանկարներուն յարկարաժին – ներք, իրենց ինքնատիպ կարասիներով եւ պատգան գոյներով: Դոնասպանուհիին սենեակին մէջ, դրուած է տեարակ մը, այցելուներու տրամադրութեան տակ, որպէս զի իրենց տպաւորութիւնը արձանագրեն: Ծառայականս ալ կը գրէր հոն ան քանի մը տողերը, մխիթարիչ բառերով մը, որ է ահա հետեւեալը – յաւերեականութիւնը մարդիկը չեն, յաւերեականութիւնը քարերն են: Ո՞ւր են արդարեւ այն մարդիկը, որ կերտեցին այս դղեակը, կամ եւ ուրիշ դղեակներ եւ կամ յիշատակարաններ եւայլն: Բայց քարերը ահա, այդ քարերը դարաւոր, կը մնան ու պիտի մնան ընդհակ, յաւերեանս յաւերենից...: Այս է ճշմարիտ ու անվիճելի յաւերենականութիւնը:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

րնակուած է «Մխիթար Սպարապետ» հրատարակին վրայ: Հանդէս եկած են Նարեկան» համոյթը, արտասանող Ժ. Աւետեան: Գործիքի դրամատիկ թատրի բեմէն կարդացուած են հատուածներ «Ալպիական մանուկ», «Սպիտակ լեռն» պատմուածքներէն եւ «Խաչատուր Աբովեան» անաւարտ վէպէն: Ելոյթ ունեցած է երգչուհի Ֆլորա Մարտիրոսեան: Ներկայացուած է Ս. Ցարուխեանի «Արեւածագից առաջ» թատերախաղը, որ գրուած է Բակունցի գործերու մոտիւներով:

ՓՉԱԿԸ՝ ՁԵՌԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

o—o—o—○—o—o—o

1170 թուականին սելջուկ հրոսակազօրքը ելակուզ ամիրայի գլխաւորութեամբ պաշարեց Ողջի գետի ձախ ափին գտնուղ Բաղաբերդ ամրոցը: Թշնամին մեծամբիւր էր, պաշտպանները չէին դիմանար եւ ուր որ է բերդը կը կործանէր:

Միայն մէկը կրնար ազատել: Ահռելի կերճին վրայ պարան մը կապուած էր: Հայ զօրականներէն մէկը ամրոցը պահուղ ձեռապիր մատեաններէն մէկ քանին կապեց մէջքին, անջատեց պարանին ամբոցակողմի ծայրը եւ պարանէն կախուած սլացաւ կիրճի միւս կողմը: Թշնամիները տեսան թռչող մարդը բայց չկըրցան նետեր արձակել:

Ամրոցը կործանեցաւ, սուրի քաշեցին ողջ մնացած պաշտպանները: Աւարուե – ցաւ տասը հազար հայերէն մագաղաթեայ մատեան:

Մագապուրծ զօրականը, որու ճակատը քերծուած էր ու արիւն կը հոսէր, խորացաւ Խուսուուի լերան լանջի թաւուտ անտառին մէջ:

Զօրականը կը զգար թէ արիւնաքամ կ'ըլլայ: Իսկ չալակի թանկարժէք բեռը չուտ ծանր էր: Կանգ առաւ ու յենեցաւ ծառաբունի մը: Ոտնաձայն լսեց: Մա՞րդ էր, թէ եղնիկ ոստնեց: Անոր հայեացքը կանգ առաւ կոզքի հակայ կաղնիի փչակին: Առանց յապաղելու ան ձեռապիր մատեանները տեղաւորեց փչակին մէջ եւ սրբելով ճակատի արիւնը, չարունակեց յառաջանալ: Ոտնաձայնը կրկնուեցաւ, բայց անոր մչուշուած հայեացքը ոչինչ կը տեսնէր: Հաւանաբար սելջուկ զօրական է, կ'ըսէր մտքով: Սելջուկը երբեմ կը կարծէ թէ այս զօրականը ամբոցի ոսկին չալակը առած կը փախցնէ անտառի խորքը: Կարեւորն այն է, որ վըշակը աչքին չզարնէ, կը մտածէ հայ զօրականը, ինքը՝ ոչինչ, ինքը արիւնաքամ է, արդէն չապրիր:

Իրիկնադէմին զօրականը մեռաւ:

Անցաւ 700 տարի: Ծառի փչակը դարձաւ ձեռագրատուն: 1870 թուականին Բեխ դիւզացի մարդ մը գտաւ այդ ձեռագրատունը, ուր պահուած էր 12 հնատրոյր մատեան:

Հայոց ծառերը այդպէս որեւէ ձեւով չեն ոսոսափիր: Անոնցմէ չատերը ժողովրդական մասունքները պաշտպանող սրբոցներ են դարձած: Հայկական փչակաւոր ծառերը յաճախ փոքրիկ մատենադարաններ են եղած: Անոնք ալ կողոպտուած են: Բայց ոչ բոլորը: Եթէ մարդիկ որոնեն՝ չատ ձեռագրատուն – փչակներ կը գտնեն Հայկական լեռնաշխարհին մէջ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

*Ա*ԶՈՒՆԻԻի (Լիբանան) մէջ, Օգոստոս 11–ին, անարգ ոճիրի մը զոհ գացած է Հայ Ազգային Բուժարանի վարիչ քարտուղարը՝ Գաբրիէլ Միքայէլեան: Թաղումը կատարուած է Ազունիէ, Օգոստոս 13–ին: Ներկայ եղած են Ինամակալութեան ատենապետ տոքթ. Մխոյք Արզումանեան, չրջանի գիւղերու, կուսակցութիւններու, գինուորական եւ կրօնական ներկայացուցիչները: Արարողութիւնը կատարած եւ դամբանական մը խօսած է Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեան: Խօսք առած են Ղոմի կուսակցութեան չրջանի ներկայացուցիչը, ողբացեալին եղբայրը եւ ընկերվարական յառաջդիմական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, զատապարտելով արարքը: Ցանուն Ինամակալութեան խօսք առնելով տոքթ. Արզումանեան դատապարտած է ոճիրը եւ խոստացած չարունակել Բուժարանի գործը, այնքան ատեն, որ չրջանի ժողովուրդն ու պատասխանատուները կ'ըլլան բուժարանին ու անոր պաշտօնէութեան ապահովութեան ու կ'ջակցին անոնց:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի համագրոյթի հոգեմատին վրայ, Օգոստոս 17–ին, տեղի ունեցած է Ս– Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգեհանգիստի արարողութիւնը: Ներկայ եղած են հազար հոգի: Պատարագած եւ քարոզած է Թեմին առաջնորդը (Կիլիկեան) Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Հայաստանէն բերուած հօթը բուռ հող ցանուած է փորուած հօթը սիւներու փոսերուն մէջ: Իրիկունը, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդանակութեան ճաշը, 800 Հայերու մասնակցութեամբ: Հանդիսութիւնը վարած է Վազգէն Թէրզեան: Խօսք առած են Ցարութիւն Շիթիլեան եւ Բաֆֆի Տէր – Պօղոսեան, յանուն Թորոնթոյի հայ գաղութին՝ Արզար Միրաքեան, Մանրէալէն Յակոբ Ցակոբեան եւ Առաջնորդը: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ հանգանակուած է 500 հազար տոլար, ի նպաստ եկեղեցւոյ չինութեան:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսութեան Պիքֆայայի Դպրեվանքին մէջ, Յուլիս 26ին, տեղի ունեցած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան (ՀԵՀՈՄ) 1985 – 1986 տարեչրջանի եղրափակիչ հատաքոյթը: Շուրջ 75 ուսանողներ մասնակցած են երեկոյեան ժամերգութեան, որու աւարտին խօսք առնելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս՝ ի մէջ այլոց նշած է.– «Կիրակմուտքը փառաբանանքն է լոյսին: Մարդուն մէջ կայ անոր գոյութենական պահանջքը, կարօտը: Ի՞նչ իմաստ ունին գոյութիւնները ու իրերը աչխարհի վրայ առանց լոյսի: Լոյսը մարդուս մէջ եւ իր անձին առջեւ կեանքին ուղղութիւնը, իմաստը եւ իր գոյութեան նպատակը ցոյց կուտայ»: Ապա, սրահին մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթը, որուն բացումը կատարած է Մխիթարն Վրդ. Աղնիկեան: Շրջանառութիւններու անունով ուղերձ մը կարդացած է Սապօ Կիւրեղեան: Ցայտագիրը վարած է Արծիւ Տէր – Ղազարեան: Գեղարուեստական բաժնի աւարտին խօսք առած է Գարեգին Բ. ու չեչտած.– «Այսօր կ'ուզեմ հաւատարմութեան գաղափարը չեչտել: Որովհետեւ, կարելի չէ յարատեւել առանց երեք սկզբունքներու,– հաւատքի, տեսիլքի եւ հաւատարմութեան: Հաւատք՝ որ մեր մէջէն մեզ կը մղէ, տեսի՛լ՝ որ մեզ կը քաչէ, հաւատքին ու տեսիլքին միջեւ կամուրջ եղող հաւատարմութիւն՝ որ այս բոլորին իմաստ կուտայ»: Ապա Հայրապետը անդրադառնալով մեր կեանքին մէջ պատասխանատու անձերու պակասին նշած է.– «Մեր ազգային, ընկերային, մչակութային, կրթական հաստատութիւններն վարիչ, պատասխանատու անձերու պակասէն կը տառապին: Շատեր կամաւոր ծառայութեան մարզի մէջ կը մնան միայն, եւ ոչ գործադիր, գործնական պատասխանատու ծառայութեան մէջ: Օրինակ, հիմա ձերանոց կը չինենք, ահագին դժամարներ կը ծախսուին: Բայց ո՞վ պիտի ըլլայ տնօրէնը, ո՞վ պիտի ըլլայ ծերանոցը դարձնողը, վարողը: Որո՞նք պիտի ըլլան մեր ազգային հաստատութիւնները, կրթական, մչակութային հաստատութիւնները վարել գիտցողները: Մեր ժողովուրդի տնտեսական կացութիւնը բարելաւուեցաւ. փառք Աստուծոյ եւ պատիւ մեր ազգին: Բայց մեր ժողովուրդին մտաւորական, ազգային, կրթական, մչակութային կեանքը տեղատուութեան մէջ է: Այսօր կը պակսին մեզի մարդուժը, անցեալի նման տիտաններ դէմքեր չունինք»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՀԱԶԻԶ

ԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԹՈՐՈՍ ԱՋԱՏԵԱՆ

Չենք կը ներչնչեն ոչ նուազ իր հայրենակիցները, ամէնէն աւելի մայրը՝ տարով անոր չդիտցած մանրամասնութիւնը դպրոկան կեանքին որով ան կը վերապրի ու կը վերստեղծէ մչակին «անգուն աչխատանքը» ու «աղջկան չէրը» այլեւայնութիւններու արիշին տակ:

Մխաք իր յայտնութիւնը կ'ընէ 1908ին, բայց դրական սկզբնաւորութիւնը մեզ կը տանի դէպի ետ Սմիռ, ուր 1901–ին կը գրէ իր անդրանիկ ոտանաւորները՝ Մարմնի վէրք – Սրտի վէրք եւ Արեւագալ, առաջինը դեռ անտիպ, ինչպէս պիտի տեսնենք, երկրորդը՝ տպուած «Հանրապետակ»ի մէջ: 1902–ին գրուած են՝ Աբեմաթաիճ (Ռ. Զարդարեանին), Փոթին եւ Ծաղկէ Քառեակ (Մերժում): Նոյն թուականը կը կրէ նաեւ ուրիշ քերթուած մը՝ Իրիկուան Դէմ:

Մեր դրականութեան մէջ մինչեւ իր հասուքը՝ Մեծարենց կը բոլորէ աւտիպ շրջան մը, ուր կը մարզուի իր տաղանդը կազմաւորելու: Այդ չրջանի (1901 – 3) անտիպ ձեռագիրներէն չետ մահու լոյս կը տեսնեն Մահը՝ (ուր մանուկներ կը խոսակցին) «Ազգակ»ի, Աշնան Ծով (որ իբր անտիպ նախ լոյս կը տեսնէ «Հայրենիքի Քնար»ի մէջ 1908–ին), Աշնան Ծաղիկներ, Քուն եւ եկուր «Նաւասարդ»ի՝, եւ Ջօն «Սուրհանդակ»ի մէջ:

Նոյնպէս այդ չրջանի արտադրութիւներէն՝ մենք ունինք այսօր քերթուածիկներու փունջ մը, թերեւս առաջին հունձքը իր տղու զգացումներուն, նուիրուած իր ուսուցչին Հ. Աստուրի: Ձեռագիրը «Բաբախումներ» անունը կը կրէ ու կը բաղկանայ՝ Մարմնի Վէրք – Սրտի Վէրք, Արեւագալ (1901), Դեղին Վարդեր, Յիշատակ, Նոր Տարին Յիշատակը, Աստղերը (1902), եւ Գիշերին Երազանքը, Փունջերս, Տեղատարափ, Անդարձ, Կեանքի երգը, Հիւանդի Հոգեր (Յայտերգ) (1903) տաղիկներէն, մեծ մասով՝ անտիպ:

×

Իր սկանակի ոտանաւորներէն ամէնէն առաջ լոյս կը տեսնէ Փունջերը (Գ. Շահինեանի յիչատակին), «Հանրապետակ»ի մէջ:

Ցետոյ՝ Օր. Սիրանոյշ Պէրպէրեան ծածկանունով երկու բանաստեղծութիւն՝ Թրթռումներ եւ Դեղին Վարդեր:

Մեծարենց այս աւտորագրութեան կը դիմէ անոր համար, որ օրուայ դրական հանդէսները մերժած էին հրատարակել իր գրութիւնները:

«Ծագիկ»ի խմբագրութիւնը, որուն անծանօթ էր իր նամակատուփին մէջ գըտնուած այդ քերթուածներուն հեղինակը, Նորերու բաժինին մէջ ողջունելով յիչեալ Օրիորդը, հաճոյքով զայն կը ներկայացնէր հասարակութեան, իբրեւ «իրապէս գոյութիւն ունեցող նոր գրիչ մը» եւ ոչ թէ «աներեւոյթ կամ երեւակայական դրոզուհի մը»: Թերթը կ'աւելցնէր նաեւ թէ ան իրենց հրաւէրին պատասխանելով յայտնած է իր ինքնութիւնը:

Այս քիչ մը անխմաստ ու չինծու ծանօթութիւնը սակայն առիթ տուաւ դրամին միջադէպի մը: Ամիս ու կէս վերջ «Հանրապետակ» Մեծարենցի Յիշատակ (Սիրերգ) քերթուածին հրատարակութեանը առիթով կ'անդրադառնար «Ծագիկ»ի յայտարարութեան, ու դիտել կուտար թէ իրեն աչխատակիցը՝ Սիրանոյշ Պէրպէրեան, ոչ թէ «քամածին օրիորդ» մըն է, այլ նոյնինքն Մխաք Մեծարենց:

Մենք կը հանդիպինք Մեծարենցի քանի մը քերթուածներուն եւս (երազ Օրեր, Իրիկուն, Աշնան Ծաղիկներ) «Մասիսի մէջ (1904), որոնք Օր. Ս. Պ. աւտորագրութիւնը կը կրեն:

Տղուն Մը Մահը – ուր խուլ հեծքերով եւ արցունքով կ'ողբայ անոր անվերադարձ մեկնումը,– Արեւագալը եւ Աչերդ (Փոքրիկ Արշալոյսին) իր քերթուածնեբրէն եաք, կը գտնէ «Հանրապետակ»ի աչխատակցելէ: Այդ օրերուն մասնակցելով «Մասիս»ի գրական մրցումին, իր Բաժնուած Սրտեր բանաստեղծութիւնով ե. մրցանակը կը չահի քառասուն դրոշներու մէջ: Առաջնութիւնը չահող մրցակիցներն էին՝ Գ. Յանճեան, Չ. Մատք, Ա. Զրաքեան եւ Մ. Պարսամեան: Ժիւրիին, բաղկացած Մ. Ածէմեանէ, Ա. Փանոսեանէ եւ Թ. Թէրզեանէ, իր (1903) Մայիս 17 տեղեկագրին մէջ կը յիչատակէր նաեւ անունը Ծիածանի (Մեծարենց), որ «սեղմ տողերու մէջ հնչուն ու սիրուն յանգերով արուեստի ճարտարութիւն մը կը յայտնէր»:

Մեծարենց անկէ եաք կը սկսի կանոնաւոր աչխատակցիլ «Մասիս»ի, մինչեւ 1907: Չինքը կը քաջալերեն Տ. Արփիարեան եւ Ա. Անտոնեան:

×

Պոլսոյ մէջ իր առաջին տարին ինքնամփոփ գրեթէ առանձին կեանք մը կ'անցընէ Մխաք: Դպրոցի աչխատութիւններէն դուրս կ'օգնէր հօրը տան մէջ: Իր առօրեայ գրագրութիւններուն մաս կը կազմէին դնուամներ ընել չուկայէն, կերակուր եփել, յետոյ լուալ ամանները:

(Շար. 5)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՊՐԻՍԼԻ· – Տէր եւ Տիկին Յեղիքս Նարկիզեան 500 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց զարմիկին՝ Գեղամ Կիւլիստանեանի մահուան տարելիցին ի յի – շատակ:

×

Տիկին Գ· Մոզեան 300 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ՅԱՋ–ի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անզամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճըշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,

նախաձեռնութեամբ՝

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին

ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ

(գունաւոր)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն:

Ս· ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ուր է Ծննդեան Սուրբ Կուսին Մարիամու Ցանկայէ:

Ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆ – ԹՎԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Սեպտեմբեր 7, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՈՂ

Հ. Բ. Ը Մ. - ՓԱՐԻԶ

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 22
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԵՐԿՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE

(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)
— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 *Concerts exceptionnels*

A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
Forum - Les Halles

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45
2 *PROGRAMMES DISTINCTS*

Renseignements complémentaires prochainement
—— RETENEZ VOS SOIREES ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Որբերու Օգնութեան Մարմնի, մեծ պարահանդէսը, ի նպաստ հայ վարժարանները՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին:

Սալ Տը Լա Շիմի

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՄԵԾ ԿԱԼԱ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
THEATRE DE PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ·Բ·Ը·Մ· - ՎԱԼԱՆՍ

80-ամեակի տօնակատարութիւն

Հոկ· 11 եւ 12

մանակցութեամբ Մարսէյլէն
« Գ Ա Ր Ո Ւ Ն »
մանկական երգչախումբին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահապդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուք	300	(355,80)
Մեռուդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·Վէ·Ո· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ տող հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ յանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

U.G.A.B. PARIS

RENTRÉE SCOLAIRE

Le Comité des Dames de l'U.G.A.B. de Paris informe les parents intéressés que les cours de langue et de chants arméniens qu'il organise les mercredis après-midi à l'intention des enfants et adolescents âgés de 5 à 14 ans reprennent

—— le Mercredi 10 Septembre ——

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles - Paris 17ème

Pour tous renseignements complémentaires ou inscriptions téléphoner au
45 20 03 18
du lundi au vendredi de 10 à 17h.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՁԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրի կառանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ :

ՇԱՀԱՆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.

ԲԱՑ ՏԱՄԱՐԸ ,, 60 ՖՐ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ ,, 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Ց Ա Ռ Ա Ջ »
Թղթատարի գին՝ 10 Ֆ· 30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6
SAMEDI
6 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.306
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.306

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՒ ՏԸ ԼԻՈՆԻ կայարանն է (Էմ–Ը–Էն–Ի) որ ճամբորդ մը անդրադարձած է թէ թեթեւ պայթում մը կը պատահի, եւ մուխ կը բարձրանայ: Անմիջապէս լուր կուտայ վարորդին եւ կանգառը կը պարպուի: Հինգշաբթի, ժամը 18·30–ին է, որ ոստիկանութիւնը կ'հասնի եւ կը քննէ «ժիպէր – ժէօն» գետնի թունելով ծրարուած պայթուցիկը, որ պէտք է պայթէր ժամը 17·15–ին եւ զարմանար չէ երեւակայել թէ ի՛նչ կ'ըլլար հետեւանքը, այդ ժամուն, երբ այնքան բազմութիւն խռնուած է: Ցատակ չէր, ուրեմն առաջ, թէ ժամացոյցի մրցութիւնն է, որ չէ բանած թէ ոչ առաջին ազդարարութիւն մըն է, զոր կ'ընէ տարբ եւ Մերճաւոր – Արեւելքի քաղաքական բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն» (Մէ–Էս–Փէ–Փէ–Ա), եւ թէեւ տէր չէր եղած արարքին, բայց արդէն չէ կապ մը չտեսնել, քանի որ նոր կատարուած էր իր սպառնալիքը: Ուշագրաւ է, որ կը պահանջէ 3 բանտարկեալներու ազատ արձակումը եւ անցեալ քանի մը ոճրափորձ գործած էր, Շան Ժիպէրէն զատ, ժիպէր – ժէօն գրատան դէմ ալ:

ՓԱՐԱՆԻ օդակայանը, Հինգշաբթիէն հինգ լուսնալիք պիւերը, Փանամերիքեան 747 Պոյինգ մը օդահէններու ձեռք անցած է իր ճամբորդներով: Օդանաւը կը պահէ – նիւ – Եորք դիծը կ'ապահովէ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆԱՆՈՒՆ

Վայրի՛ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է·
ըսէ՛, մասուր ու կանանչէ
ցանկապատին շուրջին նստած
վայրի՛ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է:

Ըսպիտակ, կաթ ու մաղտաթէ
բուրող ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է·
ըսէ՛, ի՛նչ մը գէթ չե՞ս դողար,
հովիկն անոյշ երբոր փըչէ···:

Հըպա՛րտ ծաղիկ, անունն ի՞նչ է
պարիկին, որ անցաւ հովէդ,
հեզուկ ու սեւ սաթի վէտվէտ
ցայտէ մը ծըգած իր ճակէէն:

Ինտե՞ս, ծա՛ղիկ, անունն ի՞նչ է
դողին՝ զոր բեզ տըւաւ հովիկ,
ու ձայնին որ զիս կը կանչէ···:

ՉՐՏՈՒՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

Հօյհօ՛յ, գետը կը բրչէ ցայգուն համակն արծաթուած,
իր յորմին մէջ ծեծելով անդուլ խարակն ու խուքեր·
հօյհօ՛յ, առուն յորդառատ դալարին ծոցն է նետուեր
գաղջ տարփանքովն իր ջուրին՝ ուր արեւը կ'ապրի դեռ:

Յակուբջի մը առկախած գիւղակն անդին կ'ծորբեն
անբջական հիւսուածքով խումբ մը ժայռի ըստուերներ·
վանքին բակը՝ կ'աղօթեն հսկայ ծառեր տարօրէն՝
որոնց տամուկ շուրին մէջ Աստուածամարն է կայներ:

Ու գիւղակին դէմ նստած, երիտասարդ ու պչրոտ,
պարտէզները՝ վերէն վար վազող ջուրին կը սպասեն·
ա՛լ յափրացած խոլ գետին անարգաւանդ դարպասէն,
ու լրոտութիւնը խածնող լուտանքներէն արհաւրոտ:

Գիշերայնի ջրտուրի ժամն է· լոյսին մէջ կայնած,
մըշակն անմուն, կը սպասէ՛, ոտքը բոպիկ, բահն ուսին·
պարտէզներուն վրայ կ'իջնէ թեթեւ ծոխ մը միգամած·
ու ծղրիդներ՝ լուսնակով արբշիռ՝ անվերջ կը խօսին:

Ու կ'երկարի լուսարձաք ժապաւէնն այդ բարբառին,
ինչպէս փախչող ասուպի կոթունները կաթնաւէտ·
աւազին վրայ ջուրերու կ'իյնայ շառաչ վէտվէտ·
խարոյկները՝ ոսկեթաշ՝ ուրեմ ուրեմ կը վառին:

Հօյհօ՛յ, առուն կը հասնի ցանկապատին ծովերէն
եւ երգի ծուղ մը կուգայ պլլըւած իր գօտիին·
սիմ մը կ'անցնի, տերեւներ ծա՛փ կը զարնեն ցնծագին·
վարէն ջուրը կը խայտայ, կը խնդայ լոյսն ալ վերէն:

Թումբերն անդուլ կը բացուին, ջուրն անդադար կ'ոռոգէ
վարդենիքը, բըբաստանն, եւ ածուները բոլոր·
բահի երկու հարուածով նայիս առուն կը թեթէ
օձաձապուկ ձեւերով հեղուկ իրանն իր ոլոր:

Ջուրն անընդմէջ կը հոսի, ածուները կը լեցնաւ,
ու, դարմանի՛ֆ, կը կանչէ ծեր մը մուրին ընդմէջէն·
խիճերուն ու սիկին մէջ, բահերը՝ խո՛ւլ՝ կը հնչեն,
ու դարմանէ՛ֆ, դարմանի՛ֆ, կը կոչէ ձայնն անխաչփան:

Աղջընակ մը, արիշին տակ նստած, շե՞ր կը կանչէ,
որ յոգնաբեկ մըշակին օրօրի մը պէս կուգայ·
հողը ծրծեց ջուրերուն տարփանքն՝ որ դեռ կը հնչէ,
եւ հիմակ՝ թա՛ց՝ կը խոկայ իր երկունքին ապագայ:

ԿԻՐԱԿՄՈՒՏՔ

*«··· Եկեալքս ի մտանել արեգականն
տեսաք զլոյս երեկոյիս···»*

Յուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի լոյսն է զըւարթ···
Ոսկի թելեր՝ պլլուած խունկի թաւիշ մըշուշին·
Կապոյտ ծոպեր, ծիածան, ծըփուն ձայներ, միստի՛ֆ վարդ,
Լոյսէ արցունք մոմերու՝ որոնք հանդարտ կը մաշին:

Խունկի ծարաւ իմ հոգիս կը ծծէ պահն այս հանդարտ,
Ոսկեկըրակ աչքերով բուրվառներն երբ կը ճօճին·
Պակուցում մը հոգեզրաւ հոն կը թողու զիս անքարբ,
Կը զգամ համբոյրն իմ հոգիս պարուրող բիլ մարմաշին:

Մեղեսիկի երանգներ կ'օծեն պարոյրը խունկին·
Խորհուրդին եմ ծնրադիր բազուկներըս խաչանիշ՝
Ու կը սպասեմ որ ծագի հոգւոյս պայծառ կիրակին···

Ձահերն հիմակ կ'երազե՛ն համակ զիւմբիւք ու թարշիշ:
Կամարներէն, խորանէն կը ծագին լոյս ու ծիծաղ·
Հոգիս բիչ բիչ կը քաղուի անուրջին մէջ այս չքնաղ:

Յուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի լոյսն է զըւարթ···

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՓՐՈՖ. ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ

Նոր լմացանք, որ իր տարեկան արձակուրդի ընթացքին, Յուլիս 31–ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ պիտանական՝ փրոֆ· Յովսէփ Սվաճեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1898–ին եւ յաճախած իր մօրեղբօր՝ Պէզազեան վարժարանը: Դեղագործութեան հետեւելէ ետք Պոլիս, անցած է Փարիզ, ուր պատրաստած է, քանակական թուականներուն, քիմիագիտութեան եւ կենսաբանութեան լիսանս մը: Փառաւոր հաստատութիւն մըած է 30–ական թուականներուն եւ հոն քառասուն տարի, իր ձեռնհասութիւնը ի սպաս դրած քիմիագիտութեան եւ դեղագործութեան տարբրալուծարանը: Գիտութեան կողքին, փրոֆ· Սվաճեան հետեւած է նաեւ փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան, իր աւարտաճառն էր՝ «Ժամանակը»: Գիտութեան եւ գրականութեան զոյգ տոքթորաներն ունէր: Հեղինակն է նաեւ երկու գործերու՝ «Հորմոնները» եւ «Կենսանիւթերը»:

Փրոֆ· Սվաճեան, հմուտ պիտանական, հայերէնի խիստ բծախնդիր անձ մըն էր, որ միշտ մօտէն կը հետեւէր հայկական կեանքին եւ չէր վարաներ իր ճշդումներն կամ դիտողութիւնները յանձնելու «Յառաջ»ի, երբ որեւէ բառ կամ դարձուածք իրեն խորթ թուէր (քանի մը տարի առաջ, օրինակ, փոքրիկ գրութիւնով մը դիտել կուտար թէ տեւաբար չի կրնար գործածուիլ): Մինչեւ վերջերս, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, տէրն էր արթուն մտքի մը, որ կապը չէր խզած օրուան չարժումին հետ, պիտական թէ գրական մարզերու մէջ: Պատուոյ նախագահ էր Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Տիկին Հռիփսիմէ Սվաճեանի եւ աղջիկներուն:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

ՄԵԾԱՐԵՆՑ՝ 100

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (108–րդ) թիւը, ամբողջութեամբ նուիրուած Մ. Մեծարենցի անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Այս թիւին աշխատակցած են. –

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
Կարդալով Մեծարենց

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ
Մեծարենցեան առեղծուած

Զ· ԽՐԱԽՈՒՆԻ Մեծարենց այսօր

Վ· ՕՇԱԿԱՆ
Խօսակցութիւն Մեծարենցի հետ

H. HERATCHIAN Medzarentz
Le Chantre de la nature

A. MISSAKIAN La joie que me donna le poète

Այսօրուան մեր թիւով ալ էջեր՝ Մեծարենցէն:

ՄԻ ՄԵԾ ԱՌԱՔԻ ԵՂԱԾ

ՈՐԹԻՆ ՏԵՐԵԻԸ

Իրիկնամերջը գալկոտ տերեւի մը պէս հոգմաւար անցեր է· բացատրանին մէջ գիշերը թեւարաց կ'ընկողմանի, գաղջ, բուրումնացան, նազելի գիշերը: Աչխէտ զամբիկս նիւսը կը թօթվէ ու քլքլալով կ'անցնի այգեստանին մէջէն, ուր խաղողին զգլխիչ բոյրը, գինիին նախերգանքը, ու ցերեկուան արեւին եզկ չոգոլին կը փարձրանան:

Հեռաստանին մէջ հարսնեաց գեղանի լեռը նոտեր է տարփատենչիկ չարժուձեւերով, մշուշի տարտամօրէն յղնաթոյր քգսի մը ուսն ի վար կ'իջնէ· գոյզ մը ծառեր թխլիկ զաստակներու պէս արեւակէզ իրանին կ'երկարեն, եւ իրենց տերեւուտքը կը բացուի· լերան գագաթ ամէն է ան ուր ահա՛ լիալուսինը կը գեհեղուի, չառագոյն, նըրբարուեստ հոգմահարի մը պէս՝ որ հեզհեզիկ կ'ըրիներիսի՝ ոսկեթոյր, խնկաթոյր, քրքում ու արծաթ:

Կ'անցնիմ, կ'անցնիմ անվերջ այգեստաններուն մէջէն, ուր անտես գեսի մը մշկենի ալիքը կը ծփծփայ· ու պազատատ լիաբերբի հոգին արցատանգ ծոցը կ'ուռի, գոյութեան եթերածին երակ մը անդադրում կը բաբախէ· ա՛հ, վայրկեանին քաղցրութիւնը:

Գիւղ կը գառնամ· առեն առեն կը չոյեմ ճայիկիս բաշը՝ որ լուսնի ծիածանումին մէջ կը փալփլի· ան սուրալով կ'անցնի դեղնաթակ ճամբաներէն փոշիէ ուրուանկարներ յօրինելով· առեն առեն անձը կը քաշեմ, ու կը կենայ, պահին գեղեցկութիւնը չարժումի գազափարը կը մոռցնէ, ու տիեզերքի սրտին մէջ բաբախող բոպչներուն ու վայրկեաններուն զարկը ա՛լ չզգացուիր· ամէն ինչ իր սքանչացումին մէջ կ'արձանանայ· հովը, ծաղիկը, տերեւը, մարդը, օ՛հ, վայրկեանին երանութի՛ւնը:

Երջանկաբը կը դիտեմ անկշտում· գիւղակները մանուկներու պէս նոտեր են բլրահներու ծունկին, հովիտներու գոգը, կամ գեաին քղանցքին մօտ· գառակներ՝ գոր արդասաւոր ամոլ մը ցանցներ է հոս հոն: Ահա՛ հեռուներէն ոսկեթակ իրան մը կը ցցուի, կ'ուռի· գի՛տը, իմ սիրականս, իմ տարփուհիս՝ որ լուսինէն արծաթ թառաններ կը քաշէ իր ծիանուտ քղանցքին համար:

Բայց պահը անցաւ, ու ես ձիս խթանելով կը յառաջանամ, վայրկեանին արձանիկ դաղարէն վերջ, ուր յաւիտենականութիւնը կը մղուէը, կը խառնաբ, հիմակ աշխոյժով կը լսեմ գարձեալ իրերուն ձայնը, կեանքին աղաղակը, բոպչներուն ուժգին զարկը:

×

Դեռ չհասայ· տափաստանը ա՛յնքան ընդարձակ է, որ գառապանի չափ երեւցող ճամբան, առաձիգ, քմահաճ, ոլորուած արէգի պէս հեռուհեռ կը քակուի, կ'երկննայ: Ճամբուն վրայ ալտճենիներու, ընկուզենիներու պզտիկ կայաններ կան, չուրջս այգիները, անվերջ այգիները· արթի տերեւներ ամէ՛ն կողմ· գեանին վրայ ու կապտորակ օդին մէջ ալ, արթի խնկագոյն տերեւներ· գիմացս, եահս, գլխուս վրայ, չուրջս, ամէն գի, անընդյային թիթեռնիկներու պէս պարանոցիկ կը գառնան· ի՛նչ երազի մէջ եմ: Ու այս տերեւի բոյլերուն մէջ, հեռո՛ւն, հա՛ռ մը, գեղեցիկ, հսկայական, լուսաչող, չեզա կը ներկարուի, իր զբաստանդներուն չուրջը բիլ երիվ մը կը պտուտակի· ու իր երակները, մեղրամոմի պէս ժժգոյն, իր գալար ծոցին մէջ կը խաղան· տեղ տեղ հրանիւթ կայծեր, ոսկի աչքեր կը քթթեն· կոթունը փոշեգոյն, պիրկ կը չեչտուի· ես այդ տերեւին եւ այդ տեսիլքին կ'երթամ գրկարաց· ու ինքն ալ ժպտուն, խանդագառ, ինծի կը սպասէ, գի՛ս կը կանչէ կարծես, ա՛հ, ի՛նչ երազի մէջ եմ:

Կը քալե՛մ, կը քալե՛մ, կը քալեմ եւ ահա մօտեցայ ու կը բարձրանամ, փոշեգոյն կոթունն ի վեր, կաթոգին, սրատագեղ· եւ ահա կոթունին ալ ծայրն եմ արդէն, ու պիտի սուզիմ գալարին մէջ:

– Բարե՛ւ, անաչէն:

– Բարին արեւի՛դ, կ'ըսեմ ու տեսիլքը հալեր փախեր է արդէն, մամագոյն երակները սակայն, դեռ կը խաղան քիչ մըն ալ ու կ'այլափոխուին յանկարծ· գիւղիս փողոցներն են· սալարկուած միատեսակ փողոցները· ու կոթունն ալ գոր մագլցեցայ, գիւղիս ճամբան էր, տերեւաձեւ գիւղիս ճամբան:

Վա՛ռ, տեսիլքը փախեր է, բայց իրականութիւնը հոն է· իմ մշկենի, ծաղիկ ու ծաի գիւղս հո՛ն է· երազը գնաց, բայց խանդաղատանքը դեռ կը մնայ...:

ԱՌՆՁՈՒԹԻՒՆ

Այսօր կաթվարդ երազէ մը արթնցայ,
գիրկս անսահման գրգանճիներու է
բացուեր·
այսօր, Հոգի՛ս, պիտի բերեն ինձ ընծայ՝
ձեր տարփանճիս թիթեռնիկին հիր
թեւեր:

Այսօր իղձով իմ հոգիս է կաթոգներ·
ու վարդի պէս կը բացուի սիրտս իր
ընծայ
այն լուսառոգ պատարագին սրբանուէր՝
գոր ծափեցին իմ երազներըս ծնծղայ:

Երէկ գիշեր իմ հոգիս էր ինկած, ա՛խ,
թաւիշին մէջ կախօրրանին ոսկեղոյս՝
գոր ճօճեցին մինչեւ առտու,
մինչեւ Ցո՛յս,
բղձանոյշներն իմ Տեսչանճիս նախընծայ:

Այսօր լոյսի ծովի մը մէջ արթնցայ,
գիրկս անհամար գգուանճիներու է
բացուեր·
այսօր, Հոգի՛ս, պիտի բերեն ինձ ընծայ՝
մանուկ բոյրեր եւ աղջրկան պէս հովեր:

Մանուկ բոյրեր, եւ աղջրկան պէս
հովե՛ր՝
որոնց շուրթերն էի փնտռեր ընդերկար,
ու գրկանճին խանդաղատ գիրկս է
բացուեր·
երանութի՛ւն, լոյս բոպչին մէջ
եկա՛ր...:

Եկո՛ւր, անցնինք ծառաստանէն այս
լոյսին,
ու բացատէն Գոյնին, Ջուին ու Բոյրին,
եկո՛ւր, Հոգի՛ս, եկուր երբա՛նիք միասին,
մինչեւ եդեմն աստուածամայն, մինչեւ
կի՛ն...:

ՁՐԻՆ ԾԱՌԸ

Գեսը դեռ գիւղ չհասած, կը թօթվըտի իր հոգէ անկողինին մէջ՝ փրփրալից ու հեսա, ու չաչելով չչելով կ'անցնի տըպարա, խաբակներուն առջեւէն՝ որոնց մէջ կարծես զայն իր անպարագիծ յոխորտանքին մէջ արգիլելու չարժումներ ընողներ կան: Ահա մէկը որ իր տեղը թոպած գացեր կեցեր է ճիշդ հոսանքին մէջտեղը, եւ անտարբեր ու լուրջ, կուրծքը հեգուն խարտանքներուն հարուածներէն կապուտցած, գայն պիտի պատուաստէ՛ր կարծես: Քիչ մը վարը, ճիշդ հոն, ուր ափունքի քարչեղներուն չղթայէն պըրծած, պիւղ պիտի մանէ վիժանուտ ջուրը, երկու յղի ծառեր, դէմ դէմի նոտած, իրենց թուխ բազուկները կ'երկարեն իրարու, հոն գեսը ա՛յնքան նեղցած, ամփոփ ու լռին է՝ որ կարծես պզտիկ ճիպ մըն ալ ու ժայռերը յաւիտենապէս պիտի ցցէին հոն իրենց անընկճելի ամբարտաւանկը, ու կապտէին խեռ ապան: Բայց ջուրը ճապկոտուն է, եւ ճուկ կուտայ, կը սահի դնդերոտ բազուկներու կամարին տակէն, ու գարձեալ կը վազէ դէպի գիւղ միւս ժայռերուն առջեւէն իրենց անզայումին մէջ մեկուսացած: Սակայն երբ հոսանքը պիտի անցնի կամուրջին տակէն, հոն ուր ժայռերու յոխորտանքը կ'իյնայ, եւ ըսպիտակ գմբեթարդ Ասատուածամայրը կը ժպտի անոյշ, կամուրջին տակէն կը սահի անշշուկ, հանդարտած եւ բարի Ասատուածամայրը, գինքը շրջապատող ամբարձուղէշ ու բազմատեղ ծառերէն, ըստուերի խունկ մը՝ օրհնութիւն մը կը թօթվէ, որ կը շղարշանայ իր գարաւոր անկողինին մէջ երկարած գեսին ողորկ ու դողդոջուն մարմինին վրայ՝ գրեթէ հոլանի: Եւ այս այսպէս կ'ըլլայ միշտ. պիւղէն է՛ն տարեցն անդամ պիտի վկայէր թէ գեսը, իր գարնանային յորդումներէն ամէնէն յուզիչ եւ տարփոտ վայրկեանին խակ, գէթ անդամ մը վեր չէ ելած ջուրին ծոցը իջնող վանքին քարէ սանդուխներէն:

×

Տարի մը, կ'ըսեն, գեսը գարնան ատեն, անսահման տարածուած էր· ամայի դաշտավայրերէն անցած պահուն, յանկարծ իր կայքէն դուրս նետուած, եւ իր ափունքէն չատ անդին, բոլոր գալար թուփերուն, քամայթի ու թուխ հոգերուն իր բազուկներն երկարած, անոնցմէ բուռ բուռ խլած՝ առած փախած էր: Եւ որովհետեւ գեսը անսահման քմայքներ ունի, պէրանքի նոպաչէ մը գրաւուած՝ այդ ժամուն չէր խնայած նոյնիսկ իր գրացի ալտճիներուն ժանտաթուղերուն, ու բոլոր այն բաներուն՝ որոնց իր անցքին մէջ ցանկութեամբ նայած էր այնքա՛ն ատեն, ու գրկած տարած էր գանոնք ամէնեն ալ, ու խեղդած էր իր ընթացքին մէջ գանդուղ խութերը, պարեխնները, կզզեակները, ամէն բան· որովհետեւ գեսը անսահման քմայքներ ունի:

Բայց իր ցանկութիւնը չէր յագենար տակաւին, եւ յայրատ, իր կուրծքին վրայ երկարած ծառերուն փարելէ վերջ, գեռ կ'ըղձար, ժայռերու բարձունքին վրայ թառած տուներու տանիքներէն ասլչահար ու հետաքրքիր գինքը դիտող մարդերուն ալ կ'ըղձար: Կ'ուզէր գանոնք ալ իր թեւերուն մէջ ունենալ, հոգ չէ թէ անկենդան, անհոգի՛: Եւ այս մոլեկան բաղձանքով չէ՞ր որ արդէն, պարտէզ դացող կնոջ մը քրանցքին փակաւ ու քաշեց իր վիհէ սրտին մէջ, եւ այս խոլ տեն – չանքէն չէ՞ր՝ որ իր ափունքին վրայ խաղցող զոյզ մը կայտառ մանուկները ալ առաւ տարաւ, առաւ տարա՛ւ այն պըզտիկները՝ որոնք իր կարմրորակ ջուրին մէջ ձեռքերնին լուալու, եւ իր վայրի գեղեցկութիւնը ըմպելու եկեր էին. եւ այս անպարփակ, չամբուշ քմայքով չէ՞ր վերջապէս՝ որ Նոյն գեսը, անծայր ցանկութեան վայրկեանի մը մէջ, կամուրջն ալ առեր վար էր իջեր, անոր վրայ քանի մը մարդիկ գանելու յոյսով:

Անյապ արշաւը գեռ կը տեւէր սակայն, գեռեզերքի ապրիւրներն ալ խեղդեր թաղեր էր իր ծոցին մէջ· չպացքին գուռը ալ առած՝ ջրանիւները խորտակած էր, եւ առուէն նախանձոտ, վազած էր ծորընդ ի վեր, իրեն անծանօթ վարդերուն բոյրը ծծելու, ու նշենիի ծաղիկներէն քանի մը չափրակ խլելու խղճով, ու առած էր ամբողջ սեւ խաղողի այգեստան մը, ու պարտէզի մըն ալ ծառերը հեռը տարած:

×

Ի՞նչ մնաց այդ բոլորէն ... չարաթ մը վերջ երբ յորդումները դադրեցան, ու գեսը գարձաւ լինք իր մէջ ամփոփուելու, ատպի ու սիկի անկողինն է՞ր մինակ, բայց չէ· առջի օրերը աննչմար, յետոյ քիչ մը նչանակելի, յետոյ քիչ մըն ալ աւելի, ծառի խլեակ մը ծանծաղ ջուրերուն մէջէն իր երկու թուխ դաստակները դուրս կը ցցէր: Քանի մը օր վերջը, երբ ջուրերը ամբողջովին վերադարձան իրենց անկողինը, այդ ծառը արմատացաւ, բարձրացաւ, մնաց հոն, ու պազատատպին՝ կարեկից բան մը կար, չարժուձեւին մէջ· եւ երբ ամառ իրիկուններու գաղջը ու տարածուն՝ բուրումնաւէտ գաշնակութիւնը թաւշափափուկ կը չօշափէր յոգնած գաղրած դէմքուներուն գադարած հոգին, երբ յոգնած մարմիններն գեսին մէջ երթալ թագելու, ջուրը ծծելու, գովանալու, ապրելո՛ւ անընկճելի պէտք մը կը զգային, կարծես «Ձրին ծառը», ինչպէս կը կոչէին գինքը, աւելի կը ցցուէր իր լինքնութեան մէջ, իր պատանքին մէջ, իր կարեկից չարժումին մէջ: Օր մըն ալ, լուսնկայ գիշեր մը, քանի մը մարդեր գացին ծառին տակ լոգանք առնելու, եւ երբ հանուած ջուրը գանք առնելու, եւ երբ հանուած ջուրը պտին նետուէին, չչուկ մը կաչեցաւ իրենց ականջին, կարծես ծառը կը խօսէր, խօսեցաւ· բայց բո՛ւռ, ծառը կը խօսի՞ միթէ, ու բլբմբ նետուեցան ջուրին մէջ· ջուրին տակ գացին ու ա՛լ չեկան:

×

Հիմա գիւղացին կը հասկնայ ծառին լեզուն, կը հասկնայ լեզուն այն երիցիւղ ծառին՝ որ թեւարաց կայեր է ծանծաղուտին մէջ, եւ լոգանքի գացողներուն, պուտին մէջ, եւ լոգանքի գացողներուն, մի՛մի պէս ցոյց կուտայ իր առջեւ սիմնացող պատյարքը:

Ու երբ իրիկուան արեւին, կամ լուսնի լոյսին մէջ, իր սիլուէթը կը գծագրուի ջուրերուն վրայ՝ ինքն ալ խեղդուող մը կը թուի բլլալ, բազուկները միայն ջուրէն դուրս մնացած:

ՀԻՒՂԸ

Գաշտի ճամբու մը վրան,
կամ ըստորոտը լերան,
ուղեւորին ժամանումն
ըսպասող հիւղն ըլլայի:
Ու գգուանճիս կանչէի
ես ճամբորդներն անժամանչ,
ու ճամբուն վրայ մենաւոր,
ու ճամբուն վրայ ոսկեման,
եկեղեցիներուն դիմաւոր՝
ծըխանիս ծուխն ամպէի:

Ու գրգանճիս կանչէի
ուղեւորներ պարտասուն,
ու բարեւի մը փոխան
հազար բարիւ ես տայի:
Հազար բարիւ ես տայի,
գոլը կրակին ճարճատուն,
կուրծքը բերրի դաշտերուն,
բոլոր միրգերն աշունի,
ու մեղր ու կար ու գինի...

Ու լրսէի ես ցայգուն,
հովը կրակին ճարճատուն,
երգն իրիկուան եկեղցին·
ու ջամբէի ես ցայգուն
երազներով պատարուն
ինձ՝ իրիկուան եկեղցին:
Ու լրսէի ես այգուն,
սրտապատար ու տրոփուն
գովքն իրիկուան եկեղցին·
ու գիտէի ես այգուն,
ու խոկայի օրն ի բուն
երբն իրիկուան եկեղցին...:

Ու ամեհներն ալ համբուն,
հրրաւիրակ զրւարբուն,
կանգնէի հովը ճամբուն·
ու ձիւնապատ հէմ մարդուն
ես հայրօրէն, լայնաբաց
երկու թեւըս պարգէի·
մի՞շտ բաղցրագին, նիւթացած
Հըրաւէ՛րն ես ըլլայի:

Ա՛հ, ըլլայի՛, ըլլայի՛,
դաշտի ճամբու մը վրան,
կամ ըստորոտը լերան,
ուղեւորին ժամանումն
ըսպասող հի՛ւղն ըլլայի:

Ի՛ՆՉ ԱՐԲԵՑՈՒԹԵԱՄԲ...

Գեղամ Բարսեղեան
բարեկամիս

Ի՛նչ արբեցութեամբ, ծառեր, լոյսին մէջ,
Ծառեր հովին մէջ եւ անձրեւներուն,
Վաթսուր ծառեր, ծառեր երկնուղէշ,
Ու ծառեր մատաղ՝ ծովածուփ կանաչ
Գոթերի ցանկին գոգն ինկած շուարուն՝
Ամէնն ալ կեանքին կ'ըմպեն յորդ
ճաճանչ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ խոտն որ հողէն վեր
Կեղէ, ըզմայլուն՝ կը բանայ լոյսին՝
Վայրկեան մը ապրող իր ցօղէ աչքեր:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ծաղիկներ շաղին,
Ծաղիկներ լոյսին, մրտերիմ ձեռքին,
Յարդասումներուն մէջ կը նրւագին:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ամէն մէկ արօտ,
Ամէն մէկ բլրակ՝ իր կանաչ ճակտին
Կը կապէ երփնած ծաղիկէ ճարօտ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ դաշտերէն խորոտ,
Ու հարս հովիտէն՝ կարմրորտանի
Կառնէ արագիլն իր դարձին կարօտ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ սարեակներն,
արթուն,
Ա՛յսը կը ծրծեն, լո՛յսը կը հծծեն,
Ցիգաստաններու մէջէն սաղարթուն:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ձիւն ճայեր, ծրփին,
Արծրէն՝ օդաճեմ լիւղ կուգան. արփին
Էջ ի՛սկեզօծին ու կը թեւաճան.
Ի՛նչ արբեցութեամբ տատրակն հարսենի,
Առագաստ ըրած ծառի հովանին՝
Որ սպասէ տարփոտ իր վարուժանին:
Ի՛նչ արբեցութեամբ թիթեռն է բացեր,
Ցնծի մանրիկ լինին վրայ փրփրուն՝
Առագաստաշէն իր կաթ թեւիկներ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ծիրանի դաշտին
Էկ ծաղիկներուն կը վագէ մեղուն,
Որպէ իգայի պտկուկիճերն հեշտին:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ծովերն են կապոյտ,
Գեաներն՝ յորդաջուր, աղբիւրներ գեղուն,
Լիճեր՝ խաժագոյն, առուն՝ շուտափոյթ·
Յառաջ առուն՝ որ կ'անցնի հովէն
Առեստաններու գէջ, լանջակապոյտ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ ամպեր կը թօթվեն
Կապալի հեղուկն իրենց ըստինքին՝
Որ վերք ապրած կար կը սողոսկի՝
Ծարելու երկրին պատուբր ոսկի:
Ի՛նչ արբեցութեամբ զայն կո՛չտ՝
կը խրմեն
Առագաստ տապէն սարսատած հողին
Գլուխները ամէն, ծակտիճներն ամէն:
Ի՛նչ արբեցութեամբ հոգին կ'ընդգրկէ
Վեհին յորդահոս՝ ծայրիի բոյրին.
Աչքին, անանուն, վայրի ոեհանի
Ազնաբուրումներն ըստաշխ ու խունկէ:
Ի՛նչ արբեցութեամբ կ'ընդգրկէ անի
Զայր մեներն ու երանգներն ամէն,
Զայր գոյութենից, բոլոր տարրերուն
Որ մէջ անդրադարձ ծիածանումէն՝
Աստուա՛ծն՝ որ եկաւ՝ չե՛ս գիտեր
ուրկէ՛...:

Տ Ճ Կ Ո Ր Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Իրիկնալոյսին ծիրանի ծովուն մէջ
կղզեակացած արտասուաղ ուռիներու չուքին
տակ, հովիտին խորը, ահաւասիկ իմ
երգս, արօտներուն չունչովը լեցուն, ա-
հաւասիկ իմ երգս, առուեզերքի անուա-
խին ու ոեհանին խունկովը օծուն. ահա-
ւասիկ իմ երգս, հնձուած արտե-
րուն ու հերկուած հողերուն բոյ-
րովը, արեւելի խաղողներուն ու մեղ-
րացած թուզերուն անոյշքովը ակապ-
ձուն. իմ երգս՝ իզձի մը, արցունքի մը
պէս պարզ ու վճիտ՝ որ Իրիկուան ոսկի
հրեշտակին հետ թեւ առած կը թռչի,
սարերն, ի վեր, կապո՛յտն ի վեր:

Աւանները, անչարժ անդորրիկ իրիկ-
ւան մէջ, իրենց ծխնելոյզներէն փթթող
ծուխի մանիչակները կ'ոսկեզրեն, տա-
րածուն ու գաշնաւոր քաղցրութիւն մը
կը մշչանայ անդաստաններուն վրայ,
ջուրերուն վրայ, դիւզակներուն վրայ:
Իրիկունը չկկլիկ հերարձակ, առոյգ ար-
քունի, իրիկունը չահասպրամներով, մա-
նիչակներով, վարդերով զարդարուած,
իրիկունը, ոտոռտուն, կը սահի կ'անցնի
քովէս: Ես իրիկուան տարփաւորն եմ, ու
իմ երգս, պարզ, պարզ իմ երգս, անա-
նուն դողերով, անհամար թրթռումներով
լեցուն է հիմակ, ուռիներու չուքին տակ,
հովիտին խորը:

Ձերեկուան արեւին հուրքովը գինով-
ցած պարտաւո՛ւն հոգիներ, ճերմակ լա-
թերով գաշտի մշակներ, եկէք ունկնդրել
իմ երգիս. իմ երգիս, որ բիւրապան բուր-
մունքներու խուրձ մըն է. իմ երգիս, ուր
ձեր քրտինքին, ձեր երանութեանց ու
ցաւերուն աղաղակը, ձեր սիրական հովե-
րուն, ձեր սիրական ջուրերուն, ձեր սի-
րական, մտերիմ, դրացի արագիլներուն
ու թռչուններուն համերգութիւնը կայ
թառած: Ահա՛ կ'անցնի իրիկուան բամ-
բիշը, ահա՛ անցան իրիկուան օգանոյշ-
ները, ջրանոյշները, ա՛լ թողէք բահը,
հերի՛ք հերկեցիք, հերիք հոգին նայե-
ցաք, հերիք անոր հակեցաք այտքան ա-
տեն. առուերները կը լճանան տակաւ. ի-
րիկուն է, անդամ մըն ալ վե՛ր նայեցէք,
դէպի կապոյտին վառքը. ու ձեր մտա-
ծումը, հոգին զորչութենէն յափրացած,
թող սաւառնի հոն, եկէք չարուիլ ծառե-
րու չուքին տակ. թո՛ղ երազնիդ վազէ՝
անծանօթ նազելի հուրիներուն եռեւէն.
դէպի անտես նիմփարաններ. նայեցէք
անծայր, անծիր դաշտերուն, ծաւալական
ջուրերուն, մինչեւ որ հեռապատկերնե-
րուն յոգնութենէն ձեր կոպերը խաղային,
պրկուին, փակուին. ու փակաչք ունե-
ցիք երգիս: Ո՛վ բարի մշակ-
ներ, ականջ դրէք իմ երգիս, ուռիներու
չուքին տակ, հովիտին խորը:

Ահա ծիծեռնակներու պարը, եթերէն
վար իջնող առուերի փերթերուն հետ,
ծիծեռնակները՝ իրենք ալ թանձրացած
մարմնացած առուերներ՝ խուսափական
լոյսերուն հետ զրկուած կը պարեն իրենց
իրիկնային պարը. կը դառնան, կը դառ-
նան, եւ իրենց շրջշրջումին մէջ երբեմն
ա՛նկան կը մօտենան, կը հպարտին իմ
կուրծքիս, ա՛նկան, ա՛նկան որ՝ նոր
անծանօթ յորձանք մը իմ երգս կ'ալեկո-
ծէ, եւ անոնց թռիչքին երգը, պլլուած
իմ նուագիս, իրիկնավերջի սգոհին փայ-
փայուն դաշնակութեան հետ, վիտակ վի-
տակ կը գծագծուի ամպագոյն մէջոցին
մէջ, որ հետզհետէ կ'ամպարծագի:
Ես պիտի թրթռամ, աերեւներուն հետ,
թռչուններուն հետ, հովին հետ, բո-
լոր ձայներուն, բոլոր երանգներուն,
բոլոր բուրումներուն հետ, ես տակա-
ւին պիտի սարսռամ հոս իմ երգս, ուռի-
ներու չուքին տակ, դալարաւառներ հո-
վիտին ծոցը:

Դարձէ՛ք ձեր օրուան աշխատութենէն,
դարձէ՛ք, բարի մշակներ. դիւե՛ր, կի-
սալուսինը ոսկեզօծ. ձեր միզապատ տու-
ներուն ծիրանեցոլ բիրերը կը վթթին
թլուրին կատարէն. ձե՛զ կը կանչեն, դար-
ձէ՛ք, դարձէ՛ք, եւ ահա տանիքներու վը-
րայ ձերիններն կը պարեն, ձեռքերնին ի-
րենց ճակտին քիւ ըրած, հորիզոնին լու-
սալիճ անդորրին մէջ երազուն ձեր սի-
լուէթներուն եռեւէն թափառելով. ամ-
բողջ տունը թեւարաց կը սպասէ ձեզի,
դարձէ՛ք, դարձէ՛ք: Երդիքին ետին,
արուսեակը մշտածխաղ կը թարթափի,
հեռաւո՛ր, պայծառ ու լուսարձակ ինչ-
պէս ձեր խղճին ձայնը՝ որ ձեր աշխա-
տանքին արեւուտ տիւէն վերջ, ձեր դո-
հունակ հոգիներուն զովասուն երջանիկ
դիւերին մէջ կը հառաղայթէ: Օ՛ն, դար-
ձէ՛ք ձեր օրուան աշխատութենէն, դար-
ձէ՛ք: Տունը դեռ դրկարաց կը սպասէ ձե-
զի: Տունը՝ որ դիտէ ձեր յողնութիւննե-
րը, ամբողջ օրուան մը ձեր չարքաշու-
թիւնները, ձեր բովանդակ հոգերն ու
հոգին. եւ ի՛նչպէս դիտէ ժպտիլ, ամո-
քել, սիրե՛լ: Դարձէ՛ք, դարձէ՛ք, ու երբ
տանիքներու վրայ փռուած ձեր անկողին-
ներուն մէջ, լուսաւորներու աննիւթ անձ-
րեւումին տակ անդորրաւէտ քնանաք,
կիսալուսնին ոսկեզօծ համայիլն ալ պի-
տի առկախուի, մնայ հոն՝ ձեր երդիք-
ներուն վրայ: Օ՛ն, դարձէ՛ք ձեր օր-
ուան աշխատութենէն, դարձէ՛ք: Որով-
հետեւ իմ երգս ալ ահա դիւերուան մէջ
կը հալի՛, կը հանի, որովհետեւ չեմ
ուզեր ա՛լ փեթռտել երջանիկ լուսթիւն-
ներուն ծպդիկ ցայգերգը՝ որ թո՛ղ կը
բացուի հովիտին խորը, ուռիներու չու-
քին տակ:

Ն Ա Մ Ա Կ

Տ. Վարդան Քհնյ. Առաքելեանին ուղղուած

Ջիւառա

«Մխածան»ի առթիւ գրած նամակներդ անգամ մըն ալ կը կարդամ զգածուելով. «ինչո՞ւ Տիեզերքի հոգիին հետ չես խօսակցիր», կը գրէք. բայց դիտելի է որ իմ գրեթէ բոլոր քերթուածներս այդ մեծ խօսակցութեան կը նկրտին, որքան ալ իմինս չըլլայ Աստուծոյ հետ գէմ յանդիման խօսակցութիւն. բայց ո՞չ ապաքէն Աստուած ամէն տեղ է. «Զմրան պարզ գիշերուան մէջ» հծծած աղօթքս ու արեւին ուղղած պաղատանքս իրենները, հետեւաբար եւ իրեն համար էր, ի՞նչ երջանկութիւն, աերեւի մը խարշափին մէջէն տեսնել տիեզերական գօրութեան գաղտնիքը, ու այդ վտքրիկ մասնաւորէն մեկնիլ դէպի անհունը. «Իրերը անհունութեան վրայ լացուած պատուհաններ են խմաստասէրը աչքին համար» (Քարլայլ) ու զարմանալի չէ որ Էմբրսըն «ժամադրուած ըլլայ Աստուծոյ հետ՝ մայաւոի մը ծոցին մէջ»: Ուրախ եմ որ երկրորդ հատորիս մէջ աւելի լայնօրէն տեղ տուած եմ այս գաղափարիս. հունաւորը կը բարձրանայ, կ'երկարաձգուի դէպի անհուն, ինչպէս արահետ մը՝ որ լերան կողն ի վեր մինչեւ կատարը կը հասնի. ինչո՞ւ սպասել առտուոը ու կատարին գովքը կարդալ, փոխանակ յանձնուելու արահետին որ պիտի բարձրանար:

Գիւղի տեսարանները իմ մեծագոյն ներշնչարանս կը կազմեն. ո՛րքան կը ցաւիմ որ էապէս իրենց զաւակը չեմ իմ բանաստեղծութեանս մէջ. այն տանեն աւելի ինքնաբուխ ու ապրող կ'ըլլայի: Անշէջանելի բաղձանքս եղած է վերստին տեսնել ու ապրիլ գիւղիս ծոցը՝ նորոգուիլ իր տեսարաններուն ու գեղեցկութեանց աւիշով:

Մ. Մեծարենց

Սեպ. 14, 1907

ՅՈՒԲԻԼԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

«Մէկէն լաւ ներշնչուածներս միշտ այդ գրքերուն կուգային» ըսած է բարեկամի մը: Մեծարենց առհասարակ իր գրական գործերը կ'ընէր դիւերուան խաղաղ ժամերուն:

Կեղրոնական յաճախած տարիներուն, ան դառնալէ առաջ, յաճախադէպ էր անոր հանդիպիլ Զարդարեան Գրատունը, ուր կը ղրաղէր հայերէն հին հանդէսներ եւ օրաթերթեր աչքէ անցընելով: 1903–ի աշնան Միսաքի մայրը իր թոռան Վահանի հետ երբ Պոլիս կուգայ, ժիսաին կը փոխադրուին Սկիւտար – Ա-րապգուռէ Սէֆէրեաններու բնակարանը: Այդ տեղ իր կեանքի ամէնէն երջանիկ օրերն է որ կ'անցընէ: Մանաւանդ արձակուրդի օրերուն կը սիրէր իր ազգականներուն հետ երկարաշունչ պտոյտներ ընել Ֆրէնկի Ճոթը, Ջամլըճա: Մեծարենց Սկիւտարէն է որ կը սկսի չարքը իր Սիրերգներուն, Շաւղուղ Ծիածանն ծածկանունով: Անպիտակ-գոյնեան այդ շրջանին իսկ, նախազգա-ցած մը մերթ երդել կուտայ իրեն վիճած անծանօթ ցաւին.

«Փուշեր մխուեցան օրէ օր սրտիս
«Ու հոն հեծեծանք մը բերին հովեր,
«Բայց սիրոյ յոյս մը կ'արեւէ
հոգիս»:

Մեծարենց կ'այցելէ Պ. Դուրեանի շրիմին: Անոր յիշատակին նուիրած իր քերթուածը յետոյ լոյս տեսաւ «Մասիս»ի մէջ, ուր տպուածը սակայն չի համապատասխաներ անոր՝ ձեռագրին, իր «մարմարակիա» բառին փոփոխութեամբ եւ սա վերջին տողերով:

... «Իսկ մենք՝ ապրելով՝ յաւէտ
կը մեռնինք
«Ողորմութենէն, յոյսերէն մոլար
«Ու մոռացումն է զոր հետ
կը տանինք»:

Գրաքննութիւնն ու խմբագրութիւնները իմաստի այս տեսակ փոփոխութիւններ կը մացնեն նաեւ ուրիշ քերթուածներու մէջ:

×

Հազիւ տարի մը Սկիւտարը վայելած, Միսաք իր ծնողքին հետ կուգար բնակիլ Եէնի – Գաբու, ծովահայեաց տուն մը: Այդ տան հօրը գործերը ձախող կ'երթային եւ գոյն անձկութեան մատնած էին: 1905–ի ամառնամուտին դժբախտութիւնը կը կրկնուէր վերահաս տկարութիւնով Միսաքին, որ հեռանալ կը ստիպուէր վարժարանէն: Ան Գ. դասարանը դեռ չաւարտած, կը թողէր կեդրոնականը:

Մինչեւ իր հիւանդութեան յայտնութիւնը, Միսաք քանի մը ամիս եղբօրը քով առուտուրով կը պարապի: Անկէ ետք տունը կը մնայ բժիշկներու յանձնարարութեան վրայ: Ցոյն բժիշկ մը անոր պատուիրած էր «արեւը տեսնել, բայց ինքզինքը անոր չցուցնել»:

Միսաք համոզուելէ վերջ թէ թոքախտը իր ներսիդին բոյն դրած է, իր խոռովքը ուրիշին զգացնելէ կը զգուշանար: Բան մը՝ զոր միշտ անփոփոխ պահեց իր էութեան մէջ: Ծնողքին քով աւելի զգուշաւոր՝ կը կեղծէր իր ցաւը յաջողութեամբ. ամէն ճիգ կը մսածէր կասկած ու մտահոգութիւն չներշնչելու համար անոնց:

Աչնան, զգալի կերպով տկարացած էր Միսաք, երբ օր մը իրեն այցի եկաւ բարեկամը Վահրամ Թաթուլ: Դուռը բացած պահուն ժպտուն էր ան. խօսելու անկարող վիճակ մը ունէր եւ կը մատնէր իր արտակարգ յուզումը: Այդ օր, առաջին անգամ ըլլալով, թերեւս ակամայ՝ ան կ'արտայայտուէր իր հիւանդութեան մասին: Մտերմիկ պահու մը՝ մէկ կողմէ ականջ դնելով որպէս զի մայրիկը չիմանայ, կ'ըսէր. «Ի՞նչ պիտի մտածէիր ինծի համար, եթէ թոհախտէ վարակուած ըլլայի»:

Խոստովանութիւնը անակնկալ էր, եւ անհամապատասխան իր կազմին, որով անհաւատալի: Սակայն Միսաք առանց իր պաղարիւնութիւնը կորնչցնելու կը պարզէր դժբախտ մանրամասնութիւնը ախտանիշին, որ յայտնուած էր տենդի մը սաստկութեան մէջ: Առատ արիւն եկած էր անոր բերնէն:

Ուրիշ օր մը, Պէշիքթաշէն ազգականներու այցելութենէ մը դարձին, մայրն ալ արեան հետքեր կը նշմարէ լուացարանին քովերը: Միսաք ի զուր կը ջանայ իրողութիւնը ծածկել չփոթ ու խուսափուկ բացատրութիւններով: Ախտանիշը կըրկնուած էր ու տակաւին բան մը չէր բաց ծնողքին:

Անկէ ետք արիւնթուիլը կը դադրի երկար տարի ու Միսաք կը գտնէ ինքզինքը, դեղերով ու նախազգուշական միջոցներով: Առանձնութիւնը չէր նեղեր զինքը: Նուիրուած էր ինքնաչխատութեան: Մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէր անոր, իր բարեկամներուն այցելութիւնը: Ինքն ալ անոնց այցի կ'երթար: Կը ճանչնար արդէն Տիգրան Գատապեանը: Ցետոյ կը ծանօթանայ անոր նշանածին՝ Տոքթ. Օֆելիա Ներկարաբեանի, որ նոր դարձած էր Ամերիկայէն, ու կը բնակէր Գումգապու: Շատապ (այս անունով կը ճանչցուէր) ունէր նաեւ երկու զաղափարակից ընկերներ – միաժամանակ իր հայրենակիցները – Շաւարշ Միսաքեան եւ Գեղամ Բարսեղեան. «... Զորս տարի առաջ ճանչցայ զինքը: Օր մը վահրամ Թաթուլ բարեկամս հետը բերած էր «Սուրհանդակ»ի խմբագրատան սենեակը:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. Էջէճ)

Ցրանքֆորթէն անցնելով եւ թէքնիք էջէ մը կը կատարէր Քարաչի, երբ ապահովութեան ուժերու զգեստներով ծպտուած օգահէններ խուժած են օդանաւին վրայ, մինչ օգաչուն յաջողած է փախիլ: Ուրբաթ առաու կացութիւնը ծանր էր: Կ'բսուէր թէ մէկ մեռեալ կար եւ չորս ճամբորդ վիրաւորուած են, բայց յատակ չէր մինչեւ ժամը 11, թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ կ'ուզեն: Կիպրոս երթալու պահանջ մը դրած կ'ըլլան, բայց այդ ալ առոյգ չէր, ինչպէս ճամբորդներու բուն թիւը, որ ակիզբը 293 կը կարծուէր, ապա 300–էն 400–ի խօսք կ'ըլլար:

ԼԻԲԱՆԱՆի ՄԷՋ Ֆրանսացի երեք զինուոր սպաննուեցան առջի օր (ակիզբը՝ 2 կը կարծուէր մէկայն): Ֆրանսա Ապահովութեան Խորհուրդին գլխեց եւ կրկին խնդրոյ առարկայ է Ֆրանսական ուժերու մասնակցութեան խմասար ՖԻՆԻՒԼին:

ԱՐԱՖԱՔ անակնկալ մը ըրած է Հառաբէ, ոչ – ուղեկից երկիրներու վեհաժողովին, յայտարարելով թէ ՊԱԿ–ը կոմունակից է միջազգային ժողովի մը դուռմարման, Ապահովութեան Խորհուրդի հինգ անդամներուն եւ չհակից կոմունիստական մասնակցութեամբ՝ «ՄԱԿ–ի եւ Ապահովութեան Խորհուրդի բոլոր բանաձեւերու հիման վրայ, մէջն ընդլով 242, 338 եւ 465 թիւ բանաձեւերը»: Առաջին անգամն է, որ Արաֆաթ կը յիշատակէ 242 թիւ բանաձեւը, որ կը հաստատէ Իսրայէլի գոյութիւնը:

ՍՊԱՆԱՑի ԹԵՆՈՐԸ՝ Փլասիտօ Տոմինկօ պիտի երգուս բոլոր մրցանիշները կոտրած է, առջի իրիկուն Աբեմաեան – Պերլին, Օթելլոյի մէջ: Աչխարհահռչակ երգիչը 103 անգամ բեմ կանչուած է հանդիսատեսներուն կողմէ եւ ճարահատ դաշնակ մը բերել տուած է բեմին վրայ եւ Նափոլիթէն երգ մը երգած: Պերլինի օփերան իր 25–ամեակի հանդիսութիւնները կը բանար Վեռտիի այս օփերայով:

ՔԵՆԻԱՑի մը խոստովանած է Նայրոպիի դատարանի մը առջեւ, որ սեռային յարաբերութիւններ ունեցած է կովու մը հետ, որովհետեւ կը վախնայ...ՄԻՏՍ–էն: Ենթական բանտը կը մնայ, առայժմ, դատախազը յետաձգած ըլլալով իր վճիռը սպասելով կովուն քննութեան...:

×

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ԵՒ ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԻՒՍԻՍՆ ՈՒ ՀԱՐԱՒԸ...

Ամերիկացի այերանաւորդը հրաժարած է –առ այժմ– Արարատ բարձրանալէ, գանելու համար Նոյեան Տապանի հետքերը: Առանցի մէջ է, որ ամերիկեան զինուորական օդանաւ մը բարձրացած առեն, յայտարարած է թէ կը յուսար կրկին գալ եւ արտօնութիւն բռատանալ Թրքական իշխանութիւններէն, որ հիւսիսային կողմէն բարձրանայ: Այդ արտօնութիւնը, ներկայիս, մերժուած է: Իրեն բաւ են, որ հարաւէն ելլէ, մինչ ինք, օդանաւէ նկարներ հանելէ ետք, կը պնդէ որ Նոյեան Տապանը գանելու համար հիւսիսէն պէտք է ելլել:

Արարա՜տ, Արարատ, եթէ միայն լեզու ունենար, ինչե՜ր պիտի պատմէր Նոյէն սկսելով...:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՋ–ի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26, ՄՇԱԿՈՑԹի ՕՐ–ը: Հանդիսութիւն՝ ի նպաստ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի:

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Փիէռ Լէվէք
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռեմի Փրելլի
եւ զաւակները,
ցաւով կը զուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նիսի մէջ, Յուլիս 31–ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿի

Իր սիրելի բարեկամուհիին՝ Սոնա Թոփալեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ժուլիէթ Զպուքճեան ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարգարեան ընտանիքին եւ փոխան ծաղիկի 100 Ֆ· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ոտն է Ծննդեան Սուրբ Կուսին Մարիամու Յանձնայէ:

Ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱԽԻ

Շաւիլի միօրեայ դպրոցի դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10, սովորական վայրը, սովորական ժամուն:

×

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց Երգչախումբի անօրէնութիւնը կ'ընդունի երկրորդ մանուկներ (4 – 14) 1986 – 1987 տարեշրջանի համար, ականջի, ռիթմի եւ ձայնի պարզ քննութեամբ:

Աչք առնի կը դասաւանդուին·–

Ա·– Երաժշտական հիմնական տեսական դիտելիքներ:

Բ·– Սոլֆէժ:

Գ·– Ձայնամարզութիւն:

Դ·– Մխաձայն եւ բազմաձայն երգեր, եւ խմբերգներ:

Դասընթացքներն ու փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 – 18·30–ի միջեւ, Պօտոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ – Շարլ Քառուզ:

Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել ամէն օր, դիմելով երգչախումբի անօրէնուհիին՝ Տիկին Ժիւբիէթ Ըլմազեանի:

11, rue Bousquetier, Bât. H
13012 Marseille
Tél. : 91 - 87 - 43 - 71

×

ԻՍԻ

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի դասընթացքները, Չորեքշաբթի օրեր ժամը՝ 8·30–էն 12·30: Կը դասաւանդուին լեզու եւ խօսակցութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար:

Կը հրաւիրուի չրջանի հայութիւնը արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան:

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան:

Հեռաձայն· – 46 – 44 – 28 – 52

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN

CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)

ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR

Direction

OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.

Chœur et Orchestre

Au programme :

GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

— — — — — — — — — — — — — — —

Dimanche 28 Septembre à 15 h.

A CAPELLA

Au programme :

KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN -
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
du lundi 1er au vendredi 19 Septembre, de 9h à 12h au Centre Culturel de l'Eglise Arménienne - 339, ave. du Prado, 13008 Marseille -
Tél. : 91 - 77 - 84 -70
du samedi 20 au samedi 27 Septembre à l'OPERA de MARSELILE.
PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste
des voyages en ARMÉNIE
depuis 17 ans
Vous propose

VOLS DIRECTS
PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours
Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 2 au 17 Octobre	6.750 F	Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De EREVAN, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

(Brochure détaillée sur demande)

A PARIS
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47 42 10 35

A MARSEILLE
M. ALEXANIAN
11, rue du Bassin
13012 MARSEILLE
Tél. : 91 93 04 90
ou 42 83 31 55

A LYON
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
3, place Roger Salengro
69190 SAINT FONS
Tél. : 78 67 10 79

A SAINT CHAMOND
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
55, rue de la République
42400 SAINT CHAMOND
Tél. : 77 22 18 22

A PARIS, PERMANENCE TOUS LES SAMEDIS DE 10 H A MIDI

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
DIMANCHE
7 SEPTEMBRE
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 108

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.307 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.307

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ)

Մեծարենցի նման անուշութիւններ մէկ անգամ միայն կը ծնին ազգի մը մէջ», սիրած ըսէր հայերէն լեզուի ուսուցիչս ամէն անգամ որ խօսք ըլլար արեւմտահայ բանաստեղծութեան մասին, առհասարակ. ու պիտի աւելցնէր՝ անպայման, - «եթէ Պչիճեանի հոգն է, Դուրեանի՝ դրօշակը, Վարուժանի՝ նուագումը, Մեծարենցի ներքնութեան թուղթն է արեւմտահայ մեր բանաստեղծութեան»: Անուշութիւն եւ ներքնութեան թուղթ··· Ուսուցիչս կողմէ որոշ հանդիսականութեամբ արձակուած այս երկու որակումները կը տեսնեմ՝ ամէն անգամ որ կ'երեւայ Մեծարենցը: Զինք այլեւս չեմ կարդար, քանի որ դրադատ չեմ եւ ոչ ալ գրականութեան ուսուցիչ՝ անհրաժեշտ տեղեկատուութիւնները, որոշ իրերու թէ նոր բաներ յայտնաբերելու համար: Կ'արտասանեմ, մտքովս երգելու պէս կը դիտեմ. հայերէնով հասած միւս աւանդութեան մէջ- իր գործերէն ընտրած քերթուածներու փունջ մը՝ դոր ենթագիտակցութիւնս իւրացուցած է եւ որ, իրրեւ տեղիմ, գիս մեր առ՛ւնը կանչող, գիս ինծի՛ մօտեցնող ձայն մը մաս կը կազմէ ինքնութեանս, լեզուիս՝ որ դիտութենէ առնի զարերէն եկած զգայնութիւն մըն ալ՝ մի՛րը: Մեծարենցի՞ն բերածը··· Այդ զգայնութեան ամէնէն հարազա՛տը գուցէ՝ նորերո՛ւն մէջ: Տակաւին Կեդրոնականի զրասեղաններուն առջեւ երբ կոսանդին երգնկացիի նմանութեամբ խորհրդապաշտօրէն գրել կը սորվէր, օրաթմուտ բայց անհրաժեշտ այդ քերթողականէն աւելի հարազատութե՛ան մըն ալ կը ձգտէր, ինչպէս, աւելի ուշ, պիտի նպատակադրէր «ինքզինք ըլլալ»: Եւ գա՛ւ: Եւ զինք ըրինք մեր ինքնութեան թուղթը. մանաւանդ՝ հայրենի հողը կորսնցուցած բայց երգը պահած Սփիւռքցիներս:

×

Քերթուածներու այդ փունջէն է միայն որ գիս կը հետաքրքրէ եւ անկէ մնացած ազատութիւնն է որ կրնամ արտայայտել, ինչպէս պիտի խօսէի հարազատի մը ու՝ թէ կեանքի փուլերուն՝ այլ գայն ապրելու չափանիշին մասին: Այդ տարիքին, աւելին տալով, ճանչցածներուս մէջ բանաստեղծական խօսքը կատարելագործած, ապահած էր Ռէմպօ միայն: Հոն, 20 - 30-ի մօտ տողերու այդ փունջին մէջ բանաստեղծութիւնը իրապէս որ հաւաքուած, գտուած, կարգաւորուած ամբողջութիւն մըն է. զգացողութենէն եաք բիւրեղացած բանաձեւումն է զեղեցիկին՝ որուն թեւերգած ընտրութեամբը միայն կարելի է արտադրել անվիճելի արժէքներ: Զինք ընորոշող հազար անգամ կրկնուած միւս բոլոր մակդիրները - զգայնութիւն, դիտող աչք, ղոյն, երեւակայութիւն, եւ այլն - կը դառնան երկրորդական եւ անտեղի եթէ չըլլար, իր պարագային ու քերթողութեան համար ճանաւանդ, իրաւ բանաստեղծի կողքին արուեստագէտի զգացողութիւնը եւս: Հարցուցէ՛ք Մալարմէի, զոր լաւ կը ճանչնար, եւ պիտի պատասխանէ, - զգալ՝ բայց տիրել խօսքին: Նախագգալ ապագան զաւկին՝ որ քերթուածն է: Ամբողջ կիրքն ու արդիւնքը սիրոյն, զեղեցկութեան հետ հոգիի զուգաւորումին: Յուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի լոյսն է զարմանք: Ահաւասիկ լեզուին ներդօր, հմայող առաքինութիւնը. մոգական տագնապը՝ որ հարազատ, մաքուր փայլն ու եզակի լիութիւնն է տողին. համագրումը կախարդանքին ուր հասնելու համար հանճարէն աւելի անհրաժեշտ է այն գեր անբացատրելին որ մեծէ՛ն աւելի՝ ենթակա՛ն կը թնորոշէ: Աղբիւրը: Սկիզբ՝ որ պիտէ սակայն թէ ո՛ւր պիտի յանգի: Ահա թէ ինչու հարազատութիւն -ի հեճուկս Դուրեանի իւր պարագային մանաւանդ - չի նշանակեր անպայման անմիջականութիւն: Աւելին, անմիջականը կի՛րքն է յաճախ՝ քան վաւերակա՛նը: Ենթակայական, անպայման, չի նշանակեր անակընկալ յայտնութիւն, պոռթկում, եւ ենթագիտակցութիւնը միայն ու միայն խորք է ու երբե՛ք ցոլացում, ազմուկ: Որով սկիզբ՝ զտելէն եառ, գերապրելէն եառ: Այսինքն՝ բանաստեղծութեան տողը. յանկարծ յայտնուած բայց այլեւս անրաժան, յամառող, հալածող ամանակը՝ որ ուրիշին քով, ուրիշին բացատրութեամբ «Ծովահայեաց դերեզմանատունը» ծնաւ: Ու ամբողջացաւ: Ասոքը այլեւս իր իմաստին ուժով չէ որ կը գործէ, այլ անբացատրելի տպաւորութեամբ կը ներգործէ՛ միայն, կ'ուղղուի մեր կեանքին եւ ոչ թէ մտքին՝ որ կրնայ ժխտել զայն, առարկել: Քերթուածին ընթերցումը այլեւս ընկալում է միայն եւ ոչ թէ հարցադրում, լուծում: Այլեւս կ'ըլլանք եւ ոչ թէ կը հասկնանք:

×

Ինչ որ կը պակսի՞ իրեն··· միսի՛ն բաժինը, գուցէ. մարմնին ախորժութիւնը՝ որ պիտի երկնէր ու բերէր ցաւին յաճախանքը, փորձարկութիւնը: Չեմ ըսեր փորձառութիւնը, որովհետեւ վերանորոգ, միշտ տարբեր ու ամբողջական բան մըն է ցաւը: Անկրկնելի՝ իր մաքրութիւնը սակայն. ազու, ամօթխած, տեսակ մը փափկութեամբ - վկայութիւններու հիման վրայ բնախօսականօրէն եւս ըմբռնելի - այդ տղան՝ ինքնահայեաց, ինքնամփոփ, ինքնաբաւ: Ահա թէ ինչո՛ւ չինծու, արուեստական բան մը իր քերթուղութեան մէջ եւս հոն՝ երբ կ'ուզէ ըլլալ ու երեւիլ ինչ որ չէ՛: Տակաւին արբունքը չբոլորած պատանիի մը իր ձայնը, որով, երբ կը խօսի սիրոյ մասին: Շրթունքս են ծարաւ միակ համբոյրին···իզձ մը միայն, իր մարմինն ու հոգին ամբողջացնելու դուռով, վարագուրուած մղում մը: Սիրոյ իր երգը հոս պէտք է վերջնաձայ՝ մինչ երկարած է, դժբախտաբար: Մարմնով ղգացուած եւ որով այլապէ՛ս հեչտացած, կիրքէ եւ ուժականութենէ զերծ, «հրեշտակային» է նաեւ մահուան իր երգը. զեղեցիկ՝ բայց ոչ խորունկ, հիանալի բայց անհասկնալի՝ մեզիպէններուն համար:

×

Քանամեայ այդ տղուն քով լեզուին սիրացումը սակայն, իր լսկ անձին մէջ հեւիհեւ խորացումը, պեղումը. բնութեան, այսինքն՝ տուեալ գունեղ եւ այլապէս ապրող իրականութեան մը հետ ներքին առընչութիւնը հասած հոն՝ ուր բաղդատութեան եզրերն իսկ ջնջուած են այլեւս, ուր այլեւս ամէն ինչ աւելիին -դուք բսէք՝ լաւագոյնին- մղումն է միայն: «Սիրերգ»էն մինչեւ «Ըլլայի՛»ներու չարքը, մինչեւ «Աարնչութիւն» եւ «Ի՞նչ արբեցութեամբ» կեանքէն աւելի բան մը կայ, փորձառական հասունութիւն մը (ոչ մէկ մարմին կրնայ փոխարինել արուեստի ընկալումը) որ հրաշքի համազօր բան մըն է՝ բանաստեղծութեան պէս: Այո՛, «Սիրերգ»էն մինչեւ «Ի՞նչ արբեցութեամբ» -ինչպէս, միւս օրինակով, «Սարսուռներ»էն մինչեւ «Հացին երգը» - աշխարհ մը կայ, բանաստեղծին յայտնաբերած, պեղած ու կատարելագործած աշխարհը՝ որ քիլոմեթրերով չի չափուիր, լոյսի արագութեամբ օրուան դիտութեան նշած հեռաւորութիւններն իսկ կարճ են՝ զծելու, ահմանելու համար հոգիի ուղին, զայն նուաճելու ժամանակը: Ընթացիկ խօսքեր չեն ասոնք եւ չեն կրնար ըսուիլ որեւէ բանաստեղծի համար:

Որքա՞ն չնորհակալ եմ մանկութեանս ուսուցիչներուն որոնք պոռոտախօս, հայը ցեղասպանութենէն իսկ առաջ իր ցաւին մէջ արդէ՛ն իսկ խորացնող, գամող, անչարժացնող Սիամանթոյի մը - այսինքն՝ իրրեւ թէ հայրենասիրական մեր բանաստեղծութեան -կողքին տարվեցուցին ինծի Մեծարենց արտասանել ու սիրել: Ո՛վ, ո՛ր հայկական նախակրթարանը աւարտողը, ի՛նչ տարիքի ալ հասնի, առաւօտ մը պիտի չարթննայ Մեծարենցէն աղօթքի պէս անոյշ տող մը, անկըրկնելի քաղցրութիւն մը սրտին ու շրթներուն: Այսօր ի՞նչ մնացած է, մեր ենթագիտակցութեան ու լեզուին մէջ որքանո՞վ ներկայ են միւս բոլորը, սերունդէ սերունդ, որոնք պարարտ՝ բայց կեղծ, չինծու, անչունչ, ցամքած, փլատիք ծաղիկներ միայն աճեցուցին պարզապէս՝ աւելի դիւրին էր եւ վարուժանը կատկող հովով մը բարձր կը հնչէր որովհետեւ, կամ ալ, չատ չատ, թէքեանի օրինակով ցուրտ մտաւորականութիւն մը կը հոտէր: Անուննե՞ր կ'ուզէք: Արժանի չեն յիշուելո՛ւ իսկ 8· Օշականի քանիցս թուած եւ պախարակած բայց եւ այնպէս բոլոր դասագիրքերուն մէջ բազմած, փառաբանուած փանջունիները մեր ուսանուորին: Ի՞նք ի տարբերութիւն միւսներուն: Ամբողջ կեանք մը, կ'ըսէ՝ զերեզմանի, մէ՛կ մէջբերումով՝ իրմէ՛՝ պարզ, կարուկ, հակնալի, -

Վայրի՛ ծաղիկ աւուդ ի՞նչ է···

Անո՞ւնը: Գիրք պէտք է բանալ՝ պարզօրէն Մեծարենց չըսելու համար: Եւ գիրքերուն մէջ կը կարդանք· - Միսաք Մեծաուսբեան, որդի Կարապետի եւ Իսկուհիի, ծնած Բինկեան 1886-ին, 1908-ին Պոլիս մեռած:

Բայց ի՛նչ զեղեցիկ է կեանքը, ապրողներուս համար, իր տուած գասովը սերտուած: Այդ գա՞սը··· մե՛զ եւս կանչող ձայներ:

Ցետո՞յ··· Ցետոյ միւսը գիտէ արդէն եւ կրնայ, ձեռքերը գրպաններուն մէջ, փողոցէն անցնիլ եւ սուլել անփոյթ՝

Օ՛ մահն աւոյշ է այնքան···

ՋՈՒԼԻԱ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԻՆ ԴԱՐՁԻՆ

Երբ բլուրն ի վար
աղբիւրէն դարձին,
իր վարսի խուրձին
մէջը սողոսկի
նուրբ մատիկն ոսկի
արեւի լոյսին·
հիր սափորն ուսին
երբ բլուրն ի վար
աղբիւրէն դարձին,
մեղմով ծածանի
լաջակն հողմավար՝
թեւով թռչունի·
ու ծիածանի
թոյրով պսպղայ
աչքն իր գեղանի·
եւ երբոր ցնծայ
հնչիւնը՝ ծնծղայ
զարդոսկիներուն·
տեսնչաճիով անհուն
հոգիս պիտ՝ ըղձայ
գանձեր՝ զոր չունի:
Ծարաւ շիղին պէս
պիտ՝ ըղձայ անի,
երկու կաթիլ ջուր
շուրթերուն իր կէզ:
Եւ իր ճակատին՝
զովացքը գրտին·
ճակատին կըրակ՝
զովացքը գրտին,
կարմիր սափորի
ջուրին սառնորակ
ցօղովը բերրի՝
կակաչ ձեռքերու···:
Ա՛հ, այս իրիկուն
սափորն իր ուսին
աղբիւրէն դարձին՝
սիրոյս անանուն
ջերմ սպրսուռներով
կը դողայ սօսին···:

ՄԵԾԱՐԵՆՑԵԱՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ

o—o—o—○—o—o—o

Որքա՞ն վերլուծական գրութիւն, աչխատասիրութիւն կայ Մեծարենցի գրականութեան, բանաստեղծութեան մասին: Իր կենսագրութիւնը, տողերը գրուած են խոշորացոյցի տակ, անոնցմէ գուրս քերելու, ստեղծելու համար Մեծարենցեան աչխարհը· յայտնաբերելու համար անոր բանաստեղծութեան գլխաւոր լարերը:

Խորհրդապաշտ բանաստեղծ է Մեծարենց· հոգեպաշտ, բնութենապաշտ, համայնապաշտ: Իր մօտ չեչտուած են գիւղի ապրումները, անանձնական, այլասիրական լարը: Լոյսի - մութի բանաստեղծն է ան· լոյսին սպասող, սիրոյ, անհունի երգիչը: Համայնական Զայնին մէկ արձագանգը:

Այս՝ Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը:

Ու անոր լեզուն· կարծես Աստուած Մեծարենց հայ բանաստեղծը ստեղծած ըլլար ցոյց տալու համար, թէ ո՛ւր, ի՛նչ մակարդակի կարելի էր հասցնել լեզուի մը պեղեցկութիւնը:

Ու տարիներով էջեր, հատորներ, նման բնութագրումներով, բացատրութիւններով լեցուն· ամէնէն տափակէն, ամէնէն վարժապետականէն մինչեւ ամէնէն արդիական, ինքնատիպ մօտեցումները:

Մինչեւ հոս, այս բոլորով նիւթազննութիւնը Մեծարենցի: Ինչ որ սորվեցուցին դպրոցական նստարաններու վրայ եւ դուս օր մըն ալ մենք փորձեցինք սորվեցնել:

Հապա բանաստե՞ղծը:

Ո՞վ պիտի կարենայ ըսել, թէ ուղեղի ո՛ր բջիջներու ո՛ր կազմախօսական հոլովոյթով, կամ հոգեկան, զգացական ի՛նչ իմպորումներով, փխրուն այդ տղեկը դարձաւ բանաստեղծութեան հսկայ մը· մեր Մեծարե՛նցը: Ո՞վ պիտի կարենայ բացատրել այս էափոխութիւնը· բացատրել այն՝ որուն համար բաւարար կամ անհրաժեշտ ոչ մէկ նախապայման պոյութիւն ունի, ու ո՛չ մէկ բանաձեւ կը զօրէ:

Ո՞վ պիտի կարենար սահմանել բանաստեղծութիւնը, ու անով՝ Մեծարենցեան առեղծուածը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

ՀԵՏ

(ԳՐԱԿԱՆ ՖԱՆԹԷԶԻ)

Գրեց՝

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դժուար չեզաւ Մեծարենցը ետ աչխարհ բերելու արտօնութիւնը առնելը – անդենականին մէջն ալ անծանօթ մնացեր էր, մարդոցմէ հեռու, անմնաս մէկը, չուք մը: Ոչ մէկ հմայական հարցում հարցուցեր էր իր չուրջը, թէ ուր էր, ինչու հոն բերուեր էր: Ու մնացեր էր գոհ, գրեթէ երջանիկ՝ իր տգիտութեամբ եւ աննչանութեամբ: «Մի մտահոգուիք, կ'ըսեր մարդիկ կը ճանչնան գինքը, մինչեւ Նարեկի ճգնաւորը» ըսաւ ձայնը, «միայն թէ չուտ վերադարձէք»:

– Լաւ, ըսի, կ'ես ժամ միայն:

Քալեցինք: Փողոցի կէսին Հայոց եկեղեցին էր, կոկիկ ու մաքուր, ինքնամփոփ, Մեծարենցի պատկերով:

– Ա՛ս ի՞նչ օտար վայր է, ո՞վ են սա մարդիկը, հարցուց յանկարծ, կանգ առնելով:

- Ատոնք Հայեր են, այս զեղեցիկ ու մեղաւոր քաղաքին Հայերը:

– Ինչո՞ւ ինծի այդքան անհաղորդ կը թուին: Եկեղեցիէն նոր կ'ելլեն սակայն չկայ անոնց դէմքերուն վրայ հայկական չունչը, գրաբարին, երգերուն, չարականներուն, մեր պատմութեան չառայլը:

– Ամէն տեղ ողբերգութիւն կը փնտռես...: Բայց ասիկա Ամերիկա է, անդութ, անսիրտ, անհոգի եւ հեթանոս կրկէս մը: Հոս ողբերգութիւնը՝ ողբերգութեան բացակայութիւնն է:

– Հայերուս համար մահ է ասիկա:

– Վայ անոր որ տկար է կամ աղքատ է կամ ծեր է կամ պարզապէս հիւանդ բանաստեղծ:

Մեծարենց գլուխը կը կախէ: Մազերուն մէջ ճերմակ ինկեր է արդէն, քան տարեկանին: Նուրբ է դիմագիծը, աղջկան պէս բայց ցանկասէրի այդ հատ, մատ չրթունքները դէմքին վրայ երիտասարդի մը՝ որ միայն սէրը սիրած է, որ կեանքն ու կինը երազած է մթութեան մէջէն՝ անվաւերական բան մը կու տան տեսքին: Կը նայիմ իր կիսադէմին, այնքան խոցելի սա տղան, հրաշք էր որ մինչեւ քսան իսկ դիմացաւ: Բիրտ ուժի եւ բիրտ վայելքի վրայ կառուցուած այս ամերիկեան քաղաքակրթութեան մէջ ի՞նչ կրնար ընել իրեն նման մէկը:

– Պոլիս տարբեր էր, կ'ըսէ Մեծարենց, Բինկեան, Սկիւտար, ուր որ գտնուած եմ մարդկային ողբերգութիւնը մարդկի պիբար մօտեցուցած է, վախէ՞ն, ցաւէ՞ն կամ պարզ ջերմութեան պահանջէն, չեմ դիտեր, բայց կեանքիս մէջ բնաւ առանձին չեմ եղած:

– Քերթուածներուդ մէջ սակայն չատ քիչ մարդկային էակ կայ:

– Գիտեմ:

– Ինչո՞ւ, կը փախչի՞ր մարդոցմէ... օրինակ այդ քու «Արդի Մարդուն Հայր Մերը» քերթուածը, ահաւոր բան է, կարծե՛լ թէ անանձնական, առարկայական, համատարած ուրախութեան մը կը վտտահի արդի մարդը՝ լուծելու համար իր տագնապները: Մարդուն ցաւը չատ աւելի խորունկ է: Իրականութեան մէջ, չես ճանչնար դուն մարդ էակը ոչ ալ անոր աչխարհը, կը փախիս մարդէն:

– Չէ ճանր: Ես պարզապէս չեմ տեսներ մարդիկ, չկային անոնք, բացի քանի մը հոգիէն: Կարդացե՞ր ես Եղիշէ Դուրեանի եւ Վահրամ Թաթուլի մասին գրածս:

– Հարկաւ: Դուրեանի առթիւ կը գրես «միտիք վերացումի» մը մասին: Դուրեանը «միտի՞ք»: Կարելի բան չէ, կը նշանակէ չես հասկնար ինչ է միտիք բառին իմաստը եւ կամ տարուած ես օրուան լեզուական ճաչակէն: Բայց հոյակապ է Նարեկացիին վրայ կատարած ուսումնասիրութիւնդ:

– Հոն մէկդի դրած եմ միստիքական յատկանիչները, պիտ բանաստեղծն է որ կը չահագրգռէ: Երեւակայութիւնը, մտածումը: Արդէն ուրիչ ի՞նչ ունի որ բանաստեղծը: Նայեցէք Նարեկացիին – բոլորէն մինչեւ վերջ՝ հրաչէկ երեւակայութիւն մըն է որ կը լեցնէ էջերը... ամէն ինչը միտքով ապրուած ու չկայ ոչ մէկ իրական յուզում, ոչ մէկ իրական փորձութեան դէմ գտնուած է, ոչ մէկ մեղք գործած է, յանցանքը ինչ է չի դիտեր:

Լուռ ենք երկուքս, կայնած վողոցին մէջտեղը: Ցանկարծ կը դառնայ ինծի.

– Կը կարծէք որ ես տարբե՞ր բան մըն եմ...:

Գիտեմ որ ճիշդ կը խօսի: Նարեկացիի Ողբերէն գիծը կ'երթայ մինչեւ Արուեստի Ջաճգուի երգը ու հոնկէ Մեծարենց: Նոյն բացարձակ ենթակայութիւնը, նոյն համոյքը որ պատկերներու չռայլութիւնը կու տայ բանաստեղծին, լեզուն որ ալ չի հնազանդիր իր ներքին օրէնքին: Հսկայ հպարտութիւն մը լեցնելու է անոր նեղլիկ թոքերը, ընտրանիի մը պատկանելու գաղտնի հրճուանքը եւ ուժի ապրիլը:

– Դուն գոնէ բնութիւնը ունիս, կ'ապրեցնեմ: Նարեկի ճգնաւորը միս միսակ է.

- Ես ալ միս միսակ եմ: Չեմ դիտեր բայց նկատե՞ր ես թէ ես ոչ մէկ քերթուածի մէջ բնութեան Ոգին կը զգամ, աւտր դիտակցութիւնը կը բերեմ լեցնելու առանձնութիւնս: Հոգի, Ոգի, Խորհուրդ, Մեծ Գաղտնիք գիս չեն փորձեր: Իմ աչխարհս զգայարանքներէն անդին հազիւ կ'անցնի: Լաւագոյն քերթուածներս «Աձձրեւն» ու «Հովն» են, Նոր Տաղերու մէջ: Հոն է որ առանձին եմ բնութեան հետ – անձրեւը «հեզուկ հրճուանք է» մինչ հովը՝ բնազանցական հրաւէր մըն է երթալու դէպի Բարձր Խորհուրդը: «Գերեզմաննոցի հովն ըլլայի ու ծծէի տակաւ գաղտնիքն ես Անդինն»:

– Միստիքականութիւնը ուր՝ ա՛ս ուր:

– Ա՛յո: Եւ վերջին հաչուով բնութիւն ալ չկայ գործիս մէջ:

– Ի՞նչ մնաց...:

– Ես ու բառերս:

– Բայց տակէ անդին ամբողջ աչխարհը կայ, Թրքութիւնն ու իր հոգեկան բրտնութիւնը, կայ մարդկութիւնը, քու ժամանակդ, աղքատութիւնը որ չուրջդ թափած է, մարդկային տառապանքը, հայկական տառապանքը ու յեղափոխականներու հերոսական արարքները, հայ արիւնը ամէն կողմ, լեռները, կենդանինեը, Աստուած ու Պատմութիւն, մարդկային մեծ իդէալները – ատոնք վրադ ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցած են, ո՞ւր են գործերուդ մէջ: Մեծ բանաստեղծ ես, այո, բայց...

– Չկայ տտանկ բան, ընդմիջեց ան, մեծ կամ պզտիկ բանաստեղծ չկայ, մարդ կամ բանաստեղծ է կամ ալ չէ:

– Բայց ա՞ւր ես դուն աչխատիս մէջ, չկաս, չկա՛ս... թերթ չե՞ս կարդար, քարտիր կայնած նաւերուն վերթուղարձը չե՞ս դիտեր, հորիզոնին չե՞ս նայիր երբնաւ:

Լուռ ենք երկուքս ալ:

– Ցեսոյ, բառերէն անդին ոչ միայն միստիք ու կրօնական անջրպետը կայ այլ նաեւ իրականութեան պէս բան մը որ մեզ կը հալածէ ամէն վայրկեան. ետոյ կան քու բոլոր «ընկերներդ»՝ Տիգրան Չէօկիւրեանը, Գեղամ Բարսեղեանը, Արամ Անտոնեանը, Եդուարդ Դոլանճեանը, Յակոբ Տէր Յակոբեանը, Միհրան Ուղուրլեանը, Ռուբէն Սեւակը, Օնիկը, Սուրէն Այուրեանը ու տակաւին ուրիչներ, ինչ որ տերունդ կը կոչենք ատվօրաբար:

Շուարած ինծի կը նայի:

– Սերո՞նդ, ատ ինչ է, մենք ատանկ բաներ չունէինք, տակաւ տակաւին յըղացք ըլլալու է:

– Բանաստեղծներուն մօտ տերունդի գիտակցութիւնը այնքան զօրաւոր չէ որքան արձակագիրներու մօտ, անոնք աւելի ինքնակամ, անկախ մարդիկ են, մէյմէկ ծուռեր են:

– Արձակը քնաւ չէ ապաւորած գիս, կ'աւելցնեմ: Քնարերգական մթնոլորտիդ ազդեցութիւնն է անկասկած: Արձակը տարածուն մակերես մըն է որ մամաբանական օրէնքներով ամրացուած, բարձրունք կամ խորխորատ չունի: Դուն արձակին մէջ չես կրնար ապրիլ: Որքան երեւակայութեան ու զգայարանքներուն համար վայելք է բանաստեղծութիւնդ՝ այնքան մտածումին համար անչահեկան է արձակդ, մանաւանդ քննադատական էջերդ:

– Ես օրուան ճաչակին կ'արձագանգէի:

– Ա՛ւ Զօհրապի մասին գրածդ, օրինակի համար: Ինչպէ՞ս խազի եկար, ինչպէս լուրջի առիթ անոր բանաստեղծութիւններ որոնք վերէն վար սուտ են, դո՛ւն, վաւերական բանաստեղծ:

– Սո՞ւտ:

– Հարկաւ: Արձակ կտորներ են ատանաւորի կաղապարին մէջ թափուած, ինչպէս քու արձակդ հանդոյցները, կապերը քակուած քերթուածներէ կը բաղկանայ: Ձե՞ս կարծեր թէ բանաստեղծին կեանքը, հոգեւորականին կեանքին նման, իր կոչումին կնիքին տակ պիտի ընթանայ մինչեւ ծայրը: Բանաստեղծը ամէն վայրկեան բանաստեղծ է:

Ձի պատասխաներ: Պաղ հով մը ելած է ու ամէն ոք մաքրած պահած է հրապարակէն: Դող մը կը ցնցէ նիհար իրանը:

– Կը մսի՞ս:

– Ոչ, լաւ եմ:

– Ցայտնի է որ կը խուսափի Ակումբի քաղմութեան ջերմութեան, Փիզիքական մտերմութեան մէջ ապաստանելէ: Կը յիշեմ կեանքին վերջին քանի մը վայրկեանները երբ, զգալով իր վախճանը, ծերունի մայրն իսկ հեռացուց քովէն, առանձնութեան վերջին պահը վայելելու համար: Հիմա կը խօսի նորէն, յամ, զգոյշ թոնով մը, բառերը փնտռելով.

– Դուն չես դիտեր 1907–ին Զօհրապի քարիզման, ինչ համբաւ ունէր բոլորիս վրայ – 47 տարեկան, հասած իր փառքի զագաթնակէտին, փարիզ, տագանդաւոր, գեղագէմ, մեծ համբաւի ու ժողովրդականութեան հասած, պերճախօս, վարդի պէս կիներու կրկէսին միակ ըրսպիչը, ապրած ապրա՛ծ մինչեւ մրուրը քամած կեանքին հիմն ու խմաստը, գաղտնիքն ու սպառնալիքը...:

– Քանի՞ փարա կ'արժէ այդ ամբողջը, Զօհրապ էֆէնտին ամաթէօր մըն էր, տագնդաւոր տիլէթանթ մը գրականութեան մէջ, զոր սիրած Օսքար Ուայլտին մէկ տարբեր օրինակը, բայց իրը գրագէտի ոբան՝ տասը հատ Զօհրապ կը փոխեմ մէ՛կ հատ Մեծարենցի հետ:

– Բանաստեղծութիւնը ինծի համար ամէն բան է, կ'ըսէ յանկարծ, փոխելով ամբողջ խօսակցութեան ուղղութիւնը, կին, զաւակ, հայրենիք, մարդկութիւն...:

– Բացի մէկ բանէ, կը համարձակիմ ըսելու:

– Մէրն է ատիկա, կը կանխէ ինձ Մեծարենց ու չիտակ աչքերուս նայելով կը չարունակէ «Նոր Տաղերու մէջ ամէն քերթուած սիրոյ ցանկութեամբ կը բարախէ – «Մատաղաւոր» սիրոյ կոյս զգեզկութեան մասին է, «Աձձրեւը» երգն է լիութեան որ ամէն կողմ հրճուանքի պէս կը հեղու, «Սիրերգին» մէջ՝ սէրը խէաղին կերպարանքը կը ստանայ երեւակայութեանս մէջ, «Զրոյցը» ուրիչ բան չէ եթէ ոչ մարդկային հաղորդակցութեան եւ մտերմութեան պահանջին մէկ սէնսուալիք ներկայացումը ուր ջուրը կը ստեղծէ կեանքի կապը, «Աստուածամայրը» փախուստ մըն է մարմնին իշխանութենէն զէպի ուժ մը որ «զեռէն անդին կը կանչէ զիս» ու ատիկա սէրն է նորէն, «Անընչութիւն»ը ամէն տզլի սիրոյ ծարաւը կը չեշտէ, կինը նեռած հեռու հեռուն զայն կոչելով «Եղեմն աստուածածայն», «Մեռելոցը» կ'ոգեկոչէ մեռած սէրեր, «Գարնան հիւղը» որ սիրոյ սէնսուալն է ինծի համար՝ պարապ է սէրէն... «Հիւղին Գարունը» կ'ըսէ թէ գարունը սիրաստէրը աղջիկ մըն է որ զիս կը կանչէ իր անկրելի համբոյրին: Աւելի ուշ կը յայտնեմ հատորին մէջ թէ Հիւղակը առանձնութեան խորհրդանչանն է նաեւ, ինչպէս եւ խորհրդանչանը հոգիին՝ որուն ոչ ոք այլեւ կու գայ: Ամբողջ «Ըլլայի»ներու չարքը ապարդիւն սպասումի մը պատմութիւնն է, սպասումը սիրոյ որ սակայն չի գար...:

Ցանկարծ լուռ է, բառերը սպառած: Բայց կը չոգան աչքերը ու գունաթափ դէմքը աւելի նիհար կ'երեւի:

– Տխուր է բանաստեղծութիւնդ, հակառակ լեզուական ու քնարական տագնդիդ ստեղծած վայելքին, կ'ըսեմ:

Ձի պատասխաներ:

– Եւ մարդիկ այդ տխրութիւնը՝ հիւանդութեանդ, աղքատութեանդ ու մօտալուտ մահուանդ կը վերագրեն:

Կը չարունակէ նայիլ ինձմէ անդին, եկեղեցիին գմբէթին ուղղութեամբ: Աչերը թաւիեր է փողոցը ու հագուստ չթուած կիներ, մարդեր սկսեր են դուրս գալ ակումբէն: Հիմա անոնց կը նայինք երկուքս ալ:

– Ա՛ս խեղճերը ի՞նչ կը հասկնան իմ գրածներէս, հէ՞, կը հարցնէ Մեծարենց գրեթէ ինքզինքին: Ատոնք բոլորն ալ ինքնագոհ, ինքնաբաւ եւ վերար կապկող մարդիկ են: Բայց արդեօք ի՞նչ կը խորհին իմ մասիս...:

Կէս – ուշադիր կը նայիմ մարդոց: Հսկայ, դանդաղ միջատներու կը նմանին ծառերուն տակ ու խոտերուն մէջ մոլորած: Ցետոյ կը պատասխանեմ.

– Ատոնք բոլորն ալ կը խորհին թէ դուն բնութեան գեղեցկութեան ու լեզուական ճոխութեան մեծագոյն բանաստեղծն ես:

– Ի՞նչ բնութիւն, ինչ բան... ես իմ տա՛րս կու լամ, իմ ցա՛ւս...: Գրեթէ պոէմիկում մըն էր ու բառնցքը զարնելով կուրծքին կը չարունակէ. «Գիտե՞ս ինչ ըսել է այդքան խենթեցնող գեղեցկութեան մէջ, այդքան ճոխ գրգիռներու եւ վայելքներու մէջ՝ կղզիացած ըլլալ բոլորովին անջատուած մնալ: Այնքան առատ, հեզեզային ու հրապուրիչ սէր փըրփրայ չուրջդ՝ ու ես մնամ բոլորովին անբաժին, զրկուած, պատժուած: «Մինոլը»՝ կեանքի խարոյկէն մնացած մոխիրն է լոկ ու ես այդ ունեցայ միայն, առտր արժանի մնացի... մե՛ղք իմ կարճ կեանքիս»:

Բան մը ըսելու համար կը պատասխանեմ:

– Մեր օրերուն կ'ըսենք թէ մահը պատիժ է: Մանաւանդ այս երկրին, Ամերիկայի մէջ:

– Իսկ մեր ժամանակներուն, վհրատին ու ինձ նմաններուն համար, կեանքն է որ պատիժ էր: Մահը յաճախ փրկութիւն մը եղած է:

Ժամացոյցին կը նայիմ: Պէտք է վերադառնալ:

– Գիտե՞ս որ այս տարի ծննդեանդ 100-ամեակն է:

– Ա՛յո:

– Ի՞նչ կ'ուզես ըսեմ 1986–ի Հայերուն, պատգամի պէս բան մը:

Լուռ է պահ մը ,ուղիղ աչքերուս կը նայի: Փողոցը ամայացած է մեր չուրջը ու այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ Մեծարենց ինքզինքը տիեզերքի կեդրոնը կը զգայ: Գրաւիչ, ողբերգական բան մը կայ դէմքին վրայ: Ձուսպ է ձայնը.

– Իմ ամբողջ գործս պայքար մը եղած է այդ պատիժին դէմ, փորձ մը զայն հերքելու, մերժելու անանձնական, դաժան քեզու, այդ վճիռը, հայ դիւցին ու բնութեան, հայ լեզուին բոլոր միջոցները գործածելով, ինչպէս Նարեկացին ըրած էր: Ըսէ Հայերուն որ պէտք չէ համակերպին տգեղութիւններուն, սիրոյ պակասին, անձնուիրութեան եւ յուսահատութեան հետ:

Կը սպասեմ իր վերջին բառերուն:

- Իմ զէնքս արուեստն էր, ըսաւ, ամէն Հայ իր զէնքը պէտք է ունենայ:

Անխօս ու դանդաղ՝ ետ կ'ուղեւորուինք:

■

Սան Ֆրանսիսքօ

ՄԵԾԱՐԵՆՑ՝ ԱՅՍՕՐ

«Ինչ արքեցութեամբ վերատին ու վերստին կը կարդանք, կ'ըմբռնենք ամէն մէկը միւսէն տարբեր, ապրելը, և տղու մը պէս՝ որ ելակահամ, ինքնահամ կամ նարնջահամ չաքարատիկը կարելի չափով երկար վայելել ցուղէ բերնին մէջ, մենք ալ կրկին ու կրկին կը բերենք դանոնք մեր լեզուին վրայ ու երկար երկար կը ներծծենք անոնց բանաստեղծական թովչութիւնը: Այս տարբերը կը նմանին դարասկիզբի այն քաֆանոցիկ, լուսադեղ, դունավառ ապերներուն՝ Ար Նուվօ պիտակին տակ դասաւորուած, որոնք ծաղիկներ գրկելու պէտք ունին մի'միայն անոնց բուրումին համար. այլապէս, իրենք աւելի հրապուրիչ են՝ քան որեւէ չնչաշարհիկ ծաղիկ, եւ թէ՝ անթօշնելի, յաւերժական տեղեկութեամբ: Իսկ այս պարագային՝ յղութը միշտ ներկայ է իմաստային ճոխութեան եւ խորութեան ձեւով, ինչպէս անգամ մը ծխուած խունկին հոտը անբասան է խնկամանէն:

Ինչ դմայլանքով կը դիտենք՝ միմիայն քաներկու գարուններու մէջ պարփակուած սխրանքը, որ Մեծարենցինն է նշած: Անհատաարբեր մակարդակով անպատիւ արեւմտահայերէնէ մը զատ, Զօրքէ եւ Օսքար Ուայլտէ թարգմանութիւններ ընելու չափ անդրբերէնի, Մալարմէ կարդալու, հասկնալու եւ չախորժելու չափ ֆրանսերէնի, եւ Նարեկն ու Նարեկացին պաչտելու չափ գրաբարի տիրապետող, միջազգային թէ տոհմիկ մշակութային եւ գեղարուեստական հին ու նոր արժէքներու լայն պաշար մը իւրացնել, եւ իր կուրծքին մէջ բոյն գրած գժխեմ վհատութեան դէմ պայքարելով հանդերձ՝ անդադար ստեղծագործել, գեղջային կառոյցով իրարմէ գեղեցիկ քերուածներով աշխատակցիլ իր ջրջանի համուշին բազմաթիւ հրատարակութիւններուն, նոյն 1907 տարուան մէջ իրարու ետեւէ լոյս ընծայել երկու քերթողական ժողովածոներ, որոնք ոսկիէ բեւեռներու պէս իրենց հեղինակին անունը պիտի գամէին անմահութեան խորանին, եւ դիտակցելով հանգերձ կանխորոշ վախճանին, իր հիանդի մահիճէն իսկ սուր գրչապարքեր մղել՝ գինքը եւ իր գերակշիռ արուեստը անարգօրէն խծրծողներուն դէմ... եւ այս ամէնը ընել անյաւակնոտ ինքնավստահութեամբ եւ կատարելատիպ տաղանդութեամբ մը, որ ուղղակի զարմանալի է: Բարձրագոյն տեղէ մը իրեն տըրուած առաքելութիւն մը գործադրողի նըման, ան կարծէք վազուց գիտէ թէ ինչ պիտի ընէ եւ ինչ պիտի ըլլայ, եւ իր բոլոր ըլլալիքները խորապէս գիտակ՝ ինչնէ ծայրը կը կատարէ իր պարտականութիւնը՝ նոյն վսեմ գիտակցութեամբ եւ նոյն բարձրագոյնէ ու անխոցելի արժանապատուութեամբ:

Եւ ինչ ափսոսանքով կ'անդրադառնանք թէ՝ այս հանճարեղ երիտասարդին մահը զրկեց միայն 78 տարիներ վերջ, այսօր, իր ապրած, ստեղծագործած ու իր տաղանդին կնիքովը նուիրագործած ջրջանակին մէջ անգամ – թացի երէց եւ միջին սերունդին պատկանող սահմանափակ թիւով անձերէ – ստուար մեծամասնութեան եւ նոյնիսկ ուսեալ ու զարգացած ներկայող դասակարգին համար՝ ան իր տպերգուող լեզուով ու քերթողական պերճաշուք արուեստով՝ եթէ ոչ բոլորովին անծանօթ մը, բայց գէթ չատ հեռաւոր ժամանակներու մէջ մնացած սրբազան մը կը թուի ըլլալ, ինչպէս Նարեկացի մը, Շնորհալի մը, կամ միւս մեծ ծաղիկները, որոնք մշուշոտ անցեալի մը մէջ թաղուած՝ մէկմէկ յուշապիտակ գրձած են ժողովուրդին համար, որ առաւել կամ նուազ ազօտ կերպով կը յիշէ միայն լսած ըլլալ անոնց մասին, բայց թէ ո՞վ են, ի՞նչ են, ի՞նչեր ըրած են, կ'անդիտանայ կամ մոռցած է գրեթէ: Եւ ասոնք տակաւին այն «ընտրեալ»ներն են, որոնք հայկական լիակ մը աւարտելու առաւելութիւնը ունեցած են, կամ ըսա՛մանց կարծիքին՝ «անբախտութիւն»ը ունեցած են հայկական լիակ մը յաճախելու... Հապա օտար վարժարաններէ «փայլուն» վկայականներ առնողնե՞րը...

Մինչդեռ Մեծարենցը մեզմէ բաժնող տարիներու թիւը անպարփակելի չէ մարդկային կեանքին համար: Այսօր 85 տարեկան եղողներ նախակրթարանի սկրսած պիտի ըլլան անոր մահուան տարին, որ կը զուգադիպի Օսմանեան Բ. Սահմանադրութեան (1908), ինչ որ չատեր կը յիշեն տակաւին: Իսկ եթէ ինք՝ Մեծարենցը փնականան կեանքի ընթացք մը ունեցած ըլլար, 1960ական թուականներուն մահացած պիտի ըլլար 75 տարեկանին: Ուրեմն ի՞նչ է որ վինքը կը բաժնէ մեզմէ, իրրեւ թէ միջնադարեան լուսապակեալ դէմք մը ըլլար: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մենք՝ վինքը սիրողներս, իր չարք մը քերթուածները գոց արտասանողներս եւ իր մասին բան մը գրելու ձեռնարկողներս, երբ փափաքինք քիչ մը տարածուիլ ու խորանալ իր գործերուն վրայ, առեն առեն կը տեսիլնիք բառարանի դիմելու...: Եթէ մասամբ մեր տպիտութիւնն ու տկարութիւնն է ասոր պատճառը, մեծ մասամբ՝ անոր ապշեցուցիչ հմտութիւնն ու մեծութիւնն է: Եթէ մենք ծովափի պատահական ջրակոյտերուն վրայ թուղթէ նաւակ ծփացնողներն ենք, ան անվեհեր առագաստ բացողն է այն խորախորհուրդ եւ հազարադանձ ովկիանին, որ հայ լեզուս կը կոչուի: Եւ այս՝ արդէն քսան տարեկանին...:

Ինչպէս ուրեմն չկրկնել այն յանկերգը, զոր բանաձեւած կինք անժամանակ խամրած ուրիշ թանկագին կեանքի մը համար, եւ որ նաեւ ի զօրու է ցոլոր մեր տարաբախտօրէն կենդրկուած արժէքներուն համար.

Իսկ երբ բաներ մ'ունեցեր եմ եւ
անոնց յարգն ալ գիտցեր
Բարակ ախտին կամ չար բախտին
Զոհ եմ գացեր վաղաժամ
Ողբուկոծի նոյն եղանակն անոնց
վրայ է դարձեր...

(«Կոմիտաս» ՏՕՆԱԿԱՐԳ՝ էջ 89)

Սակայն ո՛չ: Ողբուկոծը անկարողներուն եւ ծուլացողներուն բաժինն է, մանաւանդ բոլորովին անչարիր է Մեծարենցի նկարագրին եւ արի կեցուածքին՝ կեանքի ու մահուան դիմաց: Ան թէեւ կարճատեւ անցք մը ունեցաւ այս աշխարհին, բայց խորունկ, անջնջելի եւ լուսափողփող ակօս մը թողուց իր ետին: Այդ ակօսը բեղնաւոր եղաւ իսկապէս. Մեծարենց համաչխարհային քաղաքակրթական չափանիշով իր ժամանակին ու իր սերունդին ներկայացուցիչը եղաւ, եւ քերթողութեան ու արուեստի նոր արժէքները հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ ծաղկեցնողը: Կը բաւէ թերթատել իր երկու մատեանները, ունենալու համար այն տպաւորութիւնը թէ նկարահանդէս մը կ'այցելէք, եւ այն՝ ժէօ տը Փոմի տարաւորապաշտներու թանգարանինը, ուր Մանէներ, Մոնէներ, Սիսլէյներ, Ռընուարներ, Փիսարօներ կը տողանցեն՝ կախարդելով ձեր աչքերը: Նոյն լոյսն է որ կը թրթռայ ու փերթ փերթ կ'իյնայ ամէն իրի վրայ, զոր արուեստագէտին աչքը վրձինով կամ գրիչով կ'ուզէ բռնել, նոյն գոյները՝ որ կը խայտան ու կը պարեն խելայեղօրէն, նոյն մատիտի կամ բահակի համարձակ այլ նրբին հարուածները՝ որոնք կը յօրինեն «թոյլ շրջիւնը» քղանցքին, «քայլերուն հետքը վարդ» եւ «ծովակն հոգւոյն որ կը փոթի մեզմավար»...: Կարծէք թէ նկար ու քերթուած կը չփոթուին այստեղ իրարու հետ, եւ կը կենդանանան նոյն յատկանշական գոյնի խտերով, պատկերներով, փոխարերութիւններով ու խորհրդանշաններով: Ո՞վ չէ տեսած – եթէ քիչ մը կը հետաքրքրուի արուեստի առարկաներով – կապարատան անթիմուանէ չինուած այն պզտօր – արձանիկները, որոնք բնորոշ յիշատակներն են եւրոպական «Լա Պէլ Էփօք»ին (1890 – 1910), եւ որոնք առհասարակ իրենց խորհրդանշած պզտիկարը կը կրեն փոքրիկ մետաղեայ պիտակի մը վրայ արձանագրուած. օրինակ՝ «Հովը»: Եւ ահաւասիկ մեր բանաստեղծը որ կարծէք կը նկարագրէ անոնցմէ մէկը.

«Հո՛վը, գինով աղջիկ մըն է կարծես
հովը, ծփացիկ պարեգօտով հովը, գիշերուան դողահար ու բուրումնաւէտ հովը, որ ջուրերուն վրայ խոլ ու տատանուտ շրջպար մը կը դառնայ յուլօրէն, գիշերին մէջ՝ որ գրտին է ու դողդոջուն»: (ՅՈՒԳՕՅԻՆ, 1904):

Որքան ալ որ ինք ըսէ թէ՝ «ես երբէք խորհրդանշականութեան տարուն մը չեմ», «ես երբե՛ք դպրոցի մը հետեւելու կանխակալութիւնը կամ նոր մը հիմնելու ունայնափառութիւնը չեմ ունեցեր», Մեծարենց է եւ կը մնայ սէմպոլիզմի գլխաւոր ներկայացուցիչը մեր քերթողութեան մէջ: Այդ ժխտումը ծնունդ կ'առնէ առաւելապէս իր հակառակորդներուն ըրած անաւադիչ վերագրումներուն դէմ հակազդեցութենէ՝ քան թէ ճշմարիտ համոզմէ: Արդէն քիչ անդին կը խոստովանի. «Փոխաբերութեանց ու նմանութեանց ուժգնութիւններ ու նորութիւններ՝ զորս կը սիրեմ գործածել՝ կարծելով թէ սէմպոլիսթ մ'եմ, բայց առանցմով կը յիշեցնէի միայն սէմպոլիզմը՝ որուն բոլորանուէր ուխտադիր մը չըլլալէ զատ՝ հակընդդէմ բնութենապաշտ համակումներ ալ ունիմ անոր հանդէպ:» (ՅԵՏՏԱՄՆԱՑ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ, 1908):

Սակայն ինչո՞ւ բնութենապաշտ համակումները արգելք հանդիսանային խորհրդապաշտ ալ ըլլալու...: Մնաց որ այստեղ բնութենապաշտ (նաթիւրալիսթ) բառը պէտք չէ նկատի ունենալ Զոլայական առումով, այլ բնութեան երեւոյթներու հանդէպ բացառիկ սիրոյ եւ հիացումի իմաստով, ինչ որ հիմնական գիծն է Մեծարենցի հոգեխառնուածքի, ու նաեւ՝ մասնայատուկ ոճաւորումէ մը անցած ձեւով՝ իր ապրած չրջանին: Ուրիշ բնորոշ մէկ գիծը Մեծարենցեան հոգեբանութեան՝ բոլորովին ազատ, անկաշկանդ մնալու ձգտումն է, որ կրնայ բացատրել իր խորչէնքը՝ որեւէ պարտադիր պատկանելիութեան դէմ: «Մէկն մարդ, որ իր անհատականութեան եւ արժանապատուութեան գիտակից է, ինքնին զրպրոց մը կը կազմէ արդէն» կ'ըսէ ան (Անդ.):

Մեծարենց խոր ազդեցութիւն գործեց հայ քնարերգական քերթողութեան յետագայ ընթացքին վրայ. Մատթէոս Զարիփեան զրեթէ անոր չարունակութիւնը եղաւ՝ աւելի զգացական –ենթակայական լարի վրայ: Եթէ իր մահուան յաջորդող չրջանին, մինեւ Ա. ընդհանուր պատերազմ, իր հմայքը քիչ մը ստուերի մէջ մնաց՝ հակառակորդներու աղմկարարութեան, բայց մանաւանդ Դ. Վարուժանի եւ Սիամանթոյի նման հսկաներու տիրապետող ներկայութեան պատճառաւ, երկու աչխարհամարտներու միջեւ ան՝ թէ՛ իր վաղաբեկ կեանքով, եւ թէ իր սրտախօսիկ բանաստեղծութեամբ չդադրեցաւ ներչնչել ու տպաւորել մեր գրեթէ բոլոր քնարերգակ բանաստեղծները՝ մինչեւ Թէքէեան եւ Զարենց: Եւ ի՛նչպէս չըսիրէին, չպաչտէին անոնք այս «հիւանդ, հանճարեղ պատանին» որ «եղէգնեայ մի սրինգ կտրած, արեւ է երգել ու գարուն» այնպիսի անկեղծութեամբ, քնքշութեամբ ու ջերմանքով՝ որ մեր քնարերգական բանաստեղծութեան բարձրակէտը միայն վայել է անոր՝ իբր պատուանդան:

■

12·6·1986

la joie que me donna le poète

Cette joie que me donna Medzarentz, joie toute personnelle, intime, mais à la fois si intense.

A peine sortie de l'adolescence, un jour, je le découvris, comme on découvre une source intarrissable, à laquelle on pourra toujours retourner les jours de grande disette.

Je ressentis le bonheur que peut donner la connaissance d'une langue, dès ma première rencontre avec le poète. Comme tout enfant de ce peuple déraciné, le hasard me fit naître ici, plutôt que là, c'est-à-dire dans cet occident, où il fallait peiner pour apprendre sa langue maternelle. Y sacrifier le congé hébdomadaire de l'écolier. L'arménien devenait alors notre pensum du jeudi. Nous ne cherchions pas tant, à réclamer notre droit à la différence, qu'à grogner contre l'injustice de cette différence, qui nous privait des jeux enfantins de nos congés d'alors.

Plus tard, quand Medzarentz vint me parler de l'eau, des arbres, de la brume, du vent, de la pluie, de la lumière, mais aussi des soirs, surtout des soirs, je compris à l'écoute des murmures de ce poète accompli, que ne serait-ce que pour le lire, lui seul, il valait la peine d'apprendre l'arménien.

Peut-être un des poètes les plus difficiles à traduire, et par là-même, un des plus faciles à trahir.

Ainsi faut-il pouvoir le lire dans le texte, si l'on veut vibrer à son langage. Lui, qui sut, tel le meilleur des orfèvres, ciseler ses mots jusqu'à pouvoir les porter aux confins même d'une beauté quasi immatérielle.

Sa jeunesse face à cette maturité linguistique, a toujours étonné,, surpris, on lui reprochera l'indispensable recours au dictionnaire pour pouvoir saisir le sens de termes parfois si recherchés. Qu'importe! Faut-il vraiment que tout soit toujours simple, toujours facile, toujours accessible ?

L'important n'est-ce point cette petite flamme intérieure, qui naît soudain à la lecture d'une ligne ?

Qu'est-ce que la poésie ? Personne ne le sait, même si chacun tente de la définir.

Quant au poète, il est sans doute plus aisé de le cerner.

Ne suffit-il pas, par exemple, de lire Medzarentz?

ARPIK MISSAKIAN

Missak Medzarentz

le chantre de la nature

(1886 - 1908)

par

Hraïr HERATCHIAN

C'est dans le bouillonnement intellectuel de la Constantinople du début du XXe siècle qu'apparaît le nom de Missak Medzarentz, figure éminente de la poésie arménienne occidentale. Bien que prématurément disparu, l'éclat de son nom allait marquer toute son époque et garder aujourd'hui encore, toute sa fraîcheur et son charme.

Missak Medzarentz, de son vrai nom Medzadourian, est né en Janvier 1886 à Pinguian, village des bords de l'Euphrate (Aradzani) près d'Akn, dans l'ancienne province de Kharpert. Son père Garabed était commerçant tandis que sa mère Iskouhie, passait pour être une femme douce et cultivée. Tout d'abord élève paresseux et insouciant à l'école locale Mesropian, il s'installe en 1894 avec sa famille à Sébaste (Sivas) où il fréquente le Collège Aramian; il commence alors à montrer quelques penchants pour les études. En 1896, ses parents soucieux de son éducation, l'envoient au Collège Anatolia de Marzvan où il reste pensionnaire jusqu'en 1901; il y fait l'apprentissage des langues et des matières littéraires mais reste hermétique aux sciences. Là, il porte aussi un vif intérêt pour les traditions nationales, l'arménien moderne et le krapar, ce qui lui permet de lire la Bible et le «Nareg» dans le texte. En 1902, il se rend avec ses parents à Constantinople et devient élève au célèbre Collège Guetronagan avec pour professeur d'arménien l'écrivain Hrant Assadour, très attentif au génie naissant de son jeune élève. Maitrisant déjà bien l'anglais, il s'adonne à l'étude du français qu'il réussit à apprendre en peu de temps. Mais il ressent déjà les premières atteintes du mal pulmonaire qui allait l'emporter quelques années plus tard.

Là, à Constantinople, il se consacre à la lecture des œuvres de la littérature internationale, principalement des auteurs anglais, tels Oscar Wilde; il se lance aussi dans la traduction en arménien des textes qui lui plaisent. Dès lors, il commence à publier sous différents pseudonymes dans la presse de l'époque. En 1905, en raison de sa maladie, il est obligé de quitter le Guétronagan puis la ville, pour s'installer à la campagne au climat mieux adapté à sa mauvaise santé. C'est à cette époque, qu'isolé, il recevra les visites d'amis fidèles qui l'aideront dans son épreuve et le soigneront même; parmi eux Schavarch Missakian à qui il dédiera un poème.

La période entre 1905 et 1907 sera celle de l'intense création poétique. Au printemps 1907, il publie son premier recueil de poèmes sous le nom de «Dziadzan» (Arc en ciel) qui apporte une originalité et un souffle nouveau à la poésie arménienne. Quelques mois plus tard, la publication de «Nor Dagher» (Nouveaux vers) vient confirmer cette tendance. Une vive critique autour du poète et de sa poésie s'engage alors parmi les intellectuels de la capitale : les adversaires, pour la plupart des écrivains de l'ancienne école, jaloux de se voir supplanter par un jeune au réel talent, l'attaquent à travers les colonnes de la revue «Massis»; le groupe des sympathisants, principalement composé de novateurs, le défend dans «Puzantion» ou «Arévélian Mamoul». Au milieu de cette querelle littéraire, Medzarentz mécontent de telles critiques et des excès d'appréciation, tente de se justifier en publiant son «essai d'autocritique» où il présente son point de vue et l'idée qu'il se fait de la poésie. Mais le temps n'allait pas tarder à donner raison à ses défenseurs, et à son œuvre de s'imposer comme une des composantes essentielles de la poésie arménienne moderne.

Rongé par la maladie, Medzarentz devait s'éteindre dans l'été 1908 à l'âge de vingt deux ans. Quinze jours après sa disparition, la nouvelle Constitution ottomane était proclamée et la censure supprimée...

En dehors des deux recueils de poèmes cités, ses écrits en prose sont publiés en 1934 à Istamboul sous le titre de «Sous la treille d'or»; ils comprennent des nouvelles, un conte, des articles, des traductions et son «autocritique».

Les œuvres complètes paraîtront à Erevan en 1934 puis en 1981.

×

Missak Medzarentz est un poète sincère et véritable dont l'œuvre peut être partagée en deux principaux groupes, d'importance égale, mais aux limites mal définies: les poèmes pastoraux et ceux d'inspiration lyrique.

Medzarentz n'a pas, comme la plupart des poètes, célébré la femme, Sa plume s'est manifestée pour exprimer ses émotions et ses espoirs, ses souhaits et ses rêves et surtout pour déifier la *nature*. Il considère en effet la poésie comme le reflet de la nature qu'il sent et vit pleinement. Pour lui, «le vrai poète est celui qui sait l'art de reproduire la nature : les vers doivent vibrer avec le bruissement des feuilles, le gazouillis des oiseaux; ils doivent exprimer les passions humaines, refléter la majesté des champs et des monts».

Parmi les nombreux poèmes à caractère bucolique, citons,

«Ձմրան պարզ գիշեր», «Այգերգ», «Հիւղը», «Զրոսուհի»...

Pour apprécier pleinement la nature, le poète a aussi besoin de solitude; il lui arrive de déserter l'école et de s'attarder au bord des chemins ou à l'ombre des saules à contempler les paysans dans leur travail quotidien :

«Ես կ'երազեմ ծառերուն տակ
ու կը սպասեմ խոլաբար,
Ցոյս – զատիկին՝ որ իղձերըս
պըսակելու պիտի գար»:

«Moi, je rêve sous les arbres
et j'attends comme un fou,
Pâques - ésperance
qui allait venir couronner mes désirs».

La nature, c'est aussi le *soleil*, la *lumière* dont la poésie de M. Medzarentz est toute imprégnée. On y relève toutes les couleurs de l'arc en ciel, tous les reflets de l'aube et du crépuscule. Pour trouver dans la poésie arménienne des vers chantant aussi puissamment ce soleil et cette lumière, il faut remonter au Moyen-Age, aux «Charagans», à Nersès Chnorali ou à Grégoire de Nareg. Pour lui, le garçon malade, ce soleil et cette lumière sont source de vie :

«Պիտի ըմպեմ բոցն արեւին,
Ճառագայթի եմ ծարաւի,
Պիտի ծծեմ բոյրն առտուան՝
Հոգւոյս համար որ հիւանդ է»:

«Je vais boire le feu du soleil,
J'ai soif de ses rayons,
Je vais aspirer le parfum du matin,
Pour mon âme qui est malade».

et aussi :

«Ա՛հ, փիչ մը լո՛յս, ժպի՛տ մը,
Որ կեանք ինծի պիտի տար»:

«Ah un peu de lumière, un sourire,
Qui allaient me donner vie»

ou bien :

«Փիչ մըն ալ դեռ,
Ա՛հ, շողա՛, շողա՛, բարի արեւ»:

«Un petit peu encore,
Ah! brille, brille gentil soleil»

A côté des jours, Medzarentz ne pouvait ignorer les nuits. Cependant contrairement à Mathéos Zarifian, autre poète de cette époque au destin aussi tragique, la lune n'est pas élément essentiel de son inspiration; ce n'est que le complément de la lumière et du soleil.

Parmi les poèmes chantant les moments du soir et de la nuit citons :

«Իրիկունը»՝

«Սա իրիկունն ըլլայի ես,
Համայնական, չքնա՛ղ, բաղցրիկ,
լուսագես·
Եւ ամէնուն տայի հուբէս, ոսկիէս»:

«Que je sois ce soir,
d'univers charme et doucement lumineux
et donne à tous, de mon feu, de mon or».

ou bien, ce

«Մթերդ»՝

«Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագի՛ն,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով·
Լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ գինով՝
Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագի՛ն...»:

«La nuit est douce et délicieuse,
Enivré de hashich et de baume;
Je traverse, ivre, la route radieuse,
La nuit est douce et délicieuse».

En ce qui concerne la facette lyrique de son œuvre, il s'agit d'un lyrisme particulièrement humain, aucunement dédié à son Moi, mais vibrant pour les souffrances des autres, et tout empreint d'un profond altruisme. «La voix du poète, écrira t-il, doit vibrer comme une corde accordée sur des correspondances universelles, au rythme harmonieux de tous les êtres vivants». Medzarentz réussit à faire éclater dans des créations toutes enluminées, souriantes et parfois quelque peu tristes, sans jamais toutefois sombrer comme chez Bedros Tourian dans le pessimisme,, les éléments, cachés au fond de son âme. Ces éléments, ce sont l'image vivante de son village natal, ses imaginations, ses rêves, les souvenirs des histoires et contines que lui racontait sa mère. Tout cela reprend vie dans ses poèmes où il réussit à créer une figure de héros lyrique imprégné de sentiments philantropiques et d'amour pour la vie et la nature.

La série des «Ըլլայի՛, ըլլայի՛» ou le «Տուր ինծի Տէր» sont de cette trempe.

Parallèlement à ses thèmes de prédilection, Medzarentz porte une adoration quasi religieuse pour les traditions ancestrales et les trésors de la langue arménienne; avec Daniel Varoujan, il est l'un des rares à avoir utiliser au maximum toutes les richesses offertes par l'arménien classique et moderne, et à s'être montré si éxigeant quant à la perfection de la langue employée, une langue riche, tendre, colorée et parfaitement maitrisée, une langue qui arrive à donner à ses poèmes une certaine harmonie musicale comparable à des chants mélodieux.

×

La création littéraire de Missak Medzarentz a subi l'influence de l'école symboliste, mais cette pénétration n'a jamais été continue ni forcée; elle est restée éloignée du contenu individualiste de ce mouvement. Le poète a simplement maitrisé les moyens apportés par l'art poétique de cette école sans jamais se laisser dominer par elle; c'est une des raisons pour laquelle la poésie de Medzarentz revit en nous avec autant de pureté et de simplicité.

Missak Medzarentz a amené à la poésie arménienne une originalité des images, une variété des sujets et des couleurs, une description des beautés du «terroir». Son plus cher désir était de retourner au village natal, et, une fois replongé dans cet environnement qu'il n'avait que trop peu connu, donner libre cours à son génie créateur. Avec sa disparition, ce rêve n'allait pourtant pas pouvoir se réaliser.

Malgré le maigre héritage culturel qu'il a laissé, le nom de Medzarentz, «cet adolescent malade et génial» comme allait le surnommer Y. Tcharentz, occupe cependant aujourd'hui une place de choix aux cotés des plus grands de la littérature arménienne moderne.

■

Bibliographie - sommaire

Մեջբերուած գրականութիւն

– Թ· Ա.ԶԱՏԵԱՆ
Միսաք Մեծարենց (կեանքը)
Կ· Պոլիս, 1922

– ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
Դար մը գրականութիւն (1850 – 1950)
Հրատ· «Յուսաբեր»
Գահիրէ, 1955

– Յ· ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ
Միսաք Մեծարենց
Հրատ· Պետհրատ
Երեւան, 1958

– ՀԱՅՐ ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ· ՃԱՆԱՇԵԱՆ
Ծաղկաբաղ արդի հայ գրականութեան
Հատոր 2
Հրատ· Մխիթարեան Միաբանութեան
Վենետիկ, Ս· Ղազար, 1963

– ՅՈՎՀ· ԴԱՋԱՆՃԵԱՆ
Պատմութիւն հայ գրականութեան
Հրատ· Հայկ Սէրէնկիւլեան
Գրական մրցանակի, թիւ 2
Անթիլիաս – Լիբանան, 1970

– ՀԱՅՐ ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ· ՃԱՆԱՇԵԱՆ
Հայ գրականութեան նոր շրջանի
համառօտ պատմութիւն (1701 –1920)
Հրատ· Մխիթարեան Միաբանութեան
Վենետիկ, Ս· Ղազար, 1973

– ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ
Արդի հայ գրականութեան պատմութիւն
Հրատ· Համազգային
Պէյրութ, 1973

– ԵԴ· ԶՐԲԱՇԵԱՆ
Միսաք Մեծարենց
երկրորդ վերամշ· հրատ·
Երեւան, 1977

Պարբերական մամուլ

○ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Միսաք Մեծարենց
«Հայրենիք» ամսագիր
Թիւ 321, Հոկ· 1952, Էջ 63 – 76

○ ԱԼԲԵՐԴ ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ
«Իմ մշկենի, ծաղիկ ու ծափ գիւղս»
«Գարուն» ամսագիր, 1981, թիւ 2,
Էջ 62 – 66

○ ՀԵԿՏՈՐ ՌՇՏՈՒՆԻ
«Մեծարենցի Պանթէիզմը»
«Գարուն» ամսագիր, 1984, թիւ 4,
Էջ 34 – 38

○ «ՍՈՎ· ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ամսաթերթ
1986, թիւ 2, Էջ 20 – 25

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9
MARDI
9 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 863 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

ԿԱՐԳ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.308 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.308

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՐԱՇԻԷՆ ՊՈԼԻՍ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ՋՈՀԵՐ

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ ԵՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ԱՊՈՒ ՆԻՏԱԼԻ ՄԱՏԸ ԿԸ ՏԵՍՆՈՒԻ

Ապարէզ կը կարդացուի ժողովրդավարութեանց: Պարզ է, լափալիսեան ճըշմարտութիւն մը, բայց ի՞նչ հակազդեցութեան մզելու համար ժողովրդապետութիւնները, հոս է հարցը: Յաճախ ծայրայեղութիւնները ծայրայեղութեանց կը տանին եւ ակն ընդ ական քաղաքակարծութիւնը տարածուելով, կախարդական գլխակը ոչ մէկ լուծում կը բերէ:

Ահաբեկչութիւնը, պատերազմի ձեւ մըն է, տիարներու լեզուն, կ'ըսուի: Բայց, ծանօթ չկայ թէ եթէ սկիզբը արդար դատելու, ճնշուած փոքրամասնութեանց պատայարտութեան միջոցն եղաւ, տարիներ առաջ վերածուելով դառնալով, ընդդէմ ալ վերածուեցաւ, ինչպէս՝ նպատակը: Իսրայէլի համար միջազգային ահաբեկչութեան նիւթականը կ'ապահովէ Լիբիա, մինչ ահաբեկիչ պատրաստողն ու հարցողն է Սուրիա: Այս էր, արդէն, ահաբեկչութիւնը իսրայէլցի պատասխանատուներուն, Պոլսոյ սինակոգին ոճրափորձէն եաք:

Մինչ արեան մէջ, վերջ կը գտնէր Քարաշիի ամերիկեան օդանաւին «առեւանգումը»,, Շաբաթ առաւօտ է որ Պոլսոյ նոյն սինակոգին մէջ, չորս ահաբեկիչներ նոյնպէս խուժելով արարողութեան ատեն, զոհ կը բանային:

Քարաշիի օդակայանը, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 19–ին է, որ ողբերգական վախճանի մը պիտի յանգէր վաքիստանեան ապահովութեան ուժերու միջամտութիւնը: 16 ժամ է, որ կը տեւէր ՊԱՆԱՄ–ի օդանաւին գրաւումը, երբ վաքիստանեան ուժերը կ'որոշէին յարձակիլ: Այդ յարձակումէն եաք, ամէն ինչ անորոշ է եւ կարելի չէ եղած յստակ կերպով ըսել, թէ արեան լոգանքը միջամտութեան հետեւա՞նք է: Արդարեւ, փրկուած կարգ մը ճամբորդներ կը հաստատեն, ընդհակառակն, թէ օդահէնները արդէն իսկ կրակ բացած էին օդանաւին մէջ: Նոյնպէս, մեռելներուն թիւն ալ կարելի չէր եղած ճշդել, 16 կամ 18 մեռելի խօսք կար եւ աւելի քան հարիւր վիրաւորի: Ձերբակալուած են: Ըսուի թէ պետը պաղեստինցի է, միւսներն ալ լիբանանցի կամ սուրիացի եւ թէ յայտարարած են, որ կը պատկանին միջազգային կազմակերպութեան մը, որուն կեդրոնը Պէյրութ է:

Փրկուած ճամբորդներ Ֆրանքֆորթ եւ Լանտոն հասան: Իրենց յայտարարութեանց մէջ, դէմաւորաբար դովքը կը տրուին օդանաւին անձնակազմին, սպասարկող եւ հիւրընկալող կիներ, որոնք ամէն կերպ փորձած են օգտակար ըլլալ, ամերիկեան անցագրեր պահելով թէ յարկմանատեն դուռները բանալով: Կարգ մը ճամբորդներ կը դատապարտեն վաքիստանեան ուժերը իրենց յարձակման դադրեցնելու համար: Կ'առարկեն թէ անմիջապէս որ ահաբեկիչները կրակ բացած են, պէտք է միջամտէին:

Այս ողբերգութիւնը դեռ մամուլի սիւները կը լեցնէր, ու աշխարհի ամէն կողմ, դատապարտումներ կը տեղային (մինչ ըլլալով՝ Քաւաֆի, Հառարէի մէջ), երբ Շաբաթ առաւօտ ահաբեկչական նոր արարք մը կը շշմեցնէր բոլորը: Այս անգամ Պոլսոյ մէջ էր, Կալաթայի աշտարակին մօտ, Գարաքէօյի թաղամասին մէջ դանուող սինակոգը: Պաշտամունքի պահուն է, որ ահաբեկիչները նետ կը խուժէին, մէկ կողմէ կրակ բանալով հաւատացեալներուն վրայ, միւս կողմէ կասնռ թափելով եւ կրակի տալով ողջ թէ մեռեալ:

Հոս պատահածը աւելի լայնածաւալ ընոյթ կ'առնէ, քանի ցեղապաշտ արարք մըն է եւ վրդովումը, ընդվզումը, պայթակղութիւնը չափ չունին: Հոս 23 մեռեալ կայ: Վերապրողները կը պատմեն թէ ահաբեկիչները մէկ դնդակ պարպելով վիրաւորները կը սպաննէին:

Այս ոճրափորձը, մազ մնացած էր որ կառավարական տագնապի մը ծնունդ տար Իսրայէլ, երբ Շարոն ծանրօրէն քընացող Փէրէսի կառավարութիւնը, ուղղակի ամբաստանելով վարչապետը որպէս պատասխանատու պատահածին: Հրէից Շաբաթին պարտադրած լռութենէն եաք է, որ նախարար Շարոն կ'ըսէր ձայնասփիւռէն. – «Պոլսոյ Հրեաներուն դէմ ահաւոր պոկրոմը միակ պատասխանն է պաղեստինցիներուն եւ անոնց զօրավիզ եղողներուն Աւստրէն Սուրիոյ մէջ՝ Քաւաֆի Լիբիոյ մէջ – խաղաղութեան ազաչանքներուն եւ իսրայէլեան զիջումներուն ՊԱԿ–ի, Հիւսէյն թագաւորին, Հասան թագաւորին եւ Եգիպտոսի: Նացիական ոճի այս ոճիրը ամէնէն ծանրակշիռներէն – եթէ ոչ ամէնէն ծանրակշիռը – մէկն է պոկրոմներուն Իսրայէլի պետութեան հիմնումէն ի վեր:

Փէրէս կատղած հասած է Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին (Կիրակի առաւօտ) եւ խօսքի իրաւունքն իսկ զլացած Շարոնի, որ կիսակատար ներողութիւն մը խնդրած է: Չէ բաւած ի վերջոյ երկուշաբթի առաւօտ, հաշտութիւն կնքուած էր, Շարոն Փէրէսի ուզած ձեւով ներկայացուցած ըլլալով իր չքմեղանքը: Կացութիւնը չատ փափուկ էր, մանաւանդ այն պատճառով որ Փէրէս Գահիրէ պէտք է երթար Զորեքշաբթի, հանդիպելու համար Նախագահ՝ Մուպարաքի:

Հակահրեայ առաջին արարքն է, Պոլսոյ մէջ, ուր կ'ապրին չուրջ 23·000 հրեայ, ընդհանրապէս հարուստ թաղամասերու մէջ, ինչպէս Նշանթաշ, Շիշլի: 98% մահմետական Թուրքիոյ մէջ, Հրեաները, ոչ – մահմետական երկրորդ համայնքն են Հայերէն եաք (45 – 50 հազար): Տեղւոյն համայնքին նախագահը յայտարարած է այս առթիւ, թէ չատ լաւ են Թուրքիոյ մէջ եւ տիպար յարաբերութիւններ ունին:

Ցիշենք որ, 1492–ին է, որ Օսմանեան կայսրութիւնը դուռները լայն կը բանար այն Հրեաներուն առջեւ, զորս Ֆերտինան եւ Իզապէլ կաթոլիկէն կը վռնտէին Սպանիայէն, եթէ քրիստոնեայ չզտանան: Այդպէս է որ Սեֆարատ (հրեերէն՝ Սպանացի) դպրութիւնը ծագկեցան: Իսրայէլի առեղծումէն եաք, ոմանք դպրթեցին, բայց ոչ բոլորը: Գործի մարդոց կողքին, կան նաեւ մտաւորականներ, ինչպէս՝ «Միլիյէթ»ի օտար քաղաքականութեան քրոնիկագիրը՝ Սամի Քոհէն:

Կը փնտռուի անչուչտ թէ ո՞վ է այս արարքներուն եաին, քանի որ այն հաստատուած է մոզուման ալ կայ թէ երկու արարքները (Քարաշի եւ Պոլիս) մէկ հեղինակ ունին (թէեւ չատեր տէր կ'ըլլան): Հասցէն պարզ է, զոնէ Իսրայէլի համար՝ Ապու Նիտալ: Այլ խօսքով, պաղեստինեան հերձուած, ծայրայեղ ճիւղը: 1973–ին է որ խզած է Արաֆաթի հետ, որ զինքը մահուան դատապարտել տուած է տարի մը եաք: Իրեն եւ իր խմբակին կը վերապրուին բազմաթիւ ոճրափորձեր, ինչպէս՝ Հռոմի եւ Վիէննայի օդակայանները, Լոնտոնի իսրայէլցի դեսպանին մահափորձը (որ պատրուակ ծառայեց Լիբանանի վրայ յարձակման), Փարիզի կոլոմբոպերկ ճաշարանը եւ ուրիշներ:

× Քէօրնի մէջ ալ, Կիրակիէն երկուշարթի լուսնալիք գիշերն է, որ թակարդ – կառք մը պայթած է հակալրատեսական բաժանմունքի չէնքին առջեւ: Մէկ անցորդ վիրաւորուած է, նիւթական վնասները չատ մեծ են:

ՓԻՆՈՇԷ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷ ՄԸ Կ'ԱՋԱՏԻ

Պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ Զիլիի մէջ, մինչ Փինոշէ կը պատրաստուէր իշխանութեան գլուխ գալուն 13րդ տարեդարձը տօնել 3 օրէն: Պաշարման վիճակը հետեւանքն է այն մահափորձին –իր տեսակին մէջ՝ առաջինը– որմէ ազատեցաւ Փինոշէ Կիրակի գիշեր, Սանթիագոյէն չուրջ 30 քիլոմեթր հեռու, երբ պինեալ տարրեր յարձակեցան իր չքախումբին վրայ: 5 թիկնապահ սպաննուած են, բայց մենատէրը փրկուած է, թեթեւօրէն վիրաւորուելով ձախ ձեռքէն:

Երկուշարթի առաւօտ, որեւէ կազմակերպութիւն տէր չէր եղած, բայց ընդդիմութիւնը այնքան տարածուած է երկրին մէջ, որ զանազան հռանքներու գործ կրնայ ըլլալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՌՇԷ, քաղաքական վերամուտը կատարեց Եւրոպա Մէկ կայանէն: Կը դատապարտէ ահաբեկչութիւնը, բայց բանակցութիւններու ալ դէմ չէ: Օրինակի համար, կարելի կը նկատէ Իպրահիմ Ապտալլայի ազատ արձակումը Փռանսացի պատանդներուն փոխարէն:

ՏԱՆԻԼՈՖ, ամերիկացի լրագրողը որ ձերբակալուած էր Մոսկուա մեկնումին նախօրեակին եւ որու ազատ արձակումը կը պահանջէին Միացեալ – Նահանգները, լրտեսութեամբ ամբաստանուեցաւ: Ախկա, քիչ մը աւելի լարուած կացութիւն կը ստեղծէ Ամերիկայի եւ Խորհրդային Միութեան մէջնէ: Ռեկըն անձնական նամակով մը, Կորբաչովէն խնդրած էր ազատ արձակումը, իր անձնական երաշխիքը տալով, որ լրտես չէ:

ՅՈՎՀ. – ՊՕՂՈՍ Բ., Մոն – Պլանի լեռնային կողմէն, 2343 մեթր բարձրութենէ է որ իր խօսքը ուղղեց մարդկութեան (լերան քարոզ մը, արդիական ընոյթով,, քանի Պապը թոռան – նով իջաւ լերան ստորոտը) դատապարտելով ահաբեկչութիւնը եւ խաղաղութեան կոչ ընելով:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ, ուր տեղի կ'ունենար հեծանիւի համաշխարհային առաջնութիւնը, Պերնար Հինօ, կը յայտարարէր թէ այնքան լաւ կը զգայ ինքզինքը, որ կասկած չի վերցներ, թէ երկրորդ անգամ ըլլալով, աշխարհի ախոյեան պիտի դառնայ: Յաջորդ օրը, ախոյենութիւնը ձեռք կը ձգէր իտալացի՝ Մորինօ Արճենթին, ծայրը ծայրին, պարտութեան մատնելով Փռանսացի մը՝ Մոթէ: Հինոյի մասին խօսք չկար այլեւս ... 59–րդ էր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ»
ՀԱՒԱՍԱՐ (1 – 1)

Սեպ. 7–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Զէնիթ – Սպարտակ	0 – 1
Ժալգիրիս – Դինամօ Մ.	1 – 1
Շախտեոր – Դնեպր	1 – 1
Մետալիստ – Դինամօ Կ.	1 – 0
Տորպեդօ Ռ. – Կայրաթ	2 – 2
Դինամօ Թ. – Տորպեդօ Մ.	4 – 3
Նեֆթչի – Դինամօ Մինսկ	1 – 1
Արարատ – Չերնոմորեց	1 – 1

Այս խաղերէն եաք դասաւորումը կը դլխաւորեն Զէնիթ, Սպարտակ, Դինամօ Մ. եւ Շախտեոր 26–ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Տորպեդօ Մ. եւ Դինամօ Թ. 24–ական, Դնեպր եւ Դինամօ Կ. 23–ական, Նեֆթչի 22, Արարատ, Դինամօ Մինսկ եւ Ժալգիրիս 21–ական, Կայրաթ եւ Չերնոմորեց 20–ական, Մետալիստ 19 եւ Տորպեդօ Ռ. 15 կէտով:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ՝ 7
ԳԱՐԲՈՎ՝ 6

Լենինգրադի առաջին խաղը, որ 13–րդն էր փոխ–վրէժի հանդիպումին, վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով եւ ներկայիս Գասպարով 7 կէտով կը յաղթէ Գարբովի (6):

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ
(Շիւնական)

Օգոստոս 17–ին, Պօվալտնի (Տոռմ) բուժարանը իր մահկանացուն կնքած է Ներսէս Խաչիկեան, «Յառաջ»ի ընթերցողնեուն աւելի ծանօթ՝ Զարմէն Շինական գրչանունով:

Ծնած 1905, Սեբաստիոյ Տիվրիկի շրջանը, քանի մը տարի միայն կրցած է յաճախել տեղւոյն դպրոցը, ապա, նման իր սերնդակիցներուն, ճաշակած է տառապրութեան սեւ օրերը: 1923–ին անցած է Ֆրանսա եւ «Յառաջ»ի հետ ծանօթացած 1926–ին եւ 1933–ին ալ գրելու իր առաջին փորձերը կատարած է նոյն թերթին մէջ: Գրած է տասնեակ մը «Հայրենի պատկեր» ու պատմուածքներ: Երկար տարիներ, յուշերով թէ արձակ այլ գրութիւններով աշխատակցած է «Յառաջ»ի, ինչպէս նաեւ «Երկունք»ի, «Կեանք եւ արուեստ»ի, «Հայրենիք»ի: Մէկն էր «Յառաջ»ի սաները»էն, որոնք ծագկեփունջ մըն ալ հրատարակած էին, 1939 Օգոստոսին, «Յառաջ»ի 15–ամեակին առթիւ, առ ի երախտապիտութիւն իրենց ուսուցչին՝ Շաւարշ Միսաքեանի:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին:

ՀԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աթէնք. – Եթէ հեռուէն, Ակրոպոլիսի բարձունքը Պարթէնոնի իր տաճարով չպարտադրէ իր ներկայութիւնը, մայրաքաղաքի փողոցները ոչինչ ունին որ պատուիրէ: Միեւնոյն հեռուները, ժիսորը ու մանաւանդ ինքնաչարժերու երթեւեկը, որոնք յատուկ են բոլոր արդի քաղաքներու: Սակայն սա յունարէն լեզուն, ա՛յնքան քաղցր կը հնչէ ականջիս, մանկութեան ու պատանեկութեան յիշատակներ արթնցնելով: Անշուշտ, շատ բան փոխուած է 1932–էն ասդին, սակայն բացօթեայ սրճարաններն ու ճաշարանները միեւնոյն պատկերը կը ներկայացնեն: Մարդիկ նոտած են ու անվերջ կը վիճաբանին քաղաքական ընթացիկ հարցերու շուրջ: Ճաշախ ձեռքերնին կայ մէկէ աւելի թերթեր, զանազան կուսակցութիւններու օրկաններ: Կ'ուզեն իրազեկ ըլլալ բոլոր քաղաքական հոսանքներու տեսակէտներուն: Կարծեմ աշխարհի երեսին Յունաստանը այն սակաւաթիւ երկիրներէն է ուր մարդիկ կրնան ազատօրէն եւ անվախօրէն վիճաբանիլ որեւէ քաղաքական հարցի շուրջ: Վարչապետ Փափանդրէուի իշխանութեան օրով, արդի Յունաստանը կ'ապրի Պերիկլէսեան Ոսկեդարը:

Կ'բաներ թէ Միացեալ – Նահանգները խակական ազատութեան երկիրն է: Թող զան Յունաստան ու տեսնեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ ազատութիւնը եւ ազատ մամուլը: Ո՞վ կրնայ Միացեալ – Նահանգներու մէջ անվախօրէն յայտարարել թէ ինք համայնավար կամ սոցիալիստ է: Ո՞վ կրնայ հրապարակաւ յայտնել թէ Խորհրդային Միութեան մէջ որոշ երեւոյթներ կան զոր կը դնահատէ: Նման գաղափարներ անուցանողներ կը դատապարտուին անգործութեան ու նշանակ կը դառնան ամէն կարգի հալածանքներու: Նման արտայայտութիւններ հակամերիկեան կը համարուին նոյնիսկ ամերիկահայ գաղութի «ղերհայրենադէր»երու ու յեղափոխականն տարրերու կողմէ:

Երբ տարիներ առաջ, ամերիկեան դաշնի սպառազինութեան աջակցութեամբ, մի քանի գնդապետներ, դէմոկրատիայի փափաքով Փափադոպուլոսի, զինուորական տիբթաթուրա հաստատեցին, ոմանք կ'ենթադրէին թէ այդ վարչաձեւը տեւական պիտի ըլլայ: Գէթ ամերիկեան հասարակաց կարծիքը այդպէս էր: Սակայն անոնք չէին ճանչնար բուն հելլէն ժողովուրդը որ պատմութեան ընթացքին միշտ ընդվզած է ամէն կարգի բռնակալութիւններու դէմ: Գնդապետներու իշխանութիւնը երկար չտեւեց: Ժողովուրդը ի վերջոյ հաստատեց իր վճռակամութիւնը, ի զարմանս շատ մը երկիրներու, որոնց կարգին նաեւ ամերիկեան քաղաքագէտներու: Այդ օրերուն էր որ Անդրէաս Փափանդրէուն, դաստապարտելով ամերիկեան կառավարութեան թրքաբարեկամ քաղաքականութիւնը ու մանաւանդ Կիպրոսի ողբերգութեան մէջ անոր մեղսակցութիւնը, մեծ ժողովրդականութեամբ եկաւ իշխանութեան գլուխ: *Իր վերջին մէկ դիրքը՝ Ի ՏԻՄՈՒՐԱԹԻՒ ՍԹՈ ԱՒՈՍԲԱԶՄԱ. – «Ժողովրդավարութիւնը Համագարկի Ջոկատին Առջեւ»* – *ցոյց կուտայ թէ ինչպէս Փափանդրէուի բռնատիրութիւնը, աջակցութեամբ ամերիկեան գաղտնի ապատարկութեան, դահավէժ կերպով դէպի անդունդ կ'առաջնորդէր հելլէն հայրենիքը:*

Յունաստանը իր ամբողջ տարածութեամբ, Հայաստանի նման Թանգարան մըն է բաց երկնքի տակ: Շատ մը ճարտարապետական կոթողներ, արձաններ, կիսանդրիներ ու գանազան թանկարժէք իրեր լոյս աշխարհ եկած են վերջին տասնամեակներու ընթացքին: Վատահօրէն դեռ հողին տակ կը մնան հին Հելլադայի հրաշալիքներէն շատերը: Միթքս կուգայ հելլէն մեծագոյն բանաստեղծներէն՝ Քոսմոս Փալամասի մէկ նշանաւոր խօսքը՝ *ԹՕ ԲՆԷՎՄԱ. ՔԼ ՍԹՕ ԽՈՄԱ. ԼԱՄՊԻ* – Ոգին հոգիի մէջ իսկ կը լուսաւորէ...:

Ակրոպոլիսը իր Պարթէնոնի տաճարով ու ջրջակայքով, անշուշտ հին Հելլադայի փառքը յիշեցնող գեղեցկագոյն համալիրը – յիշատակարանն է: Այդ բարձունքը տեսանելի ըլլալով Աթէնքի բոլոր ջրջաններէ, տեսակ մը յուշարար – խթան է բոլո՛ր – բոլո՛ր արդի Հելլեններուն, որոնք երբեմն կը մոռնան իրենց հին քաղաքակրթութիւնը եւ իրենց հանճարները: Հոն ու անոր անմիջական ջրջանակին մէջ եղող Ակրոպոլին մէջ է որ հիմը դրուեցաւ հելլէն քաղաքակրթութեան ու մշակոյթին: Պրակսիթէլիս, Ֆիտիաս, Պերիկլէս, Դեմոսթենէս, Արիստիտէս, Թեմիստոկլէս, Սոկրատ, Պլատոն եւ Քսենոֆոն ու շատ մը ուրիշներ հոս վիճաբանական, փիլիսոփայական ու մշակութային հարցերու շուրջ ու հիմը դրին քաղաքակրթութեան մը որու նմանը պատմութիւնն չէ ունեցած ո՛չ իրենցմէ առաջ, ո՛չ ալ իրենցմէ վերջ, ո՛րեւէ տեղ ու պատմութեան ո՛րեւէ մէկ ջրջանին:

Ուսանողութեանս տարիներուն, հելլէն պատմութեան մեր դասագրքին մէջ կար հին ջրջանէն պատմական դրուագ մը, որ անջնջելի տպաւորութիւն թողած է վրաս: Յունարէն ορρραφոն բառէն կուգայ Ορρραφիզմ բառը: Ορρραφոն կը նշանակէ խեցգետին, իսկ անկէ յառաջ կուգայ խեցեվիճ բառը: Հին Հելլէնները երբ ուզէին ուրէք բարձրաստիճան պաշտօնատար չնորհազուրկ ընել, տարին անդամ մը իրաւունք ունէին այդ պաշտօնատարին անունը խեցգետինի մը վրայ գրել ու մանուար տուփի մը մէջ նետել: Օր մը, Արիստիտէս, որ այդ ջրջանի Աթէնքի Հանրապետութեան նախագահն էր, վոտքի մը մէջ քալած տանն կը հանդիպի դիւզացիի մը որ առանց դինքը ճանչնալու, ձեռքին Ορρραφոն մը բռնած, կը մօտենայ իրեն ու կը խնդրէ որ Արիստիտէսի անունը գրէ վրան: Այս վերջինը որ կ'ենթադրէր թէ մեծ ժողովրդականութիւն ունի Աթէնքի մէջ, զարմանքով կը հարցնէ գիւղացիին.

– Ինչո՞ւ կ'ուզես որ պաշտօնանկ ըլլայ Արիստիտէսը. միթէ գժգո՞հ ես իրմէ:

– Ոչ գժգոհ չեմ, կը պատասխանէ գիւղացին, սակայն քիչ մը երկար մնաց իր պաշտօնին մէջ. կը վախնամ որ եթէ ջրջան մըն ալ մնայ, կրնայ փոխուիլ, կրնայ անձնակեդրոն ու ինքնահաւան դառնալ. կրնայ նոյնիսկ բռնակալ մը ըլլալ: Արիստիտէս, առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, հանդարտօրէն կ'առնէ Ορρραφոնը եւ իր անունը կ'արձանագրէ...: Կարելի՞ է նման երեւոյթի մը ականատես ըլլալ այս դարուս, այսպէս կոչուած ժողովրդավար երկիրներու մէջ...:

Ակրոպոլիսի բարձունքին հին յիշատակներ արթնցան մէջս: 1939–ին արձակուրդի առիթով Պէյրութէն Սեւանիկ ճամբուս վրայ հանդիպած էի Աթէնք: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, այցելեցի «Նոր Օր»ի խմբագրատունը: Խմբագրատունը հաւաքավայրն էր շատ մը յունահայ մտաւորականներու: Այդ օրը, Գարբիէլ Լազեանէն ու Անտոն Կազէլէն զատ կային նաեւ Գէորգ Կառվարենցը, Միհրան Փափազեանը, Վազգէն Եսայեանը, Ահարոն Տաճխանեանն ու Դանիէլ Դանիէլեանը զոր կը ճանչնայի Անթիլիաս Գոլէճէն եւ որուն հետ այդ օրերուն բարձրացանք Ակրոպոլիս:

Այս օրերուս մեծ չարժում մը կայ երկրին մէջ, վերկելու համար այն թանկարժէք մարմարէ մասունքներն ու արձանները զոր անցեալ դարուն Մեծն Բրիտանիոյ Սուլթանական Թուրքիոյ դեսպանը՝ սխրահռչակ Լօրա Էլճինը կոչուած է ու ղրկած է Անգլիա՝ Բրիտանական Թանգարանը: Գողոններուն մէջ կան հռչակաւոր արձանագործներու՝ Պրաքսիթէլիսի ու Ֆիտիասի գործերը: Ժողովուրդը բուռն կերպով կը բողոքէ անցեալին մէջ կատարուած այդ գողութեան մասին եւ կը պահանջէ որ բրիտանական կառավարութիւնը վերադարձնէ այդ գանձերը որոնք կը յիշուին որպէս «Ակրոպոլիսի Մարմարներ»: Հելլէն Մշակոյթի նախարարը՝ Մէլինա Մէրքուրին այդ օրերուն կը գտնուէր Անգլիա այս նոյն հարցին առընչութեամբ: Ան Անգլիոյ մէջ յայտարարած է թէ այդ հնութիւններու վերադարձը ինք կը համարի իր կեանքի մեծագոյն պայքարն ու նպատակը, յայտարարելով որ այդ թանկարժէք գանձերը կը ներկայացնեն հելլէն ժողովրդի փառքը, ոգին ու իրենց ինքնութիւնը...: Նախարարուհին Լօրա Էլճինը կը գտէ սովորական գողերու կարգին: Բարեբախտաբար, շատ մը եւրոպական Անգլիացիներ երաւունք կուտան Յոյներուն: Օքսֆորդի համալսարանական ջրջանակներու մէջ, շատ մը ուսանողներ, դասախօսներ ու նոյնիսկ Աշխատաւորական կուսակցութեան պեսը՝ Նէյլ Քինոքը համաձայն է որ այդ թանկարժէք հնութիւնները վերադարձուին Աթէնք: Այս հարցին մէջ ամենամեծ անգիջողն ու հակառակորդներէն մին է՝ «Երկաթէ՝ վարչապետուհին՝ Մարկրիթ Թաչըր:

ՅՈՎԻԿ ԷՓԵԱՆ

ՆՇԱՆԱԲԱՒՐ

(ՀԱՄԱՐԵԱ ԳԻՏԱՖԱՆԹԱՍԹԻՔ ՏԵՊԵՔԹԻՖ)

Դոցենա Հայկազեանը գալս եկաւ վերակի խցիկից, առաջեց յարկը՝ «8րդ», առաջեց թեակարանի համարը՝ «87», մօտեցաւ գրանը, գրպանից հանեց բանալին ու անագմուկ բացեց գուռը:

Ներսում գով էր. մեգմիկ բզզոցով աշխատում էր օդափոխիչը, իջեցուած վարագոյրները հաճելի կիսամութ էին ստեղծել: Բազկաթոռի մօտ, փոքրիկ սեղանին, սկուտեղի վրայ, մի բաժակ սուրճ էր գրուած, բիւրեզապատիեայ ըմպանակով կոնեակ, քաղցրաւենիք:

Յատակին, գորգի վրայ գալարուում էր հեռախօսի ոսկեհատ լարը:

Բնակարանում մարդ չկար:

Դոցենա Հայկազեանը մօտեցաւ հայելուն: Այնտեղից նրան էր նայում ոտնաձ մի կերպարանք:

«Այլանդակ», ինքն իրեն մոտովի վիրաւորուեց Հայկազեանը, յետոյ քթից վերցրեց սեւ ակնոցը, պոկեց բեղ ու մօրուքը, հանեց կեղծամը ու հաճոյքով չփեց իրեն այնքան հարազատ ճակատը:

«Լաւ է», մոտածեց Հայկազեանը:

Հոդաթափերի փոխելով կօշիկները, բանկոնի գրպանից հանեց տեթեքթիֆնեի վերջին ժողովածուն ու աթոռին կախեց բանկոնը: Միացնելով ռատիօընդունիչը, հաճոյքով ընկղմուեց յարմարաւէտ բազկաթոռի մէջ, բացեց դիրքն ու մի կում սուրճ խմեց:

«Լաւ է», ուզում էր մոտածել Հայկազեանը, յետոյ ինքն իրեն ուղղեց. «Շա՛տ լաւ է»:

Սուրճը քաղցր էր ու տաք: Սենեակում գով էր ու կիսամութ: Ռատիօընդունիչից մեղմօրէն հոսում էր երաժշտութիւնը... Հայկազեանը միացրեց լուսամփոփը ու խորասուզուեց տեթեքթիֆի մութ թաւուտների մէջ...

Իսկապէս լաւ էր:

×

– Ալօ՛, ալօ՛, Արծի՛ւ, Արծի՛ւ, այստեղ Բազէն է... Ալօ՛, – լսուեց ռատիօընդունիչից:

– Արծիւը լսում է, – պատասխանեց մի բամբ ձայն:

– Զեկուցում եմ: Օպիէկտը դուրս եկաւ ինտիտուտից ժամը 14 անց 30 րոպէին, մի քանի րոպէով մոտաւ հարեւան չէնքի մուտքը եւ դարձեալ փոխեց իր արտաքինը: Հետապնդման չնորհիւ պարզուել է, որ օպիէկտը ներկայումս գրաւնրում է Ծաղկառատ փողոցի թիւ 101 չէնքի 8–րդ յարկի 87 բնակարանում: Վերիւակը գործում է, հեռախօսը անջատուած է: Օպիէկտի նկատմամբ հսկողութիւնը չարունակուում է:

– Բազէ՛, Արծիւն է: Ո՞ւմ է պատկանում բնակարանը:

– Բնակարանը պատկանում է օպիէկտի մօրաքրոջ աղջկայ ամուսնու եղբօր հարսի հօրեղբօր տղայի աղջկայ փեսացուին:

– Լա՛ւ. ամփոփենք օպիէկտի մասին եղած տեղեկութիւնները:

– Լսում եմ:

– Ինֆորմացիա խորհրդածութեան համար:

Օպիէկտը 43 տարեկան է: Բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, դոցենտ, ամուսնացած է, ունի երկու երեխայ՝ տղայ եւ աղջիկ: Կինը թժկուհի է: Օպիէկտը չի խմում, չի ծխում, թղթախաղով չի զբաղւում, նուէրներ չի ընդունում, զբամ չի վերցնում: Իրեն վարկաբեկող կապեր չեն նկատուել: Անցած տարուայ քննութիւններին հայելին բանուորից կորել է իր եղբօր աղջկան:

– Դա չատ վատ է ... որեւէ հոպկունե՞:

– Ունի. տեթեքթիֆ դրականութիւն:

– Դա արդէն լաւ է ... Այսպէս, ուրեմն: Հրամայուում եմ սկսել «Օմեկա» օպերացիայի երրորդ տարբերակը: Բոլորը պատրա՛սա: Շէնքը չրջապատե՛լ...

×

Ինչ – որ բան թեթեւակի չրխկաց ռատիօընդունիչում: Անսպասելիօրէն կրնկի վրայ բացուեց գուռը, եւ տարճանակները ձեռքերին սենեակ ներխուժեցին երկու Գերմանացի սպայ:

– Ձեռքերդ վե՛ր, – գոռաց նրանցից մէկը:

«Տարճանակները «Վալտէր» պիստոլի են», – հասցրեց նկատել Հայկազեանը եւ լուռ բարձրացրեց ձեռքերը:

– Ոաքի՛, դէմքով պատը:

Սպաներից մէկը չտապ խուզարկեց Հայկազեանի բանկոնը, յետոյ իրեն՝ Հայկազեանին:

– Շո՛ւռ գալ, – նորից հնչեց հրամանը, – նատե՛լ բազկաթոռ, ձեռքերը դնել ծնկերը.

«Օպէրմոնտաժի ֆիւրէր է», – նրա վիճուորական աստիճանը որոշեց Հայկազեանը:

– Դու լինել գոցենտ Հայկազեան:

Հայկազեանը լուռ էր, ինքնամփոփ, արհամարհական:

– Դու վաղը ընդունել քննութիւն արմենիէն գրաւոր առարկայ:

«Այո, բայց ինչո՞ւ ինձ հետ խօսել հայկական կրկնօրինակուած ֆիլմերի լեզուո», – մոտածեց Հայկազեանը:

– Ախթունակ, գոցենտ Հայկազեան, լռել մեզ: Վաղը քննութիւն յանձնել մեր քրոջ աղջիկ: Դու օգնել նրան: Ամէն բան մենք մոտածել: Դու մտնել աուդիտորիա եւ ասել. «Երեխաներ, ո՞վ ասել ժամը քանիսն է»: Սա լինել փարոլ. լինել արմենիերէն նշանաբառ: Մեր աղջիկ կանոնել ոտքի, նայել աջ ոտքին կապած ժամացոյց, կրկնել՝ ա՛յ ոտքին, եւ ասի. «ժամը 11 անց 17 րոպէ»: Ժամը նշանակութիւն չունենալ: Սա լինել պատասխան: Ֆերչմէ՞ն, գոցենտ Հայկազեան, դու հասկանո՞լ:

– Ո՛չ եւ հազար անգամ ո՛չ, – յանկարծ գոռաց Հայկազեանը: – Ես իմ սկզբունքներին երբեք չեմ դաւաճանի, – յետոյ պատուեց վերնաշապիկի օձիքը, – գի՛, կրակէ՛ք, գերմանացի շներ...

Սպան բարձրացրեց տարճանակը...

Լսուեց խուլ թմփոց. վերքը ցած ընկաւ Հայկազեանի ծնկներից, եւ նա արթնացաւ:

– Իՙնչ քաշմարային երազ էր, – մոտածեց նա, յետոյ ինքնագոհ ժպտաց. երազում անգամ նա իրեն պահել էր արժանավայել ձեւով:

×

Յաջորդ օրը, մեծ ու լուսաւոր լսարանում իրենց գրաւորների վրայ հակուած, գիմորդները լուռ կռւ էին տալիս խմացած ու չիմացած նիւթի հետ: Հայկազեանը չրջում էր չարքերի արանքում, երբեմն – երբեմն մօտենալով այս կամ այն գիմորդին: Գրաւորը ժամանակը լրացում էր, աւարտին մի կէս ժամ էր մնացել: Հայկազեանը նայեց ժամացոյցին: Յանկարծ նա յիշեց երէկուայ առաջին երազը. մի պահ նրա աչքերում բօրինակ երազը. մի պահ նրա աչքերում չարաճճի կրակներ բոցկլտացին. նա կանգ առաւ լսարանի կենտրոնում ու բարձրաձայն հարցրեց.

– Երեխաներ, ո՞վ ասել ժամը քանիսն է ... Լսարանում գտնուող 104 գիմորդներից 101–ը անմիջապէս նայեցին ոչ ոքերին կապած ժամացոյցներին ու իմրով պատասխանեցին:

– Ժամը 11 անց 17 րոպէ:

Երբ Հայկազեանը ուշքի եկաւ, բացեց աչքերը եւ տեսաւ իրեն չրջապատող հազարաներին, նա լաց եղաւ եւ ... եւ երդուեց երբեք այլեւս տեթեքթիֆ գրքեր չկարդալ:

ԼԵՒՈՆ ԲՈՒԴՂԵԱՆ

«ԿԻՆԵՐԸ ՈՒԱԹԱՆ ՋՈՒՆԻՆ»

Մեկ ծանօթացուց հակաթրքախօսութիւնը: Պատահաբար· վերադրամիջոցի մը մէջ:

Այնքան հեշտօրէն ժպտայինք իրար. Հայ ըլլալնուս համար մտերմացած՝ միջմօրէն անուն, մականուն փոխանակեինք, մէկ կողմէն ծուռ նայուածքներ նետելով մեր դէմը նստած այն երկու ոտոց վրայ, որոնք անուղղակիօրէն մը մեզ կ'անդրադարձնէին մեր բարեկամութեան եւ որոնք հատնարար Հայ ըլլալով հարցերձ Թրքերէնով խօսելու «կը համարձակէին», մեր հայրենասիրութիւնը եւ ազգային արժանապատուութեան զգացումը արհամարհելով: Ինչ է, ըսի՞ զրուցակիցիս, թէ՞ օրինքի լայնատարածութի՞ւնը, թէ՞ օրէնքի կախուածութիւնը մեզ կ'անկախացնէ մեր լեզուէն:

Ախոռացինք, բարկացանք, փրփրեցինք մենք մեզի, մտովին հայհոյեցինք, բայց երբեք՝ բարձրաձայն, քանի որ երեսը ալ կին էինք եւ մեր բնազդին տարածովը պիտէինք, թէ հայ կինը պէտք է հայհոյէ... զոնէ բարձրաձայն:

Ափիւքահայ որեւէ պաղութի մը մէջ ատանական են հանդիպումները մերին պէս, որ տեղի ունեցաւ առիթով մը· դասնք թրքերէն խօսող երեք երիտասարդներ, որոնց հայ ըլլալը նախնի հարցական էր, եւ չուշացանք ինքզինք ներկայացնելու պէս իրար առեւ թափել երեւոյթին նկատմամբ մեր տպաւորը, որ տիպար էր միեւնոյն ժամանակ, որովհետեւ կը կարծուի թէ ամէն իր տէրը վերակացութիւնը կ'օժանդակ:

Անմիջապէս կառչեցանք դասատուներին եւ օրօրուեցանք:

Հաճելի էր, առա՛նց սուտի:

Յետոյ, մեր անձը աւելի հետաքրքրական դառնալով զարձանք մեզի· ու այստեղ յայտնուեցաւ, որ իմ նոր ծանօթուհիս ինկ հայաստանցի էր:

– Ինի՞կ, տիկին, թէ՞ ներգաղթած:

Ա՛չ, բնիկ: Սխալ չեմ հասկցած:

Հա՛, ուրեմն կարօտն էր իր տանջանքը: Յարմիկի հողէն զոյութիւն առած, նոր բնութեան խորքով կեանքը ճանչած անձի մը համար Սփիւռքի քզուըռուքային պայքարը անչուշտ անհասկըցալի էր, ցուրտ էր...

Բայց ո՛չ, այդպէս չէր: Սխալ հասկըցած էի: Այնքա՞ն ալ հեռու չէր ինք հայրենիքէն. ամէն տարի ամառուան արձակուրդը գաւակներով Հայաստան կ'անցընէր: Ցետոյ, ես չսխրտեմ, որ անցեալին դժգոհէր Սփիւռքէն. ամուսինը սփիւռքահայ էր (պիտի հասկնանք Հայաստան ներգաղթած արեւմտահայ) եւ ինք երբեւ մայր բնաւ պիտի չուզէր իր զաւակները անհայր թողուլ· կը հասկնանք անշուշտ: Հայ հայրերը նուիրուած կ'ըլլան ընտանիքին, հայ կինը պէտք է ըլլայ հոն, ուր որ ամուսինն է: «Վերջ ի վերջո՛, կիները ուսթան չունին», ու սը ան իր ամենասիրելիչ եզրակացութիւնը:

Ինչպէ՞ս, տիկին, ինչ բան՞ը, աշխարհի որ օրէնքը ուղեղիդ մէջ թխմած է, թէ արդիական սեռերու միացն կէսին համար ուսութիւնը, իսկ միւս կէսը պէտք է թողուի: Կրկնէ ըսածդ դուն քեզի, սակայն ինծի ըսացնես զայն, որովհետեւ արդէն ասոր ըսածէդ չատ աւելին: Կրկնէ բարձրաձայն դուն քեզի, թերեւս բան մը ինծի ձայնիդ մէջէն:

Որքան սարսափելի է զրալ, թէ տարիներու երկայնքին | կեանքի նման ճամբորդութիւն մը պզպջակային ծանրութեամբ կ'ընթանայ, օդին մէջ, տեղէ – տեղ, որեւէ, պարզապէս որեւէ բանի դիմելով պայթելու հակամէտ, եւ այս ծանրութիւնը պզպջակային, իր հետ կը բերէ «ընտանեկան բարոյականութիւնը»:

Ինձմէ կը լսեն. անլուծելի զգացումները չմեղանչի խօսքերու մէջ տեղ կը գտնեն եւ կ'արգարանան: Հաւատացէք ամբարշտութեան, ատոնք կ'արգարանան:

Կիները անհայրենիք են, հետեւաբար եւ հայրենիքը իր զոյութեամբ եւ հարցերով, իր աշխատանքի եւ հետապնդման սահմանափակութիւններով հակայ պէս է (աւելի ճիշդը՝ հակայ) այսպէս մտածող հայ կանանց համար, ապագայ սերունդը պատիարակելը իր նուիրական առաքելութիւնը նկատող մայրերուն համար:

Բայց պատիարակելը բան մը չէ· կը կոչեն պատիարակելու ժամանակ, կը նախապատրաստեն զԺուարին՝ այսինքն իրականութեան, կը պատրաստեն պայքարին, եւ մեր ազգին պարագային՝ մեր ազգային պայքարին, որ իր յատկանիշները ունի: Ջաւակ պատիարակելը, տիկին, դէպի դիւրինը հոսելու դաղանիք մը անունց սորվեցնելը չէ, բան մը, որ օրինակովդ ցոյց տուեր ես եւ կը չարունակես բացատրել՝ նախ եւ առաջ դուն քեզ մխիթարելու համար:

Տիկին եւ նմաններ, ճիշդ է որ մեր ազգը ընտանեկան բարոյականութեան կոչուած է ու կը փորձէ չարունակել այդպէս, բայց այդ բարոյականութիւնը երբեք չէ ընդդրկած ձեր ձեւը, որմով ընտանեսիրութիւն կը խաղաք: Մեր պայքարներուն մէջ հայրենիքին համար զոհուղները զաւակներն էին այնպիսի հայրերու, որոնք կաթէն եւ «օրօրոցայինէն» կը սկսէին դաստիարակել, չխօսկան լսլալով հանդերձ անունց «ոչ»ը «այո»ի վերածող չէր գտնուեր: Եւ դուք, ձեր քմահաճոյքին հովով ջնջե՞լ կը ջանաք հայրենիքին հանդէպ մայրերու մեծագոյն իրաւունքը: Նորէ՞ն հաստատենք հազար անգամ կրկնուածը, թէ որքան մերթ կապ կայ մօր եւ հայրենիքին միջեւ, թէ անբաժան են անոնք:

Այս կնոջ «մխիթարութենէն» չատ բան հասաւ ինծի, որ դարերու ծալքերէն նայուածքով ինծի հետեւող իմ մայրերուս պէս չխօսկան չեմ այլեւս, ոչ ալ այլեւս միքէս կը հայհոյեմ, այլ պէտքը զգալուս պէս, մարզամարի, կը հաւաքեմ ինքզինքս եւ կը թափեմ Թոյնս հայհոյանքով, երբ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել:

Բայց ընելիք բան մը դեռ մնացած է ինծի·

– Ներողութիւն, Թրքախօսներ, եթէ հայ էք դուք եւ հայերէն չէք դիտեր: Գոնէ դուք մեզ դիտեցէք, կը տեսնէ՞ք որքան լաւ հայերէն դիտենք եւ հայերէնով կը դատենք:

ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ
1975 – 1984
Հեղինակ՝
ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Պէյրութ, 1986

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾԵՐՈՒՆԻՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Է ՏԱՆ ՄԷՋ

Փոքրիկ երախայի տէր երիտասարդ ամոլներու հետ երբ ըրջապտոյտի կ'ելլենք, կը հարցնենք յաճախ.

– Ո՞ւր ձգեցիք երախաները:

Կը պատասխանեն.

– Մայրիկը եկաւ: Կամ մեծ – մայրիկը եկաւ: Կամ մայրիկին կամ մեծ – մայրիկին տարինք ձգեցինք երախաները:

Անոնման մայրիկներ, մեծ – մայրիկներ, մեծ – հայրիկներ, մինչեւ իսկ մօրաքոյրներ, հօրաքոյրներ, որոնք կուգան ու պահակ կը սպասեն ձեր տան մէջ, կամ որոնք իրենց տան մէջ ձեր երախաներով կ'արդելափակուին, որպէսզի դուք ազատօրէն ու հանդստօրէն պտոյտ մը ընէք ձեր ընկերներուն հետ:

Հայկերոյթի մը ընթացքին կը հարցնենք·

– Ա՛ս որքան համեղ է, ո՞վ եփեց այս տոլման, այս ամբուկը, այս պախլաւան:

Տան տիրուհին կը պատասխանէ այնքան հպարտ, որքան հպարտ պիտի ըլլար եթէ ինք եփած ըլլար զայն:

– Տոլման մայրիկս պատրաստեց: Իսկ պախլաւան մօրաքոյրս դրկեր է...:

Այո՛, անոնման մայրիկներ, մեծ մայրիկներ, մօրաքոյրներ, որոնք նոյն տան մէջ չեն բնակիր, բայց որոնց անվարան կը դիմենք ամէն անգամ որ կարիքը կը դղանք իրենց մարմնական ներկայութեան եւ օժանդակութեան: Կուգան կամ իրենց տան մէջ կ'ընդունին անտրտունջ, նոյնիսկ կ'երջանկանան, այդ կերպով հաստատած կ'ըլլան թերեւս որ «անհրաժեշտ» են տակաւին, կարեւոր տեղ կը դրաւեն ընտանիքին մէջ եւ դեռ իմաստը կորնսուցած չէ իրենց կեանքն ու ապրումը:

Բայց նոյն տան մէջ չեն բնակիր անոնք: Քանի մը քայլ անդին, քանի մը փողոց անդին, կամ քանի մը թաղ անդին իրենց սեփական տունը ունին անոնք: Թերեւս ալ բոլորովին առանձին մնացած են այդ տան մէջ եւ կ'ապրին իրենց դլխուն: Ընդհանրապէս այդ տունը մեր ալ նախկին տունն է: Նախապէս հոն, իրենց հետ կը բնակէինք երբ տակաւին չունէինք մեր սեփական ընտանիքը: Ցետոյ, երբ հաստատ ընտանիք կազմելու ժամանակը, փրթանք այդ տունէն, նոր տուն մը փնտռեցինք ու գտանք: Եթէ ունէինք ուրիշ քոյրեր կամ եղբայրներ, անոնք ալ նոյնը ըրին: Խաղաղ խոշոր ոգկոյզի մը հատիկներուն նման, նոյն կոթէն զալով հանդերձ, չատ յանք, բազմացանք, մեղի հետ բազմացնելով տուներ: Տուներ փոքրիկ էին, թէ ոչ մեր սրտերը, ամէն մարդ կ'ուզէր ունենալ իր սեփական տունը, ուր չրջապատած պիտի ըլլար միայն կոզակցէ մը եւ զաւակէ մը: Եւ սակայն միշտ մեծ զոհունակութիւն ու ապահովութիւն կը զգանայ, թէ անդին, երկու փողոց անդին, կը բնակէր մայր մը, մեծմայր մը, որուն կարելի էր դիմել ... ի պահանջել հարկին:

×

Հայաստանի մէջ ուսանող խելացի մանկամարզուհի մը, որ չատ ուշագրաւ դիտարկութիւններ ըրած էր Հայաստանի կեանքին մասին, անցեալ օր սպասէս կը պատմէր մեզի·

– Հայաստանի մէջ մարզիկ մեծ երջանկութիւն կը զգան, եթէ տարեց մը կամ տարեցներ կան տան մէջ իրենց ղբաղուն: Նահապետական ընտանիքները լրիւ կը չարունակուին այդ տեղ յարդ ու պատիւ վայելելով: Երիտասարդները կը հաւատան որ մեծը, երէցը բախտ կը բերէ տան, – տան առատութիւն եւ իմաստութիւն կը բերէ: Երիտասարդները կը դուրգուրան անոնց վրայ եւ կը խորհին թէ Աստուծոյ օրհնութիւնը կը պակսի տան մը մէջ, եթէ կը պակսի մեծը, նահապետը:

Անկա՛ տատնդութիւն մըն է: Կարելի չէ ուս թօթուել եւ այդ երեւոյթը բացատրել բնակարանի տագնապի կամ այլ պատճառաբանութիւններու ամպագութեամբ: Երիտասարդները երկու բան կրնան տեսնել «նահապետ»ի մը ներկայութեան մէջ: Նախ՝ անոր մարմնական ներկայութիւնը, ֆիզիքական ներկայութիւնը, օգնող, օժանդակող, ձեռք տուող, կերակուր եփող, երախաներով զբաղող մարդու ներկայութիւնը, կամ երբեմն ալ ոտքի տակ պարտող, կարդ մը բաներու արդելք եղող մարդու ներկայութիւնը: Եւ յետոյ՝ անոր բարոյական ու մտաւոր ներկայութիւնը, կեանքի փորձառութենէն խօսող, անցեալէն արձագանդները բերող, տունը իր արմատին կապող, հին մարդոց հետ իր հանդիպումները այսօրուան փոխանցող, մեղրի պէս անոյշ զրուցող մարդու ներկայութիւնը: Անոնք որ մեծի մը, նահապետի մը ներկայութեան մէջ օրհնութիւն եւ բախտաբերութիւն կը տեսնեն, նահապետի մը այս երկրորդ զիմագծութիւնը առաջին դծի առնողներ են:

Նոյն տան մէջ ապրին կամ տարբեր տան մը մէջ, մեր ժողովուրդին զաւակներուն ջախջախիչ մեծամասնութեան համար մեր մեծերը միայն «տոլմա» կամ «պախլաւա» պատրաստող, մեր երախաներով զբաղող մարդիկ չեն: Երբ անոնք ձեռք կը դնեն իրենց թոռնիկին դլխուն, իսկապէս օրհնութիւն մը պէտք է իջնէ եւ կ'իջնէ այդ տան մէջ: Խաղաղ ու առողջ ծերութիւնը, նոյնինքն, օրհնութիւն է արդէն: Բնութիւնը չատեր արժանի չի դարձներ այդ օրհնութեան:

Ռ. Հ.

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Միսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Տակաւին ուսանող կեդրոնական Վարժարանին մէջ, իր ակզնաւորութիւնը ըրած էր արդէն: Բայց Շաւասպ Միածանը կամ Միսաք Մեծարենցը կ'ուղդինք ճանչնալ: Անկէ եաք իրիկնադէմերուն, Վ. Թաթուլի հետ իր այցերը կ'ընդունէինք մեր խմբադրատան խցիկին մէջ, այն խցիկին որ նաեւ մերթ «ստորերկրեայ» ժամադրավայր դաղնի խօսակցութիւներու, հաճելի յիշատակներու բոյն մը պիտի մնայ ինծի համար: Թէյասեղանը մօտն էր· ձայն մը, եւ թէյի գաւաթներու ափսէ մը՝ պարսկական խնամով յարդարուած, սեղանին վրայ կայծ ու պատրաստ էր արդէն զոլորշապատ: Խցիկը կը լեցուէր ապմուկով, խօսակցութիւնները կը յաջորդէին իրարու, իրար կը խաչաձեւէին, իրարու կը բախէին եւ այս բոլոր ձայներուն մէջ ապահովաբար ամէնէն բարձրը չէր Միսաքինը որ մտածումէ մը եաք եղած խօսքի մը լրջութիւնը կը պահէր:

... Ու բոլոր այս տեսակցութիւններուն մէջ, որքան մեծ հաճոյք էր ունենալ Միսաքին ներկայութիւնը, որով այնքան արտազեղ ու մտերմական կը դառնար մեր ստեղծած մթնոլորտը:

... Իր եղբայրական դէմքը իր խոհիր աչուըներուն բարութեամբը ճառագայթած, պայծառ իր սիրազորով ճայնը, իր յատկանշական չեչտը՝ զաւառացի տղու մաքրասիրտ անկեղծութեամբը թրքահրատական, իր ժպիտը՝ յամրածածկ, ու յետոյ թոլորովին լուսեղէն ու քաղքենի տուութիւններու արմկահարուածներուն մէջ՝ ինքզինքը չկորնցնող իր պանդուխտ հոգին՝ պարզ, վսեմ, քաղցր»:

Տ. Գասպարեան այսպէս կը նօթէ իր Օրագիրին մէջ· «Անմեղուկի պէս անուշ, նոր հարսի մը պէս չիկնոտ ու հրապուրուռտ, նազանքոտ տղայ մըն է Մեծարենց, մերթ ժպտուն, մերթ տխուր ու դրեթէ մինչեւ բանաստեղծութիւնը չրթունքին, կը հեւայ, կը կարմրի, կը սպառի...»:

Միսաք կ'ախորժէր բացօթեայ պտոյտներէ: Երբեմն Տիգրանին կ'երթար Մաղրիճիզ, անկէ բժշկուհին ալ միասին յաճախ կը քալէին մինչեւ Ա.քու, բանաստեղծական պտոյտ մը կատարելու «հովերազած զղայնութիւններու անկրպետին մէջ...»: Այն տեղ ծառերուն չուքը նըստած, կը վերյիշէր ան իր հայրենիքը: Անսահման ոգեւորութիւնով մը լեցուած, իր չուրջի իրերն ու բնանկարները կը բաղդատէր ծննդավայրին տեսարաններուն հետ: Իր անկեղծ ու խանդաղատ հոգին «նեկտարի համ» ունէր, ուղեկիցները զայն խմելէ չէին յագենար, չէին ձանձրանար զինքը ժամերով մտիկ ընելէ:

Մեծագոյն վայելքն էր, իրիկնային ժամերուն եկեղեցի մտնել ու Միսաքի հետ միասին մեր մանկութեան երգերը լսել: Ցաճախ երգել կուտար իր քերթուածներէն «Կիրակմուտ»ի խորհուրդը· ... Ու կը սպասեմ որ ծագի հոգւոյս պայծառ Կիրակին...:

Շատ քիչ կը հետեւէր խմբերգներու, կը կարդար եռանդով, առոգանութեամբ: Իր ներքին ուրախութիւնը յայտնելու համար երկու բառ միայն ունէր «ապրեցա՛ՇԻ այսօր»:

Կը զառնար տուն հոգեպէս կազդուրուած: Գրեթէ ամէն իրիկուն, վերջալոյսերուն, ան կը նստէր պատշգամին մէջ, ապրելու իր երազի Պահերը: Ցետոյ քանի մը ժամ քնանալէ եաք կը զրէր: Ցերեկները կ'ապրէր զրքերու հետ: Արտաքին կեանքը հազիւ թէ կը հետաքրքրէր զինքը, եթէ աշխատութեան մը նուիրուած ըլլար: Թոյլատու ժամեր ալ ունէր: Երբեմն կ'ընդունէր այցելութիւնը խենթի մը որ իրենց քովի տունը կը զտնուէր, կը խօսէր հետը ժամերով· մինչեւ որ մայրը նեղանար: Անոր կեանքը կը յուզէ զինքը, կը վշտակրի եւ անկէ ներչնչուած կը զրէ իր խեցքերը քերթուածը:

(Շար· 7)

Այրի Տիկին Մարի Խաչիկեան,
պ. Վարդգէս Խաչիկեան (Ամերիկա),
պ. Ահարոն Խաչիկեան (Փարիզ),
պ. Վահան Գոչեան (Հալէպ),
Տիկին Մարի – Ժանն Գրիգորեան (Պաղտատ),
Այրի Տիկին Արշալոյս Պալեան (Եգիպտոս),
պ. Պետրոս Գոչեան (Եգիպտոս),
Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր Ճելալեան (Կրքնոպլը),
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 17–ին։

×

Այս տխուր առթիւ, Այրի Տիկին Մարի Խաչիկեան 300 Ֆրանք կը նուիրէ Ազգաբանասիրական իր ամուսնոյն յիշատակին (առանց «Յառաջ»ին)։

ԹԱՋՎԵՐԱՅ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, ոտն է վերացման Սրբոյ Խաչին։ Խաչվերաց է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, պեկտավարութեամբ Կոմիտաս Գէօրգեանի։

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4–ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան – ոէհանով։

×

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ոտն է Խաչի։ Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին, Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վառն Համօրէն Ննջեցելոց։

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սեպտեմբեր 14–ին, Կիրակի, Խաչվերացի ոտնի առիթով, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒՏԻՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ՝ պեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Նոյն օրը, ժամը 16–ին, կը կատարուի Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան՝ նախագահութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ

×

Սեպտեմբեր 15–ին, Երկուշաբթի· – Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 11–ին, կը կատարուի Հոգեհանգստեան արարողութիւն, «Վառն Համօրէն Ննջեցելոց»։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱԻԻԼ

Շաւիլի մխիթեայ դպրոցի դասերը կը վերսկսին Հոկտեմբեր 10, սովորական վայրը, սովորական ժամուն։

×

ԻՍԻ

Իսիի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի դասընթացքները, Հոկտեմբեր օրեր ժամը՝ 8·30–էն 12·30։ Կը դասաւանդուին լեզու եւ խօսակցութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար։

Կը հրաւիրուի ջրգնանի հայութիւնը արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։

Հեռաձայն· – 46 – 44 – 28 – 52

×

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԼԻՈՆ – ՎԻԷՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն վոքրերու համար

Ամէն Հոկտեմբեր, կէսօրէ վերջ, ժամը 14–էն սկսեալ Արուեան սրահին մէջ, Ռէ Բաժօ թիւ 1 (Վիէն)։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 17–ին։ Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 74 – 85 – 18 – 05 կամ՝ 74 – 85 – 72 – 34 Թիւերուն։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միջնակարգ դպրոցի 1986 – 1987 տարեշրջանի վերամուտը Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը՝ 9–ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկտեմբերի օրերը, առաւօտեան ժամը 9 – 12։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին
ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ
(գունաւոր)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն։

×

Կապոյտ Խաչի Սեւբան - Լիվրի կառկանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր· Գեղանոյշ Ազապէկեան եւ Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ազապէկեան իրենց սիրելեալ եղբօր՝ Հրանդ Ազապէկեանի թաղման յիշատակին հեռաւեալ նուէրները կ'ընեն։ – 1000 Ֆ· Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանին, 2000 Ֆրանք, Կապոյտ Խաչին, 1000 Ֆ· Կարմին Խաչին, 1000 Ֆ· Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (բառանց «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ· «Յառաջ»ին։

GRANDE SOIRÉE DE GALA

ALFORTVILLE

Vendredi 3 Octobre

ANIMATION EXCEPTIONNELLE DE
PIERRE DOUGLAS

et la participation de très nombreux artistes

M.C.A — C.B.A.F. — U.J.A.

ՓՐԻՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Օթամ Հեռաւեալ նուէրները կ'ընեն, փոխան ծաղիկի, Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ· – 200 Ֆ· Կապոյտ Խաչին, 200 Ֆ· Ազգաբանասիրին (առանց «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ· «Յառաջ»ին։

RETENEZ CETTE DATE

PARIS

SAMEDI 25 OCTOBRE
Dîner Dansant
organisé par
l'Ensemble Folklorique
« NAïRI »

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հեռաւեալ նուիրատուութիւնները· – Տիկին Սիւզան Փաշայեանէ 300 Ֆ·։

Իսկ Արշալոյս Պապուրեանի մահուան առթիւ՝ Պ· Խտուար Մատիլեանէ 200 Ֆ·։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԿՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE
(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)
— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 *Concerts exceptionnels*

A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
Forum - Les Halles

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45
2 *PROGRAMMES DISTINCTS*

Renseignements complémentaires prochainement
— RETENEZ VOS SOIREES —

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

COURS D'ARMENIEN
A BEAUMONT

(31, rue de Calais, Marseille)

I/ — POUR LES ENFANTS :
Le mercredi matin (10h. — 12h)
(début des cours le mercredi 17 Septembre)
Inscriptions sur place

II/ — POUR LES JEUNES ET LES ADULTES
(Cours du soir, à partir de la mi-septembre.
Jour et heure fixés avec les intéressés)

TROIS NIVEAUX :
Niveau I — Débutants
Niveau II — Ceux qui savent déjà lire et parlent déjà moyennement l'arménien
Niveau III — Pour ceux qui ont déjà une bonne pratique de la langue, mais veulent s'améloirer.

S'adresser au Pasteur J. D. Sahagian, 31, rue de Calais-13012 Marseille
— Tél. : 91 - 93 - 41 - 22 —

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
— ՊՕՄՈՆ —

Ֆրանսերէն սորվիլ ուզող հայ երիտասարդներուն համար շաբթուան երեկոյ մը։
Դիմել վեր· Դանիէլ Սահակեանի
(հասցէն եւ հեռաձայնը վերը տես·)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10
MERCREDI
10 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.309
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.309

**ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑՏՈՒՊ**

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏ. 27 – ՍԵՊՏ. 4)

«ՏՈՐՊԵԴՕ» ՔՈՒԹԱՅԻՍ – «ԱՐԱՐԱՏ» ԱԱՂԸ (*)

Երեւանի «Արարատ»ը, Օգոստոս 31ին, կը հիւրընկալուէր Քութայիսի մէջ, տեղւոյն «Տորպեդօ»ի կողմէ: Նկատի առած որ Տորպեդոյականները բաւական ատեն է կը զանուին զտաւորման վերջին փոյթին վրայ եւ անոնց կը սպառնայ բարձրագոյն խումբին հրաժեշտ տալու վտանգը, մարզիչները հսկայ ջանքեր կը թափեն խումբը փրկելու համար: Այդ նպատակով ալ «Արարատ»ի դէմ մրցումին դաշտ իջեցուցած են երիտասարդ մարդիկներ, ակնկալելով որ անոնք թարմութիւն մը կը բերեն խաղին: Պէտք է ըսել, որ մարզիչներուն ակնկալութիւնները արդարացած են առաջին կիսախաղին: 21–րդ վայրկեանին Ժորժիկաշվիլի ալ եղրէն ներգրաւուելով մը մտած է «Արարատ»ի բերդին հրապարակը, ուր հայ յետապահներ ինկած է իր խումբին հաշւոյն երկրորդ կոլը նշանակել: Մարզասէրները համոզուած են «Տորպեդօ»ի յաղթանակին: Սակայն, երկրորդ կիսախաղին, հանդիսականները զարմանքով վրայ տեսած են վերափոխուած «Արարատ» մը, որուն հաւաքական եղած չարժումը, մտածուած խաղը, իրերօգտագործութիւնը, արամաբանուած գործողութիւնը:

Տորպեդոյականները խուճապի մատնուած են տեսնելով, թէ ինչ գործօն մասնագիտութիւն կը բերեն «Արարատ»ի յետապահները կազմակերպուած գրոհներուն: 55–րդ վայրկեանին Համլետ Մխիթարեան նշանակած է առաջին պատասխանը – կոլը: Մինչ դաշտին տէրերը ջանացած են սթափիլ, իրարու յաջորդած են երեւանցիներու գրոհները եւ հապճեպ վայրկեան անցած Ռաֆայէլ Գասպարեան ուժգին հարուածով մը նշանակած է հաւասարութեան կոլը: Հաւասար արդիւնքը բնականաբար ձեռնտու չէր «Տորպեդօ»ի համար, որ կը ձգտէր անպարտեալ յաղթանակի: Խումբին յարձակողական թեւը ուժեղացնելու նպատակով «Արարատ»ի մարզիչները դաշտ իջեցուցած են Քոչարեանն ու Կարապետեանը, որոնք թարմութիւն բերած են խումբին գործողութիւններուն եւ չփոթի մատնած հակառակորդի պաշտպանութիւնը: Ի վերջոյ Կարապետեան յաջողած է 76–րդ վայրկեանին նշանակել յաղթանակի կոլը: Այս ձեւով «Արարատ» բարելաւած է իր դիրքը դասաւորման մէջ, դրաւելով 5–րդ տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Սեպտեմբեր 2–ի թիւով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃԲԱՓՈՐՁԷՆ ԱՆԴԻՆ՝ ԱՀԱԲԵԿԻՋՆԵՐԸ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ՝ ՇԻՐԱՔԻ

1 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 18 ՎԻՐԱՒՈՐ
ՕԹԷԼ ՏԸ ՎԻԼԻ
ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 19–էն քանի մը վայրկեան առաջ է, երբ նոր ոճրափորձ մը կը դործուի Փարիզ: Այս անդամ Օթէլ տը Վիլի թղթատարական դրասենեակն է, որ յանկարծ դիմագիծ կը փոխէ. – մեռեալ, վիրաւոր, ամէն կողմ՝ արիւն, պոռչտուք, խուճապ: Նոյն ատեն, նախարարապետ Շիրաք կը նախագահէ Ազահովութեան Խորհուրդի մը Մաթինեանի մէջ: Բաւական հեղնական կը դառնայ ամէն ինչ, անչուշտ, ընտրուած պահը եւ ընտրուած վայրը, քանի Շիրաք Փարիզի քաղաքապետ է: Երեքշաբթի առաւօ, դեռ ոչ ոք տէր եղած էր, բայց տէր ալ չի փնտռուիր, քանի որ հեղինակները ծանօթ են եւ իրենց խոստումն է, զոր կը կատարեն: Սէ – էմ – Փէ – Փէ – Ա–ն (Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէ) յայտարարած էր թէ ասելի ծայրայեղութեանց պիտի դիմէ, եթէ Փըրանսա ազատ չարձակէ երեք բանտարկեալները՝ Խալահիմ Ապասլան, Ամիս Նազաշ եւ Վարուժան Կարպիճեան: Առաջինը՝ 35 տարեկան, պատասխանատուն կը նկատուի «Լիբանանեան յեղափոխական դինեալ ուժերուն»: Ձերբակալուած էր 1984–ին: Լիոն: Ցուլիսին 4 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր: Գալ ամիս պատիժին կէսը կատարած ըլլալով, օրինաւոր կերպով կրնայ պայմանաւորուած ազատ արձակում մը վայելել: Բայց, իրեն դէմ ուրիշ բան մը կայ եւ հո՛ս Ամերիկացիք իրենց խօսքն ունին: Մեղադից կը նկատուի ամերիկացի դինուորական կցորդին մահափորձին (Փարիզ) եւ ուրեմն կրկին պէտք է դատուի: Երկրորդը՝ Ամիս Նազաշ, 35 տարեկան, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է Պախթիարի մահափորձին համար (ձախողած) 1980 Ցուլիս 18–ին: Քրիստոնեայ Սուրիացի մը, արեւմտեան դատախարակութեան տէր: Հուսկ՝ Վարուժան Կարպիճեան, 32 տարեկան, ՄՄԱԼԱ–ի անդամ, որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ 1985, Մարտ 3–ին, Օրլիի ոճրափորձին համար: Սկզբունքով, 15 տարի բանտը պէտք է մնայ, այսինքն՝ մինչեւ 1998:

Անմիջապէս որ ոճրափորձին լուրը առած է, Շիրաք տեղւոյն վրայ դացած է, քիչ ետք ալ յայտարարութիւն մը ըրաւ հետեւեալէն: «Ամէն մարդ, բաւ նախապարապետը, կրնայ նկատել ներկայիս, թէ՛ մեզ մօտ թէ՛ բազմաթիւ օտար երկիրներու մէջ, ահաբեկչութեան սատկացում մը – արդի ժամանակներու այս իսկական բորոտութիւնը: Պատերազմ մըն է, իրականին մէջ, զոր պէտք է մղել անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով: Ամերիկա, կ'ենթադրէ, եւ ատոր կը ձեռնարկենք, լաւագոյն, աւելի արդիւնաւոր համագործակցութեամբ մը, լրատուութեան եւ գործողութեան ապատարկութենէ մինչեւ, չահակից զանազան երկիրներու, դիմադրելու արեւմտեան զանազան ժողովրդապետութեանց»: Բայց եւ այնպէս, ճարը դժուար է դտնել, վասնզի, որքան ալ պատերազմի բազդատուի, հարկ է չմոռնալ, որ պատերազմի պարագային, թշնամին ծանօթ է: Եւ արդէն, ինչ որ կը քաջալերէ ահաբեկիչները, զոհ կողմին անկարողութիւնն է հակազդելու, առաջքն առնելու, մանաւանդ երբ մկրտուած է՝ ժողովրդապետութիւն:

Երկուշաբթի իրիկուն, ուրեմն, նոր զոհեր: Աչխատասէր կին մը, որ քանի մը վայրկեան ետք տուն պիտի երթար եւ 18 վիրաւոր, մէջն ըլլալով՝ 2 – 3 տարեկան երախայ մը: Քանի մը ակնատեսներ կը կարծեն նշմարած ըլլալ 2 «արաբական դիմագիծով» անձեր, որոնք իրարու հետ ալ արաբերէն խօսած են:

Նախագահ Միթերան դիր մը դրկած է Փարիզի քաղաքապետին այս առթիւ, ուր իր վիշտը կ'արտայայտէ եւ համակամութիւնը մայրաքաղաքին ընտրեալներուն հետ: Միթերան կը չեշտէ այն վճռակամութիւնը զոր պէտք է ցոյց տալ անխնայ պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ, որ կը սպառնայ այնքան կեանքերու եւ մեր ազատութեանց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Զիլիի մէջ, փինոչէ ձախողած մահափորձին առիթը կ'օգտագործէ նոր զրպումներու եւ ձերբակալութեանց համար: Ընդդիմադիրներու ձերբակալութիւնները կը բազմանան: Ձերբակալուած են նաեւ երեք Ֆրանսացի քահանաներ:

ՇՈՒՐՋ 12 ԲԻՒՐՕՏԵՐ, Երկուշաբթի օր, դրաւեցին Փարիզի Լրաքեան օդանաւակայնի դիծերու դրասենեակը, զոր պարպեցին 90 վայրկեան ետք, առանց միջադէպի: Կը բողոքէին Քիւրտերու ջարդին դէմ, որու ձեռնարկած է Լրաքեան բանակը եւ Թրքական ռմբակոծութեանց:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Յաւուր իմացանք, որ Սեպտեմբեր 7–ին, Կիբրակի իրիկուն փարիզեան չրջանի բուժարանի մը մէջ, ուր փոխադրուած էր վերջին երկու չաբաթներուն, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երաժիշտ՝ Արա Պարթեւեան:

Ողբացեալը, հին անդամներէն Ֆրանսահայ դաղութին, ծնած էր Պոլիս 1902–ին, մտաւորական ընտանիքի մը ծոցը: Իր հայրը՝ Միհրան Պարթեւեան, հայերէնի ուսուցիչ էր Եսայեան վարժարանը, ուր նաեւ իր ուսումը կատարած է Արա Պարթեւեան: Փոքր տարիքին, մանուկ հակում մը ցոյց տուած է երաժշտութեան հանդէպ եւ ծնողքին քաջալերանքով, աչակերտած է Խակար Մանասի, որ իր առաջին ուսուցիչը եղած է, այդ մարդին մէջ:

1923–ին, Փարիզ կը մեկնի ուսանելու եւ կը հետեւի նախ պետական երաժշտանոցի դասընթացքներուն, ապա՝ կ'անցնի Սքօլա Քանթորում, ուր կ'աչակերտէ համբաւաւոր երաժիշտ՝ Վենսան տ'Ինտիի: Վարժարանին աւարտական քննութիւնները, նոյն Վենսան տ'Ինտիի գնահատանքով, Պարթեւեան 60–ի վրայ 59 թիւ առանձնալով, կ'արժանանայ նաեւ «չատ լաւ» յիշատակութեան:

Ֆրանսահայ դաղութը, այդ չրջանին, կ'ապրէր իր կազմաւորման օրերը եւ տարուէ տարի Փարիզէն դաւառ, կը տիրէր խանդավառ մթնոլորտ մը: Փարիզի հանդէսներուն զարդն էր՝ «Սիփան» երգչախումբը, զոր կը դեկավարէր Սաքօ Յակոբեան, որու Ամերիկա մեկնումէն ետք, երգչախումբը կը յանձնուի Պարթեւեանի: 1934–ին, երբ «Սիփան»ը եւ Նչան Սերոյեանի վարած «Կոմիտաս»ը կը միանան, պահելով զոյդ անունները, առաջին դեկավարը կը դառնայ՝ Արա Պարթեւեան: 1935 Դեկտեմբեր 8–ին եւ 15–ին, զոյդ համերգներ, փայլուն կերպով կը ներկայացնեն «Հայկական երգի օրերը» Էտար սրահին մէջ:

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ութ տարի վարելէ ետք, 1942–ին, Արա Պարթեւեան կը կազմէ «Փարիզի Հայկական երգչախումբը»: 1932–ին է, որ Արա Պարթեւեան տուած է իր առաջին համերգը, սենֆոնիք գործերով եւ իր քանի մը ստեղծագործութիւններով, կամաւ սրահին մէջ: Պարթեւեան հեղինակ է աւելի քան 200 գործերու՝ երգչախումբերու, նուագախումբի, դաշնակի, լարային նուագարաններու, երգեռնի, բազմաթիւ երգերու ծանօթ բանաստեղծներու քերթուածներով, ինչպէս նաեւ դասական օփերայի (Տատրապոմի հարսը), պատարագի, փամիւնէօր պատարագ – օրաթորիոյի, որու առաջին ունկնդրութիւնը տրուեցաւ 1979, Նոյեմբեր 13–ին, Փարիզի Սէնթ – Թրինիթէի եկեղեցին, աւելի քան 2000 հոգիի ներկայութեան եւ նախաձեռնութեամբ Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանին: Աւելի քան քառասուն տարի վարած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ուր նաեւ երգեռնահար էր: 1963–ին եւ 1979–ին իր գործերով համերգներ տուած է Երեւան:

1974, Դեկտեմբեր 15–ին, Փարիզի մէջ, կը կատարուէր իր յոբելեանը, նուիրուած երաժշտական իր չրխնամեայ գործունէութեան: Այս առթիւ, կ'արժանանար կաթողիկոսական կոնդակի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ չքանչանին: 1986, Մարտ 13–ին ալ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովի նախաձեռնութեամբ, Արա Պարթեւեանի 85–ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը տեղի կ'ունենար Հայկի մէջ («Յառաջ», Ապրիլ 3):

Պարզ է, որ այս հակիրճ տողերով կարելի չէ լրիւ ներկայացնել կեանքն ու մանաւանդ գործը, մէկուն, որ աւելի քան 60 տարի ստեղծագործած է, համերգներ տուած, երգչախումբեր եւ նուագախումբեր վարած Ֆրանսա թէ այլուր: Մեծ է վաստակը Արա Պարթեւեանի, որ իր արժանի տեղը կը գրաւէ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Ունի բազմաթիւ սալեր, որոնք ընդհանուր դաղափար մը կրնան տալ իր գործին նկարագրին մասին:

Արա Պարթեւեանի մահով, հայ երաժշտութիւնը կը կորսնցնէ իր արժանաւոր սպասարկուներէն մէկը, մանաւանդ Սփիւռքի տարածքին վրայ, ուր այնքան ապերախտ աստարէզ մըն է հայ արուեստագէտին կեանքը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին:

Մեր ցաւակցութիւնները, իր այրիին՝ Տիկին Ալիս Պարթեւեանի:

ՃԱՏՐԱԿ

Երկուշաբթի օր, 14–րդ խաղը յետաձգուեցաւ Երեքշաբթի: Գասպարով ճերմակներով կը խաղայ եւ ըստ մասնագէտներուն, իրեն համար մեծ հաւանականութիւն կայ պարտութեան մատնելու Գարրին:

ԴԷՊԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

ԽՄԲ. – Երեւանի «Ավանգարդ» թերթի Օգոստոս 24–ի թիւին մէջ Ռ. Համբարձումեան գրախօսած է հայրենի ծանօթ բանասէր Ռաֆայէլ Իշխանեանի նոր լոյս ընծայած «Մայրենին» գիրքը, ուր հեղինակը կ'արծարծէ հայերէն լեզուի հարբուտութեան, բառակազմական կարողութիւններու, ուղղագրական եւ այլ հարցեր: Յատկանշական է մեսրոպեան կամ դասական ուղղագրութեան վերադարձի առաջարկը, որու իրագործումը անհրաժեշտ կը գտնէ Ռ. Իշխանեան՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ուղղագրութիւններու մերձեցման տեսակէտէն:

×

Ռաֆայէլ Իշխանեանի վերջերս լոյս տեսած «Մայրենին» դրքոյկը (Երեւան, «Լոյս» հրատ., 1986) ամփոփում է Հայոց լեզուի հարաւութեան, բառակազմական կարողութիւնների, գրական հայերէնի երկու ճիւղերի յարաբերակցութեան, ուղղագրական եւ այլ հարցերի մասին նրա որոշ նկատառումներն ու մտքերը, որոնց մի մասը նչանաւոր գիտնականն ու հրապարակախօսը արտայայտել է զանազան գրաւոր ու բանաւոր առիթներով:

Գիրքը կազմուած է տասը գրոյցներից, որոնցից ամէն մէկը վերաբերում է Հայոց լեզուի հետ կապուած որեւէ հարցի: Առաջին գրոյցի մէջ («Մէկ գրական լեզու՝ երկու ճիւղերով») հեղինակը ճչդրտում է «արեւմտահայերէն» ու «արեւելահայերէն» եզրերը՝ գրանք նկատելով ոչ թէ գրական առանձին լեզուներ, այլ Հայոց գրական լեզուի երկու ճիւղեր:

Երկրորդ գրոյցը նուիրուած է գեղարուեստական գրականութեան լեզուի ու ոճի հարցերին, որոնք թէեւ միշտ էլ արծարծուել են մեր նչանաւոր գրողների ու բանաստեղծների բանավիճային յօդուածներում, բայց վերջերս կարծես թէ դուրս են մնում նրանց ուշադրութիւնից:

«Թաղանթրու Յունոգայի յայտնագործութեան արժէքը կամ մայրենի լեզուի դերը» գրոյցը ամբողջովին նուիրուած է մայրենի լեզուով կրթութիւն ստանալու բնական անհրաժեշտութեան հարցերին: Գրոյցում որոշակի օրինակներով ցոյց է արուում այն ազդեցութիւնը, որ ունենում է օտար կրթութիւնը մարդու հոգեվաչափ, նրա գիտական ու գեղարուեստական ընկալունակութեան, երեւակայութեան եւ ընդհանրապէս անհատի ձեւաւորման վրայ: Այս գրոյցի տրամաբանական շարունակութիւնն է «Մայրենի լեզու, մայր, մանկապարտէզ» գրոյցը, որտեղ ամէն քայլափոխի հանդիպող առօրեայ օրինակներով ցոյց է արուում, թէ ինչպէս են որոշ տգէտ ծնողներ, երեխաներին պարապարդելով նրանց էութեանը, տարիքին ու արեանը խորթ բարքեր ու սովորութիւններ, իրենց երեխաների դաստիարակութեան արշալոյսին անդիտակցաբար թմրեցնում են նրանց կենսաբանական ու բնախօսական ունակութիւնները, կաթուածահար անում մանուկների միտքն ու երեւակայութիւնը:

«Վեցուական առօրեայ հոգսեր» եւ «Բառերի ճակատագիրը» գրոյցներում նչում է, որ ի նկատի ունենալով մարդկանց անհատական ճաշակն ու հետաքրքրութիւնները, այս նուրբ հարցում չատերն են երբեմն՝ «բարբառային, խօսակցական» ու այլ պիտակներ կպցնելով բարբառներում եւ խօսակցական լեզուում ներհոսղ բազմաթիւ մաքուր հայերէն արտայայտութիւններին ու բառերին: Մինչդեռ առանց դրաբարի, միջին հայերէնի, բարբառների ու խօսակցական լեզուի բառադանձն ու չարահիւսական ձեւերը օգտագործելու անհնար է գեղեցիկ ու կատարեալ հայերէնով գրել:

Ընդհանրապէս, եթէ չարունակելու լինենք Ռ. Իշխանեանի մտքերը, ապա պէտք է նչենք, որ լեզուի ոգին, այսինքն՝ ազգային դէմքը, նրա չարահիւսութիւնն է եւ ժողովրդական բառ ու բանով ու դարձուածներով յագեցած լինելը: Այս իմաստով մեր գրական լեզուի վերջին 50 տարուայ գարգացման պատկերն այսպիսին է: Եթէ 30 – 50–ական թուականներին այն օտարաբան էր քառապաշարով, 60 – 80–ական թուականներին օտարաբանութեամբ: Այսինքն՝ վերջին 15 – 20 տարում բառապաշարը անհամեմատ գոուել է օտարաբանութիւններից, դրա վոխարէն ապառնալի չափերի է հասել լեզուի չարահիւսութեան (իմա՝ մրամածողութեան ազգային ձեւը, ոգին) խոթոտումը, որի դէմ էլ պէտք է կենտրոնանայ պայքարը:

Առանձնապէս կարեւոր է «Մեր ուղղագրութեան հիմնահարցը» գրոյցը: Ինչպէս յայտնի է, գրերի պիտից մինչեւ 1922 թ. Հայերս գործածում էինք միասնական ուղղագրութիւն, որը կոչւում է մեսրոպեան կամ դասական: 1922 թ. հրամանագրով Հայաստանն անցաւ նոր ուղղագրութեան: Հաղճեպօրէն ընդունուած նոր ուղղագրութիւնը ոչ միայն խորացրեց ներկայի եւ անցեալի 1500–ամեայ գրաւոր մշակոյթների միջեւ եղած անջրպետը, այլեւ արհեստական խոչընդոտ դարձրեց հայ ժողովրդի երկու հատուածների միջեւ:

Հրամանագրի դէմ բողոքեցին Յովհ. Թումանեանը, Ալ. Շիրվանզադէն, Ն. Ակինեանը, Ա. Մկրչը, Ե. Օտեանը, Ն. Մառը, Ն. Ադոնցը, Ա. Խահակեանը, Հր. Աճառեանը, Յովհ. Յոհաննիսեանը, Վ. Թէքէեանը եւ չատ ու չատ ուրիչներ: Յատկանչական է այն փաստը, որ ուղղագրական հրամանագրից երկու տարի անց, տեսնելով, որ Հայոց այբուբենը լատինականով փոխարինելու իր ջանքերը արդիւնք չտուեցին, լուսժողկոմ Պ. Մասկինցեանը արդէն գրում էր.– «Եթէ հայերէնի ուղղագրութեան ռեֆորմին վիճակուած է սառել – մնալ կէս ճանապարհին, ապա այս դէպքում աւելի լաւ կը լինէը առանց այլեւայլի դառնալ էլի հին ուղղագրութեանը: Մենք կատարելապէս համոզուեցինք, որ ընդունուած ռեֆորմը մեզ անջատեց արտասահմանի հայկական տարրերից: Հէնց այս մի հանգամանքը այնքան ծանրակչիռ է, որ հարկադրում է նոր ուղղագրութիւնը վերացնել մէջտեղից»:

Նոր ուղղագրութեան դէմ այնքան չատ էին չգազարող բողոքներն ու ահազանգները, որ Մորհրդային Հայաստանի կառավարութեան յատուկ որոշմամբ լուսժողկոմատը 1926 թ. ստեղծեց ուղղագրական յանձնաժողով՝ քննելու դասական ուղղագրութեան որոշ տարրերը վերականգնելու հարցը: Յանձնաժողովը դրծեց մօտ մէկուկէս տարի, դումարեց 25 նիստ: Թէ՛ յանձնաժողովի անդամները (Յ. Մանանդեան, Ստ. Մալխասեան, Լէօ, Գ. Ղափանցեան եւ այլք) եւ թէ՛ հարցման ենթարկուած տասնեակ մասնագէտներ միաբերան անընդունելի համարեցին նոր ուղղագրութիւնը: Նրանք այն կարծիքին էին, որ նոր ուղղագրութիւնը խաթարեց հայերէն հազարաւոր բառերի դարաւոր տեսքը, մեր գրաւոր լեզուն բեռնեց տասնեակ անիմաստ համաննուններով (Սէր – սեր, գէտ – գետ, յարկ – հարկ), աղճատեց չատ բառերի ճիշդ արտասնութիւնը, մեզ զրկեց հազարաւոր բառերի ծագման ու զարգացմանը հետեւելու դիւրութիւնից, պատճառ դարձաւ ուղղագրական սխալների առատացման, լեզուն զրկեց միասնական եւ կուռ ուղղագրութիւնից, չէլ աւելի մեծացրեց Հայոց հին ու նոր լեզուների միջեւ եղած անջրպետը, մերձեցնելու փոխարէն իրարից էլ աւելի հեռացրեց մեր գրական լեզուի դոյզ երակները եւ այլն – եւայլն: Յանձնաժողովի եզրակացութիւնների հիման վրայ յիշեալ խաթարումները մասամբ մեզմելու նպատակով 1940 թ. կատարուեց դասական ուղղագրութիւնը մասնակի վերականգնելու առաջին քայլը: Վերականգնուեցին է – ե, օ – ոի ուղղագրութեան դասական կանոնների մի մասը, այրուբեն վերադարձուեցին է եւ օ նչանագրերը, 1940 թ. նախագծում կար նաեւ ի–ի վերականգնումը, սակայն դա թողնուեց յետագայի:

Պատերազմը եւ դրան յաջորդած դժուարին տարիները խանգարեցին չարունակել դասական ուղղագրութիւնը վերականգնելու յետագայ քայլերը: Ռ. Իշխանեանի կարծիքով, Մեսրոպեան ուղղագրութեան մասնակի վերականգնումից անցել է 45 տարի, բայց այսօր, թէեւ մեծ ուշացումով, պէտք է կատարել դէպի դասական ուղղագրութիւն տանող յաջորդ քայլերը:

Իրրեւ դասական ուղղագրութիւնը վերականգնելու 1940 թ. որոշմանը յաջորդող քայլ, Ռ. Իշխանեանն առաջարկում է կատարել արդի ուղղագրութեան հեռանալ մասնակի եւ խիստ անհրաժեշտ փոփոխութիւնները:

1.– Վերականգնել ի–ի գրութիւնը եւ յու–ի փոխարէն ամէնուրեք գրել ի. ինչպէս՝ ձիւն, իրաւիճ, իւրացնել եւ այլն:

2.– Վերականգնել բառավերջի է–ն եւ բառավերջում է լսելիս, ամէնուրեք գրել է. ինչպէս՝ որեէ, որեւիցէ, ճախօրէ, հիւլէ եւ այլն:

3.– Վերականգնել բառամիջի ոյ–ը (ույ–ի փոխարէն), եւ գրել՝ գոյն, լոյս, բոյս, բոյր եւ այլն:

4.– Վերականգնել եա–ի գրութիւնը եւ յա–ի փոխարէն ամէնուրեք գրել եա. ինչպէս՝ մատեան, թումանեան, եարուս, ամեակ եւ այլն:

Հեղինակի ասելով, սոյն վերականգնումների կապակցութեամբ արուած բազմաթիւ փորձերը ցոյց են տուել, որ աչքերները մէկ ժամուայ ընթացքում լիովին իւրացնում են դասական ուղղագրութեան այս չորս տարրերը: Իսկ ուսուցիչները, մամուլի աշխատողներն ու արրագրիչները դարատուղութիւններից զերծ այս կանոնները իւրացնում են անմիջապէս: Իսկ ամենակարեւորն այն է, որ այս չորս տարրերը վերականգնելու շնորհիւ մեր ուղղագրութիւնը ձերբազատում է բազմաթիւ անմիակերպութիւններից, գառնում է աւելի կուռ եւ տրամաբանական, զգալիօրէն մերձենում են մայր հայրենիքի եւ սփիւռքի ուղղագրութիւնները եւ կատարում մի քայլ եւս դէպի մեսրոպեան ուղղագրութիւն:

Գրքոյկը գրուած է մատչելի, աշխոյժ լեզուով, կարդացուում է յափշտակութեամբ եւ չատ լաւ ձեռնարկ է թէ՛ ուսուցիչների եւ թէ՛ աշակերտութեան ու ուսանողութեան համար:

Ռ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Շ. Պէրպէրեանի գեղագիտութիւնը

(ՄԱՀՈՒԱՆ 30–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Շ. Պէրպէրեան Պոլսոյ, Երուսաղէմի եւ Պէյրութի մէջ տուած է յաջորդական դասախօսութիւններ՝ գեղագիտութեան մասին: Երուսաղէմի իր դասախօսութիւնները լոյս տեսած են առանձին պրքոյկներով: Արուեստի եւ գեղագիտութեան վերաբերեալ գրութիւնները լոյս ընծայած է մեր մամուլին մէջ: Վերոյիշեալները մէկտեղելով՝ լոյս ընծայեցինք հատոր մը՝ «Գեղագիտութիւն եւ գեղարուեստ» խորագիրով (մեր կողմէ արուած խորագիրը մը): Հատորը կը բազկանայ 400 էջէ (տպարան «Կ. Տօնիկեան եւ որդիք», 1975):

Գեղագիտական իր տեսութիւնները ան կը սկսի արուեստներու դասաւորումով: Արուեստները չատ են – մարդոց կատարած կամ ստեղծած այն բոլոր գործերը, որոնց մէջ դեր ունեցած է Գեղեցկութեան ճաշակը, կարելի է համարել Արուեստի գործեր: Սակայն այդ բոլորէն կը գատորոշէ վեց Աւագ Արուեստները – Ճարտարապետութիւն, Քանդակագործութիւն, Նկարչութիւն, Պար, Բանաստեղծութիւն (Գրականութիւն) եւ Երաժշտութիւն: Հակառակ իրենց տարբերութիւններուն, այս արուեստները իրարու կը միանան, որովհետեւ ներքին ազդակներուն – գաղափար, նիւթ, նիւթէն, ճարտարութիւն, յօրինուածք եւ ոճ – ծնունդն են: Ներքին կերպերը կը յարմարաբերեն իրականութեան հետ վերաբերելու: Ուրեմն՝ Արուեստի յղացքը մէկ է, սակայն տեսակները՝ հազարով:

Շահան Պէրպէրեան հոս կը ներկայացնայ իրրեւ իմաստասիրական մոնիսթիւ դրութեան տեսարան. կը նկրտի ցոյց տալ, որ արուեստները ունին հասարակ յատարար մը, զիրենք կառավարող եւ լեցնող միակ ոգի մը, որ է Արուեստի յղացքը:

Գեղագէտ Շահան Պէրպէրեանի տեսութիւններուն հիմնական նպատակն է՝ ըմբռնումը Արուեստի յղացքին: «Ի՞նչ պէտք է հասկնալ Արուեստ ըսելով: Ի՞նչպէս պէտք է ըմբռնել անոր իսկական բնութիւնը, անոր իրագործման հիմնական պայմանները, անոր դերը կեանքին մէջ, անով հետամտելի խնդիրները»:

Այս հարցերուն պատասխանը կ'ուզէ գտնել արուեստագիտական այլազան ուղղութիւններուն մէջ – դասականութիւն, վիպականութիւն, (ընթացիկ վիպագաչտութիւն եզրին վոխարէն կը նախընտրէ այս եզրը) իրապաչտութիւն եւայլն, եւ կը յանգի ա՛յն եզրակացութեան, որ գեղագիտական տեսակէտէն կարելի չէ վճռական ու այլամերժ ընարութիւն մը ընել անոնց մէջէն: Իւրաքանչիւրը այդ ուղղութիւններէն՝ կերպ մըն է արուեստը ըմբռնելու եւ գործադրելու. եւ իւրաքանչիւրին մէջ ալ կարելի է գտնել արուեստի գործեր: «Հետեւաբար՝ գեղագիտութիւնը չի կրնար Դպրոցներէն մէկուն կամ միւսին նախընտրաբար ենթչնալ՝ արուեստը իր ընդհանրութեան մէջ կարենալ սահմանելու առաւելութիւնը»:

Ի՞նչ են այն ընդհանուր պայմանները, որոնցմով կ'իրագործուի Արուեստը – Ստեղծում, գործադրում, ճաշակում եւ վայելում: Բայց գատումը պէտք է հիմնուած ըլլայ Արուեստագիտական արժէքի իրաւ սանդանիշի մը վրայ, եւ այդ սանդանիշին բանաձեւումը կը պահանջէ ճանաչումը գեղագիտական արժէքին էութեան:

Ապա կը փորձէ սահմանել արուեստն ու գեղեցկութիւնը: Ըստ Շահան Պէրբերանի՝ «Արուեստը խորքի մը միաւորեալ Արտայայտումն է Ձգալի Ձեւի մը մէջ», իսկ «գեղեցկութիւնը զգալիին (...) Ձեւն է»: Արուեստ եւ գեղեցկութիւն կը նոյնանան, այլ բառերով՝ արուեստագիտական արժէքը եւ գեղեցիկը: Ու կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ ինչ որ գեղեցիկ է՝ արուեստագիտական է, ինչ որ արուեստագիտական է՝ գեղեցիկ:

Ապա կ'անցնի ճչդելու յարաբերութիւնները Գեղեցկին (այլ բառով Արուեստին), Գիտութեան եւ Իմաստասիրութեան, Արուեստին եւ Բարոյականին, Արուեստին եւ Կրօնքին: Կը վերջացնէ իր տեսութիւնները ձայնակցելով՝ Ռըսքինի՝ «Արուեստը պաշտամունք է»:

Ըստ Շահան Պէրպէրեանի՝ արուեստին ծագումն ու վախճանը կրօնական են: Արուեստը ծագում առած է կրօնքին մէջ ու կրօնքին համար: Կրօնքը իր ծոցէն ծնունդ եւ անունդ տուած է արուեստներուն եւ անոնցմով արտայայտած ինքզինք, իր ճարտարապետութիւն, պարարուեստ, գրականութիւն, եւ այլն: Իսկ արուեստին վախճանը ինչպէ՞ս կը գառնայ կրօնական: Ի՞նչ է կրօնքը: «Մարդոց հաղորդութիւնը իր Գերագոյն, Համապարփակ ու Արմատական հաւատացուած՝ ու ներհիւրական զգացուած ոգեկանին մէջ»: Նոյն զգացումը չունի՞նք մենք արուեստի գործի մը ներկայութեան, երբ լսութեամբ մտիկ կ'ընենք կամ կը դիտենք գայն: Մեր միտքն ու հոգին բաց են անկէ գալիք խորհուրդին համար: Արուեստը ինքնին կը գառնայ «մարդոց Հաղորդութեան մը Տիեզերական ու Ջուտ Ոգիին մէջ», այսինքն՝ կրօն մը:

Արուեստի մասին խօսելուատեն, ըլլայ անոր էութեան, ըլլայ անոր ուղղութիւններուն (դպրոցներ), ըլլայ անոր յարաբերութիւններուն մասին, ան կը ցուցաբերէ դիտական մօտեցում, այսինքն՝ առարկայական է: Իր համակրանքներն ու հակակրանքները անթեղած, ականատեսի մօտեցում մը կը ցուցաբերէ, տալով պատմականը, թեր ու դէմ կարծիքները, ի վերջոյ յանգելու համար եզրակացութեան մը: Կշռուած ու տրամաբանական ընթացքով մը կը յառաջանայ՝ կը խուսափի որակական ածականներու անտեղի գործածութենէ: Արուեստի որեւէ դպրոցի թմբկահարը չէ՝ բոլորին մէջ ալ կը գտնէ յաջող եւ ձախող գործեր:

Իրեն համար թէ՛ խորքը եւ թէ ձեւը համար արժէքներ են՝ արուեստի գործի մը առեղծման համար:

Գալ տեսարանն մըն է արդեօք, թէ նաեւ իրապարծող արուեստագէտ մը: Բոլոր ատոր արուեստներն ալ սիրելի եւ ծանօթ են իրեն եւ անոնց մեկնաբանման մէջ ցուցաբերած է որոշ հմտութիւն եւ հակացողութիւն: Սակայն, երաժշտութիւնն է, որ զինք ամէնէն աւելի կը գրաւէ: Թէ՛ յօրինումներ ունի եւ թէ երաժշտութեան վերաբերեալ գրութիւններ: Վերջինները առիւծի բաժինը խլած են արուեստի նուիրուած իր լոյս ընծայած գրութեանց մէջ:

Հայ արուեստին նուիրուած իր ակնարկներուն մէջ չեչտակիօրէն գլալի է Շահան Պէրպէրեանի ճիգը՝ հայ ինքնուրոյն ոճի դրսեւումին եւ անոր ներկայութեան չեզոքացումին՝ հայ արուեստի առեղծագործական օրեւէ երկի մէջ: Կը հաւատայ, որ հայ հոգին ակիզբէն իսկ առեղծած է ինքնուրոյն արուեստ, իմա՛ գեղեցկութիւն եւ հայ արուեստագէտներուն պարտականութիւնն է հազարդակից դառնալ հայկական ոճին եւ ներշնչուիլ անկէ: Այս ոճին թելադրուած՝ անոակարկ սէր եւ դիմել Կոմիտասի անձին եւ գործին հանդէպ: Գրեթէ իր բոլոր արուեստագիտութիւններուն մէջ կը նշէ Մեծ Վարպետին անունը, նոյնիսկ երբ իր գիրքն ու յօդուածները երաժշտութեան մասին չեն:

Շահան Պէրպէրեանի ուրիշ մէկ արժանիքն է հայրենասիրութիւնը: Իմաստասէր եւ գեղագէտ մարդէն անկախելի էր ազգասիրական հայրենասիրութիւն: Սակայն, ինչպէսառանձին, անոր մէջ գլալի է գիտակից եւ արհամարհական հայրենասիրութիւն մը: Ազգային կապէ աւելի արհամարհական է իրը: Եթէ ծներ է հայ ժողովուրդի ծոցէն, արեան կապի համար անոր վարելու փոխարէն՝ հայ ժողովուրդին մշակութային բարձրորակ արժէքներուն գիտակցութեամբ կը կապի անոր: Մեր ժողովուրդը, հակառակ իր ցնծագին սակաւութեան եւ զարաւոր անբարենպաստ պայմաններու, կրցեր է ինքնուրոյն ոճ ստեղծել՝ իր այրուբենին, եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերու, ճարտարապետութեան եւ գրականութեան մէջ: Գեղագիտական եւ հայրենասիրական հոյակապ գրութիւն մըն է «Հայ Ճաշակաժողովոյը» գրութիւնը, ուր գլալի է իր վերծանման ինքնատիպ ձեւը:

Հայրենասիրական ոգիի թանձրացեալ ծաղկումն է իր խանգարուածութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումին՝ Անկախութեան նորածագ արշալոյսին տիրոջ: Ց. Մ. Պէրպէրեանի գրքոյկին առաջարանին մէջ, կը գրէ հեղինակին մասին՝ «Ամէնիս, ցեղովնիս հոն պիտի երթանք բարով» (այն առեն Գոլիս էր Շ. Պէրպէրեան):

Հարմարժէք եւ բազմագիմի անձ մըն էր Թերեւս մեր մեծագոյն գեղագէտը:

Ա. ՏԻՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

—ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ—

Երբ ցայսօր եկեղեցիներու եւ վարժարաններու հոգաբարձութիւններ պիտակէի անբաւարարութեան պատճառաւ կը տատապին եւ նորանոր եկամուտներու միջոցներ կը փնտռեն:

Երբ խիստ կենսական հարցեր տագնապալին չեն կրնար լուծուիլ՝ վարժարանները եւ եկեղեցիները չինել, ի խնդիր մեր ժողովուրդին հայապահպանման նուիրական սուրբ գործին:

Երբ մեր արհեստակիցները ցարդ Արեւելքէն կը դպրեն մեր այս հիւրընկալ երկիրը ու անոնցմէ դժբախտներ, չունեցողներ որեւէ միջոց, անմարան ափ կ'առնեն իրենց թաղուորական պալատը՝ Հայ Եկեղեցին, նիւթական աջակցութիւն եւ գործ խնդրելու եւ մեծաւ մասամբ անկէ կը վերադառնան ձեռնունայն եւ յուսակտուր:

Երբ եկեղեցիի եւ դպրոցի հանդոյն խիստ կարեւոր մեր մշակութային եւ հաւատական կեանքը ժամ պահելու ջանքեր դլխաւոր եւ տարածուն օրաթերթեր, ցարդ նիւթական անճուկ պայմաններու ներքեւ կը ճմլուին:

Եւ երբ տակաւին ինչ ինչ բարեսիրական կազմակերպութիւններ եւ պանդան միութիւններ կ'երկրային ի խնդիր իրենց եկամուտներուն:

Մինչ անդին, ամէն օր, յումպէտս եւ ակամայ մեծ գումարներ կը վատնուին օրն ի բուն մեր եկեղեցիներուն մէջ կատարուած մեռելական արարողութիւններուն համար զրկուած երիներանոց եւ ճոխ ծաղկեպատկերու յուցադրութեան, որոնք ի տես ամէնուն, կու գան եկեղեցւոյ աւադ դռնէն ներս տեղ գրաւելու եւ հանդչելու պահիկ մը դադարին կողքին եւ բազրիքներուն առջեւ, ընդելուզուած լայնանիստ գունաւոր ժապաւէններով, եւ որոնց վրայ չարք մը ոսկեատառ պիրեր, զրկողին ինքնութիւնը կը յուցադրեն: Եւ տակաւին քիչ յետոյ, յետ մեռելական տխուր արարողութեան, պիտի փոխադրուին անոնք մատնաւոր միջոցով պերեզմանատուն, ողբացեալին հոգակոյտին վրայ թաղամելու եւ նետելու: Ուրիշ ոչ մէկ բան: – Հազար մեղք ատոնց համար վճարուած հազարաւոր ֆրանքներուն...:

Այս առընչութեամբ ներկայիս աչքի առջեւ ունեցանք Փարիզի Հայոց Առաջնորդին՝ Գիւտ Եպիսկ. Նազլուեանի մեծաւ բծախնդրութեամբ պատրաստած Գրպանի Օրացոյցը, որուն մէջ մեր ժողովուրդի ուշադրութեանը կը յանձնուի նաեւ հետեւեալը. «Պատկի, յուզարկաւորութեան եւ ուրիշ առիթներուն՝ վատնում պսակներ, ծաղիկի համար դրամարներ տրամադրելու, թելադրելի է նպատակադրուած այդ դրամարը ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ նուիրել եկեղեցւոյ, կրթական եւ բարեսիրական հաստատութիւններու կամ ձեռնարկներու: Այսպէսով եղած նուէրը մնայուն յիշատակ կը թողու»: Հակառակ այս տեղին թելադրութեան, որ չպակսիր կը տեսնուի ամէնուրեք, թէ չատ քիչեր միայն կ'ընդառաջեն:

Տարիներ առաջ նման յանձնարարութիւններ ալ եղած էին մեր Պոլսոյ ժողովուրդին եւ չէին դործադրուած: Այս իսկ պատճառաւ, Շնորհք Պատրիարք, իր կողքին ունենալով Կրօն. Ժողովն ու Կեդր. Վարչութիւնը, յատուկ շրջաբերականով մը յուղարկաւորութիւններու համար զրկուած ծաղկեպատկերն ու պսակի համար զրկուած ծաղկեկոդովները եկեղեցիներէն դուրս չպրտեց: Այժմ, անոնց փոխարէն պղալի նուիրատուութիւններ կ'ըլլան, միլիոնաւոր լիրաներ կը հաւաքուին ու չնորհիւ այս դրամներուն, ցայսօր եկեղեցի եւ վարժարաններ ոտքի կը կենան եւ բարեսիրական հաստատութիւններ մեծապէս կը նպաստուորուին:

Անցեալ օր արտասահմանի մեր օրաթերթերէն մէկն ալ կարդացինք, յատկանշական մատղաշ մը տակ զրուած էր հետեւեալը. «Հանդուցեալին կամքին համաձայն կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել եւ տոսր փոխարէն նուիրատուութիւն ընել»: Արդարեւ օրքան արտաթոսիկ արտայայտութիւն մը, զոր հանդուցեալը կ'ունենայ ի կենդանութեան: Չոս, անկասկած մեր խոր համոզումն այն է, որ նա կ'տեսէ այս աղցաւոր ու անցաւոր աշխարհն փուճ փառքերը, ուսոի եւ չուզեր իր դադաղին չուրջ ունենալ գոյնզգոյն ծաղկեպսակներ ու ծաղիկներ, որոնք քիչ յետոյ պիտի երթան խմբուիլ խամրիլ իր գերեզմանին վրայ, այլ քրիստոնէական ազնիւ ըղդայումներով կը հաւատայ միայն իր կեանքի քաղցր համարատուութեան երկնային դատաստանին առջեւ եւ պայծառանալ Աներեսամ Պատկերով:

Ուրեմն, վերեւ յիշած մեր մատնանշումներէն որոշապէս կը տեսնուի, թէ Ֆրանսահայ պաղուեր ունի ներկայիս իր յոյժ կարեւոր մտահոդութիւնները, հետեւարար ընենք մեր նուիրատուութիւնները ուրախ եւ տխուր առիթներով, միայն փոխան ծաղկեկոդովի եւ ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ, ծաղկեալ պահելու համար մեր հաւաքական կեանքը ընդմիշտ այս հիւրընկալ երկրին մէջ:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ԲՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԻՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՁԳՎԱՐՏԻՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՈՐ Կ'ԵՐԹԱՑ

Օգոստոս արձակուրդի ամիս է: Ամբողջ 11 ամիս առօրեայ աշխատանքէ ու այլազան դժուարութիւններէ հաք կը մեկնինք արձակուրդի հանդստանալու եւ ուժերը վերադտնելու: Մխայն մահն է՝ որ չունի արձակուրդ, կը հնձէ տարին 12 ամիս:

Գանի մը օրով հանդստանալու գացած էի Էքս ան Փրովանս, ուր կ'ապրէր կընոջս մօրաքոյրը՝ Ազնիւ Փափազեան, եղեռնէն հրաշքով ազատած Հայու բեկորներէն մին, որ ապրած է իր ողիսական – նը, ի վերջոյ գտնուելով Փիւրտերու քովէն: 1953–ին, այրիացած, զրկանքով ու մեծ զոհողութեամբ մեծցուցած է իր որբերը եւ ժամանակն էր հրճուելու իր թոռներու ճառադիւններով: Էքս ան Փըրովանս հասնելէս հազիւ երեք օր եաք ան հիւանդանոց փոխադրուելով կը մտնէր մահաքունի մէջ ու քանի մը օր եաք կը կնքէր իր մահկանացուն: Թաղումը կատարուեցաւ Պոմոնի եկեղեցին, հոծ ազգականներու ներկայութեան: Քահանայ հայրեր չեչտեցին (հայերէն եւ ֆրանսերէն) հայ մօր արժանիքները եւ ողբացեալին ոգին:

×

Սիրելի բարեկամ մը ունէի՝ Յովհաննէս Պահատուրեան: Հեռու՝ հայաչատ չըըջանակէ, սակայն խորապէս կապուած Հայկականութեան: Պարպիզոնի մէջ ունէր պանդոկ – ճաշարան մը, ուր յաճախ կ'այցելէի, մանաւանդ Հայաստանէն ժամանած հիւրերով, երբ Ֆոնթէնպլոյի դղեակը տեսնելու կ'երթայինք: Մեր պըտոյտը կը վերջանար իր ճաշարանին մէջ: Իր համադամ կերակուրները ճաշակած են ի մէջ այլոց մտաւորական Բաղրամեան, զօրավար Սարգիս Մարտիրոսեան, նախարար Մարլէն Զուրաբեան եւ ուրիշներ: Հոդեւորական դասէն յիշենք Երուսաղէմի եղիչէ Պատրիարքը, Շահէ Արք. Ասճէմեան, հոդեվոյս Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ չատ մը ուրիշներ: Անոտահման կ'ըլլար իր ուրախութիւնը նման հիւրեր ընդունելով՝ առանց նիւթական ակնկալութեան: Ցաճախ կը մտնակցէր նաեւ ազգային հանդանակութեանց, լիտրուան: Պատասխանատու եւ ծանր էր գործը, ինչ որ քայքայեց իր առողջութիւնը եւ սրտի տկարութիւն ունեցաւ: Ծախեց ճաշարանը ու Քոթ Թ'Ազիւր քաշուեցաւ հազիւ տարի մը առաջ: Սակայն մահուան մանդաղը չուշացաւ հընձելու զինք ալ:

Հանդիստ յողնարեկ ոսկորներուդ, սիրելի բարեկամ:

ԳԻՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ

ՅԻՆԳԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Բիսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Մեծարենց այդ չրջանին գրած է նաեւ իր ցնորատ Աղդորրութիւններ, Ցայգահին, երկու Սիրերգ, Աշնանային խոհեր, Սիրամայր Հծծիւններ, Մտերմիկ Տեսիլներ քերթուածները, եւ երկու արձակ կտորներ, որոնք Գրական կեդրոնագրեր խորագրին տակ նուիրուած են Եղիչէ Չարենց. Դուրեանի եւ Գ. Զօհրապի:

×

1905–ի աշնան վերջերը բժիշկներու խորհուրդով Մեծարենց կը ստիպուէր թողուլ եկեղ Գաբուն ու հաստատուիլ ծովեզրեայ Թօփ Գաբու, ուր պիտի կարենար օրն ի բուն մարգերուն եւ արձակ բնութեան վայելքն արբենալ»:

Մօտ երկու տարին ան ապրեցաւ այդ ոսկի բնութեան գիրկը, «ագահաներու ոսկին տակ», կրցաւ բուսական ուժ ու ներշնչում առնուլ իր ամէնէն յաջող քերթուածները արտաբերելու համար: Գեղի գեղացին՝ որուն կարօտովը կ'այրուէր, գաղուրեց զինքը իր առատանքը մերթ մատնելու ատիճան ու դարձուց լաւատես:

Տխուր է անդրադարձումը իր ցաւին, երբ տակաւին չէր մօտեցած այդ կեանքին ... «Կը լսեմ որ Էսբեհանս մէջ կը հեծէ անուշ սարսուռը սէրերուն որոնք պիտի ծաղկին ցաւոտ սրտիս մէջ՝ ուր յիշատակներու փոշին կը բնանայ հատաչանիի մելամաղձիկ օրօրներուն տակ ու կը փախչիմ չեմ գիտեր ինչէ, թերեւս իմ հոգիէս, իմ ցաւատանջ հոգիէս, ուր տառապանքը լոկ երգեց երգը անծանօթ ու խորին տրտմութեան՝ որ իմ Էսբեհանս մէջ կ'ապրի: ... Բայց չի լռեր երբեք ատդաղակը հոգւոյս, որ դէպի կեանք կը վազէ, խանդավառ ու բաղձալից»:

Գրական կեանքի տեսակէտով Թօփ – Գաբու իր ամէնէն բախտաւոր ու բեղուն չրջանը կը կազմէ: Գրչի ու գրքի անձնուէր կամաւորն է այդ տեղ, որ երբեք ընկըրկիլ չի գիտեր. ճակատագրի դառնութիւններուն հանդիպ:

Հոս տեղն է ընդհանուր գաղափար մը տալ թէ ի՞նչ կը կարդար առ հասարակ Մեծարենց: Իր նախասիրութիւնները ուրտեղե՞ր կը թափառէին, վերջապէս լոյսի ո՞ր ակերէն սատցած է իր մտքի սնունդը:

Առաջին մտադրադումբ կ'ըլլայ իրեն համար գաւառաբարբառը ու գաւառական գրականութիւնը: Նօթատետրի մը մէջ խնամով ընդօրինակած էր ժողովրդական երգեր եւ Ակնայ Անտունիներ: Այդ մեծ մտաղոտ Շէրերը որքա՞ն կը սիրէր երդել տալ Թօփ – Գաբու բնակող գաւառացի երդչուհիի մը, երբ ինքն ալ հոն կը դըտնըէր: Սիրերգներու սիրահար կը կարդայ նաեւ Քուչակեան եւ ուրիշ աշուղային բանաստեղծութիւններ: «Արեւելեան գեղեցկութիւններ խուզող» իր միտքը կը սիրէ յետոյ պարսիկ բանաստեղծներու «Վարդենիքի բուրմունքով խնկաւէտ» երդերը իրենց բնագրին մէջ կարդալ: Գիտէր լաւ Թուրքերէն, Կեդրոնականի մէջ պարակերէն տարվելու իր փափաքը չի կըրնար իրագործել: Այդ առեն արար բանաստեղծութեան եւս ծանօթանալու համար մանաւանդ դասեր կ'առնէ Ս. Կուրտիկեանէն. կը ճանչնար Ֆիզուլին:

Ջանասեր նոյնպէս գրաբարը: Զայն կը գտնէր անսպառ աղբիւրը լեզուի գեղեցկագիտութեան: Կը կարդայ Նարեկին հետ Աստուածաշունչը: Մեր հին քերթողահայրերու մէջէն միակ դէմք մը առանձնապէս, պաշտամի արժանի՝ կը գրաւէ իր սիրտն ու հոգին: Նարեկացին է այդ:

Մեծարենց ծանօթ էր ժամանակակից հայ եւ օտար գրականութեանց: Գ. Զօհրապ, Տ. Կամսարական եւ Ա. Զօպանեան իր սիրած դէմքերն էին: Կը հետեւի անոնց արձակներուն:

Գ. Պէչիկօթիւրեանի Սրինգը անբաժան էր իր չրթներէն: Կը կարդայ Եղիչէ Եպիսկոպոս Դուրեանի, Վ. Թէքէեանի (Հոգեր), Վ. Մալխասեանի եւ իր սիրած ուրիշ քանի մը բանաստեղծներու քերթուածները: Կը կարդայ Լէօի Հայ Գրականութեան Պատմութիւնը: Բացի տեղական հանդէսներէ եւ Ա. Մամուրէ, կը հետեւի արտասահմանի մէկ քանի պարբերաթերթերուն լինչպէս Մուրճ (Թիֆլիս), անդլերէն Արմենիա եւ ուրիշներ, որ կը հայթայթին իր բարեկամները:

Ամէնէն չատ իր սիրած անդլիացի հեղինակներն են Օսկար Ուայլտ, Լօժէն Ֆիլտ, գլխաւորաբար Թոմաս Քարլայլն ու Էմբրսընը: Անոնց կարեւոր գործերը կը կարդար եւ հայացումներ կ'ընէր: Կը յիշէր չատ Էմբրսընի սա՛ խօսքը. «Բնութիւն, մայրիկս՛, քաղ բեզի բար ներտել չըլլայ, բայց դուն ամէն բան չես»:

Մեծարենց կը հետեւի նաեւ ֆրանսդրականութեան: Կը կարդայ Էմիլ Վեռհառնը, Հանրի տը Ռենիէն, Ժան Մոռէասը, Առոլֆ Ռիքէն, Ալպէռ Մոքէլը, Ալպէռ Սամէնը, Պոտլէռը, Ռեմի տը Կուռմոնը, Սթիւար Մէրիլը ու չատերն այն բանաստեղծներէն, որոնք Մերգիւր տը Ֆրանս–ի, Լա Փլիւմ–ի եւ անոնց ընկերացող հոյլ մը նոր հանդէսներու ուժերը կը կազմեն: Չի սիրեր Վէռհառնը եւ Ս. Մալառմէն:

Երբ բաւական առողջ կը զգայ ինքզինքը, ձեռք կ'առնէ Էմէրսընի փորձերը, բանալով ամէնէն առաջ այն էջերը՝ ուր Արուեստին օրհնարանութիւնը կ'երգուի, ու բանաստեղծին առտուածացումը կը կատարուի:

(Շար. 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հրաչուհի Աճէմեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐԱՄ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ՝ Առնուվիլի Վարպապ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մաատաղօհնութեան 6000 Ֆրանք, Ռաահօ – Ազգ–ին 1000 Ֆ., եւ իրենց սիրեցեալ «Յառաջ»ին 1000 Ֆրանք կը նուիրեն:

×

Պ. Փայլակ Կիրակոսեան 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Վիէթորիա Սերեանեանի յիշատակին:

×

Տիկին Նուարդ Գարամանեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Գամեր Գարամանեանի մահուան 9–րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամին, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ.– Տիկին Զեփիւռ Հարբութեան 400 Ֆ.:

ՔԱԼԻՒԻՐ.– Տիկին Օհաննէսեան 400 Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ.– Պ. Ք. Ֆարչեան 100 Ֆ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մեռնդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԻ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին
ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ
(գունաւոր)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրի Կառկանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ
ՄԵԾ ԿԱԼԱ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
THEATRE DE PARIS

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱԽԻԼ

Շաբաթը մէկ օրեայ դպրոցի դասերը կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10, սովորական վայրը, սովորական ժամուն:

×

ԻՍԻ

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի դասընթացքները, Զորեքշաբթի օրեր ժամը՝ 8·30–էն 12·30: Կը դասաւանդուին լեզու եւ խօսակցութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար:

Կը հրաւիրուի չբոլանի հայութիւնը արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան:

Աբեղանապրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան:

Հեռաձայն. – 46 – 44 – 28 – 52

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ. – ԲՈԼՈՄՊ
ԲՈԼՈՄՊ

Անիէռ – Պուա – Բոլոմպ, Բոլոմպ եւ չբոլանի Հայկ. Գառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10–ին: Դասանդութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 9 – 12 եւ 14 – 16:

Ծնողքները կը հրաւիրուին առաջնորդել իրենց զաւակները:

119, rue Hoche - Colombes

×

ՄԱՐՍԷՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Զորեքշաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝

Սեպտեմբեր 17–ին

– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար:

– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն:

– Գրականութիւն:

Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա. կամ Բ. լեզու եւ օփսիոն:

Դասանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17:

Ուսուցչական որակաւոր կազմ:

Մանուկներու դասեր չափահասներու համար:

Աբեղանապրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան Վարչութեան:

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԼԻՈՆ – ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հայերէն լեզուի դասանդութիւն փոքրերու համար

Ամէն Զորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ, ժամը 14–էն սկսեալ Աբովեան սրահին մէջ, Քէ Բաժօ թիւ 1 (Վիէն):

Դասանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 17–ին: Աբեղանապրութեան համար հեռաձայնել՝ 74 – 85 – 18 – 05 կամ՝ 74 – 85 – 72 – 34 թիւերուն:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի 1986 – 1987 տարեշրջանի վերամուտը Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը՝ 9–ին:

Դասանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9 – 12:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ կամ երիտասարդուհի մը, 20 – 25 տարեկան որպէս՝

Secrétaire - Aide - comptable

Պէտք է լաւ ֆրանսերէն գիտնայ:

Գործատեղին Փարիզ է (Ռեփիւպլիք):

Հեռաձայնել ժամը 10–էն 18:

42 – 41 – 27 – 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին չնորհակալութեամբ առացած է. – Այրի Տիկին Սիրուն Ձիվանեանի (ծնեալ՝ Զաքարեան) մահուան առթիւ, վճռան ծաղկեպատկի. – Էմիլեան ընտանիք 300 Ֆրանք Եկեղեցիին, Բալապեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Տ. Տէր – Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Պալեան, Տէր եւ Տիկին Համալեան Դաւիթ, Պ. Սուրէն Ղարիպեան, Մինասեան ընտանիք 50–ական Ֆ.:

Սահակ – Մեսրոպ Երէչախումբի անդամները Եկեղեցիին 100 Ֆ.:

Մաֆս Ղազիկեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէրտէրեան 300 Ֆ., Այրի Տիկին Անահիտ Ազարեան, Աթթոյեան ընտանիք 200–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ելէկեան Գաբրիէլ, Անկիսեան Յարութիւն, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ազարեան, Ղազիկեան 100–ական Ֆ.:

Աւագ Զագգալեանի մահուան առթիւ. – Սագի ընտանիք 200 Ֆ.:

Ագնիւ Փափազեանի մահուան առթիւ. – Ընտանիքի կողմէ 200, Քէնթիրեան ընտանիք 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վանոյեան, Պ. Մեսրոպ Քասքասեան 50–ական Ֆ., Տիկին Թէրզեան 50 Ֆ.:

U.G.A.B. PARIS

RENTRÉE SCOLAIRE

Le Comité des Dames de l'U.G.A.B. de Paris informe les parents intéressés que les cours de langue et de chants arméniens qu'il organise les mercredis après-midi à l'intention des enfants et adolescents âgés de 5 à 14 ans reprennent

—— le Mercredi 10 Septembre ——

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles - Paris 17ème

Pour tous renseignements complémentaires ou inscriptions téléphoner au
45 20 03 18
du lundi au vendredi de 10 à 17h.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսման (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս ֆիլմ մը՝ «Արիւնապարտը»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, ամն է Վերացման Սրբոյ Խաչին. Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, վարժապետութեամբ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4–ին, կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան – ոչհանով:

×

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ամն է Խաչի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10–ին, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանդիսաւոր կը կատարուի Վան Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սեպտեմբեր 14–ին, Կիրակի, Խաչվերացի առնի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ՝ դեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Նոյն օրը, ժամը 16–ին, կը կատարուի Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան՝ նախագահութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ

×

Սեպտեմբեր 15–ին, Երկուշաբթի. – Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 11–ին, կը կատարուի Հոգեհանդիսաւոր արարողութիւն, «Վան Համօրէն Ննջեցելոց»:

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 14, Կիրակի, Խաչվերաց Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին: Կը մատուցուի Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Յետ աւարտման պատարագի, տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի Մեծահանդէս Թափօր Անդաստան – Ոչհանով:

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց. Հոգեհանգիստ կը կատարուի – վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

voyages en arménie

vols directs
Paris - Erévan - Paris

DEPARTS :
02 et 16 OCTOBRE

Lic. A. 1037

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOCA TOURS
10, ave. du Prado
13006 MARSEILLE
Tél. 91 - 37 - 58 - 58

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11

JEUDI
11 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F

C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.310

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.310

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ՅԱՋՈՂ ՍԿԻՋԲ

Ֆութպոլի նոր մրցաշրջանը սկսած է բոլոր ճակատներու վրայ: Հակառակ ուրեմն մը ըլլալուն Ֆրանսայի չորրորդ բաժանումին մէջ, Վալանսի Հայ Մարզականը լաւ ոտքուրթիւն դործեց իր առաջին երկու մրցումներուն ընթացքին: Օգոստոս 31–ին հաւասար (0 – 0) արդիւնք մը ձեռք բերաւ Ֆէշլի մէջ, իսկ անցեալ կիրակի, իր դաշտին վրայ, վաստաւոր (4 – 0) յաղթանակ մը տարաւ Թանրի վրայ:

Յաղթանակ մը՝ որ անկասկած պիտի օրացնէ, յառաջիկայ մրցումներուն համար, խաղացողներուն վստահութիւնը: Վալանսի յաջորդ մրցակիցն է Լէօ Փիւ, որ վերջնոյն դաշտին վրայ, Սեպտեմբեր 14–ին: Կրնայ ըլլալ որ մրցումը տեղի ունենայ Շաբաթ օրն իսկ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԿՈՒ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ԱՏՈՒՈՑ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Համաձայն անցեալ մրցաշրջանի արդիւնքներուն, Հ· Մ· Ը· Մ· – Արծիւ եւ Մ– Թ'Անթուան պիտի արտաքսուէին Լիկերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգէն: Կը մնան սակայն նոյն դասակարգին մէջ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ աւելի բարձր դասաւորում ունեցող քանի մը ակումբեր անկանոնութիւններ դործած են եւ արժանացած վտարման: Այսպէսով, Վալանսն երկու ակումբներուն տեղ բացված: Պիտի չարունակեն ուրեմն պայքարիլ պատուոյ դասակարգին մէջ:

Երկուքն ալ նոյնիսկ սակայն քաղաքական չեն: Սէն – Թ'Անթուան պարտեցաւ Տիների մէջ (1 – 0), իսկ Հ· Մ· Ը· Մ·, Կափի մէջ, տկարացաւ երկրորդ խաղակէսին եւ յաղթուեցաւ (6 – 1):

×

ԲԱԺԱԿԱԽԱՂԵՐ

Ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակի առաջին շրջանին, Վիէն յաղթեց Շատ (2 – 0):

Ռեն – Ալբի լիկի բաժակին համար, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին, հակառակորդ պատի վրայ, (2 – 0)ով պարտուեցաւ Վէնսենէօյի խումբը, իսկ Վալանսի երկրորդ խումբը՝ որ այս տարի խաղած է լիկի մրցաշարքին մէջ, յաջողութեամբ վերջացուց իր առաջին բաժակախաղը (2 – 1) Լէօ – Փուղէնի դէմ:

Վալանսի Հ· Մ· Ը· Մ·ն ալ մասնակցեցաւ Տիժընիէնի բաժակին եւ յաղթեց (3 – 0) Վալանսի Ռէմիներնոցիներուն:

Ախոյեան մըն ալ դէպի Նիս՝ ուր Հայ Արդասիքը փոքր պարտութեամբ մը կրաւ առաջնութեան մրցաշարքը, (1 – 0) նոյն խումբին դէմ:

Վ· Մ·

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ՝ 8
ԳԱՐԲՈՎ՝ 6

Երկու մրցակիցներուն տարբերութիւնը աւելի պզտիկ դարձաւ 14–րդ խաղէն ետք, երբ Հրաժարած էր Գարբով, Երեքշաբթի օր, նամակով մը իրաւարարին: Ներկայիս, ուրեմն, Գասպարով կը յաղթէ 8 կէտով ընդդէմ Գարբովի (6) եւ պէտք միայն 4 կէտի պէտք ունի տէրը դնելու համար համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսին: 10 խաղ կը մնայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԻԼ ՏԸ ՎԻԼԻ Թղթատարական դրաւենեակին ահաբեկչական արարքին տէր եղան երկու կազմակերպութիւններ: Մէկը՝ ծանօթ է, քանի «Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն» է, որ երեք բանտարկեալի եւ դլխաւորաբար Իպրահիմ Ապտալլայի ազատ արձակումը կը պահանջէ: Միւսը, յարդ անծանօթ՝ «Ազատութեան եւ իրաւունքի կողմնակիցները»: Վիրաւորներուն մէջ, կան որոնք չատ ծանր վիճակի մէջ են, մէկն ըլլալով 3 տարու աղջնակ մը: Բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն կը սպառնայ ալ աւելի սաստկացնել իր գործողութիւնները, մինչեւ իր միակ պահանջին գործադրութիւնը (բանտարկեալներուն ազատ արձակումը): Ներքին նախարարը՝ Փասքուա Հարցազրոյցի մը ընթացքին, որ լոյս տեսած է Զորեքշաբթի օր «Քոթիտիէն»ի մէջ, կ'ըսէ թէ Ֆրանսա տեղի պիտի չտայ ահաբեկչութեան առջեւ: Փասքուա կ'ըսէ նաեւ թէ Ապտալլա ընկերվարականներու ժառանգութիւնն է: Արդարեւ կը թուի որ նախկին կառավարութիւնը յանձն առած էր արագօրէն ազատ արձակել Ապտալլան Ֆրանսայի Փէյրուլի փոխարէն (առեւանդուած Տրիպոլիս 1985 Մարտ 24–ին եւ ազատ ձգուած Ապրիլ 2–ին): Ամէն պարագայի մէջ, նախարարին համար Ապտալլայի հարցը արդարադատութեան կը վերաբերի:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԼՅՐՈՒԹի մէջ, առեւանդուած է ամերիկացի մը եւս՝ Ֆրանք Ռիա, 53 տարեկան, որ անօրէնն էր ամերիկեան մասնաւոր վարժարանի մը՝ Լիպերնիզ Ինթերնէշընըլ Սճուլ: Ամերիկային ամուսնացած էր սուրիացի կնոջ մը հետ եւ զաւանափոխ եղած, բայց իր մահմետականութիւնը չբաւեց որ չառեւանդուի Իսլամական ձիհատին կողմէ:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ հաղորդակցութիւնները պիտի սպեն չաստիսօներուն համար, աշխատանքի ժամերուն (8–էն 18), այսինքն հիմնական սակը, որ ցարդ քսան վայրկեանը անգամ մը կը կրկնուէր, 6 վայրկեանի կ'իջնէ: Միւս կողմէ, սակայն, հիմնական սակը, որ 0 Ֆ· 77 է ներկայիս, Հոկտեմբեր մէկէն 0 Ֆ· 74–ի կ'իջնէ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետ՝ Քոհլ Փարիզ եկաւ, առջի օր, եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ Նախագահ Միթերանի եւ նախարարապետ՝ Շիրաքի հետ: Խօսակցութեանց դլխաւոր նիւթը անշուշտ ահաբեկչութիւնն էր եւ հաւանական կը նկատուի, որ ի մօտոյ Եւրոպայի Ներքին նախարարներու ժողով մը դումարուի:

ԶԻԼԻի մէջ ընդդիմադիրներու դէմ հետապնդումները կը սաստկանան: Առեւանդուած երեք ընդդիմադիրներու դիակները գտնուած են: Մէկը ծանօթ լրագրող մըն էր: Միւս կողմէ ի նպաստ Փինոչէի ցոյց մը կազմակերպուած է եւ մեծ նշանէրը առիթն ալ կ'օգտագործէ, աւելի հիմնական ձեւով մաքրագործելու համար, ով որ ընդդիմադիր կը նկատէ:

ԼՍՈՂԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ «բարձր հեղինակութեան» նախագահուհին՝ Միչէլ Քոթա իր հրաժարականը տուաւ, ինչ որ անակնկալ մը չէր: Ծանօթ է, որ նոր լիշանութիւնները որոշած են փոխարինել այս մարմինը եւ նոր մը հաստատել, մկրտուած՝ «Ազատութեանց եւ հաղորդակցութեան ազդային յանձնախումբ», որ 9–ի տեղ 13 անդամներէ պիտի բաղկանայ:

ՊՈԼՍՈՑ սինակոկին ոճրափորձին պատասխանատուները կը յուսակտրեն եւ երկու հոգեվարքի քոմանտոյի մը վարկածը կը հաստատուի: Դատախազին համաձայն ջարդը 10–էն 15 վայրկեան տեւած է: Յուշարկատուրութեան ներկայ կ'ըլլայ Իսրայէլի սեֆարատ Բարբին, Թրքական իշխանութիւնները մերժած ըլլալով կառավարական անձնատուրութեան մը մասնակցութիւնը: Միւս կողմէ, Պինկէօլի մէջ, Ռեֆահ կուսակցութեան (կրօնամոլ, էրպաքանի նախկին Միլլի Սէլամէթի յաջորդ) պարագլուխը՝ Ահմէտ Թեքթաշ յայտարարած է որ Հօզալ պէտք է հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ, որովհետեւ սինակոկին համար «Ազատութեան Տունը» ըսած է, մինչ Ազատութեան տունը միայն մզկիթը կրնայ ըլլալ: Աւելցուցած է թէ դէմ ըլլալով հանդերձ ահաբեկչութեան, կարելի է հասկնալ եղածը, որովհետեւ Հրեաներն ալ Սապրա եւ Շաթիլա պատեհութեան չարդած են:

ՍԱՑՏԱՑԻ (հարաւ – Լիբանան) պատեհութեան կայան մը ռմբակոծած է, Զորեքշաբթի առաւօտ, իսրայէլեան օդուժը, այն պատճառաբանութեամբ թէ դպրոցական չէ, այլ՝ ահաբեկչական բոյն:

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍի դատարանը անպարտ արձակեց Պէյք Սապաթի նախկին երգիչը՝ Օզի Օսպըրկ, որ ամբաստանուած էր անձնասպանութեան մղած ըլլալուն համար իր վրայ հիացողներէն մէկը – փաճի մը–, որ գնդակ մը պարպած էր դանկին մէջ, լսելէ ետք «սիւխտա սալիւսիոն» երգը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՕԳՈՍՏ· 29 – ՍԵՊՏ· 5)

ՍՓԻՒՌՔի ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սփիւռքի զանազան դպրոցներէ Օգոստոսին Հայաստան հրաւիրուած հայ ուսուցիչներու խումբը Օգոստոս 20–ին ընդունուած է վարչապետ Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ: Յանուն կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի, գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումի եւ նախարարաց խորհուրդի Ֆաղէյ Սարգսեան ողջունած է հիւրերը եւ յաջողութիւն մաղթած անոնց մանկավարժական գործունէութեան մէջ. ապա Վարչապետը խօսած է Հայաստանի տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացման մասին: Յանուն ուսուցիչներուն Հայաստանի կառավարութեան չնորհակալութիւն յայտնած է Ա· Զազարեան (Լոնտոնէն): Ընդունելութեան ներկայ եղած են Վարչապետի տեղակալ Սուրէն Աւետիսեան, Լուսաւորութեան նախարար Սեմէոն Հախումեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Կարլէն Դալլաքեան:

×

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆի ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՅԱՒԵՐԺԱՅՈՒՄԸ

Երեւանի երաժշտական – մանկավարժական ուսումնարանը այսուհետեւ կը կոչուի Առնօ Բաբաջանեանի անունով: Ուսումնարանը քանի տարուան անցեալ ունի· ցայժմ տուած է 2000 շրջանաւարտներ, որոնցմէ 400–ը յետագային յաջողութեամբ աւարտած է Երեւանի եւ Խորհրդային Միութեան այլ քաղաքներու բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները: Ուսումնարանի շրջանաւարտներէն են Գեղամ Գրիգորեան, Գլինկա մրցումի դափնեկիրը Անահիտ Հայրապետեան, ինչպէս նաեւ անդրկովկասեան մրցումներու չատ մը դափնեկիրներ: Առնօ Բաբաջանեանի յիշատակի յաւերժացման նպատակով անոր անունով կոչուած է նաեւ Երեւանի Տարատ – արեւմտեան շրջանի նորակառոյց փողոցներէն մին:

×

ՏԱԹԵՒԻԿ ՍԱՋԱՆԴԱՐԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհրդային երաժշտական արուեստի գարգացման իր բերած նպաստին ի գնահատութիւն, Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ամպիոնի վարիչ Տաթեւիկ Սաջանդարեան Խորհ· Միութեան գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով պարգեւատրուած է «Ժողովուրդներու բարեկամութիւն» շքանշանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՆԿԱՐԻՉ ՍԵՐԳԷՅ ԱՐՈՒՏՋԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» *օրաթերթի Օգոստոս 30–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Օգոստոս 27–ին Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է նկարիչ Սերգէյ Աւետի Արուտչեան: Ծնած էր 1912–ին՝ Պաքու: 1930–ին փոխադրուած է Երեւան եւ ընդունուած Բազմարուեստից հիմնարկի ճարտարապետական բաժինը, զոր աւարտած է 1936–ին: 1930–ական թուականներէն Սերգէյ Արուտչեանի քաղաքական ծաղրանկարները հրատարակուած են միութենական եւ Հայաստանի մամուլին մէջ: 1939 – 1948 թուականներուն եղած է Սունդուկեան թատրոնի դլխաւոր նկարիչը եւ ձեւաւորած բազմաթիւ ներկայացումներ: Իրրեւ բեմադիր – նկարիչ մասնակցած է նաեւ «Սեւանի ձկնորսները», «Քաջ Նազար», «Լեռնային լճի դաղտնիքը», «Պատուի համար» եւ այլ չարժանկարներու պատրաստութեան: Տարիներ եղած է «Ոդնի» հանդէսի գլխաւոր նկարիչը եւ Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան վարչութեան պատասխանատու քարտուղար: Իր գործերը կը դտնուին Հայաստանի պետական պատկերասրահի, Խարբերդի թատերական արուեստի թանդարանին մէջ:*

«JEUNE AFRIQUE»

LE DROIT A LA MEMOIRE

Մարսէլ Փէժիւ չահեկան գրախօսական մը ստորագրած է Թէօն – Աֆրիքի վերջին թիւին մէջ (Սեպտեմբեր 10, թիւ 1340) նուիրուած Լեփսիուսի ժողված եւ ներկայացուցած դիւաններուն: Հատորը, ինչպէս ծանօթ է, լոյս տեսաւ վերջերս Ֆայար հրատարակչականին կողմէ, Ալֆրէտ Կրոսէրի յառաջաբանով:

Փէժիւ, նախ կը չեշտէ ինչ որ վատթարագոյն կը նկատէ անարգարութեան եւ ոճիրներու զոհ ժողովուրդի մը համար, այսինքն՝ անոնց գոյութեան իսկ ուրացումն է: Ցիչելով այլ ցեղասպանութիւններ, որոնք ընդունուած են պատասխանատուներուն կողմէ, կ'ըսէ թէ կայ սակայն ժողովուրդ մը, որու կը մերժուի «չիշողութեան այդ իրաւունքը», այսինքն՝ Հայ ժողովուրդը: Այդ իսկ պատճառով, դոհունակութեամբ կ'ողջունէ որեւէ հատոր, որ ճշմարտութիւնը կը բերէ ընդդէմ սուտին եւ մոռացութեան: Ապա, երկարօրէն կը ծանրանայ հատորին փաստաթուղթերուն վրայ:

«ՅՈՒՍԱՍ»Ի ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՏԱՍՆԱՄՅԱԿ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ՀԵՏԱԶՈՏՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբերի 26-ին եւ 28-ին Մոսկվայի Օփերայի դահլիճում տեղի ունեցած հանդիսավոր հոգեպարտադիր մի միջոցառում էր, որի մասին ամբողջ երկրի հետազոտողները գիտեն, ինչպես նաեւ՝ ամբողջ աշխարհի։ Ես ինքս էլ, որ ներկա էի այդ հանդիսավոր միջոցառմանը, ամեն անգամ, երբ հիշում եմ այդ օրերը, ինձ համար անսպասելի հուզմունքի մեջ եմ ընկնում։ Ինչո՞ւ։ Ես ինքս էլ չգիտեմ։ Գուցե այն պատճառով, որ ես ինքս էլ մասնակցում էի այդ հանդիսավոր միջոցառմանը

ԳԻՐՔ ՄԸ՝ ԳԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Այս օրերուն, երբ աշխարհի ճառարակ սիրող հասարակութեան ուշադրութիւնը սեւեռած է Գարիկ Գասպարով – Անատոլի Կարպով փոխ – վերջի մրցումին վրայ, հետաքրքրական գիրք մը լոյս տեսած է «Սովետական Գրող» հրատարակչական տունէն: Հեղինակն է Գագիկ Յակոբեան. գիրքին խորագիրը՝ «Տասներեքերորդը»:

Ճառարակի զրականութեան մէջ ծանօթ է Գագիկ Յակոբեանի անունը: Ան հեղինակն է հետաքրքրական քանի մը գիրքեր: Եւ ահա, անոր «Տասներեքերորդը» ախիրուած է ճառարակի աշխարհի ամէնէն երիտասարդ ախոյեանի՝ Գարիկ Գասպարովի կեանքին ու ճառարակի մարզին ներս արձանագրած նուաճումներուն: Ներկայացուած են նաեւ 22-ամեայ կրոսմայսթէրէն դանազան տարիներու լաւագոյն խաղերը, որոնք պատուհասական մեծ դժուարութիւն կը պատճառեն:

Հեղինակը բծախնդրօրէն անդրադարձած է երիտասարդ ախոյեանի կենսագրութեան ու նուաճումներուն, ձգտած է ներկայացնել այն ընորոշ դէպքերն ու եղելութիւնները, որոնք կարեւոր նշանակութիւն ունեցան Գասպարովի մարզական յառաջդիմութեան համար:

Հատորին «Արտասովոր մանկութիւն» ժամին մէջ կը խօսուի երիտասարդ ախոյեանի մանկութեան տարիներուն մասին: Տակաւին փոքր տարիքէն երեւան եկած են Գասպարովի արտասովոր ընդունակութիւնները: Գարիկ Գասպարով ծնած ու մեծցած է հայ ընտանիքի մէջ: Իր պապը՝ ճարտարապետ – նաֆթագործ Նազին Գասպարով, Լենկորանի Ղարաբաղի Հադրութի շրջանի Հադրութ գիւղէն էր: Տատը՝ Սուսաննա, բարձրադոյն ուսում առած է Մոսկուա, բազմակողմանի զարգացած կին էր եւ մեծ դեր խաղացած երախաներու դաստիարակութեան մէջ: Գարիկի մայրը՝ Քլարա, հեռու չէ հարազատ եւ տան մէջ՝ ամէնէն հին, խաղտուն խաղը՝ ճառարակը, մեծ տեղ ունէր: Քլարա կ'ամուսնանայ ուսանողական տարիներու ընկերոջ՝ Կիմ Վանչոյանի հետ, եւ ամուսնոյն հետ կ'ապրի իր ծնողքներուն տունը: 1970-ին անդորք հիւանդութեամբ իր մահկանացուն կը կնքէ Վանչոյան: Ճառագային նահն Գասպարով կ'որդեգրէ 11-ամեայ Գարիկը. երբ կը թեւակոխէ 16 տարիքը մականուն ընտրելու առիթը կը ներկայանայ, Գարիկ իր անձնաթուղթին մէջ, ազգութեան դիմաց կը գրէ՝ Հայ:

Ակիզբը տան երէցները երաժիշտի ապագայ կը դուշակէին անոր, սակայն, երբ ընտանեկան սովորական մրցումի մը ընթացքին Գարիկ անակնկալ կերպով ցուցադրեց ճառարակի դիտակի իր հնարած քայլը, այլեւս, կասկածէ դուրս էր որ ճառարակը տիրակալի իրաւունքով տեղ պիտի գրաւէր անոր կեանքին մէջ:

Այսքանը՝ մանկութեան մասին: Ապա հեղինակը քայլ առ քայլ «կը հետապնդէ» իր հերոսը, կը հետեւի անոր յառաջդիմութեան: Կարեւոր թուականներ ու փաստեր կը մէջբերէ Գարիկի կենսագրութեան: Գարիկ տասը տարեկանին վարպետութեան թեկնածու էր, տասներեքին՝ Մոր. Միութեան պատանիներու կըրկնակի ախոյեան, տասնեւչորսին՝ խորհրդային ճառարակի պատմութեան մէջ ամէնէն կրտսեր վարպետը, տասնեւվեցին՝ միջազգային վարպետ, տարի մը ետք՝ միջազգային կրոսմայսթէր, իսկ 18 տարեկանին կը նուաճէ Մոր. Միութեան ախոյեանի տիտղոսը: Քանի մը ամիս ետք կը յաղթահարէ յաւակնորդներու մրցաշարքի առաջին արգելքը, այնուհետեւ՝ նաեւ երկրորդը: 21 տարիքը չբոլորած ան կը դառնայ աշխարհի ախոյեան Անատոլի Գարբովի միակ մրցակիցը, իսկ տարի մը ետք պարտութեան կը մատնէ զինք...

Այս ճամբան, սակայն, Գարիկ Գասպարով դիւրութեամբ չէ կտրած, ինչպէս կրնայ թուիլ առաջին հայեացքէն: Գիրքին հեղինակը հոդերանական խոր վերլուծումով եւ ընորոշ փաստերու մեկնաբանութեամբ ցոյց կուտայ, թէ ինչ դժուար արգելքներ յաղթահարած է պատանի տազանդը, ինչ կամք ու յամառութիւն ցուցաբերած այդ բարձունքը նուաճելու համար: Գասպարով աչքի կը զարնէ աշխատասիրութեամբ, նպատակին հասնելու յամառութեամբ, մարզական արդիւնքները առարկայօրէն գնահատելու կարողութեամբ:

Հատորին «Դէպի բարձր հասարակութիւն», «Ոսկի մետալների հոսք», «Ճնոպարհ դէպի չամպատային Օլիմպոս» եւ միւս բաժիններուն մէջ Գասպարով կ'ներկայ իր «ամրողջ հասակով», իր թարմ խօսքով ճառարակի մարզին ներս, իր հրաշալի խաղերով, իր ցնցող յաղթանակներով, մտահոգութիւններով եւ յուզումներով:

Ապա կը խօսուի պատանիին պատկառանքին մասին դէպի իր ուսուցիչները՝ Մ. Բոտվիննիկ, Տ. Պետրոսեան եւ ուրիշներ:

Լայն են ճառարակի աշխարհի ախոյեանի հետաքրքրութեան սահմանները, ան կը հրապուրուի զրականութեամբ, արուեստով, մնայուն աշխատակիցն է ճառարակի կարդ մը հրատարակչականներու:

Գիրքին մէջ հետաքրքրական զրուցներ կան Գասպարովի հետ տարբեր տարիներ լրագրողներու վարած հարցազրոյցներէն: Այս օրերուն համար, խիստ ընորոշ է ահա հետեւեալ հարցումն ու պատասխանը.

– Ի՞նչ է ձեր կարծիքը փոխ – վրէժի մրցումի մասին:

– Այդ հարցումին միշտ կը պատասխանեն տարբեր ձեւով՝ կախում ունի դէպքէն: Ախոյեանը ամրողջ դարաշրջան մըն է ճառարակի մէջ: Ճանկարծ ան կը պարտուի պատահականօրէն, օրինակ, հիւանդ կ'ըլլայ: Փոխ – վրէժը անհրաժեշտ է: Ահա ուր է արգելքը: Ճառակնորդը յաղթելով, ինքը կը դառնայ «դարաշրջան»: Անվերջ փոխ – վրէժներ կ'ըլլան ... Դուցէ դանդաղ միշտ չէ, որ պէտք է կազմակերպել, այլ միայն այն պարագային, երբ ախոյեանը կը պարտուի, ըսենք՝ 5 – 6 հաշուով...»:

Գարիկ Գասպարովի մասին չատ հետաքրքրական կարծիքներ յայտնած են համաշխարհային հռչակ ունեցող կարպ մը դէմքեր՝ Տայմանով, Կուֆելտ, Լիլիէնթալ եւ ուրիշներ, որոնց կարծիքները տեղ գտած են հատորին մէջ: Խօսք տրուած է նաեւ ախոյեանին մօրը՝ Քլարա Գասպարովայի. «Վերջին խաղէն անմիջապէս յետոյ ես դիս զսպել չկրցայ: ... Երբ Գարիկ ուրախ վեր բարձրացուց ձեռքերը՝ ողջունելով դահլիճին մէջ հաւաքուած մարզասէրները, հառաչարար, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ինքզինքս այդքան երջանիկ զգացի...»:

«Տասներեքերորդը» լոյս տեսած է 30 հազար տպաքանակով, որ վկայութիւն մըն է Հայաստանի մէջ ճառարակի լայն տարածման մասին:

Ռ. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՐԺԱՆԹԻՆի Հանրապետութեան փոխնախարհ տոքթ. Վիքթոր Մարթինէս Օգս. 24–ին ընդունած է Պէյրութի «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի տնօրէն Հրաչ Տաճնապետեանը, որ Հարաւային Ամերիկա այցելած էր արձակուրդներու առթիւ: Հրաչ Տաճնապետեան, որուն ընկերացած է հայկական պատուիրակութիւն մը, բաղկացած Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի անդամ եւ Հարաւ. Ամերիկայի կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկերներէ, շնորհակալութիւն յայտնած է Արժանթինի կառավարութեան եւ ժողովուրդին ցուցաբերած հայանպաստ կեցուածքին համար: Խօսակցութիւնը կեդրոնացած է Հայութիւնը եւ Հայ Դատը յուզող հարցերու շուրջ եւ փոխ – նախագահը անդամ մը եւս հաստատած է իր համակրանքը հայ ժողովուրդին եւ անոր իրաւունքները ճանչնալ:

Պուէնոս Այրէսի մէջ Հրաչ Տաճնապետեան հանդիպում մը ունեցած է հայկական վարժարաններու անճնակազմերուն հետ: Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ հանդիպումին ներկայ եղած են շուրջ 50 ուսուցիչներ եւ տնօրէններ: Ճեմարանին տնօրէնը խօսած է Լիբանանի հայ կրթական կեանքին մասին ընդհանրապէս, ծանրանալով յատկապէս քաղաքացիական պատերազմի եւ անապահովութեան պատճառով վերջին տասնամեակի դժուարութիւններուն վրայ:

Հրաչ Տաճնապետեան իր շրջապտոյտի ընթացքին այցելած է նաեւ Ուրուկուէյ, Ներսէսեան կրթ. հիմնարկութիւն: Օգս. 15–ին, հայկական պատուիրակութեամբ մը ան այցելած է Ուրուկուէյի Մորդըդարանը եւ ընդունուած Մերակոյտի դեկավար դէմքերուն կողմէ, որոնց պարզած է այն նշանակութիւնը, որ ունի անոնց ցուցաբերած հայանպաստ կեցուածքը ի խնդիր մեր դատի հետապնդման 1970–էն ի վեր: Իրիկունը, Ներսէսեան վարժարանի սրահին մէջ, դասախօսութիւն մը տուած է «Հ. Ց. Դաշնակցութեան քաղաքական առաջադրանքներու հոլովոյթը» նիւթին շուրջ:

Յաջորդ օրը, Հրաչ Տաճնապետեան այցելած է Վռամեան ակումբը եւ զրոյց ունեցած երիտասարդներու եւ պատանիներու հետ, ապա՝ «Կոմիտաս» ճաշնամփռւռ եւ Հայ Դատի գրասենեակ: Օգս. 17ին, Վռամեան ակումբին մէջ ճաշ մը տրուած է ի պատիւ հիւրին:

×

ԼՈՆՏՈՆի մերձակայքը գտնուող Զալֆոնթ Հայկի մէջ, Օգս. 10 – 21, տեղի ունեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համազգուխային գ. բանակումը, մասնակցութեամբ 300 ակումներու եւ խմբապետներու՝ Արժանթինէն, Աւստրալիայէն, Քանատայէն, Մեծ Պրեթանիայէն, Նահանգներէն, Բուէնոս Այրէսէն, Ցորտանանէն, Ֆրանսայէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն, Յունաստանէն եւ Անգլիայէն: Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչութենէն վեց անդամներ մասնակցած են բանակումին, որուն պաշտօնական բացումը կատարուած է Օգս. 12–ին: Բանակավայրը այցելած են շրջանին քաղաքապետը, Լոնտոնի ակումտապետը եւ այլ անձնաւորութիւններ, որոնք իրենց հիացումը յայտնած են բանակումի կազմակերպութեան եւ հոն տիրող կարգապահութեան համար: Օգս. 17–ին տեղի ունեցած է երդման արարողութիւնը, որուն ներկայ եղած են 600 Հայեր: Ծնած առած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի Լոնտոնի մասնաճիւղի, կեդր. վարչութեան ատենապետները, Թեհրանի Հայոց Առաջնորդ Արտակ Աբբ. Մանուկեան եւ Լոնտոնի Հայոց Առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկ. Կիպիրեան: Գործադրուած է սկաուտական եւ դեղարուեստական յայտագիր մը: Բանակումի օրերուն տեղի ունեցած են պատմութեան, աշխարհագրութեան, ինչպէս նաեւ մարզական մրցումներ:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պարբճեան» սրահին մէջ, Օգս. 17–ին նշուած է Մայրերու Օրը, նախաձեռնութեամբ Եկեղեցասէր Տիկնոջ, Հ.Օ.Մ.ի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Տիկնոջ Ճանճնախումբերու: Բացումը կատարած է Սիլվիա Խոսա: Գրիգոր Փանոսեան չեշտած է հայ մօր դերը անցեալին: Գեղարուեստական բաժինին մասնակցած են ազգային վարժարանի աշակերտները: Փակման խօսքը արտասանած է Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան:

ՊՆՈՒԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Միսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ Ա.ԶԱՏԵԱՆ

1906–էն մինչեւ իր մահը երկարող ժամանակին մօտենալ, առանալ անկէ կարեւի մանրամասնութիւնները, անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի, տալու համար կենդանի նկարագիրը Մեծարենցի կեանքին ու անոր զրական գործունէութեան:

Թօփ – Գարու օրրանը կ'ըլլայ իր տատանքին. ուրկէ յայտնուեցաւ բուն Միսաք Մեծարենցը եւ ուրկէ մամուլին յանձնեցաւ իր երկու գործերը Ծիածան եւ Նոր Տաղեր:

Այն մօտաւոր թուականէն, ուր զբպոցի զրաեղանները ձգած զինքը կրծող անհին հալածումովը՝ կեանքի մէջ մրցելու յուսահատ ճիգ մը ըրաւ. թէեւ զինքը որ պատրանք մըն էր իր զգուած եղբայր, կեանքը՝ հիւանդութեան անկո – զինը եղաւ իրեն համար: Հազիւ թէ զարնան կենսատէս օրերուն, իր մսկոտ ու նիհար մարմինը տաքուկ արեւի ճառագայթներուն ապաստանած, տկար քայլերով կը համարձակէր քաղաք իջնել, խմբագրատուն մը կամ տպարան մը այցելելու՝ զրպանի քանի մը ձեռագիրը ատանալու համար, որոնք կը փնտռուէին ու կը խնդրուէին: Ու կը վերադառնար Թօփ – Գարու, իր տունը՝ բանջարանոցներու եւ հովասուն պարտէզներու մէջ սքօղուած, հանդչեցնելու իր յոգնած մարմինը: Աչնան սարսուռները ու ձմրան կծու ցուրտը կը փակէին, դամուած կը պահէին զինքը, իր խցիկին մէջ, իր զբքերէն դեղի սրտակներէն շրջապատուած, ալեւոր ծնողքին դուրդուրոտ հոգածութիւնը միայն ունենալով մրխիթարանք»:

Ճակատաբաց փողոցի մը անկիւնը կը բնակէր Մեծարենց. դեղնուկ տան մը մէջ: Վերնայարկ էր իրեն յատկացուած սենեակը, եւ անոր պատուհանները՝ հիւսիսի առողջ շունչովը կենդանի: Իր առօրեայ կեանքը կանոնաւոր էր: Ձկր ձանձրանար երբեք: Կը սիրէր աւելի ժամանակ անցընել պարտէզներու մէջ, ծառերու շուքին տակ կարդալով: Իրիկունները կ'ելլէր պատի շրջակայ բերդերու կողմը, յոտյ կը դառնար իր բոյնը երգելու – կը գրէ Տ. Գասպեան – «ա՛յնքան զգայուն ու դառնօրէն ապրուած իր քերթուածները, անոնցմով տառապելու, անոնցմով երջանկանալու, անոնցմով հիւծելու, անոնցմով անմահանալու համար»: Աբդալեւ ան 1906–ի ամրան էր որ տուաւ իր ամէնէն յաջող բանաստեղծութիւնները՝ Լիտեր (Անաւուն եւ Ադբիւրէն Դարձին), Ջրտուխ, Աստուածամարի հեւալն:

Ամէն օր համաձայն բժիշկի պատուէրին, մօտակայ նպարավաճառէն կ'երթար կշռուելու: Երբեմն ալ մինչեւ չուկայ՝ դնուտի մը համար:

Թօփ – Գարուի դեղագործը յայտնած էր տոքթ. Գասպեանին թէ՝ «ինք յանձնառու է ձրիօրէն դեղ հայթայթել Շաւասպին, եթէ հաւանի»: Կը քաշուէին սակայն այդ բանը ըսելու, որովհետեւ կը վշտանար Միսաք. չէր ուզեր որ արդահատին իր վրայ, արդէն չէր հաւատար թէ ինք հիւծախտ է:

Մեծարենցի բարեկամները յաճախակի կուգային մինչեւ Թօփ – Գարու, իրենք ալ «բնութենական ըմբռնչում մը, գրագիտական վայելք մը» անցընելու համար:

Կը բանանք հոս Օրագիրը Տոքթ. Գասպեանի, որ 906–ի աշնան քանի մը ընկերներով կ'այցելէ Միսաքին ... «Կը բախենք դուռը, վարանոտ, երկիւղալի հարուածով մը. – արտազարկն իսկ մեր սրբտերուն. – մտահոգ ներսի վիճակին:

Ինքն իսկ Մեծարենց, ներքածզօտ աչնան վարդ, դէմքին հիւանդ կարմիրովը, մըտածկօրէն ժպտուն, ամչկոտ աղջկայ պէս չշնչախօս, չիկնոտ:

Անակնկալին հրճուանքը երկկողմանի է, ի՛նչպէս յայտնենք իրարու. հոգիները կը կարղացուին արդէն դէմքերու վրայ եւ հարկ չկայ որ սովորական ոամկութեան բանաձեւերը մէջտեղուին:

Յրատաւութենէ մը ցնցուած, տարապարհակ գնացքէ մը պարտաւած, Մեծարենց քիչ մը շեշտուած զգացեր է իր առողջութեան քայքայումը, որուն նեցուկը բնութենէն կ'ուզէ ինք, աղքատ տըղայ. – օդէ՛ն, ջուրէ՛ն, Արեւէ՛ն:

Մեր այցելութիւնը կ'ուրախացնէ քերթողը, որ իր հիւծումին ակնարկութիւններ ընելէ կը զգուշանայ, ինչպէս որ մենք ալ վերապահօրէն կը վարուինք զինքը չնեղելու համար:

Միայն երբեմն, չա՞տ անցողակի, իմ բժշկական լուսաբանութիւններս կը հարցասիրէ, վախնալով աւելի խորերը երթալէ: Բայց, ուշիմ տղայ, զգայուն հոգի, դիտէ, ա՛հ, դիտէ՛ իր բուն վիճակը: Մինչեւ վերջալոյս մեր եղբայրական կապտանները չնչելով, միեւնոյն տաճն մտքի նկութիւը ալ մշակելով, կը բաժնուինք Մեծարենցէն, վերահաս պիչերին մէջ, իր ցաւերուն հետ մինակ ձգելով զինքը, որուն վերակոչման հրաւէրը՝ խանդաղատանքով կը լսենք դեռ, հովին սպառը մեներգին հետ»:

Մեծարենց գարձած էր «խանդաղատ, չատ յանկուցիչ» քերթող մը: Ուրախալի բան էր անոնց «Հոգիներ»ու հաւաքոյթը: Բժշկուհին, «խեղճասատ մարգարիտը» վահրամ, Տոքթ. Գասպեան եւ «մեռաքանուրը բանաստեղծը» Միսաք Մեծարենց, ասոնք ամէնէն չատ կուգային իրարու մօտ, կը խօսէին գրականութեան եւ «խոհալ սեռեր»ու վրայ. «խանդաղատապին» մտերմութեան արտայայտութիւններ տեղի կ'ունենային եւ երգ՝ բժշկուհիին կողմէ:

(Շար. 9)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Փոթէ, Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաճեան, Պ. Տընի Փոթէ, Պ. Ժրանսիս Փոթէ, Պ. Ժերար Թաճեան, Այրի Տիկին Սթեֆան Օսմանճեան – Վասէօր, Այրի Տիկին Կարապետ Օսմանճեան, Այրի Տիկին Արշակուհի Դաւթեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ պրաւոր յաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՍՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Տիրուհի Օսմանեանէ)

մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն՝ Ասատուր 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաչ»ին իր դասընկերոջ՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւով։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին յաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեանի՝ Վարդգէս Մելքոնեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, Թատերական ներկայացում «Փիրմնազ» Թատրոնին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակութային Տան Թատերախումբին կողմէ։

×

Կաթոլիկ Խաչի Սեւբան - Լիվրի Կառավանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ ։

×

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26, ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՕՐ–ը։ Հանդիսութիւն՝ ի նպաստ Խաչի Եկեղեցւոյ Մխոբեայ վարժարանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարիամ Թէմիրեանի *մահուան առթիւ. – Պուլվար Օսմոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը սուգած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Սայրին Նշան, Տէր եւ Տիկին Սայրին Պարգեւ, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան Մկրտիչ, Տէր եւ Տիկին Ա. Խէնթէմուրեան, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան Նազարէթ, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէրտէրեան, Պօղոսեան Սահակ, եւ Ասեմեան Մխիթար 500–ական Ֆ.։*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ի Ս Ի

Իսիլ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի դասընթացքները, Շաբաթ օրեր ժամը՝ 8·30–էն 12·30։ Կը դասաւանդուին լեզու եւ խօսակցութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար։

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։

Հեռաձայն։ – 46 – 44 – 28 – 52

×

ԱՆԻԷՆ – ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ
ՔՈԼՈՄՊ

Անիէն – Պուա – Քոլոմպ, Քոլոմպ եւ շրջանի Հայկ. Գառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Շաբաթ օրերէն, Սեպտեմբեր 10–ին։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 9 – 12 եւ 14 – 16։

Ծնողքները կը հրաւիրուին առաջնորդել իրենց զաւակները։

119, rue Hoche - Colombes

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Շաբաթ օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝

Սեպտեմբեր 17–ին

– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար։

– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն։

– Գրականութիւն։

Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա. կամ Բ. լեզու եւ օփսիոն։

Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17 ։

Ուսուցչական որակաւոր կազմ։

Մասնաւոր դասեր չափահասներու համար։

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան Վարչութեան։

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԼԻՈՆ – ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն փոքրերու համար

Ամէն Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ, ժամը 14–էն սկսեալ Աբովեան սրահին մէջ, Քէ Բաժօ թիւ 1 (Վիէն)։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 17–ին։ Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 74 – 85 – 18 – 05 *կամ՝* 74 – 85 – 72 – 34 *թիւերուն։*

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ

Պուլվար Օսմոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5 ։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԱՋՎԵՐԱՑ

Ս. ԾՈՒԼՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, տօն է Վերափոխման Սրբոյ Խաչին. Խաչվերաց է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին։

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, զեկավարութեամբ Կոմիտաս Գէորգեանի։

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4–ին, կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան – ռէհանով։

×

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, տօն է Խաչի։ Ցիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանդիսատ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

×

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՓԵՏՐՈՍ ԱՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Խաչվերաց։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին, պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Երեկոյեան ժամը 5–ին, Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան կը կատարուի։

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ, ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30, պատարագ՝ ժամը 10·30։

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սեպտեմբեր 14–ին, կիրակի, Խաչվերացի տօնի առթիւով, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ՝ զեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Նոյն օրը, ժամը 16–ին, կը կատարուի Խաչվերացի Թափօր – Անդաստան՝ նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆԻ

×

Սեպտեմբեր 15–ին, Երկուշաբթի. – Ցիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 11–ին, կը կատարուի Հոգեհանգստեան արարողութիւն, «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 14, կիրակի, Խաչվերաց Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։ Կը մատուցուի Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ցետ աւարտման պատարագի, տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի Մեծահանդէս Թափօր Անդաստան – Ռէհանով։

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց. Հոգեհանգիստ կը կատարուի – Վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN

CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)

ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR

Direction

OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.

Chœur et Orchestre

Au programme :

GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

Dimanche 28 Septembre à 15 h.

A CAPELLA

Au programme :

KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
du lundi 1er au vendredi 19 Septembre, de 9h à 12h au Centre Culturel de l'Eglise Arménienne - 339, ave. du Prado, 13008 Marseille -
Tél. : 91 - 77 - 84 -70
du samedi 20 au samedi 27 Septembre à l'OPERA de MARSELILE.
PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.

tél. 42. 89.27.47

"Բացառիկ գնով «Ծառաչ»ի բաժանորդների համար"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
12
VENDREDI
12 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 863 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.311 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.311

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ՝ ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻԻՐ

«Պողպատէ կարգինալ»ը խորագրած էին Մանոնի աշխատակիցները, այն երկար պատմը զոր նուիրած էին՝ Էտուար Պալատիւրի: Փոխվիտուէն ի վեր, միշտ ալ մէկ գործող մարդ մը, որ յանկարծ կը ներկայանար հեռատեսիլէն, ձեւով մը քննութիւն կ'անցընէր հանրութեան առջեւ:

Մարդը, որ պետական դէմքի ծանրութիւն ունի, կը համապատասխաններ իր տարիքին՝ կիրթ, լուրջ, ծանրախոհ, խոհեմ, թերեւս մինչեւ իսկ քիչ մը ձանձրացուցիչ, քանի որեւէ պարագայի չկրցին զինք մարժիր դէմքին վրայ եւ միշտ կը պահէ նոյն հանդարտ կշռոյթը:

«Մանոն» երկար կը ծանրանար այս անհաւօք մնացած հանրածանօթ նախարարին վրայ, տեսակ մը «նախարարապետ» այնքան մտերիմ է Շիրաքի եւ կը նայի միշտ խորհրդատուն: Կարելի չէ, անշուշտ, այս անգամ ալ խուսափիլ խօսիլ մարդուն ծագումին վրայ, որ առաջնորդ կը «չահագրգռէ» Հայերը: Հայր Պալատիւր ծնած է 1929, Մայիս 5ին, իզմիր: Հօրը անունը՝ Փիէր Պալատիւր, մայրը՝ Էմիլի Լաթուռ: Թերեւս յօդուածագիրներն ալ սակայն կ'արհամարհան. – «Ոմանք յանդգնօրէն զինք կ'օժտեն հայկական ծագումով մը: «Ֆիկարօ»ն, Թիէրի Տէժարտէնի ստորագրութեան տակ, անուցմէ է: Գաղութին մէջ ոմանք պարբերականներ կեր կուտան այս տարածայնութեան: Ի՞նչպէս կարելի առանց ոեւէ մէկը վշտացնելու, չի խորհի կարծես այս հրաշէք – մանուկը: Հաղորդակցութեան վրայ, ի վերջոյ իր ծայրայեղօրէն խնամեալ ոճով կը համակերպի պատասխանելու որ այդ ամբողջը անհիմն է»: Եւ կարելի չէ կատակել: Օր. ըստ էնթ – փէ – էն–ի սպասկոյտի ժողովի մը ընթացքին, Մէսմէր անցողակի կ'ոգեկոչէ. – «Բիւզանդական վէճ» մը: «Ինչ որ կրնաս նախատինք մըն է Պալատիւրի եւ ընծի» կ'ըսէ կատակով երեսփոխան Թաքիէ Տէվէճեան: Ապագայ նախարարը քարիքներու քարքումի մը շնորհին իսկ ընդ Տէվէճեանին»:

Այս է մարդը եւ ըստ մեզի, քիչ մըն ալ նախանձի է անպայման «հայացնելու» ջանք տանիլ, երբ թէկուզ հեռաւոր, ծագումով Հայ մը չուզեր որեւէ ձեւով ակնարկել այդ ծագումին: Իր դիտանալիքն է, ի վերջոյ, բարգոյթի՞ թէ ծննդավայրին յատուկ լրկանքինիզմի մը հետեւանք, կարեւոր չէ:

Մարդը, ամէն պարագայի մէջ, յաջողութեամբ անցուց քննութիւնը: Քանի մը անգամ, պարզօրէն, խոստովանեցաւ՝ «Պատահեցայ»: Ամբոխավար որեւէ խոսքամ չըրաւ եւ այդ ձեւով արդէն վստահութիւն ներշնչեց: 1987–ի համար նկատի առնուած 3% դեղչ կը նախատեսէ եւ 5%՝ 1988–ի համար: Գործազրկութեան բարելաւում չի տեսներ 1987–ի վերջ առաջ, անմիջական միակ բարելաւումը որ կը տեսնէ՝ վճարումներու պարզեցման է: Արտաքին առեւտուրը բաց ընդհակառակն:

ՎԱՂԸ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ...

«Ֆրանսա իսլամական Հանրապետութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ ոչ ձեր սերունդին օրով, անպայման՝ ձեր զաւակներուն կամ թոռներուն», կ'ըսէ Հէզպոլլայի ծայրայեղ ճիւղին պետը՝ Մուսաւի, Մաթենի թղթակիցին, որու հետ հարցազրոյց մը ունեցած է Պասալէք: Ֆրանսացիները պէտք է իրենց չահերուն մտածեն: Մերձաւոր արեւելքի ապագան, ոչ Իսրայէլացիք են, ոչ ալ Սատատ Հիւսէյնը Իրաքի մէջ, կ'ըսէ Մուսաւի, այլ՝ մահմետականները: Իսրայէլացիք միայն Լիբանանէն չէ, որ պէտք է մեկնին, այլեւ Պաղեստինէն: Բայց, համաձայն չէ Պոլսոյ սինագոգին ոճրագործին, «իսլամական» չի պաներ անմեղ հրեաներ սպանել: Օթէլ որ Վիլլ ռումբին մասին ալ նոյնը կ'ըսէ, աւելցնելով սակայն, Ֆրանսա պէտք չէ դատապարտէ անմեղներ, որոնք Իսրայէլի դէմ կը կռուին: Ամէնէն հետաքրքրականը կը մնայ սակայն, Մուսաւիի առ նախատեսութիւնը, զոր կուտայ իրրեւ եզրակացութիւն. – «Լիբանան, հետեւաբար, իսլամական հանրապետութեան վերածուի եւ մաս մը ըլլայ իսլամական մեծ Հանրապետութեան՝ Իրանէն Պաղեստին եւ Եգիպտոս: Նոյնը պիտի ըլլայ Մարրէպ: Կը հաւատանք որ 12րդ իմամը կրկին պիտի գայ աշխարհին տիրելու: Դո՛ւք, Ֆրանսացիներ, կարելի է չհետեւիք ձեր սերունդին մէջ, իսլամական Հանրապետութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Բայց ապահով է, ձեր զաւակներն կամ թոռները մահմետական պիտի ըլլան, Ինշալլա՛հ: Իսլամը ամէնուն համար լաւ է...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Պիէննալէին, Ֆրանսական Ֆիլմ մըն է, Ռոմէրի «Կանանչ ճառագայթը», որ արժանացաւ «Ոսկի առիւծ»ին: Դատակազմին յատուկ մեծ մրցանակն ալ արուեցաւ երկու Ֆիլմերու, մէկը՝ խորհրդային «Վայրի ազատնի»ն, միւսը՝ իտալական «Սթորիա մ'ամոռէ»: Լատադոյն այլ դերասանն է՝ Գարլօ Տէլլէ Փիանէ, դերասանուհին, Վալեռիա Կոլինօ:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ վտանգուած է Լիբանանի մէջ եւ Արտաքին նախարարութիւնը չատ մտահոգուած է. վերջին շրջանին, ծանրակշիռ բնոյթ առած է Ֆրանսերէնի եւ Ֆրանսագիր հրատարակութեանց տարածումը, իրրեւ հետեւանք լիբանանեան ոսկիի անկումին: Ֆրանսերէնը չի կարդացուիր այլեւս եւ ինչ որ աւելի մտահոգիչ է, Ֆրանսերէնի ուսուցումն է որ խանգարուած է: Ֆրանսա ճար կը փնտռէ եւ նկատի առնուած միջոցներէն մէկն է նաեւ նպաստ մը, որպէսզի Ֆրանսերէն դիրքերու ներթափումը դիւրանայ:

ԴԱՆԻԱ այլեւս չուզեր դաղթողներ ընդունիլ եւ Արդարութեան նախարարն ալ առաջարկած է, տարի մը, փակել սահմանադրութիւնը դաղթողներուն: Ցունուար 1–էն Սեպ. 7 Դանիա 5600 դիմում ստացած է 4400ի փոխարէն, նախորդ տարուան նոյն շրջանին: Այս թիւերով, Բուիրհաւկրնի իշխանութիւնները կը վախնան որ տարին 25000 դաղթական խուժէ, որոնց վրայ պէտք է չուրջ 25000 ալ ընտանեկան պարագայ աւելցնել: Նախարարը կ'ըսէ թէ երկիրը չի կրնար նման կացութիւն մը ընդունիլ:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԿԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վատառակուղ երաժշտագէտ՝ Արա Պարթեւեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 16–ին Փարիզի Ս. Յով. – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէն պերդմանատունը ամփոփուելու համար Հայ մտաւորականներու դամբարանը:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՀԱՑԿ. ՊԼՕՔԻ ԵՒ Հ. Յ. Դ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱՑՑԵԼԵՑԻՆ ՊԸՐՐԻԻ

Հայկական Պլոքի անդամ Սուրէն Յակոբեան եւ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչները երէկ այցելութիւն մը տուին պետական նախարար եւ «Ամալ»ի ղեկավար Նեպիհ Պըրրիի:

Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ սիրալիր մթնոլորտի մէջ: Խորհրդակցութիւնները կեդրոնացան մի՛ջ – լիբանանեան տիլոկին բացման եւ առեղծուած հետանկարներուն վրայ, որոնց չուրջ տեղի ունեցաւ տեսակէտներու փոխանակում:

Մեր ներկայացուցիչները այս առիթով վերահաստատեցին Լիբանանի հայութեան ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան որդեդրած դրական չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, որ անփոփոխ մնացած է 12 տարիէ ի վեր, հակառակ յաճախ անոր տրուած սխալ մեկնաբանութիւններուն: Նախարարը ողջունեց հայութեան կեցուածքը, զոր նկատեց բոլորին համար օրինակելի:

Տեսակցութենէն ետք, մամլոյ յայտարարութիւն մը կատարելով, Նեպիհ Պըրրի յայտնեց, որ մեր ներկայացուցիչները յայտնած է, թէ «տիլոկի ծիրին մէջ, մենք կը ներկայացնենք Լիբանանի բոլոր զրկեալները, մանաւանդ, որ Լիբանանի տագնապին նկատմամբ, հայութեան կեցուածքը եղած է չէզոք եւ ի նպաստ Լիբանանի· այդ կեցուածքին ամուր կառչելով՝ անոնք հեռու մնացին ներքին բոլոր հակամարտութիւններէ»:

«ԱԶԴԱԿ», Սեպտեմբեր 4

ՃԱՏՐԱԿ

Գատարով օտտադործեց դաղարի իր երկրորդ իրաւունքը (թայմաութ) եւ Զորեքշաբթի հանդիպումը Ուրբաթ օրուան յետաձգուեցաւ:

ՏՈՄՍԵՐ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՊԱՏԻԻԸ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2:

Արձակուրդային հովը կը չարունակ յամենալ ափերուս վրայ, երբ ձեռք կ'առնեմ օրաթերթս, առաջին լրագիրս: Ինծի պարտադրուած «կարեւորագոյն» առաջին լուրը, դրամատուներու անօրէնութեան վաղն է: Դրամ, նորէն դրամ, միշտ դրամ: Վասն աշխատական պարի գործազուրկութիւնը կը նմանի հատատարուն աղջկան մը արուած Մարալ անունին, բայց կը դարձնեմ էջը:

Նախագահն ու վարչապետը կը քալեն կողք – կողքի՝ իւրաքանչիւրը իւրայատուկ հպարտութեամբ, իսկ ես կը չարունակեմ երթս: Երկու տարբեր քաղաքակիրթներու նկարները կը յաջողին միայն ծիծաղս չարժել: Կը քալեմ, որովհետեւ տեսնելիք չատ բան չկայ: Քանի մը էջեր արժանի չեն նոյնիսկ նայուածքի մը, մինչ դրամատիրտի յատուկ երկարաշունչ թիւեր կը սահին ուղեղիս մակերեսէն՝ հալածուած: Ահա խօսք կայ ներքի եւ հինի մէջեւ պայքարի մասին, բայց հետաքրքրութիւնս այլապէս լարուած է: Նոր էջի մը վրայ, կը խօսուի Ամերիկացիներու ապաքինման առընչութեամբ բերած նոր առաջարկներուն մասին: Կրնամ ապահել յաջորդին, յաջորդ առաջարկին, յաջորդին: Ահ, պէտք է վերադառնամ քիչ առաջ ու կարդամ բանաստեղծ Պօտֆիլի Հատանայի մէջ ապրած ոդիսականին մասին: Պէտք է վերադառնամ ու անպայման կարդամ, թէ Պարսիկները ի՞նչ ըրած են Փիւրտխատանի վրայ իրենց վերջին գրոհին ընթացքին:

Ուրիշ էջ, ուրիշ դէմքեր, Միւկապէ, Արթաֆար, Ֆուքօ: Հատանարար վերջինին մասին գրուած յօդուածը կարդամ երեկոյեան: Կը թողում որ տողանցեն ուրիշ խորագրեր, թմրեցուցիչ, դաղթական, յատատեսութիւն: Աղուոր ժպիտ մը կը բացուի դիմացս ու դիմացը ջախջախուած ինքնաչարժ մը՝ զիրար չէզոքացնելու տրամադրութեամբ:

Ու ահատասիկ լուր մը, կարճ, ծուռած թերթին վերի անկիւնը: Կը կարդամ ու արձակուրդային տրամադրութեանս մնացորդացը կ'անհետի: Կը տխրիմ: Կ'իմանամ, որ Պեհնար Լանկլուա կը հեռանայ «Անթէն 2»էն ու Ռեզիսքաանս յայտարիրը վտանգուած է: Մարդկային իրաւանց յատկացուած ամսական այս յայտարիրը կը դիտէի մօտէն, չեչտուած հետաքրքրութեամբ ու ամէն անգամ կը լսէի ճնշուած ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն պայքարի մասին եղած արտայայտութիւնները:

Բայց ի՞նչպէս կարելի է այսպէս անհետացնել յայտարիր մը, զոր նոյնինքն Կայանի անօրէնութիւնը կը նկատէր իր շէնին պատիւը: Ի՞նչպէս կարելի է Մարդկային իրաւունքներու յատկացուած եւրոպայի միակ յայտարիրը դատապարտել անհետացման ու լուրը հաղորդել այսպէս, սովորական էջի մը վրայ, առանց լայն մանրամասնութիւններու, առանց մեղադրանքի, առանց նկարի:

Ամէն լրագրի ընթերցումէն ետք, անպայման որ էջադրութեան փոփոխութիւններ կը կատարէ ուղեղս: Ուրիշներու կարեւոր նկատած լուրերը կը պատահի որ դրկուին խուլ անկիւններ, մինչ անկարեւոր նկատուած լուր մը կը դրաւէ առաջին էջը: Ամէն ընթերցող կը վերակազմէ ի՛ր լրագիրը:

Ու երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2–ի օրը, «իմ» օրաթերթս լոյս տեսաւ իր ճակտին ունենալով Պեհնար Լանկլուայի հրաժարման լուրը՝ խափանուած Պատիւը էնթախորագրով:

Մ. ՊԱԶԱՐՃԵԱՆ

ՀԱՅ ՆՈՐԱՎԷՊԻ ԱՐՔԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ա.

Գրիգոր Զօհրապը զրական այն մեծութիւններէն է, որոնց ժամանակը չի մաշուիր: Ընդհակառակն, քանի գնում, այնքան նոր կողմից են բացւում նրա արուեստի գաղտնիքները, նրա պաթոսի ակունքները, բախտից հալածուած, աշխատաւոր եւ տառապող մարդկութեան հանդէպ նրա դեմոկրատական համակրանքի հիմքերը, նրա ստեղծագործութիւնը: Պոլսում ստանալով ճարտարապետի եւ իրաւաբանի բարձրագոյն կրթութիւն, զբաղուել է փաստաբանութեամբ եւ գրական – հրապարակախօսական լայն գործունէութեամբ: Իբրեւ իրաւաբան, նա պաշտպանում է յատկապէս ճնշուած ազգերի քաղաքական մեղադրեալներին, ծառանում տուլմանական ռեժիմի եւ միջազգային յետադիմութեան դէմ (Տրէյֆիւսի գործի առթիւ), ենթարկուելով հալածանքի, բանտարկութեան, զրկուում իրաւաբանութեամբ զբաղուելու իրաւունքից:

Օսմանեան սահմանադրութիւնից յետոյ (1908 թ.), ընտրուելով Ազգային երեսփոխանական ժողովի եւ Թուրքական պատգամաւորի անդամ, Զօհրապը, եւրոպական որոշ դեսպանների վկայութեամբ, եղակի դէմք է դառնում ամբողջ երկրում: Մէջլիսում նա պայքարում է իրաւական – քաղաքական, անհատական եւ մշակութային կեանքը բարեշրջելու, ժողովների եւ մի քանի կուսակցութիւնների, բանուորական միութիւնների եւ գործադուլի ազատութեան համար, պահանջում է հարկերի թեթեւացում, ազգային խորհրդարանութեան եւ ընչազրկութեան վերացում, դատապարտում է կիլիկիայի ջարդարարներին, զարմանք եւ հիացում առաջացնելով իր ճառերով: Օտար դեսպանների հետ նա բանակցում է Արեւմտահայաստանի նահանգների բարենորոգման շուրջը, Փարիզում Ֆրանսերէն հրատարակում «Հայկական հարցը վաւերագրերի լոյսի տակ» աշխատութիւնը եւայլն:

Ազգային սահմանադրութիւնից դուրս եկող իր հասարակական – քաղաքական գործունէութեամբ հանդերձ, Զօհրապը մնում է որպէս հայ նորավէպի գաղթի կամ, ինչպէս ասել են, «իշխան» (Ա. Զօպանեան): Նրա անունը, իրրեւ նովելիստ եւ տեսաբան, կապուած է հայ իրապաշտական արձակի զարգացման նոր փուլի, Արփիարեանի «Արեւելք» եւ «Մասիս» պարբերականների շուրջը համախմբուած ուժերի գործունէութեան հետ: Նա հետեւողականօրէն պաշտպանում է ռէալիզմի եւ ժողովրդայնութեան սկզբունքը, իր յօդուածներում զարգացնելով «կեանքը ինչպէս որ է» եւ «Գրականութիւնը ժողովրդեան կեանքին պիտի քաղուի՝ ժողովրդեան կեանքին ծառայելու համար» հասուսամքը: Մինչեւ իսկ համիտեան յետադիմութեան չրջանում, երբ 95 – 96–ի ջարդերի արիւնով էր ներկուած ժամանակը, երբ Արփիարեանը ձերբակալուած, Բաշալեանը՝ արտաքսմանում, Կամառականը ապարդիւղից հեռացած էր, Զօհրապը միայնակ չարունակում էր «Մասիս»ի հրատարակութիւնը եւ գրչակիցների պոռծը:

Զօհրապն առաջ մղեց ժողովրդի պետարուեստական գարգացումը, իր առեղծագործութեամբ համոզելով ընթերցողին: Ժամանակակիցների վկայութեամբ նրա գործերը կարդում էին «հաճոյքով, անհամբերութեամբ, աքանչանքով ... ամէնքը կը հասկնան, կը փնտռեն գինքը եւ իր կարօտը կը գան» (Սիպիլ): Այս համոզը պէտք է բացատրել հայ ռէալիզմի նորացմամբ, որ հետեւանք էր ազգային եւ եւրոպականի խաչաձեւման, նոր քաղաքական ազգային ճակատագրին: Պատերազմը կը հրահրէ իր երեւակայութիւնը ու չուտով կ'անդամակցի կարմիր Մահին. Իտալիա կը գրկուի ու հոն դիպուածը գինքը կը հանէ երիտասարդ Հէմինկուէյի ճամբուն վրան:

Ի՞նչպէս արդեօք նկարագրով ու խառնուածքով այսքան տարբեր էակները, անդիմադրելի կերպով կը կապուին իրարու: Հակառակ որ հազիւ չափահաս է դեռ, Հէմինկուէյ ոչ – սովորական խառնուածք մը ունի: Ան արդէն կը գծէ այն պատակերը, զոր իր առասպելը պիտի տայ մեզի յետագային: Մեծ ալքոլասէր մըն է. ուխտքի կը խմէ: Տեսակ մը fաու – պոյ: Աւելի'ն, դիւրին խնամուելիք հիւանդ մը չէ: Կը նեզանայ բժիշկներուն, կը մերժէ դեղահատները, խնամքը:

Ագնէս համոյուած է առաջին ակնարկով իսկ, անմիջապէս կը սկսի անոր յատկացնել իր լաւագոյն ժամերը: Ինք ուտելիք կը պատրաստէ անոր համար. հիւանդանոցէն արուածը մեծ բան չէ: Վէրքերը կը տառապեցնեն զինքը, չի քնանար. Ագնէս կը փոխէ իր աշխատանքի ժամերը: Անկէ ետք բոլոր դիշերները կ'անցնէ վիրաւորին անարին քով. կը բռնէ ձեռքը ու քաջալերական խօսքեր կ'ըսէ անոր: Առաւօտեան դէմ երբ վերջապէս կը քնանայ Հէմինկուէյ, զայն չարթնցնելու համար Ագնէս չի քաշեր իր ձեռքը: Զինք կը յուզէ առատապող սա երիտասարդ տղուն տեսարանը, եւ ինք միտքն է որ կըսնայ մեղմացնել անոր ցաւը: Որովհետեւ «սպիտակազդեստ պարիկ»ը – այսպէս կը կոչէ զայն ալլեւս – սկսած է ընտելացնել «քաւարոյ»ը:

Հէմինկուէյ իր սրտին խորը կը տեսնէ պարթեւումը զգացումի մը, որ անկարելի կը կարծէր. զգացում մը, որ երբեք պիտի չմարի, նոյն իսկ երբ ճակատագիրը կը բաժնէ գերեզնք: Տարիներ ետք իր ամէնէն ծանօթ գործերէն մէկուն՝ «Հրաժեշտ զէնքերուն»ին մէջ, վիպագիրը յատկոտմով կը վերապրի Ագնէսի երեւումները իր անարին մօտ անգուն դիշերներու ընթացքին: «Հրապուրիչ մազեր ունէր ... երբեմն, երբ պառկած կ'ըլլայի, իր սիլուէթը կը յայտնուէր սենեակիս կիսաթաց դռնէն եւ իր մազերը յանկարծ կը լուսաւորէին դիշերս, ինչպէս ջուրը կը լուսաւորէ խաւարը արեւածագէն առաջ...»:

Մինչ զգացական այս խլրտումները մարմին կ'առնեն երիտասարդին մօտ, Ագնէս ամենայն նուիրումով կը չարունակէ իր գործը: Ան չի վարանիր օրական բազմաթիւ անգամներ փոխելու վիրակապը, երբ կը սաստկանայ վէրքին այրումներու ցաւը: Որպէսզի օդնէ իրեն ցաւին տոկալու երգեր կ'երգէ, ինչպէս պիտի ընէր երախայ մը քնացնելու համար: Երբ հիւանդը կը սկսի քալել, ինք է զարձեալ որ անոր առաջին քայլերը կ'ուղղէ դէպի բուժարանին պարտէզը: Քիչ ժամանակ անց անոնք թեւ թեւի պտոյտներ կ'ընեն քաղաքին փողոցները, կամ չրջակայ դիւղերը: Երջանկութենէն արբեցած Հէմինկուէյ կը զրէ իր ընտանիքին. «բուռն կերպով սիրահարած եմ»:

Սակայն այնքան դիւրին չէ ամէն բան. Ագնէսի աշխատած հիւանդանոցը անձնակազմի պէտք ունի: Հէմինկուէյ իր մեկնումի նախօրեակին Միլանոյի լաւագոյն ճաշարանը ընթրիքի կը հրաւիրէ Ագնէսը: Վախ կը յայտնէ որ ան իր բացակայութեան մոռնայ գինքը: Ագնէս կ'ապահովացնէ զայն թէ միշտ կուրծքին վրայ պիտի կրէ իր սիրածին լուսանկարը: Արդարեւ ամէն օր երկար սիրային նամակներ կը գրէ Հէմինկուէյի:

Բարեբախտաբար երկար չի տեւեր այս առաջին բաժանումը. կը վերադառնէ գիրար. ամուսնանալէ ուրիչ մտածում չունին. սակայն Հէմինկուէյ զրպանը տասնոց մը չունի ու չուզեր իր սիրած կնոջը միջակ կեանք մը չնորհել: Պէտք է նախ եւ առաջ դրամ չահի. դիտակից է իր գրողի տաղանդին: Կ'որոշէ կրկին մեկնիլ Ամերիկա. Ագնէս կ'ուխտէ սպասել անոր:

Իր ծննդավայր Նահանգին՝ Միչիկընի մէջ հերոսի մը նման կը դիմաւորուի. իտալական ճակատին իր մասնակցութիւնը, ստացած վէրքերը մեծ ժողովրդականութիւն կ'ապահովեն իրեն: Տեղական թերթի մը կը ծախէ այդ չրջանի պատմութեան հրատարակութեան իրաւունքը 300 տոլարի փոխարէն: Այս գումարին չնորհիւ պիտի կարենայ իր քով կանչել Ագնէսը: Այս վերջինս կը չարունակէ զգացական տողեր ուղղել իրեն:

1919, Մարտ 13–ին մեծ քոյրը Ագնէսին նոր նամակ մը կը յանձնէ Հէմինկուէյի: Հէմինկուէյ կը չտապէ բարձրանալու իր սենեակը, որպէսզի առանձնութեան մէջ կարդայ Ագնէսի տողերը: «Այդ պահուն պիտի յիշեմ միշտ – կ'ըսէ յետագային քոյրը – բախտաւոր մը լսելի եղաւ, յետոյ էրնէսթ վազեց լողարան, ուր իր ջղային կլիմիկներէն զատ բան չլսեցի»:

Յուսահատական այս առաքինի տողերը նպատակադրած են Ագնէսի տղերքը, ուր կ'ըսէ թէ գարնան պիտի ամուսնանայ Իտալացի դուքսի մը տղուն հետ, որուն սիրահարած է: Կը յուսայ որ էրնէսթ պիտի ներէ ու օր մը հանկնայ թէ լաւագոյն ձեւով վարուած է:

Հէմինկուէյ արդյաւով այս տողերը այն դժգոհութիւնը կ'ունենայ որ երկինքը փլած է գլխուն: Անկարող սիրապետուելու իր վշտին կը գրէ մաերիմի մը. հեռաւոր տողերով կը վերջանայ իր գրութիւնը. «պիտ տանջողը այն է, թէ այդ բոլորը պիտի չպատահէին եթէ Իտալիան չէն բաժնուած չըլլայի. Ագնէս խոհեմ էր. ամէն բան կը զոհէի իրեն համար. կրօնքս, ընտանիքս, որովհետեւ պաշտամունքի առարկայ մըն էր ան ինծի համար...»:

«Պաշտամունքի այս առարկան», անդին, չպացած՝ իտալացի պաշտօնատարին ախտագոնեներով, կը մոռնայ միջին – արեւմուտքի միամիտ տղան:

Նամակը կարդալուն յաջորդ օրն իսկ Հէմինկուէյ կ'ապաստանի Միչիկընի լիճին ափին մենաւոր տուն մը, որ ծնողքին կը պատկանի: Երեք չաբաթ կատարեալ առանձնութեան մէջ հոն մնալէ ետք, կը վերադառնայ. բուժուած ըլլալ կը թուի. կը զրէ բարեկամի մը. «Ներկայիս, ազատ եմ, կրնամ սիրահարիլ ուրիշ կնոջ...»:

Ճակատագիրը վրէժ լուծելու առթիւ մըսլ վերապահած է իրեն: Յուլիսին Ագնէսէն լուրեր կը սպասէ. աղջիկը ամենայն պարզամտութեամբ կը զրէ թէ ամուսնութիւնը տեղի ունեցած չէ, որովհետեւ իտալացի պաշտօնատարին մայրը հակառակած է, մինչեւ իսկ «ազնուականութեան տիտղոսներու որոշում» անուանած զայն: Ուրեմն Ագնէս կ'առաջարկէ վերադառնալ իրենց անցեալին. ինչ որ առնուազն կը մսանէ անպիտակից կնճռածք մը: Ամփոփուած իր վիրաւորուած արժանապատուութեան մէջ Հէմինկուէյ անպատասխան կը ձգէ Ագնէսի նամակը ու 18 ամիս ետք կ'ամուսնանայ Հէսլի Ռիչըրսընի հետ, որ առաջինը կ'ըլլայ իր չորս կիներուն, ու պատկին մայրը: Ամուսնութիւնը երկար չի տեւեր, ոչ ալ յաջորդները: Ագնէսի պատճառած վէրքը երբեք պիտի չսպիանայ բոլորովին: Անպաղար իր աչքերուն առջեւ պիտի ունենայ 18 տարու «սպիտակ պարիկ»ը: Այս տխուր ապրումը կ'ազդէ նոյնիսկ իր գրելու կերպին: Օր մը կը խոստովանի բարեկամի մը, թէ Ագնէսի պատճառած յուսախաբութիւնը գինք մղած է ամէն կարճ գրելու ոճ մը որդեգրելու. «պզտիկ օրէն ետք մէկայն կարճ պատմուածքներ գրեցի, որոնք կը յատկանան երկպատկերի կառաքարշ մեքենաներու նման»:

Այս կինը զոր չէ կրցած մոռնալ, Հէմինկուէյ կ'ապրեցնէ իր ամէնէն ծանօթ երկու գործերուն՝ «Հրաժեշտ զէնքերուն» եւ «Արեւը կրկին կը ծագի»ին մէջ:

Այսպէս մինչեւ իր կեանքի վերջին օրը է. Հէմինկուէյ հաւատարիմ կը մնայ երիտասարդութեան իր սիրոյն, նոյնիսկ թերեւս առանց իր գիտակցութեան, Ագնէս պատասխանատուութեան բաժին մը ունեցած է հեղինակին 1961–ին իր կեանքի վերջ մը տալու որոշումին մէջ:

Միւս կողմէ Ագնէս եւս չի յաջողիր ըզգացական լաւագոյն կեանք մը ունենալ: երկու ամուսնութիւնները կը ձախողին: Երկար տարիներ կ'ապրի է. Հէմինկուէյ հետ մահէն ետք. կը մեռնի 1984–ին, բաւական յառաջացած տարիքի մէջ:

Այս պատմութիւնը թերեւս անյայտ մնար անցեալի ծալքերուն մէջ, եթէ լրագրող մը հետքը չգտնէր ամերիկացի մեծ պարոնի մը: Պիլ Հօրնի, որ 90 տարեց պարոնի մը: Պիլ Հօրնի, որ 90 տարեկան է այսօր ու ժամանակին մեծացած նոյն հիւանդանոցին մէջ, ուր իրեցած նոյն հիւանդանոցին մէջ, ուր իրեցած նոյն հիւանդանոցին մէջ, ուր իրեցած Նահանգին մէջ Հէմինկուէյ: Ան ճանչցած էր Ագնէսը. ականատես եղած էր երկու երիտասարդներու նորածագ սիրոյն: Այս անձին է, որ խզումէն ետք Հէմինկուէյ դրած է յուսահատական նամակ մը:

Մօտաւորապէս 70 տարի ետք Պիլ Հօրնի կը յիշէ տակաւին. ան չէ ուզած իրեն հետ զբօսգման տանիլ մեր ժամանակին. Ուրեմն ամէնէն մեծ գրողներէն մէկուն սիրաւիպին գաղտնիքը:

ԱՆԾԱՆՕԹ ՄՆԱՑԱԾ ԷՋ ՄԸ՝ Է. ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

1917–ին Հէմինկուէյ 18 տարեկան է. ԱՄՆ պատերազմի կը մտնեն: Շուտով արկածախնդիր խառնուածքը, որ գինք պիտի չլքէ ամբողջ իր կեանքին ընթացքին, կը մղէ Հէմինկուէյը գինուորագրուելու. սակայն տեսողական թերութեան մը պատճառաւ կը մերժուի: Աւելի'ն պէտք է գինք յուսահատեցնելու համար. կը յաջողի ի վերջոյ մաս կազմել Իտալիա զբաղուղ զօրաբաժնի մը, որպէս հիւանդապատարուի երկու սրունքէն. կը փոխադրուի Միլանոյի գինուորական հիւանդանոցը, ուր կը մնայ երկար չաբաթներ. միջոց մը նոյնիսկ կը մտածեն անդամահատել գինք: Սակայն իր զօրաւոր կազմը պիտի փրկէ գինք. զօրաւոր կազմը ու նաեւ ... Ագնէս: Վիրահատութենէն ետք երբ իր աչքերը կը բանայ, Հէմինկուէյ կը տեսնէ իր վրայ հակած դէմք մը, զոր երբեք պիտի չմոռնայ: Գօրշ – կապոյտ աչքերով, չագանակագոյն մազերով, բարձրահասակ այս հիւանդապահուհին այնքան համայող է, որ երիտասարդը խոհոյն կը համայի...:

Հէմինկուէյէն քանի մը տարի մեծ է Ագնէս, լեհական ծագում ունի: Հայրը կործանած ազնուական մըն է, որ վերականգնելու փորձով, ընտանեօք գաղթած է Ամերիկա: Նիւ – Եորքի մէջ Ագնէս կը ստանայ հիւանդապահուհիի վկայական: Վիպային արկածախնդրութիւններ կ'երազէ. ամբողջ ուժովը կ'ուզէ խուսափիլ ապրելի ապագան ձեւի եւ կառուցածքի: Ծաւալի սեզմութեան, վիպական խորքի եւ ժանրի կատարելութեամբ այն հասնում է համաշխարհային նորավիպագրութեան նուաճումների մակարդակին: «Սիրուն ոճ ունի, միանգամայն զերծ Պոլսոյ սեթեւեթանքից, ուեւորդ հակազեզարուեստական պչրանքներից», – նկատել է Շերվանզադէն:

Զօհրապի նորավէպերն ընդգրկում են հասարակական կեանքի տարբեր կողմերը՝ եւ՛ բուրժուական վերնախաւը, եւ՛ բարձր հոգեւորականութիւնը, եւ՛ աշխատաւորական ներքնախաւերը: Նա իրար դէմ է հանում երկու հակամարտ աշխարհներ, հեղինակի խօսքով՝ հարստութիւնը եւ աղքատութիւնը: Մէկը ոսկեայ կեղեւի մէջ՝ պարչահոտ, միւսը պարզ հանդերձի մէջ՝ անաղարտ եւ մարդկայնօրէն գեղեցիկ: Սակայն կեանքի անիւը ճգմում է այս գեղեցիկ մարդկութիւնը, նրանց երջանկութիւնն ու երազանքը եւ վերջին հաշուով՝ ապրը եւ հայրենիքը: «Հայրենիք մ'ունէի թշուառ, ապ մ'ունէի ինձմէ աւելի ողբմելի, անոնց որոչեցի յաւակացնել կենացս մնացորդը», – արձագանգում է հերոսի բերանով:

Հեղինակը մերկացնում է «խարդախ փաստերը», կեղծ բարեպաշտութիւնը, բերնից «մեղր ու կաթ» վազեցնող աւարիկ հանուածների եւ լուսահոգի Նիկողոս ազաների հասարակութիւնը: Նա վեր է հանում բուրժուական աշխարհի այլասերման պատմական պրոցեսը, ընտանիքի եւ ամանդական արբութիւնների կործանումը: Տրեխներով գաւառից Պոլիս եկած Մարութիրոս ազաների հոգում սպանում է մարդկայինը, կորչում պարզ եւ բարի նկարագիրը: Իր հարազատ զաւակ սիրոյ ախոյեանն է դառնում մայրը, որին սիրեցնել բժշկի ձայնն աւելի է յուզում, քան նրա բացատրութիւնը՝ թոքախտաւոր աղջկայ վիճակի մասին: Մի այլ նորավէպում նարդիկները դառնում են ամէնքի սիրուհին, քանի որ իրենց ամուսնանալ չեն: Ամուսինների հարբուխութեան չուրջը զարգանում է ներքին հոգեբանական բանավէճ. մէկը ձգտում է ամէն գնով պահպանել իր զրամագլուխը, միւսը վատնում է այն, որովհետեւ նրանք, Մօփասանի բառերով, «տարբեր ցեղի մարդիկ են», մէկը՝ խէժ աղերից զուրկ, միւսը՝ երազներով սնուող եւ տառապող՝ պահանջի մոլուցքով խորտակուղ իր յոյսերի համար:

ՀԵԿՏՈՐ ՌՇՏՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ճշդում մը

«Յառաջ»ի 1986, Սեպ. 3–ի թիւին մէջ լոյս տեսած իմ յօդուածին մէջ, կը խօսէր վարդան Տէրունեան անունով լուսանկարիչի մը մասին: Ըսուած է թէ «պիտի ուզէինք աւելին գիտնալ Լուսանկարիչներու Միութեան 1928 տարուան տարեգրքին մէջ (Փարիզ, 1928, էջ 549 – 552): Պարզ վարպետ լուսանկարիչ մը խորագրին տակ՝ Թէոդիկ կը գրէ ի միջի այլոց.

«Տարիներէ ի վեր Հալէպ հաստատուած վարդան Տէրունեանն է ան, որ բոլոր գաղթականներուն կը վայելէ միջոցները հայրենասիրական գործերուն: – Ծնած է 1893 Մայրիկի՝ ուր առած իր նախնական կրթութիւնը: Օամ. Սահմանադրութեան վաղորդայնին կը պատրաստէ Պէյրութ. 3 տարի կը մնայ հոն լուսանկարիչ Սարաֆեան եղբարց մօտ, եւ արուեստին բուն բաւականին համտեսէ վերջ կը մեկնի Մուսան՝ իր քոյրերուն հետ միասին: Միս պատերազմին Գահիրէ անցնելով՝ կը մտնէ արքունի լուսանկարիչ Հէնդլէյնի քով ու կը յաջողի խորապէս թափանցել լոյս – սուսերի պատմութիւնին, արժանանալով նաեւ գուիկերացի այդ վարպետին գնահատութեանը: Զինադադարին կ'երթայ Հալէպ՝ ուր կը հիմնէ իր սեփական լուսանկարչատունը: ...իր պատրաստած դմայլելի գործերով՝ անվերապահ գովեստներ'ուն ալ արժանացած է Մաւրոյ իրերայաջորդ Փրանսացի մարզպաններուն: Տեղւոյն կառավարութիւնը հետզհետէ պաշտօն տուաւ իրեն՝ չըրջելու Ալեքսանդրէտի եւ Անտիոքի, լուսանկարելու համար այդ վայրերուն բարձրութիւն պատմական դղեակներն ու ահագանները...»: Յետագայ տողերուն Թէոդիկ կը խօսուի իր մէկ չարքին մասին, որով հայ գաղթականներու խեղճութիւնները, 50ի չափ լմբանկարներ քով քովի է բերած, իսկապէս կենդանի ալբոմ մըն է այդ՝ որմէ օգտուած են բազմաթիւ ընկերներ...»:

Թէոդիկ ամէն ինչ պիտէ լսած երեւոյթին...:

Գ. Պ.

ԿԱՐԴԱՑ�էՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ – ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ

ՇԱՐԼ ՍԻՆԱՆԵԱՆ
ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱՍՊԵՏ

Ֆրանսայի կառքերու սպասարկութեան (սբասիոն – սերվիս) արհեստակցական միութեան «ապագային» նախագահը հայ մըն է՝ Շարլ Սինանեան: Կը գործէ Լիոնի մէջ՝ ուր ծնած է 1927–ին: Վերջերս պարգեւատրուեցաւ պատուոյ լեգէոնի ասպետի աստիճանով:

Եթանչանին յանձնումի արարողութիւնը առիթ տուաւ, Ուրբաթ Սեպ. 5–ին, Վիլէօրպանի քաղաքապետութեան ամուսնութիւններու ընդարձակ սրահին մէջ, յարգանքի եւ համակրութեան արտայայտութիւններու՝ հանդէպ մեր ազգակիցին՝ որ, չնորհիւ իր աշխատանքին, անձնուիրութեան եւ ուրիշներու օգտակար ըլլալու իր ջանքերուն, յաջողած է, կառքերու նորոգութեան, վաճառման, քաղիւղի սպառման ասպարէզներուն գործող արհեստակցական միութիւններու վարչութիւններուն մէջ պրաւել տպաւորիչ եւ ապրելիկ դիրքեր:

Այդ համոզումը ունեցանք Ուրբաթ իրիկուն, տեսնելով որ զանազան կազմակերպութիւններու նախագահներ եւ վարիչներ, մեծ թիւով, եկած էին, Փարիզէն կամ ուրիշ տեղերէ, իրենց չնորհաւորութիւնները անձամբ յայտնելու Պ. Սինանեանին:

Հաւաքոյթին կը նախագահէր նախկին նախարար Շարլ Լոնիւ, երեսփոխան–քաղաքապետ Վիլէօրպանի, իր քովը ունենալով երկու «կնքահայրեր»՝ բժիշկ պրոֆեսոր Սէվիէթեանը, նախկին անօրէն Լիոնի բժշկական դպրոցին եւ Պ. Պէրնասքոնի՝ որ ծանօթ է հանրութեան հեռատեսիլէն իր ունեցած չատաչիւն ելոյթներով, իրրեւ նախագահ փոքր եւ միջակ ձեռնարկութիւններու:

Ներկայ էին չուրջ չորս հարիւր հոգիներ՝ որոնց մէջ երկրորդ գործարար մը, նախկին նախարար մը, երեսփոխան մը եւ Հայեր ալ, անշուշտ, պլխաւորութեամբ Նորվան Եպիսկոպոսի, Ապ. Միութեան նախկին եւ ներկայ նախագահներ՝ Սեդուհ Սարեանի եւ Ռիչար Կազարեանի եւ քաղաքապետութեան անդամներէն Վարուժան Գրիգորեանի եւ Շարլ Պատոյեանի: Ներկայ էր նաեւ Մալճեան վարդապետ, հովիւ հայ կաթողիկէ համայնքին:

Բարեւելէ յետոյ ներկաները եւ նաեւ համակրալից քանի մը ակնարկութիւններէ վերջ հայ գաղութին, Պ. Լոնիւ ըրաւ ելոյթը արտասանեց նոր ասպետին: Շարլ Սինանեան, 40ական թուականներուն, ունեցած է պինպորական գործունէութիւն, մասնակցած է Դիմադրական շարժումին, եղած է յետոյ ծովային պինդ եւ հինդ տարիներ, Հնդկաչին եւ ուրիշ տեղեր, չրջած է աշխարհի չատ մը ծովերուն մէջ: Վերադարձած է, վիրաւոր, եւ ազատ արձակուած 1951–ին: Այդ պատճառաւ, նախկին մարտիկներու գործնական ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչներ եկած էին դրօշակներով եւ չըքնաղ չանձնումը տեղի ունեցաւ եռագոյներու չուքին տակ:

Երկրորդ խօսողը եղաւ Պ. Պէրնասքոնի՝ որ վեր հանեց «Շարլիին - այդպէս կը կոչեն եղեր Պ. Սինանեանը արհեստակցական չրջանակներու մէջ– վեր բռնեց մեր ազգակիցին զոհաբերութեան ոգին յօդուտ իր պաշտօնակիցներուն:

Պ. Սինանեան, իր չնորհակալութեան խօսքին մէջ չմոռցաւ չեչտը դնել իր հայութեանը վրայ, ինչ որ արդեօք չէ եղած իրեն ըլլալ անդիջող ըծախնդիրը՝ Ֆրանսայի պաշտպանութեան եւ պատուին համար: Ցիչեց ծնունդով Ֆրանսացի մը իրեն ըսածը՝ «Դուք աւելի ազգայնական էք, քան մենք»:

Արարողութեան յաջորդեց ճոխ ընդունելութիւն մը, մինչ Շարլ Սինանեան, չրաջպատուած իր ընտանեկան պարագաներով, կ'ընդունէր մի առ մի, ներկանեըուն չնորհաւորական խօսքերը եւ նաեւ՝ նուէրները, որոնց մէջ, հայ համայնքին կողմէ, նկար մը, գործ՝ Լիոնի հայ արուեստագէտ Պարոնեանի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

ՄԵՂՍԱԿԻՑ ՀՈՒՆԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1793 Նոյեմբեր 18–ին դլխատուած էր Ֆրանսուա Փըլ անուն հաչմանդամ թափառական մը: Ան ամբաստանուած էր «զանազան վայրերու մէջ քաղաքացիներու Ֆրանսայի հանդէպ հաւատարմութիւնը վրդովելու եւ զանոնք զինելով Պատուիրը խռովելու» փորձով: Թէ ճըշդըրտօրէն ինչ էր յանցանքը այդ դժբախտ հաչմանդամին, երբեք պիտի չդիտնանք, որովհետեւ այդ չրջանին չատ բան պէտք չէր մէկը դլխատելու համար: Ինչ որ յատակ է սակայն, դիւանները վկայութիւններն են իր չունին մասին:

Արդարեւ յեղափոխական տաճանի ատենադրութիւնները կը յայտնեն թէ չունը որ ամբաստանեալին կը պատկանէր, մեղադիրէ է իրեն. տէրը գայն կը դործածէր վնասելու համար հայրենակիցներու: Ուստի վճիռ կ'արձակուի սատկեցնելու կենդանին: Կայ նաեւ «մահացուցիչ»ի դործադրութեան օրուան տատնադրութիւնը: Անկէ յայտնի կ'ըլլայ թէ չունը սատկեցուած է դինքը խնամող կընոջ, երկու պաշտօնատարներու եւ ուրիչ անձի մը ներկայութեան:

ունեցած է դինուորական գործունէութիւն, մասնակցած է Դիմադրական չարժումին, եղած է յետոյ ծովային դինուոր եւ հինդ տարիներ, Հնդկաչինի եւ ուրիչ տեղեր, չրջած է աշխարհի չատ մը ծովերուն մէջ: Վերադարձած է, վիրաւոր, եւ ազատ արձակուած 1951–ին: Այդ պատճառաւ, նախկին մարտիկներու գործնական ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչներ եկած էին դրօշակներով եւ չըքնաղ չանձնումը տեղի ունեցաւ եռագոյներու չուքին տակ:

Երկրորդ խօսողը եղաւ Պ. Պէրնասքոնի՝ որ վեր հանեց «Շարլիին - այդպէս կը կոչեն եղեր Պ. Սինանեանը արհեստակցական չրջանակներու մէջ– վեր բռնեց մեր ազգակիցին զոհաբերութեան ոգին յօդուտ իր պաշտօնակիցներուն:

Պ. Սինանեան, իր չնորհակալութեան խօսքին մէջ չմոռցաւ չեչտը դնել իր հայութեանը վրայ, ինչ որ արդեօք չէ եղած իրեն ըլլալ անդիջող ըծախնդիրը՝ Ֆրանսայի պաշտպանութեան եւ պատուին համար: Ցիչեց ծնունդով Ֆրանսացի մը իրեն ըսածը՝ «Դուք աւելի ազգայնական էք, քան մենք»:

Արարողութեան յաջորդեց ճոխ ընդունելութիւն մը, մինչ Շարլ Սինանեան, չրաջպատուած իր ընտանեկան պարագաներով, կ'ընդունէր մի առ մի, ներկանեըուն չնորհաւորական խօսքերը եւ նաեւ՝ նուէրները, որոնց մէջ, հայ համայնքին կողմէ, նկար մը, գործ՝ Լիոնի հայ արուեստագէտ Պարոնեանի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքը Շնորհք Արք. Գալուստեան Օգոստոս 26–ին Ժընեւէն անցած է Թորոնթօ: Օգտուելակայանին մէջ Պատրիարքը եւ իրեն ուղեկցող Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Մուրթաֆեանը զիմաւորած են թեմին առաջնորդը (էջմիածնական) Վազգէն Եպիսկոպոս Քէչիչեան, զանազան չրջաններու հոգեւոր հովիւները, համայնական ներկայացուցիչներ եւ սուսար բազմութիւն մը: Պատրիարքը առաջնորդուած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցի, ուր բարի գալուստի խօսք արտասանած է Վազգէն Եպիսկոպոս: Կոնտակտն աղօթքէն ետք խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք մեր ժողովուրդը նըմանցուցած է «ընտանիքի մը, որուն հայրերն են մեր մեծ կամ փոքր հոգեւորականները»: Ինք ըլլալով Հայց. Եկեղեցւոյ բարձրաստիճան մէկ հոգեւորականը, իր ուրախութիւնը յայտնած է զարճալ դտնուելով այդ ընտանիքի անդամներուն հետ:

×

ԼՎԸՐՏԷԹԷՆ (Մասաչուսեց) Արամ Թաչճեան, Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Թեմի (էջմիածնական) Առաջնորդարանի թանգարանին նուիրած է հազուադիւտ Աստուածաչունչ մը: Մատեանը, որ տպագիր առաջին Աստուածաչունչէն օրինակ մըն է, հրատարակուած 1666–ին՝ Ամստերտամ, Ոսկան վրդ. Երեւանցիի չանքերով, Թաչճեան ընտանիքին սեփականութիւնը եղած է աւելի քան 110 տարի: Հատորին մէջ կան չորս յիչատակարաններ, առաջինը՝ գրուած 1703–ին, Շահան որդի Մովսէսի կողմէ, երկրորդը՝ 1705–ին, Նաւասարդի որդի Թադէոսի կողմէ, երրորդը՝ 1779–ին, կը յիչատակէ որ մահտէսի Հոճա. Գասպարի որդի՝ ամրացու Գրիգոր Աստուածաչունչը գըտնած է տիգրանակերտցի մահտեսի Մանասէ Տէր – Յակոբեանէ, իսկ չորրորդը՝ 1875 թուակիր, կը յայտնէ թէ Օնան Թաչճեանի (նուիրատուներուն մեծ նանին) զաւակները՝ Խաչատուր եւ Յակոբ, մատեանը գնած են հիւսէյնիկցի Մանուկ Տէր – Աստուրեանէ: Հնատիպ այս հրատարակութենէն հազուագիւտ օրինակներ կը գտնուին այսօր թանգարաններու մէջ կամ անհատներու մօտ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Օգս. 15–ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ եկեղեցասէր Տիկնանց, Հ.Օ.Մ.Ի. եւ Հ.Ռ.Ը.Մ.Ի: Դասախօսած է (սպաներէն) տոքթ. Փասքուալ Օհանեան ներկայացնելով պատմութեան ընթացքին հայ կնոջ դերը՝ պատերազմի մարդերու մէջ: Կարդացուած են Սայաթ – Նովայէն, Դանիէլ Վարուժանէն եւ Յովհաննէս Շիրազէն բանաստեղծութիւններ: Փակման խօսքը արտասանած է Աւագնորդը:

ՊՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

ԻՍԱՓ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

1907–ին դեռ նոր հրապարակ ելած էր Մեծարենցի «Ծիածան»ը: Իր բարեկամներու ուրախութիւնը անսահման էր: Մեծարենցի գոյութեան դազափարն իսկ կ'երջանկացնէ զիս» կը գրէ Տ. Գասպարեան. «Մեծարենց՝ մեր մտերիմ քերթողն է կենսախայտ: Կը զգամ թէ չատ քիչ է - ծայրայեղ չափն իսկ կարելի՝ մեր սիրոյն հանդէպ անոր անձնանուէրը բաւութեան: Մեկնելու պատրաստ, երկտող մը կը գրեմ իր հասցէին «գիրկ մը դուրգուրանք. ծոց մը խանդաղատանք ճառագայթ զաւկիդ Յուրթ մը ժպիտ, ամպ մը անձրեւ. պերճաչող «Ծիածան»իդ»:

Բայց ահա Մեծարենցն է որ կուգայ իրենց, – «Օ'ն կը թռնինք վեր՝ վահրամին նման, քոյր համբոյրներ ծծելու համար Միսաքէն:

Վայելումի օր մըն է ալ:

Կը խօսինք «Ծիածան»ին դրախօսականներուն վրայ: Հաղիւ մերթ կը հրճուի Մեծարենց՝ գնահատականներէ. խիտ ու արդարադատ վճիռներու կ'անձկայ մատնանշ: Սիպիլիոն բերանացի գնահատականը թէ՝ «հիանալի՛ է «Ծիածան»ը, թէ՝ բան մը կ'ուզէ դրել վրան», մանաւանդ համոյքով կը լսէ Շաւասպ, իբրեւ հեղինակաւոր բանաստեղծուհիի մը դիտակից գնահատումը:

Նոր ծաղիկներ ալ կը վայելենք իրմէ, եւ «ի՛նչ արբեցութեամբ»:

Գրական ուրիչ հոսանքի մը պղտոր ըղնացքը կը խռովէ մեզ. կեզծ, ամպարտ ձեռնածութիւնները, անիրաւ ոտնձգութիւնները ամանց՝ գրական խղճմտութեանց մէջ՝ հոգ կը պատճառէ մեզի. կ'ուզենք որ իր բո'ւն գործունէութեան մէջ յայտնուի մեր ամբողջութիւնը, դէպի առողջն ու ազնիւը ձգտեցնելու համար մանաւանդ ժողովուրդը:

Ասքը կուգայ Օֆէլիայի հայացուցած վէպին, «Թէլմա»ին վրայ, զոր Մեծարենց կարդաց վերջերս՝ իր բնակրէն:

Բանաստեղծը կ'ըսէ.

– «Շնորհքով Մարդիկ»էն եաքը, անհըրաժեշտ պէտք մըն է «Թելմա»ին հրատարակութիւնը. ա՛խ, չո՛ւտ, եւ ինչ ազուր պիտի ըլլայ այս բանը: Օֆէլիան դեռ չճանչցած՝ քիչ մը չատ վիպական դուռած էի Թելման – հերոսուհին – բայց հիմա կը զգամ որ անո՛ր մէջ Օֆէլիան վերապտնելու երջանկութիւնը ունիմ, կամ՝ փոխադարձաբար: Պէտք է, բայց չո՛ւտ պէտք է որ ընդհուպ հրատարակուի Թելման, հիւսիսի այդ առողջ կեանքին դրուագը: Պիտի գրեմ, պիտի ուժ տամ արդէն Օֆէլիային, որ փութացնէ իր դործին հրատարակութիւնը»:

Ցետոյ Տ. Գասպարեանի կը վիճակի Թօփ – Գարու Մեծարենցին այցելել. «Տունի մը առջեւ կանգ կ'առնեմ.

– Հո՞ս է Մեծարենց...

– Այո՛, այո՛...

Բանաստեղծին դէմքը կը ժպտի:

Անատոլ Ֆրանսի «Լը լիվր տը մոն ամի»ն խրելով, «արմազան»ս կը կառչի, ու ոսկեպարկ մը գոնող անցորդի գազանի խինդը երեսին՝ կը բանայ գայն զգուշիւ:

«Ուխտի Տօն»ին կը հանդիպի նախ, ու կը կարդայ, դլխահակ, մերթ հրճուն ու մերթ մտածուն:

Իրեն ձօնուած «Հոդիս» կը նչմարէ յետոյ, ինչպէս նաեւ Վահրամին «Անձրեւ»ը:

– Ա՛հ, նայինք ի՞նչ ես ըսեր անձրեւին: Ու կը կարդայ զորովահեղձ:

Լուռ, մտովի կը վերլուծէ «Հոդիս»:

Որչա՛փ համեստ է եւ փափկանկատ՝ աս արդար ազան: Մենք արդէն բաւական վայելած ենք զիրար, երբ հօբարոր–դին կուգայ. այս վերջինը՝ գաւառէն նոր եկած. տոհմիկ կեանքին ծարաւը կը զգայնէ մեղի, ծարա՛ւ, որ ճամբայ կը հանէ մեր յիչատակներն ու կարօտները:

Որչա՛փ կ'անձկայ Մեծարենց իր գիւղը երթալ: Իմ նօսթալժի–ս ալ բուռն է նոյնքան: Եւ երկուքս ալ կը զրանք ծաղկում յոյսերու: Գաւա՛ռը, օ՛հ, գաւառը կը վայելենք մենք:

... Մեկնումի պահուս, ըսի Մեծարենցին.

– Գրածներս աչխէններուդ կ'անձկայ.

= Բայց դուն ուժդին ես, ես նոյնիսկ չատ չեմ կրնար անդրադարձնել հոգիիս մէջ՝ կորովը անոնց: Երբեմն ուզած եմ ուժով գրել, բայց չեմ յաջողած. իմ գործս չէ պօռալը, ես գորովոտ, ես խանդաղատ կ'ուզեմ ըլլալ ու իմ ձայնս չչուկ մըն է, փափուկ մըն է այսպէս:

Այս տղուն անկեղծութիւնը զիս կը հիացնէ:

«Ծիածան»էն կ'առնեմ մաս մը՝ ծախելու համար: Գիրքը չատ կը ծախուի, բայց մեծ չահը հրատարակիչն է որ կ'ընէ, ու դեռ Մեծարենց նուէ՞ր կը բաժնէ ամէնուն, ի՞նչ անձնանուէր»:

(Շար. 10)

Այրի Տիկին Ալիս Պարթեւեան,
Օր· Սոնա Քիւրքճեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան,
Տիկին Լեմմա Քավոյի,
Թոշիկեան եւ Գալէնտէրեան
ընտանիքները,
Տէր եւ Տիկին Լէոն Գոպա,
Պ· Սիմոն Գոպա եւ զաւակը,
Տիկին Փափազոլու եւ զաւակները,
Տիկին Տիգրանուհի Տամլամայեան,
ինչպէս նաեւ Մերճինեան, Պարթեւեան, Տէր – Յակոբեան, Գարիոլաճեան, Փափազեան եւ Մազմանեան ընտանիքները,
Պ· Ժիրայր Գասպարեան,
եւ ընտանեկան համայն պարագանները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, մօրեղբօր, ազգականին, խնամիին եւ բարեկամին՝

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հայ Մատուռականներու գամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Գուրգէն Խոյեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԽՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 9–ին, իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 16·15ին՝
Eglise de Boullay-les-Troux, (Essonne)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Նուարդ Մաղազաճեանի մահուան առթիւ, իր խնամիները Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Փաշայեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Փաշայեան 100–ական Ֆ· կը նուիրեն Ռատիօ – Ազգ–ին (առանձ «Ցարաջ»ին) եւ 100–ական Ֆ· «Ցարաջ»ին։

×

ՄԱՐՍԻԼ· – Այրի Տիկին Բերուզ Կիրակոսեան 150 Ֆ· կը նուիրէ «Ցարաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 7–րդ տարելիցին առթիւ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԻՍԻ· – Սարգիս Սարգիսեան 100 Ֆ·։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 12, Կիրակի, Հ·Բ·Ը·Մ·Ը սրահը, յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած՝
ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
ՊԵՏՐՈՍ ՉԱՐՕՑԵԱՆԻ
ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12–ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ իր պարոցին· – Տիկին Մադաքեան Արշալոյս իր ամուսնոյն մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ·, Տիկին Յուսաբ Պետրոսեան իր ապաքինման առթիւ 200 Ֆ·։

ԽԱՉՎԵՐԱՅ

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, ոտն է վերացման Սրբոյ Խաչին· Խաչվերաց է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, վարուեցաւ Կոմիտաս Գէօրգեանի։

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4–ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անգաստան – ոէհանով։

×

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ոտն է Խաչի։ Ցիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին, Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանդիսա կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

×

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Խաչվերաց։ Սկիզբ Ժամերգութեան Ժամը 9–ին, պատարագ՝ Ժամը 10–ին։

Երեկոյեան Ժամը 5–ին, Խաչվերացի Թափօր – Անգաստան կը կատարուի։

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14, Վերացման Ս· Խաչի տօնին առթիւ, Ժամերգութիւն՝ Ժամը 9·30, պատարագ՝ Ժամը 10·30։

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սեպտեմբեր 14–ին, Կիրակի, Խաչվերացի տօնի առթիւ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՅ ԱԻՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» Երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Նոյն օրը, Ժամը 16–ին, կը կատարուի Խաչվերացի Թափօր – Անգաստան՝ նախագահութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ

×

Սեպտեմբեր 15–ին, Երկուշաբթի· – Ցիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 11–ին, կը կատարուի Հոգեհանգստեան արարողութիւն, «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 14, Կիրակի, Խաչվերաց Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։ Կը մատուցուի Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ցետ աւարտման պատարագի, տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի Մեծահանդէս Թափօր Անգաստան – Ոէհանով։

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց· Հոգեհանգիստ կը կատարուի – վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ի Ս Ի

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի պարապմունքները, Շաբաթ օրեր ժամը 8·30–էն 12·30։ Կը դասաւանդուին լեզու եւ քրիստոնէութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար։

Կը հրաւիրուի Հայ Ընտանիքին արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։

Հեռաձայն· – 46 – 44 – 28 – 52

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ – ՓՈԼՈՄՊ ՓՈԼՈՄՊ

Անիէռ – Պուա – Փոլոմպ, Փոլոմպ եւ Չրջանի Հայկ· Գառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10–ին։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 9 – 12 եւ 14 – 16։

Ծնողքները կը հրաւիրուին առաջնորդել իրենց զաւակները։

119, rue Hoche - Colombes

×

ՄԱՐՍԷՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Զորեքշաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝

Սեպտեմբեր 17–ին

– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար։

– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն։

– Գրականութիւն։

Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա· կամ Բ· լեզու եւ օփշոն։

Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17։

Ուսուցչական որակաւոր կազմ։

Մասնաւոր դասեր չափահասներու համար։

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան Վարչութեան։
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

Պուլվար Օտտոյի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի միօրեայ վարժարանի 1986 – 1987 տարեշրջանի բացումը եւ արձանագրութիւնը կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14–էն սկսեալ դպրոցի սովորական սրահը։

×

ՎԻԷՆ

Կապ· Խաչի դպրոցը իր դռները կը բանայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, կէս օրէ վերջ ժամը 2–էն սկսեալ։

Զորեքշաբթի օրուան գործունէութիւն, Սեպտեմբեր 24, ժամը 2·30–էն սկսեալ՝ Հայերէն լեզու, պատմութիւն, երգ, քրաթէ, մարմնամարզ, թատրոն։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԲՈՒՒԿԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԲՈՒՂԲԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԲՈՒՂՔ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուած	300	(355,80)
Մնուցիկ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը Մ. - ՓԱՐԻԶ
80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 22
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԹԸ
Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-էն։
Սալ Տը Լա Շիմի

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 SEPT.
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ Տարի — Թիւ 16.312 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.312

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՓԸ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻ

Ֆրանսայի մէջ, օրաթերթերը արդիականացման արշաւի մը ձեռնարկած են: Երբոր եռեակ փարիզեան մեծ թերթերը կը փոխեն իրենց զգեստաւորումը, կերպարանքը ու կ'առնեն նոր ձեւաւորում կը:

«Ֆիկարօ»ն է որ ազդանշան տուաւ ստատեղով մակագիններու նորոյթը: «Լիպերասիոն – Սուար» անմիջապէս հետեւեւ, սակայն նուազ յաջողութեամբ: Իսկ «Լիբերասիոն»ը զոյներ առաւ եւ կէաեր ստեղծաւ: «Լա Քրուա» արդէն վերանորոգած էր իր ներկայացումը, էջաւորուածը: Դժուար չէր կանխատեսել մը բոլորելիք յետոյ, որ «Մոնտ», լուծելով իր վարչական եւ տնտեսական հարցերը վերադարձաւ որոշ կայունութեան մը, եւ կը յայտարարէ նոր ձեւաւորումներ: «Լը Մաթէն» փոխեց իր տիտղոսը եւ «Լիպերասիոն» որ չուզեր իր տարողունակութիւնը կորսնցնել հետեւեցաւ իր պաշտօնակիցներուն: «Լը Քոթիտիէն» իր ժեւաւորութիւններու մէջ է, կը պատրաստուի հետեւաբար հակազդելու եւ արձակողականի անձնելու: Ի՞նչ ըսել համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ին համար որ լայնօրէն «կ'արիւնէ» իւսակցութեան դանձը:

Ինչու այս ամբողջ փոփոխութիւնները, յարանցումը: Որովհետեւ փարիզեան մամուլը տարուէ տարի կը խրի, հողը կորնչնչ է նպաստ գաւառի մամուլին որ ինքն ալ կը հետեւի այս չարժումին: Ջմռռնանք որ ֆրանսական մամուլի վերնամեծ տպաքանակը կը պատկանի գաւառի մամուլին: «Ուէսթ – Ֆրանս» աւելի օր կը սպառէ 700 հազար օրինակ:

Հետեւելի կայաններուն բազմապատկումը գլխաւոր պատճառը կը նկատուի գաւառը մամուլի այս տագնապին: Ֆրանսայի մէջ, այսօր, վերջին տեղեկագրութիւններուն համաձայն երկու հարիւր եւ նուազ օրինակ կը տպուի տարեր չափահաս բնակիչի համար: Երկրորդ աշխարհամարտի աւարտէն ի վեր, տարեցտարի մամուլը կէսէն աւելի կորսնցուցած է իր ընթերցողները եւ նաեւ իր ազդեցութիւնը: Դեռ երեսուն տարի առաջ երեք չափահասի վրայ երկուքը օրաթերթ կը կարդային: Այսօր այդ համեմատութիւնը իջած է կէսով: Ինչ որ մըտածել կուտայ թէ 2000 թուականին չափահաս բնակչութեան մէկ երրորդի, մէկ տարրորդը միայն օրաթերթ պիտի կարդայ:

Ասոր, բոլորին տեղ չկայ: Այսօրուան արդիականացման ջանքերը վազուան վերապրումի պայքարն է:

Այս ընդհանուր մտահոգութիւններուն մէջ, ինչ է ներկան հայ մամուլին: Հայատառ մամուլին ընթերցողներուն թիւը նուազ, շատ հեռու է մէկ երրորդի համեմատութենէն: Գուցէ հազիւ մէկ չափահաս հայութեան վրայ կը կարդայ հայերէն օրաթերթ, այսօր: Իսկ ա՞յդը: Հայ մամուլին վազուան պայքարը անհատական է: Եւ վազը առընչուած չէ արդիականացման հետ: Վազը Հայուն գիտակցութիւնն ու տոկալու կամքն է որ պիտի հնարան վճռական դեր: Հայ օրաթերթը պիտի ըլլայ վկայութիւնը հայ ապագային:

Կ. Ե.

ԼՈՒՆԹՈՒՄԻ ԿԱՐՕՏ ՀԱՐՑ ՄԸ ԵՒ

ԵԹԷ ԱՍՏ ՉՀԱՆԳՉԻՆ ՈՒԻՐ ՀԱՆԳՉԻՆ...

ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ
ԿՐՆԱՅ ՓԱՆԴՈՒԻԻ (*)

Կան մարդիկ որոնց համար «չարթուան լուրը» Փարիզի Օթէլ ոը Վիլլի ոճրափորձն էր, կան ուրիշներ, որոնք Պալատիւրի երեւումը հեռատեսիլէն նշանակալից դէպքը կը նկատեն չարթուան, եւ թերեւս ասոնց ուշադրութենէն վրիպեցաւ, միւս դպայացունց հարցը, որ տակնուվրայ ըրաւ շատեր: Երեքշաբթի առաւոտ կանուխ, մինչ ականջ կուտայինք ճայնասփիւռին նոր տեղեկութիւններ առնելու համար նախորդ գիշերուան ահաբեկչական արարքին մասին, յանկարծ լացուկոծեր լսեցինք եւ սրտաճմլիկ արտայայտութիւններ: Պահ մը կարծեցինք որ մեռեալին կամ վիրաւորներու ընտանեկան պարագաները կ'արտայայտուէին, բայց, յանկարծ ամէն ինչ պարզուեցաւ: Հարցապնդուողներն էին Անիէռի դերեզմանատան մէջ թաղուած կենդանիներու «ընտանեկան պարագաները»: Այր մը, վրդոված եւ խորապէս ցնցուած կ'ըսէր թէ կինը չորս օրէ ոչ կ'ուտէ, ոչ կը խմէ եւ ջղային հիւանդութեան սեմին է, ուրիշ կին մը կը խոստովանէր թէ ամէն օր կ'երթայ ծաղիկ դնելու եւ գրուցելու «հանգուցեալ» ընկերին հետ, հիմա ի՞նչ պիտի ընէ ...: Արդարեւ, սպառնացող վտանգն այն է, որ Անիէռի չունի, կատու, ճաղարի, թռչունի – գերեզմանատունը քանդուելու սպառնալիքին տակ է, որովհետեւ լինքնաբաւ չէ, այսինքն՝ ծախքերը չի հաներ, մանաւանդ հիմա որ նոր բոլութեան տիպզոգական հարց մը կայ, որ 5 միլիոն ֆրանքի կը կարօտի: Եւ չկայ: Բայց քանդումի հարցը այնպիսի իրարանցում մը առեղծած է (ո՞ւր ես, Պրիժիթ Պարռօ), որ նախ ցոյց մը կազմակերպուած է Շաբաթ օր, գերեզմանատան առջեւ, ապա՝ «չիրմատէրերու պաշտպան կոմիտէ մը», որ արդէն աւելի քան 100 հոգի կը համախմբէ: Բայց ,երբ «Իւմանիթէ» իսկ կը գրէ թէ - - «Անպատշաճ եւ չատ դիւրին բան պիտի ըլլար հեղնելը»: Մեզի բաւիւք չի մնար: Ցոյցի պատրաստուող ազակիրները կը սպառնան տնօրէնը հասարակաց փոսը թաղել եթէ ... եթէ, չպահպանուին՝ Ռամսէսի, Ուիսքիի, Պոպիի, Արիսթոթի, Վիքիի եւ դեռ մինչեւ իսկ քանի մը կրեայի շիրիմները, ուր արձանագրուած տապանագիրները նախանձը կրնան չարժել չատ մը Ռոմէօներու ...: Եւ եթէ կենդանիները այսքան դուրդուրանքի կ'արժանանան, յանցաւորը ո՞վ է, եթէ ոչ մարդը ի՛նք, իր բերած յուսահատութիւններով ...

Բայց չատ հոգ ընելու հարկ չկայ: Այս հարցը, ներկայ conjoncture-ին մէջ, չատ աւելի արագ եւ դիւրին կը լուծուի քան ...:

Բազդատութիւններ չընենք աւելի լաւ է:

(*) Անիէռի այս գերեզմանատունը համբաւաւոր է եւ մաս կը կազմէ Փարիզի «տեսարժան» վայրերուն: Շինուած է 1899-ին եւ ներկայիս 1300 մաֆուր, մարմարեայ, խնամուած շիրիմներ կան: Գերեզման մը տարեկան – նորոգելի – 700 Ֆ. կ'արժէ: Ամէնէն հանրածանօթ մեռեալն է՝ Ռէնթէնթէն հեռատեսիլի ուէսթերնի «հերոսը»: Կը մատակարարուի անանուն ընկերութեան մը կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Աղեքսանդրիոյ մէջ տեսնուեցաւ նախագահ Մուպարաքի հետ: Այս մակարդակի, առաջին հանդիպումն էր Սատաթի սպանութենէն ի վեր: Լիքուտը չատ մտահոգ էր այս առընչութեամբ, այն վախով որ Փերէս չատ գիջումի կրնայ ընել պղեստինեան հարցին չուրջ: Մեկնումէն առաջ, Փերէս ապահովութիւն տուած էր որ կառավարական ծրագրէն անդին չերթար: Եգիպտոս կը խորհի դեսպան մը դրկել Իսրայէլ:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նոր «փորձանք» բացաւ Փասքուալի դլխուն, «իմաստուններու» վերաքննութեան յանձնելով Ներքին նախարարին ընտրական կտրատումը 12 նահանգներու համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ իշխանութիւնները, փարիզ եւ այլ քաղաքներու մէջ, հարցաքննութեանց ենթարկեցին, լիբանանեան եւ չիի չրջանակներու մէջ: Ուրբաթ օր, միայն 12 հոգի դեռ կը պահուէին հարցաքննութեան համար, բայց հաւանական էր, որ 48 ժամուան աւարտին, անոնք ալ ազատ արձակուէին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները որոշեցին ընդհ. ներում չնորհել քաղաքական բանտարկեալներուն: Ասոնք, ընդհանրապէս, Սոլիտարնոսքի անդամներ էին: Մինչեւ Երկուչաբթի, 225 հոգի ազատ կ'արձակուի:

ՄԱՐԻՈՆ, Միթերանի վատահելի մարդը, որ 1981-էն 1983 գլուխն էր Գաղտնի սպասարկութեանց, յայտնութիւններ կ'ընէ Նուվէլ – Օպսէրվաթէօրի մէջ: Ըստ այդ յայտնութիւններուն, առաջարկած կ'ըլլայ նախագահին Փիղիքսէս մէջտեղն վերցնել ահաբեկիչները, կարգ մը ոճրափորձերէ ետք, (Մարպէօֆ եւայլն), ու Միթերան մերժեր է: Անոնուղն տարօրինակ է որ պլպուլի պէս լեզու կ'ելլէն գաղտնի սպասարկութեանց պետեր, որոնք եթէ չենք սխալիր, առնուազն դաղտնապահ պէտք է ըլլան: Բայց հոս ալ, պարտաւորաբանութեան (տէոնթոլոժի) դիտակցութիւն չէ մնացած:

ՇՈՒԼՏԻ մէջ, ոստիկանութիւնը կասկածներ ունի քիւրտ քաղաքական ապստամբեալներու նկատմամբ, որոնք մատ ունեցած կ'ըլլան, վարչապետ Օլոֆ Փալմէի սպանութեան մէջ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԴԻՆԱՄՕ» ՄԻՆՍԿ ՀԱՒԱՍԱՐ

Սեպտեմբեր 11-ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Զէնիթ – Դինամօ Մ.	0 – 0
Փալգիրիս – Սպարտակ	1 – 1
Շախտեոր – Դինամօ Կ.	3 – 3
Մետալիստ – Դնեպր	1 – 0
Տորպեդօ Ռ. – Տորպեդօ Մ.	1 – 0
Դինամօ Թ. – Կայրաթ	2 – 0
Նեֆթչի – Չերնոմորեց	3 – 1
Արարատ – Դինամօ Մինսկ	0 – 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորեն Սպարտակ, Զէնիթ, Շախտեոր եւ Դինամօ Մ. 27-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Դինամօ Թ. 26, Դինամօ Կ., Նեֆթչի եւ Տորպեդօ Մ. 24-ական, Դնեպր 23, Փալգիրիս, Արարատ եւ Դինամօ Մինսկ 22-ական, Մետալիստ, Կայրաթ 21-ական, Չերնոմորեց 20 եւ Տորպեդօ Ռ. 17 կէտերով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏ. 29 – ՍԵՊՏ. 5)

ԴԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Դանիոյ խորհրդարանէն պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սվէն Եաքոպսէնի: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հայաստանի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի կողմէ, որ հիւրերուն խօսած է Հայաստանի զարգացման եւ ճեռք ճգած նուաճումներուն մասին: 1977-էն ի վեր կանոնաւոր կերպով Հայաստան կ'այցելեն դանիացի գիտնականներ, դրողներ, արուեստագէտներ:

×

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի մէջ Սեպտեմբեր 1-ին կրկսած է ուսումնական նոր տարեշրջանը: Այս առթիւ «Լոյս» հրատարակչականի տնօրէնը՝ Սօս Մովսիսեան, անդրադառնալով նոր դասագիրքերու հրատարակութեանց նշած է, թէ, ըստ ծրագրի, նախատեսուած 67 դասագիրքեր լոյս ընծայուած են, որոնց 30-ը՝ դունաւոր տպագրութեամբ, օֆսէթ: Անոնց կարգին են նախակրթարաններու բոլոր եւ բարձր դասարաններու կարգ մը դասագիրքեր: Մեծ ջանք կը թափուի, որպէսզի յառաջիկայ դասագիրքերը միայն դունաւոր տպագրութեամբ եւ օֆսէթ եղանակով հրատարակուին: Ծանօթ է, որ դպրոցական բարենորոգման ծրագրի համաձայն, ներկայիս մանուկը կարեւորութիւն կը տրուի աշակերտներու աշխատանքի դաստիարակութեան, անոնց մասնագիտական կողմնորոշման: Նախատեսուած է պատրաստել այդ ուղղութեամբ տարուող աշխատանքին նուիրուած յատուկ ձեռնարկներ: Այս տարի դպրոցները կ'ընդունին նաեւ վեց տարեկան մանուկներ: Այդ տարիքի երախաներու եւ անոնց ուսուցիչներուն համար նախատեսուած էր հրատարակել 20 տեսակ դասագիրքեր եւ ուսումնական ձեռնարկ: Անոնք դրեթէ բոլորն ալ արդէն հրապարակի վրայ են: Հրատարակչականը դասագիրքեր լոյս կ'ընծայէ նաեւ Սփիւռքի համար: Վերջին քանի մը տարիներուն Սփիւռք դրկուած է 14 տեսակ դասագիրքեր, որոնց կարգին՝ մայրենի լեզուի ու գրականութեան, աշխարհագրութեան դասագիրքեր: Նախատեսուած է հրատարակել նաեւ «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» դասագիրքը:

×

«ԳՈՐԱՆԻ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ԴԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Քոփենհակէնի մէջ գնահատուած է եբեւանի դեղագիտական դասախարակութեան կեդրոնի «Գորանի» մանկական ազգագրական երգի ու պարի համոյթը, որ բացի համերգներէ, հանդիպումներ ունեցած է երիտասարդութեան, ինչպէս նաեւ մինչակարգ դպրոցներէն մէկուն աշակերտութեան հետ: «Գորանի» համոյթը, որ ընդամէնը հինգ տարուան անցեալ մը ունի, արդէն երկու անգամ դարձած է փառատօներու դափնեկիր եւ հանդէս եկած է Թիֆլիս, Կիեւ, Մոսկուա եւ այլուր:

ՀԱՅ ՆՈՐԱՎԷՊԻ ԱՐՔԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զօհրապի 1901 – 1911–ին լոյս ընծայուած նորավէպերի ժողովածուներում («Ղազմատանքի ձայներ», «Կեանքը ինչպէս որ է», «Լուռ ցաւեր») արտացոլւում է բախտից հալածուած մարդկութեան ողբերգութիւնը. հեղինակը կանդնում է Մօփասանի եւ Չեխովի ճշմարտութեան կողքին: Ղազմատանքի ձայնը հնչում է մերկացման ուժով: Բացւում է Յուէվի ազանների լուռ ցաւերի տրաման, որ տրամադիծօրէն տարբեր է Նար – Դոսի «Մեր Թաղի» անղգայացած հարբեցողների տրամայից: Սա մի ցաւագին զալարում է ինքն իր մէջ, հոգեկան զաժան մի բախում՝ ինքն իր խղճի, իր հարազատների, իր զառը կարիքի եւ արժանապատուութեան դէմ: Դա, յանցագործի նման, իր տան վերջին իրերը զաղանի վաճառողի, իր աղջնակների առջեւ բռնագրօսիկ ժպիտ եւ զուարթութիւն կեղծողի ողբերգութիւնն է, մրցութեան զոհի ճակատագիրը, իր տիրոջ՝ պարանոցից կառչած սեւ պայուսակի ատրուկը լինելու հոգեվիճակը:

Սակայն Զօհրապի ռէալիզմի համար արժէքաւոր են ոչ միայն գրականութեան մէջ ընդգծուող կեանքի խոշոր, ազազակող փաստերը, այլեւ «մանր դէպքերը», որոնք «չնչին ուրիշներու աչքին, լուրջ խորհրդածութիւնների նիւթ են ինծի», – գրում է հեղինակը: Ցայտնագործւում է ազախինու, նաւաստու, ուսուցչի, կնոջ լուռ ցաւը: Բացւում է խաբուած յոյսերի, վերաւոր երազների եւ իղձերի մի աշխարհ: Արթնանում են ղազմատանքի ձայները:

«Մանր դէպքերը» կապւում են ընկերային – պատմական երեւոյթների, ամբողջ հասարակարգի բարեշրջման խնդիրների հետ:Ստեղծւում է կնոջ աւելեղ ու մեղաւոր էութեան բազմաչերտ պատկերը, բացայայտւում է նրա սիրոյ եւ հիասթափութեան, պատրանքների եւ իրականութեան տրաման եւ նրա չհատակացած հմայքի ու դեղեցկութեան կործանումը: Դա նմանեցւում է անթափոր ձիւնին, որ իջնում է ցեխոտ մայթերին, փրւում ոտքերի տակ եւ տրորւում ամէն ազգի մարդկանց կրունկներով:

Այս «մանր դէպքերի» ոլորտում առաւել ցայտուն է դառնում զօհրապեան ռէալիզմի հոգեկան – հոգեբանական ուղղութիւնը: Այստեղ նոր լոյսի տակ է դրւում մարդկային հոգու բազմաչերտ կառուածքը եւ քննութեան է առնւում դրա պատմափիլիսոփայական էութիւնը: Կեանքի հակասութիւնները բացայայտւում են նոր կողմից, առաւել ճշմարտացի ու արմատական՝ «մանր դէպքերից», «լուռ ցաւերից» հանելով մինչեւ համամարդկային խնդիրները:

Հոգեբանական այս լոյսի տակ Զօհրապի աշխարհը դառնում է արտասովոր կենդանի, ճշմարտացի եւ բնական: Զի մնում ոչ մի մութ խորշ, «առուերտ անկիւն մը» (Սիպիլ): Բացայայտւում է նրա ռէալիզմի ամենաէական իւրայատկութիւնը. «Հոգին կը գանեմ ու կը վերլուծեմ, կը սիրեմ ... հոգեկան հարցերով զբաղիլ, հոգեկան խուլ պայքարներուն պատմագիրն ըլլալ»:

Հոգեթափանցման այս մեծ արուեստով էլ Զօհրապը թանավէճ է մղում քաղքենիական համոզմունքների դէմ, պաշտպանելով կնոջ ազատութեան չափերը: Ի՞նչու կանացի հմայքն ու դեղեցկութիւնը, երջանկաբեր լինելու փոխարէն, բախում են իրականութեան եւ դառնում պատուհաս: Որովհետեւ սխալ են կառուցուած հասարակարգը, արդարատուութիւնը, օրէնքը: Սերաֆիմեանի մաքրութիւնը եւ վայելչութիւնը, մինչեւ իսկ մեռած պահին, իր հակադրութեան մէջ ցայտուն է դարձնում իրականութեան արատաւորութիւնը («Անգրէվիրիմեան աէր»): Բանավէճ է մղուել նաեւ կնոջ այնպիսի բարձր անհատականութեան չուրջ, ինչպիսին է Աննիկը («Կարծեմ թէ»): Անցեալում եւ մեր ժամանակներում Աննիկը համարւում է «կեղծիքի դլուխ – գործոց» եւ «ապականութեան մարմնացում»: Լաւ չի կարդացուել Զօհրապը: Ինչո՞ւ «ուսեալ ճաշակի տէր» դեղեցիկ կինը պէտք է խոնարհուի «ունայնամիտ» մի երիտասարդի առջեւ, որն ամբողջ տարին լքելով նրան, վերադարձել է՝ սիրածին ընկերոջ համար ուղելու: Սակայն Աննիկը ոչ թէ այդքան մոռացել, ոչ թէ չի ճանաչում երիտասարդին, ինչպէս կարծել են քննադատները, այլ ցանկանում է խոցել նրան արժանի պատասխանով. «կարծեմ թէ տեղ մը տեսած ըլլալու եմ էֆէնտին»: Սա է ճշմարտութիւնը: Գրողն ստեղծել է զարմանալի բազմազան եւ ինքնատիպ կանանց չքեղ մի պատկերասրահ եւ պաշտպանում է նրանց, ում չարախօսում, զրպարտում է հասարակութիւնը, ընդվզելով բուրժուական կեղծ բարեպաշտութեան եւ բարքերի դէմ:

Զօհրապի մարդկայնութեան իսկական դեղարուեստօրէն իրականանում է աշխատաւոր դասի, յատկապէս գաւառական կանանց կերպարներում: Գրողը մանում է հարազատ տարերք, դրսեւորում մեծ հաւատք հայ ժողովրդի եւ նրա բարոյական ուժի հանդէպ: Պայծառանում, մաքրւում եւ սրբանում է այն ամէնը, ինչ գալիս է էրկրից: Գծագրւում է բախտի քմայքով ստեղծուած պանդխտութեան պատուհասը, զարգարների եւ տիպրանուհիների ողբերգութիւնը: Տարիների ապարդիւն սպասումներ, արցունքով գրուած նամակներ, ազօթքների եւ կործանուած յոյսերի միջով հնչող յանդիմանութիւն. գարաւոր մի ճակատագիր, որ դրսեւորւում է տիպարանական գծերի կախարդանքով:

Գաւառի հայ կնոջ հոգեկան կերտուածքը չի խախտւում մինչեւ իսկ Պոլսի կեղծիքով շնչող միջավայրում: Անբասիր մաքրութեան դիմաց մերկանում է շրջապատի բարոյական երեւակայութիւնը: Բացայայտւում է անմեղութեան սարսափը: Եւ տիգրանուհիների դատի պաշտպանութեամբ փայլում է Զօհրապի արուեստը: Ներանք իրենց վեհութեամբ, մարդկային զեղեցկութեամբ, մայրացած կնոջ առաւածային նկարագրում բարձր են կանգնած պոլսահայ **ամբողջ վերնախաւից**:

Զօհրապը պաշտպանում է անիծեալ աշխարհի կողմից մերժուածներին, լքուածին ու տառապածին, մինչեւ իսկ հասարակաց տան այն կնոջը, որն յատակն է նետուել կեանքի հրամով: Գրողը հոգու ամբողջ զօրութեամբ, խղճմտանքի եւ արդարութեան ամբողջ ձայնով խօսում է ընկերային ճնշուած խաւերի մասին, եւ դրա մէջ լսում է ժողովրդի ձայնը: Դեմոկրատական Պաթոսի կրքոտութեամբ նա վարում է հասարակ, պարզ մարդու, աշխատաւորի, բանուորի, ոտնահարուած մարդկութեան դատը՝ կանգնելով աշխարհի առաջաւոր գրողների շարքում:

Զօհրապը թողեց գրական այնպիսի ժառանգութիւն, որը երկար կը պահպանի իր ուժն ու հմայքը եւ ամէն անգամ կ'ընթերցուի նորովի: Նրա ստեղծած գրականն զոհարները կարող են գրաւել համաշխարհային լաւագոյն նորավէպերի կողքին: Ցաւօք, նա կեանքը չաւարտեց գրականութեան մէջ: Եղեռնի զոհ գնաց ստեղծագործական ուժերի ծաղկուն շրջանում: Նա լսել անգամ չցանկացաւ փախչելու, պատուհասից վերկուելու առաջարկը. «Որո՞ւ թողնեմ սա անակը ... ժողովուրդը»: Անդեկ, անառարկայ մի ժողովուրդ: Ահա թէ որն է Զօհրապի ընտեղծագործութեան սիրոյ եւ Պաթոսի հմքը, արդարութեան համար մաքառումների բուն նպատակը:

ՀԵԿՏՈՐ ՌՇՏՈՒՆԻ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԴԱՆԱՑԵԱՆ ՏԱԿԱՌԸ

Երիտասարդական չրջանիս, երբ կը դիտէի երէցները, մինչեւ իսկ ծերունիները, մէկ բան կը նախանձէի անոնցմէ. անոնց վիտութիւնը, անոնց համառութիւնը:

Մարդ իր ապրած տարիներուն չափ շատ բան դիտէ: Օրէնքը ի զօրու է բոլորին համար, մինչեւ իսկ ամէնէն անուս, զպրոց չտեսած մարդուն համար, որովհետեւ կեանքը ինքնին զպրոց մըն է եւ մարդ, որքան տանն որ կ'ապրի, որքան տանն որ չփոխ ունի մարդոց եւ բնութեան հետ, որքան տանն որ կը զործէ ու կը փորձէ, այնքան տանն բան կը սորվի: Եւ երբ բան սորվիլ կ'ըսենք, անպայման մաթէմաթիկ կամ ֆիզիք, անպայման քիմիագիտութիւն կամ անատոմիա-ֆիտութիւն, անպայման լեզուաբանութիւն կամ փիլիսոփայութիւն չենք հասկընար: Ամպերուն նայիլ եւ անձրեւ մը նախատեսել, թռչուն մը տեսնել եւ ըսել թէ ի՞նչ է այդ թռչունը, ի՞նչպիսի յատկանիշներ ունի, եւ ի՞նչպէս կը կերակրըւի ան, ծաղիկ մը տանիլ եւ ցոյց տալ թէ օրուան ո՞ր ժամուն պէտք է ջրել եւ տեղական ո՞ր մասին մէջ պէտք է դետեղել զայն, ձեռքը դնել հիւանդ տղեկի մը ճակտին եւ հասկնալ թէ ի՞նչպիսի խնամքի մը կը կարօտի ան, եւ դեռ ով գիտէ որքա՜ն չատ բան, գիտութիւն կը սեպուին, առանց որ մէկը զպրոցի մը մէջ սորվի – ցուցած ըլլայ այդ բաները:

Բայց երբ կեանքի փորձառութիւններուն վրայ կ'աւելցնայ նաեւ մտաւոր պատչար մը, գիտական համառութիւն մը, այդ պարագային երէց մարդուն ուղեղը կը դառնայ անչափելիօրէն բարձրարժէք դանձարան մը: Երիտասարդական տարիներուս իսկապէս կը հիանայի երէցներուն այդ գիտութեանը վրայ, բայց միւս կողմէ ալ միչտ կը ցաւէի, մտածելով որ կարճ ժամանակ վերջ բոլոր այդ գիտութիւնները պիտի աչնչանային հող պիտի դառնային: Կ'արժէ՞ր այդքան կարդալ, սորվիլ եւ ուսումնասիրել այնքան հաճոյք է, որքան հաճոյք ծխիկ մը ծխելը, թղթախաղ մը խաղալը, զրօսապրոտյտ մը ընելը: Եթէ մարդ բոլոր այդ հաճոյքներուն կը դիմէ, ինչո՞ւ պիտի չդիմէ նաեւ սորվելու, ուսումնասիրելու հաճոյքին, նոյնիսկ հասուն տարիքէ վերջ:

Կ'արժէ որ խորհինք անդամ մը: Քանի տարեկան երիտասարդ մը կը պրպտէ, կ'ուսումնասիրէ, կը կարդայ ու կը սորվի բաներ զրոս պիտի զործածէ միջին հաշուով քառասուն տարի: Ցիսուն տարեկան մարդն ալ կը կարդայ ու կը սորվի բաներ, զրոս պիտի զործածէ թերեւս հազիւ տասը տարի: Վաթսուն, եօթանասուն տարեկան ծերունին դեռ կը կարդայ ու կը սորվի բաներ, զրոս թերեւս բնաւ ժամանակ պիտի չունենայ զործադնելու: Ողբերգական չեշտ մը չկա՞յ այս վերջին պարագային մէջ:

×

Պէտք է զարմանալ, ինչո՞ւ բնութիւնը չէ ուզած ժառանգական զարձնել ուղեղի մը բովանդակութիւնը: Զաւակ մը ինչո՞ւ չի ժառանգեր իր ծնողքէն: Ֆիզիքական նմանութիւն, ժառանգական ինչ ինչ յատկութիւններ, եւ տակաւին նիւթական ամէն տեսակ հարստութիւն: Ամէն ինչ, բացի հօրը կամ մօրը զլխացածէն: Դրամ կը ժառանգես, կարասի կը ժառանգես, անչարժ կալուած կը ժառանգես: Բնութիւնը առատաձեռնօրէն արտօնած է քեզի որ տիրանաս ծնողքիդ ամբողջ հարստութեան: Բայց չէ արտօնած որ ծնողքը իր ուղեղին բովանդակութիւնը ժառանգ թողու քեզի: Մինչ ուրիչ մարդերու մէջ կենդջդ կը չարունակես ծնողքիդ ձգած տեղէն, գիտութեան մարզին մէջ ստիպւած ես զերոյէն սկսիլ: Բնութիւնը անպատեհութիւն չէ տեսած նիւթական հարստութեան կուտակումի մէջ, բայց անպատեհութիւն տեսած է ուղեղի բովանդակութեան կուտակումի պարագային: Մինչ զերոյէն պիտի սկսիս եւ տեղ մը հասնիլ վերջ զարձեալ ամէն ինչ պիտի թողուս զերոյի վրայ, ուղեղդ զարձնելով Դանայեան անչաւատ տասառ մը, որուն մէջ անզադար չուր կը լեցնես, մինչ չուրը միչտ կը պարպուի տակէն:

Հոս է անտարակոյս վեհութիւնը՝ գիտութեան ու մտքի աչխատանքի նաեւ զեղեցկութիւնը: Որովհետեւ պատերազմի զաշտ կ'երթես, քաջ գտնուելով որ վերջնական յաղթանակ մը չկայ երբեք:

Ռ. Հ.

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԿԱՌՈՒՑԵԼ

Լիբանանի ամբողջ ժողովուրդին վճահուած տառապանքն ու տեսակաւոր տագնապները ծանօթ են բոլորին, ամբողջ աչխարհին: Եթէ մեզի վճահուած տառապալից, մղձաւանջային այս կացութիւնը «զուրսի աչխարհին» համար միայն պատկերասփիւռային – չարժանկարային ղեղուագներ կամ տեսարաններ թուին, (երբ անոնք պատկերասփիւռէն գիտեն Լիբանանի մէջ կատարուած մահացու ռմբակոծները, ռմբային խափանարարութիւնները, ուերնները) հոս, Լիբանանի մէջ ապրողներուս համար, անոնք ապահէն, չզպզըպզռուքիւն եւ յուսահատում առաջացնող, բնակիչներուն սիրտերը թունաւորող առօրեայ վիճակներ են: Ամէնէն զօրաւոր չիզեր ունեցող մարդն իսկ պահ մը կը տատմակի կատարուած անմարդկային, պատնային արարքներուն դիմաց:

Հակառակ այս հոդեկիզիչ անպատեհութեանց, Լիբանանի Հայութիւնը կը չարունակէ կառուցել իր ազգային հիմնարկները՝ զանոնք օժտելով լաւագոյն պայմաններով:

Տարեկ՝ հակիրճ ակնարկ մը՝ անցնող մէկ – երկու տարիներու ընթացքին իրագործուած չինարարական աչխատանքներու վրայ, հակառակ տոլարի զլխապտոյտ պատճառող մաղցումներուն եւ լիբանանեան դրամանիչին թաւպղոր անկումին:

×

○ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հոյակերտ չէնքով մը օժտեց Պիքֆաեայի իր դպրեվանքը, ժառանգաւորաց ուսումնառութիւնը պահելու համար քաղաքի ժխորէն հեռու, լուռ բարձունքի մը վրայ, հոն չարունակելու համար հոգեւոր-բարեկանութեան պատրաստութեան եւ մեր դարաւոր մչակոյթին պահպանման աչխատանքը, աւանդութիւնը:

×

○ Լիբանանահայ Օգնութեան Խաչի Երջանային Վարչութիւնը արդէն իսկ իրագործած է բժչկա – ընկերային կեդրոնի քառայարկ չէնքին կառուցումը (Նոր Սիս), որ օգտագործման պիտի յանձնուի մէկ – երկու ամիսէն: Արդիական պարմանները լրացնող կառոյց մը, որ պիտի դիւրացնէ Լ. Օ. Խ.ի բարեսիրական, ընկերա – առողջապահական գործերը՝ նպատա մեր կարիքաւոր հայրենակիցներուն:

×

○ Ազգային Մորհուրդի Բարեկամներու ակումբի նախաձեռնած բնակարանային կառուցման աչխատանքը կը չարունակուի մեծ թափով: Աւելի քան ութ չէնք (զեղակերտ եւ առողջապահական պիտիան պայմանները լրացնող) արդէն իսկ բնակուած են մեծ մասամբ նոր բնակիչ կազմած երիտասարդ զոյգերու կողմէ:

Ազգային Մորհուրդը կը չարունակէ չինարարական աչխատանքը, միչտ Պուրճ Համուտի չրջանին մէջ:

×

○ Իրրեւ պատուարեր կառոյց, կրնանք յիչել «Ալիչան» կեդրոնը (Նոր Մարաչ), որ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան նախաձեռնութեան պատուղն է, որուն մէջ դտնուող դարմանատունը (որ կը զործէ մօտ քառասուն տարիէ ի վեր) կը չարունակէ ժողովրդանուէր իր ծառայութիւնը:

×

○ Համազգայինի Լիբանանի Երջանային Վարչութեան նախաձեռնութեամբ կը կառուցուի Մչակոյթի Կեդրոնը, նուիրատուութեամբ մչակութասէր ազգային-

ներու, ընտանիքներու եւ Համազգայինի անդամներուն: Շինարարական աշխատանքները կը չարունակուին թափով: (Կեդրոնը կը գտնուի Նոր Ատանա – թրատ թաղի չրջանին մօտ):

×

○ Հայ կաթողիկէ Միութեան Պուրճ Համուտի մասնաճիւղը ձեռնարկած է քաոերասարահի մը շինութեան, ներկայի իր ընդարձակ ակումբին տանիքի վրայ (Նոր – Մարաչ) թատերասարահը, պիտի ունենայ մօտ 700 աթոռ, օժտուած յարաքից յարմարութիւններով:

Երեք երկրաչափներ եւ գործակատարներ ներկայիս հետեւողական աշխատանք կը տանին, մինչեւ 1987–ի սկիզբները օգտագործման յանձնելու Պօղոսեան ընտանիքի նուիրատուութեամբ կառուցուղ թատերասարահը:

×

○ Ագգային Կիլիկեան վարժարանը, անցնող կրթական տարեշրջանին փակուելէն առաջ, արդէն իսկ ուրուած էր ընութիւնը մանկապարտէզի նոր խաղավայրին ու դասարաններուն, մանկավարժական յարմարութիւնները լրացնող մի-չավայր մը ստեղծելու համար մեր մանուկներուն (Նոր – Կիլիկիա):

×

○ Ագգային Նուպարեան վարժարանը, ամիսէ մը ի վեր, տենդագին աշխատանքի մէջ է: Վարժարանի վերնայարկերը հիմնական նորոգութեան ենթարկուած են. հինը, անյարմարը քանդելով՝ կը կառուցուի նորը, յարմարաւէտը (նորաչէն):

×

○ Մեր այլ վարժարաններուն մէջ եւս նորոգութեան աշխատանքներ կը կատարուին, մօտալուտ վերամուտը բարենորոգ մթնոլորտով դիմաւորելու համար:

×

○ Մեր կարգ մը ձեռներէց ազգայիններ արդէն իսկ իրագործած են սեփական նախաձեռնութիւններով ստեղծուած չէնքեր, (գնակատան, աշխատանոց, խանութներ, դրասենեակներ), օգտակար ըլլալով ժողովուրդին, բան կարելւոյն վերաբնակիչներու եւ Համազգայինի ճարտարի դիւրութիւններ ստեղծելով, որպէսզի վերականգնի Լիբանանի գոյութիւնը:

×

○ Զմռռնանք յիշելու «Մարկօ Պապիկեան Ցիշատակի Շինարարական Ձեռնարկը», որ արդէն իսկ գործադրութեան դրուած է եւ աշխատանքները կը չարունակուին:

Գիտենք, որ այս ձեռնարկին նպատակն է նպաստաւոր պայմաններով բնակարաններ հայթայթել սահմանափակ եկամուտով մեր հայրենակիցներուն:

×

○ Ինչ կը վերաբերի մեր ակումբներուն, ծանօթ է արդէն Ագիրեան ակումբի վերանորոգումը: Մօտ երկու տարի առաջ, Ագիրեան ակումբը վերածուեցաւ դասախօսական եւ լսարանային պայմաններով օժտուած դահլիճներու, որոնք նուիրուեցան ողբացեալ ընկերներու յիշատակին:

Նոր Սիսի չրջանին վերածադկումին նպաստած այս կեդրոնը մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ՝ մշակութային եւ ընկերային համագումարներու կազմակերպումին գծով:

×

○ Սարգարապատ ակումբը, իր կարգին, ենթարկուած է բարենորոգման կառուցումի, օրուան պահանջին գոհացում տուող յարմարութիւններ ստեղծելու համար:

Ագգային կեանքին յանձնառու հայրենակիցներ իրենց նուիրատուութիւններով (մեծ թէ ուրախ առիթներով), կ'օժանդակեն օր առաջ կեդրոնը վերածելու երիտասարդական խանդավառ միջավայրի մը:

Լիբանանահայ չինարարական կեանքը արտացոլացնող այս պատկերը արդէն իսկ կը հաստատէ մեր յանձնառութիւնը՝ վերականգնումի գործը պահելու, յուսադրեկումները հեռացնելու, ինչ որ ալ բլլան պատերազմը չարունակելու չարաչար ու վնասաբեր տարբերու քանդիչ արամադրութիւնը: Մենք կը հաւատանք բարիին, լաւին յաղթանակին:

Ս. Պ.

«Ագդակ»

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

գերեվաճառ հայ ուսմնականի

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ,
ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Արեւմտեան – Գերմանիոյ Պատըն – Վիւրթըմպերկ նահանգի վարչապետ՝ Լօթհար Շփէյթ, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 5, վերադարձաւ Թուրքիա կատարած հինգ օրուան ճամբորդութենէ մը: Քառասունեւերկու հոգինոց պատուիրակութեամբ մը Թուրքիա գացող վարչապետ Շփէյթ (Յէ – Տէ – Ոի) այցելեց Անգարա, Քըրչհիր, Ատանա եւ Պոլիս: Տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետ Էօզալի եւ այլ անձնաւորութիւններու հետ: Որքան որ համակրելի երեւալ փորձած է՝ ղեկավարման քաղաքական գործիչը, կարգ մը էական հարցերու չուրջ պատասխաններ տուած է, որոնք չատերուն հաւանաբար համձելի պիտի չթուին: Թէեւ մատնանչած է, թէ «Պէտք է Թուրքիոյ ամէն տեսակ հարցով հետաքրքրուիլ», բայց իր այս արտայայտութիւնը արդելք չէ հանդիսացած բացասական պատասխան տալ՝ Թուրքիոյ Արեւմտեան – Գերմանիա արտածած կերպասեղէնի արտադրանքներուն վրայ ի գործ դրուած սեղմումին վերջ տալու կապակցութեամբ ուղղուած հարցումի մը: Ան ցոյց տուած է իր երկրին այս մարզին մէջ ունեցած գժուարութիւնները եւ Թուրքերուն յանձնարարած է իրենց արտածումին համար վերնահել՝ ուրիչ չուկաներ: Անչուչտ կարեւորապոյն նիւթը եղած է Թուրքիոյ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութիւնը, որուն դիմումին օրերս կը սպասուի: Ըստ Քէօլնի Թուրք Ռատիօկայանին Շփէյթ ըսած է, թէ՝ «Արեւմտեան – Գերմանիան պիտի կարենայ զօրավիգ կանգնիլ այս դիմումին»: Բայց ղեկման ձայնասփիւռը եւ Սեպտեմբեր 6 Թուականիը «Թիւրքկար-Թէր Նախրիխըն» օրաթերթը տարբեր ձեւով կ'արտայայտուին այս նիւթին չուրջ: «Թուրքիան Պոնէն անհաւատալի բաներ կ'ակնկալէ», ըսած է Շփէյթ, չարունակելով որ այդ երկիրը «եւրոպական հեռանկարի մը կը կարօտի եւ առանց իրմէ ամէն ինչ (՞) կարելի է ապահել»: Բայց եւ այնպէս Շփէյթ չէչտած է, թէ «Պոն Թուրքիոյ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան մղիչ ուժի դերը չի կրնար առանձնել», բան մը որ Թուրքերը կը պահանջեն: Գերման քաղաքագէտը ընդգծած է հողագործութեան, փոքր արհեստներու եւ թեթեւ արդիւնաբերութեան արդիականացման կարեւորութիւնը, նոյն ատեն Պոնի կառավարութեան յանձնարարելով «Թրքական ակնկալութիւններուն սանձումը»:

Ց. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Օգոստոս 24–ին, իր մահկանացուն կնքած է Մերճաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պետ Վեր. Յովհաննէս Ահարոնեան, որ տարիներ հոգեւոր ծառայութեան վաստակ մը ունեցած է Լիբանան: Երեսուն տարի եղած է նախագահը Միջին – Արեւելքի եկեղեցիներու խորհուրդին, իսկ վերջին երեք տարիներուն՝ պատուոյ նախագահ:

×

ՊՈՒԼՈՑ Հայոց Պատրիարքարանի այցելած է (Օգոստոս 29) Հռոմէն 120 հոգինոց ուսանողական խումբ մը, ուսուցիչներով: Պատրիարքական փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան հիւրերուն ցոյց տուած է Մայր Եկեղեցին, խօսած է մեր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եւ պատմութեան մասին:

×

ԳՆԱՒԸԻ ՔԱՄՓԷՆ մօտ 80 տղաք, Օգոստոս 29–ին, այցելած են Թուզլայի քամփ Ամմէն եւ հիւրասիրուած վարչութեան կողմէ: Սահեցուած է ջերմ մթնոլորտ մը: Օրուան հանդիսավարը՝ Սիմոն Մելիքսէթեան, խօսք տուած է ներկաներէն ոմանց: Արա Տիւմէնճիօղլու չեչտը դրած է երկու քամփերու եղբայրական յարաբերութիւններուն վրայ եւ կոչ ըրած միասնական աշխատանքի: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտադիր մը: Ուղերձներ արտասանած են Պօղոս Սուքիասեան եւ Սիմոնիկ:

×

ՊՈՒԼՈՑ Կեդրոնական Վարժարանի այս տարուան չրջանաւարտները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են համալսարաններու մուտքի քննութիւններու մէջ: Ինը չրջանաւարտներէն եօթը յաջողած են: Աստղաւած նիչերու հիման վրայ, կեդրոնականը առաջին հանդիսացած է վոքրամասնութեանց լիսէներու մէջ, իսկ մուտքի քննութիւններու մասնակցած 2462 լիսէներու միջեւ ան գրաւած է 26–րդ պատուաւոր տեղը:

ՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Միսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Մեծարենց տենդագին գործունէութեան մը մէջ էր, «Նոր Տաղեր»ն ալ հրատարակ հանելու: Հազիւ ժամանակ կը գտնէր պատասխանելու լրեն ուղղուած նամակներուն: Այդ անձկութիւնն է զոր կը յայտնէ յետագայ կարճ դրութեան մէջ, ղրկուած իր բարեկամուհիին որ նամաքաղ կը գտնուէր այն առեն. «Ագնիէ, Օֆէլիա, նամակիդ թուականին կը մտածեմ. Յունի՞ս. – երկու ամիս մը եղաւ: Անտարբերութիւն չէ, անհոգութիւն ալ չէ, ծուլութիւն ալ, այս հիւանդութիւնը. հապա ինծի համար գոնէ գեղեցիկ հրատարակուած մը գրելու իտէալիս մէկ, լայն ու հանդարտ տրամադրութեան մը ապահովելու նմանող բան մը՝ պատասխանի այս ձգձգումը, այս հիւանդութիւնը: Բայց հարկ կա՞ր, սիրելի՛, լեղի դեղատոմով մը դարմանել փորձել այս հիւանդութիւնը. բայց կ'ըլնդունիմ ... բժիշկ եղ, ուրախանալով նաեւ որ առանց ատոր իսկ, հանի օր առաջ պատրաստեր էի նամակս: Այսհանը գոնէ ըսել ու շեշտել ուզեց՝ ՇԱԽԱՄՊԸ»:

Ծուլիսի (1907) վերջերն էր: Տոքթ. Օֆէլիա գինքը կը հրաւիրէր Ատա – Բազարէն Տէր եւ Տիկին Գասապեանէ նուէր կը առնայ Թաղարով ծաղիկ եւ սակառ մը պտուղ: Այդ առիթով ան կը դրէ յետագայ նամակը. –

«Տիգրա՛ն Ախպըրուկ,

«Ուրեմն ահաւասիկ կեանքը՝ զոր կ'ապրիս, ու կը տժգունիս ալ աւելով մինչ մեզ, սեռակի ապրողներ՝ տակաւին մեր պատուհաններէն կը դիտենք զայն ու կ'իմաստասիրենք:

«Տժգոյն է» կը գրէ Օֆէլիան ·ինչպէ՞ս չտժգունիլ հիւանդներուն հետ, բանի որ լերան բարերն անգամ հոգեթաղ վերջալոյսին հետ կը դալկանան: «Իմ գեղջուկներս», «Իմ հիւանդներս» ... կ'ըսես անշուշտ իւրովի եւ իտէալներդ շօշափելու հազուագիւտ երջանկութիւնը կ'ունենաս: Ու յետոյ կը փայփայես ծաղիկներդ ալ, ու վարդը՝ էն առաջ· ո՛ր դիւթած – խարիի վարդենիէն ծնած արդեօք· եւ միթէ իր հոպոպիկներուն, իր այտերուն բոյրն ու երանգը չծծեցի՞ն միասին հոս, Օֆէլիային նամակին մէջէն· որքա՞ն կը նմանիս զինէ:

«Պիտի ջանամ կազդուրել» կը գրէ Օֆէլիան· բաժակին դառնութենէն վերջ, յետամնաց համագրաւ բաղցրութի՞ւնը ուրեմն որ վերստին տոչորել տայ շըբթունէֆները՝ լեղի բաժակին ծարաւով, բայց ինչո՞ւ լեղի բաժակ անուանել կեանքը՝ որ աչէդ պարտականութեան կը բանայ՝ լուսնոդ պատուհանին պէս· փոխանակ «երջանիկ կուրութեան» մը մէջ զայն փակելու: Կեանքը միշտ պիտի ունենայ իր հիւանդները, իր տառապողները, եւ անձնական երջանկութիւն մը, հետեւաբար, մեծագոյն անիրաւութիւնը պիտի ըլլար միշտ: Հիւանդի խուցերուն տխրութիւնով սարսռա՛լ, ու բազուկը բազուկի՛ն երկարել ինչ մը կեանքի յոյզ ու յոյս ներարկելու բաղձանքով, եւ յետոյ սփոփե՛լ· պիտակուած դարմանիներու հետ մանաւանդ տալ անպիտակ ու հարազատ դարմանները, հոգիի՛ն դեղերը, – յոյսի եւ առաքինութեան վիրակապեր, համակրութեան գորովի բալասանին վրայ·· օ՛հ, այս ամէնը, ամէնը՛ ... ու պզտիկ լռութիւն մը, սիրտերու համատրոփի զարկը, ու գորովով եղբայրացած աչքերուն անձիւթ ու հոգեշօշափ վճռո՛ւթը ... բայց ուրիշ ո՛ւր կարելի էր փնտռել երջանկութիւնը, միակ ու հարազատ երջանկութիւնը՝ պարտականութեան կատարումին գոհունակ եւ առագայթումը· ուրիշ ո՛ւր կարելի էր փնտռել ու գտնել զայն ... առանց ամպերուն տակ սօղոլու այն այգաստղը որ խիղճ կը կոչուի:

(Շար· 11)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոն. –

Տիկին Ռամելա Քիւշիւքեան, Տիկին Ժապլին Պետրոսեան, Պ. Ֆրետերիք Պետրոսեան խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղիկով, եկեղեցւոյ եզած փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ զրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԽԱՉԻԿ ՔԻՒԶԻՒՔԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Գուրգէն Պօյաճեան (Տէսին) իր ողբացեալ կնոջ՝ Աշխէնի մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ եւ իրենց ննջեցեալ ծնողքներուն յիշատակին, կ'ընէ հետեւեալ նուէրները. – Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի գլուխին 200 Ֆ., Հայ Դատի Պաշտպանութեան Լիոնի Կոմիտէին 200 Ֆ., Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ 200 եւ «Ծառաչ»ի բարգաւաճման 300 Ֆ.։

×

Տիկին Հայկանոյշ Զէյվէեան, Պ. Մ. Պէօճէքեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Զէյվէեան 3.000 Ֆ. կը նուիրեն Մխիթարեաններու Օժանդակ Ճոնտին (ՄԻՔԱՄ) Պէյրութ մահացած՝

Արքօ Պէօճէքեանի

Թարմ յիշատակին։

(*Առանձ. «Ծառաչ»էն*)։

×

Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Տամլամեան, Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն. – Կապոյտ Խաչին 200 Ֆ., Կարմիր Խաչին 200 Ֆ. (առանձ. «Ծառաչ»էն) եւ 100 Ֆ. «Ծառաչ»ին։

UN CONSEIL EN GESTION DE PATRIMOINE POURQUOI?

- Pour **gérer** et **protéger votre patrimoine** et vos **liquidités** avec rigueur et dynamisme.
- Pour vous faire gagner du **temps,** de l'**argent** et vous **protéger** contre les erreurs de jugement.
- Pour bénéficier d'un **conseil indépendant** de tout organisme financier et bancaire.
- Pour **analyser** votre situation, **rechercher** et vous proposer les **choix** les mieux adaptés à vos besoins.
- Pour **assurer** le suivi et la gestion de votre **patrimoine.**

VOTRE CONSEIL : **Varoujan AVEDISSIAN**

CABINET GUY JULY

(Vice-président de la Chambre Syndicale des Conseillers en gestion de patrimoine)

Tél. : (1) 47 - 07 - 50 - 18 (sur rendez - vous)
25 - 27, boulevard Arago, 75013 PARIS

R. C. 78 AC 9595

RETENEZ CETTE DATE

PARIS

SAMEDI 25 OCTOBRE
Dîner Dansant
organisé par
l'Ensemble Folklorique
« N A ï R I »

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս Ֆիլմ մը՝ «Արիւնապարտը»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՎԱՂԱՆՍ

80-ամեակի տօնակատարութիւն

Հոկ. 11 եւ 12

մասնակցութեամբ Մարսէյլէն
« Գ Ա Ր Ո Ւ Ն »
մանկական երգչախումբին

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ կամ երիտասարդուհի մը, 20 – 25 տարեկան որպէս՝

Secrétaire - Aide - comptable

Պէտք է լաւ Ֆրանսերէն գիտնայ։

Գործատեղին Փարիզ է (Ռեփիւպլիք)։

Հեռաձայնել ժամը 10–էն 18։

42 – 41 – 27 – 85

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Մելինէ Օսմանճեանի իր քրոջ՝ Տիրուհի Թաշճեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 12, Կիրակի, Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը, յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած՝

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
ՀՐԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆԻ
ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Ալֆորվիլլ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12–ին։

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste

des voyages en ARMÉNIE

depuis 17 ans

Vous propose

VOLS DIRECTS
PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours
Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 2 au 17 Octobre	6.750 F	Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
- ○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
- ○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

(Brochure détaillée sur demande)

A PARIS
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47 42 10 35

A MARSEILLE
M. ALEXANIAN
11, rue du Bassin
13012 MARSEILLE
Tél. : 91 93 04 90
ou 42 83 31 55

A LYON
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
3, place Roger Salengro
69190 SAINT FONS
Tél. : 78 67 10 79

A SAINT CHAMOND
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
55, rue de la République
42400 SAINT CHAMOND
Tél. : 77 22 18 22

A PARIS, PERMANENCE TOUS LES SAMEDIS DE 10 H A MIDI

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Վերամուտ Մխոբեայ դպրոցի
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20
ժամը 15–էն 18
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Հայերէն – պար – երգ – կակուղ թաթիկներ (3–էն 6 տարեկան)
Տեղեկութիւններ՝
48 – 54 – 19 – 46 *երիկունը*
48 – 71 – 22 – 77

×

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Զորեքշաբթի Սեպտեմբեր 24, ժամը 10–ին
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝
– Զորեքշաբթի 10–էն 12
– Շաբաթ 14–էն 16
Կապոյտ Խաչի Տան մէջ
17, rue de l'Ile de France - Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ՝ 43 – 85 – 03 – 76
43 – 83 – 87 – 68

×

Ի Ս Ի

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ կը վերսկսին հայերէն լեզուի դասընթացքները, Զորեքշաբթի օրեր ժամը՝ 8.30–էն 12.30։ Կը դասաւանդուին լեզու եւ խօսակցութիւն, կրօնք եւ պատմութիւն, երգ ու պար։

Կը հրաւիրուի չրջանի հայութիւնը արձանագրելու իրենց զաւակները 4–է 14 տարեկան։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։

Հեռաձայն. – 46 – 44 – 28 – 52

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Զորեքշաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝
Սեպտեմբեր 17–ին
– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար։
– Հայոց պատմութիւն եւ աչխարհագրութիւն։
– Գրականութիւն։
Ցառուկ պատրաստութիւն պաքալորէաչի համար, Ա. կամ Բ. լեզու եւ օփսիոն։
Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17։
Ուսուցչական որակաւոր կազմ։
Մանուած դասեր չափահասներու համար։
Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան վարչութեան։
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մխոբեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5։
Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի մխոբեայ վարժարանի 1986 – 1987 տարեշրջանի բացումը եւ արձանագրութիւնը կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14–էն սկսեալ դպրոցի սովորական սրահը։

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցը իր դռները կը բանայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, կէս օրէ վերջ ժամը 2–էն սկսեալ։
Զորեքշաբթի օրուան գործունէութիւն, Սեպտեմբեր 24, ժամը 2.30–էն սկսեալ՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն, երգ, քարթէ, մարմնամարզ, թատրոն։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
16
MARDI
16 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.313 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.313

Ա՛Հ ԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՐԱԽԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ

ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՈՃԲԱՓՈՐՁԵՐ ՄԻԿ ՄԵՌԵԱԼ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՇԻՐԱՔ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՈՒ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ԿԸ ԴԻՄԷ

Պատերազմ է, կ'ըսէր նախարարապետը, առջի օր, բայց պատերազմը ուզածին պէս կ'ունենայ եւ թշնամին ալ՝ դիմադիմ: Այսօր, Ֆրանսա դէմ – յանգիման ունի նոր օրերու պատերազմի մը, հարեկչութեան, որու դէմ պայքարը ոչ միայն դժուար է, այլեւ անկարելի կը թուի, երբ ան ամէնէն վատ եւ զարհուրելի ձեւը կ'առնէ, այսինքն՝ կոյր մարդասպանութիւն: 48 ժամուան ընթացքին, Ուրբաթէն Կիրակի, Ֆրանսա կրնակ ոճրափորձերու զոհ էր, առանց նշելու Շաբաթ օրուան, Ֆրանսացի զոհերը, զինուոր, Լիբանանի մէջ:

Ինչո՞ւ Ֆրանսան: Հարցումը չատ կը կրնուի եւ միշտ կարելի չէ դառնար պատասխանը գտնել: Պարզ է, որ երեք ռանարեկներու, մանաւանդ Իսրայէլի Ապատալահի ազատ արձակման պայմանը պիտի ըլլայ պատրուակի բնոյթ կ'առնէ: Ֆրանսա, զանազան պատճառներով է, ղ հաշուեցոյց մը կը վճարէ, չատ սուղ: Ջին է իր իսկ քաղաքականութեան, արաքին ճակատի վրայ, ուր, ինչպէս Սերժ Լիւն կը հաստատէր անցեալ չաբթու, ղած է միշտ անկախ ըլլալ եւ դեր մը ղալ, մանաւանդ Մերձաւոր – Արեւել մէջ, ուր չուզեց կրաւորական մնալ: պատանի երկիր» ըլլալու իր պատան հանդամանքն ալ, պատճառ եղաւ դուները բանայ հազարաւոր քաղաքական գաղթողներու եւ երբ այսօր սեպմներու կը դիմէ, բնական է, որ թոլէ ը բարձրանայ, վասնզի, Ֆրանսա այն ապաւորութիւնը կը թողու որ իր իսկ կոմէին կը դաւաճանէ:

Եւ սակայն, ի՞նչ ընել: Նախ ժամանագրական կարգով, յիշենք ոճրափորձեր: Ուրբաթ ցերեկ, ճաշի ժամուն է որ ֆֆիանսի քաֆէթերիային մէջ կը պայթի ռումբ մը, երբ բազմութիւնը խռնուած էր: Շուրջ քառասուն վիրաւորներ հիւանդանոց կը փոխադրուէին, որոնց մէկ երկու հոգի ծանր վիճակի մէջ:

Այս ոճրափորձին ետր կ'ըլլային Ֆրանսի եւ ազատութեան կոմնաիները», որոնք նոր սպառնալիքներ ալ կ'րկին, որոնց գործադրութիւնն ալ պիի չուշացաւ: Արդարեւ, Կիրակի, ժամը 7:15-ին, մինչ նախարարապետ Շիրաք նախագահէր Ապահովութեան Խորդի նիստ մը, Շան – դ'Էլիզէի Փըլ – ջնոյի մէջ, սպասարկող աղջիկ մը կը ղարէր որ չաճախորդ մը մեկնած է, հոն գիով պայուսակ մը: Լուր կուտար պատանատուի մը, որ իր կարգին դուրն կը կանչէր երկու ոստիկան: Փըպին պատասխանատու սպասաւորը եւ 2 ոսիկանները ծրարը առած վար կ'իջնէին, երկրորդ ներքնայարկը, ուր սակայն անիապէս ռումբը կը պայթէր, ծանրօրէն վիրաւորելով երեքն ալ, եւ անոնցմէ մէկը, 24 տարեկան ոստիկան մը պիտի մեռնէր քիչ ետք, մինչ միւս երկուքը հոգեարքի մէջ էին: Միակ մխիթարութիւնն այն է որ եթէ սպասարկող աղջիկը ծրարը առած չըլլար, մեռեալներու թիւը կրնար 100-ի մօտենալ եւ նոյնքան ալ, եթէ ոչ աւելի վիրաւոր:

Նոյն առեն, Շիրաք կը պատրաստուէր ձեռք առնուած միջոցները յայտնելու Լիբանանպուրկի ձայնափիւռի կայանէն (Ռեան – ժիւռի): Տրուած որոշումները խիստ կը թուին, եթէ նոյնիսկ ըստ ոմանց յապաղած են: Նախ վիզա կը վերահաստատուի բոլոր օտարականներուն համար, բացի Եւրոպական Հասարակապետութեան 12 երկիրներէն եւ Զուիցերիայէն: Սահմանադրութիները բանակի հսկողութեան տակ կ'անցնին: Հանրային բոլոր վայրերու մուտքը աւելի խիստ հսկողութեան տակ պիտի ըլլայ:

Շիրաք նաեւ սպառնալիքներ ըրաւ այն երկիրներուն դէմ, որոնք կը քաջալերեն այս ահաբեկիչները: Նախարարապետը խուսափեցաւ յստակօրէն խօսելէ, փորձեց աւելի վճռական ըլլալ: Հարցը այն է՝ ի՞նչ չափով ձեռք առնուած միջոցները կրնան արդիւնաւոր ըլլալ: Նման պարադաններէ տուժողները, ընդհանրապէս, միշտ անմեղ մարդիկը կ'ըլլան: Այսպէս, Կիրակի օր իսկ, հակառակ անոր որ հիպատոսարանները փակ կ'ըլլան, բազմաթիւ զոհի մարդիկ Ֆրանսական հիւպատոսարան կը խուժէին, Նորվեկիա, Շուէտ, քանի որ ժամադրութիւններ ունէին Փարիզ Երկուշաբթի օր իսկ եւ....: Մնաց որ ռումբ դնող ահաբեկիչները, հաւանաբար, վիզայի պէտք չունենան, արդէն իսկ ներսն ըլլալով:

Շիրաքի ձեռք առած միջոցներուն բոլորովին համաձայն է, նախկին նախարարապետ՝ Ֆապիուս, որ երկուշաբթի առաւ «Ֆրանս – Ինթէռ»էն կը չեշտէր թէ նոյնը ըրած կ'ըլլար· – «Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս:

Ձեռք առնուած միջոցները անբաւարար են Լը Փէնի համար, իսկ համայնավարները, Ռոլան Լըռուայի բերնով առաջին առթիւ, չեն ուզեր որ ոճրափորձերը, դորս կը դատապարտեն, ամէն ինչ արդարացնեն:

Յաջորդական նման ոճրափորձեր նաեւ փսիխոզ մը կը ստեղծեն: Կիրակի, նոյն ժամուն Վիլժիւիֆի ելեկտրական բարձր հոսանքի անջատիչին պայթումը, աւելի քան մէկ ժամ հեռատեսիլէ կը զրկէր փարիզեան չրջանը, որու բնակիչներն ալ կը կարծէին – ի՞նչպէս մեղադրել – որ ոճրափորձ մըն ալ գործուած էր էյֆէլի աշտարակին դէմ···:

× Հողմամասէն դուրս ալ, Ֆրանսա թիրախ է ահաբեկիչներուն, եւ Լիբանանի մէջ, Ֆինիիվ–ի մաս կազմող զինուոր մը սպաննուած է, ուրիչներն ալ վիրաւորուած: Այս առընչութեամբ ալ, Շիրաք հեռաձայնած է Ֆրանսական զօրագունդին պետին, որմէ զարմանքով լմացած է որ Ֆրանսացիներու դէմ գործուած ոճրափորձին յաջորդ օրն իսկ, Ֆինինիվ–ի Ֆինլանտացի հրամանատարը մինչեւ Հոկտ 2 արձակուրդի մեկներ է, «ինչ որ անպատասխանատուութիւն է ենթակային եւ ՄԱԿ–ի կողմէ» չեշտեց Շիրաք:

× Երկուշաբթի առաւ ժամը 6·50–ի չուրջ ալ, կառ Սէն – Լազարի արուարձաններու գիծերու կողմը կը պարպըւէր ոստիկանութեան կողմէ, ռումբ կամ կասկածելի ծրար մը յայտնուած ըլլալով:

× Առջի օրուան հարցապնդուած կարգ մը օտարականներէն ոմանք արտաքսուեցան, չնչ որ բոլորին հաւանութիւնը չի վայելեր:

× Քաղաքական բանտարկեալներու պատնական զեկոյցը, մէկ կողմ դնելով բանտարկեալները, Ուրբաթ օր չատ ծանր ոճ մը կը գործածէր Ամերիկայի եւ անոր ենթակայ եւրոպական քաղքենիութեան կառավարութեանց դէմ: «Կոմիտէն, կ'ըսէ զեկոյցը, կապ չունի Ֆրանսայի երկդլխանի իշխանութեան ներքին հարցերուն հետ, դեղին ընկերվարութիւնը և ախեղճ ազը: Միթերանի ստանձնել կուտանք իր նախկին յանձնառութիւններն չյարգելը եւ Շիրաքի՝ խոստումներ ոբոնց տէր չեղաւ: Ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանատու է Ֆրանսացիներուն նեղութեանց»:

Ամէն պարագայի մէջ, անկախ պատճառած զոհերէն, այս արարքները օրէ օր աւելի օտարատեաց մթնոլորտի մը ծնունդ կուտան երկրին մէջ, ուր չորն ալ թացին հետ կ'երթայ···:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱԼԱՄԱԹԱ, Ցունաստանի հարաւը պտնուող այս նաւահանգիստը բաւական զօրաւոր ցնցումներու ենթարկուեցաւ Շաբաթ իրիկուն: Երկրաչարժը 6,2 աստիճան էր Ռիխթէրի սանդղակով եւ քաղաքը ամբակոծուած քաղաքի մը պատկերն ունէր Կիրակի: 17 մեռեալ կայ, 300 վիրաւոր: Փարիզէն ալ հրչէջներու խումբ մը մեկնեցաւ օգնութեան:

ՊԱՂՏԱՏԻ իշխանութիւնները յայտնեցին թէ Սոլ – Սոլ հրթիռ մը ինկած է Պաղտատի կեդրոնը 21 մեռեալ եւ 81 վիրաւոր պատճառելով: Իրանեան այս նոր յարձակումը մէկ նոր հանգրուանը կը նկատուի «քաղաքներու պատերազմին» զոր երկու երկիրները կը մղեն իրարու դէմ: Քանի մը օր առաջ ալ, Թաւրիզի վրայ իրաքեան ռմբակոծութեան մը հետեւանքով, չուրջ 30 հոգի մեռած էին եւ քանի մը տասնեակ ալ վիրաւոր կար: 4 Ֆրանսացիներ ալ վիրաւորուած էին:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԼՑՐՈՒԹԻ մէջ, Ամերիկացի մը եւս առեւանգուեցաւ առջի օր: Ամուսնացած լիբանանցի կնոջ մը հետ, Ճոզէֆ – Ճէյմս Սիսկիսիօ, ամերիկեան համալսարանը հաշուապահ էր: Այն համոզումը կայ, որ արեւմտեան – Պէյրութի այս յաղորդական առեւանգումներով, ապարդիւ կը կարդացուի Սուրիոյ:

ՔՈՒԱՇԻԻ մէջ, ահաբեկչական արարքի մը զոհ դացած է Իրաքի ընդհ· փոխ – հիւպատոսը, իր իսկ կառքին պայթումով: Անցորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Զորս ամսուան ընթացքին երկրորդ անգամն է, որ իրաքցի դիւանագէտ մը ահաբեկչութեան թիրախ կ'ըլլայ:

ԺԱՖ – ԱՆՐԻ ԼԱՐԹԻԿ, դարուս մեծապոյն լուսանկարիչներէն մին, մեռաւ 92 տարեկանին, Նիսի մէջ: 1929–ին կ'ըսէր·– «Այնքան կը սիրեմ կեանքը, որ կը խորհիմ թէ օր մը պիտի հասնիմ նոյնիսկ մահը սիրելու»:

ԳԻՆԵՐԸ, միայն 0,1% յաւելում կրեցին Օդուստոսին, ինչ որ բարենիչ մըն է Պալատիւրի համար: Դրամահոսութիւնը, մինչեւ տարւոյն վերջ բաւական ցած պիտի ըլլայ եւ լաւագոյններէն ճարտարագիտականացած երկիրներու, ի բացառեալ Գերմանիոյ, ուր դրամահոսութիւնը բացառական է, այսինքն գիները կ'իջնեն:

ԻՄԱՆԻԹԻի ոսկը, ըստ աւանդութեան, մեծ բազմութիւն հաւաքեց Փուրնէօվ: Այլախոհներն ալ, եթէ խօսքի իրաւունք չունէին, կրցան իրենց դիրքերը վաճառել, ինչ որ զրական երեւոյթ մըն է:

ՍԻՕՒԻ (Հարաւային Փորէա) օդա – կայանը պայթած ռումբի մը հետեւանքով 5 հոգի մեռան եւ 19 հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ծոցը տարակարծութիւններ կան եւ ժոսփէն քաւական քննադատուեցաւ, անօրէն ժոզովի նիստին, Փոփրըչնի, Փ. Մօռուայի եւ Լանկի կողմէ: Զափաւորները (Ֆապիուս, Ռոքար) չեն միջամտած: Ժոսփէնի դէմ եղած քննադատութիւնն այն է որ աւելի խիստ ընդդիմութիւն մը կը պահանջեն կառավարութեան դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5 / 11)

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Սեպտ· 3–ին Լենինականի «Շիրակ»ը իր դաշտին վրայ ընդունած է «Կոլխեթի»ն: Թէեւ որոշ առեն մը Լենինականցիները տիրապետած են խաղին իրենց սուր դրոհներով, սակայն հիւրերը ի վերջոյ կրցած են հաւասարակշռել խաղը: Հաշիւը բացուած է խաղի աւարտէն 15 վայրկեան առաջ, երբ հիւրերը իրենց բերդին հրապարակին վրայ գետին փռած են Աւետիսեանը: «Շիրակ»ի խմբապետը՝ Վարդիկեան, յաջողած է փենալթին կոլի վերածել: Այսպէսով խաղը վերջ գտած է Լենինականցիներու յաղթանակով:

Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը հիւրընկալուած է Մինդեչաուրի մէջ, տեղւոյն «Աւտոմոբիլիստ» խումբին կողմէ: Հոկտեմբերեանցիները ցած մակարդակի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: Առաջին կիսախաղին, մինդեչաուրցի Ա· Սարգսեան, օգտուելով «Սպարտակ»ի յետապահներու սխալէն, բացած է հաշիւը: Աչնուհետեւ դաշտին տէրերը յաջողած են երկու կոլ եւս նշանակել եւ փառաւոր յաղթանակով հեռանալ դաշտէն:

Կիրովաբադի մէջ Աչտարակի «Օլիմպիա»ն 0–ի դէմ 5 կէտով ծանր պարտութիւն կրած է տեղւոյն «Քեափազ»էն:

×

ԺԵՆԻԱ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ տեղի ունեցած է երեւանցի նկարչուհի Ժենիա Ցարութիւնեանի անհատական ցուցահանդէսը: Արուեստագիտուհին բնանկարի վարպետ է: Իր կտաւները համակուած են լոյսով ու ջերմութեամբ, հայրենի բնութեան հանդէպ իր ունեցած սիրով: Ցուցադրուած են նաեւ դիմանկարներ:

ՃԱՏՐԱԿ

Փոխադարձ համաձայնութեամբ, Գասպարով եւ Գարբով հաւասար արդիւնքով դադրեցուցին իրենց 15–րդ խաղը, Ուրբաթ օր: Ներկայիս, Գասպարով 8,5 կէտով կը յաղթէ Գարբովի, որ 6,5 կէտ ունի:

ՓՈՍՏԱՐԿԱՂ ՀԱՄԱՐ

ԾՈՑԵՆ

ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

○

Ճակատագրի հեղնանքներէն մէկն է, – որ ցամաքով չրջապատուած ու պատմութեան մէջ գրեթէ երբեք ծովեզերք ու նաւահանգիստ չունեցած երկրի մը զաւակները իրենց կեանքը անցընեն վերկուբեան լաստերու վրայ, մէկ ծոցէն միւսը, միշտ վերսկսելով ուժերը հաւաքել, ամփոփելու եւ յուսալ որ վերջին ծոցը նախորդէն աւելի հիւրընկալ, ջերմ ու բարեբեր ըլլայ:

Մեծ նաւարհեստութենէն եաք վերկուբեան լաստը կը նեռուի Ագէքսանտրէթի ծոցը՝ խաղաղ, կապոյտ, խոհուն նաւահանգիստ, ուր պատմութեան ուրախ մէկ վայրկեանին խարկանքը ունեցանք միջերկրականեան հայրենիք մը գտած ըլլալու:

Իսկ նահապետ, Անտիոք, Պիթիա... անուններ են որոնք այդ առաջին ծոցին խոնաւութիւն միջատակները կը բերեն, տախտակէ խրճիթներու, փոշոտ թաղերու, ձիերով քաշուող կառքերու եւ սայլերու, գոմ ամարանոցներու եւ սառ ջուրով պետակներու հեռաւոր պատկերներուն ու հոտերուն հետ:

Աշխարհի ամէնէն հանդարտ ու խաղաղ նաւահանգիստն ալ, մեզի «փ պատիւ», օր մը փոթորկեցաւ: Քեմալի հիւսիս արեւմուտքը գտնուող Գարատաւրանի բարձունքներէն դիտուած, ծոցի կապոյտին վրայ ցոլացող եւ աչք կուրցնող արեւը կը ժժգունի ու կը մարի, երկինքն ու ծովը կը զորչանան մոխրագոյն մշուշի մը մէջ առներու համար մեր վերկուբեան լաստերու հերոսական նահանջը եւ նաւատրմիդի մը ամօթալի դասալքութիւնը: «Մարդկային» նկատողութիւններ անշուշտ կը յաղթեն քաղաքական տախտզութիւններուն ու լաստերը կը մօտենան ռազմանաւերուն՝ անրնական կտրուկ եւ արագ չարժումներով, մեծ ու փոքր ծրարներ չալկած կիներ, մարդիկ, պզտիկներ կը մագլցին չուանէ երերացող աստիճաններն ու պարանի ցանցերը, զբերկարաց ընդունելու համար վերը սպասող սպիտակազգեաց սպաներու կողմէ: Ռազմանաւերը կը հեռանան, ձգուած լաստերը անդադար կը ծփան խորտ ու բորտ ալիքներուն վրայ, որոնց կրտրուկ չարժումներուն հետ համաչափ ակերին պոյները բոլորովին կը կորսուին, կը դառնան սրճագոյն՝ «Լիւմիէրի Տարիներ»ու ժպտաէներուն նման:

×

Լաստին վարդապետի սրճագոյն եւ լայնաստրած փիլոնը թաղի պզտիկներուն համար կատարեալ առեղծուած էր: Հասկատէ չինուած այդ չուրջառը «Փեր» Պալեան կը կրէր իր մարմնին վրայ նոյնիսկ ամառ եղանակին՝ Հալէպի տաք ու փոշոտ թաղերուն մէջ: Հասկ ճերմակ պարանէ գօտի մը ծոյլ ու թմրած կը տեղաւորուի իր ուռած առագաստին վրայ, յետոյ կողմնակի կը սողայ անքակտելի հանգոյցի մը ընդմէջէն, ի վերջոյ գլուխն ու պոչը գիջելով երկրի քաշողական ուժին որպէսզի օրօրէ պանոք «Փեր» Պալեանի ամէն քայլափոխին:

Անոնք, որոնք ռազմանաւերը չեղան ու իրենց լաստերը ուղղեցին դէպի Հալէպ, կարգ մը ուրիշ հին հայրենակիցներու կարգին պատկ «Փեր» Պալեանը՝ «հին» Հայերու պէս հոն նեռուած, Ասուած միայն գիտէ Հայոց պատմութեան ո՛ր նահատակութենէն եաք:

Երբ թաղէն կ'անցնի, ասֆալթին վրայ ու կողմնակի բաց հողերուն մէջ գնդակ խաղացող տղաքը գինք չրջապատող եւ իրեն հետ յառաջացող չրջանակ մը կը չինեն իրմէ պատկերներ խնդրելով: «Փեր» Պալեան չուզեր կենալ եւ կը նախընտրէ իր գէմքի լրջութիւնը չկորսնցնել հանդէպ այս տղոց, որոնք մեծ մասամբ իր հաստատած ու անօրինած վարժարանին աշակերտներն են: Տղոց թանձրացող չրջանակը ի վերջոյ կը յաջողի կեցնել

ՄՈՒՇԵՂ ՍԱՆԹՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ. – «*Սովետական Մանկավարժ*» ամսագիրը հրատարակելով կատարեալ հիմնական մասերը այն յօդուածին, զոր ստորագրած է Լ. Խաչակեան, ներկայացնելով մանկավարժ Մ. Սանթրոսեանի կեանքն ու գործը:

×

Խորհրդային անուանի մանկավարժ վերոփ. Մուշեղ Սանթրոսեան կարեւոր դեր խաղացած է խորհրդահայ դպրոցի, երկտասարդութեան դաստիարակութեան, մանկավարժութեան տեսութեան ու պատմութեան զարգացման մէջ: Ան դիտնական, կազմակերպիչ, մանկավարժի հազուագիւտ համաձուլում մըն էր: Իր մէջ կը ներդաշնակուէին կամքը, աշխատասիրութիւնը, համեստութիւնը, ազնուութիւնն ու սկզբունքը:

Մուշեղ Սանթրոսեան ծնած է 1894 Յունուար 1–ին՝ Դիլիջան, գործիչի ընտանիքի մէջ: Կանուխէն սկսած է աշխատիլ հօրը գործարանին մէջ, ծխական դպրոցին մէջ նախակրթութեան առնթեր: 1909–ին ընդունուած է Լէյմիածնի Դպրեվանքը, զոր աւարտած է 1917–ին եւ պաշտօնի կոչուած Դիլիջանի որբանոցը: Զինուորական կարճ ծառայութենէ եաք Սանթրոսեան 1919 – 1920 թուականներուն մանկավարժութեամբ զբաղած է Դիլիջանի նախակրթարանին եւ «Ազատի Դիմադիմն»ի մէջ:

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումէն եաք Սանթրոսեան եղած է ժողովրդական կրթական բաժնի վարիչ, Դիլիջանի չրջանի գործադիր կոմիտէի նախագահի տեղակալ, ապա՝ նախագահ:

1926 – 1930 թուականներուն Սանթրոսեան եղած է Երեւանի պետական համալսարանի մանկավարժական ճիւղի վարիչը, այնուհետեւ՝ Հայկական մանկավարժական հիմնարկի տեսուչը:

1936 – 1937 թուականներուն նշանակուած է «Խորհրդային Մանկավարժ» ամսագրի խմբագրապետ: Գլխաւորելով ամսագրի աշխատանքները Սանթրոսեան ոչ միայն որոշած է անոր գաղափարա – քաղաքական, մանկավարժական ուղղութիւնը եւ խմբագրած իւրաքանչիւր թիւի նիւթերը, այլեւ ամսագրի էջերուն մէջ հանդէս եկած է տեսական ու գործնական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող կարգ մը խիստ հետաքրքրական յօդուածներով: Այդ ժամանակ (1937) է, որ Հայաստանի Լուսաւորութեան Ժողովրդական Կոմիսարութեան յատուկ Յանձնախումբը, պնդահատելով ժողովրդական կրթութեան գործադրման մարզին մէջ Սանթրոսեանի ծառայութիւնները, անոր չնորհած է վրոփ. ֆէսկօքի կոչումը:

1937 – 1938 թուականներուն վրոփ. Սանթրոսեան ժողովրդական կրթութեան աշխատողներու որակաւորման հիմնարկի տեսուչն էր: 1938–էն 1941 եղած է Երեւանի պետական համալսարանի մանկավարժութեան ու հոգեբանութեան ամպիոնի վարիչ, նոյն տաեն նուիրուելով դիտա – հետազօտական աշխատանքի:

1941 – 1944 թուականներուն Մուշեղ Սանթրոսեան տեսուչն էր դիտա – հետազօտական հիմնարկին, իսկ 1944 – 1971 թուականներուն եղած է Վ. Բրիւսով մանկավարժական հիմնարկի, Խ. Աբովեան հայկական մանկավարժական հիմնարկի ամպիոններու վարիչ: 1948–ին վրոփ. Մ. Սանթրոսեան պաշտպանելով տոքթորայի աւարտաճառ մը՝ «Խ. Աբովեան որպէս հայկական նոր մանկավարժութեան հիմնադիր» նիւթին չուրջ, լսատացած է մանկավարժական գիտութիւններու տոքթէօրի տիտղոս: Այնուհետեւ՝ 1957–ին ընտրուած է Դաշնակցային Ռեսիոյ մանկավարժական գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից – անդամ: Իր մահկանացուն կնքեց 1972–ին:

×

Վրոփ. Մ. Սանթրոսեան ձգած է մանկավարժական հարուստ ժառանգութիւն մը: Ան կէս դար բեղուն աշխատանք տարած է գիտութեան մարզին մէջ, հրատարակած է 17 գիտական աշխատութիւն, մօտ 40 ընդարձակ յօդուածներ՝ Երեւանի եւ Մոսկուայի գիտական հաստատութիւններու, տեղեկագիրներու եւ ամսագիրներու մէջ, աւելի քան 50 յօդուածներ մանկավարժական բովանդակութեամբ, որոնք տեղ գտած են Հայաստանի մամուլին մէջ: Ան հեղինակն է «Մանկավարժական բառարան»ի մը, «Մանկավարժական հանրագիտարան»ի, «ՍՍՀՄ ժողովուրդների մանկավարժական մտքի ու գործոցի պատմութիւն» բազմահատոր աշխատութեան:

1940–ական թուականներէն վրոփ. Սանթրոսեան լրջութեամբ զբաղած է հայ դպրոցի ու մանկավարժութեան պատմութեամբ: Լոյս ընծայած է «Աշակերտ Աբովեանի նուիրուած հետեւեալ յօդուածները՝ «Խ. Աբովեանի անձնաւորութիւնը», «Խ. Աբովեանը հայ նոր մանկավարժութեան հիմնադիր», «Խ. Աբովեանի աշխարհայեացքը», «Հայերի դեմոկրատական մանկավարժութեան հիմնադիրը»: Յետագային՝ 1953–ին, այդ նիւթը իր մարմնաւորումը գտաւ «Ականաւոր հայ լուսաւորիչ – մանկավարժ Խ. Աբովեանը» աշխատութեան մէջ, որ 1957–ին վերլրատարակուեցաւ Մոսկուա՝ «Խ. Աբովեանը ականաւոր հայ մանկավարժ» վերնագրով: Անկից Աբովեանի մանկավարժական ստեղծագործութեան ու գործունէութեան մասին առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնն էր, որ մեծ նպաստ բերաւ արովեանագիտութեան: Աշխատութիւնը, որ գրուած է դիւանային նիւթերու եւ Աբովեանի գործերու, անոնց մասին գոյութիւն ունեցող գրականութեան եւ այլ աղբիւրներու հիման վրայ, հանգամանօրէն կը բնութագրէ Հայաստանի լուսաւորութեան վիճակը ԺԸ. դարու առաջին կէսին եւ անոր նախորդող ժամանակաչրջանին:

Վրոփ. Սանթրոսեանի հետազօտական աշխատութիւններէն է «Մեսրոպ Թաղիադեանը մանկավարժ» ծաւալուն մենագրութիւնը, որուն մէջ հեղինակը հանրային – պատմական լայն խորքի վրայ քննարկած է Թաղիադեանի ոչ միայն մանկավարժական գործունէութիւնն ու հայեացքները, այլեւ անցեալ դարու 30 – 40–ական թուականներու դպրոցի ու մանկավարժութեան պատմութիւնը:

Մուշեղ Սանթրոսեանի աշխատութիւնները մեծ տեղ կը գրաւեն «Արեւելահայ դպրոցի առաջին կէս» ծաւալուն մենագրութիւնը, որ օգտագործուած է հարուստ նիւթ՝ քաղած Երեւանի, Թիֆլիսի, Մոսկուայի, Լենինգրադի պիւռոներէն, լինչպէս նաեւ պրականութենէ եւ պարբերական մամուլէ:

Հայ մանկավարժութեան պատմութեան հարցերուն նուիրուած են նաեւ Սանթրոսեանի «Ներսիսեան դպրոցի պատմութեան», «Ներսիսեան հայկական խոլիեանները», «Թէոդոսիայի հայկական խոլիեանները», «Հայ դպրոցն ու մանկավարժական միտքը 18–րդ եւ 19–րդ դարերուն առաջին կէսում» աշխատութիւնները:

Վրոփ. Մ. Սանթրոսեանի մանկավարժական ժառանգութիւնը թանկագին նիւթ է պիտութեան:

Լ. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՋՕՐԱՎԱՐԻ ԿԱՂՆԻՆ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Քանի մը տարի առաջ Իջեւանի չրջանի Ակնաղբիւր գիւղին մէջ գիւղացի ծառ մը կար, որ կը կոչուէր Վարդան զօրավարի կաղնի: Ան նման էր հսկայ բունի վրայ հաւաքուած ծառատի, որովհետեւ ամէն մէկ ճիւղը մեծ ծառի մը չափ էր:

Կաղնին անկած է սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան, 450 թուականին: Աւանդութիւն ճակատամարտէն տարի մը առաջ: Հետեւեալ ձեւով: 450ի ամրան Պարսից հազարապետ Միհրներսէհ մեծ զօրաբանակով քալեց դէպի Ձորա պահակ: Անկէ բաժնուեցաւ 10 հազարնոց զօրք մը ու Սերուխա զօրավարի հրամանատարութեամբ չգաւ Կուր գետի ափերը՝ ճամբան պարապութեան մատնելով պատանները: Հայկական փոքր զօրաբանակով պատանիներուն օգնութեան հասաւ Վարդան Մամիկոնեան: Ակնաղբիւր գիւղին հասան հրամանը դէպի արեւելք ինկած Պարխպուղ գաշտին մէջ տեղի ունեցած ճակատամարտին Հայոց բանակը փայլուն յաղթանակ տարաւ: Տունդարձի ճամբուն վրայ սպարապետը կանգ առաւ Ագռաւի ձախ ափին, Ակնաղբիւր գիւղին մօտ:

Տարեց չինականի մը վարդան Մամիկոնեանը չնորհաւորեց Պարխպուղի յաղթութեան առթիւ եւ բաւ.

– Ձեզ կուտ մնայ, անունդ՝ անմահ:

Եւ չինականը կաղնիի ոստ մը մեկնեց սպարապետին: Վարդան Մամիկոնեան ժպտեցաւ եւ ոչինչ ըսելով ու ոչինչ հարցնելով սկսաւ իր նիզակով փոս փորել: Իրեն օգնեց դատարկը՝ նախարար Արշաւիր Կամսարական:

Զօրավարը ոստը տնկեց փոսին մէջ ու իր սաղաւարտով ջուր լեցուց:

– Գիտե՞ս ինչ, Արշաւիր, – բաւ Վարդան, – եթէ մարդիկ իսկ մոռնան Պարխպուղի յաղթութիւնը, այս կաղնին չի մոռնար:

Այո՛, սպարապետ, թող այս ծառը դառնայ մեր յաղթութեան յիշոհնական վկան, – արձագանգեց Արշաւիր Կամսարական:

Այս զրոյցէն եաք դարերը իրարու ոտքի տակ ինկան, աշխարհի մէջ շատ կաղնիներ ցցաչոր դարձան, բայց սպարապետի կաղնին հզօրացաւ ու կանանչ մնաց 1528 տարի:

Անոր բունը կամարաձեւ բացուածք մը ունէր, որու տակ կը տեղաւորուէին քանի մը մարդ:

Կաղնիի տակէն կը բխէր առատաղբիւր մը, որ կը կոչուէր Զօրաւորի ակը: Հայրենիքի համար մարտի մեկնողները՝ Ակնաղբիւրցի երիտասարդներուն ծերունիները կ'ըսէին.

– Զօրաւորի ակէն ջուր խմեցէք: Ձեր ձեռքերը քսեցէք քաջ Վարդանի տնկած կաղնիին եւ մահը չի մօտենար ձեզի:

Ոմքեր չնասան որ սպարապետի կաղնիին տակ: Մարդիկ անոր չուքին տակ հանգստացած ու յիշած են Վարդան Մամիկոնեանը: Հոս գնդութեան տօնախմբութիւններ ու հարսնիքի շատ հանդէսներ են եղած: Եւ միշտ խմած են հզօր նամենի կաղնիին կենացը:

Որքան կը մեծնար ծառը, այնքան կը չատնային ոստքերը անոր մասին: Գիւղին

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՀԵՏ

Թիպուածային կամ պատահական են շատախ հանդիպումները, որոնք ծնունդ կու տան անհատաես բարեկամութիւններու, որպիսին եղած էր Պարթեւեանին հետ բարեկամութիւնս, դպրոցական մեր շրջաններուն:

Արդարեւ՝ 1908–ին սկսած էի յաճախել Խասեան վարժարան: Մինչեան Պարթեւեան հայերէնի դասախօս էր, իսկ որպէս Արան, աւելի ուշ յաճախած էր, քանի երեք տարեկան մեծ էի ինծի:

1913ին կ'անցնէի կեդրոնական լիսէ, Արան աւելի ուշ փոխադրուած էր Կեդրոնական: Իրեն հետ ծանօթութիւնս կը պարիմ Կոմիտաս Վարդապետի Պոլիս ժամանումին: 1910–ին Վոսփորի ափեզրան, Թուրուչէշմէ գիւղը կը բնակէին Պարպեեան եղբայրները, Կուտինացի, հայրենակից Կոմիտասի: Յաճախ կ'երթակցէինք այցի կու գար եւ Տէր ողորմեան կ'երգէր Ս. Սեպանին առջեւ: 14 տարեկան էի եւ ձայնափոխութեամբ մենեքեան եղած էի երգչախումբին, որու վարիչն էր Գր. Կարապետեան: Ձայնիս զբօսքը ուշը գրաւած էր վարդապետին եւ իր խնամքին տակ առած մինչեւ իր ազատը: Գր. Կարապետեան ընդօրինակած էր Վարդապետի յօրինած բազմաձայն պատարագը, եւ անոնով ըլլալով սեփականութիւնը դարձած էր մեր երգչախումբին, ինչ որ առիթ ընծայած էր պոլսահայ երիտասարդներուն, միանալու Կոմիտասս երգչախումբին: Պարթեւեան յաճախ կ'երկէր մեզի հետ:

Գր. Կարապետեան 1919–ին վարդապետ ձեռնադրուեցաւ եւ խմբավարութիւնը ինծի յանձնեց: Պարթեւեան սիրահար մէր երաժշտութեան: Մեր յարաբերութիւնները տակաւ զարգացան կեդրոնականի վերջին դասարաններուն:

Բախտը ուզած էր Առաջին աշխարհամարտին Պոլիս դաշնակիցներու հիմնած Հանրային Պարտուց Վարչութեան պաշտօնատան երկուքս ալ պաշտօնի կոչէինք: Յաճախ այց կու տայի իր գրասենեակը, տոմարներուն տակ զգաստաբար ձայնագրեր պահած էր. իր առաջին գործերը ցոյց կու տար. կ'աշակերտէր Խակար Մանասի: Հաստատութիւնը փակուեցաւ Ապաթիւրքի ժամանումով:

Երկուքս ալ Փարիզ հաստատուած, մեր կապերը աւելի զարգացած էին: Իմ այցերուս համայուած կ'անդրադառնայի իր գործերը նուիրումին:

Վերջերս իր կենսագրութիւնը իր գրչով լոյս տեսաւ Մարմարա–ի մէջ, երկար յօդուածաշարքի ձեւով:

Ծանօթ է իր Օրթաջիօն, 1979ին Թրիհիմէ եկեղեցւոյ մէջ, ապա Երեւան այդը՝ իր ձգտումին տակ վարելու երգչախումբը կաթողիկոսին ներկայութեան եւ արժանացած գրաւոր օրհնէնքին ու չքանդչանին:

Կ'արժէ ըսել թէ նոր ստացած Մարմարա–ի Օգս. 25–ի համարին մէջ կը յիշուէր թէ Արա Պարթեւեանի Օրթաջիօն կը տրպագրուի նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Հանգիստ իր աճիւններուն:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԳՂՁՈՒԹՔ ԳՂՁՈՒԹ

ԳՈՐՏՈՊԱՁԻ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, Օգս. 24–ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Արամ Երկանեանի եւ բոլոր հայ հերոսներու յիշատակին: Ապա, «Անդրանիկ» ակումբին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարած է Մելքոն Քիւրկճեան: Հ.Յ.Դ. – «Արմենիա երիտասարդաց Միութեան «Արամ Երկանեան» մասնաճիւղին անունով խօսք առնելով Այլուա Ասլանեան, ի մէջ այլոց ըսած է. «Պէտք է մենք պերակատար ըլլանք հայ ժողովուրդի ազատագրական նոր պայքարին մէջ: Մենք ալ մեր ըսելիքը պէտք է ունենանք քաղաքական վերիվայրումներու ընթացքին: Լուռ չմնանք. չէզոք չմնա՛նք: Երբ մեր ժողովուրդը աւելի կ'անցնէր 71 տարի առաջ, երբ մեր պապերը իրենց վերջին չունչը կը փչէին, իրենց յոյսը վատահաբար մեզի պէս երիտասարդներու վրայ դրած էին, որպէսզի օր մը հաշիւ նստինք մեր թշնամիին հետ»: Նոյն Միութեան անունով ապահերէն խօսք առած է Ալեքանտրա Չէքիեան եւ չեչտած՝ «հարկ է դիտակցիլ թէ Ազգային Դատը սեփականութիւնը չէ միայն կուսակցութեան մը եւ անոր դիտակից երիտասարդութեան, այլ ամէնս հարց մըն է, զոր պէտք է հետապընդէ ամբողջ Հայութիւնը անխտիր, սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ»: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, որու աւարտին տրուած է հոգեճաշ մը:

×

ՖԼՈՐԻՄԻ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Օգս. 31–ին, պատարագած ու քարոզած է Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս եպիսկ. Բունիաթեան: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Արծրունի վարժարանի ողբացեալ բարերարներու յիշատակին: Ապա, եկեղեցւոյ կից գտնուող «Եդուարդ Պօյաճեան» սրահին մէջ սեղաններու շուրջ հաւաքուած են վարժարանի բարերար ընտանիքները եւ հրաւիրեալներ: Սեղանը վարած է Գէորգ Գարամանուկեան: Խօսք առնելով Հոգաբարձութեան փոխ–առենապետ Արտաշէս Երկանեան ի մէջ այլոց ըսած է. «Հայ Սփիւռքի ներկայ իրավիճակին մէջ չատ անգամ բախտորոշ դեր կը խաղան մեր բարերարները, այն անհատները՝ որոնք մղուած ազնիւ զգացումներէ, ժողովուրդի տրամադրութեան տակ կը դնեն իրենց հարստութենէն մաս մը, իրենց հացը բաժնելով ժողովուրդին հետ: Բախտորոշ է այս դերը, որովհետեւ սփիւռքի հայ կառոյցները տակաւին չեն հասած անհրաժեշտ ինքնաբաւ կէտին, ոչ ալ կրնան իրենց եկամտաբեր ներձակարոյցներով հոգալ նոր ծրագիրներու ծախքերը: Հոս է, որ մեր բարերարներու անչահախնդիր պատրաստակամութիւնը կու գայ լեցնելու ատենական բաց մը, նպաստելով առաւելագոյն հայապահպանման նպատակով կատարուղ ձեռնարկներու՝ դպրոցի, եկեղեցիի, ակումբի կառուցման, չատ անգամ նաեւ հրատարակչական աշխատանքներու եւ վերջերս՝ հեռուհեռ ատելի եւս չեչտուղ, հայ գատի ծախքերուն»: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին Առաջնորդը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԻՍԻ Արմենիա թատերասրահին մէջ, Օգս. 23–ին եւ 30–ին, Համազգայինի Վիանեմէ Լոփէսի մասնաճիւղի «Ժորժ Սարպիհան» թատերախումբը ներկայացուցած է Քլոտ Մոնիէի «Օգաբ»ը, ղեկավարութեամբ Գալուստ Ճանսըզեանի: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Գ. Ճանսըզեան (գործարանատէր), Մարկարիթա Ֆերմանճեան (ազջիկը), Բաֆֆի Պալեան (վարորդ), Հերմինէ Ճանսըզեան (ադախին):

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Հայրիկ, ձեր կարծիքը, – դիմում է հակիչը մի տարեց մարդու:

– Բան չեմ հասկանում, էս իմ՛նչ մարդիկ են, համ հայրի՛կ են ասում, համ էլ կարծո պահանջում...:

×

– Լսիր, Սաքո, որ ասեն Թախր ափեզերք, կը թռչի՞ս:

– Մեթրին երեք ռուբլի որ տան, դուս, չե՞ս թռչի...:

×

Լոռեցի հովիւին հարցնում են.
– Տարին քանի՞ ամիս ունի:
– Ինչ մատաղ, ի՞նչ խմանամ՝ տարին տասներկու ամիս սարերում եմ:

×

Վանեցու պապը մահացել էր: Փողը քիչ ծախսելու համար հարազատին կարճ հեռագրեց. «Վա՞խ»: Նրա հարազատը, որ նոյնպէս Վանեցի էր, պատասխանեց. «Ա՛խ»:

ՅՈՒՆՆԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Ինսաֆ Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Կը խոհեմ փուճդ. կ'ուզեմ գգուել ծաղիկներդ, ինծի աւծանօթ սիրականներ. – խոչծադի՞կդ, հի՞ն հաւատալիր ժողովուրդ՝ որ իր նայուածքները ժամուն արեւ ու ոսկի խաչերուն պատկերովը ոգոզած, կը ցանէ գանոնք դաշտերուն ու դիւրներուն վրայ ալ. հողին հեթանոսութիւնը կ'առնէ, ժամուն մէջ գետեղելու, եւ հոգիին էքիստոնէութիւնը կը ներէ անոր իբրև նախընծայ: «Աւուրբերաններ շա՞տ կը խօսի ինծի, հակադարձաբար վարդենի»ին, հասիր ու համակրելի՛ անուանօթ որ ոչինչ ունի ըսելիք եթէ ոչ իր անբերիութիւնը: Որքա՞ն կ'ուզէի խմել ծիրանի արեւակէզ «թաւշածաղիկ»ին բարկ բոյրը, ու զոյգ ձեռքերուս մէջ բռնել տնմծաղիկ»ները բոլոր ժամուր բլուրներուն ու դաշտերուն հետ՝ այն պատահիկներուն մէջ՝ որ արեւներով կենսաւէտ պիճեղերին շարժումն ու ուժը կը կազդէ::

«Ծաիտր»ը այդ անծանօթ մանուկը զոր կը գրկես ու վեր կ'առնես աչքերս համբուրել տալու համար, դեղին ու ներմակ թէ Աւարայրի ճակատամարտէն եւաք նահատիկ հայկական զօրքերը իրենց հետ տարած են Վարդան Մամիկոնեանի ձին: Ոմանք կ'ըսեն թէ սպարապետը թաղած են Նախիջեւանի դաւառի Ատատպատ գիւղը: կարծես թէ այդ կը հատատէ գիւղի անունն իսկ՝ Ատատպատ, այսինքն ատատպատեցին, այստեղ պատեցին կամ պատանքեցին զինակները: Ոմանք ալ կ'ըսեն թէ Վարդան Մամիկոնեանը թաղած են Մոկս գաւառի Ս. Թադէի վանքը: Շատ աւելի հաւանական կը համարին, որ Ատրպատականի դիւցազունը թաղած են Եղեգեաց կամ Սիսիան, գուցէ նաեւ Արցախ – Ղարաբաղի Բաղարա գիւղին մօտ տեղի ուղղութեամբ կաչաղակարերդի թաւուտ անտառը: Բայց ամէնէն չատ կը խօսուի այն մասին, որ Վարդան Մամիկոնեան թաղած է հոս իսկ՝ Ակնաղբիւրը, իր տնկած ծառի մօտակայքը: Եւ կ'աւելցնեն, թէ սպարապետին ոգին այս կաղնիին տերեւներուն մէջ է, այլապէս ծառը այսքան երկար չէր կրնար տարիներ: Ինչ դիտնաս, թէ ազգերէն որն է ճշմարտապատումը, Հայոց աշխարհին մէջ Վարդան Մամիկոնեանին վերագրուող 120 գերեզմանատեղի կայ: Զօրավարի անունով ծառեր կան Հայաստանի բոլոր գաւառներուն մէջ, նոյնիսկ տակաւածած տեղեր:

Ակնաղբիւրի՝ սրբազան դարձած ծառին բունին փաթաթը մարդիկ տանար ազօթարան դարձուցեր էին: Հոն խալքաթ դրեր էին, մոմեր կը վառէին ու կ'ազօթէին: Այդ պատճառաւ ալ մոմաթողերէն չատ հրդեհուած է կաղնին: Երկնային կայծակներն ու այդ հրդեհներն ալ ուժասպառ դարձուցին Հայոց կաղնիներու նահապետը: 1978 թուականին ծառը տապալեցաւ:

Բայց ինկած կաղնիի կողքին նոր կաղնի մանկիկ 20–րդ դարու հայ սպարապետ, Խորհ. Միութեան մարեչալ Յովհաննէս Բաղրամեան: Եւ հիմա կը կանաչնայ ու հասակ կ'առնէ կաղնիի նոր ոստը:

Կեանքի մէջ ամէն բան յաւերժօրէն կը վերընձիւղի: Սպարապետը կը փոխարինէ սպարապետը, կաղնին՝ կաղնին, ծառը՝ պապն ու տատը:

×

Մեծարենցի մօտ:

Թէ ան իսկապէս ունեցա՞ծ է հասկցուած ու վայելուած սէրը, այդ մասին համակարծիք են իր բարեկամներն ու մտերիմները: Ան չէ սիրած կեանքին մէջ: Չէ տարուած կեղծ ու վաղանցիկ հրապոյրներէ: Իր գիտակցութիւնը զինքը զգուշացուցած է տառապելէ անկարելի եւ անօգուտ ձգտումներու համար:

Կուտանք քանի մը նօթեր չեչտելո՛ւ համար նկարագիրը տղու մը՝ որ իր կեանքի թռարմութիւնը մահուան սեմին վրայ կ'ողջունէ եւ կը քալէ հաչտ իր ճակատագրին հետ:

Ուսանողութեան տաճն եւ անկէ վերջ ալ չատ մայրը կ'ըսէր Մեծարենցի. «քեզ պիտի կարդեմ հարուստ ապչկան մը հետ, երբ որ մեծնաս»: Մխսաք ժպտելով պատասխան կուտար թէ ինք մտադիր է դպրոցական աղջիկ մը առնելու: Թէ ի՞նչ էր սիրոյ հանդէպ իր ըմբռնումը, կը դիմենք դարձեալ իր մտերիմը Տիգրան Գասապեանի Օրագրին (1905): ... «Ու ինք (Մեծարենց) որ կոյսին սէրը կը ճանչնայ եղեր, իբրեւ խոչալ, իր փափաքին զոհացումը ստացաւ ինչ, կոյսի իրական սէրին հոգեկոչիծ վերլուծումնեբուն ունկնդիր ըլլալով, ու միւս կողմէ ճանչցաւ որ, ուրիշ սէրեր ալ կան, աւելի սիրական, աւելի խանդավառ՝ մարդուն համար: Փիլիսոփայական զգայնութեամբ մը տարուեցաւ ես վերջիններէն, մինչ ան բանաստեղծական ներշնչման մը տկարութեամբ կը բաժնուէր ինչ...»:

Մեծարենց իբր կին կը ճանչնայ միայն Տոքթ. Օֆէլիան. զարգացած, մանաւանդ իտալ հայ կինը կը պահէ անոր մէջ. եւ անոր հետ կը կապուի զաղափարական սէրով մը: Ցետագայ քանի մը տողերը՝ անոր ուղղած իր նամակէն, կը բացայայտեն բնական մը իր համոզումը: – «Զպիտի մոռնամ թէ դուն հաւատի մը չափ բաղցր, ու ամոխիչ ու կորովի ներցուկ մը եղար իմ գաղափարիս որ՝ կը գահավիժէր հայ աղջիկներու ապագային մասին կազմած յուսահատութեանս փոսին մէջ. դուն ճառագայթ մը եղար. այդ փոսին վրայ ճշուղող ճառագայթ մը»: Ցետոյ ակնարկելով անոր «Լոյս»ի մէջ դրած դիտական մէկ յօդուածին, կը յարէ. – «Վերջապէս հայ աղջիկ մը՝ որ լուրջ ու գաղափարական բան մը գրելու կորովը կ'ունենայ, փոխանակ մեղկ սարսուռներու մէջ օրօրուելու, փոխանակ հեշտախտաւոր թարգմանութիւններ ընելու, եւ պչրասիրական խըտղըտանքներ պտրտցնելու հոգիներուն մէջ այն աղջիկներուն՝ որոնց իտէալն է պուպրիկներ ըլլալ. ո՞րն է այսօրուան բաղձանքներուն յատկանիշը. հագուիլ երեւալ – չըլլալ. ինչ որ կ'ըսեն՝ ֆիլմ ընել. ուրիշ ոչ մէկ ձգտում. ոչ մէկ ուղղութիւն. ոչ մէկ ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեկից. ոչ մէկ ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեգիծ. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկից. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեցոյց. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեկցութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութեան ուղեւորութիւն. ոչ մէկ ուղեւորութեան

Ամրի Տիկին Հայկ Թովմասեան,
զաւակները՝ Մասիս Թովմասեան
եւ Տէր եւ Տիկին Վարդէն Թովմասեան եւ թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՀԱՅԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 10–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը:

Մահուան չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ
ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Շահան Պէրպէկ 500 Ֆ. կը նուիրէ Ազգապահպանմանն (առանց «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեանի, Տէր եւ Տիկին Պրիւնօ Պանխի, Տէր եւ Տիկին Գր. Պօյաճեանի, Տէր եւ Տիկին Գր. Ելքովանեանի եւ զաւակնեւրուն իրենց զաւկին, եղբօր, թոռան եւ եղբօր զաւկին՝

ԱԼԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆի

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

80-ամեակի տօնակատարութիւն

Հոկ. 11 եւ 12

մասնակցութեամբ Մարսէյլէն
«ԳԱՐՈՒՆ»
մանկական երգչախումբին

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Բիւզանդ Խոտիկեանի յիշատակին, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին փոխան ծաղիկի:

COMMUNIQUÉ DE L'O.R.I.A.

Trois mois à peine après que le Parlement Européen, cédant aux pressions d'Ankara, ait rejeté le rapport Vandemeulbroucke sur la question arménienne, le Conseil des Ministres des Affaires Etrangères de la CEE reprendra ce 16 Septembre les négociations en vue d'un traité d'association entre la Communauté européenne et la Turquie.

Afin de protester contre ce qui constitue une nouvelle étape sur la voie de l'intégration définitive de l'Etat - génocidaire dans le Marché Commun, nous appelons la communauté arménienne à un rassemblement aux côtés des communautés chypriote, grecque et kurde, le mardi 16 septembre à 9h30 devant le siège de la C.E.E., 170, rue de la Loi à Bruxelles.

Un service gratuit en autocar sera assuré à partir de Paris le 16 Septembre à 6 heures du matin — Rendez-vous: Place du Châtelet.

Pour tous renseignements, téléphoner au 43 - 83 - 90 - 23.

ORGANISATION
POUR LA REUNIFICATION
ET L'INDEPENDANCE
DE L'ARMENIE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 12, կիրակի, Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը, յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած՝

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի
ՀՐԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆի
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆի
ԲԻՒԶԱՆԴ ՎԱՂԻՆԱԿի
ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆի

մանրամասնութիւնները յետագային:

ԵՐԿՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE

(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)
— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 *Concerts exceptionnels*

A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
Forum - Les Halles

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45
2 *PROGRAMMES DISTINCTS*

Renseignements complémentaires prochainement
— RETENEZ VOS SOIREES —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12–ին:

×

ՄԱՐՍԷԾԼ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն,
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին
ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ
(գունաւոր)
Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Տոմսերուն համար դիմել Պոմոնի Կապոյտ Խաչուհիներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս ֆիլմ մը՝ «Արիւնապաբոյր»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրի Կառկանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ:

×

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26, ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՕՐ–ը: Հանդիսութիւն՝ ի նպաստ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի:

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆԴԻՆ

ՆԻՍԻ ՅԱՆԿ

Հանգանակուած՝ Կիրակի, Յուլիս 13, Նիս–ի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան կազմակերպած Հայկերոյթին առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Թորոս Պարսամեան	25·000
Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ճէրճեան	15·000
Տէր եւ Տիկին Ժան Ճէվիզեան	10·000
Տէր եւ Տիկին Վահան Ալման	2·000
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալթունեան	2·000
Տէր եւ Տիկին Արթիւր – Ժանէթ Շիլմանեան	1·000
Անանուններ	1·050
Տէր եւ Տիկին Ժակ Սեյահի	1·000

Պ. Կարսէխ Արման Սարգոնի, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պէնլի, Տէր եւ Տիկին Ռոման Զաթէրեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մարտիրոսեան 500–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Արին, Տէր եւ Տիկին Մխէրան Հաճիկեան, Տէր եւ Տիկին Կիւլէր 300–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իպէճեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոս Կիւէնեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Հաթեմեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Արմաեան, Պ. Գայան, Տէր եւ Տիկին Հանլըեան, Պ. Հայկ Փոհանեան 200–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպեր Հալեպլեան, Պ. Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ասլանեան, Տիկին Անայիս Պէրպէրեան, Տիկին Ալիս Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Քեպապճեան, Տիկին Թոփսաքալեան, Պ. Պօղոս Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պանոէզեան, Տիկին Նուարդ Սերայտարեան, Տիկին Մարգրիտ Կիրկայեան, Տէր եւ Տիկին Արման Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Մեսսուտ, Տիկին Վէթա Տիւսիօ, Տէր եւ Տիկին Թորոս Տէր – Մեսրոպեան, Տէր եւ Տիկին Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Մխսաք Հապիպեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Եարտիմեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սահակեան, Պ. Թուհատեան, Տիկին Մարկոսեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Այվազեան 60 Ֆ., Պ. Զաւրիկեան 50 Ֆ.:

Ընդհանուր գումար՝ 64·010 Ֆ.:

OPÉRATION NÉMÉSIS

LES VENGEURS ARMENIENS
A
«*APOSTROPHES*»
Vendredi 19 Septembre à 21H30
ANTENNE 2

OPERATION NÉMESIS DE JACQUES DEROCY

«Cet ouvrage relate un des épisodes les plus extraordinaires de l'histoire contemporaine. Responsables du génocide du peuple arménien, Talat, Enver, Djemal et quelques autres dont les figures sont évoquées dans le présent récit sont coupables de ce qu'on appelle aujourd'hui «crime contre l'humanité». Némésis est l'histoire de cette chasse à l'homme, une traque extraordinaire sur trois continents».

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ կամ երիտասարդուհի մը, 20 – 25 տարեկան որպէս՝

Secrétaire - Aide - comptable

Պէտք է լաւ Ֆրանսերէն գիտնայ:

Գործատեղին Փարիզ է (Ռեփիւպլիք):

Հեռաձայնել ժամը 10–էն 18:

42 – 41 – 27 – 85

- ՁԱՇ - ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան 58–րդ տարեդարձին առիթով կազմակերպած է ճաշ մը, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի օր, ժամը 12–ին, տեղւոյն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Ջերմ մթնոլորտ: Ձոխ ճաշացուցակ: (Արեւելեան համեղ միջուկով քէօֆթէ): Փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր տեղերը մինչեւ Սեպտեմբեր 20, Շաբաթ երեկոյ, հեռաձայնելով՝ 78 – 49 – 06 – 06 եւ կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն, ամէն օր ժամը 19–էն վերջ:

Ճաշավճարը՝ 100 Ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Վերամուտ Միօրեայ դպրոցի
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20
ժամը 15–էն 18
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Հայերէն – պար – երգ – կակուղ թաթիկներ (3–էն 6 տարեկան)
Տեղեկութիւններ՝
48 – 54 – 19 – 46 *իրիկունը*
48 – 71 – 22 – 77

×

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Շորեքշաբթի Սեպտեմբեր 24, ժամը 10–ին
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝
– Շորեքշաբթի 10–էն 12
– Շաբաթ 14–էն 16
Կապոյտ Խաչի Տան մէջ
17, rue de l'Ile de France - Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ՝ 43 – 85 – 03 – 76
43 – 83 – 87 – 68

×

ԻՍԻ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 45 rue de la Tuffaudine, Issy – les – Moulineaux:

ՄԱՐՍԷԾԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Շորեքշաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝
Սեպտեմբեր 17–ին
– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար:
– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն:
– Գրականութիւն:
Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա. կամ Բ. լեզու եւ օփսիոն:
Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17:
Ուսուցչական որակաւոր կազմ:
Մասնաւոր դասեր չափահասներու համար:
Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան վարչութեան:
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5:
Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՎԻԵՆ

Կապ. Խաչի դպրոցը իր դռները կը բանայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, կէս օրէ վերջ ժամը 2–էն սկսեալ:
Շորեքշաբթի օրուան գործունէութիւն, Սեպտեմբեր 24, ժամը 2·30–էն սկսեալ՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն, երգ, քարթէ, մարմնամարզ, թատրոն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17
MERCREDI
17 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.314 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.314

ԱՀԱԲԵԿՉՕՒԹԻՒՆ

ՈՃԲԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵԻՍ

ՌՈՒՄԲ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՕՍՏԻԿԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

1 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 51 ՎԻՐԱՒՈՐ

Դարը է, ասպարէզ կարզալէ անդին, երկուշաբթի օրուան ահաբեկչական ապտակը կը ձգտի նուաստացնելու նախագահականը, անոր խիստ եւ սպառնական գործարարութիւններէն եւեր: Ամէն կողմ, քննութիւն, խուզարկութիւն եւայլն, եւայլն: Եւ անշուշտ, նաեւ Փարիզի ոստիկանատունը: Բայց եւ այնպէս, երկուշաբթի օր, ժամը 14–էն քիչ առաջ, ոստիկանատան մէկ բաժանմունքին մէջ, հոն ուր կառք վարելու արտօնագիրները կը պրուին, ռումբ մը կը պայթի, խուճապ եւ հասկնալի իրարանցում առեղծելով: Ալ նոր ոճրափորձին հետեւանքն է՝ 1 մեռեալ, 51 վիրաւոր, բայց վիրաւորներուն մէջ 2 հոգի չատ ծանր վիճակի մէջ են:

Ինչպէս նախորդ անգամները, արարքին ալ եղան Պկյրութէն, «Իրաւունքի եւ ազատութեան կողմնակիցները», որ տարբեր պէտք չէ ըլլայ «Արար քաղաքական անտարկեալներու համակամութեան կոմիտէ»էն: Այս վերջինը, աւելի ալ առաջ գրելով ապառնալիքներու մէջ, բաւ ինչ յաջորդ գործողութեան մը թիրախը հոմ ըլլայ՝ էլիզէն:

Ի դէպ, Շիրաք այսօր նեղ կացութեան մատնուած է, ինչպէս բոլոր անոնք որոնք նախագահի վիճակէն իշխանութեան գլուխը ըլլալու վիճակին մէջ կը գտնուին: Ծանօթ է, որ ամէնէն հանգստաւէտ դիրքը, նախագահի դիրքն է: Երբ հոն են իշխանութեան թեկնածուները, միշտ պիտին թէ ինչ պէտք է ընել: Այսպէս նաեւ 23 տարի ձախին համար, որ բոլոր արգելքը, գործազրկութիւն, տնտեսութիւն լուծած էր, մանաւանդ ընտրական դրօշին: Յետոյ, 1981–էն 1986 դէմ յանդիման գտնուեցաւ գործազրկութեան դառն տագնապին եւ չատ մը այլ իրականութիւններու: Այն ալ, 1981–էն 1986, չատ լաւ «գիտէր» թէ ի՞նչպէս պէտք է պահպանել ապահովութիւնը երկրին եւ ապրէն պիտի «գիտնար» եթէ մէւս կողմն էլլար...:

Ուրեմն ահաբեկիչներուն յաջորդ թիրախին է՝ էլիզէն, ուրկէ կը բացակայի, Նիւիյոյ, Նախագահ Միթերան, որ այս օրուան պաշտօնական այցելութեան կը կատարէ Ինտոնէզիա: Այս առթիւ, աւելորդ չատախօսութեան մը գոհն ըլլալ թուպոն, որ յայտարարած էր՝ Միթերան) տեղը ես չէի երթար:

Նախ, բարեբախտաբար, «իր» տեղը չէ, հասկնալի, չատ յաջող բան մը չէր ըլլար որ Հանրապետութեան նախագահ մը ամէն պակաս խօսի, ապա պետական դէմք է, պէտք է նաեւ յիշողութիւն ունենայ, եւ չմոռնայ որ վարչապետ Փոմպիտու մահացած էր, 1968–ի մայիսեան օրերուն, երբ ամբողջ երկիրը տակնուվրայ էր: Թուպոնի այս հապճեպ արտայայտած խօսքերը (Ֆրանս – Ինթէռ) պատճառ եղան որ երեքշաբթի առաւօտ, Ինթ – Փլի – Էռ–ը ճչդում մը ընէ, ինչպէս ձեւին տակ, ուր յայտնէ թէ Հանրապետութեան Նախագահը պարտի պահպանել ապահովութիւնը երկրին եւ ոչ թէ «գիտնար» եթէ մէւս կողմն ալ...

Ձիշդ է որ մեւխաններու «հալածանքը» քաղաքական դէմքերուն, որոնք միշտ այս կամ այն կայանէն «բան մը» պէտք է ըսեն, պատասխան մը տան, չի դիւրացներ գործը, մանաւանդ երբ անփորձութիւն ալ կայ:

× Ստեղծուած փսիխոզը, պատճառ է որ ամէն ժամ, հոս – հոն կեղծ ահազանգներ հնչեցնեն կատակ ընողներ կամ մարտային խանդարումէ տառապողներ եւ իրարու եռեւէ կառախումբեր պարպուին (Սէն – Լազար, ամբողջ օրը) ինչպէս նաեւ սրճարաններ (Սէն – Միշէլ):

× Իտալիա կ'ուզէ իրեն յանձնուի Իպրահիմ Ապտալլան, որ կրնայ մատնեցած ըլլալ երկու ոճրափորձերու մէջ, Հոմ եւ Թրիէսթէ: Նման դիմում մը քիչ մը աւելի նեղ կացութեան կը մատնէ Ֆրանսան, որ չի կրնար ազատ ձգել Ապտալլան, նոյնիսկ եթէ դատի տարկ չեռնուի, այսինքն հարցաքննիչ դատաւորը բան մը չգտնէ Թղթածրարին մէջ, կարենալ մեղադրանքի տակ առնելու համար ենթական:

×

Այս ծանրակչիռ կացութեան ամէնէն ծանրակչիռ կողմն ալ այն է որ՝ ճար չկայ, հրաչք կարելի չէ գործել եւ Ս. Ժիւլի չատ լաւ կը վերլուծէր անկարողութեան այս իրականութիւնը, երեքշաբթի օրուան իր խմբագրականին մէջ, հաստատելով թէ Շիրաք նման իր նախորդներուն նոյն սխալը գործեց, փորձելով բանակցիլ, երբ ահաբեկչութեան բաժակը կը յորդէր արդէն: Եւ «Լիպերասիոն»ի խմբագիրը, այդ բանակցութեանց մէջ, (1970–ական թուականներէն ի վեր) կը տեսնէ Ֆրանսայի Թիրախ ընտրուելուն պատճառը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻԻՐՏԵՐԸ նոր յարձակում մը գործած են թուրք գինուորական ոստիկանութեան կայանի մը վրայ, մէկ գինուոր եւ մէկ քիւրտ սպանուած են:

ԿԱԼԱՄԱԹԱՅի մէջ, նոր ցնցումներ տեղի ունեցան երկուշաբթի օր, ռիխթէրի ստիճանաչափով՝ 6, եւ քարուքանդ ըրին, ինչ որ դեռ ոտքի մնացած էր: Նոր զոհ չկայ:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՕՎԻ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԹԸ
ԿԱՄԲԱՊՆԴՈՒԻ

Երկուշաբթի օր, 16–րդ խաղին, Կարի Գասպարով յաղթեց եւ ներկայիս 9,5 կէտ ունի, մինչ Գարբով՝ 6,5 միայն: Ութ խաղ կը մնայ: Յաջորդը՝ Շորեքշաբթի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՑՈՂ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՄՄԷՆՓԸՆ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8 – 11)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Արարատ»ը, Սեպտեմբեր 7–ին, իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Օգեսայի «Չերնոմորեց»ը: «Հրաշագան» մարզադաշտ ներկայ եղած են չուրջ 44 հա-

*դար մարզասէրներ: Խաղի սկիզբէն իսկ Երեւանցիները անցած են գրոհի, որուն մասնակցած են խումբին բոլոր գիրքերու վրայ եղող մարզիկները: Երկրորդ վայրկեանին «Արարատ»ի ազգը կոլ նչանակելու առիթ մը վախցուցած են: Հայ մարզիկները չարունակած են իրենց գրոհները եւ յաճախ վտանգաւոր պահեր ստեղծած մրցակիցներուն համար, սակայն, դժբախտաբար, այդ գրոհները չեն արդիւնաւորուած: 15–րդ վայրկեանին «Արարատ»ի հաչուոյն փենալթի մը նչանակուած է: Ռոֆայէլ Գալստեան, որ նման հարուածներու վարպետ է, այս անգամ չէ հասած իր նպատակին: «Արարատ»ի տղաքը չեն յուսահատած: Անոնք չարունակած են մատնուած փոխանցումներով իրենց համերաչխ խաղարկութիւնը, խուճապի մատնելով Օդեսացիները: Մինչեւ կիսախաղ Միխիթարեան, Քոչարեան եւ Ռոբեր Գալստեան 3 – 5 մեթրէն ի վիճակի չեն եղած չեչտակի հարուած կատարելու եւ երեք անգամ անոնց հարուածած դնդակը դպած է «Չերնոմորեց»ի բերդի ձողին: Երկրորդ կիսախաղին եւս Երեւանցիները իրենց գրոհներով տիրապետած են խաղին եւ ստիպած մրցակիցները դիմելու խորունկ պաշտպանութեան: Սակայն այս կացութիւնը երկար չէ տեւած եւ Օդեսացիները անցած են հակագրոհի եւ գործողութիւններէն մէկուն ընթացքին՝ 71–րդ վայրկեանին, «Արարատ»ի բերդի հրապարակին մօտերը ազատ հարուածի իրաւունք ձեռք ձգած են: Բոգապով յաջողած է նչանակել կոլ մը: «Արարատ»ի տղաքը չեն յուսալքուած եւ չարունակած են յամառօրէն միջոցներ փնտռել բերդը գրաւելու համար. անոնք խորացուցած են ճնշումը, թուլցուցած հիւրերու պաշտպանութեան օղակներու համագործակցութիւնը եւ 79–րդ վայրկեանին, վերջապէս, Պօղոս Գալստեան խափուսիկ հրնարքներով չրջանցած է 3 – 4 մարզիկներ եւ մուտք գործելով մրցակցի բերդի հրաշարակը դնդակը փոխանցած է յարմար դիրքի վրայ գտնուղ Քոչարեանի, որ դիպուկ հարուածով մը յաջողած է նչանակել հաւասարութեան կոլը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Սեպտեմբեր 9–ի թիւով:

×

ԵՐԳԻՈՆԱՀԱՐ
ՎԱՀԱԳՆ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ՌԻԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ռիգայի հինաւուրց Դոմի տաճարին մէջ հնչած է Մեսրոպ Մաշտոցի չարականը, զոր երգչախումբի համար փոխադրած էր Գրիգոր Դանիէլեան: Երկու երեկոյթներու ընթացքին երգչախումբի վարիչ Վահագն Ստամբոլցեան մեկնաբանած է նաեւ Աչոտ Պատրիկ, Գրիգոր Նարեկացիէ, Խաչատուր Տարօնացիէ, Գրիգոր Պահլաւունիէ եւ Ներսէս Շնորհալիէ գործեր (կոմիտասի, ինչպէս նաեւ Սերգէյ Ազաջանեանի մը չակմամբ): Արուեստագէտին հայկական նուագախումբը եղրափակած են Ժ.Ֆ. դարու երկու չարականներ, զոր մշակած է Մակար Եկմալեան: Այնուհետեւ Վահագն Ստամբոլցեան մեկնաբանած է պախէն գործեր:

×

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԷԼԻԲԷԿԵԱՆԻ
ԳՈՐԾԵՐԸ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ԵՆ
ՔԱՆԱՏԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Հայրենի նկարիչ Վաղարշակ Էլիբէկեանի գործերը ցուցադրուած են Թորոնթօ, Տիթրօյթ եւ Լոս – Անճըլըս, նախաձեռնութեամբ «Իրեւունի» հրատարակչական-նի: Ցուցահանդէսները կազմակերպուած են «Գովք հին Թիֆլիսի» անունին տակ եւ ներկայացուած են 50 գործեր:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Փարիզի, բայց նաեւ այլ քաղաքներէ (Մարսէյլ, եւայլն) մեծ էր թիւը անոնց, որոնք կը փութային իրենց վերջին յարգանքը մատուցանել Արա Պարթեւեանի, որ տասնեակ տարիներ, այդ նոյն եկեղեցւոյ մէջ վարած է արարողութեանց երկեցողութիւնը:

Թաղման կարգին կը նախագահէր Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Եպիսկ· չրջապատուած քահանայից եւ դպրաց դասերով: Արարողութեան աւարտին, Գիւտ Եպիսկ· յայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ցաւակցութիւններն ու օրհնութիւնը, ոգեկոչելով նաեւ, հակիրճ խօսքերով ողբացեալ երաժիչը:

Հայերէն դամբանական մը խօսեցաւ Փարիզի երգչախումբերու վարժի անդամ՝ Զաւէն Յովհաննէսեան, յիշելով Արա Պարթեւեանի կեանքին ու գործին գլխաւոր հանգրուանները: Գեղամ Թորոսեան, Ֆրանսերէնէն, անդրադարձաւ ողբացեալ երգահանին ստեղծագործական գործունէութեան, իր կարգին յիշելով Պարթեւեանի տասնեակ տարիներու տարած աչխատանքը գաղութին մէջ: Հուսկ, Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի դեկավարը՝ Խաչիկ Եըլմազեան ոգեկոչեց երգահանը, որու ծանօթացած էր հազիւ 9 – 10 տարի առաջ, բայց այդ տարիներուն ստեղծուած էր անբակտելի կապ մը եւ Արա Պարթեւեան երբեք չէր պզացած մեծ եղբօր իր ցուցմունքներն ընել, ամէն անգամ, որ իրեն կը դիմէր: Այսօր, բաւ, Խաչիկ Եըլմազեան, աստղ մըն է որ կը կորսուի, հայ երաժչտութեան երկնակամարին վրայ, աստղ մը որ այլեւս երբեք պիտի չծագի: Բայց, եզրակացուց, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի խմբավարը, եթէ Արա Պարթեւեան, այսօր ֆիզիքապէս կը բաժնուի մեզմէ, հեռը չի տանիր իր երաժչտութիւնը, որ պիտի չարունակէ ապրիլ:

Ապա, Արա Պարթեւեանի դագաղը եկեղեցիէն մեռելակառք ուսամբարձ փոխադրեցին երգչախումբի անդամները եւ քիչ ետք, մարմինը ամփոփուեցաւ Պանեէօ – Փարիզիէնի Հայ Մատուռականներու դամբարանը:

ԱՃՐՈՒԻՆ ԿԸ ՀՐԱՃԱՐԻ ԱՐԱՐԱՏԷՆ ԵԻ ՆՈՑԵԱՆ ՏԱՊԱՆԷՆ

Ամերիկացի այերանաւորդը, որ քանիցս ձախող եւ արկածալի փորձեր ըրաւ Արարատ բարձրանալու եւ Նոյեան տապանին հետքերը գտնելու, վերջապէս հրաժարած է իր ծրագրէն: Ծանօթ է, որ վերջերս հսկողութեան տակ ալ մնաց երզրումի իր պանդոկը, Թուրքերը գինք լրտեսութեամբ մեղադրելով: Հազիւ «անպարտ» արձակուած, արտօնութիւն ուզած էր որ հիւսիսէն բարձրանայ, Թուրքերը ըսեր էին՝ հարաւէն ելլէր: Ինչ ալ կը պնդէ որ, «բաներ մը» գտնելու համար պէտք է հիւսիսէն ելլէ: Այս էր կացութիւնը, երբ վերջին չարաթավերջին, յայտարարեր է Օվերլանտ Փարք (Քանսաս) որ վերջնապէս հրաժարած է լեռ ելլելէ եւ որեւէ բան փնտռելէ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Tadeusz SWIETOCHOWSKI

Russian Azerbaïdjan, 1905-1920 *

Գրեց՝ Ա. ՊԼՅԼԻՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Անգլիոյ կարեւորագոյն հրատարակչատուներէն մէկուն անցեալ տարի լոյս տեսաւ Ռուսական Ադրբէյճանի ժամանակակից պատմութեան վերաբերեալ այս գիրքը:

Հեղինակը՝ Սվիթոչովսքի, նոյն ժողովուրդին եւ նոյն ժամանակներու վերաբերեալ քանի մը յօդուածներով արդէն պատմագիտական շրջանակներու բատկան ծանօթ է: Ուսումնասիրութեան խորագիրը բացայայտօրէն մեզ կը յայտնէ արդէն թէ մեր ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան համար ան որքան հետաքրքրական եւ կարեւոր շրջան մը կրնայ չօչափել: Եւ իրօք, Կովկասի մէջ հայերէն զատ Վրացիները եւ մահմետական Ադրբէյճանցիները գլխաւոր ժողովուրդները ըլլալով մէկին կամ միւսին մասին գրուած լուրջ աշխատասիրութիւն մը անվերապահօրէն միւս երկուքն ալ կրնայ չհաղրգռել:

Գրքին Ա. գլուխը յատկացուած է Ադրբէյճանի հին ժամանակներու պատմութեան եւ կը հասնի մինչեւ 1827 – 1828 ռուս – պարսկական պատերազմը որուն արդիւնքը այն եղաւ որ Ադրբէյճան եւ Հայաստան ռուսական կայսրութեան կցուեցան: Վրաստան արդէն երկու տասնեակ տարիներ առաջ նոյն ճակատագրին ենթարկուած էր: Մինչեւ ինչպէս Հայաստանի մէկ մասը – եւ մեծագոյն մասը – Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ մնացած էր, Ադրբէյճանի ալ հարաւային շրջանը Պարսկաստանի մնաց: Ասոր հետեւանքը այն եղաւ որ երկու ժողովուրդներն ալ, հակառակ անոր որ իրենց հայրենիքը կիսուած էր, երկու հակառակորդ տէրութիւններու միջեւ, իրենց մշակութային եւ ազգային կապերը միշտ վառ պահեցին միւս շրջանի իրենց հայրենակիցներուն հետ: Յետագային այս պարագան երկու ժողովուրդներուն համար ալ որոշ եւ կարեւոր դեր մը խաղաց:

Գրքին բուն նիւթը կը սկսի 1905–ի ռուսական առաջին յեղափոխութենէն յետոյ որուն արձագանգները Կովկասի մէջ ևս զգալի եղան, ու կը հասնի մինչեւ 1920 թուականը: Ադրբէյճան եւս, ինչպէս ծանօթ է, երկու տարիէն քիչ մը աւելի անկախութեան շրջան մը ունեցաւ որ պաշտօնապէս սկսաւ, երբ Անդրկովկասի Ֆետէրաթիւ (Դաշնակցային) հանրապետութիւնը թրքական քաղաքական եւ զինուորական ճնշումներուն չկարենալով տակալ 1918–ի գարնան լուծուեցաւ: Հեղինակը մանաւանդ հիմնուած խորհրդային (ռուսական, վրացական եւ Ադրբէյճանական) աղբիւրներու առարկայօրէն եւ յաջող կերպով մեզի կը ներկայացնէ Կովկասի ամենախառնակ մէկ շրջանի պատմութիւնը: Ան թէեւ իր գրացուցակին մէջ կը յիշէ ամերիկեան դիւանները, անգլիական պատերազմական նախարարութեան դիւանները, բայց վերոյիշեալ աղբիւրները առնօգ մենք ալ պրպտած եւ թղթատած ըլլալով, կրնանք հաստատել թէ անոնք անհրաժեշտ եղած չափով չեն օգտագործուած: Իսկ ֆրանսական դիւանները որոնց մէկ մասը երեք տարի առաջ, արդէն Հայոց վերաբերեալ անտիպ վաւերագրերու մեր հաւաքածոյին մէջ լոյս տեսաւ, բնաւ չեն ուսումնասիրուած: Այսուհանդերձ, այս գիրքը հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան անցուդարձերուն մասին ցարդ գրուած կարեւորագոյն օտար լեզուով հրատարակութիւններէն մին կրնանք նկատել: Նախ, որովհետեւ հեղինակը կրցած է լուռ բաւականի անկողմնակալ ըլլալ, երկրորդ՝ խորհրդային չատ քիչ ծանօթ հրատարակութիւնները առատօրէն օգտագործուած են:

Մենք նկատելի եւ զնահատելի գտանք մանաւանդ որ Սվիթոչովսքի ուրիչ կարգ մը ժամանակակից օտար պատմաբաններու նման չէ ջանացած բացայայտօրէն ամենայատակ պատմական իրականութիւնները ժխտել կամ խեղաթիւրել: Զօրօրինակ ան կ'ընդունի եւ կը յիշէ թէ 1914–ի Օգոստոսին, երբ դեռ Թուրքիա պատերազմի չէր մասնակցած, երիտթուրքերու «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կոմիտէի երեք բանագնացներ (ռաքթէօր Պէհաէտտին Շաքիր, Խմէր Նաճի եւ Հիլմի պէյ) էրզրումի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովի պատասխանատուներուն կը ներկայանան: Անոնք հայ կուսակցական վարիչներուն կը խոստանան. – «...Հայերով բնակուած Օսմանեան կարգ մը նահանգներուն ինքնավարութիւն շնորհել: Այս նահանգներուն պիտի կցուէին նաեւ Ռուսաստանէն պրաուելիք (այսինքն՝ Արեւելահայաստանէն) կարգ մը շրջաններ եւս, եթէ պատերազմ ծագելու պարագային անոնք հաւանէին Կովկասի մէջ Ռուսիոյ դէմ հայ ժողովուրդը ապստամբութեան մղել (տե՛ս էջ՝ 77): Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատուները կը պատասխաններն թէ. – «...Իրենք թէեւ ամբողջովին հաւատարիմ են օսմանեան գահին եւ պատրաստ ամէն կերպով օգտակար ըլլալու, բայց Ռուսիոյ դէմ ըմբոստութեան մը չեն կրնար մղել կովկասահայութիւնը»: Մեր օրերուս երբ Թուրք պատմաբանները իրե՛ն թէ չատ «կը պրպտեն», ու «կը հակին» հայկական հարցին դիտական կերպով մօտենալու համար, անդիտանալ կը ձեւացնեն թրքական այս առաջարկը, որուն հետեւանքը միմիայն կրնար ըլլալ, նախ՝ Կովկասի մէջ ռուսական իշխանութիւնները Հայոց դէմ դրգռել, իսկ երկրորդ՝ պարզ է թէ եթէ պատերազմը Թուրքիոյ յաղթանակով վերջնար, Հայերը ոչ մէկ վարձատրութիւն պիտի ստանային երիտթուրք դեկավարներէն:

Ըստ Սվիթոչովսքիի, երբ 1915–ի գարնան ռուսական բանակները հայկական կամաւոր վաչերու ընկերակցութեամբ Թրքահայաստան մտան, «Հայերու անհատատարմութեան վախը Օսմանեան կառավարութիւնը անոնց տարագրութեան եւ սպանդներու հրամանին, մղեց» (տե՛ս էջ՝ 79): Աւելի ըլլալով կ'թէ ան, Օսմանեան կառավարութիւնը ուզեց Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ թուրք ցեղերուն միջեւ պատնէշ եղող տարբեր ցեղերը տեղափոխել: Այս եղրակացութիւնը թէեւ հիշդ է, բայց պէտք չէ մոռնալ որ բովանդակ Փոքր – Ասիոյ մէջ Հայերը տեղահան եղան: Հետեւաբար անոր մէջ պէտք չէ միմիայն Հայերու հաւատքական ապստամբութիւնը իբր պատճառ ցոյց տալ:

Սվիթոչովսքի հետաքրքրական տուեալներով Անդրկովկասեան Հանրապետութեան ստեղծումը եւ լուծումը կը ներկայացնէ, որ ինչպէս գիտենք ի վերջոյ երեք գլխաւոր Ժողովուրդներու կոմկ երեք հանրապետութեան հռչակումով վերջացաւ: Ասոնցմէ մին էր նաեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Ադրբէյճանի ազգայնական դեկավարները առաջին մէկ օրէն երիտթուրք պարագլուխներու հետ սերտօրէն գործակցեցան: Ինչվէր իր կրտսեր եղբայրը Նուրի փաշան (որ դեռ 30 տարեկան չկար) Կովկասի «խայտ բանակ»ի հրամանատար կարգած էր: Ըստ մեր գտած վաւերաթուղթերու, Նուրի փաշայի դիւանագիտական փորձառութիւնն ու կարողութիւնը Ինվէրի եղբայրը ըլլալէ անդին չէր անցներ: Հեղինակը հետաքրքրական տողերու մէջ Նուրի–ի եւ մուսաւաթական Ադրբէյճանցիներու գործակցութիւնը կ'ամփոփէ (տե՛ս էջեր՝ 130 – 135), որուն հետեւանքը եղաւ նաեւ 1918 Սեպտեմբերի Պաքուի Հայոց սպանդը (առնուազն 10 հազար հոգի):

Արդարեւ Թուրքիա, հակառակ Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագրին (1918, Մարտ 3) ստորագրութեան, Կովկասը գրաւելու ձառնարկած էր ինչ որ գերման զինուորականներու ուշադրութենէն չէր վրիպած (տե՛ս էջ՝ 134): Բայց երբ պատերազմը վերջացաւ եւ համաձայնականները յաղթական հանդիսացան, Կովկասի անգլիական բանակի հրամանատար Թոմսըն հրաւիրեց Նուրի–ն որպէսզի իր բանակով հետապնդ Կովկասէն: Ըստ Սվիթոչովսքիի նշած Ֆօրէյն – Օֆիս–ի կարգ մը փաստաթուղթերուն, Հայերէն ամանք յուսահատ եղան որ դաշնակիցներու յաղթանակը իրենց որեւէ առիթ մը չընծայեց Պաքուի սպանդը լուծելու համար: Մինչ, կ'եզրակացնէ ան, Անգլիացիները Պաքուի նաւթահորերու մենաշնորհը ձեռք ձգելու հետանկարով, աւելի Ադրբէյճանցի ազգայնականներուն քաջալերեցին: «Թոմսըն նոյնիսկ ատիպեց», կը գրէ Սվիթոչովսքի, «Անդրանիկին որպէսզի ան Ղարապաղը եւ Զանգեզուրը պարպէ եւ այդ երկու նահանգները Ադրբէյճանի յանձնէ (Յունուար, 1919):

Արդարեւ, Անդրանիկ կը չանար իր զօրակռնդով Ղարապաղի վրայ Հայաստանի իշխանութիւնը հաստատել: Իսկ Ղարաբաղի դրաւումը կը նշանակէր Նախիջեւանը Ադրբէյճանէն անջատել եւ Թուրքիոյ Կովկասի մահմետականներու հետ ուղղակի կապը խզել: Դեռ կրնանք բազմաթիւ պատմական այլազան յայտնութիւններու անդրադառնալ, ինչպէս Շահումեանի սպանութիւնը, Կովկասի մահմետական ազգայնականներու եւ Թուրքերու գործակցութիւնը, եւայլն:

×

Ընթերցողը այս գիրքին մէջ քայլ առ քայլ կրնայ հետեւիլ դարուս սկիզբի երկու տասնեակ տարիներուն Կովկասը ցընցող պատմական դէպքերուն եւ անցուդարձերուն:

Հեղինակը անկիւ – սաքսոն պատմագիտական հրատարակութիւններու յատուկ խղճմտօրէն պատրաստուած անուանացանկով մըն ալ օժտած է իր ուսումնասիրութիւնը, որ թէեւ ոչ չատ ընդարձակ (256 էջ), արժէքաւոր գիրք մըն է: Կրնանք զայն յանձնարարել անգլերէն լեզուի հմուտ պատմութեան սիրահար մեր հայրենակիցներուն, դիտական կեդրոններուն եւ մանաւանդ գրադարաններուն:

* Cambridge University Press, 1985. £ 25 (275 francs).

ԱՊԱԿԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒԻՆԻ ՄԷՋ

ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ ՋԱՆԲՈՒԼԱԴԵԱՆ

Միջնադարեան Հայաստանի տնտեսական, քաղաքական եւ վարչական կեդրոնները կրկին մէկը՝ Դուին քաղաքը դոնուած է Արարատեան դաշտի կեդրոնը, ներկայ Հայաստանի Արտաշատի շրջանը:

Քաղաքին հնագիտական ուսումնասիրութիւնը սկսած է 1937–ին: Պատերազմի տարիներու ստիպուած ընդմիջումէն յետոյ վերսկսած է 1946–ին եւ յաջողութեամբ կը շարունակուի մինչեւ այսօր (արշաւախումբի դեկավարը մինչեւ 1978 կ. Ղաֆտաարեանն էր, այժմ՝ Ա. Քալանթարեան):

Երկարամեայ հետազօտութիւնները հնարաւորութիւն տուին որոշելու քաղաքին սահմանները եւ անոր կեանքի փուլերը:

Պարզուեցաւ, որ ժամանակին քաղաքը զբաղած է ընդարձակ տարածութիւն, ունեցած է ամրացուած միջնաբերդ եւ շրջապատուած է ամուր պարիսպներով: Ներկայիս այդ տարածքը զբաղած են քանի մը գիւղեր, իրենց այգիներով եւ մի-այն երկու բլուր, որոնց վրայ ժամանակին տեղաւորուած է եղեր միջնաբերդը, մաշէլի մնացած են հնագիտական հետազօտութեան համար:

Պեղումները ցոյց տուին, որ կեդրոնական բլուրը՝ քաղաքի հիմնական կորիզը, բնակելի եղած է տակաւին Ք. Ա. 3–րդ հազարամեակին: Առաջին քաղաքատիպ բնակավայրը հոս երեւան եկած է 4–րդ դարուն:

Հինգերորդ դարուն Դուինը դարձած է Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական կեդրոն եւ ներդրաւած էր միջազգային առեւտուրի ոլորտը: Մինչեւ 7–րդ դար հոս կը գտնուէր նաեւ երկրի հոգեւոր առաջնորդի՝ կաթողիկոսի աթոռը: Այդ ժամանակ Դուինը արդէն մարզպետական քաղաք էր՝ բազմաթիւ բնակչութեամբ:

Չնայած պատմութեան ընթացքին Դուին քաղաքի ունեցած ոչ կայուն քաղաքական վիճակին (Դուինը կը կառավարէին իշխանները, պարսկական մարզպանները, արաբ ոստիկանները եւ այլ մանր իշխանները, էմիրները), անոր տնտեսական վիճակը հիմնականով եղած է հաստատուն եւ բարգաւաճ:

Հնագիտական հետազօտութիւնները հնարաւորութիւն տուին պարզելու քաղաքի կեանքի չատ մը կնճռոտ հարցերը:

Բացուեցան քաղաքի որոշ թաղամասերը, եկեղեցիներու, պալատներու, բնակելի տուներու հիմերը: Պարզուեցաւ, որ քաղաքին մէջ գոյութիւն ունեցած են մեծ կարաւանատուներ, բաղնիքներ, արհեստագործական արհեստանոցներ. քաղաքը ունեցած է ջրամատակարարում բարդ ցանց: Դուինցիները յաջողութեամբ զբաղած են տարբեր արհեստներով: Անոնք հմուտ դարբիններ էին, ծանօթ էին մետաղի զեղարուեստական ձուլման. անոնց յայտնի մանածագործութեան եւ գորգագործութեան տարբեր մասնաճիւղերը, ոսկերչութիւնը եւ արծաթագործութիւնը: Կարէ եւ յախճապակիի ամանեղէնի հոյակապ նմոյշները ցոյց կուտան որ Դուին բարձր վարպետութեան հասած է բրուտագործական արհեստը:

Պեղումած իրերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ Դուին, զարգացումի բարձր աստիճանի հասած է նաեւ ապակեգործութիւնը: Յայտնաբերուած է ապակիէ իրերու հազուագիւտ նմոյշներու մեծ հաւաքածոյ մը, որ իր բազմազանութեամբ զգալի արժէք կը ներկայացնէ եւ կ'ընդլայնէ մեր մինչ այդ ունեցած պատկերացումը Հայաստան, Անդրկովկաս, եւ առաջաւոր արեւելքի մէջ գոյութիւն ունեցող ապակեգործութեան մասին:

Դուինի ապակիէ իրերու հաւաքածոյն կը պարունակէ մեծ թիւով տարբեր ձեւերու եւ որակի իրեր: Կան կենցաղային եւ այլ նպատակներու ծառայող բազմապիսի ապակեայ արձաններ, թասեր, բաժակներ, գաւաթներ, սկահակներ, սրուակներ, սափորներ, ճրագակալներ, մոմակալներ եւ այլ սպասներ: Ապակիէ կը պատրաստէին նաեւ անօթներ, որոնք կը գործածուէին ալքիմիկոսի աշխատանոցներու մէջ: Դուինցիներու ծանօթ էր նաեւ լուսամուտի ապակին: Գունաւոր ապակիէ կը պատրաստէին կանացի զարդեր՝ ուլունքներ, ապարանջաններ, մատանիներ, կախիկներ, խճանկարի համար խորանարդներ:

Դուինի ապակիէ իրերու ժողովածուն հնարաւորութիւն կուտայ ոչ միայն խօսելու ապակեգործութեան արհեստի առկայութեան մասին, այլ նաեւ պարզելու անոր զարգացման պատճառները եւ ընթացքը: Ապակիէ իրերու տիպական եւ ճաշակային վերլուծութեան միջոցով կը յաջողինք բացայայտել ապակեգործութեան զարգացման որոշակի փուլերը եւ պարզել իրերու եւ ձեւերու ժամանակագրական սահմանները:

Հաւաքածոյի մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն նաեւ այլ երկիրներէ բերուած իրերու նմոյշներ, որոնք հնարաւորութիւն կուտան որոշելու առեւտրական կապերու ուղղութիւնները:

Ապակիէ իրերու համագրումը Դուինէ գտնուած գրամական նմոյշներու հետ եւ անոնց զուգորդումը գրաւոր աղբիւրներու տուեալներու հետ հնարաւորութիւն կուտայ պարզելու եւ ճշդելու առեւտրական կապերու եւ ճանապարհներու ժամանակագրական եւ տարածքային բնորոշ պատկերը:

Համաճայն հնագիտական տուեալներու, ապակիէ պատրաստուած իրերը՝ ուլունքներ, ամաններ, Հայաստանի տարածքին կան հնագոյն ժամանակներէ: Հայաստանի մէջ ապակեգործութեան գոյութեան մասին վկայութիւններ կան նաեւ գրաւոր աղբիւրներու մէջ (Ագաթանգեղոս, Ուխտանէս):

Դուինի անօթներու ապակին հիմնովին բարձրորակ է, լաւ եփուած, քիմիական տոկունութիւնը բարձր (անօթներու մէկայն չնչին տոկոսը ժամանակի ընթացքին ծածկուած է փառով եւ ենթարկուած բիւրեղացումի):

Ապակիի բաղադրութեան ուսումնասիրութիւնը հետաքրքրական պատկեր կը պարզէ. հետազօտուած ապակիներու չուրջ քառորդ մասը պատրաստուած է բնական սուոդի օգտագործումով, մբնական նատեալին համար գործածուած է բուսական կաներու եւ ճանապարհներու ժամանակագրական եւ տարածքային բնորոշ պատկերը:

Համաձայն հնագիտական տուեալներու, ապակիէ պատրաստուած իրերը՝ ուլունքներ, ամաններ, Հայաստանի տարածքին կան հնագոյն ժամանակներէ: Հայաստանի մէջ ապակեգործութեան գոյութեան մասին վկայութիւններ կան նաեւ գրաւոր աղբիւրներու մէջ (Ագաթանգեղոս, Ուխտանէս):

կրած չատ մուզէն, պրեթէ սեւէն, մինչեւ քայ կանաչը: Մեծ թիւ կը կազմեն նաեւ անդոյն ապակիէ պատրաստուած լրթերը: Դուինի ապակեզործութեան զուարճութեան ամբողջ ընթացքին հումքի պակասը, բան երեւոյթին նոյնը եղած է եւ դառնալով արտադրութեան մեծ քանակէն, ոչ սուզ:

Աշօթները կը զարդարուէին բազմաթիւ ձիզոցներով, վերադիր նախշերով, փորագրութեամբ, դրոշմումով, նկարապատումով՝ ոսկի եւ էմայէ ներկով:

Դուինի ապակեզործ վարպետները գիտէին եւ կ'օգտագործէին ապակի մշակելու բոլոր միջոցները եւ եղանակները: Դուինէն յայտնաբերուած իրերու հատորի մեծ մասը յայտնաբերուած է պեմուններու ժամանակ, որոշ եւ յայտնի չափերէ, չատ յաճախ ղրամներու հետ: Այդ վերջին հանգամանքը հնարաւորութիւն կուտայ ճշմարտութեամբ որոշելու այս կամ այն իրի ժամանակը:

Դուինի ամէնէն հնադոյն ապակիէ իրերու խումբը կը կազմեն փորագրուած պարզանախշով կիսագնդաձեւ թասերը եւ ոչ մեծ սրուակները՝ պատրաստուած յատուկ որակի հատ ապակիէ: Անոնց մեծ մասը կը պատկանի 6 – 7–րդ դարերու:

Քեսպայ ժամանակաշրջանի ապակիէ ամանեղէնի մեծ քանակութիւն գտնուած է Դուինի կեդրոնական թազամասի պեմումներու ժամանակ, արքասեան ղրամներու հետ (8 – 9–րդ դար) եւ դիւրութեամբ կարելի է ըսել որ կը պատկանի 9–րդ դարէն ոչ ուշ ժամանակաշրջանին:

Գտնուած են կենցաղային ամաններու նմոյշներ. թասեր, բաժակներ, սրուակներ, սափորներ, կանթեղներ, ճրագալներ, մոմակալներ եւայլն: Այս արուեստներու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ ապակեզործական արուեստը ապրէն իր կատարելագործումի նոր ժամանակաշրջանը կ'ապրէր:

Քեսպայ 6 – 7–րդ դարու ապակեզործները ամէն տեղ, որպէս կանոն, կը հետեւէին հռոմէական ապակեզործութեան ցաւական համաչափութիւններուն, որոնց մեծերը սահմանուած են ապակի փչելու խողովակին յայտնագործումէն յետոյ, այս հիմա երեւան կուգան աւելի ծանր անօթներ՝ կտրուկ գծագրութեամբ, տափակ յատակով, բարձր կանթերով եւ Քեսպայ ամանեղէնի բնորոշ մանրամասնութիւններով: Այս առումով 9 – 10րդ դարերու Դուինի ապակեզործութիւնը ինքնատիպ ձեւ էր եւ կ'արտացոլացնէր ժամանակի ապակեզործութեան առաջատար ոճը: Այդ ժամանակի ապակիէ իրերու պատրաստութեան համար բնորոշ էին մետաղէ իրերու ձեւերու կրկնութիւնը, հաստակող ապակին եւ փորագիր զարդաձեւերը: Արտադրանքի այդ ոճը պայմանաւորուած էր չուկայի պահանջարկով եւ արեւելեան երկիրներու արհեստագործական կեդրոններու հետ տնտեսական կապերով:

9–րդ դարը Հայաստանի պատմութեան համար համեմատաբար խաղաղ ժամանակաշրջան էր: Դուինն քաղաքը կը դառնայ արհեստի եւ առեւտուրի կեդրոն: Քաղաքային արհեստագործութեան բարձր մակարդակին մասին կը վկայեն ոչ միայն հնագիտական նիւթերը, այլեւ գրաւոր աղբիւրները, որոնք կը պատմեն, թէ Դուինն արտադրուած չատ իրեր, յատկապէս գործուածքները, մեծ հռչակ ունեցած են Հայաստանէն չատ հեռու երկիրներու մէջ:

Յետագայ՝ 11 – 12–րդ դարերը կը համարուին Դուինի ապակեզործութեան վերելքի շրջանը: Մինչ այդ երկար ժամանակ ապակիէ ամանեղէնը կը համարուէր պերճանքի առարկայ ու մատչելի էր միայն մեծահարուստ խաւին: Գեղեցիկ ու թանկարժէք անօթները կը զարդարէին անոնց տուներն ու ամրոցները, իսկ աւելի նրբճաշակ առարկաները կը պահուէին եկեղեցիներու զանձասրահներուն մէջ: Սակայն ժամանակի ընթացքին, երբ ապակեզործ վարպետները կը յաջողին ձեռք ձգել աւելի ժամն ապակի, եւ մասնագիտանալով իրենց արհեստի մանրամասներուն մէջ արտադրել աւելի լայն օգտագործման առարկաներ, կը բաւարարեն բնակչութեան աւելի լայն խաւերու պահանջները:

12 – 13–րդ դարերուն ապակեզործութիւնը նոր յատկանիշներ ձեռք կը բերէ: Ապակին աւելի թափանցիկ է, մաքուր, առանց բշտիկներու, ժամանակի ընթացքին փտահակումի չենթարկուիր: Անօթներու, թասերու չափերը կը մեծնան, ձեւերը՝ կը բարդանան:

Քաղաքի տարբեր մասերէն յայտնաբերուած են ապակիի կտորներ: Ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ որ առանձ տարբեր տրամագծով (18 – 27 սմ.) բաներ են եղած, որոնք կը դրուէին փայտէ շրջանակներու մէջ եւ կ'ամրացուէին լուսամուտի բացուածքին: Այս տիպի լուսամուտներ ունէին ոչ միայն եկեղեցիներն ու պալատները, այլ երկյարկանի այլ շէնքեր:

Ապակիէ կը պատրաստէին խճապատկերներու խորանարդիկներ: Դուինի Կաթողիկէ եկեղեցիի մօտ յայտնաբերուած են այդպիսի արհեստանոցի մը հետքերը:

Ապակիէ պատրաստուած զարդերէն ամէնէն աւելի կը գտնուին ապարանջանները, որոնք աչքի կը զարնեն ձեւերու բազմազանութեամբ, ապակիի պայծառութեամբ ու խայտարղէտութեամբ:

Սակայն սխալ կ'ըլլար մտածել, թէ Դուինի նման վաճառաշատ քաղաքի մէջ բնակչութիւնը միայն տեղական արտադրութեան ամաններ կ'օգտագործէր: Ինչպէս յայտնի է, Դուինցիները առեւտրական լայն կապերու մէջ էին դրացի երկիրներու հետ: Դուինի բնակիչներէն չատերը կ'երթային հեռաւոր երկիրներ, իրենց քաղաքը կը հիւրընկալէին տարբեր վայրերէ ժամանած վաճառականներ, որոնք Դուինի չուկան աշխոյժ առուտուր կ'ընէին եւ անչուշտ ապրանքներու լայն փոխանակութիւն տեղի կ'ունենար: Բնական է, որ քաղաքացիներու որոշ մէկ մասը կը դնէին եւ կը գործածէին իրենց դրացի երկիրներու հռչակաւոր արհեստանոցներու ապակիէ անօթները: Եւ իսկապէս, Դուինի պեղումներու ժամանակ գտնուած են նաեւ այլ տեղերէ բերուած ապակիէ իրերու հազուագիւտ նմոյշներ:

Դուինի ապակիէ հաւաքածոյին մաս կազմած ամանեղէնի նմոյշներու ուսումնասիրութիւնը կուտայ առեւտրական կապերու ժամանակագրական եւ աշխարհագրական այն պատկերը, ինչ որ մեզի կը հաղորդէին գրաւոր աղբիւրները եւ դրամագիտական նիւթերը:

Այսպէս, Դուին սերտ կապեր ունեցած է Սասանեան Իրանի հետ, այդ քաղաքական եւ առեւտրական կապերու մասին մեզի բաւական մանրամասն կը հաղորդեն ժամանակակից պատմիչները: Դրամական առանձին տեսակներու եւ դանձերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդ ժամանակ Դուին գործածուղ հիմնական դրամը սասանեան է: Դուինի չուկային մէջ գործարքի մէջ էին իրանեան երեսունէ աւելի քաղաքներու դրամներ:

Դուին սերտ յարաբերութեան մէջ էր արաբական խալիֆայութեան ենթակայ երկիրներու հետ: Դուինի մէջ մեծ քանակութեամբ արբասեան դրամներու հետ գտնուած են նաեւ այդ երկիրներու հրաշակաւոր արհեստանոցներուն մէջ պատրաստուած (Պաղտատ, Նիշապուր, Ռէ) ապակիէ իրերու նմոյշներ:

10 – 11 դարերու քաղաքական եւ տնտեսական կարգ մը հանգամանքներու հետեւանքով Հայաստանի առեւտրական կապերը կը փոխեն իրենց ուղղութիւնը դէպի արեւմուտք՝ Բիւզանդիոն: Այս ընթացքը բաւական վառ նկարագրուած է հայ միջնադարեան պատմիչներու աշխատութիւններուն մէջ եւ իր ցայտուն ապացոյցը կը գտնէ հնագիտական նիւթերու մէջ:

Այդ ժամանակ կ'աշխուժանայ բիւզանդական ոսկի դրամին հոսքը Հայաստան: Դուինի ու Անիի պեղումներէն յայտնաբերուած են բիւզանդական ապակեղէնի օրինակներ, որոնք լուրջ նշանակութիւն ունին ոչ միայն Հայաստանի 11–րդ դարու առեւտրական կապերու ուսումնասիրութեան, այլեւ բացառիկ նշանակութիւն՝ բիւզանդական ապակեզործութեան պատմութեան համար, որովհետեւ այդ տիպի ապակիէ անօթներ գիտութեան յայտնի են չատ քիչ քանակով:

Ամփոփելով, Դուինի պեղումներէն յայտնաբերուած ապակիէ իրերու ժողովածուն հնարաւորութիւն կուտայ պարզել ոչ միայն միջնադարեան քաղաքի արհեստագործութեան, յատկապէս ապակեզործութեան բարձր աստիճանը, այլ նաեւ առեւտուրի բնոյթը եւ ընթացքը:

Յայտնաբերուած իրերու մեծ ժողովածուն հնարաւորութիւն կուտայ նաեւ այն եզրակացութեան, որ միջնադարեան Դուինը հասած էր բարձր քաղաքակրթութեան:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳԷՈՐԳ ԴԵՒԻԿԵԱՆԻ «ՄԱՔԱՌՈՒՄ» ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Երեւանի հեռատեսիլը ներկայացուցած է Գէորգ Դեւրիկեանի «Մաքառում» ժապաւէնը, որ կը խօսի միջնադարեան Հայաստանի ուսումնական, մշակութային եւ պետական մեծ կեդրոն Գլաձորի համալսարանի մասին: Դժուար ու ողբերգական ժդ. դարուն, երբ Հայաստանի մեծ մասը նուաճուած էր Մոնղոլներու կողմէ, երբ Կիլիկիոյ Տունը կը ծուատուէր դրացի պետութիւններու կողմէ եւ անընդհատ կ'ենթարկուէր Հռոմի ճնշումին ու որպայթ – դաւերուն, Վայոց ձորը գտնուող Գլաձորի համալսարանին մէջ իրենց մեծ առաքելութիւնը կ'իրականացնէին ուսուցչապետերն ու սանները: Անոնք ոչ միայն նուիրումով վառ կը պահէին հայրենի դիտութիւնն ու մշակոյթը եւ մայրենի դպրութեան ջահը, այլեւ իրենց խորապէս դիտակից ու անձնազոհ գործունէութեամբ կը սատարէին երկրի կրթական գործին:

Ժապաւէնին գործողութիւնները տեղի կ'ունենան Գլաձորի համալսարանին մէջ՝ 1330–ական թուականներուն, երբ արտաքին վտանգին հետ կը մեծնային ու կը զօրանային Հռոմի պահանջները եկեղեցիներու միութեան առթիւ: Կարեւոր տեղ յատկացուած է համալսարանի աւօրեայ եւ դիտութեան տիրապետելու սաներու ջանքերուն: Այդ իմաստով ցայտուն կերպար է Գրիգոր ուսուցիչը (դերակատար Յ. Վանեան), որ ճշմարիտ դիտութեան չատագով է եւ իր աշակերտներուն կ'ուսուցանէ ճշմարտութիւնը դիտութեան մասին, կը բացատրէ Անանիա Շիրակացիի հայեացքները: Համալսարանի աւօրեայ եւ աշակերտներու աւարտաճառերու միջոցով համոզիչ կերպով ցոյց արուած է դիտութեան այն բարձր մակարդակը, զոր ունէր Համալսարանը: Ժապաւէնին կեդրոնական դէմքը Եսայի Նչեցին է, որ ոչ միայն հռչակաւոր դիտնական է եւ հմուտ մանկավարժ, այլեւ ներքին դիւանապէտ ու յանուն ազգային ինքնուրոյնութեան պայքարի մարտիկ: Իր դերը մարմնաւորած է Աչոտ Փիլոսեան: Հռոմի պապի պատուիրակին դերը ստանձնած է Կարէն Ջանդիրեան:

«Մաքառում» ներկայացումը ուշադրութիւն կը գրաւէ պատմական դէպքերու եւ փաստերու խորունկ ու նուրբ մատուցումով, իր դեղեցիկ հայերէնով, որուն չատ նպաստած է դրական լեզուի ոճաւորումը դրաբարեան արտայայտչաճեւերով ու դարձուածքներով: Բեմադրած է Գրիգոր Մկրտչեան. նկարչական ձեւաւորումը՝ Շահէն Յակոբեանի, երաժշտութիւնը՝ Արկադի Շեկունցի:

ՅՈՒՆԻԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Թիսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Տարի մը առաջ դրեթէ պատրաստ էր «Միածան»ի ձեռագիրը. ան հրապարակ պիտի գար 1906–ին, եթէ հրատարակչական դժուարութիւններ չծագէին:

Գրաքննութիւնը չարտօներ «Միածան»ի անունը ոսկի Արիշին Տակ դնելու:

Տպագրութիւնը երբ կը յանձնուի Ռ. Մազաեանի – բանաստեղծութենէ չատ հեռու մէկը – ան չուզեր իր ծախքով տպել գիրքը. հրատարակիչը՝ համաձայնելով հեղինակին հետ, մաս առ մաս եւ համաձայնի հետ ամբողջութեամբ կը վճարէ դրամը: Գրքին հրատարակութեան արտօնութիւնը ձեռք բերելու եւ ձեռագիրը Մէսրիֆէն չուտով առնելու համար մեծ օգտակարութիւն կ'ունենայ Մազաեան: Իր միջամտութեան չնորհիւ ձեռագիրը կարելի կ'ըլլայ նոյնպէս արտօնութեան առնելով վերջէն՝ հատորին կցելու Արամ Անտոնեանի յառաջաբանը, որ պէտք տեսնուած էր գրուիլ, դործին տպագրութեան ընթացքին Մխաքի դէմ – «Ասխա»ի էլիէ–ին կողմէ – եղած յարձակման մը պատճառով:

Մեծարենցի խորհուրդը կը տրուի յետաձգել հրատարակութիւնը, աւելի ամբողջական բան մը տալու համար: Բայց մօտալուտ մահուան մը յաճախանքը այնքան գրաւած էր զինքը, որ կը չտապչ դնէ այդքանը հատորի մը մէջ ամփոփելու: Կը վախնար որ մահուընէն վերջ, կը փոխեն իր գրածները. բան մը որ պատահած էր Դուրեանի: Չէր սիրեր ուրիշ փոփոխութիւն իր գրածին մէջ. առարկէտ մը մոռացումը, կամ առհասարակ կէտադրութեան աննշան սխալ մը անդամ գինքը կը տառապեցնէր: Չէր սիրեր նաեւ դիտողութիւն: Անհնարին բանի մը համար չարաթ մը քէն կը պահէ Անտոնեանի դէմ: «Գէչ» օրեր ունէր երբեմն, երբ հիւանդութիւնը չատ կը չարչրկէր գինքը, եւ այդ օրերէն մէկուն հանդիպեր էր անոր դիտողութիւնը: «Պզտիկ, սիրուն» նամակ մը սակայն զոր կը գրէ եռքէն, Մեծարենց, ամէն բան կը դարմանէ: Այդ նամակին կ'ընկերացնէ «ինքնադատութիւն» մը, «իր գործին գնահատութիւնը քննադատութեան բախտին թողած չըլլալու կ'անխոհոդութեամբ». ինչպէս կը գրէ Ա. Անտոնեան: Այդ ինքնադատութիւնը լոկ «Միածան»ի չուրջը չէր դառնար, տեսակ մը մանիֆէսթ էր, թէեւ անկատար, եւ որովհետեւ միտք ունէր սրբագրել զայն, չարտօներ որ հրատարակուի:

«Անմահ նորութիւն մըն էր այդ» կ'ըսէ Տ. Գասապեան «ուր անկեղծութիւնը կը չողար մաքուր ու վեհ հոգիի մը սուրբ ճառագայթումին պէս»: Հետեւած էր ծէին իրենց դրացի երկիրներու հռչակաւոր արհեստանոցներու ապակիէ անօթները: Եւ իսկապէս, Դուինի պեղումներու ժամանակ գտնուած են նաեւ այլ տեղերէ բերուած ապակիէ իրերու հազուագիւտ նմոյշներ:

Դուինի ապակիէ հաւաքածոյին մաս կազմած ամանեղէնի նմոյշներու ուսումնասիրութիւնը կուտայ առեւտրական կապերու ժամանակագրական եւ աշխարհագրական այն պատկերը, ինչ որ մեզի կը հաղորդէին գրաւոր աղբիւրները եւ դրամագիտական նիւթերը:

Այսպէս, Դուին սերտ կապեր ունեցած է Սասանեան Իրանի հետ, այդ քաղաքական եւ առեւտրական կապերու մասին մեզի բաւական մանրամասն կը հաղորդեն ժամանակակից պատմիչները: Դրամական առանձին տեսակներու եւ դանձերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդ ժամանակ Դուին գործածուղ հիմնական դրամը սասանեան է: Դուինի չուկային մէջ գործարքի մէջ էին իրանեան երեսունէ աւելի քաղաքներու դրամներ:

Դուին սերտ յարաբերութեան մէջ էր արաբական խալիֆայութեան ենթակայ երկիրներու հետ: Դուինի մէջ մեծ քանակութեամբ արբասեան դրամներու հետ գտնուած են նաեւ այդ երկիրներու հրաշակաւոր արհեստանոցներուն մէջ պատրաստուած (Պաղտատ, Նիշապուր, Ռէ) ապակիէ իրերու նմոյշներ:

10 – 11 դարերու քաղաքական եւ տնտեսական կարգ մը հանգամանքներու հետեւանքով Հայաստանի առեւտրական կապերը կը փոխեն իրենց ուղղութիւնը դէպի արեւմուտք՝ Բիւզանդիոն: Այս ընթացքը բաւական վառ նկարագրուած է հայ միջնադարեան պատմիչներու աշխատութիւններուն մէջ եւ իր ցայտուն ապացոյցը կը գտնէ հնագիտական նիւթերու մէջ:

Այդ ժամանակ կ'աշխուժանայ բիւզանդական ոսկի դրամին հոսքը Հայաստան: Դուինի ու Անիի պեղումներէն յայտնաբերուած են բիւզանդական ապակեղէնի օրինակներ, որոնք լուրջ նշանակութիւն ունին ոչ միայն Հայաստանի 11–րդ դարու առեւտրական կապերու ուսումնասիրութեան, այլեւ բացառիկ նշանակութիւն՝ բիւզանդական ապակեզործութեան պատմութեան համար, որովհետեւ այդ տիպի ապակիէ անօթներ գիտութեան յայտնի են չատ քիչ քանակով:

Ամփոփելով, Դուինի պեղումներէն յայտնաբերուած ապակիէ իրերու ժողովածուն հնարաւորութիւն կուտայ պարզել ոչ միայն միջնադարեան քաղաքի արհեստագործութեան, յատկապէս ապակեզործութեան բարձր աստիճանը, այլ նաեւ առեւտուրի բնոյթը եւ ընթացքը:

Յայտնաբերուած իրերու մեծ ժողովածուն հնարաւորութիւն կուտայ նաեւ այն եզրակացութեան, որ միջնադարեան Դուինը հասած էր բարձր քաղաքակրթութեան:

Մեծարենց խանութը ոչ թէ իր տուածին, այլ տալիքին, ապագային վրայ: Չէր ուրանար իր արժանիքը: «Սառնկ բանաստեղծ մը» կ'ըսէր, ակնարկելով իրեն. պարզուկ ժեսթով մը ու կ'աւելցնէր. «Մեզմէ ետքիններուը պիտի ըլլան ինչ որ պիտի ըլլան»: Բարեկամի մը ուղղած իր մէկ նամակին մէջ «Միածան»ը կը նմանցնէ «Անգրեւին ու մշուշին մէջ աճեցնալու սահմանուած ծիածանի մը»: Նոյնը կ'ակնարկէ Օֆէլիայի գրկած իր գրութեան մէջ. «Միածան չէ ունեցած բաւականաչափ հասկնալի հանգամանիք, այսինքն կենսական հանրամատչելի հոգեգրաւ յատկութիւններ. կայ Միածանի մէջ ջերմութիւն մը՝ որ սակայն ամպերուն տակէն շողացող արեւին ջերմութիւնն է ցուրտը զգացնող աւելի»:

Մեծարենց, «Նոր Տպեր»էն եռք արհամարհանքով կը նայի իր առաջին գործին: Իր քերթուածներուն մեծ մասը արժէք մը չունէին անոր աչքին, առարհամար բացի քառասունի մօտ կտորներէն, զորս դուրս ձգած էր «Միածան»էն, ան կը զղջայ քանի մը հատին եւս տեղ տուած ըլլալուն:

Երբ «Նոր Տպեր» լոյս կը տեսնեն մեծ ուրախութիւն մը կուգայ մոռցնել անոր, իր ցաւը: Նմանը քիչ անգամ տեսնուած հետաքրքրութիւն մը կ'արթնցնեն իր գործերը օրուան գրական կեանքին մէջ: Պիտի անդրադառնանք այդ առթիւ եղած արտայայտութիւններուն, ուր ինքն ալ, Մեծարենց բերած է իր բաժինը:

Մամուլի հրատարակութիւններէն դուրս կը մնան մէկ քանին այն գրութիւններէն, զոր տաղանդաւոր գրողներ գրկած են իրեն, եւ որ կը պարունակեն խնդակցական, գնահատական տողեր:

Մեծարենց այդ ամէնուն ալ կը պատասխանէ բերկրութեամբ անոնց մէջ միշտ գնելով մաս մը իր բաղձանքներէն, իր մտահոգութիւններէն:

Հետեւեալը իր պատասխանն է Արտաշէս Ցարութիւնեանի կողմէ իրեն գրկուած նամակի մը. «Կը տեսնեմ որ «Միածանը» նշանակելի խոստում մ'եղած է բոլոր գրախօսներուս համար ալ ու կը դողամ մտածելով թէ այդ խոստումը պիտի կրնար գուցէ լուսաւոր խարուսիկ պատրանք մը ըլլալ՝ մեր գրական նորածագ բոլոր երեւոյթներուն պէս: Բայց ուրախութիւնը ունիմ վստահեցնելու Ձեզ թէ՝ բաւական արիութիւն ունեցեր են սնապարծութեան ու վատօրէն գոհունակ ծուլանքի ճահիճներու մօրին մէջ բռնուած չմնալու, եւ թէ «Նոր Տպեր»ս առանց ծարաւիս յագեցումն ու փառիս լրումն ըլլալու, պիտի կարենայ սակայն կատարուած խոստումին ճակատաբաց շարժուձեւը զգացնել: Իմ մտահոգութիւնս, իմ մեծ ծարաւս իսկատիպ գրականութեան մը իրականացումն է: Եւ ասոր համար, գէթ իմ մասիս անհրաժեշտութիւնը կը զգամ հողին ու ջուրին ու բարին հետ ապրելու»:

(Շար.– 13)

Վիէն · –
Հայ Մշակոյթի Տունը,
Հ · Յ · Դ · Ամի Ընթահոմիտէն,
Կապ · Խաչի մասնաճիւղը,
Ազգային Միութիւնը,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝
ՎԱՉԳԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ 48 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, ժամը 15·30–ին :
Cathédrale Saint Maurice de Vienne.

Տիկին Պէաթրիս Պարկիրճեան,
Տէր և Տիկին Տոքթ· Սարգիս Գզիրեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան Գզիրեան,
եւ իրենց զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝
ՆՈՒՊԱՐ ԳԶԻՐԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմ· 12–ին, 82 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը՝ 14–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէն լէ Պէնի գերեզմանատունը :

Որեւէ մահազդ ըրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

«ԾԱՌԱՋ» · – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Պարկիրճեանի եւ Գզիրեան եղբայրներուն :

- ՁԱՇ - ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ կազոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղս իր հիմնադրութեան 58–րդ տարեգարձին առիթով կազմակերպած է ճաշ մը, Սեպտեմբեր 28, կիրակի օր, ժամը 12–ին, տեղւոյն Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ :

Ջերմ մթնոլորտ : Ճոխ ճաշացուցակ : (Արեւելեան համեղ միջուկով քէօֆթէ) : Փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր տեղերը մինչեւ Սեպտեմբեր 20, Շաբաթ երեկոյ, հեռաձայնելով՝ 78 – 49 – 06 – 06 եւ կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 Թիւերուն, ամէն օր ժամը 19–էն վերջ :

Ճաշագին՝ 100 ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԷՍԻՆ · –

Այրի Տիկին Լուիզ Վարդերէսեան, Տէր եւ Տիկին Տէրեան Պայընտրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Սեպ· 21, տեղւոյն Ս· Աստուածածին եկեղեցին
ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԵՐԷՍԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Իր եղբօր յիշատակին, Տիկին Վերժին Պայընտրեան 200 Ֆ· կը նուիրէ «Ծառա-Ջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկրիթ Ինճեան՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ· կը նուիրէ «Ծառաջ»ին :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ կամ երիտասարդուհի մը, 20 – 25 տարեկան որպէս՝
Secrétaire - Aide - comptable
Պէտք է լաւ ֆրանսերէն գիտնայ :
Գործատեղին Փարիզ է (Ռեփիւպլիք) :
Հեռաձայնել ժամը 10–էն 18 :
42 – 41 – 27 – 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգ· Մխիթեան կը նուիրեն· –

Խաչիկ Գիւչիւեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պ· Սրման եւ Սիմա Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Մարզար Մարգարեան 500ական Ֆ·, Վալանտէն Կարինէ եւ Շաքէ 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ Պահատուրեան 250 Ֆ·, Պ· Ժան Պապաեղիկեան, Օրիորդ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Գիզարճեան (Վալանտէն), Տէր եւ Տիկին Արման Շէրէֆ 200ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ազատ Պահատուրեան 100 Ֆ· Դպրոցին, Գօրթօչեան եւ զաւակները 500 Ֆ· Դպրոցին :

Հոփսիմեայ Էէֆիմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Օրիորդ Սիւզի Ճեան 300 Ֆ·, Տիկին Մնայեան, Տէր եւ Տիկին Սիւզի Ճեան 200ական Ֆ· :

OPÉRATION NÉMÉSIS

LES VENGEURS ARMENIENS
A
«*APOSTROPHES*»
Vendredi 19 Septembre à 21H30
ANTENNE 2

OPERATION NÉMESIS DE JACQUES DEROGY

«Cet ouvrage relate un des épisodes les plus extraordinaires de l'histoire contemporaine. Responsables du génocide du peuple arménien, Talat, Enver, Djemal et quelques autres dont les figures sont évoquées dans le présent récit sont coupables de ce qu'on appelle aujourd'hui «crime contre l'humanité». Némésis est l'histoire de cette chasse à l'homme, une traque extraordinaire sur trois continents».

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Վահէ Զիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիսաւոր պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Սեպ· 21, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝
ՅՈՒԼԻՆԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
մահուան Բ· տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հ·Բ·Ը·Մ·Ը Փարիզի մասնաժողովը յատնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նուարդ Աւագեանէ 1·000 Ֆ·, իր սիրելի թաթեկամին՝ Արա Պարթեւեանի մահուան առթիւ :

×

Տիկին Աբմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ եկեղեցին (ստանալ «Ծառաջ»էն) :

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN
sous la présidence
de Monsieur ROBERT VIGOUROUX, Maire de Marseille.
CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)
ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR
Direction
OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.
Chœur et Orchestre
Au programme :
GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

— — — — — — — — — — — — — —

Dimanche 28 Septembre à 15 h.
A CAPELLA
Au programme :
KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN -
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
du lundi 1er au vendredi 19 Septembre, de 9h à 12h au Centre Culturel de l'Eglise Arménienne - 339, ave. du Prado, 13008 Marseille -
Tél. : 91 - 77 - 84 -70
du samedi 20 au samedi 27 Septembre à l'OPERA de MARSELILE.
PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de* 130 *francs à* 40 *francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 *francs à* 30 *francs*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Վերամուտ Միսրեայ դպրոցի
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20
ժամը 15–էն 18
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Հայերէն – պար – երգ – կակուղ թաթիկներ (3–էն 6 տարեկան)
Տեղեկութիւններ՝
48 – 54 – 19 – 46 *իրիկունը*
48 – 71 – 22 – 77

×

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Շաբաթ Սեպտեմբեր 24, ժամը 10–ին
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝
– Շաբաթ 10–էն 12
– Շաբաթ 14–էն 16
Կապոյտ Խաչի Տան մէջ
17, rue de l'Ile de France - Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ՝ 43 – 85 – 03 – 76
43 – 83 – 87 – 68

×

Ի ՍԻ Ի

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միսրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 45 rue de la Téphane, Issy – les – Moulineaux :

ՄԱՐՍԷՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Շաբաթ շաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝
Սեպտեմբեր 17–ին
– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար :
– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն :
– Գրականութիւն :
Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա· կամ Բ· լեզու եւ օժանդակ :
Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17 :
Ուսուցչական որակաւոր կազմ :
Մասնաւոր դասեր չափահասներու համար :
Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան վարչութեան :
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

×

ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO

Պուլվար Օսսոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ միսրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5 :
Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ :

×

ՎԻԷՆ

Կապ· Խաչի դպրոցը իր դռները կը բանայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, կէս օրէ վերջ ժամը 2–էն սկսեալ :
Շաբաթ շաբթի օրուան գործունէութիւն, Սեպտեմբեր 24, ժամը 2·30–էն սկսեալ՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն, երգ, քաթաթէ, մարմնամարզ, թատրոն :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԹԻՒՆԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
18

JEUDI
18 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.315

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.315

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՁՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻՆ ԱՊՏԱԼԼԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

ՈՎ ՈՐ ՕԳՆԷ
ԿԸ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԻ...

Ֆրանսական իշխանութիւնները մեծ ոգեւորութեան մէջ են: Արդարեւ Ներքին նախարարութիւնը 1 միլիոն Ֆ· պարգեւ կը խոստանայ ան՛ որ մէկուն որ իր տեղեկութիւններով՝ պիտի յաջողեցնէ մը ձերբակալելու: Ամբողջ երկրին մէջ, 200 հազար հանրապետը պիտի ժողովուրդին պիտի ներկայացնեն Ապոլլայի երկու եղբայրները, որոնք կը ծնողքին, գոնէ իրենց «վկայ»: Այս մեծարանքը, զորս Արեւմտեան Գերմանիա պատգործեց եւ կ'օգտագործէ, նախընթաց չունէին Ֆրանսայի մէջ եւ առաջիններ ալ կան անշուշտ: Քաջալերելի մանրութիւնը դրամական պարգեւով է, այսինքն՝ վարձատրել, բարոյական պարտքերու հետ չատ կապ չունի: Բայց, չատեր ալ, չեն վարանիր խոստանալ, թէ բոլոր միջոցները արդէն ի գործ դրած են եւ առանց կեղծ ամօթածութեան կամ խղճահարութեան պիտի ընդունել, երբ կացութիւնը կը պահանջէ եւ ձեռք առնուած միջոցներն ալ կրնան արդիւնաւոր ըլլալ· կարեւո՛րը, արդիւնաւորութիւնն ըլլալով: Այս ընտանիքին մէկ մասը, ուրեմն, Ֆրանսա կը դանուի, գոնէ բանտարկեալին եղբայրներէն երկուքը՝ Ռոպէր եւ Մորիս: Ընտանիքին բերդը Լիբանանի հիւսիս - արեւելեան կողմը կը դանուի՝ Աքուրի լեռները, Քուպէյաթ անունով գիւղ մը, Մարիացիներու հակակշռին տակ: Լրագրող մը փորձած է տեսնուիլ, 3 չաբաթ առաջ, բայց, Ապոլլայի մէկ եղբայրը յայտարարած է· – «Ի՞նչ գործ ունի հոս Ֆրանսայի այս լրագրողը, տասը վայր – կան կուտամ որ կծիկը գնէ»: Ուրեմն, կարճ, չատ կարճ տեւած է հանդիպումը: Ձոր եղբայրներուն հետ է, որ Ժորժ Ապոլլա հիմնած է, 1980–ին, «Լիբանանի յեղափոխական գինեալ խմբակները» յարձակում գործելու համար «Եւրոպայի ամերիկեան եւ իսրայէլեան աշխարհակալութեան թիրախներուն վրայ»: Շաբաթումին մեռցած են ազգականներ եւ արեկամներ: Բոլորը նոյն ճամբան ած են, պատանեկան օրերէն, այսինքն՝ ահաբեկչութիւն, ապա՝ գինուորական դատարակութիւն «Պաղեստինի ազատագրութեան ժողովրդական ճակատին» (Ժորժ Հապաշ) մօտ:

× Չորեքշաբթի առտու տաքն ու պաղը իրարամանակ կը փչէր, քանի ոճրափորձի մէջ ներս տէր եղող երկու կազմակերպութիւններէն մէկը (Իրաւունքի և ազատութեան կոմանակիցներ) դաղար մը կը յայտնէր, վերջին կարելիութիւն մը տալու համար Ֆրանսական կառավարութեան, մինչ բանտարկեալներու համակարծութեան կոմիտէն կը խոստանար հարցնել անդադար եւ էլիզէի պատը կը նկանակը իրրեւ յաջորդ թիրախ:

× «Մաքէն» Չորեքշաբթի առտու արագագ կը հանդիսանար բանավէճի մը, որ ծագած է բանտարկեալներու փաստաբաններուն միջեւ: Անոնց Նպաստի փաստաբանը՝ Անթուան Ռոնթ, դէմ է լռութեան եւ կը յայտնէ որ Նպաստ, առաջին օրն իսկ հետապրով մը դատապարտած է «կոյր արարքներ, որոնք դէմ են իսլամի սկզբունքներուն»: Ապոլլայի լռութիւնը սխալ կը դտնէ եւ կը խորհի թէ ան կը խաթարէ արաբ ազգայնական դատը: Իսկ Ապոլլայի փաստաբանը, Վէրժէս, կ'ըսէ թէ միջնորդ չէ Ապոլլայի եւ մամուլին միջեւ, թէ ան Ցէլօրթ-Մերոժիսի բանան է, բայց ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի արտաքին աշխարհին հետ: Լրագրողը, հարց կուտայ թէ Վերուժան կարպիճեան տուած է՞ իր կարծիքը (Վէրժէս, անոր ալ փաստաբանն է), ան կը պատասխանէ· – «Եթէ նոյնիսկ տուած ըլլար, չէի ըսեր: Կարպիճեան ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է եւ իր պատիժը կը կրէ Մուլէնի կեդրոնական բանտը: Ամիսներէ ի վեր պինքը չեմ տեսած: Իր դիրքը չի կրնար դիւրին ըլլալ: Ի՞նչ է ուզուածը, որ ըսէ՝ «կեցցե՛ն դատական յապաղումները», կեցցե՛ն չյարգուած յանձնառութիւնները»:

× Երիտասարդ «պէօր»ը (Ֆրանսա ծնած Մաղրեպցի) եւ արաբ կարդ մը անձնաւորութիւններ բաց նամակ մը գրած են Ապոլլային, կոչ ընելով որ անմիջապէս դադրեցնել տայ ոճրափորձերը: Կ'ըսեն թէ ոչ ոքի կրնան հաւատացնել տալ, թէ այս ոճրափորձերը դատի մը կը ծառայեն: Մերձաւոր – Արեւելքի պատերազմը չի կրնար Սէնի ափերը փոխադրուիլ:

× Անգարայի օդակայանը երեք Պարսիկներ բռնուած են, որոնք Կիպրոս կ'երթային: Ճամպրուկին մէջ պայթուցիկի կազմած դտնուած է:

× Փարիզի մէջ, ոճրափորձի փսիխոզը կը չարունակուի: Ճաչարան, սինեմա կը պարպուին եւ կեղծ ահազանդներն ալ չեն դադրիր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ – Ափրիկէի մէկ հանքին մէջ, հազար մեթր խորութեամբ, հրդեհ մը պատահած է, որ իսկական ադէտ մը եղած է: Արդէն, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 170 մեռեալ կար, բայց բազմաթիւ ուրիշ հանքագործեր անհետացած էին, ուելի ճիշդ ոսկիի հանքին տակը մնացած, եւ զոհերուն թիւը 200–ը պիտի անցնի: Մեծագոյն արկածներէն մէկն է, որ կը պատահի:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԵՐՈՒ թիւը զդալապէս աւելցած է Օգոստոսին, 12 հազար նոր գործազուրկերով, եղանակային տարբերակներու սրբագրուած տուեալներով ինչպէս բանաձեւուած է, այն ապատորութիւնը տալու համար որ կացութիւնը այնքան ալ դէշ չէ, քանի համեմատական է չրջանին: Կառավարութիւնն ալ կ'ընդունի, անշուշտ, վատթարացումը, մխիթարուելով այն հաստատումով, որ գործազրկութիւնը կը յառաջանայ, բայց՝ կամաց – կամաց:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ծանօթ լրագրող՝ Իվ Մուրուզիի մահորտումին սպանութեան պարագաներու քննութիւնը կը չարունակուի: Ծանօթ է որ Մուրուզիի բացակայութեան պատահած է ոճիրը եւ ենթական ազատօրէն կ'ընդունէր ով որ ուզէր լրագրողին բնակարանը: Միասեռական եւ բաւական խմող, կը կարծուի որ սպաննուած է «քրիւֆէօր»ի մը կողմէ, այսինքն՝ խարդախի մը: Այս բառով մկրտուած են եղեր, անոնք որոնք կարծել կուտան թէ միասեռական են, բայց արարքէն ետք կրնան սպաննել խղճի խայթի հետեւանքով:

ՊՐԻՒՍԷԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ - ԵՒՐՈՊԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

ՈՐՊԷՍ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ՄԻՆԱԿ ՄՆԱՑԱԿ Է

Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի, Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպայի 12 անդամները մտիկ կ'ընեն Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը, որ չանք չի խնայեր իր երկրին սիրալիր կապերը վերահաստատելու Եւրոպայի հետ: Նիսաը բացուած էր Երեքշաբթի առտու, Պրիւսէլի Շաւլըմանը չէնքին մէջ: Ներկայիս, Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Անգլիա, որու Արտաքին նախարարը՝ Հաու բաւական պաշտպանած է Թուրքիոյ դատը: Ըստ իրեն Թուրքիա արեւմտեան ընտանիքին մաս կը կազմէ, ժողովրդավարութեան վերահաստատումը լաւ ճամբու մէջ է, մարդկային իրաւունքներն ալ, թէեւ նիսային եռաք, Անգլիացին խոստովանած է· – «Ընդհանուր ձեւով կ'ընդունինք որ այս մարզին մէջ, դեռ ամէն ինչ կատարեալ չէ»:

Ընկերակցութեան Խորհուրդի այս նիսային կը նախագահէր Վահիթ Հալէփօղլու, որ ամէն ինչ լաւ կը դանէ Թուրքիոյ մէջ, ուր մեծ կարեւորութիւն կը տրուի մարդկային իրաւանց: Կնճռոտ հարց չկայ, իրեն համար Կիպրոսի հարցը երկկողմանի հարց է, Անգարա հոդային որեւէ ախորժակ չունի, ո՛չ Կիպրոս (ինչո՞ւ, ամբո՞ղջը պիտի ուզէր...), ոչ Յունաստան:

Այս վերջնոյն Արտաքին նախարարը մամուլի ասուլիսով մը փորձած է ամէն ձեւով դիմակը վար առնել Թուրքիոյ, բացատրել թէ ո՛չ Կիպրոս, ոչ ծովային եւ օդային յունական սահմաններու բըռնաբարումը երկկողմանի հարցեր են, այլ՝ կը չահագրգռեն Եւրոպական Հասարակութիւնը, եւ թէ երբ կայ մէկ անդամ (Յունաստան) որ համաձայն չէ կատարուածին, ուրեմն, չի կրնար Հասարակութեան կարծիքն ըլլալ:

×

Կապի վերահաստատումը կարեւոր է Թուրքիոյ համար, նաեւ նիւթական դետնի վրայ:

ՏՈՄՍԵՐ

ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԴԷՍ

Տարիներ առաջ, Քարեն Եփէ Ազգային Ձեմարանի ուսանող, կը հրատարակէինք պարբերաթերթ մը *ՕԻԼԵՐ* անունով ու օր մըն ալ, լոյս ընծայեցինք երկարագրութիւն մը, առանց հայերէնի մեր ուսուցչին սրբագրութեան: Աղէտը կատարուած էր, *խարուկահանդէս*–ը գրած էինք ոյ–ով: Մինչեւ այսօր, ականջներուս մէջ են անոր յանդիմանական խօսքերը: Անխիղճ էինք, մարդ պիտի չըլլայինք, պատասխանատուութեան զգացումէ պարպուած էինք ու տակաւին բաներ, բաներ, ի՛նչ բաներ...

Ու այս առաւօտ, արտասահմանէն ըստացուած օրաթերթի մը մէջ կը հանդիպիմ նո՛յն բառին՝ որպէս խորագիր ծանուցումի մը, նո՛յն սխալով:

Պահ մը կը զուարճանամ մտածելով թէ ամէն ոք *խարոյկ*–ը կը վառէ իր ուզած փայտով, *հանդէս*–ը կը կազմակերպէ իր ուզած եղանակով, ազատ է այդ երկու գործողութիւնները զոդելու ուզած ձեւով, արձակելով վճիռ մըն ալ, թէ այլեւս ժամանակն է որ լեզուն ունենայ նման նրբերանգներ, երբ կը միջամտէ ուսուցիչս եւ կը հրաւիրէ զիս զգաստութեան: Կարելի չէ կատակել նման հարցերու մասին, խաղ ընել սրբագործուած նման օրէնքներու հետ: Սրբապղծութիւն է:

Բայց միայն *խարուկահանդէս*–ո՞ւ կազմակերպել չենք գիտեր:

Հապա՞ այն ուսուցչուհին, հայերէնի հեռաւոր ուսուցչուհին, որ *հոգի*–ն կը գրէ էֆ–ով, հապա՞ միւսը, որ չի գիտեր *մաչելի*–ին իմաստը, կամ երրորդը, որ չի գիտեր ի՞նչպէս *յօրանջել*:

– Շուտով արդէն գրող պիտի չմնայ, թերեւս միայն ընթերցող...

Ահաւասիկ մեռելաթաղ վհուկի մըն ալ ուրիշ մէկ եզրակացութիւնը: Եթէ այդպէս է, ուրեմն ինչո՞ւ մտահոգուիլ խարուկահանդէս–ներով, մատչելի–ներով, յօրանջել–ու անշահ արարքներով:

Երեկոյեան, հետս տուն կը վերադառնայ նաեւ ուսուցիչս ու միասին կը ծանօթանանք նոր ստեղծուած այն համակարգիչին, որ ատակ է նոյնիսկ գրութեան մը ուղղագրական սխալները ուղղելու: Ինչո՞ւ իւրաքանչիւր Հայու չհայթայթել այդ մեքենայէն ու վերջնականապէս լուծուած համարիլ հարցը: Ինչո՞ւ երաժշտութիւն ստեղծող համակարգիչներէն եռք, չստեղծել նաեւ բերթուած, պատմուածք կամ վէպ գրող համակարգիչը ու լուծուած յայտարարել նաեւ միւս մեծ հարցը:

Ուսուցիչս կրկին կը սաստէ զիս:

Կ'ըլլամ արդար: Այսօր, ունեցայ նաեւ մխիթարութիւն մը եւ գոհունակութիւն մը: Պոլսէն հասնող *ԺԱՄԱՆԱԿ* օրաթերթը կուտար փաստը, թէ ամէն ինչ դէպի վատը եւ վատագոյնը չէ որ կ'ընթանայ: Այս լրագիրը, որ երկար, շա՛տ երկար ժամանակէ ի վեր մատնուած էր անփառունակ վիճակի մը, վերագտած է իւրզիւրէ, կոկուած է, հարստացած, գեղեցկացած, հայացած:

Ահա մէկը որ դուրս կուգայ Նայիրիի խեղդուած *Արշակաւան*–էն ու առիթը կուտայ մեզի կազմակերպելու հարազատ *խարուկահանդէս* մը: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ հրավառութիւն մը:

Մ. ՊԱԶԱՐՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՋՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ԵՂԵՓՆԵՐԸ ՁԹՈՆԱՐՀՈՒԵՑԻՆ»
ՎԷՊԻՆ ՎԵՐՋԱԲԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ. – Ստեփան Ալաջաջեանի «Եղեգները չխոնարհուեցին» վէպը լոյս տեսաւ Եղեռնի յիսնամեակի օրերուն եւ դարձաւ հայ ընթերցողի փնտռած գիրքերէն մին: Հայաստանի մէջ վէպը ունեցաւ վեց հրատարակութիւն: Վերջերս Մոսկուայի «Սովետսկի պիսատել» («Խորհրդային Գրող») հրատարակչականը ռուսերէն լոյս ընծայեց գիրքը, որուն վերջաբանը գրած է Հայաստանի Արտաքին նախկին նախարար, պատմաբան Փրոֆ. Ջոն Կիրակոսեան. իր ստորագրած վերջին գրութիւնը եղաւ ան:

Ստորեւ՝ հատուածներ այդ վերջաբանէն:

×

Իր պատմութեան հազարամեակների ընթացքում հայ ժողովուրդը մի անգամ չէ, որ անցել է ծանր պայքարի ու դաժան փորձութիւնների բովով: Արիութեան ու յամառութեան, կամքի ուժի ու սահեզծած բարձր մշակոյթի շնորհիւ նա դիմագրաւել է օտարերկրեայ նուաճողների բազում արշաւանքները, արեւելեան բռնակալութիւնների ճնշումները՝ դարեր շարունակ հեծելով չհական Իրանի եւ սուլթանական Թուրքիայի լծի տակ:

... Ամէն անգամ արեւմտաեւրոպական պետութիւնների քաղաքական ու դիւանագիտական խարդաւանքներին, որոնք ձգտում են տիրապետել Ռուսաստանի նուաճած տարածքները, զոհ է դնացել հայ ժողովրդի պատմական ճակատագիրը: Մեծ – Բրիտանիայի Արտաքին գործերի մինիստր Սալզպէրիին 1878 թուականին բացառիկ լսելիութեամբ յայտարարել է, որ «Քրիստոնեաների փրկութեան համար մարդասիրական որեւէ նկատառումով իմ ձեռքն առաջ չի գնայ, որ հաւատնութիւն տայ Ռուսների յետագայ առաջխաղացմանը»: Սրանք լոկ խօսքեր չէին: Այսպէս, Սան Սթեֆանոյի պայմանագրի 16–րդ յօդուածով 1878 թուականին Արեւմտեան – Հայաստանի զգալի մասը պէտք է անցնէր Ռուսաստանին: Սակայն անգլիական, գերմանական եւ այլ քաղաքական ու դիւանագէտներ միացեալ ճակատով դէմ դուրս եկան դրան, որի հետեւանքով «Պեռլինեան համաձայնագիրը, – կարդում ենք «Դիւանագիտութեան պատմութեան» էջերում, – հայ ժողովրդի զգալի մասին թողեց թրքական լծի տակ: Պատմութիւնը ցոյց տուեց, որ կապիտալիստական երկրների այդ քայլը ճակատագրական եղաւ Արեւմտահայերի համար, նրանց հասցրեց ֆիզիքական բնաջնջման»:

Յորհրդային Թրքագէտ Ա. Ս. Տվերնիտսկան Օսմանեան կայսրութեան հպատակ ժողովուրդների վիճակը բնորոշում է հետեւեալ կերպ. «Թրքական արշաւանքները ուղեկցում էին քաղաքների ու գիւղերի հիմնայատակ աւերումով, նիւթական, մշակութային արժէքների թալանով, հարիւր հազարաւոր խաղաղ բնակչութեան ոտրկացումով: Դրանք պալքանեան, կովկասեան, արաբական եւ օսմանեան լծի տակ հեծող միւս ազգերի համար պատմական աղէտներ էին, քանի որ տնտեսական, մշակութային զարգացման ընթացքը արգելակում էին երկար ժամանակով»:

Արեւմտեան – Հայաստանի ազգաբնակչութեան համար խաւար գիշերը չարունակւում էր: Հայ ժողովուրդը Թուրքիայի մահասիրտ, ազգակործան քաղաքականութեան զոհն էր: ԺԹ. դարի 90–ական թուականներից, Աբդիւլ Համիտ Բ.ի գահակալութեան օրօք սկսուեց Հայերի զանգուածային բնաջնջման, հետեւողական քաղաքականութեան իրականացումը:

1908 թուականին, պետութեան գլուխ անցնելով, երիտթուրքերի կուսակցութիւնը առաջնորդուեց երկրի բոլոր ժողովուրդների բռնի թուրքացման պանթուրքիստական նկրտումներով, առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին նախապատրաստեց եւ իրագործեց ամբողջական բնաջնջման համընդհանուր ծրագիրը: Երիտթուրքական չարժումը իբրեւ ներկայացնում էր ուժացած, խեղաթիւրուած պուրժուական «յեղափոխութիւն», որը սակայն ժառանգել էր թրքական ռազմա – ֆէոդալական պիւրոկրատիզմի յետադիմական բոլոր յատկանիշները:

Կ. Պոլսի Պատրիարքութեան տուեալներով Արեւմտեան – Հայաստանում եւ Թուրքիայի տարբեր մասերում բնակուող Հայերի թիւը Առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին հասնում էր 2,1 միլիոնի, որոնցից 1 միլիոն 163 հազարը ապրում էին Արեւմտեան – Հայաստանում, 205 հազարը՝ Կիլիկիայում:

«Թրքական Հանրապետութիւնը» (Մոսկուա, 1975 թ.) տեղեկատուի մէջ ասուած է. – «Մինչեւ Առաջին համաշխարհային պատերազմը Թուրքիայում ապրում էր երկու միլիոն հայ, 1965 թուականին, պաշտօնական տուեալներով՝ 33 հազար»:

Առաջին աշխարհամարտը, ինչպէս յայտնի է, երկրագունդը վերաձեւելու համար առնձագերծեցին իմպերիալիստական պետութիւնները, առաջին հերթին՝ Գերմանիան: Թուրքիայի ծրագրերը, որոնք պիտի իրականացուէին պանթուրքիզմի գրօշի ներքոյ, նոյնպէս կրում էին նուաճողական բնոյթ: Թրքական «գորշ գայլ»ը՝ «բոզ գուրա»ը, այդ ծրագրերի խորհրդանիշն էր: Ցենուելով գերմանական դաշնակցութեան վրայ, երիտթուրքական կառավարիչները յանկանում էին ուղի հարթել դէպի Թուրան, նուաճել Կովկասը, Թուրքիստանը ... Անշուշտ, հայկական սեպը պիտի վերացուէր դէպի մեծ երազանք տանող ճանապարհից: Համաշխարհային պատերազմը երիտթուրքերին նպաստաւոր պայմաններ ընձեռեց այդ խնդիրը քիչ ապրումով եւ մեծ «յաջողութեամբ» լուծելու համար: Արեւմտահայերը ոչնչացուեցին բարբարոսներին յատուկ ահաւոր դաժանութեամբ: Տեղահանութեան պատրուակի տակ երիտթուրքերը գերմանական իմպերիալիստների հետ նախապատրաստեցին եւ առնասրտօրէն իրականացրին հայ ազգարնակչութեան համընդհանուր կոտորածը: «...Տխրահռչակ տեղահանութիւնը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ ողջ հայութեան ոչնչացում»: («Աբտուսահմանեան Արեւելքի երկրների նոր պատմութիւն», Բ. հատոր, Մոսկուա, 1952 թ., էջ՝ 309):

Ակադեմիկոս Ե. Վ. Տարլէն գրեց. – «Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաները ձգտում էին իրագործել արեւմտահայութեան ֆիզիքական բնաջնջման ահաւոր ծրագիրը ... Որոշուած էր Հայերին մորթել, եթէ հնարաւոր է, մինչեւ վերջին մարդը» (Ե. Վ. Տարլէ, «Եւրոպան իմպերիալիզմի դարաշրջանում՝ 1871 – 1919 թթ.», երկեր, հատ. 5, Մոսկուա, 1958 թ., էջ՝ 398):

Հայութեան բազմադարեան օճախն աւերուած էր: Մի պատմական հայրենիք, ուր երկար դարերի ընթացքում առեղծուել էր մարդկութեան մեծագոյն քաղաքակրթութիւններից մէկը, ամայացաւ:

Այսօր էլ արխիւային նորանոր փաստաթղթերը հաւաստում են երիտթուրքական դահիճների՝ հայ ժողովրդին կանխամտածուած հետեւողականութեամբ բնաջնջելու նպատակը:

Հայկական ամբողջ բարձրաւանդակը՝ Վանից Կիլիկիա, Եփրատից Արաքս, այժմ էլ ծածկուած է քաղաքների, ամրոցների, եկեղեցիների, վանքերի, կամուրջների, ջրատարների ու խաչքարերի աւերակներով, որոնք հայ ժողովրդի բարձր քաղաքակրթութեան պերճախօս վկայութիւններն են:

Երիտթուրքերի ծրագրերի ճախողումը, Օսմանեան կայսրութեան փլուզումը, արեւմտահայութեան մնացորդներին ի վերջոյ հնարաւորութիւն կը տայ հանգիստ չունչ քաշել, ոտքի կանգնել եւ դառնալ սեփական երկրի տէրը: Սակայն Թուրքիայում ծայր առած ազգայնական չարժման ալիքը ուղղուած էր ոչ միայն իմպերիալիստական ախտութիւնների, այլեւ հայ ազգի օրինական իրաւունքների դէմ: Որքանով որ արդարացի էր Թուրք ժողովրդի պայքարը անկախութեան համար, նոյնքան էլ 1920 – 1922 թթ. եւ յաջորդող տարիներին անարդարացի էր ազգայնական Թուրքիայի գեկավարող շրջանների՝ Արեւմտեան – Հայաստանի բնիկներին իրենց վաղնջական հողերից զրկելու քաղաքականութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՈՌՅՈՒԱԾ ԲՈՑՐԸ ԾԻՐԱՆԻՆ

Անծանօթ անուն մը՝ Սերդէյ Սերոբեան:

Երեսունվեց տարեկան երիտասարդ մը, որ կարճ կեանքին կէսը՝ տասնըութ տարի, անցուցած է հայրենի հողէն հեռու, հեռաւոր եւ անհիւրընկալ Սիպերիոյ սառցապատերուն վրայ: Ո՛չ, ազգօրական մը չէ ան, ոչ ալ յանցագործ – բանտարկեալ: Ան կամաւոր ազգօրական մըն է, զիտակցաբար լքած Հայաստանի Ղուկասեան չրջանի իր պիւղը եւ գրամ վաստակելու համար պանդխտութեան յուպը ձեռք առած:

Խոպանչի մը:

Այս բառն ալ աւելցաւ մեր լեզուին, բառ՝ որ կը բնութագրէ մօտ երեսուն հազար այն հայ երիտասարդները որոնք 1960–ական թուականներէն սկսեալ լքած են տունն ու տեղ, հայրենի պիւղ ու ւան, ու անցած «խոպաններ», Սիպերիոյ անհորիզոն դաշտագետինները, զանոնք փորելու, հերկելու, մշակելու, անոնց վրայ երկաթուղագիծեր նետելու, լայնատուն ճամբաներ բանալու – չէնցնելու եւ բնակելի դարձնելու:

Խոպաններու սերմնացաններ, խոպանչիներ:

*Կը թուի թէ Սերդէյ Սերոբեան տասնըութ տարիներու ընթացքին Սիպերիոյ մէկ ծայրէն միւսը անցած է, թափառած, աշխատած, արձակուրդի չրջան բոլորած, բարեկամութիւններ հաստատած: Իր նամակը՝ ուղղուած «Գարուն» ամսագրին (Մարտ 1986), կը չիշէ աշխարհագրական անուններ, որոնք կարծիք մը կրնան կազմել տալ Սերոբեանի թափառումներուն մասին – Խապարովսկ, Նովոսիպիրսկ, Եպուէթիա: Առաջինը քաղաք մըն է ծայրագոյն արեւելքի մէջ, Ամուր գետին վրայ, Չինաստանի սահմանակից, Սախալին կղզիներուն դիմաց: Նովոսիպիրսկը կարեւոր քաղաք մըն է Սիպերիոյ մէջ, Օպ գետին վրայ, Խազախստանի հիւսիսը: Իսկ Եպուէթիան աշխարհագրական ընդարձակ չրջան մըն է հիւսիս – արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, սառոսիւիլիօրէն ցուրտ կլիմայով: Եպուէթիոքը չրջանի կեդրոնական քաղաքներէն մին է, Լենա մեծ գետին վրայ:

Սերդէյ Սերոբեան ի՞նչ գործ ունի Աստուծոյ մոռցած այս սառցապատ տափաստաններուն մէջ: Իրեն նման տասնեակ հազարաւոր Հայերու հետ հոն գացած է՝ գրամ չահելու, տանելի կեանք մը ապահովելու խնդիրներին եւ իր ընտանիքին համար:

Ակռէ կարելի է ենթադրել թէ Հայաստանի մէջ տանելի կեանք ունենալու, բաւարար գրամ վաստակելու միջոցներ ու կարելիութիւններ չկան:

*Սակայն Սերոբեան նման բան մը չըսաւ, այլ կը փափաքի որ Հայաստանի կառավարութիւնը միջոցներ եւ քայլեր առնէ՝ աշխատանքը աւելի գրաւիչ դարձնելու գործաւորին համար. եւ, ըստ իրեն, նման բան կարելի է ընել՝ «անմիանական շահագրգռուածութեան ու պատասխանատուութեան զգացումը աշխատաւիճի նկատմամբ» արթնցնելով: Պարզ հայերէնով՝ կառարուող աշխատանքին համապատասխան վճարում, ինչպէս նաեւ առեղծում այնպիսի պայմաններու, որոնք բանուորին եւ կատարուելիք գործին միջեւ կապ ստեղծեն, բանուորը մըղեն աւելի՛ աշխատելու, այսինքն, անձնական չահ մը ունենալու: Սերոբեան կ՛աւելցնէ. – «Վարձատրութեան այն ձեւը որ կիրառուում է Սիբիրում, Հեռաւոր Արեւելքում, Հիւսիսում եւ այլուր, չի կիրառուում Հայաստանում»: Ապա յըստակ կերպով կը բացատրէ թէ ինչ է վարձատրութեան այդ ձեւը: «Շինմոնտաժային աշխատանքների նախահաշուային արժէքի որոշակի տոկոսի վարձատրութիւնը՝ տուեալ կառոյցը կառուցողներին»:

*Միւս կողմէ, նամակագիրը մատը կը դնէ հիմնական ուրիշ կէտի մը վրայ, – «Գիւղն ընդամէնը ութ բեռնատար ունի, իսկ գիւղում՝ ութսունից աւելի վարորդ կայ: Գիւղը ութ տրակտոր, չորս կոմբայն ունի եւ 15 մեխանիզատոր: Նագագան ունենիք եւ մի գիւղատնտես եւ տասից աւելի բարձրագոյնաւարտ գիւղատնտես-երիտասարդ: Մեր կոլտնտեսութեան բոլոր գործերը կատարելու համար հարիւր տղամարդը շատ է ու բիչ չէ. սակայն եթէ ամէն ընտանիքից մի մարդ դուրս գայ (էլ չեմ ասում որ ընտանիք կայ՝ հինգ տղամարդ կարող է դուրս գալ, ընդհանուր թիւը կը կազմի երեք հարիւր: Հարց է ծագում. *Իսկ ի՞նչ անեն մնացեալները»* (Ընդգծումը իմ կողմէս – Ա. Գ.):*

Այո, հարց է ծագում: Հայաստան փոքրը երկիրը մըն է, սոսկալի եւ մշակելի չատ սահմանափակ հողերով: Այդ ափ մը հողը եթէ յատպոյն կերպով պիտի օգտագործուի՝ ուրեմն պիտական արդիական մեթոտներու պէտք է հետեւիլ. ամէն «բարձրագոյնաւարտ գիւղատնտես»ներու առաւելութիւնը: Հայաստան իրեն պէտք եղածէն աւելի մասնագէտներ եւ բանուորներ ու հողամշակներ ունենալ կը թուի: Այս պատճառով է որ գիւղերը կը պարպուին, բնակիչները Երեւան կամ Լենինական, Կիրովական կը գիմեն, ինչպէս նաեւ՝ հեռաւոր խոպաններ, Սիպերիան ծագկեցնելու:

Գիւղերը սակայն անբնակ չեն մնար. գայգոյներուն տեղ կուգան նո՛ր բնակիչները – Քիւրտեր կամ Թաթարներ: 1979–ի մարգահամարին համաձայն, 161·000 Աղբերբէյճանցիներ (Թաթարներ) կ՛ապրին Հայաստանի մէջ, եւ՝ 51·000 Քիւրտեր: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայաստանի բնակչութեան վիճակը տաս կամ քսան տարի հետք, եթէ մանաւանդ մտաբերենք թէ Թաթարներն ու Քիւրտերը բազմածին են, մինչ Հայերը այլեւս ընդհանրապէս կը բաւականանան մէկ կամ երկու զաւակներով: Գլխաւոր վտանգը այս է:

Եւ տակաւին, այս «արտադնայ»ներու բացակայութիւնը տարբեր, աւելի՛ հիմնական վտանգ մը կը յառաջացնէ, ինչպէս Սիրոբեան կը չիշէ քանի մը տողով: Տուներէն հայրերու երկարամեայ բացակայութեան պատճառով «շատ անչափահասներ զրկուում են հայրական հսկողութիւնից: Գաղտնիք չէ որ հսկողութիւնից զուրկ երեխան, սպունգի նման՝ աւելի շուտ փողոցի վատն է կլանում իր մէջը, քան լաւը»: Այո, անհայր զաւակները, որոնց առաջին սերունդը արդէն երիտասարդութեան սեմէն ներս մտած է, մեր ապագան են: Հոգեպէս ընկճուած, պատան բարգոյթներու եւ «փողոցի վատ»ին ենթակայ, անոնք բոլորովին պիտի փոխեն Հայաստանի ժողովուրդին բարոյական կենցաղը, ընկերային ըմբռնումները, աշխարհահայեացքը: պիտի հարուածեն նահապետական բարքերը որոնք տակաւին կը գիմանան գիւղերուն եւ ամրոցներուն մէջ, պիտի կորսուին սրբութիւնն եւ աւանդութիւն: Եւ փոխարէնն:

Ապագան սոսկում կրնայ պատճառել մեզի:

Մինչ այդ սակայն, ողբերգութիւնը կը չարունակուի:

*Մօտ երեսուն հազար խոպանչի – արտադնայները օտարութեան մէջ կը հալին – կը լուծուին: Օտար ամուսնութիւնները կը չափերու կը հասնին, հայորդիները կորսուած – տեղ կ՛ըլլան տափաստաններուն մէջ եւ կ՛անհետանան, հայութեան համար կը կորսուին: «Ներանցիկ չատերը մոռացել են գիւղի ճանապարհը, իսկ չմոռացողներն էլ միայն տօն օրերին են չամռացողներն էլ միայն տօն օրերին են չամռացողներն էլ միայն տօն օրերին են չամ

ամէն մահանալիս՝ թախծոտ աչքերում նորերի գիւղի ու հարազատների կարօտն է մարել»:

Այս է սարսափելի, ողբերգական պատկերը: Դարերով պանդուխտ հայրենի հողին, Հայերը տակաւին ցուպը կ'առնեն եւ համբոյ կ'ելլեն դէպի անծանօթ ափաստանները, դէպի վայրագ բնութիւն, դէպի յաւերժական ցուրտ եւ ամառմանիք՝ յանուն դրամի, յանուն նիւթական ապահովութեան, հօր, մօր, կնոջ եւ զաւակներու բարեկեցութեան Աներեւան ափսուոր պատկեր մը կուտայ, երբ կը լսէ Նովոսիպիրսկի օդակայանի սրահներէն մէկուն մէջ նստած խոպանչի մը, որ «կուխան առել էր ձեռքերի մէջ ու թիթերների այն յորդորանքին, թէ արդէն թքնաթիռ բարձրանալու ժամանակն է, յանուրուածի նման միայն չընկում էր. «Դառարի ձեռքով ո՞ւր գնամ, ուզում էի ... մէկի օժիտը դեռ չեմ տուել, էն միւսն է հասել: Չէ, դառարկ ձեռքով ...»:

Այսպիսի հառաչանք մեր պանդուխտները կ'արձակէին ու ողբաձայն կը մրմնջէին դարեր առաջ, եւ, առանց «ցինգ»ի մը մխիթարութիւնը ունենալու, կը մեռնէին – կ'անհետանային առանց ասզի տակ, օտար սալայատակներու վրայ:

Ժամ ժամ գիմ դարիպուխիւնս ես
յիշեմ եւ նստիմ ու լամ.
ձապղել եմ ջրի նման, ի յոտար
երկիր կու գնամ.
Աստուած գիտէ այն նամբան ուր
երթամ կամ ուր'տի մնամ,
Ո՞վ կապէ խաչն իմ սրտին կամ
հողվարթ, որ ես դուրանամ:
Ցորեկն եմ նետի նման, ուր նետեն՝
ես ի հոն կեանամ,
Գիշերն՝ ադեղան նման, ես լարթափ
ի վար կու մնամ:

Վերջաւորութեան, Սերոբեան, տասնեակ տարիներու այդ տարադիր – պանդուխտը, կ'ապաչէ. «Այսօր, եթէ կայ մէկը որ դեռ չի հիւանդացել խոպանացաւով, դեռ կարող է ճանապարհի կէսից ետ դարձնել՝ ուշ չէ ...»:

«Քանի ուշ չէ ...»: Երեսուն հազար եւ աւելի հայ երիտասարդներու պանդխտութիւնը աղէտալի արիւնահոսութիւն է, որ Հայաստանի երակներէն կը քամէ – կաթիլ առ կաթիլ – մեր ցեղային աւիշը, մեր ներկան, բայց մանաւանդ ապագան: Ու մոռցնել կուտայ հայրենի հողին հրաշագործութիւնը, եւ որ գրել կուտայ պանդխտին. «... եւ մի՛ մոռացէք որ երկին տասնեւթ տարի է՝ ես ծիրան չեմ կերել, եւ մոռացել եմ նրա բուրմունքը...»:

Մոռցուած բոլորը ծիրանին – հրաշքը մեր հողին, զօրութիւնը մեր արեւին, անմահութիւնը մեր ջուրին:

ԱՐԱՅ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

«Պայքար»

ARA BARTÉVIAN

Ara Bartévian, vous resterez toujours présent dans nos cœurs !

Lorsque j'appris que Ara Bartévian venait de nous quitter, brusquement des souvenirs d'enfance jaillirent devant moi. Nous avions en commun des joies et des peines familiales et puis aussi de grands moments artistiques.

Ces grands moments qu'il nous avait réservés tout au long de sa brillante carrière n'étaient pas dus au hasard.

Ara Bartévian avait des bases très solides.

Né à Constantinople en 1902, il est venu plus tard à Paris, avec son épouse qui était une brillante violoniste perfectionner ses études de musique avec les noms les plus illustres. Nadia Boulanger, Henri Dallier, organiste de l'église de la Madeleine, puis les études de composition de Ara Bartévian seront couronnées par une performance: il obtiendra le score magnifique de 59 points sur 60 avec mention très bien aux examens de fin d'études de la Schola Cantorum dans la classe de composition du grand maître Vincent d'Indy.

Ce sera alors une carrière jalonnée de succès.

En 1932, Bartévian est admis à la Société des Auteurs - Compositeurs.

Depuis 1932, des concerts ont lieu régulièrement Salle Gaveau avec les concours d'artistes internationaux tels que Monique Haas, Monique de la Bruchollerie, Henri Merckel, Lydie Demirgian, Quattrochini, Jacques Castagner, Lyne Dourian et moi - même.

En 1934 Ara Bartévian est à la tête de la chorale unie Sipan - Komitas.

En 1942, il fonde la chorale arménienne de Paris. Organiste depuis 1924, compositeur (ses œuvres innombrables s'élèvent à plus de 200 et plusieurs d'entre elles ont été récompensées lors de leur première diffusion à la Radiodiffusion par la Société des Auteurs - Compositeurs), critique et très érudit, il a donné à la radiodiffusion française de nombreuses conférences concernant la musique religieuse et profane arménienne.

Il y a quelques mois, Ara Bartévian, nous communiquait ses angoisses. Il n'avait pas peur de la mort mais peur de la mort de deux de ses œuvres qui ne sont pas encore éditées et qu'il aimait beaucoup.

Il s'agit de l'Opéra en 4 actes . «La mariée de Dadrakome» et l'Oratorio «Vision de Mort» pour chœur et orchestre.

Enfin, arrivé au sommet de sa carrière, Ara Bartévian a dirigé son somptueux Oratorio, à Paris, en l'église de la Trinité, le 13 novembre 1979.

Cet Oratorio l'a conduit à Erevan où il a reçu les chaleureuses félicitations de sa Sainteté Vasken 1er, puis son Oratorio a été joué à Moscou, Kiev, Leningrad et Riga.

Ara Bartvian a enrichi le patrimoine arménien avec ses nombreuses œuvres et son émouvant Oratorio, qui peut être considéré comme son testament vivant et sonore qu'il lègue à tous les Arméniens et à tous ceux qui ont souffert et qui ont été meurtris au plus profond de leur chair; les générations actuelles et les générations à venir doivent en être conscientes.

Je souhaite que cette Oratorio qui est un chef-d'œuvre, reste ineffaçable et incite les Arméniens à la méditation de ce passé que Ara Bartévian a voulu nous léguer et qui restera pour toujours gravé dans nos mémoires.

Cher Ara Bartévian, par vos œuvres, vous resterez toujours présent dans nos cœurs !

AGEDERIAN - HEINTZELMANN

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Իր հիմնարկութենէն ի վեր (1977), Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը պլհատուր պարտականութիւն սահմանած է օգտակար ըլլալ երբորդ եւ չորրորդ տարիքի մեր հայրենակիցներուն, մոռնալ տալ անոնց, պահ մը, իրենց ծերութիւնը:

Այսպէս, Հինգշաբթի, Սեպ. 11–ին, կազմակերպած էր, այդ նպատակաւ, ամբան երկրորդ պատյար որուն մասնակցեցան չուրջ հարիւր մամիկներ, պապիկներ:

Օրուան յայտագրին մէջ էր շրջագայութիւն մը դէպի Սաւուա, Լամարթինի լճին ափերուն եւ յետոյ՝ էքս – լէ – Պէն եւ ի վերջոյ՝ ճաշ ուրիշ հանդարտ, սիրուն լճի մը եզրին, Էկիլէլէթ:

Շնորհիւ տասնեակ մը տիկիններու անձնուիրութեան, յարատեւ պատրաստակամութեան, ամէն ինչ անցաւ լաւ, համեմլի: Երկու հանրակառքերուն մէջ ալ ամմունք, երգ ու ... պար ստեղծեցին ու պահեցին ուրախ մթնոլորտ մը ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին: Երբորդ պատյար մը ծրագրուած չէ այս տարի, բայց ժամադրութիւնը յարգելի է յառաջիկայ դարնան: Գոնէ անոնց համար՝ որոնք պիտի յաջողին, առեն մը եւս, պահուըտուք խաղալ մահուան հետ ...:

Տիկնանց Միութեան յաջորդ ձեռնարկը նկարչութեան եւ քանդակագործութեան ցուցադրութիւն մըն է, զոր կը կազմակերպէ Ազգային Միութեան Վարչութեան հետ միասնաբար, Հայ Տան սրահին մէջ:

Կ'ակնկալուի մասնակցութիւնը, սիրողներու կողքին, արդէն համբաւ ստեղ արուեստագէտներու, ինչպէս Թերանեան, Փափազ, Թորոս, Պարոնեան, Բամպուքճեան եւ ուրիշներ:

Հայ արուեստի Լիոնի այս երկրորդ սանլոնին բացումը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Հոկ. 17–ի իրիկունը:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՊԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ

Ծանօթ է որ Լիոնի չրջանը կը պատրաստրւի մեծ չուքով ընդունիլ Յովհաննէս – Պօղոս Բ. պապին այցելութիւնը: Քահանայապետը Լիոնի օդակայանը, Սաթոլաս, պիտի հասնի Հոկ. 4–ին, կէս օրէ առաջ: Իր առաջին ազօթքը պիտի ընէ Քառւա – Ռուսի բարձունքին տտորտը, «Թրուա կոլ» անունը կրող ամփիթատրոնին մէջ՝ ուր բազմաթիւ քրիստոնեաներ նահատակուած են Հռոմէական չրջանին:

Տեղւոյն նեղութեան եւ անպահովութեան պատճառներով, այս արարողութեան եւրեք հարիւր հոգի միայն ներկայ պիտի ըլլան: Ասոնց մէջ՝ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը՝ որ, Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, պիտի երգէ «Սուրբ Սուրբ»: Բնականաբար, ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Նորվան Եպիսկոպոս՝ որուն յանձնուած է Պապին բարի գալուստ մաղթելու պաշտօնը չըրջանին ոչ – կաթոլիկ եկեղեցիներուն անունով:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՊԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՅՈՒՆԻԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

*Իր հայրենաշինութիւնը ալ աւելի կը չքնաղի յետագայ նամակով. գրկուած 1907 Սեպտեմբեր 14–ին. Վարդան քհնյ. Գալանեանի, որ այն տարեն Զիմառա կը գտնուէր: – «Միածանի առթիւ գրած նամակդ անգամ մըն ալ կը կարդամ զգածութեամբ. «ինչո՞ւ Տիեզերքի հոգիին հետ ես խօսակցիր» կը գրէիր. բայց դիտելի է որ իմ գրեթէ բոլոր էերթուածներս այդ մեծ խօսակցութեան կը նկրտին, որքան ալ իմիս չըլլայ Աստուծոյ հետ չէ – յանդիման խօսակցութիւն. բայց ո՞չ ապահէն Աստուած ամէն տեղ է. Վարդան պարզ գիշերուան մէջ» հնծած ազօթքս ու արեւին ուղղած պաղատանքս իրենցները, հետեւաբար եւ իրեն համար էր. ի՞նչ երջանկութիւն, տերեւի մը թրթռալին մէջէն տեսնել տիեզերական զօրութեան գաղտնիքը. ու այդ փոքրիկ ծաղիկներէն մեկնիլ դէպի աճումը. փրերը անհունութեան վրայ բացուած պատուհաններ են իմաստասէր աչքին համար» (Քարլայլ) ու զարմանալի չէ որ երբորդն «ժամադրած ըլլայ Աստուծոյ հետ՝ մացառի մը ծոցին մէջ»: Ուրախ եմ որ երկրորդ հատորիս մէջ աւելի լայնօրէն տեղ տուած եմ այս գաղափարիս. հուսաւորը կը բարձրանայ, կ'երկարաձգուի դէպի անհուն, ինչպէս արահետ մը՝ որ լերան կողն ի վեր մինչեւ կատարը կը հասնի. ինչո՞ւ սպասել ստորոտը ու կատարին գովքը կարդալ, փոխանակ յանձնուելու արահետին որ պիտի բարձրանար:

Գիւղի տեսարանները իմ մեծագոյն ներշնչարանս կը կազմեն. որքա՞ն կը ցաւիմ որ էապէս իրենց գաւակը չեմ իմ բանաստեղծութեանս մէջ. այն անտեն աւելի ինքնատիպ ու ապրող կ'ըլլայի: Անշիջանելի բաղձանքս եղած է վերստին տեսնել ու ապրիլ գիւղիս ծոցը՝ նորոգուիլ իր տեսարաններուն ու գեղեցկութիւններուն աւիշով»:

Այս նամակին մէջ Մեծարենց փափաք կը յայտնէ անպայման ճամբորդել դէպի Բինկեան, իր ծննդավայրը, յուսալով որ «աւոր գգուական օդը ամոթիչ ըլլայ թերեւս» իրեն համար. քանի որ իր ֆիզիքական վիճակն ալ արդէն «թելադրիչ» էր: Այդպէս կը կարծէր: Ուստի հետաքրքրքիր կ'ըլլայ իր քեռայրէն հասկնալու նաեւ Զիմառայի աչխարհագրական դիրքը, ծովէն ունեցած բարձրութիւնը, օդին վիճակը, հոն կարենալ թեւերս վերջնականապէս կազդուրելու «մարմինով ու մտօք»:

«Միածան»ի եւ «Նոր Տարեր»ու հրատարակութենէն ետք Մեծարենց կը պարզէ ծրագիրը իր Գ. հատորին, որ պատկառելի պիտի ըլլար իր գրական գործունէութեան, բուն իսկ «ակէն բղխած»՝ քանի որ ան գաւառ պիտի երթար յաջորդ գարնան տեղւոյն վրայ գրական ուսումնասիրութիւններ կատարելու, դառնալու համար խոկալէս գաւառացի քերթող մը:

Որքան կը փափաքէր մանաւանդ «երգը չրթունքին» ուխտի երթալ Անմահութեան Սրբատրիւրին, որ պեղին մօտ, պետութիւն վրայ իր «արծաթէ չուրը կը նուագէր» ու Քնարին փառքովը հպարտ երթալ Արակա՝ եւ երկիւղածութեան վայրկեան մը բարախել դամբարանին մէջ՝ ուր Մեծ Քերթողին, Մեծ Նարեկացիին նչխարհները կը հանդչին: Անո՛ր որուն չունչը այնքան «հայրական» գտաւ եւ միտքը «խորահանճար»:

Մեծարենց 1907–ով կ'ողջունէր որեւնումներու նոր թուական մը: Կը զգար կատարելութիւնը իր տագնդին, ու նոր յայտնութեան մը կը պատրաստուէր: Իր էութիւնը մրրկող այդ վերապոյն ձգտումը սակայն հազիւ յայտնատեսութեան մը սրբատաց ներչնչումը բերաւ իրեն, ու իր կեանքը դարձաւ անկէ ետք աներազ:

×

Հոս, թղթերու վկայութեան կը դիմենք ուղղակի, ցուցնելու համար թէ ի՞նչ ընդունելութիւն կը դանէ Մեծարենց իր ժամանակէն, եւ թէ՝ ի՞նչ արժէք ու իրականութիւն կը ներկայացնեն անոր գործերուն չուրջ ստեղծուած դնահատումն ու պայքարը:

Պարզապէս արձանագրութիւնը՝ ժամանակի արտայայտութեան, իր մասին:

«Մասիս» չաբաթաթերթը (1907) Ապրիլ 7–ին կը ծանուցանէր թէ «սեփական մատենադարան» մը հիմնած է, «ձանօթ գրագէտներու եւ բանաստեղծներու գործերը հրատարակելու»: Այդ հրատարակութեանց առաջինը պիտի ըլլար Միսաք Մեծարենցի «Միածան»ը. սակայն հեղինակին եւ հրատարակչութեան միջեւ – ազդի մը եւ առաջ դրուելուն առիթով – անհամաձայնութիւն մը կը գոյանայ եւ անոր տեղ հրապարակ կ'ելլէ «Պատրանքի Ծաղիկներ»ը (Մ. Պարսամեան): Իսկ «Միածան» Յունիսի սկիզբը միայն լոյս կը տեսնէր:

Մեծարենցի բանաստեղծութիւններուն մէջ թաքնուած «հոգին երեւան հանելու եւ զայն սիրցնելու» առաջին փորձը կ'ընէր Ա. Անտոնեան իր յառաջաբանով:

(Շար. 14)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պէաթրիս Պարկիրճեան եւ ազջիկը՝ Սիլվի, ինչպէս նաեւ Պարկիրճեան եւ Գիզիբեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ փեսային՝

ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Զիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպ. 21, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ՅՈՂԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍՐԲ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Խաչեան Բարեգամական Միութիւնը հնազոյն անդամ Արա Պարթեւեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 1000 ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ատանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տիկին Ժիւլիէթ Զպուքճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Ռատիօ – Ազգ–ին (ատանալ «Յառաջ»էն)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տօրք եւ Նորա Տէր – Յակոբեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց պարմիկին՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի յիշատակին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅ. – Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, Թատերական ներկայացում «Ժիմմնազ» Թատրոնին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակութային Տան Թատերախումբին կողմէ։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OPÉRATION NÉMÉSIS

LES VENGEURS ARMENIENS
A
«*APOSTROPHES*»
Vendredi 19 Septembre à 21H30
ANTENNE 2

OPERATION NÉMESIS DE JACQUES DEROGY

«Cet ouvrage relate un des épisodes les plus extraordinaires de l'histoire contemporaine. Responsables du génocide du peuple arménien, Talat, Enver, Djemal et quelques autres dont les figures sont évoquées dans le présent récit sont coupables de ce qu'on appelle aujourd'hui «crime contre l'humanité». Némésis est l'histoire de cette chasse à l'homme, une traque extraordinaire sur trois continents».

- ՃԱՇ - ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղս իր հիմնադրութեան 58–րդ տարեդարձին առիթով կազմակերպած է ճաշ մը, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի օր, ժամը 12–ին, տեղւոյն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ։

Ջերմ մթնոլորտ։ Ձոխ ճաշացուցակ։ (Արեւելեան համեղ միջուկով քէօֆթէ)։ Փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր տեղերը մինչեւ Սեպտեմբեր 20, Շաբաթ երեկոյ, հեռաձայնելով՝ 78 – 49 – 06 – 06 եւ կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն, ամէն օր ժամը 19–էն վերջ։

Ճաշավճարը՝ 100 ֆրանք։

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

Իե· ՅԱՆԿ

	Ֆր· Ֆր·
Պ· Ն· Ղարիպեան	5·000
Տիկին Խոտիկեան	1·500
Պ· Մխիթար Հանտալեան	1·000
Պ· Կ· Զեվիկեան, Թոմոթօ Կրասի, Տիկին Մ· Մեսաքեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան 500–ական Ֆ·, Օր· Ն· Պասմաճեան 250 Ֆ· Օր· Անժէլ Մարտիրոսեան, Տիկին Գ· Պատմաճեան 200–ական, Պ· Հ· Տէր – Անդրէասեան 150, Վահրամ Մխիթիք 100 Ֆ·։	
Գումար՝	13·400
Նախորդ գումար՝	823·260
Ընդհ· գումար՝	836·660
	Ա· Տ·
Պ· Անթոյեան	50

Տէր եւ Տիկին Թումայեան, Պ· Գիլիճեան, Օր· Լ· Մկրտիչեան, Օր· Աբրահամեան 10–ական։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Էն

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

L'U.C.F.A.F., LA J.A.F.,
THE ENTERTAINMENT CORPORATION (Londres) présentent
avec le concours de la FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Département Musique)
et des Spectacles LUMBROSO

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE

(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)

— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 Concerts exceptionnels

A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
FORUM LES HALLES — Métro et R.E.R.

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45

TCHEKIDJIAN	NOVIKOV	FAURE	HOVANESSIAN
YEKMALIAN	MASCAGNI	VIVALDI	KARA MURZA
KOMITAS	VERDI	VERDI	YEKMALIAN
GANANTCHIAN	GOUNOD	ROSSINI	KOMITAS
TCHOUKHADJIAN	ROSSINI	HAENDEL	TCHEKIDJIAN
		TIGRANIAN	HAROUTOUNIAN

PETIT ORGUE DE SAINT - EUSTACHE
2 *PROGRAMMES TOTALEMENT DIFFERENTS*

BILLETS EN VENTE

PARIS

- ○ 3 FNAC
- ○ Centre Culturel Artistique Arménien : 6, Cité Wauxhall, 75010 (de 16h à 20h)
- ○ Librairie PALOUYAN : rue de Trévise, 75009
- ○ Librairie SAMUELIAN : 51, rue Monsieur le Prince, 75006 (sauf samedi après-midi)
- ○ HAY DISC : 35, rue Lamartine, 75009
- ○ UGAB : 11, square Alboni, 75016

BANLIEUE

- ○ BOIS COLOMBES DJIZMEDJIAN, 31, rue P. Déroulède
- ○ ALFORTVILLE Restaurant SEVAN, 1, bld. Carnot
- ○ CLAMART CAPIGUIAN, 175, ave. Jean-Jaurès
- ○ ISSY- LES - MOULINEAUX Restaurant CAUCASE, 99 bis, ave. de Verdun

et autres points de vente habituels.

PRIX DES PLACES : 50 - 80 - 120 F.

Les places ne sont pas numérotées.
Dès le début du Concert les places ne seront accessibles qu'entre les interprétations

PARKING
FORUM DES HALLES
Entrée rue du Louvre

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Վերամուտ Միօրեայ դպրոցի
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20
ժամը 15–էն 18
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Հայերէն – պար – երգ – կակուղ թաթիկներ (3–էն 6 տարեկան)
Տեղեկութիւններ՝
48 – 54 – 19 – 46 *իրիկունը*
48 – 71 – 22 – 77

×

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 24, ժամը 10–ին
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝
– Չորեքշաբթի 10–էն 12
– Շաբաթ 14–էն 16
Կապոյտ Խաչի Տան մէջ
17, rue de l'Ile de France - Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ՝ 43 – 85 – 03 – 76
43 – 83 – 87 – 68

×

Ի ՍԻ Ի

Կապ· Խաչի Իսիի մանուճիւղի միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 45 rիւ տը լա Տէֆանս, Իսի – լէ – Մուլինօ։

×

ՄԱՐՍԷՅԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Չորեքշաբթի օրուան դասընթացքները կը վերսկսին՝
Սեպտեմբեր 17–ին
– Հայերէն լեզու, բոլոր մակարդակներուն համար։
– Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն։
– Գրականութիւն։
Յատուկ պատրաստութիւն պաքալորէայի համար, Ա· կամ Բ· լեզու եւ օփսիոն։
Դասաւանդութիւնները ձրի են, եւ տեղի կ'ունենան ժամը 14–էն 17։
Ուսուցչական որակաւոր կազմ։
Մասնաւոր դասեր հափահասներու համար։
Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել Մշակոյթի Տան Վարչութեան։
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ

Պուլվար Օսմոյի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 2–էն 5։
Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՎԻԷՆ

Կապ· Խաչի դպրոցը իր դռները կը բանայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, կէս օրէ վերջ ժամը 2–էն սկսեալ։
Չորեքշաբթի օրուան գործունէութիւն, Սեպտեմբեր 24, ժամը 2·30–էն սկսեալ՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն, երգ, քաթէչ, մարմնամարզ, թատրոն։

×

ՄԱՐՍԷՅ.

Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի վարչութեան հովանաւորած հայերէն լեզուի միօրեայ դասաւանդութիւնները սկսան Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի օր։
22, rue St. Victoire
Ecole St. Joseph
13006 Marseille
Արձանագրութիւնները կը շարունակուին, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14 – 17, վերեւ յիշուած դպրոցին մէջ։
Իսկ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան, Հ· Բ· Ը· Միութեան դրասենեակը։
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille
Կէսօրէ վերջ, ժամը 14 – 17 հեռաձայնի թիւ 91 – 37 – 75 – 97 Չորեքշաբթի օրերը հեռու բնակողներուն համար ինքնաշարժի սպասարկութիւն։
Կը դասաւանդուին, մայրենի լեզու, Հայոց Պատմութիւն, կրօնք, Աշխարհագրութիւն, Երգ եւ Ձեռարուեստ։
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան առանձին դասարաններու մէջ։
Շաբաթ օրերը մեծ սկանաւներու համար մանաւանդ ՊԱՖՈՒԼՕՐԻՕՅԻ պատասուող հայ ուսանողներու, կէսօրէ վերջ ժամը 14 – 16։

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մանուճիւղի միօրեայ դպրոցը կը վերսկսի իր հայերէն դասընթացքները, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24, ժամը 14 – 17, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։
Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի Պօմոնի վարչութեան։

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
19
VENDREDI
19 SEPTEMBRE
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.316 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.316

Ա.ՀԱ.ԲԵԿՋՈՒԹԻՒՆ ԿՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՓԱՐԻԶ

5 ՄԵՌԵԱԼ, 52 ՎԻՐԱՒՈՐ՝ ՈՄԱՆՔ ԾԱՆՐ

ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆ, ՎԱՒԱ,
ԱՐԳԱՒԱՍՏԱՆՔ, ՎՐԴՈՎՈՒՄ
ԲԱՅՑ, ՅԱՐԴ, ԴՐԱԿԱՆ՝ ՈՋԻՆՋ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՅՈՐԴԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Բանուկ փողոց մը, ռիւ տը Ռէնն, Ջոյթքարթի, ժամը 17·26, խճողում, բազուքիւն, մանաւանդ՝ ծնողք ու երախայ զնումի ելած, քանի որ դպրոց չկայ: Ոչ վայրկեան յետոյ, անհանդուրժելի սեսարան, մեռեալ, վիրաւորներ տասնեակներով, արիւն, սարսափ: Այլեւս ոչիչ խորհրդածութիւն աւելորդ է, թեքեա նոյնիսկ անպատշաճ: Ինչ որակում գործածուի, ինչ ածական ալ որուի, չի բաւեր երբ մարդկային խելագարութիւնը հոս կը հասնի:

Նոյն օրը, հազիւ քանի վայրկեան ասաղ, Ափատչայի այն երկու եղբայրները, որոնք կը փնտռուէին Ֆրանսայի մէջ եւ զոր չէին իսկ փակած 200 հազար հնարազգերը, կը ներկայանային լիբանեան հեռատեսիլէն: Կը յայտարարէին իրենց Տրիպոլիս կը մնան եւ համալսարան ընդանդրուած են ընկերարանութիւն ստանելու համար: Ոչ մէկ գործ ունին արիւնի ոճրափորձերուն մէջ եւ Ֆրանսական արդարութեան ալ տրամադրութեան տակ են: Հոս ալ, խորհրդածութեան հարկ չկայ, երբ Ֆրանսայի պէս պետութիւն մը ծաղրուածանակը կը դառնայ քանի մը ահաբեկիչներու: Վանդի եթէ ճիշդ է, որ, ինչպէս զեռ ականատեսներ կը պնդեն, այս երկուքէն մէկն էր որ Ուրբաթ օր Տէֆոնսի ռումբը դրաւ, կը նշանակէ որ կրցած է նոյն օրն ալ օգտնաւ առնել եւ Պէյրութ ժամանել:

Աւելին: Արեւմտեան – Պէյրութի մէջ ալ, Հինգշաբթի առաւու, Ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդը սպաննուած է: Երկու դնդակ պարպած են գլուխը, տեղն ու տեղը մեռցնելով:

Փարիզի ոճրափորձին զոհերու թիւն էր Հինգշաբթի առաւու՝ 5 մեռեալ, 52 վիրաւոր, որոնց մէջ 11 հոգի ծանր վիճակի մէջ: Զոհերուն մէջ մանուկներ կան:

× Շիրաք Ապահովութեան Խորհուրդին նիստ գումարեց անմիջապէս, որու ընթացքին երկարօրէն ալ խօսեցաւ Նախագահ Միթերանի հետ, որ միշտ Ինտոնէզիա էր (կը վերադառնայ Ուրբաթ օր):

Ահաբեկիչները, որոնք կը մեղադրեն Ֆրանսան իր յանձնառութիւններուն ակրը չըլլալուն համար, կը սպառնան ալ աւելի սաստկացնել իրենց արարքները եւ նոյնիսկ՝ տարածել Իտալիա եւ Ամերիկա:

ԱՐԱՐԱՏ, ԱՅՐՈՒԻՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սեպտեմբեր 17ի մեր թիւով գրած էինք թէ ամերիկացի այերանաւորդը՝ Այրուին վերջնապէս հրաժարած է Ատրատ բարձրանալէ եւ Նոյեան տապանի հետքերը գտնելէ: Այս յայտարարութիւնը բրած է Օվերլանտ Փարք (Քանսաս), բայց նաեւ մամուլը աւելի մանրամասնօրէն կարգադրնդէ բարեպաշտ եւ ատուածավախ Ամերիկացիին խօսքերուն («Հիւրրիքէյն», Սեպտեմբեր 17)·–

×

«Ես կարծեմ թէ կարելիս ըրի, ուշադրութիւնները կեդրոնացնելու համար Նոյեան տապանին վրայ· այլեւս կարդը աղիներուն է» ըսած է ան· ապա հեռացուցած, թէ քանի չէ յաջողած դրամ նել տապանը, ուրեմն Աստուած այլ բան պատրաստած է իրեն համար: «Կրնայ ըլլալ որ Աստուած ինծի համար այլ պատասխանութիւն մը պատրաստած ըլլայ· ես միայ ուզեցի ընել ինչ որ Աստուած ինձմէ կ'ուզէր» ըսած է ան:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՊԻՏԻ ՄՐՑԻ ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԷՄ

Վալանսի արդիւնքը Լը Փիւիի մէջ (1 – 1) վատահութիւն կը ներշնչէ եւ ցոյց կուտայ որ հայ մարզականին խումբը ըստ բաւականի պինուած է հաւասարէ հաւասար պայքարելու համար իր մըրցակիցներուն հետ, Ֆրանսայի առաջնութեան Դ· բաժանումին մէջ: Յաւաջիկայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Վալանս կ'ընդունի Կրընոպլի «Ժօժօ» ակումբը՝ որ ունի արդէն երեք յաղթանակներ եւ կը դիմաւորէ դասաւորումը:

Վալանսի պահեստի խումբը յաջողութեամբ սկսաւ լիկի մրցաշարքը յաղթելով Լէթրայի (2 – 0)· վերջին քառորդ ժամուան մէջ է, որ Թէրզեան նշանակած է երկու արժէքաւոր կոլեր:

Սկիզբ նաեւ պատուոյ դասակարգին մէջ՝ որուն ի հաշիւ Լիոն – Տէսինի Հ· Մ· Ը· Մ·ը կ'ընդունէր Մութիէյի (Սաւա) խումբը: Արդիւնք՝ (2 – 2): Հայ նուն ակումբը ձեռքէ փախցուց յաղթա –

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀՐԵԱՅ, ՀԱՅ, ՔԻՒՐԴ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ «ԼԱՒԱՏԵՂԵԱԿ» ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ

Պոլսոյ սինեակոկին ոճրափորձին առընչութեամբ, Թուրքիա երկու յօդուածի առիթ տուած է՝ Զորեքշաբթի իրիկուն «Մոնտ»ի մէջ եւ Հինգշաբթի առաւու ալ՝ «Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի (Սեպտեմբեր 18): Ֆրանսական օրաթերթին թղթակիցը կը ծանրանայ Թուրքիոյ մեծաւոր – արեւելեան քաղաքականութեան վրայ, բաւական խոհեմ, որ իր դրական արդիւնքներն ալ կուտայ, օրինակ՝ Թուրքիոյ օտար դրամագլուխներու 40%–ը սաուտական են: Հարցեր ծագած են Իրանի հետ, որ դժգոհ էր Թրքական ներդրումէն իրաքեան հոդամասին վրայ, մինչ Թրքական այն բոզոքին, որ Իրան զօրավիզ է Քիւրտերուն, Թեհրան կը պատասխանէ որ միայն Պարզանիի Քիւրտերուն կողքին է, որովհետեւ անոնք ոխերիմ թշնամիներն են Պաղտատի իշխանութեան: «Մոնտ» կ'անդրադառնայ նաեւ սուրիական պահանջներուն Ալեքսանտրէթի սանճաքին նկատմամբ, որ Թրքացաւ «չնորհիւ» Ֆրանսայի: Լիբիոյ հետ ալ, յարաբերութիւնները դէշ ճամբու մէջ են: Դեռ նոր, Քաւաֆի Թուրքիան եւ Եգիպտոսը որակեց «Միացեալ – Նահանգներու խամաճիկները»:

Գալով «Հերըլտ»ին, լաւատեղեակ թերթ յօդուածագրի մը երեւոյթին տակ, ձոն Քուլի ծուռն ու չիտակը իրար խառնած է, մանաւանդ երբ կը խօսի Հայերուն մասին: Ուն նիւթը, անչուշտ, «սիրելի Թուրքիան» է· – «Կէս – եւրոպական, կէս – ասիական, անդամ Ատլանտեան կազմակերպութեան, ի մօտոյ՝ ընկեր Եւրոպական Հասարակապետութեան, եւայլն, եւայլն»: Հոս ալ, յօդուածին պատրուակն է սինեակոկը եւ Քուլի կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան, հաւատարիմ Քեմալի հաւատոյ հանդանակին՝ · – խաղաղութիւն՝ ներսը, խաղաղութիւն դուրսը»: Բ· աշխարհամարտին, կը գրէ յօդուածադիրը, Թուրքիա չէզոք մնաց, որովհետեւ յիշեց Գերմանիոյ հետ պինակցութիւնը Ա· աշխարհամարտին եւ անոր հետեւանքները: Ապա Հրեաներէն եաք, Քուլի կը խօսի Հայերու մասին, որոնց պատմութիւնը տարբեր է, կ'ըսէ, անհատատալի բաներ գրելով: Անկախ Հայաստանը խորհրդայնացնելէ եաք, յօդուածագիրը կէս միլիոն Հայ Թուրքիա կը դրկէ եւ չատ աւելի ալ ապրին – անդին···: Անկախ Հայաստանի անկումին պատասխանատուութեան մէկ մասը Ամերիկայի կը վերագրէ: Ներկայիս 50 հազար Հայ կը դանէ Թուրքիա (տուած թիւերուն՝ միակ ճիշդը), միայն 2 միլիոն Խորհրդային Միութեան մէջ եւ միլիոնէն աւելի ալ 30 ուրիշ երկիրներու մէջ: Ցետոյ կը խօսի ահաբեկչութեան մասին եւ էօզալի բանծներուն կ'ապաւինի:

Վերջին մասն ալ յատկացուած է Քիւրտերուն:

ԻՀԹ–ի խմբագրութիւնը հարկ տեսած է ներկայացնել այս աշխատակիցը որ Լոնտոն հաստատուած էց – Պի – Սի Նիուզի թղթակից է եւ մասնագէտ (երբ՞նի մեզի) իր գիրքերով Միջին – Արեւելքի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐԲՈՎ ԿԷՏ ՄԸ ԿԱՌՆԷ

17–րդ խաղը չհեցաւ Գարբով եւ արդիւնքը բարելաւուեցաւ իրեն համար, քանի տարբերութիւնը Գասպարովի հետ նուազեցաւ: Այժմ, Գասպարով կը յաղթէ 9,5 կէտով 7–ուկէսի դէմ:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———×———

ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Իզմայլովօ» մարզական պալատին մէջ տեղի ունեցող խորհրդային ժողովուրդներու ամառնային 9–րդ սպարտակիադին հայ մարզիկներ կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրած են:

Այսպէս, ծանրաբարձութեան մրցումներուն 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Յովնան Աչուղաթոյեան 232,5 քիլօ ընդհանուր արդիւնքով (100+132,5) երկրորդ հանդիսացած է արժանանալով արծաթէ մետալի: 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն Անդրանիկ Սարկաւագեան եւս չահած է արծաթէ մետալը՝ բարձրացնելով 250 քիլօ (110+140): Լենինականցի Ցարութիւն Ստեփանեան (60 քիլօ) 270 քիլօ ընդհանուր արդիւնքով (125+145) հինգերորդ հանդիսացած է իր դասակարգին մէջ, իսկ Կարէն Ցարութիւնեան 262,5 քիլոյով՝ եօթներորդ: 67,5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն Իսրայէլ Միլիտոսեան 325 քիլօ բարձրացնելով (145+180) չորրորդ հանդիսացած է:

82,5 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ Գառնիկ Ղազարեան առաջին հանդիսացած է չհեղով ոսկէ մետալը: Հայ մարզիկը 167,5 քիլօ պոկած է եւ 207,5 քիլօ ուսէն բարձրացուցած՝ 375 քիլօ ընդհանուր արդիւնք արձանագրելով: Մասնագէտներու կարծիքով Գառնիկ Ղազարեան կը նկատուի արժանի փոխարինողը աշխարհի ախոյեան Եուրի Վարդանեանի: Գ· Ղազարեան Հոկտեմբերեան Հրջանի Մրգաշատ գիւղէն է, անդամ՝ «Սեւան» ընկերութեան, աւարտած է Ֆիզկուլտուրայի պետական հիմնարկը:

×

ՏԱՐՏՈՒ

Տարտուի (Էստոնիա) մէջ վերջ գտած են պաւքէթպոլի խորհրդային բաժակի մրցումները: Աւարտականներուն հասած էին չորս խումբեր՝ Աբովեանի «Հատիս»ը, Կիեւի «Դինամօ»ն, Մինսկի «Գորիզոնտ»ը եւ Լենինգրադի «Սպարտակ»ը, որոնց Հրջանաձեւ մրցումներէն երեւան պիտի ելլէր յաղթականը:

Առաջին Հրջանին «Հատիս» յաղթած է (76 – 67) Կիեւի «Դինամօ»ի, ապա 80 – 77 արդիւնքով պարտուած Մինսկի «Գորիզոնտ»էն: Այս վերջինը յաղթելով նաեւ միւս երկու խումբերու՝ արդէն տիրացած է բաժակին, ոակայն «Հատիս» – «Սպարտակ» հանդիպումի յաղթականին կը վիճակէր երկրորդ տեղի դրաւումը: Աբովեանցիները իրենց կարգը պարտադրելով մրցակիցներուն, 95 – 85 արդիւնքով յաղթած են եւ հանդիսացած երկրորդ:

×

ՎԻԵՆՆԱ

Աւստրիոյ համայնավար պաշտօնաթերթ «Ֆոլքսշթիմմէ»ի աւանդական տօնախմբութեան Հրջագիծին մէջ տեղի ունեցած կռւիմարաթի միջազգային մրցաշարքին, որուն մասնակցած են Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի եւ Խորհրդային Միութեան ծանօթ կռւիմարաթիկները, Խորհ· Միութեան կազմէն հանդէս եկող Ս· Խաչատուրեան (57 քիլօ) յաղթական հանդիսացած է: Կիրովականցի մարզիկը մրցաշարքի լաւագոյն կռւիմարաթիկը հռչակուած է:

ՓՐՈՖ. ՋՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ԵՂԵԳՆԵՐԸ ՁԻՈՆԱՐՀՈՒԵՑԻՆ»
ՎԷՊԻՆ ՎԵՐՋԱԲԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատմական դիտութեան մէջ չի կարելի անտեսել Թուրքիայի ազգայնական չարժման զասակարգային – պուրժուական, հակաժողովրդական էութիւնը եւ սահմանափակուել լոկ նրա հակա – իմպերիալիստական բնոյթին ընդգծելով:

«Թուրքիայի խաղաղ հայ ազգաբնակ – չութեան ոչնչացումը պատերազմի ժամանակ սկսեցին երիտթուրքերը եւ աւարտեցին քեմալականները», գրել է «Բակինակի Ռարոչի» («Պաքուի բանուոր») թերթը 1930 թուականի Յունուարի 19–ին: Թուրք ազգայնականները հայկական հարցում ըստ էութեան չարունակում էին սուլթանների եւ երիտթուրքերի քաղաքականութիւնը: Նրանք հրով ու սրով մոխրի վերածեցին, հողմացրիւ արին ծննդավայր վերադառնալու Հայերի յոյսերն ու փորձերը՝ օգտուելով Ֆրանսացիների յանցաւոր անտարբերութիւնից եւ դաւաճանութիւնից:

... 1920 թուականի Ապրիլի 28–ին թուրք ելուզակների հրամանատարը վերջնագիր յղեց Այնթափի Հայերին, պահանջելով անյապաղ յանձնուել իր զինած ջոկատների բարեհաճութեանը: Նա նշում էր իր զօրքի «մարդասիրութիւնը», «մեծահոգութիւնը» եւ պատասխանելու համար 24 ժամ ժամանակ տալով, վերջնագիրն աւարտում էր, յիշեցնելով «անհրնազանդների» ոչնչացման վիճակը՝ «Մարաշ քաղաքի դասը չատ ուսանելի է»: Իրօք, դրանից ընդամէնը երկու ամիս առաջ՝ 1920 թուականի Փետրուարին, 6 հազար Հայեր՝ տղամարդ, կին եւ երեխայ թրքական բարբարոսութեան զոհը դարձան՝ զէպքերի թարմ տպաւորութեան տակ նշում է պէտիական դրական հանդէսը 1921 թուականի Յունուարի իր առաջին համարում:

... Նոյն թուականի Նոյեմբերի 22–ի պաշտօնական յայտարարութեամբ, որ տարածուել էին Ֆրանսիայի ներկայացուցիչ Ֆրանքլէն Պուեյնը եւ քեմալական Թուրքիայի զինուորական ներկայացուցիչներ Համտի Պէյն ու Մուհեդտին Փաշան, երաշխաւորում էր քրիստոնեաների կեանքի ապահովութիւնը:

«Համընդհանուր զիջողականութիւնը համակել է բոլորին: Անցեալը մեռած է եւ մոռացուած», – ասում է փաստաթուղթում: Թրքական իշխանութիւնները խոստանում էին յարգել Ֆրանսիացիների՝ Հայերին տուած անցագիրները: Նմանապէս բազմաթիւ խոստումներ էին չարայարում տեղափոխման ազատութեան, առուծախի հնարաւորութիւնների վերաբերեալ: Բայց քիչ ժամանակ անց մոռանալով Առանձայում հրապարակուած յայտարարութիւնը, Ֆրանսիացիները Կիլիկիայի Հայութեանը լքեցին եւ յանձնեցին զահիճների քմահաճոյքին:

Ըստ «օրէնք»ի (իրականում՝ անօրինաբար) 1922 թուականի Ապրիլի 20–ին թուրք ազգայնականները իրացրին Կիլիկիայի Հայութեան չարժական ու անչարժ ունեցուածքը, ողջ հարստութիւնը: Զաւէն Պատրիարքը եւ այլօք 1922 թուականի Յուլիսի 4–ին Կ. Պոլսից զիմեցին Ազգերի լիկայի ներկայացուցչին, խնդրելով օգնութիւն եւ պաշտպանութիւն: Բայց ի զուր: Թուրք ազգայնականները յափշտակեցին Հայ ժողովրդի քրտինքով ու տաղանդով ստեղծուած բոլոր բարիքները:

Զնայած հերոսական դիմադրութեանը, Հայերը նորից ստիպուած էին թողնել հարազատ վայրերը, փրկութիւն որոնել եւ նոր կեանք սկսել Հայրենիքից հեռու, աշխարհի տարբեր անկիւններում:

Ստեփան Ալաջալեանի վէպի գործողութիւնները տեղի են ունենում համաշխարհային առաջին պատերազմի աւարտից մէկ տարի անց: Անտանտի յաղթանակից անմիջապէս յետոյ «Մուդրոս»ի դաշնագրով 1918 թուականի Հոկտեմբերի 30–ին Թուրքիան պարտուած ճանաչուեց: Երիտթուրքերի կառավարութիւնը ստիպուած էր հրաժարական տալ: Անգլիական զինուորական իշխանութիւնների թելադրութեամբ Ստամպուլում ստեղծուեց նոր կառավարութիւն, որը պայքարում էր Անտանտի դէմ, բայց եւ չէր ընդունում ոչ–թուրք ժողովուրդների ինքնորոշման իրաւունքը: Գրքի իրադարձութիւնները զարգանում են Լեռնային Կիլիկիայի՝ Ֆրանսիացիների զաւթած առաւելապէս Հայ ազգաբնակչութիւն ունեցող բնակավայրում, որն այն ժամանակ վարչականօրէն մտնում էր Հալէպի վիլայէթի մէջ: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Ա. Բեւմատահայաստանից բռնագաղթուած եւ Սուբհայով մէկ ցրուած Հայերը վերադառնում էին իրենց բնօրրանները, ուր տէր ու անօրէն էին դարձել Ֆրանսիացիները:

«Եղեգները չխոնարհուեցին» վէպը պատմում է դալթականների մի փոքրիկ խմբի ճակատագրի մասին: Հայրենիքից հազարաւոր քիլոմեթրեր հեռու, նրանք նոյնիսկ չգիտէին, որ Հայաստանում խորհրդային իշխանութիւն է հաստատուել: Դալթական Հայերը որոշել էին վերականգնել աւերակները, փլատակները վերակառուցել եւ նրանց վրայ նստած մոխիրը մաքրելով՝ կրկին խաղաղ ապրել:

Վէպը պատմականի եւ գեղարուեստականի համադրման սկզբունքով կերտուած իսկական ասք է:

Նրա հերոսները կենդանի մարդիկ են, իրաքանչիւրն իր պարտականութիւնները, բնաւորութեան, սովորոյթների, աշխարհայեացքի իւրայատկութիւններն ունի: Կերպարները բացայայտւում են որոշակի իրավիճակում՝ պատմականօրէն հատուած միջադէպերում: Արամը, Կարօն եւ Փառէնը հասարակութեան միեւնոյն խաւի ներկայացուցիչներ չեն: Նրանք տարբեր են իրենց մտածողութեամբ, այդ պատճառով էլ ունեն տարբեր վերաբերմունք թշնամական ուժերի նկատմամբ, թշնամի, որը դէնքի ուժով, բռնութեամբ ցանկանում է ոչնչացնել կեանքը վերսկսելու նրանց ձգտումը: Թշնամական ճամբարի ոչ քրիստոնէական տարրերի կողմից հրահրուող այդ խարդաւանքները արդարացի ընդվզման պատճառ են դառնում: Հայ դալթականները որոշում են դէնք վերցնել, լեռ բարձրանալ: Նրանք, ովքեր ի վիճակի չեն դա անել՝ կանայք, ծերունիներն ու երեխաները, համակերպւում են ճակատագրին, իսկ մնացած բոլորն ամօթալի նուաստացման փոխարէն ընտրում են պիտակուած մահը:

Վէպը պատմում է մի խումբ Հայերի հերոսական դիմադրութեան մասին: Ճակատամարտը մարմնաւորում է Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի ոգին, ժողովուրդ, որի ճակատագիրը բախտում է Ֆրանսիական դաղութարարների քաղաքական համարատակութիւններին: Յուզիչ է ժամանակագրութիւնը, որը պատկերում է փոքրաթիւ հայ ժողովրդի անձնուիրական պայքարը յանուն ազատութեան եւ կենսական ուժը:

Ստեփան Ալաջալեանի ընտրած թեման առաջին անգամ է գեղարուեստական մարմնաւորում առնում խորհրդային գրականութեան մէջ: Այդ թեման այժմ էլ ունի արդիական սուր հնչողութիւն: Գրողը ճշմարտացիօրէն է լուսաբանել պատմական իրադարձութիւնները, բացայայտել մոլեռանդ ծայրայեղականների չարագործութեան բուն դրդապատճառները: Նման բախումներ այժմ էլ են տեղի ունենում աշխարհում՝ Լիբանանում, Հնդկա – Փաքիստանեան սահմանում, այլուր: Ալաջալեանը վէպում չատ ճիշդ է ցոյց տուել, որ խաղաղ հայ աշխատաւորները, որոնք ոչ մի չարիք չեն պատճառել, դարձել են ոչ միայն կրօնական մոլեռանդութեան, այլեւ այն ժամանակուայ թուրք կառավարութեան եւ Անտանտի երկրների քաղաքական խարդաւանքների զոհը:

Վէպն անառարկելիօրէն ունի դաստիարակչական նշանակութիւն, ճանաչողական արժէք, նրա էջերում պատմական ամէն փաստ ճշդրտուած է:

Ի ԱՐՄԷՆԻՏԷՍ – ՀԱՅԵՐԸ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ՝
ԴԷՊԻ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐՆ ՈՒ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ահաւասիկ հոյակապ հատոր մը, զբաղած՝ արդի Յունաստանի լաւագոյն զբողներէն՝ Միքիս Ալեքսանարովուլոսի կողմէ: Հեղինակը լաւ կը ճանչնայ հայ ժողովուրդը, քանզի ծանօթ է նաեւ ռուսական գրականութեան ու պատմութեան ու թարգմանած է ռուս դասական գրողներու գործերը, յատնարէնի: Ալեքսանարովուլոս մէկնոց մը ապրած է Հայաստան ու այդ շրջանին եղած է հայ մտաւորականներու զուրգուրանքին առարկան: Անսահման սէր ու համակրանք ունի դէպի մեր ժողովուրդը: Այդ զգացումները արկրնցյա են իր գրքի էջերուն մէջ: Որոշ գլուխներ արդէն գաղափար մը կուտան թէ ինչ նիւթեր գինքը աւելի հետաքրքրած են իր կեցութեան շրջանին: Իր հետաքրքրութիւնները եղած են նախ՝ Հայ ժողովուրդը՝ ինքը, հայ մշակոյթը, պատմութիւնը ու նաեւ գրուագներ հեղինէն եւ հայ յարաբերութիւններու շուրջ: Կարգ մը գլուխներու խորագիրներն են՝ Արարատ, Նայիրի, Խաչքար, Քերթողահայր (Մովսէս Խորենացի), Աւարայր, Գրիգոր Մագիստրոս, Մեսրոպ Մաշտոց, Մատենադարան, Գրաբար եւ Աշխարհաբար, Նարեկ, Եպիսկոպոսապետ (Կաթողիկոս), Սայաթ Նովա, Արագած Զուգահեռ կեանքեր, Մտորումներ և Գիր ու Երաժշտութիւն: Այս բոլորին մէջ հեղինէն գրագէտ իր հոգիի բարձրութեամբ ու անկեղծութեամբ կը յայտնուի որպէս անկեղծ ու անշահախնդիր բարեկամ մը: Պարզ է թէ հայկական կեանքի բոլոր մարզերը ուշադրութիւնը գրաւած են հեղինէն հեղինակին:

Ըստ հայրենի հրատարակութիւններու, այս գործը արդէն թարգմանուած է ռուսերէնի ու այլ միութենական լեզուներու: Հայերէնի թարգմանութիւնը գեռ չեմ տեսած բայց կ'ըսուի թէ թարգմանութիւնը կատարած է նախկին յունահայ՝ Սիմոն Գրգեաշարեանը: Միջանկեալ պէտք է ըսել թէ անկարելի է չգնահատել այս վերջնոյն գործունէութեան ծանրօմանալի եռք: Ապրած է Ամէնք ու հոն լրացուցած է հելլէնական կիմնազիոն մը ու ապա ներգաղթած է Հայաստան: Հինէն սիրած ըլլալով հելլէնական մշակոյթն ու գրականութիւնը, իր երազը եղած է հայերէնի թարգմանել անոնց կարեւորագոյն գործերը: Ուսումնասիրած է Հոմերոսը, Հերոտոդոսը, Քսենոփոնը, Սոփոկլէսը եւ անոնց լեզուին ու ոճին լրիւ ծանօթանալէ յետոյ, փափաքած է գանոնք թարգմանել հայերէնի: Յարգ թարգմանած է Քսենոփոնի Անապասիսը, Ճոզեֆոս Ֆլաւոսի պատմական մէկ գործը, ինչպէս նաեւ՝ պատմական գործեր՝ Ստրաբոնէն: Ըստ իրեն, անխզելի կապ մը կայ հին ու ժամանակակից յոյն գրականութեան միջեւ: Այժմու հելլէն գրականութիւնը կը չարունակէ հին գրականութեան աւանդութիւնները: Այս իսկ պատճառով, Գրգեաշարեան ձեռնարկած է մերօրեայ յոյն առաջաւոր գրողներու գործերը հայերէնի թարգմանելու աշխատանքին: Հայ ընթերցողին արդէն յայտնի են Քոստաս Վարնալիսի Սոկրատի Ինքնարդարացումը – «Աբոլոգիա Սոքրատուս», Էֆի Բանելինուի ԱԹԻՆՔԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ եւայլն: Գրգեաշարեանը հիմա կը գրագի Քսենոփոնի ԿԻՐՈՒՇԵՏԻԱ-ի եւ Պղուտարքոսի ԲԱՐԱԼԻԼԱՍ ՎԻՈՂՐԱՖԻՆ – «Զուգահեռ կենսագրութիւններ»ու թարգմանութեամբ:

Ալեքսանարովուլոսի մասին չատ բան գրուեցաւ հայրենի մամուլին մէջ: Իր մասին գրեցին Վարդգէս Պետրոսեան, Վահագն Դաւթեան ու մանաւանդ Կարպիս Սուրէնեան, որու հետ յոյն հեղինակին հանդիպումը եղած է իսկական անակնկալ մը: Քոքքինեայի մէջ ապրած են միեւնոյն թաղին մէջ, միասին խաղացած են, միասին յաճախած են միեւնոյն թաղի դպրոցը: Հելլէն հեղինակը գովեստով ու ջերմութեամբ կը խօսի այն երախտապիտական զգացումներուն մասին զոր Սուրէնեան կը մատնէ դէպի հելլենական հայրենիքը:

Ալեքսանարովուլոս երեւան կը գանուէր Գառնիի հեթանոսական տաճարի վերաշինութեան օրերուն: Այն ատեն, Սկազմիայի մեր անդամները այն կարծիքը ունէին որ տաճարի կարգ մը յատնարէն արձանագրութիւնները փորագրուած են Յունաստանէն յատկապէս բերուած յոյն վարպետներու կողմէ: Այնպէս մը, ակադեմականներու խումբի մը հետ հելլէն հեղինակը կ'այցելէ Գառնիի տաճարը: Առիթէն օգտուելով, հայ գիտնականները կ'առաջարկեն իրեն որպէսզի կարդայ այդ արձանագրութիւնները: Երբ Ալեքսանարովուլոս կը մօտենայ արձանագրութիւններուն, յանկարծ յուզմունք կը բացատրէ թէ այս արձանագրութիւնները Յոյներու կողմէ չեն կրնար գրուած ըլլալ: «Անկարելի է, կ'ըսէ, որեւէ յոյն, որքան ալ տգէտ ըլլայ, նենգայ այդպիսի քերականական պարզ սխալներ: Հետեւաբար, վատահ կրնաք ըլլալ որ տունք փորագրուած են հայ վարպետներու կողմէ»...: Մեր պետականները անչուշտ կը յայտնեն իրենց գոհունակութիւնը:

Իր հայանպաստ գործին համար, անցեալ տարուան վերջերը, Միքիս Ալեքսանարովուլոս արժանացաւ Յովհաննէս Թումանեան ազգային մրցանակին: Այս տարուան սկիզբը Մոսկուայի մէջ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան՝ նախկին Լազարեան ճեմարանի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Հայաստանի ներկայացուցիչ՝ Լ. Հայկազեանի եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան պատասխանատուներուն, յանձնաժողովի անդամներուն, յանձնուեցաւ իրեն այդ մրցանակը եւ պատուոյ մէտալը: Հելլէն հեղինակը, յուզուած՝ այս բարձր գնահատականին համար, յայտնեց իր երախտապիտական ըղձագումները՝ Հայաստանի կառավարութեան, Գրողներու Միութեան ու իր Հայանպաստ գործունէութեան համակրանքը՝ Հայ ժողովուրդին հանդէպ:

ՅՈՎԻԿ ՔՕՉԵՆ

Պարբինկքըն Իլլ.

ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ՝ FAREWELL PARTY

Գրեց՝ ՊԱՐՈՅՐ ԱՂՊԱՇԵԱՆ

Զարմանալի ըլլալու բոլոր առեանները ունեցող ժողովուրդ մըն ենք: Զարմանալի՝ ոչ թէ զարմացնելու համար, այլ զարմանալի կեանք մը ունենալնուս պատճառով:

Թերեւս այդ իրողութեան մէջ, Սփիւռքի անկազմակերպ եւ անհեռանկար իրավիճակը ունի որոշակի դեր՝ մէկ կողմէն, իսկ երկրագունդի եռքն ու անապահովութիւնը ուրիշ դեր մը՝ միւս կողմէն:

Որքան Սփիւռքը չատաչնայ իր տարիքով, այնքան ցաւերը կը չատնան իրենց կուտակումով: Որքան տեսչարժերը բազմանան, այնքան անորոշութիւնը կը դառնայ սիրապետող:

Չի բաւեր ամէն ինչ վերապրել արտաքին ապրակներու ու քաւութեան նոխազներ փնտռել այլուր: Պէտք է յանդգնութիւնը ունենալ դնել երբեմն մենք զմեզ դիտելու ... հայելիին մէջ, ճանչնալու համար թէ ո՛վ ենք, ի՛նչ կ'ըմնանք, ո՛ւր կ'երթանք:

Եօթանասուն տարուան Սփիւռքը փոխանակ երիտասարդանալու (կամ ձեւերը փնտռելու զայն երիտասարդ պահելու), տակաւ առ տակաւ կը ծերանայ, կը տիժի, կը տարտղնուի:

Իսկ ի՞նչու:

Պատճառները չատ են եւ այլազան:

Հոգեղղայական, տնտեսական, տագնահոտական, քաղքենիական, ապազգայնացիական, այլասերական եւ մասամբ նոյնն:

Կարելի չէ խօսիլ վերոյիշեալներէն իւրաքանչիւրին մասին, որ կ'ենթադրէ մասնագիտական ծաւալուն եւ խորին վերլուծում, բայց կարելի է խօսիլ գոնէ երեւոյթի մը մասին, որ ցաւագին ըլլալով հանդերձ, ինչ որ տեղ անըմբռնելի ալ է:

Աւիկա Սփիւռքի հոգեբանութիւնն է մէկ տեղէ այլ տեղ, մէկ միջավայրէ այլ, մէկ իրավիճակէ՝ այլ, մէկ աշխարհէ՝ այլ:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդը ի սկզբանէ եղած է «չարժուն»:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդը «վարժ է տեղափոխութեան:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդի «ճակատագիրը» այդպէս է:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդը տակաւին «փնտռտուքի ու խարխափումի» մէջ է:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդը տակաւին

ւած են Յունաստանէն յատկապէս բերուած յոյն վարպետներու կողմէ: Այնպէս մը, ակադեմականներու խումբի մը հետ հելլէն հեղինակը կ'այցելէ Գառնիի տաճարը: Առիթէն օգտուելով, հայ գիտնականները կ'առաջարկեն իրեն որպէսզի կարդայ այդ արձանագրութիւնները: Երբ Ալեքսանարովուլոս կը մօտենայ արձանագրութիւններուն, յանկարծ յուզմունք կը բացատրէ թէ այս արձանագրութիւնները Յոյներու կողմէ չեն կրնար գրուած ըլլալ: «Անկարելի է, կ'ըսէ, որեւէ յոյն, որքան ալ տգէտ ըլլայ, նենգայ այդպիսի քերականական պարզ սխալներ: Հետեւաբար, վատահ կրնաք ըլլալ որ տունք փորագրուած են հայ վարպետներու կողմէ»...: Մեր պետականները անչուշտ կը յայտնեն իրենց գոհունակութիւնը:

Իր հայանպաստ գործին համար, անցեալ տարուան վերջերը, Միքիս Ալեքսանարովուլոս արժանացաւ Յովհաննէս Թումանեան ազգային մրցանակին: Այս տարուան սկիզբը Մոսկուայի մէջ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան՝ նախկին Լազարեան ճեմարանի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Հայաստանի ներկայացուցիչ՝ Լ. Հայկազեանի եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան պատասխանատուներուն, յանձնաժողովի անդամներուն, յանձնուեցաւ իրեն այդ մրցանակը եւ պատուոյ մէտալը: Հելլէն հեղինակը, յուզուած՝ այս բարձր գնահատականին համար, յայտնեց իր երախտապիտական ըղձագումները՝ Հայաստանի կառավարութեան, Գրողներու Միութեան ու իր Հայանպաստ գործունէութեան համակրանքը՝ Հայ ժողովուրդին հանդէպ:

ՅՈՎԻԿ ՔՕՉԵՆ

ենթակայ է «հալածանքի»:

Կ'ըսուի թէ հայ ժողովուրդը ամէնուր «հիւր» է:

Վերջապէս՝ ամէն ինչ կ'ըսուի, կը վերագրուի կամ կը պատճառաբանուի:

Բայց, ըլա՛նք անկեղծ: Մեր չորսդին վերջին տասնամեակին տեղի ունեցան շա՛տ տխուր ու մտահոգիչ անցուդարձեր, որոնք պատճառ դարձան ահազանգային ու խուճապային տրամադրութեանց:

Է՛, լա՛ւ, այդ բոլորը չատ բաբի: Լուծո՛ւմ: Գործնական քա՞յլ: Հակազդեցութի՛ւն:

Մէկ բան. «զազթականական անթափառական» պահարանէն հանել, փոշին մաքրել, փայլեցնել ու ... հայտէ՛, դէպի նոր երկիր մը, հոգ չէ թէ այդ վայրը ինչ փոթմանուար ապագայի մը կրնայ առաջնորդել:

Կարեւորը այժմ՝ անթափոյտով պարզուիլն է, տեղ մը հասնիլը, առկէ վերջ՝ Աստուած մեծ է: Չէ՞ որ «զազթականական անթափոյտը» արդէն զօրծի մէջ է եւ կրնայ հրաշքներ զործել:

Որուչ է որ երբ կը խօսուի այս տխուր երեւոյթին մասին, կարելի չէ բոլոր պատճառները «նոյն ջուրով լուալ», որովհետեւ կան բանաւոր ու հասկնալի պատճառներ: Հարցը կը վերաբերի հոգեբանութեան, մտայնութեան, մօտեցումին կամ տարողութեան. չարժիլ, երթալ, տեղափոխուիլ, կապդուրուիլ, կարծես թէ կեանքի ու հոգիի փրկութիւնը կը կայանայ միայն ու միայն առանց մէջ:

Ո՛րքան ողբերգականակերպութիւն կայ, երբ կը կարդանք ու կը լսենք մահապարտներու մասին անձերու, որոնք երէկ հոս էին, այսօր հոն ... թաղուած:

Աւելին՝ երէկ պապենական ծննդավայր էին, ապա՝ Մ[illegible] – Արեւելքի երկիրներ, իսկ այսօր՝ Արեւմուտքի մէջ, հո՛ն:

Այո՛, ո՛րքան կսկծալի է ատա ու անդ ականջալուր ըլլալ փարուէլ փարքիներու, որոնք կը դուժեն վախճանը սկիզբի մը, որ եղած էր հալալ քրտինքով, բազուկի ուժով ու վարդապոյն պատկերով:

Ասկէ առաջ բան ենք. Հայը որքան արագ եւ ամուր առնի չինէ, դիտէ նաեւ նոյնքան արագ զայն քանդել:

Ի՞նչու. որովհետեւ «կ'ըսուի»ներու բազմէն տառապող մըն է, որովհետեւ «անդղտալի ձիաւորներու», որոնք չեն գիտեր ո՞ւր կ'առաջնորդուին, ի՞նչու կը մնան, ի՞նչպէս կը զործեն:

Դառն է ճշմարտութիւնը, տխուր՝ իրականութիւնը, հակառակ այն զրական ճիգին, որով փորձ կը կատարուի ապահովել զաղութներու պահպանումն ու կենսունակութիւնը, ի զին վիթխարի զոհաբերութեանց:

Եթէ հրամայական ու հաւաքական պահանջ է այս մէկը, ապա այլեւս նոյնքան հրամայական պահանջ է ձերբազատումը զպղթականական հոգեբանութենէն: Անշուշտ՝ եթէ պիտի չուզենք որ մեր զաղութները ողողուին նոր տեսակի ձեռնարկներով՝ փարուէլ փարքիներով:

«ԶԱՐԹՕՆՔ»

ԿԵՏՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀԱՆ Է

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Լոս – Անճլլըսի մէջ, Սեպտեմբեր 7–ին, մեծ չուքով նշուած է Պոլսոյ Կեդրոնական Վարժարանի հարիւրամեակը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին: Աստուածաո, Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է թեմին առաջնորդ (էջմիածնական) Վաչէ Աբք. Յովակիմեան: Ներկայ եղած են երկու հազար հոգի: Կոմիտասեան բազմաձայն պատարագը երգուած է կեդրոնականցի առներու կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Սահեան Կէօզիմանի: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարքը, ծանրանալով Կեդրոնականի դերին վրայ եւ բացատրելով նաեւ Եկեղեցւոյ առաքելութիւնը: Յաւարտ պատարագի Հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է Կեդրոնականի հիմնադիր Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի, ողբացեալ տնօրէններու, ուսուցիչներու, աշակերտներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Պատարագի ընթացքին հաղորդուած են Կեդրոնականի բոլոր առները:

Յաւարտ արարողութեանց, Եկեղեցւոյ «Գարակէօզեան» սրահին մէջ սարքուած է հրաշալի սեղան մը: Խօսք առած են Շնորհք Պատրիարք եւ Վաչէ Աբք.: Սեղանը վարած է Յակոբ Ծերունեան: Հանդիսականներուն ներկայացուած են երէց երեք կեդրոնականցիներ՝ 1908–ի Յունուար Գրիգոր Էրեան, 1915–ի Յունուար Զարեհ Պալեան եւ 1929–ի Յունուար Պարգեւ Սարգիսեան:

դութեամբ աշխատանք տարուած է ու կը կատարուի, պարզապէս անոր համար որ կառչող հաւաքականութեան կորիզներ կը նմանին «անդղտալի ձիաւորներու», որոնք չեն գիտեր ո՞ւր կ'առաջնորդուին, ի՞նչու կը մնան, ի՞նչպէս կը զործեն:

Դառն է ճշմարտութիւնը, տխուր՝ իրականութիւնը, հակառակ այն զրական ճիգին, որով փորձ կը կատարուի ապահովել զաղութներու պահպանումն ու կենսունակութիւնը, ի զին վիթխարի զոհաբերութեանց:

Եթէ հրամայական ու հաւաքական պահանջ է այս մէկը, ապա այլեւս նոյնքան հրամայական պահանջ է ձերբազատումը զպղթականական հոգեբանութենէն: Անշուշտ՝ եթէ պիտի չուզենք որ մեր զաղութները ողողուին նոր տեսակի ձեռնարկներով՝ փարուէլ փարքիներով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ՝ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Երկու կամ երեք չաբաթէ ի վեր երկրագունտին բնակչութիւնը անցաւ հինգ միլիառի սահմանը: Այսօր աւելի քան հինգ միլիառ մարդ մեզի հետ կը բաժնեն ուրեմն մեր երկրագունտը, որ այնքան բնդարձակ է ու այնքան նեղ, միաժամանակ:

Մարդկային անբեւեռակալելի, անմբռնելի բազմութիւն մը ահաւասիկ, աշխարհի չորս անկիւնը գրաւած եւ իր բախտին լքուած: Ոմանք կ'ապրին արեւին կիպիչ ճառագայթներուն տակ, ոմանք սառոյցներու վրայ: Ոմանք՝ ծառաստաններու մէջ, ոմանք՝ անապատներու դիմաց: Ոմանք բարգաւաճ ու անդորրը երկիրներու մէջ, ոմանք՝ ազքատ, չետամընաց ու անհանգիստ երկիրներու: Որքան մարդ, այնքան ճակատագիր: Որքան մարդ, այնքան տարբեր եւ ինքնուրոյն աշխարհ:

Մարդիկը իրարմէ բաժնող, իրարմէ տարբեր դարձնող անհամար ազդակներ կան անտարակոյս: Բայց ես այսօր կը մտածեմ չատ հին ճակատագրի մը մասին, որով մարդիկ կը բաժնուին երկուքի, դանակով կտրուածի պէս: Այդ ճակատագիրը, պատերազմի ճակատագիրն է: Աւաղ է, որ երկրագունտի վրայ կը զոյանան երկու տեսակ մարդիկ: Առաջինները անոնք են որ ամբողջ կեանք մը կ'ապրին եւ այս աշխարհէն կը մեկնին առանց պատերազմ տեսնելու, երկրորդներն ալ անոնք են որ պատերազմ, նոյնիսկ պատերազմներ կը տեսնեն եւ ամբողջ կեանք մը կ'ապրին իրենց այդ տեսածին դառն բաժակը ըմպելով:

Երբեմն, երբ հեռատեսիլէն կամ սպիտակ պատահի վրայէն կը դիտեմ այն պատերազմները, կռիւներն ու սարսափազդու ընդհարումները, որոնք կը պատահին այս կամ այն երկրին մէջ, կը մտածեմ թէ որքան անարդար է, որ կարգ մը մարդիկ կռուին, մեռնին, տառապին եւ ուրիշներ հանդիստ ապրին, միմիայն հեռատեսիլէն դիտելով այդ բոլորը:

Ոչ ոք իր երկրին մէջ ապահով է, պիտի ըսուի: Կամ չկայ երկիր մը, որ պատերազմի սպառնալիքի տակ չգտնուի: Եթէ պարբերաբար հոս կամ հոն ռումբեր կը պայթին, տակիա չի նշանակեր որ անդին ալ ռումբեր պիտի չպայթին օր մը: Կասկած չունինք: Երկրագունտի մակերեսին վրայ չկայ մէկ մեթր քառակուսի հող, որ ապահովագրուած ըլլայ պատերազմի հաւանականութեան դէմ: Բայց սա ստոյգ է, որ այսպէս կամ այնպէս, ոմանք վաթսուն, եօթանասուն տարի կ'ապրին առանց պատերազմ տեսնելու, առանց զէնքի կամ հրացանի մը ձեռք դպցուցած ըլլալու, ոմանք ալ քսան տարեկանին կը մեռնին ռազմաճակատի վրայ, կամ ամբողջ կեանք մը կ'ապրին զուտ մը կորսնցուցած ըլլալու մզձաւանջով:

Ահաւասիկ միլիոններով մարդիկ, որոնց մէկ մասը, տեսնելով այն փոթորիկները որոնք կը քանդեն ուրիշներու աշխարհը, կ'ըսեն.

– Փառք Աստուծոյ, որ ես դուրսը մը նացած եմ: Փառք Աստուծոյ, որ իմ երկիրս, իմ ժողովուրդս դուրսը մնացած է:

Ուրիշներ ալ կ'ողբան, իրենց ձեռքերը լալագին դէպի վեր վերցնելով.

– Աստուած իմ, ինչո՞ւ ես: Ինչո՞ւ իմ երկիրս: Ինչո՞ւ իմ ժողովուրդս:

×

Պատերազմը ահաւոր ճակատագիր մըն է, ճակատագիր մը, որ կը կորզէ մարդ անհատին անդորը ու երջանիկ ապրելու ամէնէն կենսական իրաւունքը: Կը կորզէ մարդ անհատին իր ընտանեկան ամբողջութիւնը պաշտպանելու ամէնէն մարդկային իրաւունքը: Ոտնակոխ կ'ընէ նաեւ մարդ անհատին ուրիշի մը կեանքը յարգելու, մարդ չսպանելու առաջնակարգ պարտականութիւնը:

Ոմանք կը յաջողին խոյս տալ պատերազմին չարիքներէն: Երբ կը զգան թէ փոթորիկ կայ հորիզոնին վրայ կը հաւաքեն իրենց լիչքերը եւ ուրիշ երկիր մը կը զաղթեն, առժամեայ կամ մնայուն կերպով կը լքեն իրենց հայրենիքը: Ուրիշներ ալ, տեսնելով հանդերձ սեւ ամպերու կուտակումը, կը մնան իրենց հայրենիքին մէջ եւ պարտականութիւն կը նկատեն մասնակցութիւն բերել պատերազմին: Կան տակաւին մարդիկ, որոնք կը լքեն իրենց ապրած անդորը երկիրը եւ կը փոթան զէպի ուրիշ երկիր մը, կամ զէպի իրենց բուն հայրենիքը, պինուորագրուելու համար հոն ծագած պատերազմի մը: Ոմանք, կը մերժեն զէնք զործածել, կը ժխտեն պատերազմի զգայարքը եւ հայրենադաւ նկատուիլն իսկ աչք կ'առնեն զէմ զալով պատերազմի դպաւարին: Ոմանք վայրագ հաճոյք մը կ'առնեն կռուելէ, թշնամի սպաննելէ եւ թշնամիի մը մէկ քաղաքը քանդելէ:

Այս սեւ – ճերմակ համայնապատկերին մէջ մէկ բան անփոփոխ է միշտ: Ոմանք պատերազմը կ'ապրին իրենց մորթին վրայ եւ կը բնաջնջուին նիհիլապէս կամ մարմնապէս: Ոմանք ալ այդ տեսարանը կը դիտեն հեռատեսիլի պատահին վրայէն եւ փառք կուտան իրենց բախտին: Մանաւանդ եթէ հեռատեսիլի պատահին վրայ, լուրերուն յաջորդէ զուարթ յայտագիր մը:

Ռ. Հ.

ՇՆՈՐՀԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Թիսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

«Ահաւասիկ պատանի մը որ իր արիւնոտ էութեան խռովանքն ու ըզձանքները կ'երգէ բուռ մը տպերու մէջ՝ եւ այդ տպերը մեծ մասամբ զեղեցիկ եւ պիտի են, պղնուագրի չքաղչներու նըմանութիւն ունին, անոնց ոսկեհուռ յամառ մարգրտայեռ տպերէն անձկալից հոգիի մը անդրանիկ ցոլքերը կը խուսին, կը վաւրվրին՝ զործուած ազամանդի մը երեսնակներուն պէս. այնքան պայծառութեամբ կը շողան որ ինծի կը թուի թէ զարնան ազատ առուոյ մը՝ արեւին զարթնումին հանդիսաւոր կ'ըլլամ...»:

Ցեղոյ ե. Տ. Անդրէասեանն է որ իր «Նապաստաւոր ու յորդ աշխարհաբարով» պրոհ կուտայ ու մէկ յարձակումով համբաւի զրօչը կը ցցէ անոր զագաթը: Անկա «Սուրհանդակ»ի մէջ քանի մը խմբագրական ունի նուիրած Մխաք Մեծարենցին:

Տ. Զէօկիւրեան, «Մխածանի մէջ ապագայ ճշմարիտ, արժէքաւոր» բանաստեղծի մը յատկանիշները ցուցնելէ վերջ՝ Մեծարենցի ներչնչումները կը զանէ «ազամանդեայ չողիւններով, կեղծ երեսաւոր ապակիներու չրջանակի մը մէջ» ու կ'ըսէ. – «Իր թերութիւնները մաքի ու մտածումի յայտնի պակասներ չեն ընդհանրապէս. լեզուական ու ձեւական տեսակէտներով արտաքին ազդեցութիւններ են: Մեծարենց ազդուած է արդի բոլոր բանաստեղծներէն եւ մեր յաճախ անհըրապոյր բանաստեղծութեան զրոչմէն բըլնաւ զերծ չէ իր զործը: Ան ազդուած է ոչ միայն Պարսամեանէն, Յարութիւնեանէն, Մալէզեանէն, այլ նոյն իսկ Տ. Զրաքեանի «Ներաչխարհ»էն եւ ուրիշներէ: Թէ ի՛նչպէս: Պարսամեանին երջանիկ բառերովը օծած է բանաստեղծը իր զործը «անրջանք», «երազանք», «տար – փանք», «դիւթանք», «հաչիչ», «լազուարթ», «բիլ», «սառափ», «քրքում», որչափ կ'ուզէք: Մեծարենց Մօտերնիզմի հիւանդութենէն բռնուած կ'երեւի. իր ոտանաւորներուն վերնագիրները հետեւութիւնն են Յարութիւնեանի: Եթէ մանէն զատ Մեծարենց «Ներաչխարհ»ի հեղինակէն, թերեւս անդիտակցաբար, ընդօրինակած է յղացումներ ալ:

Ա. Յարութիւնեան «Ա. Մամուլ»ի մէջ դնահատումի իր բաժինը կը բերէ, ու չեչտելով Մեծարենցի տազանդը, որ «ընթերցող հասարակութեան նկատառման ու զատաստանին հարկադիր կ'ընէ» ինքզինքը, «Մխածան»ը կը նկատէ «խիստ նորերու ազդեցութեան տակ զտնուող, բայց ինքնուրոյն ոճ մը ունեցող, ինքնուրոյն ոճ մը ստեղծելու ձիգերու մէջ գտնուող» երիտասարդ մը:

Նոր Տաղեր անակնկալ յայտնութիւն մըն էր, որ կուգար Պոլսահայ զրականութեան մէջ «նոր հոսանք» մը ստեղծել եւ տեղի տալ անվերջանալի պայքարի մը:

Ամէնէն առաջ «Մասիս»ի խմբագրապետը կը զրաւ նորութիւնը այդ «չունչ»ին, ու կը խոովէր «Սէմպոլիզմի, խորհրդապաշտութեան այդ փող»ին հնչեղ ձայնին՝ «իր ամէնէն ոսոխիկ եւ զայրագին ճիգովն ու ազմկայուզութիւնով»: «Լմբոոա չեզում մը, յախտուն խռոորում մը» կը յայտարարուէր Մեծարենցի փորձած այդ զրական ուղղութիւնը՝ մեր բանաստեղծութեան բոլոր ծանօթ ուղիներէն ու ձգտումներէն ... «Առանց երկմտութեան եւ վարանոզական դեղեւումներու պէտք է բռնել թէ՝ բանաստեղծութիւնը զոր կը փորձէ Մեծարենց, եւ որուն փոզահարութեանն է նուիրեր ոգեւին, անիմաստ զառանցական ճիգ մըն է, ապարդիւն ոդորում մը որ իմաստ եւ արժէք չունի: Նոր Տաղերու ընթերցումը չի՛ տպաւորեր ու չազդեր: Խոշոր պարապ մը կայ հոն, անհուն զատարկ մը, որ չափելի, կայուն, հաստատ ոչինչ կը ցուցնէ իր բաւիղներուն մէջ թափառողին:

(Շար. 15)

(Շար· Ա· էջէն)

նակ մը՝ զոր ապահոված էր առաջին կիսախաղին: Այս կէտակէ՝ Ֆրանսայի բաժակ: Հ·Մ·Ը·Մ· կը խաղայ Լիոնի մօտ էքիւլիի մէջ: Կարելի է յուսալ յաղթանակ մը, քանի որ երկու դասակարգի տարբերութիւն կայ մրցակիցներուն միջեւ:

Վիէն ալ պիտի մրցի, կէտակէ, Ֆրանսայի բաժակին համար, երկրորդ շրջան: Անկասկած՝ առանց լուրջ յաւակնութեան, քանի որ իր հակառակորդը Մէնկէթեան, չրջանին լաւ կազմերէն մէկն է ու խաղը տեղի պիտի ունենայ Վէնխիէօյի մէջ: Վիէն, – Տիմիրլիքիի առաջնութիւնը սկսաւ անյաջող· պարտութիւն (1 – 0) Փիլիննանի առջեւ: Անյաջող սկիզբ նաեւ Լիոն – Տէսին (2–ի) համար՝ որ յաղթուեցաւ Քրաիոնէ (1 – 0):

Լուսարի մէջ, Սէն – Շամոնի «Աբարա»ը՝ որ կը պայքարի նահանգային երրորդ դասակարգին մէջ, պարտուեցաւ Վէրէնի դաշտին վրայ, մեծ տարբերութեամբ (6 – 0):

Ի հաշիւ Հօ – տը – Սէնի առաջին դասակարգին, Իսիի հայ մարզականը յաղթեց Վոլթէրի (1 – 0), իսկ Ալֆորվիլ՝ Վալ տը Մառնի նոյն դասակարգին մէջ, իր դաշտին վրայ հաւասար մնաց (1 – 1) Արքէօյի հետ: Ալֆորվիլ եւ Իսի, փարիզեան շրջանի հայանուն երկու լաւագոյն խումբերն են եւ կարելի է յուսալ որ, վերջապէս, ներկայ մրցաշրջանին պիտի յաջողի սպասուած վերելքը կատարել:

×

Կրկնակի յաղթանակ Միջերկրականի եզերին: Պէտք է ընդգծել Հ·Մ·Ը·Մ·– Արծիւի արդիւնքը Վալորիսի դէմ (2 – 0), ամբողջովին Հայերէ բաղկացած խումբով մը: Յաջողութիւն մը՝ որ անակընկալ էր: Ղազարեան առաջին կիսախաղին եւ Փափազեան, յետոյ, ստորագրած են երկու կոլերը:

Մարսէյլի միւս ակումբը Սէն – Թ'Անթուանի հայ մարզականն եւս, ան ալ իր դաշտին վրայ, յաղթած է Փրոմիէ Քանթոնի (2 – 0)ով: Նշենք որ մեր երկու խումբերն ալ կը խաղան Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ:

Աւելի ցած դասակարգերու մէջ, Նիսի Հ·Մ·Ը·ը պարտուած է Սէն – Ռօքէ (2 – 1), իսկ Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին յաղթած է Սէն – Մարսէյլի (2 – 0)ով:

Վ· Մ·

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէօյ – Քաշանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մադազաճեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մազազաճեանի եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, Այրի Տիկնոջ՝ Նուարդ Մազազաճեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ հնորհակալութեամբ ստացած է· – Այրի Տիկին Ռոզ Սթամպանէ 200 Ֆ·, Պ· Մարտիկ Տակառեանէ 300 Ֆ·:

Իսկ Այրի Տիկին Արփինէ Սեֆերեանի կողմէ 160 Ֆ· իր եղբօր՝ Հրանդ Ակոնցեանի ի յիշատակ:

Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Կուզիկեան
եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժան Կուզիկեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուզիկեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Կուզիկեան
եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՅԲՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՐԻԱՄ ԿՈՒԶԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 15ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 22, ժամը 16–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ժանթիլիի պերեզմանատունը:

Մահազդ չստահողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աւետեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՅԲՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խպէեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 11ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22, ժամը 14–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Վիէն· –

Այրի Տիկին Անժէլ Մուրատեան եւ զաւակները՝ Անի – Լօրանս եւ Ֆրէտէրիք,
Այրի Տիկին Քնար Մուրատեան եւ աղջիկը՝ Վանուհի,
Տէր եւ Տիկին Ռէյմր եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Օհաննէսեան,
Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սարգիսեան (Հայաստան),
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մարգարեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Սաթօ,
Բարսեղեան ընտանիքը,
եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՎԱՉԳԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, տեղւոյն Սէն – Մարթէն Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Քնար Մուրատեանի եւ Մուրատեան ընտանիքին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ալիս Պարթեւեանի՝ իր ամուսնոյն, երաժշտագէտ՝ Արա Պարթեւեանի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ԱՐԱՔՍԻ ՏԻՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Նոյն առեն հոգեհանգիստ կը կատարուի նաեւ ողբացեալին մօրեղբօր՝

Հոգելոյս՝
ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ· ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ
Ամուսնոյն՝
ԶԱՐԵՀ ՏԻՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
Ծնողաց՝
ՄԻՀՐԱՆ ԵՒ ԱԳԱՊԻ
ՏԻՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
Եղբօր՝
ՊՕՂՈՍ ՏԻՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
Մօրաքոյրերուն՝
ԵԻԳԻՆԷԻ, ԼԻԻՍԻԻ
եւ մօրեղբայրներուն՝
ՎԻՉԷՆ ԵՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

համար:

Ի պիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր· Գեղանոյշ Ազապկեան, Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ազապկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Նիսի Ս· Աստուածածին եկեղեցին իրենց եղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ԱՂԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վերժին Գորգիկեան իր ամուսնոյն՝ Պօղոս Գորգիկեանի մահուան 4–րդ տարելիցին առթիւ, 500 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Պ· Աշոտ Սէրճանեան իր կնոջ՝ Վիքթորիա Սէրճանեանի յիշատակին 200 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈՒԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըտիկեան փոխան ծաղիկի 250 Ֆ· կը նուիրեն կապոյտ Խաչին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ· «Յառաջ»ին Նուպար Փիլիբեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Սեպտեմբեր 21, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ· – Տիկին Թորոսեան 650 Ֆ·:

ՓԱՐԻԶ· – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 500 Ֆ·:

ԼԻՈՆ· – Պ· Ս· Սահակեան 400 Ֆ·:

ՍԷՆ – Թ'ԼԻԹԻԷՆ· – Տիկին Արշալոյս Գիլիճեան 200 Ֆ·:

ԻՍԻ· – Պ· Փիէր Դանիէլեան 100 Ֆ·:

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆԴԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՋ ՄԱՐՄՆԻ
6–ՐԴ ՅԱՆԿԸ

Օր· Ս· Գիլիբեան, Օր· Ա· կերան, Տիկին Գր· Պահրի, Պ· Փասքալ Պարսամեան 1000ական Ֆ·, Տիկին Զաքրճեան 400, Տիկին Զիչեկեան, Տիկին Նազարեան 200ական Ֆ·:

Գումար՝	4·800
Նախորդ գումար՝	102·000
Ընդհ· գումար՝	106·800

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը հնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սօնա Օսմանճեանէ եւ զաւակներէն 1000 Ֆ· իրենց տալոջ եւ հօրքրոջ, Տիկին Տիրուհի Թաճեանի մահուան առթիւ:

ՓՈՒԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Փերուզ Փափազեանի (ծնեալ՝ Թահթալեան) մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 500 Ֆ· կը նուիրեն Ռատիօ – Ազգ–ին, Իմնէհեան եղբայրներ 500 Ֆ· Ազգատնտեսին (ըստանալ «Յառաջ»էն):

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille. tél. 42. 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ALFORTVILLE

Grande Soirée de Gala

organisée par la M. C. A., la CROIX BLEUE et l'U. J. A.

ԲԱԶԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻՆ, ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ եւ U. J. A.ին կողմէ:

VENDREDI 3 OCTOBRE à 20 h 45
Salle Léo Lagrange, Place Carnot
animée par PIERRE DOUGLAS
Avec l'aimable participation de
L'Ensemble Folklorique AKHTAMAR
Hagop BADOLIAN
BEDIK
HAROUT
Janet MAFIAN - ALTOUNIAN
L'Ensemble Folklorique NAVASART
NEVART
PHENIX 1915, *Danse contemporaine*
VICKEN
YERSO
Sous la Présidence d'honneur de
Monsieur Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

Réservations MCA : 43 - 76 - 55 - 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 SEPT.
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.317 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.317

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՄԱՀՈՐՀՈՒՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

ՇԻՐԱՔ ՎՃՌԱԿԱՆ Է՝ ՏԵՂԻ ՉՏԱԼ

ՈՎ ՈՐ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ... ԼԻԲԱՆԱՆ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ

Հինգշաբթի իրիկուն, Շիրաք 4 վայրկեան տեւող յայտարարութեամբ, Ջանաց պատասխանատուութիւն տալ ժողովուրդին: Ցիշելով թէ ինչ որ կ'ըսէ եւ այն որոշումները զոր կառավարութիւնը տուած է, հաստատեց թէ Նախագահ Միթերանի հետ: Ընդհ. ձեւով, Շիրաք նորութիւն չը ըսաւ: Ոգեկոչեց զոհերը եւ իր յարգանքը արտայայտեց անոնց հանդէպ, միանականութեան կոչ ըրաւ եւ վստահեցուց թէ մարդասպանները պիտի պատժուին, նաեւ բոլոր անոնք որոնք անոնց օգնած են: Ցաջորդ առաւօտը, Ուրբաթ, Շիրաք կ'ընդունէր կուսակցութեանց պետերը, որոնց պիտի յայտնէր ձեռք առնուած միջոցները եւ լսէր անոնց կարծիքն ու թելադրութիւնները: Ապա, կ'երթար օդակայան դիմաւորելու հաւասար Նախագահ Միթերանը, որու հետ պիտի խորհրդակցէր նոյն իրիկունը, Ներքին եւ Ապահովութեան նախարարներուն հետ:

Մինչ այդ ռիւ տը Ռէեննի չարդին տէր ոստիկանական «Իրաւունքի եւ ազատութեան պահակները», որոնք կ'ըսէին նաեւ աւելի քան երբեք զօրաւոր են եւ պիտի չարունակեն հարուածել չատ բուռն կերպով: Պէյրութի մէջ ալ, Ֆրանսացի պատուրական կցորդին սպանութեան մէջ եղած են «Հակաչխարհակալ միջազգային ջոկատները», որոնք սպառնացած են բոլոր Ֆրանսայի դիւանագէտները ինկրախ առնել, եթէ երեք բանտարկեալները ազատ չարձակուին:

Փարիզի մէջ, Հինգշաբթի օր, կ'ըսուէր թէ ռիւ տը Ռէեննի ոճրափորձին երկու հեղինակներուն ինքնութիւնը ճշդուած է եւ թէ մէկը Ապտալլայի միւս եղբայրն է: Հազիւ ճշդուած էր այս կէտը, որ Ֆրանսայի լրագրող մը, Պէյրութի մէջ կը յայտնէր թէ հարցազրոյց մը ունեցած էր հետը, Հինգշաբթի ցերեկ: Ան ծանօթ հաշիւ ընել, թէ կարելի է՞ առանց մը դնել Մոնփարնաս ժամը 17·23-ին, Օրլի – հարաւէն 18·50-ի օդանաւը առնել կիպրական դիմերու եւ Հինգշաբթի առաւոտ հանդերձ ընտանեօք նախաճաշի նստիլ հիւսիսային – Լիբանանի Քուկաթի պիւղը: Հաւանաբար բոլորովին անկարելի պէտք չէ ըլլայ, եւ եթէ այդպէս է, ալ աւելի հաւատացուցիչ է Ֆրանսայի վիճակը, որ կը չարունակէ Ֆրանսա փնտռել մարդիկ, որոնք Լիբանան են եւ կը յայտարարեն թէ մատ չունին այս գործերուն մէջ, մինչ մայրիկ Ապտալլան ալ կ'ըսէ որ «Շատ կը սիրէինք Ջորանան: Այս երկիրը անարդար է մեզի հանդէպ: Առանց պատճառի, առանց պատի կ'ամբաստանէ երիտասարդները: Ցիշդ է, տղաքս ազգայնական են, բայց անկէ մարդ հպարտ է անոնցմով»:

× Ռիւ տը Ռէեննի ոճրափորձին մասին, կը հաստատուի որ ռումբը թաթի վարտասան առջեւը գտնուող ապրամանին տէջ դրուած է, պայթելէն հազիւ կէս վայրկեան առաջ:

× Նախագահ Միթերան ցնծեց, Հինգշաբթի օր, տեսարժան վայրերու այցելութիւնը, Ճաքարթա, պատճառաբանելով թէ սիրտ չունի, սուգի մէջ է:

× Ֆրանսացիներու լայն մեծամասնութիւն մը 77% կողմնակից է մահապատիժի ահաբեկիչներուն համար:

× Ֆրանսա հաստատուած Լիբանանցիները վարչական դժուարութեանց կը բախին եւ նախատանքի ալ ենթակայ են տեղացիներու կողմէ, որոնք՝ «Երկի՛րդ դնա՛»ն չեն խնայեր: Նոր չէ, որ նման կացութեանց մէջ, չորը (եւ յաճախ միա՛յն չորը) թացին հետ գոհուի:

×

Բուն հարցը, սակայն, Ապտալլա ընտանիքով ոչ կը բացատրուի, ոչ ալ կը լուծուի: Ինչ որ յստակ է, այն է որ ամբողջ կատարուածը, ուր ո՛ր ըլլայ (Լիբանան թէ Ֆրանսա), ինչ ձեւի որ ըլլայ մէկ նպատակ կը հետապնդէ՝ Ֆրանսան քշել Մերձաւոր – Արեւելքէն: Ինչո՞ւ, այս «ինչո՞ւ»ին պատասխանը եթէ գըտնուի – ոչ թէ ենթադրութիւններով միայն – այն ատեն կը գտնուին նաեւ անոնք, այն երկիրները այսինքն, որոնք այս հակաֆրանսական ահաբեկչութեան ետին են: Եթէ միայն Ապտալլաներու հարցը ըլլայ, անոնց ետին ալ Սուրիան կասկածի տակ պէտք է առնուի: Բայց, պարզ է – եւ տրամաբանական – որ առ այժմ պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններէն ոչ մէկը ոչ մէկ երկրի անուն տայ: Հարկ է նաեւ հարց տալ թէ ինչ չահ կրնայ ունենալ Սուրիա այսքան նուաստացնելով Ֆրանսան: Կան նաեւ Իրան եւ Լիբիա: Բայց, բոլոր պարագաներուն ալ քննութիւնը հրապարակ կը դնէ թեր ու դէմ վարկածներ: Եւ հոս է արդէն Ֆրանսայի դժուարութիւնը, պատերազմ մըն է, բան էր Շիրաք, առաջին առթիւ, ճակատամարտ մըն է, կրկնեց Հինգշաբթի իրիկուն եւ սակայն. – Ո՞ւր է թշնամին եւ մանաւանդ՝ ո՞վ է թշնամին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՕՆ 25 խորհրդային դիւանագէտ արտաքսեց, լրտեսութեան մեղադրանքով եւ 13 օրուան պայմանաժամով:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՓԻԼԻՄԻ Ե. փառատօնը, որ տեղի պիտի ունենար Փիւլլիսիս – Մաթինեոն, Սեպտեմբեր 16–էն 30, յետաձգուեցաւ ցնոր անօրինութիւն, որով – հետեւ սրահը այլեւս չի տրամադրուիր, բացման երեկոյթէն եօք, այն պատճառաբանութեամբ թէ որեւէ միջադէպի առաջքը կ'ուզեն առնել, քանի որ անդամ մը ոճրափորձ եղած է (1985, Մարտ 29, Պօպուր): Կազմակերպիչները կը յայտարարեն թէ անոնք որոնք այս փառատօնը դրդուրիչ կը նկատեն, արդէն իսկ գոհերն են ահաբեկիչներուն:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ իր հաւանութիւնը տուաւ լսողատեսողական օրինագիծին, բացի քանի մը յօդուածներէ: Առանք կը վերաբերին սեփականութեան չափազանցեալ բազմացման, պատուր թէ բերանացի մամուլի բոլոր ճիւղերուն մէջ:

Յաւուց լմացանք, որ Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 13–ին, Անվերսի մէջ, ուր եկած էր կնոջը հետ քանի մը օր առաջ, զաւկին մօտ, իր մահկանացուն կնքած է լիբանանահայ դաղութի ծանօթ եւ անձնուէր դէմքերէն՝ բժ. Արամ Պաղտասարեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը ծնած էր Այնթապ, 1903–ին ուր անցուցած է մանկութիւնը եւ յաճախած տեղւոյն Ռոպըրթ Քոլէժը: Յետագային, Պէյրութ անցած, շրջանաւարտ էր ամերիկեան համալսարանի բժշկական ճիւղէն:

Դժուար է, քանի մը հակիրճ տողերով, ներկայացնել բժ. Պաղտասարեանի տասնամեակներու հանրային գործունէութիւնը Լիբանանի մէջ: Ըլլայ Հ. Ց. Դաշնակցութեան, ըլլայ Համազգայինի, ըլլայ ազգային – եկեղեցական եւ բազմաթիւ այլ ձեռնարկներու մէջ, ան բերած է իր լայն եւ ձեռնհաս մասնակցութիւնը, անսակարկ կերպով: Հին բարեկամներէն էր Շաւարշին եւ դաշնակցական ղեկավար դէմքերու: Ազնիւ հայրապէտ մը, քիչերէն մէկը, որու բացակայութիւնը զգալի պիտի դառնայ մեր հանրային կեանքին մէջ, եթէ նոյնիսկ անկէ քաշուած էր վերջին տարիները:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Անվերս, Սեպտեմբեր 17–ին:

Մեր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Պաղտասարեանի եւ զաւակներուն:

Մարսէյլի երբեմնի նաւիբեալ դէմքերէն մէկն էր Արամ Պետիկեան, որ իր մահկանացուն կնքած է Սեպտեմբեր 18–ին, դրեթէ մոռցուած, տարիներէ ի վեր հիւանդութիւնը իրեն պարտադրած էր քաշուած կեանք մը:

Ծնած Հալէպ 1902–ին, հոն ալ անցուցած է իր մանկութիւնը, նախքան Ֆրանսա գալը եւ վերջնապէս Մարսէյլ հաստատուիլը:

Հոն, Արամ Պետիկեան, Զոմական (Զավհաս Որբերու Միութիւն) եւ դաշնակցական, ունեցած է երկար տարիներու գործունէութիւն: Հասած է հոն՝ ուր որ պէտք էր, յաճախ, եթէ ոչ միշտ, երեսի վրայ ձգելով իր անձնական գործը: Կը բաւէր որ դաշնակցական ընկեր մը ժամանէր Մարսէյլ, արտասահմանէն թէ փարիզէն, որպէսզի Արամ Պետիկեան իր ամբողջ ժամանակն ու աշակցութիւնը դնէր անոր տրամադրութեան տակ: Քանիցս մասնակցած է նաեւ Շրջ. ժողովներու իբրեւ պատգամաւոր Մարսէյլի շրջանէն: Կը պատկանէր սերունդի մը, որու համար հայկ. ազգ. կեանքը եւ իր դաղափարական ընտանիքը ամէնէն նըւիրական ապարէշներն էին: Բաւական տարիներ առաջ, դժբախտութիւնն ունեցած էր կորսնցնելու իր կինը, Զապէլը, նոյնքան նաւիբեալ անձ մը, որ կապուտ Ծովի Մարսէյլի ամէնէն գործունեայ անդամուհիներէն մէկը եղած է:

Այսօր, դժբախտաբար, քիչեր յիշեն թերեւս Արամը, մանաւանդ անցեալի իր այնքան անշահախնդիր ծառայութիւնը Մարսէյլի հանրային թէ կուսակցական կեանքին:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ սիրելի Մլէքէին եւ զաւակներուն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի վերջին երկու հանդիպումներուն, Աբովեանի «Կոտայք»ը պարտուելով աւելի վատթարացուցած է իր դիրքը դասաւորման մէջ եւ ենթակայ է դասակարգ փոխելու վտանգին: «Կոտայք» Սեպտեմբեր 6–ին (1 – 0) արդիւնքով պարտուած է «Կուբան»էն, իսկ Սեպտեմբեր 9–ին, Ռոստովի մէջ (5 – 0) արդիւնքով ծանր պարտութիւն մը կրած է տեղւոյն ԲՄԱ–էն: Ա. դասակարգի մըրցաշարքի աւարտին կը մնան 13 խաղեր. «Կոտայք»ի համար տակաւին ուշ չէ կարենալ մնալու համար յիշեալ դասակարգին մէջ: Անոր համար հարկ է զօրացնել խումբի բոլոր օզակները, մանաւանդ պաշտպանութեան դիրքը:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Այս դասակարգէն հանդէս եկող հայրենի երեք խումբերն ալ պարտութիւն կրած են Սեպտեմբեր 9–ի հանդիպումներուն: Այապէս, Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը իր դաշտին վրայ ընդունած է Կիրովականի «Քեափազ»ը: Առաջին կիսախաղին հիւրերը կազմակերպած են ընդամէնը չորս գրոհներ, որոնցմէ երկուքը կոլի վերածուած են՝ 30–րդ եւ 35–րդ վայրկեաններուն: Երկրորդ կիսախաղին «Սպարտակ»ի տղաքը թէեւ տիրապետած են դաշտին եւ յաճախ գրաւած մրցակիցներու բերդին հրապարակն ու չուրջը, սակայն չեն յաջողած գրաւել բերդը, իսկ հիւրերը 70–րդ վայրկեանին երրորդ կոլ մըն ալ նշանակելով ամրապնդած են իրենց յաղթանակը:

Աչտարակի «Օլիմպիա»ն իր դաշտին վրայ ընդունած է Մինգեչաուրի «Աւտոմոբիլիստ»ը: Հիւրերը չեչոր գրած են սուր գրոհներու վրայ եւ կոլ նշանակելու բազմաթիւ կարելիութիւններ ունեցած, սակայն «Օլիմպիա»ի բերդապահը՝ Մանուկեան, յաջողած է փրկել իր բերդը: Այսուհանդերձ 18–րդ վայրկեանին Հասանով պլուխի հարուածով նշանակած է խաղին միակ կոլը: Երկրորդ կիսախաղին Աչտարակցիներու ի նպաստ փենալթի մը նշանակուած է, սակայն Պետրոսեան չէ կրցած արդիւնաւորել զայն:

Լենինականի «Շիրակ»ը Սուխումի մէջ 1–ի դէմ 3 կէտով պարտուած է տեղւոյն «Դինամօ»էն:

ՃԱՏՐԱԿ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԿԱՆԱՆՑ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սմոլենսկ (Դաշնակցային Թուրքիա) տեղի ունեցած ճատրակի խորհրդային կանանց ախոյենութեան մրցաշարքի կէս – աւարտական հանդիպումներուն մեծ յաջողութիւն արձանագրած է երեւանցի Շուշանիկ Հայրապետեան, 13 կարելիութենէ 8 կէտ չահելով:

ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԻ ԹԱՌԱՆԳՈՐԳԸ

Ա.

Հայրը Սահակ Խուճ գաւառի Արծուրիկ չէնէն էր. մայրը՝ Մշոյ գաշտի Ալուորինջէն: Իսկ ան ծնաւ ու մեծցաւ լեռներու գրկին մէջ թառած գիւղ մը, զոր նոր չէնցուցած էին տուն ու տեղ կորսընցուցած մարդիկ եւ ի նշան ծննդավայրի հանգիպ հաւաստարմութեան՝ Վերին Սահակէն կոչած: Գաղթած մարդիկ էին, հոգ ու տուն կորսնցուցած, հարազատ ու մտերիմ զոհ տուած: Կորսնցուցած էին ամէն բան, սակայն խորունկ անթեղած էին կաթսայ, յոյսը, երգը: Եւ ան՝ փոքր մանուկ մը, կը մեծնար կաթսայի թեւերուն, կը մեծնար երգի մէջ, զոր կը լսէր ամէն բարի լոյսի հետ ու ամէն բարի գիշերէն առաջ:

Կ'երգէին ծնողքները, կ'երգէին գիւղի տարեց մարդիկ, երբ կաթսայ զոպել անկարելի կ'ըլլար եւ կուգային, կը կուտակուէին ու կը լեռնանային կոկորդնեբուն: Կ'երգէին թեթեւցնելու համար սի՞րտը, թէ աւելի ծանրացնելու:

Լաւ երգող էր հայրը: Բայց կար նաեւ մէկը, որուն քով կը սիրէր երկա՛ր երկա՛ր նստիլ արդէն պատանի դարձող Գէորգը եւ վերացած լսել, լսել: Սահակէր Բարսեղի երգը: Այդ երգը գինք կը յափշտակէր ու կը տանէր հեռո՛ւ – հեռո՛ւ, կը հանէին Սահակ լեռներու կատարները, եւ ծերունիներու ամէնօրեայ պատմածներով կը տեսնէր կուտակ ժայռերը եւ լեռներէն կ'իջնէր ձորերը, կ'ելլէր Ծովասար եւ ուխտ եկած ազջիկներու երգը կը լսէր թաքուն ու կ'երթար հօրեղբօր գիւղը, որ Ծովասարի առորոգին էր: Եւ այսպէս, օրը օրին կը միահիւսուէր պատանիին երեւակայութեան մէջ իրականն ու հէքեաթայինը: Եւ աւելի ու աւելի սիրելի կը դառնար սահակէր Բարսեղին երգը: Իսկ այդ երգը կուգար արծաթ զանգակի զօդանջով, կուգար երկրի ձայնով, երկրի զոյնով ու բոյրով եւ կաթսան սրտեր կը քանդէր: Ծերունիները անոր երգին եւս երկա՛ր – երկա՛ր կը յիշէին, թէ ինչպէս ուխտի կ'երթային Մշոյ Առաքելոց ու Ս. Կարապետ վանքերը: Ինչպէս կը բարձրանային Մարաթուկ եւ յոյսով կը նայէին Դաւթի բերդի որձաքար ապառաժներուն:

Իսկ հայրը, որ շատ կը սիրէր պատմել երկրէն, յաճախ կը յիշէր հաւատամքի ոտնը: Ամբողջ Սասունը կը հաւաքուէր Ծովասարի լանջերուն: Ու ոտնը, որու ծագման մասին ոչ ոք ոչինչ գիտէր, կը վերածուէր ուրախ երգերու եւ պարերու, դանդան մրցումներու, ոտնախմբութեան: Իսկ յետոյ, վերջին օրը, բոլորը կ'երթային Ուանդուքի ագիւրը: Ծոնախմբութիւնը իրօք կը դառնար նախընաց աւանդութիւններու հաւատարմութեան ոտն:

– Հայրի՛կ, Ուանդուքի մասին երգէ, – կը խնդրէր պատանի Գէորգ:

– Իրաւունք չկայ, – կը խրատէր հայրը, – սանահէր Բարսեղէն եաք երգելը մեղք է:

Ու կը պատմէր գաւիթին, թէ այն օրերուն ինչպէս կ'երգէր երիտասարդ Բարսեղ, կը մասնակցէր երգի մրցումի, եւ մարդիկ հեռուէն կը ճանչնային անոր ձայնը:

Իսկ սանահէր Բարսեղ ամէն անգամ չէր երգեր: Անոր համար լեռնացող կարօտի պահ հարկաւոր էր: Իսկ պատանի Գէորգ գիտէր այդ պահը: Կը նստէր՝ կը ծխէր, կը ծխէր, յետոյ՝ հէ՛յ գիտի Ծովասար կ'ըսէր, ու մէկէն կը քանդուէր ձայնը ու կը յորդէր:

Իսկ ձմեռը հարսանիքները կը սկսէին: Կը չէնային հազար ու մէկ վիշտ տեսած մարդոց օճախները, եւ արդէն անոնց զաւակները պակաս կ'արժանանային: Ժողովուրդ կ'երեւար մարդոց աչքերուն մէջ եւ ուրախ երգեր կը հնչէին:

Մեծ պատիւ էր տանտիրոջ համար, եթէ հարսանիքին երգէր ծերունի Բարսեղ: Չէ՞ որ ինք էր հարսանեկան երգերու լաւագոյն գիտակը: Պատանի Գէորգ երբ լսէր, թէ ծերունի Բարսեղ հարսանիքի տունն է, հոն կը վազէր:

Եւ կ'երգէր Բարսեղ ծերունի, դէպի ևս կ'երթային ղէմքին կնճիռները, ի յարգանս երգի՝ ոտքի կ'ելլէր ու կը գովէր նորահարսն ու նոր փեսան: Ու գիմքը կը չորար երջանկութենէն. մօտ առենէն մանուկներ պիտի յայտնուին օրօրոցներու մէջ եւ պիտի ունենան իրենց պապերու եւ մամիկներու, զոհուած հարազատներու անունները:

Ու կ'երգէր. –

Ի՞նչ պերիէ թակւորի նման,
Ծառ խնգենին թակւորի նման,
Թակւոր Թակուն մեն խրմրլան:
Ի՞նչ պերիէ թակւորի նման,
Կացէէ պերէէ ըզգոռուիզ չոլէն...

– Իննսուն տարի ապրեցաւ սանահէր Բարսեղ, բայց ձայնը միշտ մնաց տասնեւութ տարեկանի: Մինչեւ հիմա ականջիս մէջ է, – կը պատմէ Գէորգ Յակոբեան: – Լաւ գիտէր երգերուն բառերը ու չատ նախանձախնդիր էր: Անոր ներկայութեան ոչ ոք կը համարձակէր սխալ երգել:

Գիւղին մէջ կային նաեւ անուանի այլ երգասացներ: Ու պատանին կը լսէր Օշտա գիւղացի Վարդանի, Քոլոսիկ գիւղացի Եփրեմի, Ակիթ գիւղացի Յակոբի երգերը: Կը տեսնէր, թէ ինչպէս Սասնոյ «Քոչարի» կը պարեն ալեւոր մարդիկ եւ պարելով կ'երիտասարդանան, կ'աչխուժանան: Յաճախ արնգահարը՝ իր նուագի մոգական ազդեցութենէն, թէ պարողներու ոտքերու դոփիւնի ու ծափերու որոտէն համայուած, կ'ելլէր սեղանի վրայ ու նոր ուժով կը փչէր փողը:

Պատանի Գէորգ կամաց – կամաց կ'ըմբռնէր, թէ այդ պարերուն մէջ կարօտ կայ, նուագին մէջ կարօտ կայ, ծափերուն մէջ կարօտ կայ: Ան փոքր տարիքէն հասկցաւ, որ մարդկային սէրն ու կարօտը առասպելները կը ծնին:

Ծերունի մը կար գիւղը. երբ կ'անցնէր փողոցէն, պատերուն տակ նստած աւելի տարեց մարդիկ անմիջապէս ոտքի կ'ելլէին: Այն ժամանակ կը զարմանար, յետոյ հայրը բացատրեց, որ այդ յարգանքն ու պատիւը կը տրուին Հայոց ծերերուն եւ զանոնք անմահ առեղծուին: Չէ՞ որ ամբողջ գիւղը հաւատացած էր, թէ ան երկրի մէջ, իր՝ Մեսրոպ Մաշտոցի ձեռքով դրուած գիրերը տեսած է:

Ու այսպէս, երկիր տեսած ծերունիներէն իւրաքանչիւրը առասպել մը, աւանդութիւն մը, երգ ու խմաստուն խօսք մը թողուց անոր սրտին ու հոգւոյն, յիշողութեան մէջ:

Շատ երգեր գիտէր նաեւ քեռի Մանուկը, որ Բերդանք գիւղէն էր:

Ու յետոյ, տարիներ եաք, Գէորգ Յակոբեան արդէն աւարտած էր գիւղի ութամեայ դպրոցը, ապա դրացի՝ Ներքին Սահակէնի տասնամեան, աւարտած էր գինուորական ծառայութիւնը, ընտրուած էր կոլտնտեսութեան նախագահ եւ թղթակցութեամբ կը հետեւէր բանասիրական դասընթացքի: Օր մըն ալ առտուն կանուխ պատուհանի ապակիին զարկին: Կանչողը քեռի Մանուկենց տունէն էր: Եւ ան հասկցաւ, որ քեռի Մանուկն ալ կ'երթայ այս լոյս աշխարհէն: Հասկցաւ ու աճապարեց անոնց տունը: Քեռի Մանուկ լուռ պառկած էր եւ երբեմն – երբեմն ծպտիկներ կ'ուզէր, որ երկիր տանի: Դուրսը ցրտաշունչ Յունուար էր: Գէորգ մօտեցաւ անոր անարին: Ծերունին ճանչցաւ ու ձեռքով նշան ըրաւ, որ նստի: Յետոյ իր չալ զօտին պահանջեց: Հանեցին բարձին տակէն: Գօտիին վրայ պղպտիկ հանգոյց կար, հասկցուց՝ քակեցին: Մէջը պզտնց մը հող կար:

– Երկրի հող է, – բաւ չչուկով ու բուռը երկնցուց: Յետոյ տկար ձեռքը տա-

ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՋԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(1886 – 1980)

Ծննդեան 100–ամեակին ու մահուան վեցամեակին է ազգային եւ միջազգային հեղինակութիւն դարձած Զատիկ Խանզադեանի: Հակառակ անոր, որ մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ նոր ճիւղի մը հիմնադիրն ու զարգացողն է ան, այսուհանդերձ, չատերու համար կը մնայ անծանօթ դէմք մը: Մեր մէջ՝ բարտիսագիտութեան հիմնադիրն է ան: Հակառակ անոր, որ ան գործած է Ֆրանսայի ոստանին մէջ եւ իր պատրաստած քարէհներուն մեծ մասը համայն մարդկութիւնը կը չհաւզրզռէ, սակայն ունի նաեւ առանձին աթլաններ (քարէհներու հաւաքածոյ), որոնք Հայաստանի նուիրուած են: Տակաւին, այլ քարէհներու պատրաստութեան մէջ չէ՛ մոռցած հայ աշխարհագրական վայրերը: Գիտնական մը եւ միեւնոյն ատեն ազգասէր հայ մըն է Զատիկ Խանզադեան:

Հետեւինք իր կեանքի ուղեգիծին:

Ծնած է 1886, Ապրիլ 3–ին, Մանիսա: Նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին մէջ առանալէ եաք, կը յաճախէ Իզմիրի Լազարիաններու վարժարանը: Այս շրջանին իսկ կը յայտնաբերէ խորունկ հետաքրքրութիւն մը՝ ծովային նկարներու հանդէպ: 1903–ին կ'երթայ Ֆրանսա եւ

կը յաճախէ ծովային վարժարան՝ նախ Նաւատնաց քաղաքին մօտիկ, յետոյ Պրէսթի ծովային վարժարանը, զոր կ'աւարտէ 1910 Օգոստոս 21–ին, վկայուն նիշերով: Գ. կարգի վարչադէտ սպայութեան ատեհանէն կը բարձրանայ Բ. կարգի, նաեւ Փարիզի Պատերազմական Բարձրագոյն վարժարանը մանելու իրաւունք ձեռք կը ձգէ: Կ'աւարտէ զայն 1912–ին՝ վկայուելով իբրեւ ջրապատճառագիտ:

Օսմանեան Պետութենէն Պալկան պատերազմի եւ Օսմանեան կայսրութեան ռազմածովային ուժերու վարչութեան մէջ աշխատելու հրաւէր կը ստանայ: Կ'ընդունի հրաւէրը եւ, Պալկան պատերազմի վերջաւորութեան, կ'ապաստանի Ֆրանսայի բանտարկեալներու կայանը:

Զինադադարին (1918) կը փոխադրուի Սէլանիկ (Յունաստան) եւ հոնկէ կ'անցնի Փարիզ: Իր ուսուցիչներն ու Ծովային նախարարութիւնը: Ժորժ Լէյգ (Ծովային նախարար) գրկաբաց կ'ընդունի զինք, ամէն յարմարութիւն ընծայելով իրեն: Ուանդուքեանի քարտիսագրական ասպարէզը իր առաջին քայլերը կ'առնէ: Ի պատիւ իրեն, պէտք է նշել, որ իր ասպարէզին երախայրիքը կը կազմէ «Հայաստան» պատմական աթլաս (1920) գործը:

Ուանդուքեան ունեցած է երկու տեսակի գործունէութիւն – ազգային եւ քարտիսագրական:

1919 – 1920 գործակցած է մեր գոյ պատուիրակութեանց – Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան (Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեամբ) եւ Ազգային Պատուիրակութեան (Պօղոս Նուպար Փաշայի նախագահութեամբ) հետ:

1928 – 1932, նախ իբրեւ քարտուղար, ապա իբրեւ փոխ – նախագահ գործած է Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան մէջ: Բ. Աշխարհամարտէն եաք, վերջինին կը ստանձնէ փոխ – նախագահի պաշտօնը:

1935–ին՝ Ժորժ Լէյգի, Հանրի Լորէնի եւ Ալպէր Պուխոնի հետ կը հիմնէ Փարիզի Հայկական Տնտեսական կեդրոնը:

Եղած է քաղաքային տեսուչ Սէրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին (1928 – 1952):

Ուանդուքեանի քարտիսագրական վաստակը բազմազան եւ արժէքաւոր է: Մեզի ծանօթ է քարտիսագրական 10 գործ: Կը նշենք զանոնք.

1. – «Հայաստանի աշխարհագրութեան մութեան տեղեկագիր» (1920, 40 մեծադիր էջ): Կը պարունակէ Հայաստանի հին եւ միջին դարերու, արդի եւ ժամանակակից շրջաններու 25 քարտէս: Ցանկակից շրջաններու 25 քարտէս: Ցանկացած ջրջաններու գրած են Աւետիս Ահարոնեան եւ Պօղոս Նուպար:

Պատրաստած է մեր գոյ պատուիրակութեանց պահանջով, հայկական հողային պահանջներու՝ Փարիզի Վեհաժողովին ներկայացման իրեւ պատմական փաստաթուղթ:

2. – «Աշխարհագրական տեղեկատուութիւն», Իրաքի եւ Թուրքիոյ սահմանագծման (1924):

3. – «Թուրքիոյ տնտեսական աշխարհագրութեան աթլաս» (1924):

4. – «Սուրիոյ եւ Լիբանանի տեսեսական աշխարհագրութեան աթլաս (1926): Կը պարունակէ 67 քարտէս, պողմէոսէն մինչեւ նոր ժամանակները: Կուտայ պատմական, քաղաքական, աշխարհագրական եւ տնտեսական տեղեկութիւններ: Թիւ

Քելէ, լաօ, բելէ էրթաւիբ մըր էրկիր...

Կը դառնար ձայներիզը ու կը հնչէր ծերունական, բայց տրքա՞ն կարօտակէզ, այնքա՞ն յուսամաս ձայնը.

Բանցրիկ սարեր մէջ արօտին
կը շողան,
Եարոջ սրտիկ մէջ կարօտին
կը դողայ,
Կայնի խորոտ, կայնի անոյշ,
կայնի գամ,
Կայնի էրթաւիբ մըր սարերին
տեսութեան...

Յետոյ Մանուկի ձայնը «Մարաթուկ»ը կ'երգէր...

Այդպէս կը հանգչէին ծերունիները մէկմէկ, իսկ ձայներիզին վրայ կը մնային անոնց երգերու բեկորները, ժամանական մը զիլ ու առնական ձայներու արձագանգ – յիշողութիւնները: Կը մնային իրարու քով: Եւ այդ ոչ թէ ձայնագարան էր, այլ կարօտագարան: Մարդկային կարօտն էր ի մի հաւաքուած, եւ Գէորգ ոչ միայն ականածանքով, այլեւ ներքին ահով մը կը նայէր այդ ժապաւէններուն, որոնք իրենց մէջ կը պահէին ահռելի կարօտ ու սէր, անմար յոյս ու հաւատք: Աւելի քան հարիւր նման երգեր:

Սակայն ի՞նչ երգողներու, ի՞նչ նուագողներու, ի՞նչ պատմողներու ձայներ անհետ կորսուած – գացած են անդարձ – յաւիտեան: Իսկ ան փրկած էր գոնէ այս քիչը, որ արդէն մե՞ծ, չա՞տ մեծ գանձ պիտի դառնար, վկայարաններէն մին մեր տոհմիկ երգի:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

10, 12, 14, 39 – 44 *քարտէսները կը վերաբերին նաեւ Հայաստանի:*

5. – «Օտ ճահանգի աթլաս» (1928):

6. – «Ալժերիոյ պատմական, աշխարհագրական աթլաս» (1930): 1830 – 1930 *Հարիւրամեակի տակեմատեանն է:*
Թունուզի եւ Մարոքի թափառորները պինք կը պատուեն արաբական Իփթիխար պատուանշանի հրամանատարի տասիճանով: Ֆրանսական կառավարութիւնը պինք կը պատուէ Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի շքանշանով:

7. – «Փոդեստինի տնտեսական աշխարհագրութեան աթլաս» (1932):

8. – «Ալգասի տնտեսական աշխարհագրութեան աթլաս» (1931):

9. – «Յունաստանի տնտեսական աշխարհագրութեան աթլաս»:

10. – «Հայաստանի բարտիսագրութեան աթլաս» (1960, – 199 էջ, *որուն* 17 էջը *պրուիին*, 120 էջը՝ *քարտէս եւ տախտակ*):

Բազմամեայ աշխատանքի արդիւնք է այս գործը: 1930–*ական Թուականներէն իվեր լծուած էր անոր պատրաստութեան աշխատանքին:* 1932–*ին՝* «Կեանք եւ Արուեստ» *տարեգիրքին* (Փարիզ) *խմբագրութիւնը կը գրէր.*

«Գ. Խանզադեանի երազն է օր մը լոյս ընծայել Հայաստանի ընդարձակ աթլասը: 1920-ին հրատարակածը նախափորձ մըն էր միայն: Անթիւ վաւերաթուղթեր հաւաքած է: Իր գտած հայկական բարտէս – ներու թիւը արդէն հասած է 630–ի: Տըրուած ըլլալով մեր երկրին շարունակական փոփոխութիւնը, աշխարհիս միակ ազգը եղած է Հայաստան, որ ունեցած է ամէնէն շատ բարտէսը» (*էջ* 129):

Յաջորդ տասնամեակներուն, հաւանաբար ան կը շարունակէր իր հաւաքման աշխատանքը եւ նոր քարտէսներ կ'ապահովէր: 1960–*ին լոյս ընծայած «Հայաստանի աթլաս»ին համար, որ կոթողական գործ մըն է, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան գայն կ'ընծաէր պատասխանատու թղթակիցի անդամ:*

Տարիներով (95 *տարի*), *վատառոգով եւ փառքով բեռնաւորուած մահացաւ* 1980 *Յունուար* 25–*ին՝ Բուրպոնէական* (Փարիզ) *իր բնակարանին մէջ:*

Ա. ՏԻՐ – ՄԱՋԱՏՈՒՐԵԱՆ

LIVRES REÇUS

OPERATION NEMESIS
LES VENGEURS ARMENIENS
JACQUES DEROGY
Préface : *Gérard Chaliand*
Ed. Fayard, Paris 1986.

ՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Թիւաբ Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Ամբողջ դիրքին մէջ, ոչ մէկ էջ՝ որ տըպաւորէ, որ ազդէ, որ ցնցէ, որ խորհրդածել տայ: Գիրքին ամբողջ ընթացքին մէջ, զազափարն ու նիւթի հիմերէն զուրկ սիրաշէտ անձնական բանաստեղծութիւն մը, խանձարուրուած անխմաստ ու արատոց խորհրդապաշտութեան մը ձորձերով, անմարսելի եւ յուսահատեցուցիչ է: Պէտք է աւելցնել որ՝ գրիչի նիւնութիւնը, լեզուին սիրացումը եւ գիտակցութիւնը, նկարագրելու կարողութիւնը չէ՝ որ կը պակսին Մեծարենցին: Ունի նկարագրութիւններու յորդութիւն մը բառերու ներդաշնակութիւն մը, պատկերներու կենդանացուցիչ վրձին մը, նմանաձայնութիւններու հնչական գաշնակութիւն մը՝ ճշմարտապէս հրապուրիչ եւ համակրելի...:

Պէտք է մաքառիլ այդ կեղծ արուեստին դէմ, սիրքրոպը վանելու, արգիլելով անոր մուտքը եւ սպրդումը մեր բանաստեղծութեան անարիւն երակներուն մէջ, ուր կրնայ անզարմանալի աւերներ գործել, վատախտարակ համաճարակի մը թոյնը կաթեցնելով հոն:

«Նոր Տաղեր»ու մասին Յ. Տ. Յակոբեանն է նորէն կ'արտայայտուի, այս անգամ աւելի համոզուած ու վճռական կերպ դրուատէ «ինքնատիպ» նկարագիրը Մեծարենցի.

« Իր ճամբան ուրիշին ոտքին տակ չէ ինկած, ինք բացած է արահետը կեանքի ապալեր սարին վրայ, եւ կ'երթայ անկէց, թարմ, պերճերանգ, *արեւալիր*, տիրանոյշ, սրտատրոփ, հոդեցունց ծաղիկներ ցանելով, ածուներ չինելով, կամ աւելի ճիշդը բնութեան հրաշախօս, խանդաղորոր, զգայաճոխ դոյները, նրբութիւնները քաղելով, ծծելով ու իր հոգիին մէջէն պրիսմակելով...: Իր գրչին տակ ամէն իր կը խօսի, ամէն բան իմաստ մ'ունի, անշուշտ իրերը երագներ ունին, անյօդ կազմաւորութիւնները բազմանքներ, բնութիւնն է վերջապէս որ կ'անդրադառնայ ու կը խօսի իր մէջ: ... Հաւատաւոր, տարփանքներու մէջ վերապահ, բարեմիտ մարդասիրական, սրտագեղ ու անկեղծ, տոհմիկ խառնուածք ունեցող մեր արդի միակ քերթողն է: «Նոր Տաղեր»ու մէջ կը ներկայանայ իբր աւելի կատարելագործուած արուեստագէտ մը: Երեւակայութիւնը եւ պատկերացումը այս երիտասարդին քով հասած է զարգացումի մը, որուն չի կրնար հաւասարիլ ոչ մէկ թրքահայ բանաստեղծ ու գրագէտ:

Ց. Գ. Մրմրեան, Մեծարենցի ուղղած *իր նամակին մէջ կը գրէ.* «Ագնիւ բանաստեղծ, կ'ողջունեմ «Նոր Տաղեր»ուդ մէջ ձշմարիտ բանաստեղծ մը, որ գիտէ զգալ եւ զգացունել բացարձակը, եւ որոյ նման հազիւ երեք մը կրցանք տեսնել վերջին քսան տարուան անթիւ անհամար հայ քերթողներուն մէջ:

Գեղամ Բարսեղեան եւս կը չեշտէ իր պրահօսականին մէջ «Մխածանի Երգիչ»ին իր Բ. երկին մէջ աւելի կատարելագործուած, «իր դիծերուն եւ հրապոյրներուն մէջ աւելի ճշդուած» դուրս գալը. «Ահա՛ քնարակիր պարմանին, որ ծաղկաւէտ ճամբաներէն կը դառնայ կրկին, նոր դիպեկութիւններով բեռնաւոր: Իր տաղերուն առաքելութեան ուխտադիր, ընծայարերուած իր անանուն յոյզերու երջանկութե՞ն թէ տառապանքին, անկաշկանդ թափառաշրջիկն է ան որ մերթ կը յամենայ արամագիր անդորը առուերներու խորը, եւ սակայն հեշտաւէտ աղբիւրներէն կեանքին բաղձանքներն ու ապրելու կամքը կ'արբենայ: Մեծարենց ապահովապէս իրմով ընդլայնեց բանաստեղծութեան տարրը մեր նորագոյն գրականութեան մէջ, բայց մանաւանդ ճոխացուց գայն նոր չեշտով մը, եւ պոլսահայ վերջին բանաստեղծութեան մեծ մասամբ իրարու նմանող լարու հետ չփոթուող գոյներուն մէջ ստեղծեց այն յատկանշական, թարմ գոյնը որ քաղքենի պուէտիկներուն չէ երբեք:

(Շար. 16)

ԱԽԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԹԻ ՄԷՋ

ԳԱԼԱՏՈՒՐԱՆԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Քէսապի ժողովուրդը բազմանալով կը սկսի տարածուիլ դէպի հարաւ եւ դէպի արեւմուտք եւ վերջին երկու դարերու մէջոցին կը հիմնէ նոր դիւղեր, որոնց մեծագոյնն է Գալատուրան կամ Գարաթուրան: Սա վերջինը չինուած է ծովը կամ ութ քիլոմեթր երկարութեամբ նեղ հովիտի մը մէջ, որ բերդի աւերակներուն դանուած տարահարթին ծայրէն սկսելով կ'իջնէ եւ կը հասնի մինչեւ Միջերկրական ծով: Իրականին մէջ Գալատուրան ինքը իրարմէ հինդէն – քսան վայրկեան հեռաւորութեամբ ութ փոքր դիւղերու կամ թաղերու խմբաւորումն է: Այս ձորին դրեթէ մէջտեղ կը դանուին Եարալեան, Լրջիկեան (կամ Կէօքճեան) եւ Սազարճեան տոհմերու անուններով կոչուող երեք թաղերը, որոնց դրեթէ բոլոր բնակիչները Բողոքականներէ կը բազկանան: Գազազեան, Թէրզեան և Ծովեզերեան թաղերուն մէջ ալ Բողոքական ընտանիքներ կային: Դարուս սկիզբը Գալատուրանի աւելի քան հազար անձ ժողովուրդին մէկ չորրորդը Բողոքական հաւատարկութեան կը պատկանէր: 1918 – 1920–ի միջոցին դիւղի բոլոր բնակչութեան հազիւ 45 առ հարիւրը տարագրութենէ վերադարձած է: Իսկ Եարալեան թաղի 74 անձ բողոքականութենէն միայն այր մը վերապրած է:

Աւետ. Շարժումը այս դիւղը մտած է Քէսապի եկեղեցիէն զրկուած աւետարանիչներով եւ զօրացած է 1860–ի հոն հաստատուող քէսապցի ընտանիքներով: Բայց բազդատմամբ միւս դիւղերու աւետարանականութիւնը տկար մնացած է հոս, թէպէտ Քէսապէն դուրս առաջին անդամ Գալատուրանի մէջ է որ Աւետարանական եկեղեցին կազմուած է 1873ին, եօթը անդամներով: Աւետարանական գործը հոս միշտ յառաջ տարուած է ուսուցիչ քարոզիչով մը՝ ներթակայ ըլլալով Քէսապի եկեղեցիին իբր անոր մէկ ճիւղը: Սկիզբէն մինչեւ հիմա ունեցած է իր սեփական դպրոցը, որուն աշակերտութիւնը 1878–ին եղած է քառասուն, եւ ապա ատեն մը բարձրացած է մինչեւ վաթսուն – եօթանասուն: Առանձին Ջարդէն եառ, 1909–ին նոր եկեղեցական դեղեցիկ չէնք մը չինած են տասով տասնըհինգ մեթր տարածութեամբ:

Մինչեւ եկեղեցիին կազմութիւնը, 1873–ին Աւետարանական գործը յառաջ տարուած է քէսապցի աւետարանիչներով եւ 1873–էն մինչեւ 1915 յաջորդաբար հեռաւոր ուսուցիչ քարոզիչներով. – Սահակ Սապրճեան եւ Ղուկաս Եարալեան. երկուքն ալ գալատուրանցի եւ եկեղեցիի հիմնադիր անդամներէն: Սարգիս Երկաթեան, Ճորճի Շէմմաս (1896 – 1899) Ուրֆայի Բ. կամ Ասորի Բողոքական եկեղեցիի գաւակը, Համբարձում Էլմաճեան, Սահակ ... Սամուէլ Վարժապետեան, Ծովհաննէս Քէչիչեան (1909): Կիլիկիոյ Չարդէն եառ գործած են Յարութիւն Մարաշլեան, Ծովհաննէս ... եւ ամառուան եղանակին այցելու քարոզիչներ գործած են առանց քարոզիչի մնացած տարիներուն: 1873 – 1915–ի միջոցին եկեղեցիին եւ դպրոցին ամէնէն փայլուն չրջանը կը կազմեն Ճորճի Շէմմասի գործած տարիները:

1915–ին բոլոր դիւղը կը տարագրուի. 55 բողոքական ընտանիքներէն 18–ը միայն կը վերադառնան: 1921–ին այս թիւը կը բարձրանայ քսանի, որ կը կազմէր դիւղի բնակչութեան մէկ հինգերորդը: 1923–ի ամառուան սկիզբն է որ առաջին քարոզիչը կը զրկուի: Այդ թուականէն մինչեւ հիմա գործած են հետեւեալները.–

1. – Տիգրան Ճ. Խլղոեան, Հալէպի Մանչերու Բարձրագոյն Վարժարանի ուսուցիչ, ամառուան երեք ամսուան համար միայն կուգայ, բայց կը յօժարի մինչեւ 1925–ի Օգոստոսի վերջը հոս մընալ մերժելով Բարձրագոյն Վարժարանի ուսուցչական մնայուն պաշտօնը: Այս տարիներուն եկեղեցին կը վերակազմուի, անոր նոր չէնքին պակաս մնացած մասերը կը լրացուին, հոգեւոր գործը կանոնաւոր կերպով կը վերահաստատուի, կիրակի օրեր չափահասներու դաս եւ ընդհանուրին համար պաշտամունք ու քարոզ եւ փոքրիկներուն համար կիրակնօրեայ դպրոց եւ լուր օրերուն չարաթական երկու ազօթաժողով կը կատարուի:
1923 – 1924–ին քարոզիչին անօրէնութեան տակ բոլոր դիւղը կ'ունենայ միացեալ վարժարան մը: Ցաջորդ տարին դպրոցները կը զատուին: Քարոզիչը հոգեւոր նոյն գործը վարելով հանդերձ Քէսապի նախակրթարանին տնօրէնութիւնը կը ստանձնէ՝ իրեն աւագ գործակից ունենալով Ճոզէֆ Ինճէճիքեանն ու Օրիորդ Ռեբեկա Քիլիչեանը:

2. – Նշան Գազազեան 1925 – 1926, Գալատուրանցի հոգեւոր եղբայր մը:

3. – Պատ. Պօղոս Թիւթիւնճեան, 1926 – 1932:

4. – Բիւզանդ Գալֆայեան, 1932 – 1935:

5. – Յարութիւն Պալեոզեան, 1935 – 1937:

6. – Ծովհաննէս Համճեան, 1937 – 1938: 1938 – 1939–ին նոյն պաշտօնով կը գործէ Պաղճաղըզ:
Բեմը թափուր մնացած է 1938 – 1939–ին:

7. – Սամուէլ Թոզամճեան 1939 – 1941: Բեմը թափուր մնացած է 1941 – 1942:

8. – Աւագ Աւագեան, 1942 – 1945, որ եղած է Գալատուրանի քարոզիչ եւ մինչեւ այն ատեն Քէսապի միջնակարգ վարժարանին տնօրէնը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Կեսարիոյ եւ չրջանի Հայրենակցական Միութեան ժողովը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 13–ին, Շաբաթ օր ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը, եւ արուեցան կարեւոր որոշումներ:

Առաջինը՝ 1987 Սեպտեմբերին պիտի պատրաստուի կարաւանախումբ մը խորհրդային – Հայաստան եւ Նոր – Կեսարիա այցելելու համար:

Երկրորդ՝ ալպոմ մը լոյս պիտի տեսնէ 1987 Թուականին վերջին քանի տարուան աշխատանքները ցոյց տուող եւ պատկերազարդուած բազմաթիւ նկարագրականներով:

Երրորդ՝ 1987, Յունուար 18, մոմավառութեան հանդիսութիւնը պիտի կատարուի Մելքոնեան կրթական հաստատութեան վաթսունամեակի ոգեկոչումով: Տարեկան ճաշին (Ապրիլ) պիտի տօնուի Զաթ–ի հերոսամարտին 70–րդ տարեդարձը:

Չորրորդ՝ Միութիւնը երիտասարդներով զօրացնելու եւ Լիոն, – Մարսէյլ նոր մասնաճիւղեր կազմակերպելու համար հայրենակիցներ՝ Կ. Սարաֆեան եւ Եդ. Ձիրձրեան տրամադիր դտնուեցան այս դործը յաջողցնելու:

Ապա՝ յարգանքով յիշուեցան հայրենակիցներ. – Ցովսէփ Սվաճեանի մահը, ինչպէս նաեւ Տիկին Ց. Թաճեանի, յեսոյ ցաւով նշուեցան Սոնա Թօփալեանի, Վ. Պետանեանի, Արա Պարթեւեանի կորուստները որոնք՝ պատահած են արձակուրդի ամիսներուն:

Հիանալի եւ օգտակար նաեւ հայրենակցութիւնը որոշումներուն քովը տխուր եւ բնական մահերը, որոնց միմիայն ցաւակցութիւններ կրնանք յայտնել սգակիր ընտանիքներուն:

ՄԱԺԱԿԵՑԻ

ՄԱՐՍԷյԼ. –

Այրի Տիկին Մլէէ Թիւթիւնճեան
եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Տիւիւխօ
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Փիէթրի եւ զաւակը,
Պետիկեան եւ Տօլպաչեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 18–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, ժամը 8·30–ին Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վալանթինի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ասչի Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը կը ներկայացնէ հայախօս ֆիլմ մը՝ «Աբիւնապարտը»՝ Սեպտեմբեր 28-ին, Կիրակի, ժամը 15-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

×

Կապոյտ Ասչի Սեւրան - Լիվրի Կառկանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ :

×

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26, ՄԵԱԿՈՑԹԻ ՕՐ–ը: Հանդիսութիւն՝ ի նպաստ Իսիի Եկեղեցւոյ Միջոցեայ Վարժարանի:

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովսէփեան
եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Զեփիւռ Իշխանեան
եւ զաւակները,
Օր. Մաթիլտ Իշխանեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհ. Իշխանեան
եւ զաւակները,
Պ. Մինաս Իշխանեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պէյազեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 17–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 22, ժամը 10·30–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

Նուպար Փիզիրեանի *մահուան առթիւ, Տիկին Շաքէ Ժամկոչեան 400 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանին (ատենալ «Ցառաջ»էն) եւ 100 Ֆրանք «Ցառաջ»ին:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Արձանագրութեանց եւ տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարան:

Ecole St. Mesrop
4, rue Komitas — 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 18 - 13
43 - 78 - 92 - 91

×

ՄԱՐՍԷյԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի վարչութեան հովանաւորած հայերէն լեզուի միօրեայ դասաւանդութիւնները պիտի տեղի ունենան Սեպտեմբեր 10, Շաբաթ օր:

22, rue St. Victoire
Ecole St. Joseph
13006 Marseille

Արձանագրութիւնները կը չարունակուին, Շաբաթ եւ Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14 – 17, վերեւ յիշուած պարոցին մէջ:

Իսկ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան, Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը:

33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille

Կէսօրէ վերջ, ժամը 14 – 17 հեռաձայնի թիւ 91 – 37 – 75 – 97 Շաբաթ օրերը հեռու բնակողներուն համար ինքնաշարժի սպասարկութիւն:

Կը դասաւանդուին, մայրենի լեզու, Հայոց Պատմութիւն, Կրօնք, Աչխարհագրութիւն, Երգ եւ Ձեռարուեստ:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան առանձին դասարաններու մէջ:

Շաբաթ օրերը մեծ սկանակներու համար մանաւանդ ՊԱՖԱԼՕՐԼՈՑԻ պատրաստուող հայ ուսանողներու, կէսօրէ վերջ ժամը 14 – 16 :

le CLUB
FRANCO - ARMÉNIEN
d'ANTONY
կը ներկայացնէ
ՆԱՅԻՐԻ
ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ
Սեպտեմբեր 26, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 20·30–ին՝
Salle Firmin Gemier, Antony
Place du Marché
կը նախագահէ՝
Երեսփոխան – Քաղաքապետ՝
ՓԱՓՐԻՔ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ
Տոմսերը ապահովելու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն, Անթոնի –
Պ. Ա. Մովսէսեան 46–68–31–13
Տիկին Ա. Մոմճեան 46–66–09–75
Տիկին Լ. Աւետիսեան 46–66–45–90
Տիկին Ա. Սամուրգաչեան 46–68–24–62
Այս տարուան վերամուտի հայկական առաջին ձեռնարկն ըլլալով, կը խնդրուի տեղերը կանխաւ ապահովել:

- ՃԱՇ - ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Ասչի Լիոնի մասնաճիւղս իր հիմնադրութեան 58–րդ տարեդարձին առիթով կազմակերպած է ճաշ մը, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի օր, ժամը 12–ին, տեղւոյն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Ջերմ մթնոլորտ: Ճոխ ճաշացուցակ: (Արեւելեան համեղ միջուկով քէօֆթէ): Փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր տեղերը մինչեւ Սեպտեմբեր 20, Շաբաթ երեկոյ, հեռաձայնելով՝ 78 – 49 – 06 – 06 եւ կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն, ամէն օր ժամը 19–էն վերջ:

Ճաշագին՝ 100 Ֆրանք:

L'U.C.F.A.F., LA J.A.F.,
THE ENTERTAINMENT CORPORATION (Londres) présentent
avec le concours de la FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Département Musique)
et des Spectacles LUMBROSO

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE
(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)

— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 Concerts exceptionnels
A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
FORUM LES HALLES — Métro et R.E.R.

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45

TCHEKIDJIAN	NOVIKOV	FAURE	HOVANESSIAN
YEKMALIAN	MASCAGNI	VIVALDI	KARA MURZA
KOMITAS	VERDI	VERDI	YEKMALIAN
GANANTCHIAN	GOUNOD	ROSSINI	KOMITAS
TCHOUKHADJIAN	ROSSINI	HAENDEL	TCHEKIDJIAN
		TIGRANIAN	HAROUTOUNIAN

PETIT ORGUE DE SAINT - EUSTACHE
2 *PROGRAMMES TOTALEMENT DIFFERENTS*

BILLETS EN VENTE

PARIS
○ 3 FNAC
○ Centre Culturel Artistique Arménien : 6, Cité Wauxhall, 75010 (de 16h à 20h)
○ Librairie PALOUYAN : rue de Trévise, 75009
○ Librairie SAMUELIAN : 51, rue Monsieur le Prince, 75006 (sauf samedi après-midi)
○ HAY DISC : 35, rue Lamartine, 75009
○ UGAB : 11, square Alboni, 75016

BANLIEUE
○ BOIS COLOMBES
DJIZMEDJIAN, 31, rue P. Déroulède
○ ALFORTVILLE
Restaurant SEVAN, 1, bld. Carnot
○ CLAMART
CAPIGUIAN, 175, ave. Jean-Jaurès
○ ISSY- LES - MOULINEAUX
Restaurant CAUCASE, 99 bis, ave. de Verdun
et autres points de vente habituels.

PRIX DES PLACES : 50 - 80 - 120 F.
Les places ne sont pas numérotées.
Dès le début du Concert les places ne seront accessibles qu'entre les interprétations
PARKING
FORUM DES HALLES
Entrée rue du Louvre

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN
sous la présidence
de Monsieur ROBERT VIGOUROUX, Maire de Marseille.
CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)
ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR
Direction
OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.
Chœur et Orchestre
Au programme :
GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

Dimanche 28 Septembre à 15 h.
A CAPELLA
Au programme :
KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN -
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
A partir du samedi 20 septembre à l'OPERA de MARSEILLE
Tél. 31 - 55 - 21 - 22

PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
23
MARDI
23 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

ՁԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.318 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.318

Ա.ԱԲԵԿԶՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄԻԹԵՐԱՆ - ՇԻՐԱՔ ՁԵՌՔ - ՁԵՌՔԻ

ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Միթերան եւ Շիրաք ձեռք ձեռքի եւ սիրտ սրտի կը զարձեն այս օրերս եւ ի-րենց ժողովրդականութիւնն ալ, ցարդ, այնքան բարձր չէր եղած: Նախապահը, վերադարձին իսկ տեսնուելուն Շիրաքի, Փաքուայի եւ Փանտրոյի հետ: Յաջորդ օր ալ, ընդունելու Պաշտպանութեան նախարարը եւ Գաղտնի Սպասարկութեանց պետը: Նախապէս ալ, Շիրաք տեսնուած էր քաղաքական տարբեր հոսանքներու պարագլուխներու հետ: Հոս ալ, տարակարծութիւնները չկային, բացի ի փէնի Ազգային ճակատէն, որ կը քննադատէ կառավարութեան ձեռք առած միջոցները: Արդէն չենթարկուիր ալ Շիրաքի արդելքին եւ միտքը զրած էր, երկուշաբթի առաւօտ, չհրաժարիլ նոյն օրը կազմակերպած իր ցոյցէն եւ զոր կառավարութիւնը արդիլեց:

Այս ընդհանուր համախոհ եւ համակամ չինոլորտին մէջ, ապառնալիքները չեն պակսիր եւ երկուշաբթի առաւօտ, ոչ ոք կը խորհէր թէ չորս օրուան հանդարտութիւնը կը նշանակէ թէ ամէն ինչ վերջ գտած է: Արդարեւ, «Արաբ բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն» նոր սպառնալիքներ ըրած է, յայտնելով նաեւ թէ աւելի' զօրաւոր պիտի զարնէ: «Վերջ չենք դրած մեր գործողութեանց եւ միտք չունինք վերջ դնելու: Կը պահանջենք Ֆրանսա արդելափակուած զինուորներու ազատ արձակումը: Հակառակ պարագային կրակը պիտի մեծնայ, արծուի, չարունակուի եւ տեղափոխուի: Նոյն դեկոյցով, կոմիտէն Իտալիոյ ալ ազգարարութիւն կ'ընէ, յայտնելով թէ երկրին փողոցները առումբերով պիտի լեցուին: Բանտէն, Ժոզէֆին Սարդիս, ինքն ալ անդամ լիբանանեան գինեալ ուժերու եւ Ժորժ Իպրահիմ Ապտալլայի բանտարկութեան, որ 16 տարի արդելափակման դատապարտուած է իտալական իշխանութեանց կողմէ, «անմեղ եմ» կը պոռայ եւ միաժամանակ կը սպառնայ Իտալիոյնեն: Միւս կողմէ, մէթը Վերժէս, որ կրցած է տեսնուիլ Ապտալլայի հետ, երեք հեռագիր զրկած է. մէկը՝ ձեմայէլի, մէկը՝ Միթերանի, մէկն ալ՝ Շուլցի:

× Քուպէյթի մէջ, «Մաքէն»ի թղթակցի քանի մը ժամ անցուցած է Ապտալլա յանախիքին մօտ: Ասոնց անդամները յաստուանած են թէ՝ «կը վախնան, որ Ֆրանսական կառավարութեան ծախուած վարձականներ զերեզնք մաքրեն»: Ռոպէր, Ժօրիս եւ Էմիլ, որոնք «կը փնտռուին» Ֆրանսայի մէջ, տեղւոյն բնակչութեան ջանդակութիւնը կը վայելեն: Ամէն յարդ կը պնդէ որ ասոնցմէ ոչ մէկը պիտի բացակայած է Յուլիսէն ի վեր:

× Նախագահ Միթերան այցելութիւն կատուած է Նէգէր Հիւանդանոցը ոճրագործին վիրաւորներուն, որոնց մէջ կան ոստիկաններ: Կայ նաեւ լիբանանցի երիտասարդուհի մը, որ Պէյրութի ռումբերէն ձախած էր...:

× Ընդհանրապէս, Փարիզի ժողովուրդը հանդարտ է, գոնէ իր մեծամասնութեան մէջ եւ չէ փոխած իր սովորութիւնները: Մեծ վաճառատուներն ու հանրային վայրերը (սինեմա, թատրոն, ռեսթորան) կը տուժեն անշուշտ, բայց խուզարկութիւնները սիրով կ'ընդունուին:

× Շաբթու վերջ, Օրլիի օդակայանէն 193 հոգի եւս զրկուած են: Գալով այն Լիբանանցիներուն որ ապաստանած են Ֆրանսական դեսպանատուներու մէջ, անոնց մասին ալ բանակցութիւններ կը տարուին:

(Շար·ը Գ· էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԵԹԷ ՀԱՅ ՉԷ «ՀԱՅ ԵՄ» Կ'ԸՍԷ՞ ԿԱՄ *երբ Հայը իր զաւակը չի կրնար հայկ. դպրոց ղրկել*

Նոր չեն, անշուշտ, թրքական այս խեղկատակութիւնները: Մինչ մէկ կողմէ, հոս – հոն, մանաւանդ եւրոպական բեմերէն, կը պարծենան թէ ժողովրդավարութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ եւ թէ փոքրամասնութիւնները ամէն ազատութիւն կը վայելեն, տեղւոյն վրայ «վարչական ձեւակերպութեանց» պիտակին տակ, իշխանութիւնները *ԲԱՑԷ Ի ԲԱՑ ԱՐԳԵԼՔ* կը հանդիսանան որ Հայը իր զաւակը հայկական դպրոց ղրկէ: Ահա թէ ինչ կը գրէ տեղական մեր պաշտօնակիցը, Սեպտեմբեր 16–ի իր թիւով· –

× ՏԵՍԱՆՔ ԼՍԵՑԻՆՔ

ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵԼՈՒ ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օրերէ ի վեր ակնատեսներէ, դպրոցական շրջանակներէ, բայց մանաւանդ ծնողներէ գանգատներ կը հասնին խմբագրութեանս, հայկական վարժարաններ արձանագրուիլ ուզող աշակերտներու կապակցութեամբ կրթական Տնօրէնութեան կողմէ կազմուած քննիչ յանձնախումբերու մասին: Քննիչ յանձնախումբերը պիտի քննեն թէ դիմում կատարող աշակերտը «Հա՞յ» է իսկապէս, այնպէս ինչպէս կը պնդէ, եւ եթէ ստուգեն թէ Հայ է, անկէ վերջ արտօնագիր պիտի տան որպէսզի ան արձանագրուի մանկապարտէզ, կամ առաջին դասարան, կամ վեցերորդ դասարան:

Ծնողներ առաւօտ կանուխ գործ – բան կը թողուն, դիմում կատարելով թիւ կ'առնեն, պոչ կը բռնեն: Բայց երբեմն մինչեւ իրիկուն սպասելով հանդերձ կարգը իրենց չի հասնիր, «վաղը եկուր» կ'ըսուի: Եւ կամ անպայման պակաս բան մը կը գտնուի իրենց թուղթերուն մէջ: Այս բոլորը ինչո՞ւ: Փաստելու համար թէ Հայ են: Ուրիշ ո՞վ «Հայ եմ» պիտի ըսէր արդեօք եթէ ոչ Հայը: Թո՞ւրք մը, Ցո՞ն մը, Հրեա՞յ մըն է որ «ես Հայ եմ, հայկական վարժարան երթալ կ'ուզեմ» պիտի ըսէ: Երբ Հայերուն մեծամասնութիւնն անդամ կը ջանայ «պահել» իր հայութիւնը, ուրիշ ո՞վ բարձրաղաղակ ես Հայ եմ եւ զաւակս հայկական վարժարան արձանագրել կ'ուզեմ պիտի ըսէ, եթէ ոչ հարազատ Հայը:

Այսպիսի իրաւ Հայեր օրերէ ի վեր կը պայքարին ամէն տեսակ «արուեստական ու բնական» դժուարութեանց դէմ, որոնք ստեղծուած են Հայկական վարժարաններու արձանագրութեան պարագային: Կարծես թէ քննիչներուն բուն նպատակն է ձանձրացնել ծնողները եւ դանոնք հրաժարեցնել իրենց զաւակները հայկական վարժարան մը ղրկելէ: Օրինակի համար բաւական դժուարութիւն յարուցուած էր 1981 Մայիսէն մինչեւ Դեկտեմբեր ծնած աշակերտներու մասին, որոնք կ'ընդունուէին ոչ մանկապարտէզ, ոչ ալ նախակրթարան: Մէկուն համար մեծ, միւսին համար պզտիկ կը նկատուէին անոնք եւ «տարի մը տունը թող պսպսեն» կ'ըսուէր իրենց մասին: Այս դժուարութիւնը հազիւ հարթուեցաւ, զանազան միջամտութիւններով: Բայց ուրիշ դժուարութիւններ կը չարունակուին:

Մեր կրթական վարիչները հաւաքաբար պէտք է բողոքեն այս կացութեան դիմաց եւ կացութենէն տեղեակ պահեն աւելի վերին շրջանակները:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

RETROUVAILLES ENTRE LA COMMUNAUTÉ EUROPÉENNE ET LA TURQUIE

Anne-Marie MOURADIAN

BRUXELLES.—

Le coup d'envoi vient d'être donné à la normalisation des relations entre la CEE et la Turquie. Des relations qui existent depuis 23 ans déjà, puisque la Turquie est le plus ancien pays tiers à avoir obtenu, en 1963, le statut d'Etat associé à la Communauté européenne. Des relations qui s'étaient vues grandement perturbées après le coup d'Etat militaire du Général Evren le 12 septembre 1980, entraînant notamment le gel de l'aide financière - 700 millions de dollars - octroyée par la CEE à Ankara.

Le retour au régime civil, en novembre 1983, n'a pas débloqué la situation, la condition posée par la Communauté européenne étant le retour de la Turquie à une véritable démocratie.

«Tant que des milliers de détenus politiques ne seront pas amnistiés et que les libertés publiques ne seront pas totalement restaurées, la CEE maintiendra la porte fermée à la Turquie» déclarait-on il n'y a pas bien longtemps encore dans les milieux diplomatiques européens.

Et puis, ces derniers mois on assiste à un brusque revirement et un retour en force d'Ankara dans l'arène européenne. Pour la première fois depuis 6 ans, le Conseil d'association qui réunit les ministres des affaires étrangères de la CEE et de la Turquie s'est retrouvé à Bruxelles, le 16 septembre dernier.

Certes, la situation en Turquie n'est plus comparable à celle de 1980 et des améliorations ont été effectivement apportées notamment au niveau de la formation des partis.

Mais les Douze n'ignorent pas, lorsque leur collège turc Vahit Halefoglou leur affirme solennellement qu'«il n'y a pas un seul prisonnier politique dans son pays et que la torture y est inconnue car interdite par la loi» qu'il fait montre d'une belle dose de cynisme. Les droits de l'Homme ne sont toujours pas respectés en Turquie, les Douze en sont parfaitement conscients et les manifestants grecs, chypriotes, kurdes et arméniens qui tapaient la semelle à la porte du Conseil des ministres de la CEE leur ont rappelé les procès de masse contre des opposants politiques, des syndicalistes et des Kurdes, le génocide arménien, les 2000 prisonniers chypriotes grecs disparus dans les geôles turques, la persistance d'un Etat fantoche au nord de Chypre et les menaces territoriales turques sur l'espace aérien et maritime de la Grèce. «Il y a encore des progrès à faire en Turquie» a reconnu le président du Conseil européen, le Britannique sir Geoffrey Howe, toujours oscillant entre deux eaux, «mais nous sommes persuadés qu'ils seront accomplis».

De même, si les Douze se disent «préoccupés» par la situation à Chypre, ils semblent quasiment s'en laver les mains, y compris la Grande Bretagne, pourtant l'une des garantes de l'indépendance et de l'intégrité de l'île. Tout cela estiment-ils concerne des problèmes bilatéraux entre Athènes et Ankara.

Bref, ces premières retrouvailles ministérielles depuis 6 ans entre Européens et Turcs auraient été des plus harmonieuses si la Grèce n'avait pas réussi à jouer les trouble-fêtes. Par la voix de son ministre des Affaires étrangères Théodore Pangalos, Athènes s'est opposée à toute déclaration commune donnant le feu vert à une normalisation des relations entre la CEE et Ankara. Or, on sait à quel point la CEE tient à donner une image d'unité et de cohérence. Le resultat, c'est que le Conseil d'association n'aura débouché sur aucune décision importante, mais le fait qu'il se soit tenu est en soi politiquement très significatif.

La question est de savoir combien de temps Athènes tiendra bon face aux pressions de ses onze partenaires vis-à-vis desquels elle se retrouve complètement isolée et marginalisée? Les arguments politiques avancés par la Grèce pour bloquer le rapprochement avec Ankara semblent de peu de poids comparés aux arguments d'intérêt économique qui guident d'autres pays de la CEE préoccupés par deux dossiers brûlants. Le premier concerne les quelques 1,5 million de travailleurs turcs vivant à l'intérieur de la CEE. A partir de 1er Décembre 1986, ils auront le droit de circuler librement dans l'espace européen. Une sérieuse menace pour l'Allemagne fédérale, qui accueille déjà la grosse majorité d'entre eux.

Pour éviter un nouvel afflux, Bonn cherche un arrangement à l'amiable avec Ankara, qui déclare comprendre la gravité de la situation sur le marché de l'emploi dansla CEE et est disposé, du moins en privé, à ne pas trop insister sur ce point à condition que des concessions lui soient faites dans d'autres domaines.

Deuxième dossieur délicat : le commerce. La Turquie est le premier fournisseur de textiles de la CEE, une véritable invasion tout à fait légale sur un marché européen déjà sursaturé et que les Douze cherchent à freiner en demandant à Ankara d'auto - limiter ses exportations textiles. Une opération qui demande du doigté car l'Europe est le premier partenaire commercial de la Turquie, l'Allemagne fédérale fournissant à elle seule 40% des ventes européennes à ce pays.

Dans pareil contexte et en y ajoutant des liens traditionnels qui lient l'Allemagne et la Turquie, comment s'étonner que les députés allemands de droite au Parlement européen aient été les principaux responsables du rejet de la proposition Van de Meulebrocke pour une reconnaissance du génocide arménien.

De même, Bonn et La Haye se sont montrées les plus hostiles à la proposition du président François Mitterand, aujourd'hui tombée dans les oubliettes, en faveur d'une initiative européenne pour la création d'une «commission internationale d'historiens y compris arméniens et turcs, chargée de faire la lumière sur le génocide arménien». «Quelle mouche a donc piqué la France? En quoi cela nous concerne-t-il? Les Arméniens ce n'est pas notre problème! Et puis combien y en a-t-il chez nous?» s'exaspérait-on du côté des délégations allemandes et hollandaises à Bruxelles. Car il est évident qu'exceptées la France et la Grèce, les pays de la CEE ne sont absolument pas sensibilisés à la question arménienne qui les gêne ou les ennuie, qu'ils préfèrent ignorer et que d'ailleurs ils ne comprennent généralement pas, la transformant souvent en une sorte de haine folklorique entre deux peuples.

Il faut savoir enfin que si la Grèce, pour éviter de se voir complètement marginalisée au sein de la CEE, se voyait acculée à lever son bloquage, la voie serait ouverte au redémarrage de l'aide financière européenne à la Turquie et à une demande officielle d'Ankara pour devenir le 13e membre, à part entière de la Communauté européenne.

ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԻ ԾԱՌԱՆԳՈՐԳԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թալինի շրջան, Վերին Սասնաշէն: Դուրսէն չատ սովորական աւաններէն մին Հայաստան աշխարհի: Այդպէս՝ դուրսէն, սակայն ներսէն՝ բոլորովին ուրիշ: Կարծէք Սասնոյ եւ Տարօնի մանրակերտը ըլլայ: Հարիւր տուն ունեցող փոքր գիւղին մէջ կ'ապրին այս երկու աշխարհներու 23 տարբեր գիւղերէ ներգաղթածներու չառաւիղները: Տուն կայ, որ երկիրը մարած ամբողջ գիւղ մը կը ներկայացնէ եւ ամէն մէկը կորսնցուցած ու վերապատած, վերածնած ու չէնցած խորհուրդը ունի իր մէջ: Մեծ խորհուրդ՝ գոյատեւման ու յարատեւման յուերժական խորհուրդը:

Եւ այս փոքր գիւղին մէջ կ'ապրին ու կը յարատեւեն մարած քաներեք գիւղերու արձագանդները, յիշողութիւնները, աւանդութիւնները, սովորութիւնները, կենցաղն ու խօսքը, երգն ու պարը, կարօտն ու սէրը, ցաւն ու հաւատքը: Մեծ պատասխանատուութիւն ու պարտակատնուիթիւն՝ ապրողներու սրտին ու հոգւոյն:

Գէորգ Յակոբեան, որ չատոնց արդէն աւարտած էր բանասիրական լսարանը, տասներկու տարի գիւղին մէջ նախագահելէ ետք, հայերէն լեզու եւ գրականութիւն կը դասաւանդէր գպրոցին մէջ, օր մըն ալ, երբ սովորականին պէս կ'ունկընդրէր ձայներիզէն այդ կարօտի երգերը, կրկին մտովին տեսած էր Մանուկ Բերդանքցիի վհշօրէն խազազ դէմքը ու լսած մարող ձայնը. «Մեր երգեր չմոռնաք...»: Ընտանիքը հաւաքած է չուրջը ու յայտնած մտածումը: Կը հիմնեն ընտանեկան երգչախումբ մը: Կարճ ժամանակուան մէջ անոր յարկին տակ սկսան հնչել այդ հին ու հինաւուրց երգերը: Կ'երգէին Կինը՝ Անթիկան, Կրնոջ քոյրերը՝ Եպրաքսեայ եւ Ամալիա Ոսկանեան: Անոնց հետ կ'երգէին նաեւ երախաները: Յայժմ՝ ինը հոգի: Ու 1977–ին ծնած այս փոքր խումբը անոնց վարպետով կոչուեցաւ «Ծովասար»:

Կ'երգէին անոնք, իսկ Գէորգ խստապահանջութեամբ կ'ուղղէր – կը չտկէր իրաքանչիւր հնչիւն: Ու այսպէս հնչիւն առ հնչիւն, տող առ տող կը վերածնէին հինաւուրց երգերը, կը գառնային արիւն ու կանչ ու էութեան մասնիկ մը:

Ցետոյ ոգեւորուեցան գիւղին մէջ եւ անոնք արդէն միայն իրենք իրենց համար չէին երգեր: Գէորգ Յակոբեանի ընտանեկան յարկը վերածուեցաւ փորձի սենեակի: Կուգային երախաներ՝ առաջին դասարանէն մինչեւ տասներորդ դասարանի աշակերտներ, ան կը փորձէր ու կը փորձէր ձայները: Իրեն կ'օգնէր կինր՝ նոյն գպրոցի Ֆրանսերէնի ուսուցչուհի Անթիկա Ոսկանեան: Կարճ ժամանակուան մէջ «Ծովասար»ի երախաներու թիւը հասաւ երեսունի ու անխախտ մնաց 1980–էն մինչեւ այսօր:

Ու այսպէս երկրորդ ծնունդ ապրած խումբը սկսաւ երգի յամառ վարժութիւնները: Ամէն օր որոշեալ ժամուն Գէորգ Յակոբեանի ընտանեկան յարկը կը վերածուէր փորձի վայրի ու համերգի սրահի: Ապա սկսան նաեւ ելոյթներ ու մասնակցութիւնը մըր – յումներուն: Այդպէս հասան մին – չեւ Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու մէջ – գպրոցական դեղարուեստական փառատօն եւ առաջին կարգի վկայական ու դափնեկիրի մեծալ նուաճեցին: Ապա, որպէս յաղթական հրաւիրեցան համամիութենական հեռատեսիլի՝ Օստանկինո համերգային մեծ դահլիճ, մասնակցելու «Կապոյտ հրացոլք» երիտասարդական երեկոյթին:

Խումբը բեմ ելաւ, իսկ փորձի սենեակին մէջ յուշիկ կը քալէր Գէորգ: Ան չատ յուզուած էր: Իսկ խումբը բեմին վրայ էր: Ցետոյ հնչեց երգը: «Գը քելէր»ին յաջորդեց «Ա՛խ, նինար»ը, ապա «Նինրմ, նինրմ»ը: Երբ երգերը լռեցին, պայթեցան ծափերը: Փորձի սենեակին մէջ ան գրկած էր երախաները ու լռած: Բոլորը լաւ կը հասկնային անոր լռութիւնը: Համերգէն հաք երախաներուն քով եկաւ այերանաւորդ Գէորգի Բերեդովօյ, որ չնորհաւորեց զանոնք ու համբուրեց, ապա ողջագուրուելով Գէորգի հետ, ըսաւ.

– Ի՞նչպէս կրցած էք պահպանել այս երգերը:

Ցետոյ արդէն մասնակցեցան Խորհրդային Միութեան կազմաւորման 60–ամեակին նուիրուած հանդիսութեանց, ատացան Խորհրդային Միութեան Գլխաւոր յուշահանդէսի եւ Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վկայականները: Ապա՝ մեծ յաղթանակի 40–ամեակին նուիրուած հանրապետական փառատօնի բեմ ելլելէ առաջ Գէորգ Յակոբեան երախաներուն ըսաւ.

– Երգելու առեն մեր գիւղի գոհերուն յուշարձանը ձեր աչքերուն առջեւ թող ըլլայ: Անոնց յիշատակին երգեցէք...

Գիւղին յուշարձանը...

Իսկ չէ՞ որ յուշարձանին վրայ կան գոհերուն անուն – մականուններն ու լուսանկարները: Լուսանկար մը չկայ: Հոն գրուած է. – «Չկրցաւ լուսանկարուիլ»: Ահա ողբերգականօրէն խօսուն այս մակդրութիւնն ալ դարձաւ Գէորգ Յակոբեանի գիրքին վերնագիրը: Զոհերու սուրբ յիշատակին նուիրուած գիրքը լոյս տեսած էր այդ օրերուն...

Բեմին վրայ կը հնչէր երգը.

Հաւ իջաւ էրկնիցուց,
Նըխշուն թելեր ուր կտուց,
Նըխշուն թել, նըխշուն թել,
Իմ նըխշուն թել, տամբուրա:

... Այսպէս է «Ծովասար»ի անցեալ հնգամեայ ուղին, որ զարդարուած է ոչ միայն մեր տոհմիկ երգի սիրահարներու ծափերով ու գովասանքներով, այլեւ վկայականներով ու մեեալներով, սիրով ու երախտագիտութեամբ:

Երախաներու դեղագիտական դաստիարակութեան ասպարէզին մէջ Գէորգ Յակոբեանի հարուստ փորձառութեան մասին գրուած է համամիութենական մանկավարժական մամուլին մէջ: Ան եւ իր կինը հանդէս եկած են իրենց գործին մասին յօդուածներով:

Այսօր իր երգացանկին վրայ 42 երգ ունի «Ծովասար»ը: Իւրաքանչիւր երգ ծնած է դժուարութեամբ, ծնած՝ երկիւղածութեամբ, ծնած՝ երկար վարժութիւններէ ու ծնած՝ ոգեւորութեամբ:

Երգը հոս բարձրացած է սրբութեան ասպիճանի, երգը խումբին համար նախնիներու յիշատակին հետ հաղորդակցելու սրբազան պահն է: Ահա թէ ինչու երախաները իրենք զիրենք հպարտ կը զգան բեմին վրայ: Անոնք գիտեն, թէ ինչ մասունքներ կը փրկեն մոռացումէ: Երգը անոնց համար դարձած է պահանջք, դարձած էութիւն:

Խումբը կը սկսի երգը այնպէս, ինչպէս յանկարծ մշուշը կը ցրուի եւ լեռնագագաթները կը լուսաւորուին արեւու չոգերէն:

Եւ որքա՜ն անոյշ կ'երգեն, որքա՜ն կարօտով, որքա՜ն միահոյլ: Ցետոյ կը պոռթկայ պապերէն ու մամիկներէն ժառանգած կարօտը.

Սասնոյ աշխարհ՝ արեւն երդիկ,
Արծուի բուն ու քաջորդիք,
Ուր ջրեր պաղ, հովերն անոյշ,
Հանդեր ծաղիկ, սարեր մշուշ...

Ու այսպէս իւրաքանչիւր համերգի լրանալու կը յաջորդեն «Լաճ անուեր»ը, «Մամ խուրքան»ը, «Օրօրոցային»ը, «Մշոյ հարսները», «Գը քելէր»ը եւ այդպէս երգե՛ր, երգե՛ր: Մինչ այդ խումբին մեկնարանած 42 երգերէն միայն «Հայրս Հայրան»ին ծանօթ էր: Մնացեալը Գէորգ Յակոբեանի սիրոյ, նուիրումի, ջանքերուն չնորհիւ է, որ ժամանակին փրկուած է, զրի առնուած, ձայնագրուած ու պահպանուած է ու այժմ վերածնելով կը դառնայ ամէնուն, որպէս հայ հանապատ ժառանգ:

Քառասուներկու երգ. խումբին դեկավարը կը չարունակէ նորեր սորվեցնել իր բարեկամներուն: Կանգնած են անոնք երգելու պատրաստ եւ կ'ունկնդրեն Գէորգ Յակոբեանի խօսքը:

Ասպ կ'երգեն Ոսկանեան քոյրերը.

Արի էրթանք սարն ի Սասուն,
Ես էղնիմ ծուխ,
Դու էղնիս սուն,
Տօ, տրնաւեր:

Ցետոյ անոնց կը միանան պատանեկան ձիւ ու գրնգուն ձայները:

Համակ ուշադրութիւն դարձած կ'ունկընդրէ զանոնք Գէորգ Յակոբեան: Այսօր փորձ կայ համերգէն առաջ: Իսկ վաղը կը մտնէ դասարան ու կը չարունակէ հայ գրականութեան դասը: Աշակերտներուն կը սորվեցնէ սիրել մայրենին ու հայրենի գրականութիւնը: Իսկ այժմ երախաներուն կը սորվեցնէ այն, ինչ որ չեն սորվեցներ դասագիրքերը: Ան կարօտը կ'ուսուցանէ անոնց, երգ կ'ուսուցանէ, երգի զգացում ու երգի պաչտամունք, երգի սէր ու ճաշակ:

Մեր տոհմիկ, մեր հնամեայ, մեր ճաշակաւոր երգը կը սորվեցնէ անոնց, երգը փրկել ու ապրեցնել կը սորվեցնէ անոնց այդ զարմանալի, այդ երգապաչտ, հայրենի երգի նուիրեալ Գէորգ Յակոբեանը:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

ՊՈՐԻՍ ՍՊԱՍԿԻԻ ԱԿՆՈՑՈՎ ԳԱՍՊԱՐՈՎ - ԳԱՐԲՈՎ ԽԱՂԸ

ԽՄԲ. – Սպասկի, ճատրակի մեծ դէմքն է: 1966–ին կը խաղար համաշխարհային ախոյեանութեան իր առաջին մրցումը, զոր կը կորսնցնէր Պետրոսեանի դիմաց: 3 տարի ետք, վրէժը կ'առնէր, ճոյն Պետրոսեանի դիմաց, բայց կրկին կը պարտուէր, 1972–ին Ֆիշերէ: Այժմ Ֆրանսա կ'ապրի եւ «Մաթէն»ի (Սեպտեմբեր 16) կուտայ իր տպաւորութիւնները. –

×

– Ի՞նչ տպաւորութիւններ ունիք ճատրակի աշխարհի ախոյեանութենէն:

– *Գասպարով պէտք է չափի այս մրցումը. այս տպաւորութիւնը ունէի արդէն մրցումէն առաջ իսկ: Աչխարհի առաջին ախոյեանութեան, երկու տարի առաջ երբ հինգ ամսուան ընթացքին 48 հանդիպում ունեցան, Գարբով պէտք եւ պատ ուժը չունէր այդքան երկար մրցումի տակաւին: Նման հանդիպումէ մը հետք դրեթէ երեք տարի պէտք է, որպէսզի մարդ ինքզինքը գտնէ. երկրորդ ախոյենութիւնը կորսնցուց, որովհետեւ պէտք եղածին պէս կազդուրուած չէր, ու երբորդին ալ պատահելիքը նոյնն է: Գարբովի մօտ ուժն պակասը իր մրցումը ճախորդութեան մը կը վերածէ:*

– Թէեւ այս ախոյենութենէն առաջ Գարբով երկու մրցաշարք շահած էր համաշխարհային ընտրանիին դէմ, բացի Գասպարովէ:

– *Ամէն բան ըրաւ ցոյց տալու համար թէ կարող է, սակայն մրցումի մը համար բաւարար չէ այս. Գարբով հարկաւոր ուժը չունի, աւելին, կը տառապի երկու բարդոյթէ. – ա) կը վախնայ Գասպարովէ, բ) գիտէ թէ աւելի տկար է սկիզբներու մէջ ու այս կէտը չատ կարեւոր է իրեն համար: Իր վստահութիւնը կորսնցուց:*

– Ինչո՞ւ համար, աշխարհի առաջին ախոյեանութեան, երբ Գարբով նախ 4 – 0, ապա 5 – 0 յաղթական դիրքի վրայ էր, աւելին չըրաւ վճռական յաղթանակը տանելու համար:

– *Այդ մրցումը առեղծուած մըն է. ինծի համար անլուծելի կը մնայ այն կէտը, թէ ինչո՛ւ Գարբով չչահեցաւ: Ան կը տառապի իր նկարագրին որոշ պնդերուն պատճառով: 5 – 0 յաղթական դիրքի վրայ չուզեց վտանգի ենթարկուիլ: Երբ դէպ թէ յաղնած է, վախի մատնուեցաւ, մարգկային է այս: Քայլութեան պակասը ցոյց տուաւ ու վճարեց այս սխալութիւնը: Մեծ ախոյեան մըն է, որ տասը տարուան ընթացքին հոյակապ արդիւնքներ ձեռք ձգած է. սակայն Գասպարովի դէմ այս մրցումին ընթացքին իբրեւ անձ չատ սկար յայտնուեցաւ: Դժուար էր նախատեսել, թէ հաւասար խազերով, այսքան մեծ ախոյեան մը դժուարութեան պիտի մատնէ: Մրցումը Գասպարով չհեցաւ. Քամփոմանէս աւելի Գասպարովի օգնեց, քան Գարբովի:*

– Ո՞վ կը շահէր, եթէ խաղը շարունակուէր:

– *Գարբով պիտի չահէր, ուրիշ կերպ կարելի չէր:*

– Ջէ՞ր կրնար 6 – 5 արդիւնքով կորսնցնել:

– *Ջէր կրնար. օրէնք մը կայ. երբ 5 – 0 արդիւնք ապահովուած է, ախոյեանը ախոյեան մը չի կրնար 6 – 5–ով կորսնցնել. ճատրակի պատմութեան մէջ նման պարագայ տեսնուած չէ. ախոյեանը միշտ չահած է. ատոր գոնը եղայ ես ալ Պետրոսեանի դէմ, 1966–ին, չէի կրնար դերազանցել զինքը, հոգեբանական բան մըն է այս:*

– Ինչո՞ւ աշխարհի ախոյենութեան ընթացքին երկու խաղացողներ միշտ սովորականէն աւելի գէշ կը խաղան:

– *Հանրութիւնը միշտ դժգոհ է: Կը յիշեմ Բոտվինիկ – Սմիսլով մրցումը, չատ կը քննադատէի խաղի որակը. յետոյ, երբ ես ախոյենական մրցումներ ունեցայ, ես էլ քննադատուողը: Մրցումի մը ընթացքին ձեր հակառակորդը կը չարիկ թէ ինչ ընել կ'ուզէք: Երկու խաղացողներ փոխադարձաբար կը խորտակեն իրարու դազափարները. կ'ուզեն նախ ինացնել զանոնք, յետոյ ստեղծել:*

– Որո՞նք են այն խաղացողները որոնք կրնան արգելք հանդիսանալ մրցումներու յաւիտեան Գարբով – Գասպարով գոյգին կողմէ խաղացուելուն:

– *Առ այժմ ոչ ոք կը տեսնեմ: Արեւմուտքի մէջ մարդ չկայ: Թիմման՝ չեմ կարծեր, ոչ ալ Լեւոբոյէվիկ: Թերեւս ապագային Նիքէլ Շորթ. լաւ խաղացող է վերջին տարիներուն. Թերեւս լաւագոյն տաղանդն է:*

– Իսկ Խորհրդային Միութեա՞ն մէջ:

– *Զեմ գիտեր իրենց անուանները, սակայն չատեր կան, առնկէ պէս կը բուանին:*

– 1972–էն ի վեր տեսա՞ք Ֆիշերը:

– *Ոչ:*

– Եթէ Ֆիշերը ըլլար, չահելու հաւանականութիւն կ'ունենա՞ր Գարբովի կամ Գասպարովի դէմ:

– *44 տարեկանին դժուար է նման բանի. իր ասպարէզի գագաթնակէտին, կը կարծեմ թէ երկուքէն ալ աւելի զօրաւոր էր:*

– Բոլորովին դադրա՞ծ է խաղալէ:

– *Ըսուածին համաձայն, ան կը հետեւի այժմէականութեան, համակարգիչներու դէմ կը խաղայ:*

– Բայց ինք շատ զօրաւոր չէ՞ անոնց նկատմամբ:

– *Անշուշտ. զոհ պէտք է ըլլայ չահելու:*

– Դուք լաւ կը ճանչնաք միջազգային դաշնակցութեան նախագահութեան նաճուները. մէկ կողմէ կայ ներկայ նախագահը՝ Քամփոմանէս, միւս կողմէ կան Քէննէ եւ Լիւսեթա. որո՞ւ կուսակիցն էք ձեր խուէն:

– *Դժբախտաբար կը ճանչնամ զիրենք.*

խոկ զալով ընտրութիւններու, յոռետես եմ. կը վախնամ որ Քամփոմանէս ըլլայ լաւագոյն նախագահը. ամենք կ'ըսեն թէ աւելի դէշը չի կրնար ըլլալ, սակայն միջոցային Միութեան մէջ ունեցած վարժութենէս ետք, դիտեմ, թէ յաջորդ նախագահը նախորդէն միշտ աւելի դէշ է:

– Միջազգային մեծ վարպետներ, ի միջի այլոց Դորշնոյ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ազգային խումբեր (Հոլանտա, Շուէտ) պիտի չմասնակցին Տուպայի էշիայութեան Ոդիմպիականներուն, որովհետեւ իսրայէլացի խաղացողներու վիզա չտրուեցաւ. ի՞նչ կը մտածէք դուք:

– Ճատրակը պէտք է համախմբէ մարդիկը, իսկ քաղաքականութիւնը հակառակը կ'ընէ: Պիտի երթամ Տուպայի, պիտի խաղամ Ֆրանսայի համար: Գոհ եմ որ խումբս կ'երթայ հոն:

– Երկու – երեք տարիէ ի վեր այնպէս կը թուէր, թէ ձգած էիք ճատրակը. տարիէ մը ի վեր նոր Սպասկի մը տեսնելու ապառութիւնը ունինք. պայքարող, ճակատող. ի՞նչպէս կը բացատրէք այս վերպարանափոխութիւնը:

– Չեմ գիտեր: 1983–ին յաղթեցի Գարբովի. Մոնթրէալի թեկնածուներու մրցաշարքին ընթացքին լինդի թուեցայ, թէ ամէնէն բաւական ճատրակի ուժականութիւն ունիմ. հաճոյք զգացի ատկէ: Ճատ, չատ խաղացի, բայց գոհ չեմ խաղիս որակէն: Կ'ուզէի խաղալ ու բարելաւել ասոիճանս (*) այսօր 2620 կէտ ունիմ: Կ'ուզէի 2650 ձեռք ձգել: Անկարելի չէ, սակայն չատ աշխատանք կը պահանջէ. ներկայիս ինքզինքս զօրաւոր կը զգամ. աւելի վստահութիւն ունիմ ես իմ վրաս, քան երբեմն առաջ:

– Ի՞նչ կը մտածէք Գարբովի մասին:

– Ամէնէն զժուար հակառակորդս է: Միշտ զժուարութիւն ունեցած եմ իրեն հետ խաղալու:

– Հակառակ անոր որ 1974–ին թեկնածուներու մրցումին ընթացքին լաւ սկսած էիք իրեն դէմ...

– Այո, սակայն առաջին խաղէն ետք զոր չտեսայ, այնպէս թուեցաւ լինդի որ պիտի կորսնցնեմ մրցումը. այլեւս ուժ չունէի: Այդ մասէն ետք զգալ մը առնել կուզէի ու կը զղջամ որ չառի:

– Ինչպէս կը բացատրէք Գարբովի մեռ ձգած արդիւնքը ձեր դէմ:

– Հոգեբանական է, երբ կը խաղամ Գարբովի դէմ, ինքզինքս երբեք հանդարտ չեմ զգար. միշտ զիս զբղռոզ բան մը կայ, որ կը խանգարէ զիս: Ու այդ պատրաստային չեմ կրնար խաղալ:

– Ի՞նչ բան կը խանգարէ ձեզ. իր վարուելակերպը՞, ձեզի ներկայու կերպը՞:

– Իր մօտ բան մը կը խանգարէ զիս, խորհրդաւոր բան մը:

– Ի՞նչպէս կը պատրաստուիք:

– Հոկայական աշխատանք մը չեմ կատարեր, սակայն կը ջանամ առողջական լաւ պայմաններու մէջ ըլլալ մրցաշարքին համար: Մոնթրէալի անհանդստութիւն մը ունեցայ, թերեւս ատոր համար է որ ասոիճան չունեցայ: Այդ մրցաշարքին ես պայքարեցայ յատկապէս ինքզինքիս դէմ:

– Որո՞նք են այն յատկութիւնները որոնք պէտք են աշխարհի ախոյեան դառնալու համար:

– Երեք յատկութիւններու բաղադրութիւն մը հարկաւոր է. – ա) առողջութիւն, բ) մեծ տաղանդ մը, գ) յատուկ նկարագիր մը. լաւ զարգացած սպաննդի բնազդ մը: Պէտք է նաեւ ինքնատամուի վարժութիւն ունենալ ու անոդոք ըլլալ:

– Հակառակ անոր որ, մարդ ձեզի ներկայով չի հաւատար, որ սպաննելու բընազդի մը տէր էք:

– Ճատրակի համար միշտ չատ տկար նկարագիր մը ունեցած եմ. միշտ չատ խաղաղ մէկը եղած եմ:

(*) Ճատրակ խաղացողներու աստիճանաւորումին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Գասպարով 2740 կէտով, իսկ Սպասկի 5–րդ տեղը՝ 2620 կէտով: Լաւագոյն արդիւնքը ունեցած է Ֆիշըր, 2780 կէտով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՄԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ՀԱՐՑ ՄԱՀԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ. – Սեպտեմբեր 1. –

Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիայի կազմակերպած ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ *տեղի ունեցան Վենետիկ, Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ, Յուլիս 20–էն Օգոստոս 20:*

Աշակերտներու թիւն էր 67 հոգի, 15 դաստգան երկիրներէ. (Միացեալ – Նահանգներ, Գանատա, Իտալիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Աւստրիա, Պելժիա, Յունաստան, Հունգարիա, Եգիպտոս, Յորդանան, Իսրայէլ, Լիբանան, Պարսկաստան):

Աշակերտները կազմուած էին վեստա – բաններէ, բժիշկներէ, արուեստագէտներէ, (բեմադիր, երաժիշտ, նկարիչ), համալսարանականներէ եւ լիկէոնականներէ:

Դասընթացքները ունեցան երեք մակարդակ. – Բարձրագոյն 32 հոգի, Միջին 16, սկսնակ՝ 19, (երկու խումբի բաժնուած):

Դասատուներն էին. – Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր – Ներսէսեան (Գրաբար), Հ. Յարութիւն Պզտիկեան (Նախնեաց Մատենագրութիւն, Հայոց Պատմութիւն եւ Արուեստ), Հ. Ռափայէլ Անտոնեան (Արդի գրականութիւն), Հ. Սարգիս Պոհճալեան (Հայերէն), Պ. Մանուէլ Քէօսէեան (Խորհրդահայ գրականութիւն), Տոքթ. Վարուժան Պօյաճեան (քերականական դիտելիքներ), Պ. Մինաս Լուռեան (Հայերէն), Օր. Անահիտ Աբրահամեան (Հայերէն):

Առաւօտեան 4 պահ դասերէն դուրս, տեղի ունեցան 15 բանախօսութիւններ.

– *Ս. Ղազարի ձեռագրական դանձերը (Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր – Ներսէսեան):*
– *Հայկական Բիւզանդիոնը (Հ. Յարութիւն Պզտիկեան):*
– *Մխիթարի հրատարակչական գործունէութիւնը (Հ. Սահակ Ձեմճէմեան):*
– *Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն (Հ. Ռափայէլ Անտոնեան):*
– *Հայերէնը հնդեւրոպական լեզու է (Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի – Փարիզէն):*
– *Հայոց այբուբենը (Փրոֆէսէօր՝ Ֆ. Ֆէյտի):*
– *Ազթամարի նկարաշարքը եւ անոնց խմաստը: (Փրոֆ. Ճ. Թրասսօն – Իտալիա):*
– *Հայ ժողովրդական ստեղծագործութիւնը – ԳՈՐԳԸ – : (Յակոբ Ճէլալեան – Ամէնք):*
– *Հայ ժողովրդական ստեղծագործութիւնը – ԱՐԾԱՒ եւ ՊՂԻՆՁ – : (Յ. Ճէլալեան):*
– *Սիփիւռքի դպրատեսման աղբակները (Կարօ Յովսէփեան – Մարսէյլ):*
– *Հայ Մշակոյթի Հին Կեդրոնները Տոքթ. Վարուժան Պօյաճեան – : (Գանատա):*
– *«Անդաստանի Սերունդը» (Տոքթ. Վարուժան Պօյաճեան):*
– *Կոստան Զարեան*
– *Գուրգէն Մահարի (Փրոֆ. Մանուէլ Քէօսէեան – : Գանատա):*
– *Ժ.Թ. դարու հայ երաժշտութիւնը (Ալեքսանդր Սիրանոսեան – Ռոման):*

Դասերէն և բանախօսութիւններէն զատ, հայագիտականի աշակերտները առիթ ունեցան սորվելու Կոմիտասեան եւ Եկմալեան քառաձայն մի քանի երգեր՝ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի ճարտար ղեկավարութեամբ:

Անոնք ճանչցան ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՆԵՏԻԿԸ, *քաղաքին բազմաթիւ եւ ճոխ թանգարանները, Վենետիկի Երկամեայ Նկարչական Միջազգային Ցուցահանդէսը, Ս. Ղազար Մխիթարեան Մայրավանքը, ուր առիթ այցելութեամբ կրցան օգտուիլ անոր ճոխ գրադարանէն եւ գրախանութէն եւ Օգոստոս 17–ին մասնակցիլ վերոխոսման ճայնաւոր Ս. Պատարագին եւ Խաղողօրհնէքի հոգեպարար արարողութիւններուն:*

Անոնք ունեցան նաեւ անակնկալ եւ բայսոիկ այցելութիւնը Ցովհաննէս – Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան Հոգեւոր Տիրոջ, որ հիւրասիրեց Ս. Ղազար կը դառնուէր:

Հայագիտականի վարչութիւնը կազմակերպած էր նաեւ պատյաններ դէպի ՌԱՎԷՆՆԱ – ՌԻՄԻՆԻ, ՖԼՈՐԱՆՍ *հայկական անցեալով ճոխ, եւ գեղարուեստով հարուստ քաղաքները, ինչպէս նաեւ* ՏՕԼՕՄԻԹԻ *հովասուն լեռները:*

Տեղի ունեցան ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՆԵՐ *դաշնակի, կիթառի, երգ ու պարի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաեւ դաշնակցութիւն մը դէպի* ԹՐԻՓՈՐԹԻ *վանապատական կալուածը, հայկական համեղ ճաշերով եւ խանդավառ մթնոլորտով:*

Օգոստոս 21–ին անոնք կարօտի արցունքներով բաժնուեցան իրարմէ դալիք տարին կրկին հանդիպելու առաջադրութեամբ:

Ս. ՂԱԶԱՐԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Մեծ Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Սուզիւ այս տաղարանն երեւան կը բերէ քերթող մը որ ուրիչ բան չէ, բայց եթէ խանդաղատանքով լեցուած ջերմ հոգի մը, ընդունակ մելամազձոտ զգայնութեանց, համակուած ճաթիւրիսդ ձըղռումներով եւ ապրելու խոր ըզձանքով մը արբեցած»:

Այս տարակարծութիւնները 1908–ի ընկերը մանաւանդ, գրական պայքարի մը երեւոյթը կը ստանան: «Մասիս» չարաթաթերթը ամէնէն աւելի իր յարձակումները կը կեդրոնացնէ Մեծարենցի վրայ: Այդ տեղ երեւցած քննադատութիւններուն մէջ ուշադրաւ է խմբագրական մը, ուղղուած «Մեծարենցեան ոհումբ»ին:

Այդ միջոցին է որ խմբագիր մը՝ Փայլակ (Թ. Սայապալեան) «պատիւը կ'ուենայ» գրելու «Նոր տաղեր»ու մասին, (Սուրհանդակ) իր սա համոզումով թէ «ամէն մարդ ալ կարող է հրատարակութեան մը վրայ իր անկախ կարծիքներն յայտնելու հրապարակաւ»:

Փայլակ գեղագիտական վերլուծումի կ'ենթարկէ քանի մը քերթուած, եւ «խոհարարիկ» սրամտութեամբ մը կը քննադատէ հատորը: Անոր պլխաւոր դիտողութիւններէն մէկն էր ոտանաւորներուն պլխադրով չսկսելու պարագան. բան մը՝ որուն խորը «մարմաջ եւ անորամաբանութիւն» կը նշմարէր: Իրեն կը պատասխանէ Մեծարենց ընդարձակ յօդուածով մը, ուր ընդհակառակն ոտանաւորին բոլոր տողերն ալ պլխադրով սկսելուն մէջ արամաբանական ոչ մէկ յենակէտ կը դանէ եւ կը պատճառաբանէ կրկին իր տեսակէտը, որ է «ըստ կէտադրութեան օրէնքին վերջակէտէն վերջ միայն դըլխադրել»: Այս առիթով ան կը դրէ. «Անշուշտ Նոր Տաղերուն մէջ կան չատ նկարագրական ոտանաւորներ՝ ուր իմաստասիրութիւն չկայ, այսինքն ընթերցողին թողուած է կրած տպաւորութենէն մեկնիլ դէպի որոշ իմաստասիրութիւն մը՝ որ դիւրաւ կը ծնի ամէն վառ տպաւորութենէ. բայց տխուր ու տպիտակ բան է մակերեսիկ նկատողութեամբ մը դիտուած՝ ելլել կարծեցեալ անանկութիւններ մտնեմիկելը:

... Հոս հարցում մը կը ծագի. ի՞նչ է այն դպրոց կազմողի պիտակը զոր նկնոհասակ ափիշէօրներ կ'ուզեն փակցնել ճակատիս՝ որ չատ բարձր կը մնայ իրենց հասակէն: Ի՞նչ են այն խոշոր բառերը (ռահվիրայ, ռահատրդ, առաջնորդ, առաքեալ) զորս անունիս կցելու սըրտռահչակ պատիւը կ'ընեն. չէ՛, ես լեզուական առաքելութեան փառատենչիկ ցանկացողներուն կը թողում այդ լպըրծուն սիւդոսները, ու կը դառնամ ըսել ու պնդել թէ ես երբէ՛ք զպրոցի մը հետեւելու կանխակալութիւնը կամ նոր մը հիմնելու ունայնախառնութիւնը չեմ ունեցեր: Ամէն մարդ որ իր անհատականութեան եւ արժանապատուութեան գիտակից է, ինքնին դպրոց մը կը կազմէ արդէն: Ցետոյ տեղն է ըսել նաեւ թէ ես երբեք խորհրդանշական սորուկ մը չեմ: Փոխարերութեանց ու նմանութեանց ուժգնութիւններ ու նորութիւններ՝ զորս կը սիրեմ գործածել՝ կարծել տուին թէ սէնպոլիսթ մ'եմ, բայց ատոնցմով կը յիշեցնէի միայն Սէնպոլիզմը՝ որուն բոլորանուէր ուխտադիր մը չըլլալէ զատ՝ հակընդդէմ բնութենապաշտ հակումներ ալ ունիմ անոր հանդէպ, այսինքն կը նախընտրեմ ճանճանչաւէտ կեանքը, բարեխառն ու եռուզեռ բնութիւնը՝ խորհրդանշական զուտ ցրտութիւններէն»:

Մեծարենց ունի նաեւ Յանգապատում (Սէնպոլիզմը) մը՝ Հրաչեայ Կեղծանոնով, ուր՝ «Հայ Դպրութեան սեմէն ներս, կը ներկայացնէ իր հակառակորդներուն ունեցած արժէքը: Անիկա անպատասխանի կը թողու Փայլակի այնքան ծիծաղելի ու ազգային ոճով կրկնած պատասխանները՝ Ռէալիզմը (յանգապատում) եւ կանխահաս Զատիկ:

×

Իր գործերէն դուրս կը մնան տասնեակ մը քերթուած ու քանի մը թարգմանութիւններ:

Մեծարենց 1907–ի սկիզբները իր Սիրոյ Թաղումը (Լըվ Փիջօք) թարգմանութենէն ետք կը խզէ յարաբերութիւնը «Մասիս»ի հետ: Ուրիչ երկու թարգմանութիւն՝ Հոլանտական Օրօր եւ Փոէբրիկ Կապոյտ Տղան (Լօժէն Ֆիլտ) յոյս կը տեսնեն «Մաղիկ»ի եւ քանի մը արձակներ՝ Տիկորիճ Երգը, Ջրիճ Ծառը ու Որթիճ Տերեւը «Սուրհանդակ»ի մէջ:

Իսկ «Արեւելեան Մամուլ» կը հրատարակէ եօթը քերթուած՝ «Ըլլայի՛, Ըլլայի՛ (Առաուն), Թղթիկը, Հոգեհանգիստ, (1907), Սիրերգ, Իրիկնավերջ, Սիրերգ, Խունկ եւ Արցունք (1908), որոնցմէ Թղթիկ–ը դուրս ձգուած էր դրաքննութեան կողմէ Նոր Տաղերու հաւաքածոյէն, իր մէկ քանի անհասկնալի! եւ «բոց» բառերուն համար:

1908–էն մինչեւ իր մահը պոլսահայ հանդէսներու եւ տարեգրքերու մէջ կ'երեւան Մեծարենցի՝ Տո՛ւր Ինծի Տէր..., Նարեկացիին Հետ, Միւռ եւ Բնութիւն, Ջեռբերը (արձակ), Մանուշակ եւ Մամուռ, Տեսիլ, Կոյրը, Կաղը, Համբը քերթուածները:

(Շար. 17)

(Շար· Ա· էջէն)

բանանցիներուն, որոնք կ'ուզեն Ֆրանսա դալ, պարտին անորոշ ժամանակով սպասել վիզա–ի, որովհետեւ դիմումները պէտք է քննուին Փարիզ:

× Լիբանանի մէջ ալ Ֆրանսացիներուն կացութիւնը լաւ չէ: Հինգ գինուոր եւս վիրաւորուեցան, առջի օր մինչ Իրանի մօտ իրաքեան չարժում մը կը սպառնայ Լիբանանի Ֆրանսացի պատանդներուն, այն առարկութեամբ, թէ Ֆրանսա տէր չէ իր յանձնառութեանց, քանի որ արտաքսուած երկու Իրաքցիները չեն վերադարձած, Ֆրանսա:

× Ըստ Թրքական մամուլին («Թէրճիւման», Սեպտեմբեր 20) Ֆրանսական ոստիկանութիւնը անգլիական ոստիկանութեան ուշադրութեան յանձնած կ'ըլլայ, որ «Արաբ բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն» կրնայ Անգլիոյ մէջ ալ նոյն ոճրափորձերուն ձեռնարկել, Զաւէն Պեարոսեանի ազատ արձակումը պահանջելով:

×

ԷՕԶԱԼ ՎԻՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Էօզալի ներկայութիւնը, Վիէննայի ժողովին չատ սիրալիր ընդունելութեան մը չէ արժանացած, ըստ երեւոյթին: Սեպտեմբեր 21–ի «Թէրճիւման»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ այդ առընչութեամբ.–

Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութեան պատկանողներ փորձած են կրակի տալ «Աւստրիոյ ժողովրդական կուսակցութեան» կեդրոնի չէնքը· այս կուսակցութիւնը հիւբընկալի պաշտօն կը կատարէր «Եւրոպայի ժողովրդավար միութեան» Վիէննայի ժողովին: Հրշէջ խումբեր չուտով առաջքն առած են վտանգին, մինչ այդ աւստրիական ոստիկանութիւնը տեղւոյն վրայ ձեռք անցուցած է «Թուրք համայնավար կուսակցութեան» պատկանող հանրագր մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.– «Անկախ Եւրոպայի ժողովրդավար միութեան հաւաքոյթը, որուն կը մասնակցի նաեւ Ֆաչիստ բրտնակալ Էօզալ – Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութիւն – Մարքսական Լենինական»:

Միութեան նախագահին կողմէ սարքուած ընթրիքի մը միջոցին Էօզալ խօսք առած ու ըսած է· – «Թուրքիոյ համարկումը Եւրոպայի հետ քաղաքական կարեւոր օգուտներ պիտի ունենայ յատկապէս Եւրոպայի համար: Թուրքիա միշտ մէկ մասը եղած է Եւրոպայի ուժի հաւասարակշռութեան. Արեւմուտքի պաշտպանութեան մեր մասնակցութիւնը աւելի պիտի մեծնայ ու աւելի եւրոպականանայ: Քաղաքական դեռնի վրայ համարկում մը անհամատ կը մնայ, եթէ կենսական չահեր պաշտպանելու բուն պատասխանատուութիւնը չի առանձներ: Թուրքիա ոչ միայն ֆիզիքական, այլ նաեւ հոգեբանական կերպով բնական միակ կամուրջն է Եւրոպայի ու Միջին – Ասիոյ միջեւ: Սակայն նման համարկումի մը օգուտները յատկապէս տնտեսական բնոյթ կ'ունենան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՅՆԵՐԸ մերժած են Թուրքերու օժանդակութիւնը վերջին երկրաչարժին առթիւ: Մինչ Զուիցերիոյ մէջ, Կարմիր Խաչը իր հաւանութիւնը տուած էր Թրքական իշխանութեանց, որոնք 850 վրան եւ հագուստեղէն կ'ուզէին ղրկել յոյն ապէտեաններուն, վերջին պահուն, Պոլսոյ օգակայանը լուր հասած է որ Յոյները չեն ուզեր եւ հարկ եղած է օգնականներէն վար առնել ինչ որ բեռցուած էր:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ԱԶԳԵՐՈՒ քարտուղարը՝ Տէ Քուէյյար իսրայէլեան ուժերու հեռացումը կ'ուզէ հարաւային – Լիբանանէն: Ֆրանսա ալ համակարծիք է, բայց մէկը կայ որ համաձայն չէ՝ Իսրայէլ:

15 ՀԱԶԱՐ հոդիի առջեւ է, որ ամերիկացի քարոզիչ մը՝ Պիլլի Կրահամ, Փարիզ – Պերսիի մէջ, բացումը կատարեց Աւետարանումի չաբթուան: Խորականութեան ոգիին դէմ է: Ահարեկչութեան մասին կ'ըսէ թէ ան նոր չէ՝ Աբելը սպան – նելով Կայէնը առաջին ոճրափորձը դրծեց: Բազմաթիւ հեղինակներ կը յիշէ, Յովհաննէսէն զատ՝ Ռուսօ, Նափոլէոն, Փասքալ, Անդրէ Ժոնթէն ու կատակ մըն ալ կը պատմէ ձագկելու համար անհանդուրժողութիւնը.– Հարուստ բողոքական Թեքսասցի մը կայ, որու կրօնքը արգելք է որ ձիարշաւ խաղայ: Օր մը, ձիարձակարանի մը առջեւ, Նիւ – Եորք, կաթողիկէ քահանայ մը կը տեսնէ, որ կը խաչակնքէ առղանցող ձիու մը վրայ: Զորս անգամ, ձին կը չահի մրցումը: Թեքսասցին չի դիմանար ե–րդին: Կը խաղայ: 100 մեթր անդին, ձին կ'ինկնայ: Կ'երթայ բացատրութիւն պահանջելու քահանային: «Կաթողիկէ՞ էք թէ բողոքական» կը հարցնէ քահանան: «Բողոքական, ատո՞ր համար կորսնցուցի»: «Ոչ, կ'ըսէ քահանան, բայց օրհնութեան եւ վերջին հազորդութեան տարբերութիւնը չէք տեսներ իսկ»:

×

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐԲՈՎ ԿՐ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

Գարբով, անակնկալի բերաւ բոլորը, եւ առաջին հերթին՝ մրցակիցը, յաջորդաբար երկու խաղ չահելով եւ երկրորդը՝ (18–րդ) սեւերով: Յետաձգուած այս խաղին, Գարբով աւելի չօշափելի դարձուցած է իր նպաստաւոր դիրքը, բայսակրկի ճշդրտութեամբ մը սարդոստայն մը հիւսելով, ինչ որ ստիպած է Գասպարովին լքել՝ 59–րդ հարուածին: Ցոյց տուած է, որ արտակարգ ռազմավար մըն է: Ներկայիս՝ Գասպարով միայն մէկ կէտով կը յաղթէ, քանի որ արդիւնքը՝ 9,5 / 8,5 է:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

Վիէնէն· – Պ· Սերոբ Արամեան իր ամուսնութեան 65–ամեակին եւ նորոգ հանդուցեալ կնոջը՝ Ադաւնիի թարմ յիշատակին 50·000 Ֆր· (5 միլիոն անթիմ) կը նուիրէ Վենեսիկի Մխիթարեան միաբանութեան հրատարակչական ձեռնարկներու:

(Տառնալ «Ցառաջ»էն):

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տէր եւ Տիկին Ժաք Պոդոսեան 300 Ֆ·:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵԼԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան 300 Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւթեան 200 Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Սէն – Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ անանկոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին աւանդական մատաղօրհնութիւն՝

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ, ժամը 10–ին:

Մատաղօրհնութեան արարողութիւն, ժամը 12–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ· ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագին երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, դեկավարութեամբ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմայեանին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Նաճարեան (Աթէնքէն), Նիս այցելութեան առթիւ, իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին եւ ծնողաց՝ Թօփսագալեան զերզաստանին յիշատակ 400 Ֆ· կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՊՐԻՍՏԻ· – Պ· Ա· Զազարեան 300 Ֆ· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, Նուպար Փիզիքեանի մահուան առթիւ:

ՇԱՐՎԱԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Սոպտեմբեր 28, Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

Կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԾ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Հայր Մեր–ի պահուն ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋՆՈՑՆ Ծայրագոյն Պատրիարքի եւ Սբրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց Հայրապետական Մաղթանք կը կատարուի օծման երեսունմէկերորդ տարեդարձին առթիւ:

Ցետ պատարագի ըստ կտակի հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Ս· Եկեղեցւոյ բարերարներու ծնողաց ողբացեալներ՝ Նշան, Փիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ՝ Պաթմազեան, Խարբուլեան, Թիւթիւնճեան եւ Ցարութիւնեան զերզաստաններու ի հանգիստ:

Նոյն առեն արեւչատութեան աղօթք եւ մաղթանք եկեղեցասէրն մեծ բարերար Տէր եւ Տիկին ձեպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Շնորհալի երգչախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ Պ· Յակոբ Աբրահամեանի:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Թովմասեան ընտանիքին՝ Հայկ Թովմասեանի մահուան առիթով:

- ՇԱՐԱՒԱՆԿԱՐ -

Կապ· Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

Հայախօս Ֆիլմ մը՝

ԱՐԻՒՆԱՊԱՐՏԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 15–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

12 – 14 ռիւ Սէն – Պազիլ

ՃԾԻՒՄ

Կապ· Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը 260 Ֆ· ստացած է Այրի Տիկին Արփինէ Սէֆէյրեանէ Հրանդ Ակոնայեանի յիշատակին (ոչ՝ 160, ինչպէս յոյս տեսած էր Սեպտեմբեր 19–ի թիւին մէջ):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Արձանագրութեանց եւ տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարան:

Ecole St. Mesrop
4, rue Komitas — 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 18 - 13
43 - 78 - 92 - 91

×

ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Սէն – Թանթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ եւ Հ· Բ· Ը· Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24–ին, ուսուցչութեամբ՝ Օր· Հայկուհի Գազանճեանի եւ Օր· Ազատուհի Մանուկեանի: Իսկ կրօնքը եւ Հայոց Պատմութիւնը պիտի դասաւանդէ դպրոցիս ընդհ· պատասխանատու՝ Վաչէ Ծ· Վրդ· Իգնատիոսեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 9·30 – 12:

Արդ՝ կը խնդրուի ծնողքներէ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եւ թոռնիկները եկեղեցւոյ Խորհրդարանը:

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS -
EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN

sous la présidence
de Monsieur ROBERT VIGOUROUX, Maire de Marseille.

CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)

ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR

Direction
OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.

Chœur et Orchestre

Au programme :
GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

Dimanche 28 Septembre à 15 h.

A CAPELLA

Au programme :
KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN -
GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN
NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
A partir du samedi 20 septembre à l'OPERA de MARSEILLE
Tél. 31 - 55 - 21 - 22

PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24
MERCREDI
24 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.319 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.319

«LA LIBRE BELGIQUE»

L'EUROPE «COINCEE» ENTRE LES ARMENIENS ET LA TURQUIE

Վերոյիշեալ խորագրին տակ է, որ պելժիական կաթոլիկէ (ընկերային – քրիստոնեայ) օրաթերթը, Սեպտեմբեր 22–ի իր թիւին ամբողջ երկրորդ էջը նուիրած է Հայ Դատին:

Երեք անձնական յօդուածներ, նկարներ եւ քարտէս մը կը կազմեն չահեկան թղթածրար մը, որ առարկայօրէն կը պարզէ Հայերու ցեղասպանութեան եւ այսօրուան հացութեան ընդհանուր պատկերը:

Նախ, անդրադարձ մը Վանտրմէօլպըհիլքի տեղեկագրին եւ այն դժուարութիւնց որոնց կը բախի Եւրոպայի Խորհրդարանին քաղաքական յանձնախումբին համ: Այս առընչութեամբ, կը յիշուի որ Ցաման երեսփոխանը սպառնալիք ալ ըստացած է, որպէսզի վերջ տայ հակաթուրք իր գործունէութեան, հակառակ անոր որ Վանտրմէօլպրիւք, արձագանգած է նաեւ Թրքական տեսակէտներուն, յանդելու համար սակայն, այն անժխտելի իրողութեան, որ ցեղասպանութիւն գործուած է: Յանուն հայ դատի յանձնախումբին ալ (Ֆրանսայէ) Ժիւլ Մարտինոեան, Ուրբաթ օր, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Պրիւսէլ, ճագկած է այն անընդունելի մէջոցները, զորս ի գործ կը դնէ Անգարա խափանելու համար քաղաքական յանձնախումբին կայունութիւնը:

Երկրորդ զրուցիւն մը կը ներկայացնէ ամերիկացի դեսպան՝ Մորկընթաուի յուշերը (վերջերս լոյս տեսած, անտիպ տատանթուղթերով ճոխացած, Ֆլամարիոնի մօտ): Կ'անդրադառնայ նաեւ Հորդ Պաղճեանի հատորին, Լեփսիուսի միացներու յառաջարանին, ուր Ալֆրէտ Քրոսէր կը չեշտէ· – «Մէկ վայրկեան տարձենք երեւակայել թէ ինչ պիտի զգայինք, եթէ այսօրուան գերման կառավարութիւնը ուրանար սպանդին իրականութիւնը...»:

Նուազ, անկասկած ամէնէն հետաքրքրական մասը այս էջին, հարցազրոյց մըն է Թերար Շալեանի հետ, որ կը վերաբերի հայկական ահաբեկչութեան, անոր արձանագրուն եւ տուած արդիւնքներուն: Ամփոփելով այն լուութեան որու բախած են 1923–էն 1975, հայ քաղաքական կուսակցութեանց բոլոր յուշագրերը, Շալեան կ'ըսէ թէ վրդոված երիտասարդներ որոշած են գործի անցնիլ եւ կ'աւելցնէ· – «Մի քիչ մը խաթարուած զոյգը զոր կը կազմեն, արեւմուտքի մէջ, ահաբեկչութիւնն ու մեռիանները, այնպէս կը տնօրինէ, որ կը խօսուի միայն այն դատերուն մասին – արդար թէ անարդար – որոնք այժմէական են: Արդ, այժմէականութիւնը կը կայանայ գլխաւորաբար ահի մէջ, որ բերած է եւ տաք»: Ու Շալեան կը վերլուծէ ահաբեկչութիւնները, քանի որ մէկ էն ու կ'ըսէ թէ Խորհրդային Միութեան մէջ, եթէ չկայ, այդ չի նշանակեր թէ պատճառներն կամ քայլանակեր թէ պատճառներն կամ քայլութիւնը կը պակսին, այլ որովհետեւ արձագանգ չի տրուիր: Ապա, պատասխանելով հարցումներուն, կը բացատրէ Հարթու դիրքը ահաբեկչութեան նկատմամբ եւ ողջունելով հանդերձ որպէս «քէքսիսէն», Թուրք Պետութեան հատուցումը հայկական ահաբեկչութեան հանդէպ, կատարելապէս սորբին կը համի պետական սուտը, որ կը մղէ ուրացութեան ցեղասպանութիւնը: Ան դիրքը, ապէս կը բացատրէ· – «Բռնապետութիւնը: Թուրքիա բռնապետութեան ատենը: Թուրքիա բռնապետութեան ատենքին ունեցող Պետութիւն մըն է, կէս-ժողովրդավար դիմագիծով: Ուրանալ Հայերու ցեղասպանութիւնը, ուրանալ այն իրողութիւնը, որ Քիւրտեր կան

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԼԱԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի առաջնութեան ի հաշիւ, Դ· բաժանում, հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր Վալանս – Կրընոպլը հանդիպման արդիւնքին, քանի որ հայանուն խումբը նորեկ մըն է այս մակարդակին վրայ, մինչ Կրընոպլի «Ժօժօն» առաջատար է: Արդիւնք՝ 0 – 0, ինչ որ կը հաստատէ թէ Վալանս պիտի կրնայ իր դիրքը լաւագոյնս պաշտպանել: Զորս մրցումներէ վերջ, էֆ յաղթուած տակաւին, 5–րդ է դասաւորումի տախտակին վրայ: Այս Կիրակի Վալանս կը խաղայ Անընմասի մէջ (Հօթ – Սավուա):

×

Ֆրանսահայ միւս ակումբները զբաղած էին բաժակախաղերով: Ֆրանսայի բաժակին մրցակիցներուն թիւը հետզհետէ կ'աճի: 4649 ակումբ արձանագրուած էին՝ որոնց մէջ մեր խումբերէն եօթը: Կիրակի տեղի ունեցան երկրորդ շրջանի խաղերը:

Դժբախտ ելք մը Իսիի Հայ Մարզակային համար, որ պարտուեցաւ Սավինեիէ (6 – 1), մինչ Ալֆորվիլ կը յաղթէր Նանժիսի (7 – 1):

Լիոնի շրջանին մէջ, Մէնկէթ – Հ· Մ· Ը· Մ· Վիէն աւելի յուսալից անցաւ Վիէնցիներուն համար, քան ինչ որ կը սպասուէր: 63–րդ վայրկեանին Բալոյեան նշանակեց հաւասարութեան կոլը՝ 2 – 2, ի վերջոյ տեղական խումբը սակայն յաղթեց 3 – 2–ով:

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին չատ դրժուարութիւն չունեցաւ Էքիւլլիյի դաշտին վրայ: Շահեցաւ խաղը 2 – 0–ով:

Ֆրանսայի բաժակի երրորդ շրջանի խաղերը կ'որոշուին այս օրերս, տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր 12–ին:

Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, պատուոյ դասակարգի առաջնութեան հաշուոյն, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին կը խաղայ Թոնոնի մէջ:

Վալանսի երկրորդ կազմը, իր դաշտին վրայ, Փրոմոսիոն տ'Օննէօր դասակարդին մէջ, կը մրցի Աննէյրոնի հետ:

Վ· Մ·

ՃԱՏՐԱԿ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Գասպարով նախընտրեց դադարի (թայմ – աութ) իր երրորդ եւ վերջին իրաւունքն առնել Երկուշաբթի օր: 19–րդ խաղը յետաձգուեցաւ Զորեքշաբթի օրուան: Գասպարով, առայժմ կը յաղթէ 9,5 / 8,5 :

Թուրքիա, մինչ քանի մը միլիոն են, կը նշանակէ սուտը Պետութեան ճշմարտութեան վերածել, կը նշանակէ ապրիլ բացարձակ սուտին մէջ բռնատիրութեան, որ չի հանդուրժեր որ ոտքը փոնդատայ»:

Վերջին մասին մէջ, Շալեան աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ ահաբեկչական զանազան չարժումներու բնոյթին:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՉԱԼՈՒՐՋ

Մինչ «դադարը» կը չարունակուի եւ Փարիզի բնակչութիւնը աւելի հանդարտ է, ոստիկանութիւն թէ դաղտնի ապատարկութիւն կը չարունակեն քննութիւնները եւ Ապոտլլա ընտանիքը, ընտանեկան հոմայն պարագաներով դլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի Փարիզի ոճրափորձերուն: Այն Ապոտլլան, Ժորժը, որ Սանթէլի բանտը փոխադրուեցաւ, կը հարցաքննուի իր խցիկին մէջ իսկ, ուր արդելափակուած է, այսինքն ներկայիս խցարկելութեան տակ է եւ հարցաքննութեանց առեն ալ, իր փաստաբաններուն օժանդակութիւնը չի վայելեր: Ահաբեկչութեան դէմ նոր օրէնքին, մէկ տարմադրութիւնն է, որ թոյլ կուտայ ոստիկանութեան 4 օրուան պահարկում մը, նոր հարցաքննութեան մը համար: Ոստիկանութիւնը կ'ուզէ, հաւանաբար խոստովանիլ տալ Ապոտլլայի իր կապը «Բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէին» հետ:

× Զէնքի եւ դինամիթերքի նոր պահեստանոց մը գտնուած է Մառնի մէջ, եւ Իրանցի մը մեղադրանքի տակ առնուած է նաեւ պայթուցիկի հարցի մը վերաբերեալ, որ սակայն կապ չունի վերջին դէպքերուն հետ:

× Հազար, երկու հազար, երեք հազար, ըստ կողմերու, նոյնիսկ տասը հազար իրեն համար, ասոնք են գնահատն թիւերը Լը Փէնի ցուցարարներուն վերաբերող: Ինչ որ յստակ է, սակայն, Ազգ· Ճակատի արդիլուած ցոյցը մեծ չարժում մը չէր ստեղծած երկուշաբթի իրիկուն, Օփերայի հրապարակը:

× ՊԱԿ–ի Փարիզի բանբերը՝ Խալրահիմ Սուս, «Ֆրանս – Էնթէռ»ի հիւրն էր երեքշաբթի վաղ առաւօտեան եւ յայտնեց իր յուզումը վերջին ոճրափորձերուն առթիւ, որ չի տարբերիր այն յուզումէն, զոր կը զգայ, երբ պազեստինցի երեխայ մը կը սպանուի: Իր կարծիքով, սակայն, որոշ վերապահութիւն մը պէտք է, տարեկչական արարքներու կապակցութեամբ, չատախօսութիւնը կը վնասէ, անպատասխանատուութիւնը վտանգաւոր է: Ո՞վ է հեղինակը: Չի պատասխաներ ուղղակի, բայց դիտել կուտայ որ հարկ է փնտռել թէ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը: Պատասխանը մեկին է՝ Իսրայէլի, որ կ'ուզէ խանդարել Ֆրանսայի յարաբերութիւնները արաբական աշխարհին հետ: Երբ, լրագրողը դիտել կուտայ թէ չատ ծանրակշիռ ամրաստանութիւն է, կը ճչդէ որ՝ չըսեր թէ Իսրայէլն է, բայց հարկ է չանտեսել օգտուողը:

× Մինչ Տէ Քուէյար եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կը պահանջեն որ Իսրայէլ հեռացնէ իր ուժերը հարաւային Լիբանանէն, որպէսզի ՄԱԿ–ի ուժերը (ՖինԻԻԼ) կարենան իրենց դերը կատարել, Իսրայէլ, անմիջապէս նոր ուժերով ամրապնդեց իր դիրքը, չրջանին մէջ:

× Ռոլան Տիւմա կրկնեց թէ իր կառավարութիւնը երբեք յանձնառութիւն չէ առած ազատ արձակելու Ժորժ Իպրահիմ Ապոտլլան: Պարզ է, որ ընկերվարականները չեն ուզեր որ այսօրուան կացութիւնը «Ժառանգութեան հետեւանք նկատուի:

× Մինչ Ապոտլլա եղբայրներու եւ ազգականներուն մասնակցութիւնը անժխտելի կը թուի (Փէյրոլ իսկ, այն պատանդը որ քանի մը օրէն ազատ ձգուեցաւ – կ'ըսուի Ապոտլլայի փոխարէն – պիրենք ճանչցաւ իբրեւ իր պահապաններ, հակառակ անոնց ուրացման) Սուրիա կ'ամբաստանէ Միացեալ – Նահանգներն ու Իսրայէլն իբրեւ պատասխանատուները Փարիզի ոճրափորձերուն:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊԻ ԼԻՈՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս առ ի գիտութիւն կը ծանուցանենք մեր սիրեցեալ ժողովրդեան թէ, Լիոն եւ իր շրջանը կը պատրաստուին մեծ չուքով ընդունելու Յովհաննէս – Պօղոս Բ· Պապի այցելութիւնը Հոկտեմբեր 4–էն 7: Քահանայապետին առաջին աղօթքը տեղի կ'ունենայ էքիւմէնիք արարողութեամբ մը Հոկտեմբեր 4–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Քրուա Ռուսի «Ամֆիթէատր տէ Թրուա Կօլ»ի մէջ, ուր հոսած է Լիոնի առաջին քրիստոնեայ նահատակներուն արիւնը 177 թուին: Շատ հաւանաբար այս տեղւոյն վրայ է որ Պապը համբուրէ Լիոնի հողը:

Այս առթիւ Լիոնի Արքեպիսկոպոս՝ վեհափայլ կարդինալ Ալպէր Տեքուրթրէ պիտի ընդունի Սրբազան Քահանայապետը որմէ ետք յանուն Լիոնի բոլոր քոյր եկեղեցիներուն (Օրթոտոքս, Ռէֆորմէ, Լուտերական, Անկլիքան եւ այլ) ողջոյնի խօսքը պիտի արտասանէ, Լիոնի եւ Շըրջակայից Հայր· Պատուիրակի փոխանորդ՝ Գերշ· Տ· Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան:

Սոյն պատմական արարողութեան «Սուրբ Սուրբ»ի հոգեմայլ երգեցողութեամբ իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը:

Արարողութեան ներկայ կ'ըլլան Լիոնի հայ եկեղեցւոյ հոգեւորական դասը, Ազգային Միութեան վարչական կազմը եւ հոգաբարձութեան անդամները:

ԴԻԻԱՆ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆԻ
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՌՈՆ – ԱԼՓԻ ՀԱՅՑՈՑ
(կՁիէ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՇԿԻՐԻ ինքնավար Հանրապետութեան մայրաքաղաքին օդակայանին մէջ է, որ արիւնալի բախում մը պատահած է Շաբաթ օր, որու հետեւանքով վեց մեռեալ կայ: Առաջին անգամն է որ խորհրդային աղբիւրները այսքան արագօրէն կ'արձագանդեն նման միջադէպի մը: Մոսկուայէն 1500 քիլոմեթր արեւելք դտնուող այս օդակայանին մէջ է, որ երկու հետապնդուած անձեր յարձակած են Տուպոլեւի մը վրայ, երկու ճամբորդ սպանած, նախ քան իրենց ալ սպաննուիլը ոստիկաններուն կողմէ: Այս օդահէնները թմրեցուցիչ գործածողներ էին, որոնք մինչեւ օդակայան հասնիլը, արդէն սպանած էին երկու ոստիկաններ, որոնք դիրենք կը հետապնդէին:

ՆՈՍԹՐԱՏՈՒՄՈՒՍի լրագրը (ինք իր կողմէ...) մեկնաբանին համաձայն, Պապը նկատի առած է անոր մարզարէութիւնները եւ փոխած Լիոն այցելութեան թուականը: Նախատեսուած էր Սեպտեմբերին: Պապը չանք թափած է որ ո՛չ Սեպտեմբեր 19, ո՛չ ալ Դեկտեմբեր 13–ին (Սէնթ – Լիւսի) Լիոն ըլլայ, վասիկանեան տեղական ընտրութիւններ պատրուակելով:

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒԻՆ 1975 - 1984

Հեղինակ՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
ՊԻՅՐՈՒԹ, 1986, 128 ԷՋ

Գրախօսութիւնը քիչ անգամ առիթն ունի զգալու ոչ – գեղարուեստական գրականութեամբ. կամ որովհետեւ գոնէ Սփիւռքի մէջ հրատարակուող նման հատորներու թիւը փոքր է, կամ ալ որովհետեւ անոնք չեն հասնիր գրախօսին: Այս կրկնակ իմաստներով բացառութիւն մըն է Պ. Դանիէլեանի աշխատութիւնը եւ արժանի նկատառումի:

Ինչպէս խորագիրը կը թելադրէ արդէն՝ այս գիրքը նկատի ունի վերջին տասը տարիներու հայ տպագրական արտադրութիւնը Լիբանանի մէջ: Հատորը կը բաղկանայ հակիրճ ներածութենէ մը, ընդարձակ մատենագիտական ցանկէ մը, ուր դասաւորուած են ամէն տարուան հրատարակութիւնները հեղինակներու անուններով, հրատարակիչով ու տպարանով, էջաթիւով, եւայլն: Հատորին կցուած է նաեւ երրորդ բաժին մը, ուր խմբուած են Լիբանանահայ մամուլն ու պարբերական հրատարակութիւնները: Նոր ու քիչ ծանօթ հրատարակութեանց առջին էջը տրուած է պատճէնահանութեամբ եւ բոլորին պարագային՝ կարելի մանրամասնութեամբ՝ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ: Գրքին վերջին մասին մէջ կան հրատարակուած Գրքերու այբբենական ցանկ մը եւ անձնանուններու ցանկ մը, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ փնտրտուքի աշխատանքը:

Ժիրայր Դանիէլեանի կազմած ցուցակները կը բերեն մեզի վաստը 700 հատորի, հրատարակուած տասը տարիներու ընթացքին: Հեղինակը կ'ընէ անխուսափելի հետեւեալ հաստատումները.

– «Թէեւ լիբանանահայ տպագրութեան կամ գրքի ամբողջական ցուցակ մը ցարդ պատրաստուած չէ, սակայն եւ այնպէս, մօտաւոր տուեալներ իրաւունք կուտան յայտարարելու, թէ՝ հակառակ պատերազմական տասը տարիներուն, լիբանանահայ տպագրութիւնը բոլորած է իր ամէնէն արդիւնաւէտ տասնամեակը ... այս վերջին տասնամեակը կարելի է որակել՝ լիբանանահայ տպագրութեան վերելքի շրջանը:

– Արտասահմանի մէջ, բոլոր միւս գաղութները միասնաբար, վերջին տասնամեակին՝ հազիւ թէ լիբանանահայ տպագրութեան բերքին կէսը յաջողցուցած են:

– Լիբանանի մէջ հրատարակուած եւ հրատարակուող հայ գիրքերուն զգալի մէկ տոկոսը կը պատկանի Եւրոպա, Ամերիկա կամ այլուր տպրող հեղինակներու, որոնք, հակառակ հոս ապրող պայմաններուն, իրենց ձեռագիրները կ'ուղարկեն լիբանանահայ տպարաններուն եւ հրատարակիչներուն:

– Հակառակ տպագրական ծախսերու տարապայման ազութեան, լիբանանահայ գրողներն ու մտաւորականները ոչ միայն կը շարունակեն գրել ու ստեղծագործել, այլեւ միջոցները կը գտնեն իրենց գործերը հրատարակելու » (էջ 8 – 10, քաղուածք):

Հակառակ իր համեստ ծաւալին՝ ի հարկէ այս հատորը շատ արժէքաւոր հրատարակութիւն մըն է եւ կարեւոր նպաստ մը ոչ միայն լիբանանահայ տպագրութեան պատմութեան, այլեւ պարզապէս հայ տպագրութեան պատմութեան: Պ. Դանիէլեան տարիներէ ի վեր կ'աշխատի այս ուղղութեամբ եւ ներկայ հատորը կուգայ մասամբ ամբողջացնել իր նախորդ աշխատութիւնը Հայ Նոր Պարբերական Մամուլը, 1967 – 1981, (Պէյրութ 1984): Ըսի, որ եղածը արժէքաւոր հրատարակութիւն մըն է: Արդարեւ՝ ով որ աշխատած է Մատենադարանի մէջ, գիտէ որ նման ցուցակներ, նոյնիսկ չբնչին թուող մանրամասնութիւններ որքա՜ն կ'արագացնեն փնտրտուք մը եւ կը կապմեն անհրաժեշտ ատաղձը ոեւէ լուրջ աշխատողի:

*Հայկազեանի Գոլէճի գրադարանի վարիչ՝ Պ. Դանիէլեան Սփիւռքի ինչպէս նաեւ Հայաստանի այն հազուագիւտ գրադարանապետներէն մէկն է, որ այս պաշտօնը լուրջի առած է եւ աշխատանքը կը կատարէ կարելի հետեւողականութեամբ ու գիտական մօտեցումով: Մեր մէջ յաճախ, գժբախտաբար, գրադարանապետի գործը կը չփոթուի գիրք տալու, առնելու, տառեւլագրչի պարագային՝ քարթ մը պատրաստելու աշխատանքին հետ: Սփիւռքի Մատենադարաններուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը տակաւին չունի բան նիւթի քարթերու բաշխում, ինչ որ կ'ենթադրէ տասնեակ գրքերու ընթերցում, քննութիւն, դասաւորում, եւայլն: Կը ճանչնամ տակաւին գրադարանապետներ, որոնք տասը հատորներու քարթարանն անգամ կազմելու տրամադրութիւնը ցոյց չեն տար, ամէն ինչ վստահելով յիշողութեան...: Իսկ բոլորս ալ գիտենք, որ չցուցակագրուած գիրք մը մեռած, կորսուած է ընթերցողին համար: Այլ հարց՝ որ պատասխանատուութեան մեծ բաժին ունին այդ գրադարաններու պիւտճէին – եթէ ունին – որոշող մարմինները, որոնք երբեմն գրքի գործէն, էապէս մշակութային գործէն, քիչ բան կը հասկնան: Շատ լաւ բան է գիրք հրատարակել, բայց նոյնքան ալ լաւ բան պիտի ըլլար եւ հաւանաբար աւելի գիտակցութիւն պահանջող, եթէ հրատարակուածը գրուէր

ԹՈՍՐՈՎԻ ԱՆՏԱՌԸ

Որչ. Հայաստանի ամենահին բուսական թանգարանը Թոսրովի անտառն է, որ կը տարածուի Արաքսի ձախ վտակ Ագատ գետի ափերուն: Զայն անկել տուած է Թոսրով կոտակ հայ թագաւորը, մօտ 330 թուականին: Այդ մասին կը յիշատակէ պատմահայր Մովսէս Խորենացի: Ուրիշ պատմիչ մը՝ Փաւստոս Բիւզանդ, աւելի մանրամասն կը նկարագրէ այդ նշանաւոր արհեստական անտառին ընդարձակութիւնն ու ղերքը:

Թոսրովի անտառին տնկումը արքան յանձնարարած է Վաչէ զօրավարին: Այդ կը նշանակէ որ հին Հայաստանի մէջ արուեստի պատրաստելը ազգական նշանակութիւն ունեցած է: Որուն ալ, ի վերջոյ իւրովի գինաւարժութիւն է:

Թագաւորը նախ տնկել տուեր է կողք – կողքի երկու անտառ: Մէկը կոչուած է Տաճար Մայրի, որ կը սկսի Գառնիի ամրոցի մօտէն, կը հասնի Դուին, մինչեւ Տիգնունի կոչուող պալատը: Միւսը տրուած է տնկել Արաքսի, Դուինի եւ Արտաշատի միջեւ եղեգնուտի եզերքը եւ կոչուած է Թոսրովակերտ: Երկու անտառներն ալ պարսպապատուած են, առանց իրարու կցելու:

Իսկ ինչո՞ւ անտառներէն մէկը կոչուած են Տաճար Մայրի:

Հին հայերէնի մէջ մայրի կը նշանակէ ոճի տեսակ, նաեւ առհասարակ անտառ, ծառաստան: Տաճար Մայրի կը նշանակէ սրբավայր – ծառաստան կամ սրբազան անտառ:

Երկու անտառներու մէջ ալ ամէնէն շատ տնկուած են կաղնի ու սոճի: Բայց թագաւորը չէ բաւարարուած միայն ծառեր տնկելով: Անոր հրամանով ամէն տեսակ կենդանիներ հաւաքած ու լեցուցած են այդ անտառները, որով անոնք դարձած են արքայի ու արքունականներու որսադուարճութեան եւ գինաւարժութեան վայրեր: Այդ անտառներուն մէջ գտնուած են կէսկենդան եւ առաստպարտեր եւ վիմատոյղ հայկական սեւ կաքաւներ, եղեգնաբնակ ու թփամուտ ագարներ, որոնք անուշահամ միս ունէին եւ յատկապէս դրեթէ անհետացան անխնայ կոտորուելու հետեւանքով:

Ժամանակի ընթացքին այդ երկու անտառները, որ հինէն աւելի մեծ տարածութիւն կը գրաւէին, միացան եւ կոչուեցան Թոսրովի անտառ: Օտար նուաճողները իրենց ասպատակութիւններու ժամանակ ոտքի կոխան դարձուցած են այս վայրը, կտրած ընտիր ծառաստանը, պնչացուցած կենդանական աշխարհը:

Յորդային իշխանութիւնը պաշտպանութեան տակ առած է այս բնական թանգարանը: 1958–ին Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի որոշումով կազմակերպուած է Թոսրովի պետական արգելանոցը, որ 27 հազար հեկտար տարածութիւն ունի: Ան կը տարածուի Գեղամայ լեռնաշղթայի հարաւ – արեւմտեան եւ Ուրծ, Երանոս, Դահնակ, Իրից լեռ, Թոսրովաար լեռնարգաւազներու լանջերուն: Հիմա հոն կ'աճին կաղնուտներ, պիստի նոսրուտներ, հացենի, թխկի, թեղի, ուռատերեւ տանձենի, խնձորենի սալորենի, արոսենի, սղնի, մասրենի, ընկուզենիի, բարդիի, ուռենիի ծառուտներ, նշենիի չոր նոսրանտառներ եւ ուրիշ ծառատեսակներ ու բոյսեր: Հետզհետէ կը հարստանայ նաեւ արգելանոցի կենդանական աշխարհը:

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

– ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ԵՐԿՈՑ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ –

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 4–ին կատարեալ այցելութեամբ մը Հալէպ ժամանեց վրոփ. Վահէ Օշական, նպատակ ունենալով այցելել իր հօր չիրիմին՝ Հալէպի ազգային գերեզմանատունը:

Բերիոյ թեմի ազգային առաջնորդարանը, Վահէ Օշականի այցելութենէն լաւագոյնս օգտուելու միտումով, կիրակի, Սեպտեմբեր 7–ին Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ սրահին մէջ կազմակերպեց մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած արեւմտահայ գրականութեան մեծ վարպետին՝ Յակոբ Օշականի:

Օրուան հանդիսավարը՝ Վահէ Ժամկոչեան, հանդիսութեան բացումը կատարելով յիշեցուց, թէ 38 տարիներ առաջ, 1948–ին, Հալէպ քաղաքի փողոցներուն մէջ տասնեակ հազարաւոր ազակիրներ կը հետեւէին դրադէմի մը դագաղին, որուն հետապատ սիրտը այլեւս դադրած էր բաբախելէ Տէր – Զօրի ապանդանոցէն ու հայակուռ Եփրատի ափերէն քիչ անդին՝ Հալէպի մէջ: Ապա անդրադառնալով Վահէ Օշականի ներկայութեան, չէնշը դրաւ ա՛յն իրողութեան վրայ, թէ զոյգ Օշականներն ալ, հայր ու որդի, նուիրուեցան նոյն կոչումին եւ թէ որդին կը քալէ հօրենական աւանդին տանող ճամբաներէն:

Երեկոյթի առաջին բանախօսը՝ բժիշկ Գէորգ Թէմիզեան անդրադարձաւ Յակոբ Օշականի դրականութիւնը բնորոշող կարգ մը ցայտուն դիծերու, յատկապէս ընդգծելով, թէ ան հայ ընթերցողին կը մօտեցնայ Արեւմտահայաստանի լեռնային բարձունքներու գեղեցկութիւնները հաւաքած գեղջուկի մը տարազով: Իսկ այսօր, չարունակեց բժիշկ Թէմիզեան, Յակոբ Օշական Հալէպ կուգայ իր զաւկին ընդմէջէն, անձ մը, որ կրցաւ ազատագրել մեր բանաստեղծութիւնը իր դասական կաղապարէն ու աւանդական դրական հանգերձանքներէն:

Հանդիսութեան երկրորդ բանախօսը՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ աշակերտած է Օշականի, Երուսաղէմի Ընծայարանին մէջ իր ուսումնառութեան շրջանին, ներկայացուց «Յակոբ Օշական Ուսուցիչը»:

Հակիրճ տողերով տալէ ետք Օշականի կենսագրութիւնը, Պ. Մկրտիչեան դիտել տուաւ, թէ ան 45 տարուան իր վաստակով տիրացած է այն դասինեպատակին, որ իրեն իրաւունք կուտայ մեր դրական – նուիրեան պանթէոնին ամէնէն փառաւոր օթեակներէն մին դրաւելու: Ապա անդրադառնալէ ետք ուսուցչական անոր կեանքին, ընդգծեց թէ Օշական իր հետ դասարան կը բերէր պարզութեան թելադրանքը, արտաքին պարզութիւն եւ վարմունքի պարզութիւն, ինչ որ մեծապոյն ստասրը պիտի հանդիսանար հոգեկան այն կապին, որ ստեղծուած էր իր եւ իր աշակերտներուն միջեւ:

Տիկին Անահիտ Օշական – Ոսկերիչեան, ամմանարնակ (Յորդանան) ազջիկը Յակոբ Օշականի, հետաքրքրական ու հաճելի յուշերով թարմացուց իր հօր յիշատակը: Ըսաւ, թէ դիւզացի մըն էր ան եւ այդպէս ալ մնաց իր բովանդակ կեանքի ընթացքին: «Ժուժկալ, խնայասէր, քիչ խօսող եւ լուռ հայր մը եղաւ: Իրեն համար կային երկու կարեւոր բաներ՝ գրականութեան հոգը եւ ընտանիքի ապահովութիւնը»:

Հուսկ բեմ հրաւիրուեցաւ վրոփ. Վահէ Օշական ներկայացնելու համար «Յ. Օշականի տեղը արեւմտահայ գրականութեան մէջ»: Ան նախ բացատրեց, թէ Օշական ինչպէս մուտք գործեց հայ գրականութենէն ներս եւ թէ ինչպէս ընթացաւ անոր դրական ծրագիրը: Անդրադառնալով Յակոբ Օշականի մշակած դրականութեան գանազան երեսներուն, վրոփ. Վահէ Օշական արդար ընդվզումով մը դիտել տուաւ, թէ մեր ժողովուրդը պատիժ մը սահմանեց իր հօր՝ Յակոբ Օշականի, անոր անունին կցելով քննադատ բառը, որ աննշան մէկ մասն է իր դրականութեան «մինչ ան քննադատ ըլլալէ աւելի վիպասան է ու ճշմարիտ վիպակներու հեղինակ»: Ակնարկ մը նետելով անոր վէպերուն վրայ՝ «Ծակ Պատուկը», «Հաճի Ապտուլլահ», «Հաճի Մուրատ», «Սուլէյման էֆէնտի», «Մնացորդաց» եւայլն, պարզաբանեց անոնց տարողութիւնը, յատկապէս ընդգծելով, թէ այդ վէպերուն մէջ հայ եւ թուրք կեանքին առնչութեր կ'արտացոլայ ազգայինն ու միջազգայինը:

Փրոֆ. Օշական իր խօսքը եզրափակեց ըսելով, թէ Յակոբ Օշական նորոգեց ու թարմացուց մեր վիպակը, քննադատութիւնն ու լեզուն, հանդիսանալով կամուրջ մը արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ դանդուածներուն միջեւ, գառնալով մեր աւանդներու փոխանցիչներէն մէկը:

Հանդիսութեան փակման խօսքը կատարեց Բերիոյ թեմի Հայոց առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ ընդգծելէ ետք, թէ մեր ժողովուրդը այսօր կը խոնարհի մեծ ուսուցիչի մը առջեւ, իր խօսքը ուղղեց ըսելով, թէ Յակոր Օշականի ամէնէն նուիրական հրամայականը կուգայ հայ լեզուի փառքէն, որ մեծագոյն գրաւականն է հայ ժողովուրդի յաւերժութեան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԷ ԳԱՂԱՓԱՐ

ԼՈՍ – ԱՆՃԵԼԷՍ գացած է (Օգոստոս 28) Աստր Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պետ Մար Իգնատիոս Զաքքա Պաստրիարք, մասնակցելու համար Ամերիկայի թեմի տարեկան ընդհանուր ժողովին: Օգոստոս կայան դիմաւորելու գացած է նաեւ կիլիկեան թեմի առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, ընկերակցութեամբ եկեղեցական հայրերու: Օգոստոս 31–ին, Տաթեւ Արք. մասնակցած է Պըրպէնք Հիլթըն պանդոկին մէջ մատուցուած պատարագին, որուն ներկայ եղած են երկու հազար հոգի: Իր քարոզին մէջ Իգնատիոս Պատրիարք անդրադարձած է Հայոց Ս. Աթոռին ներկայութեան, նշելով. – «Զինք կը նկատեմ ներկայացուցիչը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Մենք այնպէս կը զգանք որ մէկ են մեր եկեղեցիները եւ մէկ ենք մենք, մեր հաւատքով եւ ծառայութեամբ»:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Հ. Մ. Ը. Մ. «Արաքսը»ի «Ա. Մէօթէմէտեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 21–ին, տեղի ունեցած է Յուշի երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ «Յուսարեր» երիտասարդական Միութեան, նուիրուած Պարոյր Սեւակի: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Թովմաս Կորկիսեան: Զաւէն Լիւլոզեան անդրադարձած է հայրենիք, Հայոց պատմութեան եւ տիպարին ներկայութեան՝ Սեւակի գործերուն մէջ: Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան ներկայացուցած է Սեւակի համամարդկային հարցեր չօշափող տաղերը, իսկ Միհրան Կարապետեան անդրադարձած է հայ բանաստեղծութեան աշխարհէն ներս Պարոյր Սեւակի դերին մասին Վահագն Դաւթեանի եւ Կարօ Սասունիի վկայութիւններուն:

×

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետութեան որոշումով հրապարակ մը հայկական անունով կոչելու հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 14–ին: Ներկայ եղած են քաղաքապետը եւ թաղապետական խորհուրդի անդամներ, համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Արարողութեան նախադահած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Խօսք առած են՝ յանուն Ազգային Վարչութեան՝ Վարուժան Էլմասեան, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ Շահան Փարաճեան եւ Աթէնքի քաղաքապետ՝ Տիմիթրի Պէքիս, անդրադառնալով հայ եւ հելլէն կապերուն:

ՇՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Միսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Այս շրջանը կը բանայ տխուր մէկ էջը իր գրական կեանքին: Մեծարենց չկրնար հետեւիլ մըն էր յեղափոխական գրականութեան: Կը կարդար Դրօշակ, Ռազմիկ, եւ ուրիշ արգիլուած գրքեր ու հանդէսներ, զորս իր ընկերները կը սառնային արտասահմանէն: Վտանգաւոր այդ գրքերը կարդացուելէ ետք դասապարտուած էին այրուելու վերջին կայանը՝ Սամաթիա:

Մեծարենց կը կարդայ նաեւ Հոգեվարքին եւ Յոյսի Ջահերը (Սիամանթօ): Այդ հրատարակութիւններով իր մէջէն կ'ընդունգնին «նոր տառապանքներ ու զգայնութիւններ» ու պահ մը իրեն երգել կուտան «Հայ արիւնին եւ հայ վշտին վսեմ արժանութեամբը սարսռապին» քանի մը բանաստեղծութիւններ, զորս կ'ոչնչացնէ յետոյ սարսափի ազդեցութեան տակ: Վ. Թաթուլ կը յիշէ անոնցմէ մէկուն երկու անջատ տողերը.

«...Հրապարակներուն վրայ ամբոխը հա՞ց հա՞ց կ'աղաղակէ...»

«...Լուսիքը խեղդամահ աչքին էր հայրենիքիս...»

Մեծարենցի այդ հայրենաչունչ էջերէն երգ մը միայն կը հասնի այսօր մեզի, իր կողմէ մահուանը տնարին մօտ թելադրուած եւ դրել տրուած ուրիշին, որ կը վերջանայ տողերով.

«Ո՞ղջ, մօտեցո՛ւր իմ ձեռքին
աստուածաբոցն, հրացան
զի ամէն բան ինձ կրկին
կը յիշեցնէ վրէժն արեան...»:

×

Մեծարենց կ'անցուներ հիւանդութեան ամբողջ շրջանները: Իր նամակներէն մէկուն մէջ – ուղղուած՝ Տոքթ. Գասապեանի – կը գրէ. – «Կարդացի թոմախտի վերաբերեալ գիրքը. թոմախտը իր բոլոր նոպաները փորձեց իմ վրաս ու յաղթական ելաւ. արդէն կը բրտնէի, արիւն ալ փսխեցի ուրեմն ամէն ինչ կատարեալ է. հապա խիստ շատ է, մեղմացուցիչ դեղ մը կ'ուզէ նորէն...»:

Ան կը կրէ ազդեցութիւնը այդ նոպաներուն ու տագնապներուն: Հոգեկան լաւ ու վատ տրամադրութիւններ կ'իյնան փոխն ի փոխ իր վրայ եւ անդիտակից պահեր մերթ անհանդուրժելի կը դարձնեն դինքը: Դժգոհ է ու չկամ ամէն բանի դէմ. անկանոն ուտել խմելու կերպը: Դիւրագրգիռ, պատրուակ կը փնտռէ նեղացնելու ծնողքը:

Օր մը, Թօփդաշու, իր մայրը երբ կը դանդաղէր Տոքթ. Օֆէլիայի, ատիկա դժգոհելու համար, բժշկուհին կ'առաջարկէ անոր օդափոխութեան երթալ քանի մը շաբաթ իրենց մօտ, որպէսզի այդ միջոցին իր մայրը կարենար հանգիստ ընել: Միտաք չկրնալով զսպել իր արցունքը՝ կ'ըսէ. – «Իրաւունք ունիս, որքա՞ն կը տառապեցնեմ խեղճ մայրս»:

Միշտ գգայուն ու դիւրայոյզ, բայց դրեթէ չի յաճախեր իրեն հոգեկան շրջապատումի եւ լքումի անյոյս՝ վայրկեաններ:

×

1907–ի աշնան, Միտաքի ծնողքը կը փոխադրուի Սամաթիա՝ երկյարկ ու ծովահայեաց տուն մը, որ կը դանուէր կայարանէն քիչ հեռու: Ունէր բակ մը եւ մաս մը պարտէզ: Հոն երթալու համար պէտք էր բարձրանալ չորս – հինգ մարմար սանդուխներէ: Այդ հաւասարութեան վրայ, առաջին յարկը կը մնար բանաստեղծը՝ երկու պատուհանով սենեակի մը մէջ: Իր մահճակալէն գատ այնտեղ դրուած էին լուացարան մը, անոր վրայ ուտելիքներ, ու չարքով դեղեր ու սրուակներ: Գրերոց մը՝ ուր սովոր էր պահել իր ծանօթներէն բերուած պըտուղներ եւ անուշեղէններ, հրամցնելու համար զանոնք նորէն իրեն այցելողներուն: Առջեւը դրասեղան մը՝ ան կը նստէր մինչեւ իրիկուն բազմոցին վրայ. անմիջապէս քովը կար գրակալ մը ու վրան գրքեր: Կը հագնէր սրճազոյն ըզգեստ. գլուխը բաց, կրունկ ցած բանդոֆներ իր ոտքը, նիհարակազմ, միշտ խոհուն ու ժպտուն, խունկի պէս ազայ մը: Երբեմն, կարմիր ֆէս մը գլուխը դուրս կ'ելլէր տունէն, դեղարան կամ հացագործին երթալու համար: Քալուածքը դանդաղ ու դողդոջ, կանացի էութեան մը չարժուձեւերով: Փողոցին մէջ իր սիլուէդը կը յիշեցնէր խաղոր դաշտաչուչան մը: Խիստ յատկանշական՝ անոր դրսերեւոյթը: Հելլէն դասական ճուլուածք մը, հայեցի արտայայտութեամբ. իր դէմքը՝ ողորկ, կիսափայլ մարմրով մը քօղքուած: Լայն ճակատը մտածումներու հոծ ցայտքեր կը կրէ իր վրայ: Երկար մեքամաղձօրէն չերտուած կապիճներու խորը կլոր բիբեր՝ կապոյտի, կանանչի ու դեղինի խառնուրդ երանգով մը:

(Շար. 18)

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Հասէր – Ղազարոսեան,
Այրի Տիկին Սարգիս Հասէր – Ղազարոսեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Անթաբիօղլու եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Քեբէպճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արման Հասէր – Ղազարոսեան եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան համայն պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՏՐՈՍ ԽՍԱՊԱՂԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մալվինէ Ղազարոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմ. 22–ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ԾԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ

Սկտեմբեր 28, Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համայնուն եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ հանգուցեալ բարերարներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուին, Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուրնէվիլի, Անկէնի եւ Սէվրանի հայ հաստատակութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն հանդիսութեան:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Վալանսի եւ չրջակայքի հաւատացեալները:

L'U.C.F.A.F., LA J.A.F.,
THE ENTERTAINMENT CORPORATION (Londres) présentent
avec le concours de la FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Département Musique)
et des Spectacles LUMBROSO

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE
(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)

— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 Concerts exceptionnels
A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
FORUM LES HALLES — Métro et R.E.R.

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45

TCHEKIDJIAN	NOVIKOV	FAURE	HOVANESSIAN
YEKMALIAN	MASCAGNI	VIVALDI	KARA MURZA
KOMITAS	VERDI	VERDI	YEKMALIAN
GANANTCHIAN	GOUNOD	ROSSINI	KOMITAS
TCHOUKHADJIAN	ROSSINI	HAENDEL	TCHEKIDJIAN
		TIGRANIAN	HAROUTOUNIAN

PETIT ORGUE DE SAINT - EUSTACHE
2 PROGRAMMES TOTALEMENT DIFFERENTS

BILLETS EN VENTE

PARIS
○ 3 FNAC
○ Centre Culturel Artistique Arménien : 6, Cité Wauxhall, 75010 (de 16h à 20h)
○ Librairie PALOUYAN : rue de Trévise, 75009
○ Librairie SAMUELIAN : 51, rue Monsieur le Prince, 75006 (sauf samedi après-midi)
○ HAY DISC : 35, rue Lamartine, 75009
○ UGAB : 11, square Alboni, 75016

BANLIEUE
○ BOIS COLOMBES
DJIZMEDJIAN, 31, rue P. Déroulède
○ ALFORTVILLE
Restaurant SEVAN, 1, bld. Carnot
○ CLAMART
CAPIGUIAN, 175, ave. Jean-Jaurès
○ ISSY- LES - MOULINEAUX
Restaurant CAUCASE, 99 bis, ave. de Verdun
et autres points de vente habituels.

PRIX DES PLACES : 50 - 80 - 120 F.
Les places ne sont pas numérotées.
Dès le début du Concert les places ne seront accessibles qu'entre les interprétations

PARKING
FORUM DES HALLES
Entrée rue du Louvre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Կոսմոս Ֆիլմերը կը ներկայացնէ՝
Արմէնֆիլմ արտադրութիւն մը

«Une comédie drôle et tendre, enlevée, émouvante.
Un goût étrange venu d'ailleurs.» *PREMIERE*

Les Films COSMOS présentent une production Armenfilm

le TANGO DE NOTRE ENFANCE

Հայկ. դաւեչտ մը՝

ԱԼՊԷՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ՝ ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ եւ ԳԱԼԻԱ ՆՈՎԷՆՑԻ (*յատուկ նկատմամբ վենետիկի փառատօնին, դերասանուհիներու չարքին*):

Շաբաթ Սեպտեմբեր 24–էն

V. O.

Forum - Les Halles	*Paris* 1
Cosmos	*Paris* 6
Le Triomphe	*Paris* 8

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին աւանդական մատաղօրհնութիւն՝

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ, ժամը 10–ին:
Մատաղօրհնութեան արարողութիւն, ժամը 12–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Պատարագին երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, զեկավարութեամբ Տիկին Ժիւլիէթ Երզմպեանին:

- ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ -

Կապ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մատնահիւղը կը ներկայացնէ՝
Հայախօս ֆիլմ մը՝

ԱՐԻՒՆԱՊԱՐՏԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 15–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:
12 – 14 ռիւ Սէն – Պազիլ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԻԼ. – Սէն – Թանթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ ղպրոցը կը բացուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24–ին, ուսուցչութեամբ՝ Օր. Հայկուհի Թազանճեանի եւ Օր. Ազատուհի Մանուկեանի: Իսկ կրօնքը եւ Հայոց Պատմութիւնը պիտի դասաւանդէ ղպրոցիս ընդհ. պատասխանատու՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը 9·30 – 12:

Արդ՝ կը խնդրուի ծնողքներէ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եւ թոռնիկները եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցը:

×

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻԿ

Շաբաթ Սեպտեմբեր 24, ժամը 10-ին
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝
– Շաբաթ 10–էն 12
– Կիրակի 14–էն 16
Կապուած Խաչի Տան մէջ
17, rue de l'Ile de France - Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ՝ 43 – 85 – 03 – 76
43 – 83 – 87 – 68

ALFORTVILLE

Grande Soirée de Gala

organisée par la M. C. A., la CROIX BLEUE
et l'U. J. A.

ԱՃԱՌՈՒԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՒՑ ԽՍՋԻՆ, ՀՍՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ եւ Ս. J. A.–ին կողմէ:
VENDREDI 3 OCTOBRE à 20 h 45
Salle Léo Lagrange, Place Carnot
animée par PIERRE DOUGLAS
Avec l'aimable participation de
L'Ensemble Folklorique AKHTAMAR
Hagop BADOLIAN
BEDIK
HAROUT
Janet MAFIAN - ALTOUNIAN
L'Ensemble Folklorique NAVASART
NEVART
PHENIX 1915, *Danse contemporaine*
VICKEN
YERSO
Sous la Présidence d'honneur de
Monsieur Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville
Réservations MCA : 43 - 76 - 55 - 89

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
25
JEUDI
25 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.320 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.320

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԼԷՍ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16 / 22)

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նուրջ 1500 տարի հայ ժողովուրդի պատմութեան անբաժան ուղեկիցը, անոր իմացական կեանքի հայելին ու ծանր փորձութիւններու սատարը եղած է միջնադարեան հայ գրականութիւնը, որ այսօր ցոյցերով կը համարուի մարդկային ընդհանուր քաղաքակրթութեան անքակտելի մաս եւ որու նկատմամբ տարուէ – տարի աւելնայ միջազգային հետաքրքրութիւն։ Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 15–ին, բացուեցաւ հայ միջնադարեան գրականութեան միջազգային համաժողովը, Հայաստանի ակադեմիայի հրաւէրով։ Համաժողովին մասնակցած են 30որ. մէկ երկրէ զանազան քաղաքներէ, գրականագիտական կեդրոններէ եւ արուեստներէն հրաւիրուած հայագէտներ՝ բանասէր, գրականագէտ, լեզուաբան։

Ակադեմիայի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած լիագումար նիստին բացումը առաջարկով վարչապետին տեղակալը՝ Պուրէն Ալեքսեան, նշած է, թէ հայ գրականութիւնը, որ աշխարհի հնագոյն գրականութիւններէն մին է, առաջակայ համաշխարհային պիտական մտքի ու զգայութեան։ Լայնօրէն ըմբռնելով գրականութիւնը՝ իբրեւ գեղարուեստական գրականութիւն, բանասիրութիւն ու մանկավարժութիւն, իբրեւ պատմագրութիւն եւ փիլիսոփայութիւն, համագրած միութեան մէջ տեսնելով միջնադարեան հայ գրողներու, պատմիչներու, փիլիսոփաներու եւ լեզուաբաններու վաստակը, հայ միջնադարու արժէքները, լիաւմբ կրնան դասուիլ քաղաքակրթութեան նուաճումներու շարքը։

Արդարացուած է ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանի ողջոյնի խօսքը, ուր նշուած է, թէ գիտական ժողովներ անհրաժեշտ վկայութիւնն է այն բանի՝ որ Հայր. Միութեան մէջ հոգածութեան առարկայ են ազգային մշակոյթները, լեզուներն ու գրականութիւնը, զարերու ընթացքին ստեղծուած արժէքները։ Վերջին տասնամեակին Հայաստանի ակադեմիան լայն եւ արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունեցած է հայագիտական սիմփոզիումներու գումարման, հայ ժողովուրդի ազգային զարաւոր արժէքները համաշխարհային եւ համամարդկային ասպարէզներով ուսումնասիրելու եւ տարածելու ուղղութեամբ։ Ակադեմականը նշած է, թէ մենք իսկապէս կը հպարտանք, որ, հակառակ քաղաքական եւ մշակութային կեանքի աննպաստ պայմաններուն, մեր ժողովուրդը ստեղծած է միջնադարեան ամէնէն հարուստ եւ ինքնատիպ գրականութիւններէն մին, որ իր գեղարուեստական արժէքով ունի համաշխարհային նշանակութիւն։ Հայաստանի ակադեմիան, յատկապէս Մ. Աբեղեան գրականութեան Հիմնարկը, պատրաստած եւ տպագրութեան յանձնած է հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան եւ արձակի ծանօթ դէմքերու ժառանգութեան քննական բնագրեր, որոնք գրական անգնահատելի արժէք ունին։ Յատուկ ցնծութեամբ պէտք է նշել հայ գրականներու համագործակցութիւնը այս գրականագէտներու հետ, որու արդիւնքը եղան վերջերս Լենինգրադ եւ Երեւան տեղի ունեցած Դաւիթ Լիխաչովի խորհրդաժողովները, նուիրուած հայ եւ համաշխարհային գրականութեան ուսումնասիրութեան։ Հետաքրքրական եւ անցեալի գրական մշակութային արժէքները ունին ոչ միայն պատմական, այլեւ արդիական նշանակութիւն։

Լիագումար նիստին զեկուցումներ կարդացած են Գագիկ Սարգսեան (Երեւան) «Մովսէս Խորենացիի Հայոց պատմութիւնը որպէս համակարգ», Դմիտրի Լիխաչով (Լենինգրադ) «Միջնադարեան գրականութիւններու զարգացման քանի մը օրինաչափութիւններու մասին», Ժան – Փիէռ Մահէ (Փարիզ) «Գրիգոր Նարեկացիի Մատեան Ողբերգութեանի կառուցուածքը», Գէորգ Ջահուկեան (Երեւան) «Քերականական գրականութիւնը որպէս հայ մշակոյթի բնագաւառ» նիւթերուն շուրջ։

Համագումարը արծարծուելիք նիւթերը բաժնած է երեք ճիւղերու՝ գեղարուեստական գրականութիւն, պիտական գրականութիւն, թարգմանական գրականութիւն։ Այս մասնաճիւղերու նիստերը գումարուած են ակադեմիայի, Մաշտոց Մատենադարանի, պետական համալսարանի սրահներուն մէջ։ Կարդացուած են 130 զեկուցումներ հայ միջնադարեան գրականութեան մասին եւ քննարկուած չափածոյ եւ արձակ, պատմագրական, փիլիսոփայական, քերականագիտական կարդ մը արժէքաւոր աշխատութիւններ։

×

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւան տեղի ունեցած հայ միջնադարեան գրականութեան համագումարին առթիւ լոյս տեսած է «Հայ միջնադարեան գրականութիւն» (համառօտ պատմութիւն) աշխատութիւնը, որ կը բովանդակէ Ե.–ԺԸ. դարերը։ Գրականութեան չուրջ 15 դարու պատմութիւնը ներկայացուած է ժամանակագրական ձեւով, որու հիման վրայ ալ միջնադարեան հայ գրականութիւնը բաժնուած է հինգ շրջաններու։ Օգտագործելով եւ համախմբելով հայագիտութեան նուաճումները, մասնագէտները ներկայացուցած են անուանի հեղինակներու դիմանկարը եւ գոյգ տուած անոնց տեղն ու դերը գրական զարգացման ընդհանուր շղթային մէջ։ Ուսումնասիրութիւնը կատարած են Վ. Նալբանդեան, Վ. Ներսիսեան եւ Հ. Բախչինեան։ Հատորը, զոր խմբագրած է Ե. Ջրբաշեան, հրատարակուած է հայերէն, ռուսերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։

ԳԵՐԲՆԱԿԱՆ, ՀՈԳԱԿԱՊ
ԲԱՆ ՄԸ՝

ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԸ

«Իմաճիք» Սեպտեմբեր 23–ի իր թիւին մէջ թղթակցութիւն մը հրատարակած էր, նուիրուած Թուրքիոյ այն շրջանին, զոր Քիւրտիստան կը կոչէ։ Գրութեան սկիզբն իսկ, թերթին աշխատակիցը՝ Պէքիր Նապիր կը նկարագրէ իր ուղեւորը՝ Տիարպէքիրէն դէպի Թաթվան ու կ'ըսէ.– «Երբ, գալով Տիարպէքիրէն, կ'առնեն այն երկար համբան որ Թաթվան կ'իջնէ, մանաւանդ լիալուսնի գիշերով, գերբնական, հոյակապ բան մը կը յայտնուի՝ Վանայ լճին անհունութիւնը...»։

Այս նախաբանէն ետք, «Իմաճիք»ի թղթակիցը կ'անդրադառնայ տեղացիներուն թշուառ կեանքին, բանակին «պաշտպանութեան» դպրոցի չգոյութեան, եւայլն, եւայլն։ Յօդուածին կ'ընկերանան երկու քարտէսներ, քանի մը նկար, որոնց մէկը, թէեւ սեւ – ճերմակ, գաղափար կուտայ սակայն Վանայ լճին «գերբնական եւ հոյակապ» գեղեցկութենէն։

×

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԴ ՄԸ ԵԻՍ

ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Շորեքշաբթի առաւօտ, Պէյրութէն հասած նոր լուրի մը համաձայն, Ֆրանսացի պատանդ մըն ալ աւելցած էր ցանկին վրայ։ Անծանօթ «Արդարութեան յեղափոխական կազմակերպութիւն» մը կը ըստանձնէր առեւանգումը Ֆրանսացիի մը՝ Մարսէլ Քոտրի (քրիստոնեայ դաւիճն) եւ Ամերիկացիի մը, սոնց նկարներն ալ կցելով եւ ղրկելով լիբանանեան թերթի մը։

Տեղւոյն վրայ, նոր յարձակումներու թիրախ էին ՄԱԿ–ի ուժերու Ֆրանսացի պինուորները։

Ֆրանսայի մէջ ալ, Քանար – Անչէնէ, որ երդիծական աւելի դայթակղութիւններ կամ գաղտնիքներ երեւան հանող շաբաթաթերթի մը կը վերածուի չարաթէ – չարաթ, մերկացումներ կ'ընէր բանակցութիւններու մասին, զորս վարած են Շերաք եւ իր նախորդները։ Թէ որքան նպատակայարմար է նման մերկացում – ներ, այս մէջոցին, թերթին խմբագրութեան հարցն է անշուշտ։ Ներկայիս ոչ ոքի մօտ արհեստապարտաւորութիւնը դեր կը խաղայ։ Զդայացունցի վնտռտուքը ամէն ինչ կը ղերազանցէ, յետոյ այն արդար մտահոգութիւնն ունի ոեւէ լրագրող, որ եթէ ինք զիտակցի եւ լուր մը չհրապարակէ, միւսը պիտի հրապարակէ։ Այս փակագիծէն ետք, ըսենք ուրեմն, որ ըստ Քանար – Անչէնէի Շերաք չարունակած է բանակցութիւններ, որոնց ձեռնարկած էր Ֆապիուսի կառավարութիւնը։ Բանակցութիւնները տեղի ունեցած են Մաորիտ, Ֆրանսացի երկու բանագնացի եւ ՓԱՒԻ–ի (լիբանանեան յեղափոխական զինեալ խմբակներ) բանբերի մը միջեւ եւ ձեռք ձգուած է հինդ ամսուան դադար մը (ոճրափորձի)։ Եղածը սա է՝ Ապտալլայի նկատմամբ, շատ հաւանական է, որ «Դատի հարկ չկայ» (նոճ – լիէօ) լուծումին յանգին դատաւորները, ինչ որ թոյլ կուտայ որ Ապտալլա ազատ արձակուի եւ արտաքսուի, Հոկտեմբերին իսկ, որովհետեւ այն ատեն դատապարտումին (4 տարի բանտարկութիւն) կէսը աւարտած կ'ըլլայ։ Բայց, դաշտնապահութիւնը չի յարգուիր եւ Յունիսին լսկ Ամերիկացիներուն ականջը կը հասնի։ Կ'արթննան։ Ուաշինկթըն որոշում կը տրուի անմիջապէս, որ Փարիզ սպասնուած դինուորական կցորդին ընտանիքը իրրեւ տուժող – կողմ (փարթի – սիվիլ) ներկայանայ (4 տարի յապաղումով, քանի Ամերիկացին 1982 Յունուարին սպասնուած է), ինչ որ ջուրը կը ձգէ նախորդ կարգադրութիւնը։ Մնայ որ Շերաք ալ բաւական առանձին է, ըստ նոյն աղբիւրին, այս հարցին մէջ, որովհետեւ Միթերան եւ ոստիկանութեան պետեր, Շալտոն, Ժիրօ, Փանտրօ բնաւ համամիտ չեն որ Ապտալլա առօք – փառօք երթայ դառնէ իր ընկերները։

× Կիպրակի, Սեպտեմբեր 14–ին Փլայ – Ռընօ–ի ռումբէն վիրաւորուած երկրորդ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԼՊԷՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ

Les Films COSMOS présentent une production Armenfilm

le TANGO DE NOTRE ENFANCE

Սեպտեմբեր 23–ին, երեքշաբթի իրիկուն, Շան – զ'Էլիզէի Լը Թրիոնֆ սինեմային մէջ տեղի ունեցաւ Ալպէր Մկրտչեանի «Մեր մանկութեան Թանկօն» ժապաւէնի առաջին ներկայացումը, հրաւիրեալներու համար։

Այս ֆիլմը, որ մաս կը կազմէր 1985–ի Վենետիկի փառատօնի խորհրդային ֆիլմերու, այնքան չերմ ընդունելութիւն չգտաւ իտալական թէ ֆրանսական մամուլին մօտ, թէեւ բոլորը մեծ հիացում – մով արտայայտուած էին Գալիա Նովչինոյի մասին, որ «յատուկ յիշատակում»ի արժանացած էր երկու ուրիշ դերասանուհիներու հետ (Ա. Մրցանակ չտրուեցաւ)։

Երեքշաբթի իրիկուն, սակայն, Փարիզի հանդիսատեսները խանդավառութեամբ ողջունեցին ֆիլմը, որու այս առաջին ներկայացման առթիւ Փարիզ եկած էին Ալպէր եւ Մհեր Մկրտչեան եւ որոնք ֆիլմի ներկայացումէն առաջ խօսք առին բեմէն։

Այս ներկայացման աւարտին «Յառաջ» տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Ալպէր Մկրտչեանի հետ, որու մանրամասնութիւնները, ինչպէս նաեւ ֆիլմէն մեր տպաւորութիւնները յետագային։

ոստիկանն ալ մեռաւ (առաջինը տեղն ու տեղը մեռած էր), զոհ իր քաջութեան։

× Ապտալլայէն եւ Անիս Նագաշէն ետք, Վարուժան Կարպիճեան ալ փոխադրուեցաւ Սանթէի բանտը (Կարպիճեան Մուլէն էր)։ Տրուած բացատրութիւնն այն է, որ ապահովութեան համար է, բայց կը կարծուի որ նաեւ հարցաքննութեան դիւրութեան եւ դէմ առ դէմ հարցապնդումներով ստուգումներու համար ըլլայ։

× «Լիպերասիոն» ալ, Շորեքշաբթի օր, Ռոլան Տիւմայի վարած բանակցութիւններուն մասին կը գրէ, Ապտալլայի եւ Փէյրոլի փոխանակման վերաբերեալ։

× Փարիզ կը գտնուի յոյն – կաթողիկէ պատրիարքական փոխանորդ՝ գերպ· Քափուչի, մասնակցելու համար խորհրդակցութիւններու Ֆրանսայի եւ արաբական երկիրներու միջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Էճէվիթ անպարտ արձակուեցաւ Երեքշաբթի օր, Անգարայի առեանին կողմէ։ Ծանօթ է, որ նախկին վարչապետը մեղադրանքի տակ էր, որովհետեւ ճառ մը արտասանած էր, Մայիսին, կնոջը հիմնած Դեմոկրատ կուսակցութեան համագումարին, մինչ քաղաքական նախկին դէմքերը իրաւունք չունին արտայայտուելու։ Դատախազը ընդունեցաւ Հալքի նախկին զեկավարին բացատրութիւնները։ Էճէվիթ կ'ըսէր թէ իր արդար իրաւունքը գործածած է միմիայն, յայտնելով թէ կուսակցութեան զօրավիդ է։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ խիստ միջոցներու ձեռնարկեց թմրեցուցիչներու մոլութեան դէմ պայքարելու համար։ Շալանսոն կ'ուզէ զրաղիլ մանաւանդ երիտասարդներով եւ դպրոցականներով։ Կ'ուզէ որ օգտագործողներն ալ «հիւանդներ» չնկատուին, այլ՝ յանցագործներ։ Բժիշկները համաձայն չեն։

ՇԻՐԱՔ Նիւ – Եորք մեկնեցաւ Շորեքշաբթի օր, խօսք առնելու համար Ազգաժողովին առջեւ։

ԾՈՑԸՆ ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս) (*)

– Սահակին արճարանը երէկ դիշեր չըբ–ջապատած ու մանրակրկիտ խուզարկած են:

– Սահակին հետ մէկ քանի ընկերներ ալ ձերբակալած ու տարած են ոստիկա–նատուն. մինչեւ հիմա ո՛չ մէկ լուր...:

– Ակումբի մատաններն ալ իջնելով զինք եւ ուրիշ փնտռելին: Վարչութեան սեն–եակը թուղթ թուղթի վրայ չձդեցին:

– Թերեւս թերթն ալ արգիլեն, խմբագ–րատունն ու տպարանը գրաւեն...

– «Զինքի եւ դաւադիրներու թաքստոց է» գրած են թերթերը...

– Նոյն բանը վազը եկեղեցիին, գըպ–րոցներուն եւ առաջնորդարանին մասին պիտի ըսեն:

– Հոսը պէտք է առնէինք արդէն երբ ամավերջի հանդէսի յայտագրէն բոլոր «Հայաստան»ները, «Հայրենիք»ները, «Եար»երը եւայլն պարտադրեցին վեր–ցընել ... սրիկանե՛րը...:

Մայթի լամբարները իրենց սառած, արծաթագոյն լոյսով պարբերաբար կը լուսաւորեն խօսակիցներուն դէմքերը: Լամբարներուն իշխանութենէն դուրս օդը ծանր է՝ մութ, մռայլ ու մահաս–փիւռ: Հալէպի դիշերային չոր ու զովշ օդը ճպուռներու ու զորձերու «սերենա–ա»ով չի ճոխանար այդ դիշեր: Այս վի–ճակը հաւանական երկրաշարժի մը նա–խորդող մթնոլորտ է կ'ըսեն: Բայց հոս երկրաշարժ կը պատահի՞, ինչո՞ւ պիտի պատահի: Մենք, Հայերս, տիպար քա–ղաքացի ենք, աշխատասէր, հնազանդ, օրէնքը յարգող, տուրք վճարող: Պաղես–տինը կը պահանջենք ամէն մարդու պէս, Արաբական Միութիւնն կը բաժնենք բոլոր իրաւ Արաբներուն պէս, «Իսկենտերունը»ը կը պահանջենք որպէս Սուրիոյ պատկա–նող անբաժանելի մէկ մասնիկ, լեցուն օթօպուսներով աշակերտ կը զրկենք բոա–ցօյցերու եւ պետական հանդիսութիւննե–րու պահանջին, արարերէն կը սորվինք, պետական պաքալորէայի մէջ մեծ համե–մատութեամբ յաջողութիւն կ'արձանա–գրենք,...: «Բարեխնամ» եւ «հիւրըն–կալ» կոռւպարութիւնը այնքան հաւա–տարիմ եւ օգտակար քաղաքացիներու փոքրամասնութիւն մը չի կրնար նեղու–թեան ենթարկել, հալածել, անդամ մը եւս ալիքներուն յանձնել...

Մայր նաւուն կիսաքանդ մարմինը հե–ռաւոր փոթորիկի քմահաճոյքներուն ձգ–ուած, փրկութեան լաստը լուռ կը սահի երկնքի ու ծովու սեւութեանց մէջ ճըն–շուած ճեղքին ընդմէջէն: Կեանքի ու յոյ–սի ապառող աւիշը երբեմն կը նորոգուի լաստի երեսին վրայ պարբերաբար փչըր–ուող ալիքներուն ազմուկին հետ:

Հեռաւոր լոյսերը դանդաղօրէն մարմին կ'առնեն, կը յստականան, կը բազմանան ամէն ուղղութեամբ: Աստղազարդ ան–ջրպետի մէջ այս ճամբորդութիւնը սըր–տերու վրայ ճնշող բեռը կ'ոչնչացնէ յոյսերը կը հրահրէ լաւատեսութեան մարակին տակ: Լոյսերու այս բազմու–թեան մէջ կարելի չէ ճշդել ալն ու ձա–խը, վերն ու վարը, կամ զանազանել կեն–դանի լոյսերը իրենց ցոլացումներէն: Լոյս մը կը մեծնայ ահա, անսովոր հա–մեմատութիւններ կը ստանայ ու կ'անցնի լաստին մօտէն: Զկնորսի նաւակ մըն է որ իր ճաճանչով ծովուն ճուկերը հմա–յել կը ջանայ: Վերը, հրաշալի անակընդ–կալ,սեւ ոչնչութեան վրայ ճերմակ մար–մարի նման փայլող Աստուածամօր ուր–ուագիծը կը պատկերանայ: Ժամանակի հոսանքն ի վեր հրաշալի ճամբորդութի՞ւն մը կ'ընէ այս լաստը: Կարդ մը լոյսեր իրենց խաչաձեւ մարմինը կը կախեն վերէն, կարուկ ու յստակ, ձգելով որ ծովուն վրայ իրենց ցոլացումը ծփայ, քմահաճ, անմեղ ալիքներուն վրայ:

«Գաղինօ ալ Լիպան»ի հսկայ ու յո–խորտ նէոնէ գրուածքը կուգայ վերջա–պէս ճշդել երկնքի ու երկրի բաժանման գիծը:

Ճիւնիի ծոցը Միջերկրականի Արեւելքը փառաւոր պճնանքով բազմած դեղուհի մըն է, որ իր մօտ ապառասն փնտռողնե–րուն կուտայ խարկանքի ու իրականու–նութեան պաղ ու տաք ապրումները, հըր–ճատանքի ու վախի անսովոր տրուիմնե–րը, պարբերաբար ջերմութիւն փոխող մշտահոս քրտինքի բաղնիքին մէջ:

Ծովեզերքին վրայ անփութօրէն կու–տակուած ապրն ու ազատութիւնը եաին ձգած՝ փայլուն զգեստներով կիներ ու մարդիկ գազինոյի վիթխարի սրահներուն մէջ կուգան փոխադրուիլ Փարիզի «Լի–ռօ»ն եւ Մոնաքոյի խազարանները՝ Լի–բանանի օդիով ու «մեզէ»ներով համեմ–ուած: Ինճոյքէն եաք ինքնաշարժները կը սահին բարձունքներէն վար, ճիւնիի ծո–ցին զգլխիչ համայնապատկերին առջեւ ու մարդիկ հարց կուտան թէ Փարիզ ու Ռոթ – ս'Ազիւր ճամբորդութիւնը լրա՞ւ էր թէ ցնորք, զրպանները լեցնող թուղ–թերը զրա՞մ են թէ պարտաթուղթ, պե–տին փռուող մարզարիտները իսկակա՞ն են թէ անմարմին ցոլացում՝ ծովու մա–կերեսին վրայ:

Լիբանանի յարաբերական իշխանու–թիւններու այս համայնապատկերին մէջ նուաբեկեալ հայութեան բացարձակ յե–նարանն է Անթիլիասի Մայր Տաճարը: Տարիներու ընթացքին նոսրացող ու կրձ–կուող նարնջենիի պարտէզներուն մէջ Տաճարին կառոյցը կը սլանայ դէպի եր–կինք խունկի ամպի մը պէս թեթեւ, կաղ–նիի մը նման հաստատուն ու անսասան:

Վանքի շրջապատէն ներս մեր մշա–կոյթն ու հաւատքը գիրար գրկած կը շա–րունակեն իրենց քայլը ժամանակի սկիզբ–ներէն բխող պատմութեան ճամբուն վր–րայ:

Վանքի շրջապատէն դուրս Մարոնին ու Տիւրղին, Սիւննին ու Շիին, հարուստն ու ազքատը, ընկերվարականն ու դրա–մատէրը, «քեմբ»երն ու պալատները զրամանալի համբերութեամբ մը կե–նակցիլ կը ձեւացնեն, կատարեալ հրաշք, կ'ըսեն չատեր, որուն զազտնիքն ու հա–տարակաց յայտարարը լիբանանի դրամն ու հարստութիւնն են:

Լիբանանեան հրա՞շք:

Գարնան առաւօտ մը, դիմակաւոր մար–դիկ փողոց կ'իջնեն իրենց դէնքերով այդ հրաշքին զօրութեան ու տոկունութեան սահմանները փորձելու: Արիւնլուայ եր–կիրը լուռ կ'սպրի զաւաճանութիւնը այն խելագար ամբոխներուն, որոնք կը կար–ծէր թէ իր հարազատ զաւակներէն կը զոյանան:

Մայրիները զինադարժութեան թիրախ կը զառնան, խորանները կը կողոպտուին, անտառները կ'այրեն, վաստակներ կ'ոչն–չանան: Օդնելու համար երկարող ձեռ–քերը վիրաւոր եաև կը քաշուին:

Անթիլիասի Մայր Տաճարը իր կուռ հի–մերով ու ազամանդաձեւ կառոյցով եաև կը մղէ փամփուշտներն ու ռումբերը իր հովանին ափռելով բոլոր մնացորդներուն վրայ եւ ներշնչումի լոյսը անխափան հասցնելով ամէն ուղղութեամբ մեկնող փրկութեան լաստերուն:

Այս մէկը կ'ուզղուի հարաւ – արեւելք՝ դէպի Պարսից ծոցի տաք ջուրերը:

Պարսի՞ց թէ Արաբական ծոցի ջուրե–րը:

Օր մը յաղթական կոդմը հաւանաբար պարտադրէ վերջնական անունը:

Մինչ այդ աղէտը կը խմորուի, նաւա–րեկութիւնը կը յետաձգուի...:

(*) Ա. մասը՝ «Ծառաչ», Սեպտ. 16

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐՈՒ

1937, Օգոստոս 19–ին Մոսկուայի մէջ կը սկսէր «Զինովիեւականներու եւ Տը–րոցկիականներու միացեալ կեդրոն»ին դատավարութիւնը: 16 ամբաստանեալնե–րուն մէջ կային համաշխարհային ճանա–չում վայելող երկու անուններ. Կամենեւ՝ Պոլիտ բիւրոյի նախկին անդամ, Լենինի մօտիկ գործակից, եւ Զինովիեւ՝ համայ–նավար Գ. միջազգայնականին նախկին նախագահը: Կար տակաւին քաղաքացիա–կան պատերազմի առասպելական հերոսը՝ Սմիրնով: Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ կորնթեան սիւներով սրահի մը մէջ, ուր անցեալին պարահանդէսներ սարքուած են. հրապարակային նիստե–րուն կը հետեւին օտար լրագրողներ ու դիւանագէտներ: Ամբողջ երեք օր սար–սափազդու դատախազը, Վիշինսկի կը չարչրկէ ամբաստանեալները, որոնք կը խոստովանին, թէ 1934–ին կազմակերպած են Ստալինի յաջորդ նկատուած Կիրովի սպանութիւնը ու նաեւ ոճրափորձերու ծրագրեր, վարչական բազմաթիւ այլ ա–նուններու դէմ: Անոնք իրենք զիրենք «հրէշներ» կը կոչեն ու «մահուան արժա–նի դատապարտեալներ»: Իր հարցաքննութեան աւարտին Վիշինսկի կը գոչէ. – «Կը պա–հանջեմ որ բոլոր այս կատղած շուները հրացանազարկ ըլլան, առանց բացառու–թեան»: Բացառութիւն պիտի չըլլայ:

Մինչ այս, ուրիշ դատավարութիւններ եւս տեղի կունենան: 1937 Յունուարին կը դատուին Գ. Բադէկը, ուրիշ մտերիմ մը Լենինի, եւ Ի. Պիատակով: Անոնք եւս կը խոստովանին ահաբեկչական արարք–ներու եւ անհեռական խափանարարու–թիւններու կազմակերպումը, Տրոցկիի եւ Փաշիստ ակրութիւններու հրահանգով: Տասներեք մահապատիժ կը տրուի:

Երրորդ արարք մը կը բացուի 1938 Մարտին: 21 ամբաստանեալներու մէջ են ուեռարան Բուխարինի զար Լենինն կոչած կը «կուսակցութեան սիրելի որդին» Ռի–կով, Ռակովսկի՝ համամիութենական մէկզգային ազնուականութեան ծանօթ դէմք մը: Դատավարութիւնը կ'ուսարան տասներեք մահապատիժի վճիռով:

Միւս կոդմէ, նախորդ տարուան Յունի–սին կ'իմացուի, թէ Կարմիր Բանակի տե–րական դէմքերէն Տուխաչեւսկի լրտե–սութեան ու մատնութեան ամբաստանու–թիւններով զանիկակ դատուած է ու պըն–դակահարուած:

Ինչո՞ւ արդեօք, Ստալին, որ ամենակա–րող կը թուէր, կը մաքրադործէ Յեղա–փոխութեան պատմական գէկավարները: Պատասխանելու համար այս հարցումին, պէտք է յիշել այն պայքարը որ տեղի ունեցաւ Լենինի յաջորդութեան հա–մար:

1922–ին Լենին նախզպալով իր վախ–ճանը, իր հաւանական յաջորդներուն մա–սին գրի առնել կուտայ կարդ մը նոթեր: «Կտակ» մկրտուած այս նոթերը ապա–գայ մրցակցութիւններու դուռ կը բա–նան, խոովելով յատկապէս Ստալինը որ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն ըլ–լալով, ամէն է վարչական մեքենային: Բախտը ծայր կուտայ Լենինի մահ–ուան տարին չուրջն իսկ: Ստալին նախ կը դաշնակցի Զ ինովիեւի ու Կամենեւի հետ, իր ամէնէն վտանգաւոր հակառա–կորդին՝ Տրոցկիի հանդէպ. ապա կը դառնայ անոնց իսկ դէմ: Հակնալով ի–րենց սխալը այս վերջինները Տրոցկիի հետ կը կազմեն «միացեալ ընդդիմու–թեան ճակատ»ը, մինչ Ստալին նեցուկ կը փնտռէ Բուխարինի ու Ռիկովի մօտ, երկուքն ալ «աջակողմեան» ու «հակաստը–րոցկիական» նկատուած: Կիրքերու պատ–ճառած բախտմներուն կը միանան տըն–տեսական եւ քաղաքական անհամաձայ–նութիւններ եւս: Խորհրդանիկ, ու մեքենա–յութիւններու վարպետ Ստալին հետզ–հետէ կը բարձրանայ իր մրցակիցներէն վեր. 1927–ին Տրոցկի կուսակցութենէն կը վտարուի, իսկ երկու տարի եաք կ'ար–տաքսուի Խորհրդային Միութենէն: Զի–նովիեւ ու Կամենեւ կը զիջին ու կը խո–նարհին, խուսափելու համար նման վախճանէ մը:

Հաւատարիմներու մօտ խմբակով մը չրջապատուած ու իշխանութիւնը ապա–հոված Ստալին, կը ձեռնարկէ «մեծ ան–կլունապարձին», որուն նպատակը պիտի ըլլայ դարմանել դարաւոր յապագրում մը: Ճարտարարուեստի ու հողերը ապասե–փականացնելու հնդամեայ առաջին ծր–րագիրը կը սկսի զործադրել: Իրենց անհատական չահերը կոլխոզներու թող–լու պարտաւորութիւնը զայրոյթ կը պատճառէ գիւղացիներու, որոնք կ'ընդ–դիմանան, կը փճացնեն բերքը: Ահռելի սով մը ու զանգուածային աքսորներ պատճառ կը զառնան աւելի քան հինգ միլիոն հոգիի մահուան: Մինչ անդին պղպջատի նոր զործարաններ կը բարձ–րանան:

Սարսափելի այս տարիներու ընթացքին (1928 – 1933) Ստալին զժուարին պա–հեր կ'ապրի – յատկապէս կնոջը անձնաս–պանութիւնը, – սակայն հակառակորդնե–րը ոչ մէկ քայլ առնելու համարձակու–թիւնը կ'ունենան: Կ'ըլլան ներսէն խընդ–րողներ որոնք կրկին ծառայութեան կ'առնուին. Ստալին նախկին ընդդի–մադիրներու կը նուիրէ պաշտօններ, նոյնիսկ կեդրոնական կոմիտէի մէջ: Այս չրջանին կուսակցութիւն, մամուլ, պրող–ներ խնկարկեցին զինքը, կոչելով «Ժողո–վուրդի հայրը», «Համայնավարութեան տաղանդաւոր կերտիչը»:

1934–ին որոշ բարելաւում մը կը տես–նուի. սննդանիւթերը կը բարւոքին, ճար–տարարուեստի արտադրութիւնը մեծ հա–մեմատութեամբ կ'աւելնայ, ու կուսակ–ցութեան ընդհանուր ժողովին Ստալին կը յայտարարէ, որ «ոչ ոք մնացած է հարուածելի». նոյնիսկ ընդդիմութեան նախկին զեկավարներու արտօնութիւն կը տրուի խօսք առնելու: Սակայն 1935–ին չանթի հարուած մը կը յեղաշրջէ ամէն բան. Լենինգրադի մէջ կը սպաննուի Ս. Կիրով՝ Ստալինի նախասիրած «աշակեր–տ»ը, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ երկրին մէջ:

Սպանողը՝ Նիկոլայեւ կը զնդակա–հարուի: Այսօր յայտնի է որ Կիրովի սպա–նութիւնը Ստալինի զրգռումով եղած է:

Հարիւրաւոր կասկածելիներ կը ձերբա–կալուին ու կը զնդակահարուին. չորե–քերը լեցուցած ուրիշներ կը բանին աքսորի ճամբաները: Սակայն Ստալին դեռ չէ հասած իր նպատակակէտին:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

Թ. Օ. Մ.

ՆՈՐ ՅԱՋՏՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Շինարարական աշխատանքներու ըն–թացքին Պուլկարիոյ Ռուսէ քաղաքի Տան–ուբով – Քորաքով փողոցին վրայ պըղ–նդով տուներէն մէկուն հիմքին մէջ յայտնաբերուած է հայկական արձանիկ մը՝ նուիրուած Ներսէս Շնորհալիի: Քա–րէ այդ արձանիկը, որ ունի 0,5 մեթր երկայնք եւ 0,22 մեթր լայնք, այնքան ալ լաւ վիճակի մէջ չէ: Փորագրուած դէ–մանկարը բաւական վնասուած է: Կա–րելի կարդացուի դլխաւոր մակագրութիւնը՝ «Շնորհալի» բառը, որուն տակ, ծաղկա–քանդակներու կեդրոնը, փորագրուած են «Հ», իսկ ծայրերը՝ «Տ» եւ «Կ» տառերը: Ժամանակի փորձութիւններուն յարաբե–րաբար աւելի դիմացած է ներքեւի մա–սը, ուր եւս ծաղկաքանդակներու մէջ յատակօրէն կը կարդացուին «Տ» եւ «Կ» տառերը, որոնք հաւանաբար քանդակի հեղինակի կամ պատուիրատուի մակա–նունին եւ անունին վերջին դիրերն են: Արձանիկին կտակը կայ փորագրուած խաչ մը, իսկ միւս քանդակները բոլորո–վին ջնջուած են:

Ըստ Պուլկարահայ «Երեւան» Մշա–կութային Կազմակերպութեան կեդր. Վարչութեան «Երեւան» թերթին մէջ տպագրուած հաղորդագրութեան (հեղի–նակ՝ Շաւարշ Աւետիսեան), այդ արձա–նիկը պատրաստուած է Ռուսէի մէջ ԺԹ. դարու 60–ական թուականներուն եւ նը–ւիրուած է Ներսէս Շնորհալիի գտնուած–ման 400–ամեակին: Ենթադրութեան հիմք կը ծառայէ այն՝ որ մօտերը գտնը–ուղ հայկական եկեղեցւոյ բակին մէջ պահպանուած է նոյն նիւթէն, մօտաւո–րապէս նոյն ձեւով մշակուած հայկական խաչակիր (1567) տապանաքարը:

Տակաւին ԺԵ. դարու կէսերէն Դանու–բի հարաւային ափը գտնուղ հինաւուրց Ռուսէ (նախկին Ռուչուք) քաղաքին մէջ հաստատուած էին բազմաթիւ Հայեր, ո–րոնց թիւը յետագային աստիճանաբար աւելցած է: ԺԶ. դարուն եւ ԺԷ. դարու սկիզբները Ռուսէի մէջ կ'ապրէին երե–ւանէն, Ղափանէն, Շուռթէն ու այլ վայ–րերէ գաղթած բազմաթիւ Հայեր: Ի. դարու սկիզբները (1908) Ռուսէ կ'ապրէին 150 հայ ընտանիքներ: Յետագային ա–նոնց թիւը հասաւ երկու հազարի:

Ռուսէի Հայերը սերտ կապեր ունէին Հայաստանի հետ: Ըստ Մաշտոց Մատե–նադարանը գտնուղ ձեռագիր նիւթերու, այդ քաղաքին Հայերը մեծ կամ պզտիկ խումբերով, անցնելով երկար ու վտան–գաւոր ճամբաներէ, պարբերաբար ուխ–տագնացութեան կ'երթային Էջմիածին: Գաղութին անուանի անձերը սերտ կապե–րու մէջ էին Հայոց բարձրաստիճան դէմ–քերու հետ: Ինչպէս Լեհաստանի, Թրան–սիլվանիոյ եւ Ղրիմի հայկական գա–ղութներու, այնպէս ալ Պուլկարիոյ մէջ չատ սիրուած ու տարածուած էին Ներ–սէս Շնորհալիի տաղերը: Եւ Ռուսէի Հա–յերը իրենց այդ զգացումները մեծ բա–նաստեղծին նկատմամբ արտայայտած են հայկական թաղամասի կեդրոնը, եկե–ղեցւոյ մօտ անոր նուիրուած յուշարձան կանդնեցնելով:

Այն տունը, որուն հիմերէն յայտնա–բերուած է արձանիկը, պատկանած է Ռուսէի հայկական Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Կարապետ քհնյ. Փոյաճեանի (1887 – 1911), որ եղած է կրթեալ ու զարգացած դէմք մը: Ան սերտ նամակա–գրակցութիւն ունեցած է Հ. Գեւոնդ Ալիշա–նի եւ Ղրիմեան Հայրիկի հետ: Ռուս – Թրքական պատերազմի ժամանակ, ռու–սական զօրքերու հրամանատար, զօրա–վար Տոնաուքով – Քորսաքով կ'ընկերանայ Կարապետ քահանայի տունը: Ծանօթ է քահանային մեծ սէրը հայկական հին ար–ժէքներու նկատմամբ: Ան հաւաքած ու Էջմիածին եւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան զրկած է հայերէն բազ–մաթիւ ձեռագիր մատեաններ ու հին զրամներ, մեծ սէր ունեցած է բանահա–տութեան հանդէպ: Ան այժմ ծանօթ չէ, թէ ե՞րբ եւ որո՞ւ կողմէ արձանիկը զետեղուած է այդ տան հիմքին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԵԿՆԱԾ

Շնորհք Պատրիարք, Լոս – Անճըլըսէն եւ նախքան Էջմիածին մեկնելը, քանի մը օր մնացած է Նիւ –Եորք: Սեպտեմբեր 11–ին, Թեմական առաջնորդը՝ Գերդաստ Արք. Մանուկեան, հատուկ ճաշ մը տուած է ի պատիւ Պատրիարքին, ի մի հատուկով Թեմին 24 հոգեւորականները: Ճաշի ընթացքին Շնորհք Պատրիարք տեղեկութիւններ տուած է կ. Պոլսոյ եկեղեցիներու եւ եկեղեցական կեանքին մասին:

Նոյն օրը, իրիկունը, Նիւ – Ճըրզիի Հայ Ցունը նշուած է Պատրիարքին գահակալութեան 25–ամեակը, որուն անդրադարձած էինք «Յառաջ» Սեպտեմբեր 21–ի մեր թիւով:

Սեպտեմբեր 12–ին, Առաջնորդարանին մէջ, Շնորհք Պատրիարք ընդունած է բոլոր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ՝ Ցոյն Օրթոտոքս, Կաթոլիկ, Ղպտի, Ասորի, Հապէշ, Բողոքական, Անկլիքան եւայլն:

Իրիկունը, «Հայկ եւ Ալիս Գալուստեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, նուիրուած Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեան 25–ամեակին եւ քահանայական ձեռնադրութեան 50–ամեակին: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Պերճ Աբգար: Պատրիարքին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Պաժակ Վրդ. Պարսամեան: Խօսք առած են դատաւոր Վինսընթ Կիւրահեան, Առաջնորդարանի Թեմական Խորհուրդի անդամ Տիրան Աբգ. Ներսոյեան եւ առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեան: Այս առթիւ յիշատակի նուէրներ տրուած են Պատրիարքին: Վարուժան Արսլանեան իր կողմէ չհնուած ոսկի ադամանդակուռ Աւա մը նուիրած է, Նիւ – Ճըրզիի Պոլսահայ Միութիւնը՝ մատանի մը: Թորգոմ Արք. առաձնած է զբօսկի մը արտօնութեան ծախքը:

Սեպտեմբեր 13–ին, Շնորհք Պատրիարք Ակիթառնի մէջ, օծած է Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Զարխափան Ս. Աստուածածնի նկարը, պատրաստուած Սիմոն Սամսոնեանի կողմէ: Հաւատացեալներու մեծ բազմութիւն մը ներկայ եղած է արարողութեան:

Յաջորդ օրը՝ կիրակի, նոյն եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի:

Պատրիարքը էջմիածին մեկնած է Սեպտեմբեր 17–ին, ընկերակցութեամբ Տիրան Աբգ. Ներսոյեանի եւ Վաչէ Աբգ. Յովսէփեանի:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Յակոբեան Բ. յարկաբաժնի բացումը կատարուած է Սեպտեմբեր 11–ին, ձեռամբ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանի: Ներկայ եղած են հոգաբարձութեան անդամները, բժշկական կազմը, բարերարներ եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Խօսք առնելով Շահան Եպիսկ. նշած է ի մէջ այլոց. – «Մեզի համար ուրախութիւն է տեսնել որ յարաճուն յառաջդիմութեան մէջ կը գտնուի այս հաստատութիւնը: Տարիներէ ի վեր թէքնիք եւ վարչական պետի վրայ չօշափելի բարգաւծումներ կատարուեցան եւ ասիկա մեր քաղաքակրթութեան չափանիշը ցոյց կուտայ»: Ապա ներկաները չրջած են յարկաբաժնի գանազան մասերը, որմէ ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը: Հոս խօսք առած է Տօքթ. Օննիկ Զալըքեան եւ ըսած. – «Հաւաքականութիւն մը կանգուն պահելու եւ բնակերային գոյատեւման գործունէութիւններ իրագործելու համար, այդ ընկերութեան անհատները պարտաւոր են առանձնել նիւթական ու բարոյական գետնի վրայ պարտականութիւններ: Պարտականութիւն ըստանձնած ազգայիններէն մէկն էր Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան, որ հիմը դրած է այս հիւանդանոցին: Նախ ամբարաններ, չեռոյ յիշատակելի ու անանուն բարերարները, հոգաբարձուները, բժշկապետները, անօրէնները կարգաւ կատարած են իրենց պարտականութիւնը եւ ջանացած հիւանդանոցը յարմարցնել գարչրջանի պահանջներուն, միշտ հիւանդանոց մը դարձնելով այս հաստատութիւնը»:

×

ՎԷՆՔՈՒՎԸՐԻ եւ չրջակայից հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միարաններէն Նարեկ վրդ. Ալեքմէզեան, որ Օգոստոս 27–ին մեկնած է իր նոր պաշտօնատեղին: Նարեկ Վրդ. նոյն առեն պիտի ուսանի Պրիթիչ Կոլոմպիայի Համալսարանի Աստուածաբանութեան բաժնին մէջ:

LIVRES REÇUS

PETIT FRERE

AIDA AZNAVOUR - GARVARENTZ

Ed. Robert Laffont. Paris 1986.

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԵՐԵՔ ՊԱՏՄՈՒԱՆՔ ԵՐԵՔ ՆԿԱՐ

ՄԻԱԿ ՀՆԱՐԸ

Միջնորդ Սիրոյի ասպաը էն օրուանից ծոռուեց, երբ գիւղ – սովետի նախագահ Մխիթարին հանեցին պաշտօնից, իսկ նոր նախագահը կարուկ հրաժարուեց կեղծ վկայական տալ, որպէսզի միջնորդն էժան գնով ձեռք բերած անասունները մորթի եւ չուկայ հանի:

Հիմա Սիրոյին չաճախ էին միլիցիայի բաժանմունք տանում:

Հարցը նոյնիսկ չրջկոմկոմ հասաւ: Գործկոմի նախագահը կանչեց, նախատեց.

– Համալսարանական ու դպրոցական երեխաներ ունես, – ասաւ, – նրանց ենք խզճում: Թէ չէ արժանի ես խիստ պատժի:

– Ի՞նչ ես մնջուել, ասա, է՛, ձէն հանի: Հիմա ո՞նց վարուենք...

Սիրոյի չրթները վերջապէս չարժուեցին.

– Մի հնար կայ մենակ ... Միլիտոսին վերականգնեցէք հին պաշտօնում...

ԲԵՆԻԿ ՍԻՅՐԱՆԵԱՆ

×

ՀԱՅՀՈՑԱՆՔ

– 1 –

Արտադրամասը կազում էր: Պետը նրա կատարդութիւն ստացաւ: Հաւաքեց անձնական գործին ու սկսեց մշակել.

– Դիտմամբ լաւ չէք աշխատում, որ հերս անիծեն, հա՞ ես ձեր ... Ի՞նչ ես փնթփնթում, Փնթի Նեղուչ: Չհայհոյե՞մ: Բա ի՞նչ անեմ, ճակատներդ պատչե՞մ: Դո՞ւ ինչ ես բառաչում, ոչխար ... Չէնդ կորիր, տեղդ վե՛ր բնկիր ... Ջահրումար, ախմա՞խ ... Ես վերջացրի: Եթէ ձեր երեսից մի հատ էլ նկատողութիւն ստացայ՝ բոլորիդ հե՛րը կ'անիծեմ: Հասկացա՞ք, ես ձեր ...

– 2 –

Բանուորները բողոքեցին: Տնօրէնը կանչեց արտադրամասի պետին եւ սկսեց դաստիարակել.

– Լսիր, Անտաչեան, դու կնոջդ հայհոյո՞ւմ ես:

– Չէ:

– Իսկ բանուորուհիներին ինչո՞ւ ես հայհոյում:

– Որ լաւ աշխատեն:

– Ես կարծում եմ՝ լաւ չաշխատելու պատճառը հէնց քո կոպիտ լեզուն է: Սա՝ մէկ: Եթէ ազատարդիկ կուլ են տալիս հայհոյանքներդ, կանայք մի գեղեցիկ օր գլուխդ կը կոտրեն: Սա՝ երկու: Էլ չեմ ասում ամուսինների մասին, որոնք ուելի՛ վատ բան կարող են անել: Դա՝ երեք: Սեփական փորձից գիտեմ: Բայց չչեղուենք: Եւ չորրորդ՝ պաշտօնը հայհոյելու իրաւունք չի տալիս: Հասկացա՞ք:

– Հասկացայ, ընկեր տնօրէն, էշ հօ չե՞մ: Հիմա ես գրանց էշ հե՛րը կ'անիծեմ...

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

×

«ԺԻԿՈՒԼԻ» ԵՒ «ՎՈԼԿԱ»

Հնչեց հեռախօսի զանգը: Ընկերուհին ուրախ – ուրախ յայտնեց, որ իրենք «Ժիկուլի» մեքենայ են առել, եւ խնդրեց ամուսնու հետ ներկայ լինել «Երջանիկ»:

– Շնորհակալ եմ, – ասաց տիկինը եւ դրեց հեռախօսափողը:

«Ինչո՞ւ մենք էլ մեքենայ չունենք», – յուզուած մտորում էր նա եւ կշտամբում ամուսնուն:

Երեկոյեան ամուսնու հետ գնացին ընկերուհու տուն: Հրաշալի ուսնախմբու – թիւն էր, թէեւ սրտանց ուրախանում էին ... միայն տնեցիները: Հիւրերն ամէն կերպ քաջալերում էին իրենց տրամութիւնն ու զարմանում. – «Ախր դուք ո՞վ էք, որ մեքենայ ունենանք, իսկ մենք՝ ոչ»:

Եկաւ ընկերուհու եղբայրը: Երջանկութեան ժպիտը դէմքին՝ յայտնեց, որ ամուսնանում է, հարսնացուն «Վոլկա» ունի եւ ամարանոց:

– «Վոլկա՛» ... ամառանո՞ց ..., – չըընչաց տանտիրուհին, – իսկ մենք՝ ընդամէնը «Ժիկուլի», առանց ամարանոցի:

Հիւրերն ուրախ էին: Վրէժը լուծուած էր...

ԴԱՆԻԱ ԴՈՆԻԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Պիսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Զուարճալի կողակը ընդերեզող սեւ մօրուքիկի մը երկու մասը կրօնական դրոշմ մը կատարին իր դէմքին, ինչպէս «աշխարհի առելութիւնները ստուածային խորհուրդներու մէջ լուծելու վազող արեզակ» մը: Ուսերէն ընկճուած, նիհար հասակ մը, ու թեթեւ մը կեանքի բեռին տակ կարծես: Իր ժամանակէ առաջ լրջացող աչքերուն հանդուրժութիւնը կ'արտայայտէր առջի առողջ մտածումներու տէր մէկու մը դիմագիծը: Պահուըտած աչքեր, որոնք իրենց սարսուռը նայուածքէդ ծածկել կը ջանան, ամէն անգամ որ ակնարկի մը հանդիպին: Խօսուածքը մեղմ ու ցած, ուելի չունչ քան թէ պարբերութիւն է որ կ'ելլէ իր հազագներէն ու երբ ձգնի կը կրպով բացատրելու իր միտքը, զգուշաբերը, կարմրութիւն մը կը պատ ալ գլխահար այտերը. անողոք յայտարարը զինք հիւծող ախտին:

Անակնկալ այցելութենէ մը վախնալով կը զգուշանար Մխաք ցերեկները պատկէր. ու եթէ պատահէր որ իր բարեկամները անկողինը գտնէին զինքը, ան չուտով մը ոտքի կ'ելլէր ու կ'ըսէր ժպտադին. «Չէի կարծեր որ այսօր ինծի պիտի գար, ուստի ֆիչ մը ֆնաձալ փորձեցի». յետոյ զգեստները ձեռքը դուրս կ'ելլէր հագուելու: Կուզային յաճախ իր ընկերները տաքցնելու իր խուցը մոքի ու գրչի խօսքերով: Վ. Թաթուլ գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր:

Ձմեռուան մօտերը նորէն արիւն փըսխած էր ու երթալով վիճակը կը ծանրանար: Իր մէջ կը նուազէր հետզհետէ տակալու, դիմադրելու կարողութիւնը: Զինքը կը դարմանէին Տօքթ. Գասապեան, անոր կինը եւ Տօքթ. Իշխմէճեան: Օր մը, Դեկտեմբերին, իրեն եկած էր Տօքթ. Գասապեան. չափ չունէր անոր ողեւորութիւնը երբ ստացաւ նամակ մը Օֆէլիայէն եւ անդլերէն թարգմանութիւնը իր «Հոգեհանգիստ»ին: Շարաթ մը ետք Տօքթ. Գասապեան fարթ մը կը ստանար Վահրամէն անմիջապէս Սամաթիա գալու: Միսաքի վիճակը մտահոգիչ էր: «Այ բոfս կը լմնինայ կոր», բսած էր ան վերջին անգամ: Եւ ահա թէ ի՞նչ արձանագրեց Գասապեան այդ այցելութենէն ետք իր օրագիրին մէջ: «Զինքը ոտքի վրայ կը գտնեմ, նիհարցած, տրտում, բայց սիրո՛ւն, նուրբ, համբուրելի: Անցած է ոտքին ցաւը: Կը խօսի արիւնարթութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր ընդհանուր վիճակին վրայ: Զգիտնալու կը զարնեմ, կը չառագուն, կարծես ամօթահար: Ո՛ւֆ կ'արիւնի սիրտս, վա՛խ Մեծարենց: Կը բժշկագործեմ: Կը հատուցանեմ: Կը խրատեմ: Կը մխիթարեմ: Ի՞նչ կու գար թոքերը: Սիրտը կը բաբախէ տենդօտ, ա՛խ, ի՞նչ կսկիծով կը լսեմ: Ցեռոյ խորհուրդներ, մխիթարութիւնները, որոնց թոյնը՝ լեզուն կ'այրէ: Սըրտանց տխուր, դրսանց զուարթ՝ կը չէնցրնեմ տպաւ, որ կը ժպտի՝ չուտ մը: Վահրամ Օֆէլիա, օրուան դրականութիւնը, իմ ձգտումներս, իր դրելու տըրամադրութիւնը, եւ, զինքը բուժելու, կազդուրելու միջոցները չէն դպացներ մեզի ժամերը, որ կը սահին: «Ընդհո՛ւպ» կ'ըսէ բանաստեղծը, նորէն ու չուտ եւ կուր ըսել ուզելով: «Տրտում ես այսօր, կը ձանձրանայի, օ՛խ ուրախացուցիր զիս...»: Ցեռոյ իր բաղձանքը՝ զուարթրթալու մասին...»:

Այդ օրերուն դարձեալ, Միսաք կ'ընդունի այցելութիւնը Տօքթ. Օֆէլիայի եւ անոր ամուսնին: Նախապէս լուր տըրուած է իրեն ու ան պատուհանին մէջ կարծես չրջանակուած կը սպասէ անհամբեր: Իր անձկութիւնը կ'աւելնայ, լսելով սուլոցմը չոգեկառքին. սիրտը կը թրվրռայ, իր նայուածքը անթարթ ձգած է փողոցը: Եւ ահա կ'երեւան հեռուէն: Կը ճանչնայ: Ցանկարծ իր դէմքին վրայ կը չրջագծուի կարմրութիւն մը. աչքերը լոյս կ'առնեն կարծես ու դողդողալէն ոտքի կ'ելլէ գուռին չուանը քաշելու: Իր առաջին բառերը կ'ըլլան «Օֆէլիա՛, Տիգրա՛ն»: Ձեռքերը երկարած անոնց ուսերուն սանդուխէն կը բարձրանայ վերնայարկը. կը նստի անոնց մէջտեղը, իր տաք ու խոնաւ ձեռքերը անոնց ծունկին դրած: Հարցումէ առաջ կ'ըսէ. – «Գիտե՞ս, Օֆէլիա. դեղերդ շատ օգուտ ըրին...»: Մեծ հաւատք ունի անոր դեղերուն ու պատուէրներուն վրայ: Իր խօսքերը կանխամտածուած են, կըրնուկ, կարճ ու միշտ իմաստալից: Բայց կը պատահի որ անոնց ներկայութեան բռնէ իր հազը: Դուրս կ'ելլէ կամաց մը սենեակէն, յայտնի չընելու: Կը հասկըննան, ու Տօքթ. Օֆէլիա կը հետեւի անոր: Միսաք լուացարանին առջեւն է, ձեռքերը սեղմած մարմարին կը հազայ չոր ու խղդուկ հազով մը. կը թքնէ սըրտատրոփ ու չղապիրկ. տաք ու պաղ քըրտինք մը կը հոսի ճակտէն վար, ուր զովացուցիչ սպեղանի բժշկուհիին ձեռքը մխայն կայ: Ան կը հազայ, նորէն կը թքնէ, անընդհատ, մինչեւ որ հանդարտի: Սենեակ կը բերեն զինքը. այնտեղ կը հեւայ ժամերով, գլխահակ, տխուր ու լուռ, մերթ խանդաղատ նայուածք մը կը պարգեւէ չուրջը, ու կ'օրրէ իր գլուխը հասկցնելու համար իր հոգեկան տագնապը: Բառ մը անգամ չարտասաներ, իր ցաւը բացայայտելու. անոնց ներկայութիւնը բաւական կ'ըլլայ չուտով վերագտնել տալու անոր իր սովորական վիճակը:

(Շար. 19)

– ՎԻԼՖՐԱՆՇ –
– ԼԻՈՆ – ՓԱՐԻԶ – ՄԱՐՍԷՅԼ –

Այրի Տիկին Գէորգ Չէօմլէքճեան,
Պ. Սարգիս Չէօմլէքճեան,
Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Պրունէր եւ զաւակը՝ Ռեմի,
Այրի Տիկին Ազաւնի Չէօմլէքճեան,
Տէր եւ Տիկին Աւետիս Չէօմլէքճեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաքի Տիմթէ՝ եւ զաւակը՝ Սթեֆան,
ինչպէս նաեւ Մկրտիչեան, Յակոբեան, Լանքրէթէն, Շափա, Մէօնեոյ, Մինասեան, Նչան Կարապետեան, Բաֆֆի եւ Սոնիա Տէմէճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, զուկին, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԳԷՈՐԳ ՉԷՕՄԼԷՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 22ին, 60 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 26, ժամը 9–ին, Լիոն, Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիլֆրանչի գերեզմանատունը (ժամը 11)։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Տամլամեան իրենց սիրելի անդրանկին՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 500 Ֆ. կը նուիրեն Կարմիր Խաչին, 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչին (ատանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Ցառաջ»ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ոտն է Վարդավայ Խաչի։ Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին «Հայրապետական մաղթանք» կը կատարուի Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին օծման երեսունամեակին առթիւ։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
RENTREE 1986 - 1987
Mercredi 8 Octobre

Activités proposées

— ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ —
— MUSIQUE —
Piano - Violon - Guitare
Instruments traditionnels
(Chevi, Kanon, Dehol)

— ՊԱՐԱՐՈՒԵՍՏ —
— EXPRESSION/DANSE —
Traditionnelle et Folklorique
Initiation classique
Contemporaine arménienne
Gymnastique

— ԶԱՐԹՈՒՄ —
— EVEIL —
Langue arménienne
Culture et identité arménienne

— ՄԱՐԶԱՆԱԿ —
— SPORT —
Tennis de table

— ՍՓՌՈՒՄ —
— DIFFUSION —
Diffusion livres et disques
Radio *Bulletin*

— ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ —
— ACCUEIL —
Antenne Sociale
Bibliothèque *Foyer*

INSCRIPTIONS
les 24, 27 septembre et le 1er octobre
de 15h. à 18 h.
RENSEIGNEMENTS
tous les jours, tél. 43 - 76 - 55 - 89

ՀԱՐՍՆԻՔԻ ՆՇԱՆՏՈՒԹԻՒՆ
ԹՐԱԽՃԱՆՔԻ

Ձեր ուրախ օրերու յիշատակը պահելու համար դիմեցէք՝

լուսանկարիչ՝

Պետրոս-ի

Հեռաձայն՝ – 46 – 45 – 40 – 23

GARDEZ LE SOUVENIR
de vos jours heureux

FIANÇAILLES - MARIAGE ETC...

Grâce au photographe

Bedros

tél. 46 45 40 23

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ. – Տէր եւ Տիկին Ապամ Մոզեան 300 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Տիկին Վիքթորիա Սերճաճեան – Խտրշեանի յիշատակին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

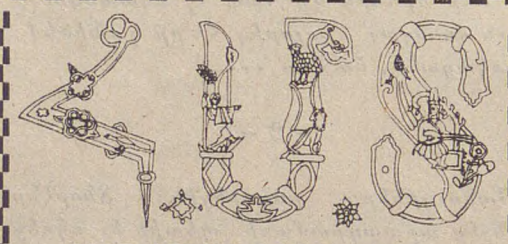
Կը հրաւիրուին Վանանի եւ շրջակայքի հաւատացեալները։

– ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ –

Կապ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝
Հայախօս ֆիլմ մը՝

ԱՐԻՒՆԱՊԱՐՏԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 15–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը։
12 – 14 ռիւ Սէն – Պազիլ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ACTIVITES POUR LES 6 - 15 ANS

Ateliers du Mercredi . Travaux manuels, histoire d'Arménie, et légendes.
Ecole de Musique Arménienne :
1- Classes de piano, 2 cycles. Léon Tavadjian - Marguerite Vekilian.
2- Classe de violon, Chnorhig Nazarian.
3- Classes d'instruments traditionnels arméniens. Hagop Boyadjian Vartan Derderian.
4- Chorale d'enfants.
Cours de Danses Arméniennes. Baïdzar Guédikian.
Cours de Karaté. Arthur Fakrikian.

ACTIVITES A PARTIR DE 16 ANS ET POUR LES ADULTES

Enseignement de l'arménien : Vartan Kechichian.
Atelier de Peinture : Achode
Troupe de Théâtre . Vahé Zékian.
Cours de Danses Arméniennes : Baïdzar Guédikian.
Stages mensuels de littérature arménienne : Krikor Beledian
Football : Jean-Marc Leylekian.

CLUB DU TROISIEME AGE

Le premier Mardi de Chaque Mois, en collaboration avec la Croix Bleue Arménienne de Décines.

—Bibliothèque
—Permanence Club
—Diffusion de livres, disques arméniens
—Voyages, séjour d'hiver, séjour à la mer...

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Կ. Սելէքեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Այրի Տիկին Հայկ Թովմասեանի եւ զաւակներուն իրենց սիրելի ընկերոջ՝ Հայկ Թովմասեանի մահուան առթիւ եւ անոր յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անանձնակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին աւանդական մատաղօրհնութիւն՝

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Պատարագ, ժամը 10–ին։
Մատաղօրհնութեան արարողութիւն, ժամը 12–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագին երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Թիւլիէթ Ելմայեանին։

— OPERA DE MARSEILLE —

- 2 CONCERTS - EXCEPTIONNELS

organisés par la Fondation
ARAM KHATCHATOURIAN
sous la présidence
de Monsieur ROBERT VIGOUROUX, Maire de Marseille.
CHŒUR ACADEMIQUE D'ARMENIE
(90 Choristes)
ORCHESTRE DE CANNES PROVENCE - COTE D'AZUR

Direction
OHANES TCHEKIDJIAN

Vendredi 26 Septembre à 21 h.
Chœur et Orchestre

Au programme :
GLORIA ..... *VIVALDI*
FANTAISIE POUR PIANO - CHŒUR ET ORCHESTRE ..... *BEETHOVEN*
Soliste : Myriam BIRGER
EXTRAITS DE « NABUCCO » ..... *VERDI*
PROLOGUE DE L'OPERA «ANOUCHE» ..... *DIKRANIAN*

Dimanche 28 Septembre à 15 h.
A CAPELLA

Au programme :
KOMITAS - YEGMALIAN - DIKRANIAN - GANATCHIAN - AROUTIOUNIAN - TCHEKIDJIAN NOVIKOV - VERDI - ROSSINI - GOUNOD - GERSHWIN

LOCATION :
A partir du samedi 20 septembre à l'OPERA de MARSEILLE
Tél. 31 - 55 - 21 - 22

PRIX DES PLACES . *Concert du 26 Septembre : de 130 francs à 40 francs*
Concert du 28 Septembre . de 90 francs à 30 francs

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Սոպտեմբեր 28, Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։
Կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Հայր Մեր–ի պահուն ՎԱՉԳԷՆ ԱՌԱՋՆՈՑՆ Ծայրագոյն Պատրիարքի եւ Սբր–բազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց Հայրապետական Մաղթանք կը կատարուի օծման երեսունմէկերորդ տարեդարձին առթիւ։

Ցետ պատարագի ըստ կանկի հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերարներու ծնողաց ողբացեալները՝ Նշան, Փիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ՝ Պաթմագեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան եւ Ցարութիւնեան գերդաստաններու ի հանգիստ։

Նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք եկեղեցականէն մեծ բարերար Տէր եւ Տիկին ձեպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Շնորհալի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի։

Պատարագ ժամը 10–ին։

le CLUB
FRANCO - ARMENIEN
d'ANTONY
կը ներկայացնէ
ՆԱՅԻՐԻ
ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ
Սեպտեմբեր 26, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 20·30–ին՝
Salle Firmin Gemier, Antony
Place du Marché
կը նախագահէ՝
Երեսփոխան – Քաղաքապետ՝
ՓԱՓՐԻՔ ՏԻՎԼԻՃԵԱՆ
Տոմսերը ապահովելու համար պիտի հեռաձայել Թիւերուն, Անթոնի՝–
Պ. Ա. Մովսէսեան 46–68–31–13
Տիկին Ա. Մամճեան 46–66–09–75
Տիկին Լ. Աւետիսեան 46–66–45–90
Տիկին Ա. Սամուրպաշեան 46–68–24–62
Այս տարուան վերամուտի հայկական առաջին ձեռնարկին ըլլալով, կը խնդրուի տեղերը կանխաւ ապահովել։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
26
VENDREDI
26 SEPTEMBRE
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.321
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.321

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱԿ ԱԶԳԱՓՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵԻ

ԻՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻ ԳԵՐՊ. ՔԱՓՈՒՃԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԲ ԿՐԿԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏ ԿԸ ՏԵՍՆՈՒԻ ՈՃԲԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Շերաք յառակ էր եւ վճռական Նիւ – Եորքի Ազգաժողովին առջեւ (ՄԱԿ–ի նոյն. ժողով) եւ կը չեչտէր որ բանակցութիւն չկայ եւ չի կրնար ըլլալ: Ահաբեկչութիւնը, ըսաւ նախարարապետը, անդխադիմ պատերազմ մըն է եւ ձգտելեց այն պետութիւնները, որոնք մեղսակից են: Անդրադարձաւ նաեւ Ֆրանսայի վերջերուն վերապահուած վտանգներուն կիրանի մէջ, Իսրայէլ եւ արաբական տարակարծութեան, ապազինման եւ հաշտի – Ափրիկէի:

Փարիզի մէջ, սակայն, խորհրդաւոր յառ ծանօթ անձնաւորութիւն մը ժամանած է, որ պարզ է, էյֆէլի աշտարակը տեսնելու չէ եկած: Խորհրդաւոր անձը կն է, իսկապէս, դերպ. Քափուչի, մեծ բարեկամ Սուրիոյ Նախագահին, Նախկին վարիարքական փոխանորդ Երուսաղէմի կաթոլիկ համայնքին, երեք տարի առաջ մնացած Իսրայէլ, այն ամբաստանութեամբ որ գործակցած է Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութեան հետ: Բանակցութեան մարդ է եւ արդ յաջող միջամտութիւններ կատարած է: Այսուհանդերձ, վիճելի անձնաւորութիւն մըն է, ինչ որ ուրամարանան է: Փարիզ դալէն ի վեր, 5 – 6 անգամ տեսնուած է Փանտրոյլ հետ: Կ'ըսուի թէ ժամ մըն ալ տեսնուած է, Սանթէլի էջ, ժորժ Ապատալայի հետ: Այսինքն, «քան մը» ընելու եկած է: Իր ժամանակէն առաջ, Գործակցութեան նախարարը Դամասկոսի ճամբան բռնած է, բայց կարճ երթուդարձի մը համար միայն:

*Եթէ, Վարուժան Կարպիճեանի անունը, պահանջուած երեք բանտարկեալներու կարգին, պատճառ եղաւ, որ մենք ալ չմոռնանք», այս պատմութեան մէջ, յատկին այն է որ հարցը չվիակուեցաւ Ռեյնի անխուսափելի յիշատակումով: Արդարեւ, հեռատեսիլը առջի օր, ճայնափիւռը (մինչեւ ռատիօ – էնէրժի, որ Հայ անկախապաշտներու մասին կը խօսի...), հուսկ՝ Լիպերասիոն, Հինգշաբթի օր, կ'ակնարկեն Հայերու, որոնք կրնան դեր մը խաղացած ըլլալ այս վերջին ոճրափորձերուն մէջ: Վերոնիք Պրոքար, որ լաւ ծանօթ է հայկական շրջանակներուն կը հիմնուի ռատիկանական քննութեան մը վրայ, ԱՍԱԼԱ–ի մասին խօսելու համար: Կ'ըսուի թէ նոյն չինանները կը փարիզի երեք ճախողած ոճրափորձերուն եւ Արա Թորանեանի դէմ գործածուած պայթուցիկները: Բայց, նոյն թերթին աշխատակցին, ԱՍԱԼԱՆ քակտուած է Պէյրութ, Պաղեստինցիներու հեռանալէն եւ թէ ան վերջերս իր ուժերը կեդրոնացուցած է Ներքին հաշուեյարդարներու վրայ: Իսկ նէթ մատ ունի, այդ պիտի նշանակէր, որ վերակազմուած է Ֆրանսայի մէջ, ինչ որ հաւանական չի նկատուիր:

×

ՄԵՐ ՌԵՄԻԻՆ՝ ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Մհեր Մկրտչեան, եթէ բախան ունեցած ըլլար տեսած ըլլալու Ռեմիին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

ՈՒՎ ԿՐՆԱՑ ԸՍԱԾ ԸԼԼԱԼ. «ԱՄԷՆԷՆ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒՄՆ Է»

Հանելուկի ձեւին տակ դրուած մեր այս խորագիրը, հաւանաբար գուշակել կուտայ արդէն պատասխանը: Արդարեւ, այս յայտարարութիւնը ընողն է, ոչ ուրիշ մէկը բան՝ Թուրքմ մը, եւ ի՞նչ Թուրք՝ Հանրապետութեան նախագահ զօր. Ք. Էվրէն: Թուրք պատմութեան 10–րդ համագումարին է, որ Էվրէն այս հաստատումը բրած է, ձգտելով ով որ կը համարձակի խեղաթիւրել պատմութիւնը: *No comment*

×

Թուրք պատմութեան 10–րդ համաժողովը սկսած է աշխատանքը 37 երկիրներէ 525 գիտնականներու մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է Հանրապետութեան նախագահ Ք. Էվրէն ու ըսած, թէ համաշխարհային պատմութեան առջեւ յանցաւոր դիրքի մէջ պիտի գտնուին այն ազգերը, որոնք կը փորձեն պատմութիւնը փոփոխելով գրի առնել:

Ան ըսած է տակաւին, թէ պատմութեան վաստաթուղթերը գերիվեր են ամէն արժէքէ ու ոչ ոքի կողմէ կրնան փոփոխութեան ենթարկուիլ: Պատմութեան համար ամէնէն մոլորեցնող ու վտանգաւոր կեցուածքն է պատմութեան խեղաթիւրումը. պատմութիւն՝ վաստաթուղթի կը նշանակէ. առանց վաստաթուղթի պատմութիւն չըլլար:
«Հիւրրիյէթ», (Սեպտեմբեր 24)

×

երանի՛ Քիւրտերուն, որ Թուրքիոյ էֆէնտիներն են եղեր...

Ըստ երեւոյթին, թուրք դեկավարները *իմուռի* մրցակցութեան ելած են, բանի որ Էվրէնէն ետք, այս անգամ Էօզալն է, որ Վիէննայի մէջ, պատասխանելով յոյն լրագրողի մը հարցումներուն, կը յայտնէ որ Քիւրտերը Թուրքիոյ էֆէնտիներն են...:

×

Վարչապետ Թ. Էօզալ Վիէննայի մէջ հարցազրոյցի մը ընթացքին յունական «Էլէֆթէրոս» թերթի թղթակիցին հարցումներուն պատասխանելով խօսած է մ'իջի այլոց Քիւրտերու եւ Թրքահպատակ Յոյներու մասին:

Հ. – Բացի այն ճնշումներէն, որոնց մասին կը գրուի ու կ'ըսուի թէ ձեր կառավարութիւնը կը կիրարկէ Քիւրտ փոքրամասնութեան վրայ, կարելի չէ՞ արդեօք, որ կարգ մը «մարդկային իրաւունքներ» ալ ճանչնամ աճոնց:

Պ. – *Այս կացութիւնը մենք Օսմանեան կայսրութենէն ժառանգեցինք: Ամբողջ սերունդներ Թուրք – քիւրտի զանազանութիւն չեզաւ. այսօր եւս Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ խտրութիւն կը դրուի: Ես հարաւէն կուգամ, իսկ Նախարարաց Խորհուրդին կէսը Անատոլուէն է: Ասոնք «Քիւրտ» պիտի կոչենք: Ոչ: Սակայն մարքսիստներ անոնց խօսած բարբառը պատրուակելով դիրենք կը դրդեն ու կը մղեն ինքնավարութեան: Ասոնք աննշան փոքրամասնութիւն մը միայն կը ներկայացնեն սակայն: Խնդիր յարուցանողներ թիկունք չեն գըտներ Թուրք ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ: Քիւրտեր փոքրամասնութիւն չեն Թուրքիոյ մէջ: Ճար եւ նման Թուրք ժողովուրդին, Քիւրտերը եւս Թուրքիոյ էֆէնտիներն են:*

Այս ճշդումէն ետք կարդը կուգայ Յոյներու. Էօզալ կ'ըսէ թէ ոչ մէկ թշնամութիւն կը սերմանեն նոր սերունդի մտքին մէջ Յունաստանի հանդէպ: Լրագրողը կը հարցնէ:

Հ. – Լաւ, սակայն գիտէք, թէ Պոլսոյ մէջ Յոյներ ապրանք եւ կալուածներ ունէին ու դուք կարգ մը օրէնքներ ու արգելքներ սահմանած էք անոնց մասին: Արդեօք չէ՞ք մտածեր բարի կամեցողութեան քայլ մը առնել:

Պ.– *Առ այժմ վերցուցինք վիզայի պարտաւորութիւնը. մօտ ապագային այլ նախաձեռնութիւններ եւս պիտի ունենամ: Կոչ պիտի ուղղեմ պոլսեցի Յոյներու, որ գան մեզի հետ ապրելու եւ աշխատելու:*

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
Ա. ԵՒ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

ՖԵԼԻՔՍ ՎԵՐԱՆԵԱՆ «ԿՈՏԱՅՔ»Ի ՄԱՐԶԻՉ

×

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցումներու չարքին, Սեպտեմբեր 16–ին, Աբովեանի «Կոտայք»ը իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Մոսկուայի «Լոկոմոտիւ»ը, որ մաս կը կազմէր դասաւորման առաջին տասնեակին: Հանդիպումի առաջին իսկ վայրկեանէն Աբովեանցիները տիրապետած են խաղին եւ կոլ նշանա – կելու քանի մը առիթներ ունեցած, սակայն՝ ապարդիւն: 19–րդ վայրկեանին, Յակոբեան դաշտին եղերքէն ճչդրիտ փոխանցումով մը գնդակը ղրկած է դէպի մրցակիցներու բերդը, սակայն «Կոտայք»ի տղաքը չեն կրցած օգտագործել առիթը: Իսկ 53–րդ վայրկեանին, Մոսկուացիներուն բերդը բոլորովին անպաշտպան մնալով հանդերձ Պօղոսեան չէ յաջողած կոլ նշանակել: Այսպէսով խաղը վերջ գտած է հաւասար (0 – 0) արդիւնքով եւ «Կոտայք» 12 հաւասարութիւններու սահմանը անցած ըլլալով, այսուհետեւ կէտ չհեղլու համար պարտաւոր է միայն յաղթել:

Այս հանդիպումէն ետք «Կոտայք» 28 կէտով դասաւորման 20–րդ տեղը կը գրաւէր (24 խումբերու մէջ):

×

Նկատի ունենալով վերջին հանդիպումներուն «Կոտայք»ի արձանագրած նահանջը եւ մինչեւ իսկ դասակարգ իջնելու վտանգը, արդիւնք՝ մարզիչ Արկադի Ադրէասեանի «Արարատ» փոխադրման, ռանազնդակի Հայաստանի դաշնակցութիւնը դարձեալ «Կոտայք»ի մարզիչ նշանակած է Ֆելիքս Վերանեանը: Ծանօթ է, որ Ֆելիքս Վերանեանի ղեկավարութեամբ «Կոտայք» մեծ յաջողութիւններ արձանագրած էր անցեալին: Մարզասէրները կը յուսան, որ Աբովեանցիները զինուելով մարտական որամադրութեամբ, յաղթանակի ձգտումով կը չարունակեն մնացեալ խաղերը եւ ամէն ջանք կը թափեն Ա. դասակարգի մէջ իրենց դիրքը պահպանելու համար:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Այս դասակարգէն հանդէս եկող հայրենի երեք խումբերէն երկուքը յաղթած են, իսկ մէկը հաւասարութիւն արձանագրած:

Աչտարակի «Օլիմպիան», 22 խաղերու մէջ 3 յաղթանակ, 2 հաւասարութիւն եւ 17 պարտութիւն արձանագրելէ ետք, 23–րդ հանդիպումին վերջապէս յաղթանակ մը ապահոված է «Կոլխոզչի»ի դէմ: 40–րդ վայրկեանին Սաքուլեան նշանակած է խաղին միակ կոլը:

Հ. Ա.

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

22–ԱՄԵԱՅ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒ ԶՈՀ ԻՐԱՆ – ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Իրան – Իրաք պատերազմը, Օգոստոս 31–ին, լրած է հայ զոհ մը եւս, յանձին Իւրիկ Սարգսեանի: 1985 Յունուարին գինուորագրուած, հայ երիտասարդը մխացած էր Ուրմիոյ զօրաբանակին եւ դարձած խորքընկէցի պատասխանատու: Իւրիկ Սարգսեան ծնած էր 1964–ին՝ Աբրաքի շրջանի Քալաւա գիւղը: Ցաճախած է Թեհրանի «Նայիրի» դպրոցը: Ողբացեալին մարմինը իր ծնողքին յանձնուած է Սեպտեմբեր 15–ին: Յաջորդ օրը, խուռներամ բազմութեան ներկայութեան կատարուած է յուղարկաւորութիւնը: Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին զամբանական խօսած են Թեմական խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Հարմիկ Դաւթեան, երեսփոխան Վարդան Վարդանեան եւ Իվան Սարդարեան:

ՃԱՏՐԱԿ

Գասպարովի դիրքը վտանգուած կը նկատուի, քանի որ Գարբուով անակնկալ յառաջխաղացում մը կը կատարէ, հակառակ բոլոր մասնագէտներու նախատեսութեանց:

Շորեքշաբթի օր, խաղը յետաձգուած էր յաջորդ օրուան, բայց նպաստաւոր դիրքի մէջ էր Գարբուով եւ կը նախատեսէր նոյնիսկ, որ Հինգշաբթի օր հրաժարի խաղալէն: Գասպարովի 9,5 ընդդէմ 8,5–ի արդիւնքը, կրնար հաւասարութեան յանգիլ:

ՋԱՐՋԱՐՈՒԱԾՔ

Ա.

Քաղաքական յօդուած մը չէ որ այսօր կը պատրաստեմ. հետեւաբար չարչարուածք ո՛չ Զիլլեյին է, ո՛չ Լիբանանը եւ ոչ ալ Ափրիկէի սովահարներու բանակը:

Զարչարուածքն՝ հայերէնն է, հայ լեզուն, որուն համար մեր բառապաշարին չքեղագոյնները կը դործածենք – մեսրոպաշունչ, մեծասքանչ, ոսկեղինիկ:

Բայց այդ լեզուն այսօր նսեմացած, անչքացած, իր նախկին չքեղութիւնը կորսնցուցած, գահազուրկ արքայուհի մըն է, չատ – չատերու կողմէ անտեսուած եւ քամահրուած: Քանի՞ հոգի այդ լեզուով կը չարունակէ խօսիլ, կամ կարդալ, եւ կամ՝ ամէնէն սարսափելին՝ գրել: Եթէ հայ լեզուի անկումին ճշդիւթ պատկերը կ'ուզէք, թերթատեցէք մեր թերթերը որոնք անփառունակ գոյութիւն մը կը չարունակեն արտասահմանի մէջ:

Մի քանի օր առաջ բարեկամ մը կ'ըսէր. «Մամուլը կորսնցուցած է իր դերին կուսմը. հին օրերուն – Պոլիս, Թիֆլիս եւ այլուր – հայ մամո՛ւլն էր որ կ'առաջնորդէր համայնքը, ուղղութիւն կուտար»: Եւ այդ առաջնորդդոյի դերը ունէր մանաւանդ հայ լեզուի զարդացման, անարատ պահպանման գործին մէջ: Անկոնամ թերթերը բացառութիւն կը կազմէին, մինչ այսօր պատկերը բոլորովին հակառակն է: Անմակարդակներ ոտքած են հրապարակը, իրենց աստիճանին իջեցուցած լեզուն եւ՛ ընթերցողները:

Ո՞վ է պատասխանատուն:

Արտասահմանի աննպաստ պայմանները մանաւանդ դեր մը ունին մեր լեզուի անկումին մէջ: Բոլորս դիտենք, եւ տարիներէ ի վեր կը կրկնենք: Սակայն կը խորհիմ թէ այդ պայմաններէն աւելի՝ գլխաւոր պատասխանատուն մեր անհոգութիւնն է, թուլակամութիւնը, հոսանքին վար հեզասահ լծնելու մեր պատրաստակամութիւնը: Եթէ իրապէս մշակոյթի ա՛յն ժողովուրդն ենք զոր կը յոխորտանք ըլլալ, ուրեմն ինչպէ՞ս կրնանք արտօնել որ մեր մշակոյթի գեղեցկագոյն նուաճումը՝ հայերէնը ապականուի:

Գիտեմ, ընթերցողները անմիջապէս պիտի հարցնեն – ի՞նչ են կարելիութիւնները, ինչպէ՞ս կարելի է պահել լեզուն:

Նկատելով որ այս օրերուն գպրոցները կը վերաբացուին, յարմար կը տեսնեմ դրել հայ վարժարանին ունենալիք դերին շուրջ: Կը թուի թէ այս մասին այնքա՛ն գրուած է որ ա՛լ ըսելիք չկայ, նորութիւն չկայ: Այդպէս ըլլալով հանդերձ, հայ գպրոցը այսօր ինքզինք գժուարագոյն պայմաններու առջեւ կը գտնէ, եւ անհրաժեշտ է այդ գժուարութիւններէն գէթ մի քանիին մասին արտայայտուիլ:

Հայ գպրոցները մեկուսացած կեանք մը չեն կրնար ապրիլ. անոնք անմիջականօրէն կ'ազդուին գիրենք շրջապատող ոչ – հայ պայմաններէն, պետական կանոնակարգերէն, սեղմումներէն կամ ազատութիւններէն: Արդ, բոլոր երկիրներու մէջ ալ հայ վարժարանները ստիպուած են յարմարիլ, իրենց դասացուցակներուն մէջ մեծագոյն տեղ յատկացնել օտար նիւթերու եւ լեզուներու, դասաւանդութիւնները ընդհանրապէս կատարել տարբեր լեզուներով: Այսինքն, հայ լեզուի եւ հայագիտական նիւթերու – Հայոց պատմութիւն, հին եւ նոր գրականութիւն, գրաբար, եւայլն – ուսուցումը պարտադրաբար նուազագոյն ատիճանի իջած է:

Բայց այդ նուազագոյն առիթը կ'օգտագործե՞նք լաւագոյն չափով:

Չեմ կարծեր:

Գլխաւոր գժուարութիւնը հայերէն լեզուի ուսուցիչներու նուազութիւնն է: Ուրիշ մը՝ դասագիրքերու խնդիրը:

Գաղանիք չէ որ մեր վարժարաններուն մէջ այսօր հայերէն կ'ուսուցանեն այնպիսիներ որոնք իրենք այդ լեզուն սորվելու պէտք ունին: Անձեր՝ որոնք անկարող են վեց տող նամակ մը չարադրել եւ անսխալ ուղղագրութեամբ թուղթին յանձնել: Ո՛չ միայն այդ, այսօր անուրիւնութեան պաշտօնի կոչուած են հայերէնի տարրական ծանօթութի՛ւն մի–այն ունեցող ուսուցիչներ, որոնք եթէ դրեն – Աստուած մեզ նման փորձանքէ պահէ – մեր լեզուն կը վերածեն ափրիկեան միավանկային բարբառի մը նախնադարեան պարզունակութեան: Այսպիսիներու բառապաշարը երկու հարիւրէն կամ երեք հարիւրէն անդին չանցնիր, եւ այս նուազագոյն թիւին կէսն ալ անոնց անծանօթ կը մնայ որպէս դրուած պատկեր կամ ուղղագրութիւն:

Այսպէս է որ հայերէնը այսօր գարձած է լողական լեզու մը, խօսակցական մի–ջոց մը, եւ կորսնցուցած իր պատկերային, թուղթի վրայ տպուած, հայերէն դիերով ձեւուած ու կազմուած բառերու իւրայատուկ նկարագիրը: Հետեւաբար ինչո՞ւ զարմանալ որ բառերը իրենց հընչումներով եւ կազմութեամբ մեր բերաններուն մէջ կորսնցնել սկսած են իրենց ուղիղ հնչումը, այսինքն՝ իրենց կազմութիւնը. բառերը կը չարչրկուին մեր բերաններուն մէջ, կը ձեւագեղծուին, նկարագիրէ կը պարպուին:

Ուրեմն, եթէ ուսուցիչ եւ անօրէն այսպէս են, ուսանողնե՞րը ինչ պաշար պիտի ունենան: Այն ուսանողները, որոնցմէ պիտի դան մեր նոր ուսուցիչները: Եթէ կոյրը կոյր կ'առաջնորդէ, մեր տղաներն ալ ուրիշ անդէմներ պիտի դասախարակէ՛ն ալ:

Ի՞նչ կարելի է ընել:

Նախ ըսեմ թէ ինչ կարելի չէ՛ ընել:

Պարզապէս կարելի չէ՛ այսպէս չարունակել, եթէ ոչ ուրիշ պատճառի՝ գէթ անոր համար որ հայ ծնողներ համբերութիւնն ու բարի կամեցողութիւնը պիտի կորսնցնեն եւ իրենց զաւակները – որոնք արդէն չկամութեամբ հայկական վարժարան կը յաճախեն – օտար դպրոց պիտի տանին: Հայկական վարժարան եկողներու՛ թիւը այնքան խզճալի է, որ տաս կամ քիչ մը աւելի ուսանողներու նահանջը որեւէ դպրոց փակուելու վտանգին առջեւ պիտի դնէ:

Ի՞նչ կարելի է ընել:

Հայկական ամէնօրեայ վարժարաններու պարագային, հայերէնի ուսուցիչներէն կարելի է աւելի պատրաստութիւն պահանջել եւ նախքան անոնց պաշտօնի կոչուիլը՝ անոնց հայագիտական պաշարը քննել: Կարելի է պնդել որ ինքնաչխատութեամբ ուսուցիչ մը ինքզինք պարպացնէ: Եւ որպէս խայծ՝ վճարումները կատարել օտար վարժարաններու համապատասխան սակերով:

Իսկ չաբաթօրեայ վարժարաններու պարագային անհրաժեշտ է հայերէն լեզուի դասընթացքներ կազմակերպել ուսուցիչներու համար: Բայց մանաւանդ՝ պէտք է վճարում կատարել. ո՛չ թէ չաբաթական տասը կամ քսան տոլար, և կամ որոշ պարագաներու՝ նոյնիսկ անվճար, այլ այնքան որ ուսուցիչը ուզէ՛ հետաքրքրուիլ, պատրաստուիլ, ինքնաչխատութեամբ զբաղիլ, օգտակար ըլլալ: Շաբաթօրեայ վարժարաններու ուսուցիչներէն չատեր աշակերտական սեղանի՛ն պէտք է նըստին, ոչ թէ ուսուցիչի: Զեռքիս տակ ունիմ նման ուսուցիչներու եւ նոյնիսկ տնօրէնի մը կողմէ գրուած տասը կամ քսան տողնոց հայերէն պարբերութիւններ, որոնք ամէ՛ն ինչ են բացի հայերէն ըլլալէ – ամէնէն նախնական բառապաշար, չարադրական արուեստի բացարձակ բացակայութիւն, եւ մեր լեզուն սպաննող ուղղագրութիւն:

Շաբաթօրեայ վարժարանները, որոնք Առաջնորդարաններու իրաւասութեան տակ կը գտնուին, ամէն կարելիութիւն ունին լաւագոյն կերպով գործելու: Եկեղեցիներու հովիւ քահանաները կամ վարդապետները, ինչպէս նաեւ ծխական խորհուրդները ընդհանրապէս աւելի քան պատրաստակամ են ամէն դիւրութիւն ընծայելու հայերէն լեզուի ուսուցման որեւէ ձեռնարկի: Ինչ որ կը պահանջուի՝ ընդհանուր վերանայում մըն է շաբաթօրեայ դպրոցներու ամբողջ սիստեմին, կազմակերպութեան, ծրագրին: Վերանայում, քննարկում եւ յառաջիկայ տասնամեակներու համար գործադրելի կըրթական նոր ծրագրի մշակում: Նոր ծրագիր՝ որովհետեւ դպրոց յաճախող աշակերտը լի՛նքը փոխուած է: Ան այլեւս գտարիւն հայ չէ: Մասն ամուսնութիւններու հետեւանքով ուսանողներէն ոմանք կէս հայ են, ուրիշներ՝ քառորդ: Եւ այս պիտի չարունակուի ու աւելի ծայրայեղ հանգամանք առնայ: Միւս կողմէ՝ ուսուցման ձեւերն ու միջոցները հիմնովին յեղաշրջուած են: Գոմփիւթըրը գտատրանին արքան գարձած է, նոյնիսկ նամակագրնելով ուսուցիչը:

Առնք մէայն մի քանի կէտեր են այն ընդհանուր կացութեան՝ որ, ինչպէս ըսի, պէտք է քննութեան ենթարկուի քանի ուշ չէ:

Ցաջորդով պիտի անդրադառնանք գաղափարքերու հարցին, ինչպէս նաեւ այն ատենապին որ կը կոչուի հայերէնի ուսուցիչի պակաս:

ԱՐԱՁ ԳԱԼԱՉՃԵԱՆ

«Պայքար»

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՄԱՓՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1935–ին մեղմացումը կը թուի չարունակուիլ. խանութները աւելի ապրանք ունին ու լոզունգները կ'աւետեն «աւելի ուրախ» կեանք մը. «Ժողովուրդին հայրը»ը, կը ժպտի օրմատղերու վրայէն, ապրնակ մը գրկած: Երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ կուգայ ու Գերմանիա կրկին կը սկսի սպառազինուիլ, Խորհ. Միութիւնն կը մերձենայ արեւմտեան ժողովրդավար երկիրներու: Ճարտար քաղաքականութիւն մը կը գծէ «խորհրդային գրքախտ»ը որ կը հմայէ Ժիտը, Մալրօն եւ այնքան ուրիշներ: Սակայն հակառակ արձանագրուած յաջողութիւններու, յառեւտս է բռնակալը. այնքան որ իր մահուան նախօրեակին հարց կուտայ չուրջինեներուն. «Կո՞յր էք. ի՞նչ պիտի պատահի առանց ինձի. երկիրը կորսեան պիտի մատնուի, որովհետեւ դուք չէք պիտեր թշնամին ճանչնալ»:

Մաքիաւէլի լաւ աշակերտ մըն է Ստալինը, համոզուած՝ թէ դեկավարելու լաւագոյն կերպն է վախ ազդել: Ահռելի չրջանի մը յիշատակները թարմ են տակաւին. ընդդիմադիրներ առիթ պիտի չինուած՞ դաւեր կազմակերպելու. արտասահմանէն Տրոցկի հրահանգներ կը դրկէ: Կիրով կը միտէր «չափաւորութեան» մը: Ու Լենինգրադի սպանութիւնը չահէ զուրկ չէ Ստալինի համար: Ագտած է մրցակիցէ մը: Ինք ճիշդ է որ անառարկելի դեկավարն է, սակայն իր իշխանութիւնը տակաւին բացարձակ չէ:

Գարնան, քառասունի չափ անձեր կը ձերբակալուին Ստալինի դէմ մահափորձ դաւելու յանցանքով: Ծեր Բոլշեւիկներուն ընկերութիւնը լուծուած է, բոլոր դրադարաններէն կը հանուին Տրոցկիի եւ իր կողմնակիցներու հատորները: Արտասահման փախստեաններու փորձերը մահով կը պատժուին. 1935 Ապրիլին հրապարակուած օրէնք մը մահապատիժ կը սահմանէ նոյնիսկ 12 տարեկանէն վեր տղոց: Մատնութիւններն ու ձերբակալութիւնները կը բազմապատկուին:

1936–ի սկիզբը կը սկսի բանտարկեալներու հաչուեյարդարը: Գործիչներու մէջ կան Ակրամով, Կեգրով, Զաքովսկի. այս վերջինս կը յաւակնէր նոյնիսկ կառոյց ըլլալ խոստովանիլ տալու Կ. Մարքսի, որ Պիամարքի մէկ գործակիցն էր...:

«Խոստովանութիւններ» ձեռք կը ձգուին յատկապէս «մարմնական ճնշում»ներու կամ ներումի խոստումներով: Ամբաստանեալներու խոստովանելուն գլխաւոր ազդակները կ'ըլլան անարդանքը, հարուածներ, անքուն գիշերներ, անընդհատ հարցաքննութիւններ, ընտանիքի անդամներու դէմ կատարուած սպառնալիքներ: Օգտագործուած են նաեւ փրկուած կեանքի ապահովութիւնը, երկարատեւ սակայն հանգստաւէտ արգելափակումը: Իրենց խոստովանութիւններէն արդէն բարոյապէս կքած գէմքեր, բոլորովին կը վարկաբեկուէին, երբ իրենց դահիճները կը պարտադրէին ատորպրել խոստովանութիւնները յանուն կուսակցութեան, ի չահ կուսակցութեան:

Գաղափար մը տալու համար պատմութեան մէջ աննախընթաց ահ ու սարսափի այդ շրջանին մասին, բաւնք, թէ պաշտօնական – արտօկրատներու մաքրագործումէն եաք ապագայ դերակատարներ, որոնց անունները արտասանուած էին դատավարութիւններու ընթացքին, ու արձանագրուած Վիշինսկիի կողմէ, սարսափած, հաղորդագրութիւններ կը ատորպրէին, հաւանութիւն տալով «դաւաճաններու արժանի պատիժին»: Անոնցմէ մէկը իր զղուանքը կ'արտայայտէր բարձրաղաղակ բոլոր այս «խաղախաղ դիակներուն» հասցէին, որոնք «գարշահոտ արարածներ» էին ու «ընկերային տեսակէտէ վտանգաւոր ... անպատիւ ու անսկզբունք ոճրագործներ»: Ապա իր «ջերմեռանդ» աչքը կը յայտնուէր հանդէպ Ստալինի: Ուրիչ մը, ընդհակառակն, անձնուիրաբար կ'ըլլար առանց սպասելու որ պան ձերբակալէն դինք:

Հակառակ ամէն բանի, կարելի է ըսել սակայն, թէ կուսակցութեան մէջ կային անուններ որոնք դէմ էին հալածանքի. դինուիլեւականներու սպանութիւնը բաւական էր իրենց համար ու Ստալինի առժամեայ դիջումներ ցոյց կուտար, ինչպէս օրինակ, 1936–ին երբ «Պրաւդա» կը դրէր թէ փաստերու չգոյութեան պատճառու փակուած էին Ռիկովի ու Բուխարինի հարցաքննութիւնները: Սակայն բռնակալը չատ լաւ գիտէր թէ հակառակ իրենց կեղծուպատիր արտայայտութիւններուն նախկին ընդդիմադիրները թէեւ կը վախնան, սակայն միշտ վտանգաւոր են: Աւելի ուշ կրնան վրէժ լուծել, պատերազմի մը պարագային, օրինակի համար (միջազգային հորիզոնը կը մթագնի): Ուրեմն պէտք չէ ձեռնածալ մնալ:

Շուրջ 5000 ձերբակալեալ Տրոցկիականներու մեծ մասը կը գնդակահարուի, ասոնց մէջ է նաեւ Տրոցկիի մէկ զաւակը:

Սպանութիւնները կը չարունակուին. Ստալին բնաջնջել կուտայ գինուորական պետեր, որովհետեւ կը վախնայ բմբոստութեան փորձէ մը: Ձերբակալել ու սպաննել կուտայ իր հաւատարիմներէն անուններ իսկ: Անոնց միակ յանցանքն է բազոքած ըլլալ սպանութիւններու յորձանքին դէմ:

Հազարաւոր հին Բոլշեւիկներ կը բանտարկուին ու կ'աքսորուին, որովհետեւ կը մերժեն խոստովանիլ. ամբողջ երկրին մէջ հարիւր հազարաւոր մարդիկ կը ձերբակալուին, մէջն ըլլալով օտարազգի համայնավարներ:

Պատմութեան սարսափի այս անօրինակ չրջանին խորհրդային պաշիւրներու հաշուձայն 1936 – 1938–ի միջեւ 7 միլիոնի կը հասնի ձերբակալութիւններու թիւը, իսկ սպանութիւնները՝ աւելի քան մէկ միլիոն, անշուշտ առանց հաչուելու անոնք որ կը մեռնէին կեդրոնացման ճամբարներու մէջ:

Քաղաքացիներու մեծ թիւ մը, տարուած՝ տարբերու քարոզչութենէն ու Ստալինեան պաշտամունքէ, հաւատ կ'ընծայէին ամբաստանութիւններու: Դատավարութիւնները կը ձայնասփռուէին, ատենապետութիւնները կը հրապարակուէին. մարդիկ կը տեսնէին որ չանցաւորները – երեւութապէս առողջ մարդիկ – կը խոստովանէին: Պատերազմէն եաքն ալ չէ՞ որ մեծ թիւ մը Չեխերու եւ Հունգարներու համոզուած էր թէ Սպանիոյ եւ Դիմադրութեան պատերազմին հերոսներէն անուններ կէսթափոյի գործակալներ էին: Ամբողջատիրական վարչաձեւերու մէջ որքան հրէշային ըլլայ սուտը այնքան հաւատալի կը դառնայ:

Մինչդեռ արեւմուտքի մէջ որոշ չրջաններ սկեպտիկ են ու կ'արտայայտեն իրենց ընդվզումը: Տրոցկի գլխաւոր ներչնչարանն է, իր գաղտնի ցանցերով, բազմաթիւ ոճիրներով ու խափանարարութիւններով: Ան մերկացուցած կ'ընէ թէքնիք անճշդութիւններու մասին. սակայն մէկ հոգիի, կամ փոքր խմբակներու ձայնը կը խափանուի մեքենաւոր համայնավարներու փառաբանութեան մէջ, որոնք կուռքի մը վերածած են ըմ–մէջ, որոնք կուռքի մը վերածած են ըմ–սուլիներ: Ան հակառակ այդքան սպանութիւններու, 1941–ի սկիզբին, կը մնայ անառարկելի պետը:

Ստալինգրադն ու Պերլինի գրաւումը դինքը կը վերածեն ժողովրդավարութեան յաղթանակի մեծ կերտիչներէն մէկուն: Եւ ան, որ ընդհանուր փոսերու մէջ նետել տուած է բազմահազար լեհ զինուորականներու դիակները, ներկայացուցիչ կը դրկէ Նիւրընպէրգի որպէսզի դատէն պատերազմին նացիական ոճրագործները. այս ներկայացուցիչները պաշտօնատարներ են, որոնք 1936–էն 1938 վիշինսկիի հետ ակնառու դեր կատարած են Մոսկուայի դատավարութիւններուն:

Թ. Օ. Մ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ ՀԱՅՑԷՆԵՐ

Անցեալ օր, պատյտ մը ընեմ գրադարանիս մէջ, ըսի ես ինծի: Մեծ կարօտը ունիմ այդպիսի պատյտի մը: Քանի մը օրուան համար մէկդի ընեմ ամէն գործ կամ պարտաւորութիւն, եւ սկսիմ պարզել գրադարանին սահիճաններուն միւս, այլ սահիճանները լեցնող հարիւրաւոր, հազարաւոր գիրքերու միջեւ: Մանաւանդ հեռանամ գրադարանին այն անկիւններէն, որոնք ամէն օր աչքիս առած են եւ որոնց գիրքերուն հետ ամենօրեայ մտերմութիւն ունիմ, հեռանամ անոնցմէ եւ մօտենամ գրադարաններուս այն միւս անկիւններուն, որոնք դիւրաժաւելի չեն անոնց առջեւը, քովը գըրած ուրիշ կարասիներու պատճառաւ: Ահ այդ անկիւնները: Մարդ բաւական պէտք է տառապի այդ անկիւններէն գիրք մը կարենալ առնելու համար, մինչեւ իսկ նայելու համար թէ ի՞նչեր կան այդ անկիւնները:

Աչքէ հեռու մնացած գիրքեր են այդ անկիւնները բնակիչները: Գիրքեր՝ որոնց վրայ նայուածքս պահ մը չէ հանգչած առնուազն տասը, տասնըհինգ տարի է ի վեր: Աչքէ հեռու են, բայց սրտէ հեռու չեն անոնք: Ո՛չ մէկ գիրք սրտէ հեռու է ինծի համար: Մանաւանդ եթէ այդ գիրքերուն հեղինակները ինծի ծանօթներ են, ուսիլին, մտերիմ գրչեզբայրներ, սրտակից բարեկամներ, ինծի հետ գրողի ճակատագիրը բաժնած մարդիկ են:

Անցեալ օր, պատյտ մը ընեմ, ըսի, գրադարանիս մէջ եւ ամէնէն առաջ մօտեցայ այն անկիւնը, որ ամէնէն յատկանշականն է ինծի համար: Հոն կը գրանուին Պոլսոյ իմ գրչեզբայրներուս հին գործերը: Բոլորին ալ խորագիրները եւ թուականները անդիր գիտեմ գրեթէ, հակառակ որ անոնց հրատարակութեան կամ ընթերցումին վրայէն երբեմն երեսուն, քառասուն տարի անցած է: կարգացած եմ զանոնք սիրով եւ հետաքրքրութեամբ, անոնցմէ չատերուն մասին գրախօսութիւն ալ ըրած եմ: Ուրեմն զանոնք կը ճանչնամ այնքան լաւ, որքան պիտի ճանչնայի իմ սեփական մէկ հեղինակութիւնս:

Ատիճաններէն քաշեցի տասնըհինգ, քան գիրքեր, գրի գեղինը, նստայ ատոնց քով եւ նայեցայ իւրաքանչիւրին, գրիչս մէկ գգալով արթննալը մեղմատաղտ տրամադրութեան մը: Կը նայէի խորագիրներուն, կողքի նկարներուն, կը բանայի, աչք կը նետէի մէկուն կամ միւսին քանի մը էջերուն վրայ, կը հետաքրքրուէի թէ ո՞ր տպարանին մէջ տպուած էին անոնք, յետոյ կը նայէի թուականներուն, եւ կը զարմանայի թէ որքա՜ն շատ տարիներ անցեր են անոնց ընթերցումին վրայէն:

Յանկարծ դիրքերէն մէկուն վրայ ուշադրութիւնս դրաւեց հեղինակին հասցէն: Զաւէն Պիպեռեանի «Անկուսի Սիրահարներ» վէպն էր: Տպուած էր 1962–ին: Եաեւի կողքին վրայ տան հասցէ մը կար. Բանկալթի, Էշրէֆ Էֆէնտի փողոց, Սէմա ափարթմըման:

Այդ երկու տողերը տարօրինակ պատճառներէն ինծի: Ողբացեալ մեր գրչեզբայրը, մեզմէ յաւէտ բաժնուելէ առաջ, երկար տարիներ բնակած էր Մօտա–յի կողմերը, Գատըգիւղ: Բանկալթիի իր հին հասցէն վաղուց դադրած էր իրը ըլլալէ: Ով գիտէ այսօր որո՞նք կը բնակէին Սէմա ափարթմանի վեցերորդ յարկին վրայ: Բայց այդ հասցէն ահաւասիկ, ճակատագրի տարօրինակ եղբայրութեամբ մը, քանդակուած էր հեղինակին գրքին ճակատին:

Հետաքրքրութեամբ ուրիշ գիրք մըն ալ դուրս քաշեցի: Խաչիկ Ամիրեանին «Լումումբա» գրքոյկն էր տպուած 1962–ին: Բնակարանի հասցէ չկար: Կար փոստարկղի թիւ մը. Թիւ 113, Շիշլի: Այս փոստարկղը նոր տէր մը ունէր հիմա, որովհետեւ Խաչիկ Ամիրեանի նոր հասցէն Երեւանի մէջ էր այլեւս:

Խաչիկ Ամիրեանի գրքին քովէն քաշեցի ողբացեալ Եդուարդ Սիմքէշեանի «Ջահակիրները»: Յարաբերաբար նոր գիրք մըն էր այդ, տպուած 1973–ին: Եւ գիրքին եաին դարձեալ հասցէ մը. Ֆէրիդիւզ, Լալա Շահին փողոց, Թիւ 73···: Պարպուած հասցէ մը եւս ահաւասիկ···:

Հիմա իրարու եաեւէ դուրս կը քաշէի գիրքերը եւ ուրիշ ոչինչ կը փնտռէի, եթէ ոչ հեղինակներուն հասցէները: Քանի կը կարդայի զանոնք, այնքան կը խորասուզէի մտածումներու եւ կարօտներու մէջ: Հեղինակնե՛ր, հասցէնե՛ր, տպարանի անուննե՛ր: Առաջիններէն ոմանք այս աշխարհէն բաժնուած, ուրիշներ մեր երկրէն հեռացած: Երկրորդները՝ լքուած, ուրիշներու կողմէ դրաւուած: Երրորդները՝ փակուած, գործունէութենէ դադրած, հաշուեյարդարի ենթարկուած: Բայց բոլորն ալ դեռ կը չարունակէին ապրեցնել պատմական միասնութիւն մը, դրադարանի մը սահիճաններուն վրայ, ճերմակի վրայ սեւով տպուած: Անոնց չնորհիւ, հինցած ինչ– ինչ հասցէներ կը դառնային համեստ յուշարձաններ, որոնց մէջ ապրած եւ ստեղծագործած էին մեզի հետ ճակատագիր բաժնած մարդիկ···:

Ռ. Հ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հայեր ոլկպիի մէջ

Թէեւ, Ֆրանսայի մէջ, ոլկպիի հայկական խումբ չէ եղած բնաւ, բայց այս մարզաձեւին մէջ որոշ համբաւ մը ունեցած են քանի մը հայ երիտասարդներ, հատած են բարձր մակարդակի ու խաղացած երկրին լաւագոյն խումբերուն մէջ: Յիշենք, Ռոմանի մէջ, Շէչիրլեան եւ Շէթեանեան եղբայրները, Կրընոպլը՝ Հայրապետեանը, Լիոն՝ Ալիքսանեանը: Յանկը ամբողջական չէ. կան ալ, հաւանաբար, ուրիշներ:

Զմոռնանք մանաւանդ Անդրանիկ Թորոսեանը, ատեն մը Օշի եւ Պանիէրի քալընէօրը՝ որ խաղացած է նաեւ ազգային պահեստի խումբին մէջ: Ճշդիւ, Անդրանիկի զաւակն է որ առիթ կուտայ մեզի յիշելու այս անունները: Ֆրէտէրիք Թորոսեան, անցեալ մրցաշրջանին, անդամ էր Պէզիէյի հռչակաւոր խումբին իրրեւ տրմի տը մէկէ: Մասնակցեցաւ նաեւ Ֆրանսայի ազգային երկրորդ կազմին, Խորհրդային Միութեան դէմ, Լենինգրատ:

Այս մրցաշրջանին ան կը պատկանի Լուրտի ակումբին՝ ուր, սակայն երկար չմնայ Թերեւս: Այդպէս կ'ըսէ մեզի: Ֆրէտէրիք Թորոսեան ծնած է 1966, Մայիս 15ին, Օշի մէջ: Մեծ հայրը Օրտուզի է, մեծ մայրը Քարահիսարցի: Իրրեւ տրմի տը մէկէ, Ֆրանսայի լաւագոյններէն է:

Ուրիշ երկու Հայեր՝ Մկնդլճեան, Բրուա – Ֆարէլ, Կրընոպլի եւ Թաչճեան, Փարիզի Ռասինկի խումբերուն մէջ յաճախակի ներկայ են: Թաչճեան, յառաջապահ է, «երկրորդ գիծ»: Կան ալ հաւանաբար ոլկպի խաղացող ուրիշ հայ տղաք, բայց ոչ առաջնակարգ խումբերու մէջ:

Այս բոլորը տասնըհինգ հոգինոց ոլկպիի մէջ, իսկ տասնըեւեթը հոգինոց խաղին մէջ՝ որ նուազ տարածուած է Ֆրանսա, ոչ մէկ Հայու կը հանդիպինք այս տարի: Տեղին է յիշել որ այս մարզաձեւին մէջ, 1950–ական թուականներուն, մեծ համբաւ ունեցաւ Մարսէյլցի Անդրանիկ Աբէլեանը, երկար տարիներ Ֆրանսայի ազգային խումբին քալօնէօրը, մասնակցեցաւ ազգային խումբին չորջատասնեակներուն, Նոր – Զելանտա եւ – այլուր: Իր հայրը, Պոլուզի, քահանայ էր. վախճանեցաւ՝ երբ Անդրանիկ 12 տարեկան էր: Ու որը տղան մարզական կեանքին մէջ դասեր ուրախութիւններ՝ որոնցմէ զրկուած էր իր պատանեկութեան ընթացքին:

×

Հ. Մ. Ը. Մ. ՎԱԼԱՆՆ

Վալանսի, աւելի ճիշդ Պուրկ – լէ – Վալանսի Հ. Մ. Ը. Մ.ը՝ որ չորս տա– րիներու կեանք մը ունի, կ'ամբարտաւնդ հետզհետէ իր կազմակերպչական ներքին կարելիութիւնները: Ֆութպոլ եւ պասքէթ իր գործունէութեան առանցքներն են:

Ֆութպոլի առաջին կազմը կը խաղայ Տիսթրիքթ Տրոմ – Արտէշի երրորդ բաժանումին մէջ: Մրցաշրջանը սկսաւ հաւասար արդիւնքով մը (1 – 1) Վալանսի ալժերիական ակումբին հետ, իսկ պահեստին, հինգերորդ բաժանումին մէջ յաղթանակով (3 – 1) վերջացուց իր առաջին մրցումը:

Վալանսի շրջանի հայ մարզասէրներուն առիթներ չեն պակսիր ներկայ ըլլալու Ֆութպոլի հանդիպումներու, քանի որ Հայ Մարզական Միութիւն եւ Հ. Մ. Ը. Մ., ամէն կիրակի, դաշտ կը հանեն տասնեակ մը խումբեր:

×

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Օլէմփիք Լիոնէյի նախագահ Շարլ Միրեան եւ իր գործակիցները կը փափաքին լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել շրջանին ոչ – արհեստավարժ Ֆութպոլի ակումբներուն հետ:

Այդ ծիրին տակ, մրցում մը ծրագրուած է Հոկտեմբեր 2–ին, Տէսինի մարզադաշտին վրայ, Լիոնի (արհեստավարժ, Ֆրանսայի երկրորդ բաժանում) եւ տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ: Նշենք որ երեք դասակարգի տարբերութիւն կայ երկու խումբերուն միջեւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՔՋԱԽՕՍԸ

Յիւսնական թուականներին ճանապարհներին պէնզինի լիցքաւորման կէտեր չկային: Հեռու տեղ գնալու համար անհրաժեշտ էր լինում վառելանիւթի պահեստ վերցնել:

Մի օր հարկ եղաւ Երեւան մեկնել: Երբ կիրովականից դուրս եկանք, վարորդին հարցրի.

– Գէորգ, վերադարձի համար պէնզին վերցրե՞լ ես:

Նա արձագանգեց միայն Երեւան հասնելուց յետոյ, հարցիս հարցով պատասխանելով.

– Բա՞ն ասեք, ընկեր Փաշինեան:

×

– Կարգացի յօդուածդ:
– Վերջի՞նը:
– Յուսով եմ:

րլներու կեանք մը ունի, կ'ամբարտաւնդ հետզհետէ իր կազմակերպչական ներքին կարելիութիւնները: Ֆութպոլ եւ պասքէթ իր գործունէութեան առանցքներն են:

Ֆութպոլի առաջին կազմը կը խաղայ Տիսթրիքթ Տրոմ – Արտէշի երրորդ բաժանումին մէջ: Մրցաշրջանը սկսաւ հաւասար արդիւնքով մը (1 – 1) Վալանսի ալժերիական ակումբին հետ, իսկ պահեստին, հինգերորդ բաժանումին մէջ յաղթանակով (3 – 1) վերջացուց իր առաջին մրցումը:

Վալանսի շրջանի հայ մարզասէրներուն առիթներ չեն պակսիր ներկայ ըլլալու Ֆութպոլի հանդիպումներու, քանի որ Հայ Մարզական Միութիւն եւ Հ. Մ. Ը. Մ., ամէն կիրակի, դաշտ կը հանեն տասնեակ մը խումբեր:

×

1908–ի ամառնամուտը անզօր կ'ըլլայ իրմէն բաժնելու ցաւատանջութիւնը եւ անկարող կը դարձնէ զինքը չարժտրկելու, քանի մը քայլ առնելու «եղեւիննեւրու պուրակ»ին մէջ Էէյպէլի, ուր մեծ դոհոզութիւններով ծնողքը կրցած էր տնակ մը վարձել ու հոն փոխադրել Մխաքը, իր փափաքին համաձայն: Օր մը միայն, քանի մը ժամ հազիւ կը նստի ան ծառերու հովանիին տակ: Այդ օր ընկճուած ու տխուր կ'երեւար: Իրեն հրաժեշտի եկած էր Տօքթ. Օֆէլիա, Սատվարար մեկնելու համար: Միասք կը խնդրէր անկէ գէթ ժամանակ մըն ալ չթողուլ Պոլիսը, եթէ կարելիութիւն կար: Երկուքին համար ալ ակներեւ էր ու վրդովիչ՝ անգործ այդ բաժանումը: Միասք այնուհետեւ կ'իյնար անկողին, միշտ անարին վերեւ ունենալով իր մայրը: Կիրակի օրերը զինքը տեսնելու կուգային ազգականներն ու հայրը, որուն կ'ըսէր օր մը. «ա՛լ բայբայուեցայ հայր···»:

(Շար. 20)

ՅՈՒՆԻԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Միսաք Մեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

«Միշտ յուսալ կուտայ այս հիւանդութիւնը. արդէն եղբայրացած կը գգամ ինքզինքս անոր հետ» կ'ըսէ օր մը Վ. Թաքուլին:

1908–ի գարունը քիչ մը կազդոյր բերած էր իր սրունքներուն: Կազդոյր մը՝ վաղանցիկ, որ կը զգացնէր սակայն մեր ձեռնմուխ անխուսափելի վերադարձին:

«··· Օր մը, շիտակ ինծի եկաւ: Հիւանդապին կարմիր մը բացուած էր այտերուն վրայ, ա՛նքան վառ որ պահ մը կարծեցի թէ իրօք առողջացած է, եւ իրեն յայտնեցի ամբողջ ուրախութիւնս, ամբողջ երջանկութիւնս:

– Չէ՛, ըսաւ ցաւագին չեչտով մը, չէ··· Ցնորք, յանկարծ բոզոքի ժխորով մը որ կարծես երկինքին կը հայհոյէր:

– Կը հասնի՞մ կոր ··· կը հասնի՞մ կոր ··· մրմռաց:

Գուրս հանեցի զինքը: Անուշ գարնան օդ մրն էր. փողոցները կը յորդէին արեւով, կեանքով, ուրախութեամբ: Ըզձանքով թէ նախանձով կը նայէր դէմքերուն, եւ ամբողջ մարմնովը կը ցնցուէր երբ հրճուանքի կանչ մը կամ երաժշտութեան կտոր մը կը լսէր: Կեանքի զեղեցկութիւնը, խինդն ու ծիծաղը պարզապէս անհանգիստ կ'ընէին զինքը: Չէր ուզեր անոնց վրայ խորհիլ, որպէսզի աւելի չզառնանայ բաժանման պահը, որուն քքսաբմնելի արագութեամբ մը մօտենալը կը դգար ապահով կերպով:

Թագսիմի պարտէզը, ուր մտանք, չուզեց խառնուիլ բազմութեան, առանձնացաւ ծառի մը չուքին տակ, թուփերու չրջանակի մը մէջ, եւ չուտով հանգարտեցաւ: Բայց հազիւ նուագախումբը կըսկսար մը զարնել սկսած էր, չկրցաւ կենալ ու դուրս ելանք»:

Մխաք տունն էր ալ դրեթէ, անճնատուր՝ իր անյաղթելի ցաւին: Անկէ եաք կը յաջորդէ դառն համակերպումը հոգիին, որ հրաժեշտ կ'առնէ կեանքէն յամբը, տառապագին: Ոչ մէկ բան այնքան կը մտայուզէ զինքը, որքան իր գրքէ ու գրչէ զրկուիլը եւ ծերունի մայրիկին արցունքը: Նորէն ան դիտէ քաղցրացնել իր տառապանքը: Իրիկնամուտի խաղալ պահերուն, կ'ելլէ անկողնէն ու կը նստի վերնայարկը ծովահայեաց պատուհանին առջեւ, ու «ինչ մը վախով ու ինչ մըն ալ արցունքոով» կը դիտէ լոյսերուն մեկնելը: Երբեմն կը կարծէ լսել ձայն մը «մեղեդի պուլլիւն» մըն է ան, «բուրումեաւէտ ժապաւէն»՝ որուն հեչտութենէն ունդերը կը սարսռան: Ու ճիշդ այդ պահուն կը տեսնէ «զոյգ մը ձեռքեր» որոնք հեչտին ծափի մը մէջ կը համբուրուին եւ յետոյ կը բոլորուին անտեսանելի բերնի մը չուրջը, ձայնին ժպտալէնը կ'երկարաձգուի յանկարծ ու ինք արդէն կենսանուազ···Ու այսպէս ամէն իրիկուն մթնշաղին սասւերախառնութիւններէն անդին «լեռնագիծ հորիզոնին հասկ բոցին մէջ» լսեցէն Թափանցիկ ձեռքերը կ'անջրագծուին: Ու վերջապէս իրիկուն մը, «անշիջանելի աւիւնի» իրիկուն, ի սպառ թօթափած վարանքին պարապմունքը, ան կ'անցնի զինքը տեսիլքէն բաժնող անջրպետին յօրանջումին վրայէն. կը մուրայ մինչեւ ծովափունքը, մինչեւ ձեռքերուն հորիզոնը ու հոն կը տեսնէ որ երկու «լուսեղէն աղջիկներ» ցոյց կուտան իրեն դիւթական պարտէզ մը···: Վերադարձին մուքը արդէն թանձրացած՝ ձեռքերուն տեսիլքը չկայ: Ու ծովեզերքի պատուհանին նստած հիմակ ալ «անհուն թախծանիով» կը դիտէ լոյսերուն մեկնումը ամէն իրիկուն. ու մըթնշաղին սասւերախառնութիւններուն մէջէն, ան կը յառի լեռնագիծ հորիզոնին բոցին՝ ուր դիւթական ճերմակ ձեռքերուն տեսիլքը թօշնած է ա՛լ չվերածագկելու համար: Եւ ամէն իրիկուն իր հոգիին մէջ՝ հեռաւոր ձայն մը կը կանչէ պատատագին. – «Ով իմ հորիզոնին վրայ շուշանացած ուրուային ձեռքեր, անգա՛մ մըն ալ գէթ երեւցէք ինծի, ո՛վ շուշանէ ծաղիկներ, անգամ մըն ալ գոնէ յիշել տուէք ձեր վաղնջուց լուսթիւններուն երգը մոռցած. ո՛վ լուսոռոգ փոսուռաներ ու գանակներ, հեղ՛ մըն ալ գէթ պսպղացնէիք ձեր փարփառ շիքերը՝ հորիզոնին մութին մէջ»: Ձայնը այնքա՛ն յուզիչ է որ հեռաւոր հորիզոնին մութին մէջ ձեռքերու տեսիլքին տեղ՝ «քոյ մը» կը փայլատակէ, որ սակայն աւա՛ղ վաղեմի «սպիտակ շուշանական տեսիլքը» չէ: Ան կը դառնայ նորէն իր անկողինը «անզօր տնքանքոցով» մը: Կը տքայ մանաւանդ դիչերները, երբ մինակ է···:

×

1908–ի ամառնամուտը անզօր կ'ըլլայ իրմէն բաժնելու ցաւատանջութիւնը եւ անկարող կը դարձնէ զինքը չարժտրկելու, քանի մը քայլ առնելու «եղեւիննեւրու պուրակ»ին մէջ Էէյպէլի, ուր մեծ դոհոզութիւններով ծնողքը կրցած էր տնակ մը վարձել ու հոն փոխադրել Մխաքը, իր փափաքին համաձայն: Օր մը միայն, քանի մը ժամ հազիւ կը նստի ան ծառերու հովանիին տակ: Այդ օր ընկճուած ու տխուր կ'երեւար: Իրեն հրաժեշտի եկած էր Տօքթ. Օֆէլիա, Սատվարար մեկնելու համար: Միասք կը խնդրէր անկէ գէթ ժամանակ մըն ալ չթողուլ Պոլիսը, եթէ կարելիութիւն կար: Երկուքին համար ալ ակներեւ էր ու վրդովիչ՝ անգործ այդ բաժանումը: Միասք այնուհետեւ կ'իյնար անկողին, միշտ անարին վերեւ ունենալով իր մայրը: Կիրակի օրերը զինքը տեսնելու կուգային ազգականներն ու հայրը, որուն կ'ըսէր օր մը. «ա՛լ բայբայուեցայ հայր···»:

(Շար. 20)

(Շար· Ա· Էջէն)

բեմի վրայ (թէեւ միշտ կարելի է, անշուշտ, չարժանկարի վրայ) պիտի դիտակէտը թէ լաւագոյն եւ մեծագոյն գործեսը զոր կրնար երբեւիցէ առանալ, կը տրուի իրեն Իւմանիթէէի կողմէ, որ Հինգշաբթի առաւօտ, տեսակցութիւն մը հրաւարակելով իրեն հետ, կը դրէ· – Բազդաւորութիւնը, անմիջապէս ակներեւ է՝ Ռեմբրան մտածել կուտայ Մհեր Մկրտչեան: Ժան Ռուա, ապա, խօսեցընել կուտայ դերասանը, «Մեր մանկութեան թանկագին» առթիւ եւ տեղեկութիւններ կը քաղէ հայկական չարժարուեստին մասին եւ Մհեր Մկրտչեանի ծրագիրներուն: Ան կ'ըսէ թէ Աչոտ Մալաքեանի (Վերնէօյլ) թելադրանքով «Հացագործին կինը» պիտի խաղայ բեմի վրայ ու կ'աւելցնէ թէ բաւական ֆրանսական թատերգութիւններու ծանօթ է, ու կ'եզրակացնէ· – «Կը սիրեմ սինեման: Կը սիրեմ տեսնել թէ ինչպէս չուքս հաճելի է հանդիսատեսին: Բայց չէր հաւատար մասնագիտացած դերասանին: Բան մը կը պակսի այն դերասանին, որ՝ կամ միայն սինեմայի մէջ, կամ միայն թատրոնը լաւ է: Երբ ինծի սա տեսակ տափակ հարցումներ կ'ընեն· – Ո՞րը լաւ է, սինեման թէ թատրոնը: Կ'ուզեմ պատասխանել՝ ո՞րը լաւ է մօրմէս թէ հօրմէս: Թատրոնը հայրս է եւ սինեման՝ մայրս, նոյնիսկ եթէ շատ երիտասարդ է»:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահէ Տամլամեան իրենց սիրելի աներձագին՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն· – 500 Ֆ· *կարմիր Խաչին, 500 Ֆ· Կապոյտ Խաչին (ատանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ· «Յառաջ»ին:*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԻԼԻ· – Ադրամ Պետիկեանի *մահուան առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան 200 Ֆ·, եւ Շալճեան ընտանիք 100 Ֆ· կը նուիրեն:*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Տեսչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ամէնօրեայ իր վարժարանի կողքին հաստատուած Զորեքշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 1–ին: Կ'ընդունուին մինչեւ 14 տարեկան տղաք եւ աղջիկներ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, դիմել տնօրէնութեան:

1, Պուլվար տիւ Նոռ 93340 – Լը Ռէնսի
Հեռաձայն· – 43 – 81 – 01 – 72

Ա. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ա· – ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ·–

Դասընթացքները կը սկսին Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 14–էն 17:

Կը դասաւանդուին՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ երգ, քրիստոնէական վարդապետութիւն: Ի պատրաստութիւն Առաջին Հաղորդութեան:

Կ'ընդունուին 5–էն 14 տարեկան մանուկներ ու պատանիներ, սկսնակ թէ յառաջացած:

Բ· – ՁԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ·–

Հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 6–ին եւ կը տրուին ամէն երկուշաբթի, երեկոյ, ժամը 20–էն 21·30:

Վայր՝ Ս· Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոն, Թուէն փողոց, 10 պիս, Փարիզ 5րդ:

Հեռաձայն· –
43 – 26 – 50 – 43 *կամ* 42 – 78 – 31 – 93

U. G. A. B.
PARIS

présente

le groupe de peintres A G
Alecian - Archak - Barkev
Barsoumian - Kazandjian - Zabounian

Thème : AUTOPORTRAIT

Vernissage - cocktail
le mercredi 1er octobre
de 19 h 30 à 21 h 30

Exposition ouverte
du 1er au 10 octobre
de 18 h à 21 h

Table ronde
le vendredi 3 octobre
à 20 h 30 précises

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles - 75017 Paris

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉԻ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԻԼ ԵՒ ԼԱ. ՍԻՈԹԱ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԼԻՃԵԱՆ
կը քարոզէ հիւրարար քաղաքս պտնուող
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՖԱՐԵԱՆ

×

Լա Սիոթայի Ս· Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ժամերգութիւն· – 9
Պատարագ· – 10
Քարոզ՝ 11·40

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ

Սկտեմբեր 28, Կիրակի օր, Վարագայ Ս· Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համայնքն եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՓԱՐԻԳԻ ԱՌԱՔԵԼԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

կը հրաւիրուին Վալանսի եւ շրջակայքի հաւատացեալները:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆՔ

Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, Սեպտեմբեր 28, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՁԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
կը հրաւիրուին Վալանսի եւ շրջակայքի հաւատացեալները:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Մլքէ Թիւթիւնճեանի եւ աղջկան, Տէր եւ Տիկին Տի Ռիւսոյի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Փիէթրիին եւ զաւկին, Պեռիկեան եւ Տօլապճեան ընտանիքներուն և բոլոր ազգականական պարագաներուն իրենց հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԱՐՍԻԼԻՑ· – *Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան իրենց վաղեմի թանկագին բարեկամ Արա Պարթեւեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 500 Ֆ· «Յառաջ»ի բարեգործական եւ 500 Ֆ· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:*

- ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ -

Կապ· Խաչէ Պուլվար Օտտոյի մանանձիւղը կը ներկայացնէ՝
Հայախօս Ֆիլմ մը՝

ԱՐԻԻՆԱՊԱՐՏԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 15–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը:
12 – 14 ռիւ ՍԷն – Պագիլ

L'U.C.F.A.F., LA J.A.F.,
THE ENTERTAINMENT CORPORATION (Londres) présentent
avec le concours de la FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Département Musique)
et des Spectacles LUMBROSO

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE
(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)

— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 *Concerts exceptionnels*

A PARIS
EGLISE ST. EUSTACHE
FORUM LES HALLES — Métro et R.E.R.

LUNDI 29 SEPTEMBRE — MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45

TCHEKIDJIAN	NOVIKOV	FAURE	HOVANESSIAN
YEKMALIAN	MASCAGNI	VIVALDI	KARA MURZA
KOMITAS	VERDI	VERDI	YEKMALIAN
GANANTCHIAN	GOUNOD	ROSSINI	KOMITAS
TCHOUKHADJIAN	ROSSINI	HAENDEL	TCHEKIDJIAN
		TIGRANIAN	HAROUTOUNIAN

PETIT ORGUE DE SAINT - EUSTACHE
2 *PROGRAMMES TOTALEMENT DIFFERENTS*

BILLETS EN VENTE

PARIS
- ○ 3 FNAC
- ○ Centre Culturel Artistique Arménien : 6, Cité Waux-hall, 75010 (de 16h à 20h)
- ○ Librairie PALOUYAN : rue de Trévise, 75009
- ○ Librairie SAMUELIAN : 51, rue Monsieur le Prince, 75006 (sauf samedi après-midi)
- ○ HAY DISC : 35, rue Lamartine, 75009
- ○ UGAB : 11, square Alboni, 75016

BANLIEUE
- ○ BOIS COLOMBES DJIZMEDJIAN, 31, rue P. Déroulède
- ○ ALFORTVILLE Restaurant SEVAN, 1, bld. Carnot
- ○ CLAMART CAPIGUIAN, 175, ave. Jean-Jaurès
- ○ ISSY- LES - MOULINEAUX Restaurant CAUCASE, 99 bis, ave. de Verdun

et autres points de vente habituels.

PRIX DES PLACES : 50 - 80 - 120 F.

Les places ne sont pas numérotées.
Dès le début du Concert les places ne seront accessibles qu'entre les interprétations

PARKING
FORUM DES HALLES
Entrée rue du Louvre

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ
ՄԵԾԱՐԱՆՑ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
նուիրուած՝
բանաստեղծ եւ վիպասան

Ա Ն Ե Լ Ի
(Տօքթ· Կարօ Ց· Կարապետեան)

դրական գործունէութեան 40ամեակին:

նախագահութեամբ՝ ԳԻՒՏ Եպիսկ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ–ի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Խօսք կ'առնեն՝
- *Տօքթ· Վիգէն Կ· ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (կենսագրականը)*
- *Պ· Պ· ԿԵՆՃԵԱՆ («Որդի Մարդոյ» վէպին մասին)*
- *Թորգոմ Արքեպիսկոպոս ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Առաջնորդ Հայոց Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին (Անել՝ մարդը եւ գործը)*

—— Գեղարուեստական բաժին ——

— Ալեֆ Մաճուկեան Մշակութային Կեդրոն —
118, rue de Courcelles - 75017 PARIS
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 18, ժամը 21 – ին

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 SEPT.
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.322 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.322

ԱՀԱԲԵԿՉՕՒԹԻՒՆ

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՁԱԿԱՏ

—×—

Եւրոպական Հաւաքական Շուկայի 12 երկիրներու Ներքին Նախարարները, Լոնտոն հաւաքուած, որոշեցին միացեալ ճամբայ մը կազմել, պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ: Նաեւ հետաձգելի քարմիր գիծ մը պիտի հաստատուի իրենց միջեւ:

× Ապահովութեան նախարարը Փանտրօ հաստատեց որ Ֆրանսա չէ բանակցիր եւ այդպէս ալ ըսած է վերջ· Քափուչիի: Կ՚ըսէ որ այս վերջինը տեսնուած է Ապոլլայի հետ, քանի որ այդ ձեւով կըրճած է հաստատել որ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը բերած արարքներու չէ դիմած անոր դէմ:

× Թատերական բնոյթ ունէր, Հինդ շաբթի օր, ծայրայեղ – ձախ, Ֆրէդէրիք Ոսիաքի ձերբակալութիւնը, Լիւքսան – պուրկի պարէզը, ուր լրագրողներ հաւաքուած էր մամուլին առուլիս ներկայ գտնուելու համար: Երեքշաբթի, որ ծանօթ է պատճառներուն համար իր գործունէութեան համար, արդէն հինգ տարուան դատապարտուած էր անցեալին եւ միայն Ապրիլ 11–էն ի վեր է, որ ազատ – հաւանական կը պտըտէր: Բողոքեց, անշուշտ, ատարկելով թէ քաւութեան նոխազ կը նաւայէ քօղարկելու համար ոստիկանութեան անկարողութիւնը իր պաշտօնը կատարելու: Ամէն պարագայի մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն, հեռատեսիլի լրատուութեան բաժնին մէջ, իսկական ուէնթերն մըն էր այս ձերբակալութիւնը:

×

State Terrorists !
WANTED...

«Հակաշարհակալ միջազգային ջոկատ» հանրազգ մը ղրկած է արեւմտեան – Գերմանիոյ արեւմտեան մամուլի գործակալութեան մը, ուր կան պետական 12 գործակատարներու նկարները, որոնք «կը փնտռուին, մեռած թէ ողջ, մէկ տոլար վարձատրութեան փոխարէն»: Այս «պետական ահաբեկիչներն են· – Ռեկըն, Տիկին Թաչըր, Նաքասոնէ, Քոհլ, Շերաք, Ափտալլնի, Շամիր, Փէրէս, Տու Հուան, Փինոչէ, Քենան Էվրէն, Պոթա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Շաբաթին Կիրակի (Սեպտեմբեր 27–էն 28) լուսնալիք գիշերը, հարկ է ձմրան ժամու անցնիլ եւ ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ: Պաշտօնապէս, ժամը 3–ին է, որ բոլոր ժամացոյցները 2–ի վրայ պէտք է լարուին, ինչ որ մէկ ժամ աւելի քնանալու առիթ կուտայ:

Ֆրանսայ օգնութեան հասաւ Թոկոյի, որու նախագահը դիմած էր Ֆրանսական կառավարութեան, վնասուորական օժանդակութիւն խնդրելով: Նման համաձայնութիւն մը կնքուած էր 1976–ին:

Յունաստանի կառավարութեան բանբերը յայտնեց թէ ջնջուած է Եւրոպայի ալկոհոլմեանները ժողովը, որ պիտի գումարուէր Սելանիկի հիւսիսը, պալ շաբթու: Կառավարութիւնը կը վախնայ, որ նման համագումար մը առիթ տայ բիւրտ բախումներու, ինչպէս պատահած էր, նման պարագաներու մէջ, 1984–ին, Աֆրու եւ Ճախերու միջեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16 / 22)

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ Բ· ՆԻՍՏԸ

Հայ միջնադարեան գրականութեան նուիրուած միջազգային համագումարի Բ· նիստը գումարուած է Լենինական, «Մ· Նալբանդեան» մանկավարժական հիմնարկին մէջ: Նիստին նախագահած է Հայաստանի ակադեմիայի թղթակից անդամ Վաչէ Նալբանդեան: «Եսայի Նչեցիի դրական առանձնաները» նիւթին չուրջ զեկուցում մը կարդացած է Աւետիս Սանճրեան, ներկայացնելով Նչեցիի նամակներու եւ ուղերձներու մասին իր կատարած ուսումնասիրութիւնը: Հենրիկ Բախչինեանի զեկուցման նիւթը եղած է «Սայթ Նովա, անոր ստեղծագործութեան ոսպատանական նկարագիրը»: Թիֆլիսի համալսարանի ներկայացուցիչ Լեւան Մենարդէ, որուն զեկուցման նիւթը եղած է «Հայ միջնադարեան գրականութիւնը եւ Վրաց հասարակութիւնը», անդրադարձած է հինէն ի վեր Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցած պետական – քաղաքական եւ գրական – մշակութային սերտ կապերուն:

Հ· Լեւոն Զէքիեանի (Վենետիկ) ուսումնասիրութեան նիւթը եղած է «Քերթողահայր Մովսէս Խորենացի»: Իր հոդուածին մէջ խմաստաւորելով Խորենացիի աւանդը հայ պատմագրութեան զարգացման մէջ, Հ· Լեւոն Զէքիեան չեշտած է պատմութեան չարագրանքի արտակարգ հետեւողական, ամբողջական բնոյթը, հայրենասիրական մեծ ոգին: «Պատկերը Նարեկացիի ստեղծագործութեան մէջ» զեկուցումով հանդէս եկած է Արշալոյս Ղազինեան (Երեւան), որ վերլուծելով հանճարեղ բանաստեղծին գործը, նշած է թէ Նարեկացիի պատկերային համակարգը բարդ է եւ միանական: Անիկա աչքի կը զարնէ ոչ միայն լեզուի պատկերաւորութեան միջոցներու (մակդիր, համեմատութիւն, փոխաբերութիւն, այլաբանութիւն եւայլն) թարմութեամբ ու գեղեցկութեամբ, այլև իրականութեան իւրացման եւ գեղարուեստական պատկերներու կառուցման սկզբունքներով: Նարեկացի ամէնէն առաջ կը ձգտի պատկերացնել բնորոշը եւ ոչ թէ եզակին, առարկայի էութիւնը եւ ոչ թէ արտաքինը, հոգեկան կացութեան ընդհանուր վիճակները եւ ոչ թէ հոգեբանական անհատական ապրումները, ընդհանուր բնանկարը եւ ոչ թէ յատակ տեսարանը եւայլն:

«Հայ միջնադարեան բառարանագրութիւնը» նիւթը ներկայացնելով Հայկ Ամալեան (Լենինական) անդրադարձած է հայ երկլեզու եւ բազմալեզու այն բառարաններու կառուցուածքին, գիտական արժէքներուն, որոնք ստեղծուած են միջնադարեան Հայաստանի մէջ:

Համագումարի այս նիստին ներկայ եղած է կուսակցութեան Լենինականի շրջանի Ա· քարտուղար Դ· Ճարութիւնեան:

×

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ
ԱԲԵԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրովականի Յ· Աբելեան դրամատիկ թատրոնի խումբը Թիֆլիս գացած է կարդ մը ներկայացումներու համար: Ստեփան Շահումեան թատրոնին մէջ Կիրովականցիները ներկայացուցած են Շէյքսփիրի «Ռիչըրտ Բ·», Լերմոնտովի «Դիմակահանդէս»ը, Շիրվանզադէի «Քառս» թատերախաղերը եւ այլ գործեր:

×

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Խորհ· Միութեան Թղթատարի նախաձեռնութիւնը հրապարակ հանած է Թբղթատարական պահարան մը, նուիրուած հայ միջնադարեան գրականութեան միջազգային համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Երեւան: Մատենադարանի չէնք խորքի վրայ ռուսերէն եւ հայերէն մակագրութիւններ կան, մաղադաթեայ ձեռագիր դիրք, հայկական մանրանկարչութեան տարրեր:

×

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրովականի պատկերասրահին մէջ բացուած է «Հնագրութիւն եւ ազգագրութիւն» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած աւելի քան հարիւր ցուցանմոյշները յայտնաբերուած են պեղումներու ընթացքին: Մատնաւոր հետաքրքրութիւն առեղծած են հելլենական շրջանի արձանիկները, պրոնզի զարաշրջանի խեցեղէնը, հին զէնքերու եւ զարդարանքներու հաւաքածոն: Մօտ ատենէն Կիրովական կ՚ունենայ ազգագրական իր թանգարանը, վերանորոգուած, տասը հազար ցուցանմոյշներով:

ՊՐԻՒՍԷԼ

ԿՐԿԻՆ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ...

Նախատեսուած էր, որ Վանտըմէօլպրուքի բողոքը, իր տեղեկագրին անընդունելութեան դէմ քաղաքական յանձնախումբին կողմէ, Յունիս 25ին, քանի մը յետաձգումներէ ետք, օրակարգի հարց դառնայ Սեպտեմբեր 25–ին: Այս անգամ ալ սակայն, օրակարգը ծանրաբեռնուած ըլլալով կարելի չեղաւ, բայց ապահով կը թուի, որ հարցը անպայման օրակարգի նիւթ ըլլայ Հոկտեմբերի սկիզբը, ծանօթ է որ այլեւս միայն իրաւական բնոյթն է որ պիտի քննուի:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐԲՈՎԻ Գ· ՅաղԹԱՆԱԿԸ

Գարբովի Գ· յաղթանակը կամ Գասպարովի 3–րդ եւ յաջորդական պարտութիւնը չմեցուց բոլորը եւ մանաւանդ – նէրն, արդարօրէն, կը խօսին Գարբով «արքայի», Գարբով «ցար»ի մասին: Ճիշդ է որ, այս հանդիպումին երկրորդ մասին սկիզբէն ի վեր, ամէն մարդ վստահ էր որ Գասպարովի յաղթանակը կասկած չի–վերցներ: Պահ մը արդէն 9,5 / 6,5 էր արդիւնքը, ի նպաստ Գասպարովի:

Հինգշաբթի օր, ինչպէս կը նախատեսուէր, խաղին վերակսումէն քիչ ետք, Գասպարով կը ձգէր խաղը եւ Գարբով կը տանէր – հոյակապ օրակուած – իր երրորդ յաղթանակը, որոնցմէ մէկը՝ սեւերով, ինչ որ չատ հազուադէպ պարագայ մը կը նկատուի, այս մակարդակի հանդիպումի մը համար:

Արդիւնքը ներկայիս հաւասար է, 9,5 եւ 9,5 եւ հինգ խաղ կը մնայ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԸ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Բ.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«Մարութայ սարի ամպերը»

(Հեղինակ՝ ՄՈՒՇԵՂ ԳԱԼՉՈՅԵԱՆ)

Սիւնեաց դրասէր հասարակութեան համար, անկասկած հաճելի ու զեկուցիկ նուէր մըն էր վերջերս մեսրոպեան ուղղագրութեամբ հրատարակուած հայրենի տարաբախտ գրող՝ Մուշեղ Գալչոյեանի «Մարութայ Սարի Ամպերը» գեղատիպ հատորը, լոյսին բերուած Պէյրութի մէջ, նախաձեռնութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երիտասարդ միաբաններէն Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեանի, որ միաժամանակ ստանձնած է գիրքի խմբագրման եւ հրատարակութեան պատասխանատուութիւնը (մեկենաս՝ Պ. Գեղամ Շիրանեան)։ Հայր Վարուժան Հերկելեան, որ ատորակրած է նաեւ գիրքին յառաջաբանը, Հայոց Եկեղեցւոյ այն սակաւաթիւ պատասխանատուներէն է, որոնք կրօնական ու աստուածաբանական գրականութեանց ու քարոզչութեանց հետ միատեղ ու աւելի՛ն, իրենց ժամանակէն մեծ բաժին մը կը յատկացնեն հայ գրականութեան արդի շրջանին, ջանալով հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել փնտռուած գանազան գանձարան – մատեաններ։

«Մարութայ Սարի Ամպերը» պատմուածքներու ժողովածու մըն է, ոսկեզօծ մէկ օզակը 60-ական թուականներէն ըսկըսեալ հայրենիքի մէջ հրապարակ հանուած արձակ թէ չափածոյ այն երկերուն, որոնք կը մատնեն ճիգ մը ու մտասեւեռում մը՝ անցեալը ու անցեալին կապուած ամէն ինչ արթնցնելու ու սերունդներու յիշողութեանց մէջ թարմացնելու ուղղութեամբ։ Աւրպարեւ, Գալչոյեան դրամատիրութեան մէջ իր մուտքով մաս կազմեց սերունդի մը, որ կոչուած էր իր դառն կակիծը իր արտին մէջ ծլարձակ՝ նորոգուեցաւ հայրենի պայծառ իրականութեամբ, կերտեց ինքնութիւն մը՝ յատկանշուած երիտասարդական արմատականութեան յստակ պիծերով ու տակաւին իւրայատուկ ոճով մը գովերգեց նուիրական բան մը – Հողը։ Նոյն այս սերունդին է, որ կը պատկանին Հայաստանի ապրող լաւագոյն գրողները՝ Վարդգէս Պետրոսեան, Հրանդ Մաթեւոսեան, Պերճ Զէյթունցեան, Նորայր Ադալեան, Ռաֆիկ Դաւոյեան, Բագրատ Ուլուբաբեան, Գրիգոր Զոհրապեան եւ ուրիշներ։

Անդրադառնալէ առաջ նոր հրատարակուած գիրքին բովանդակութեան ու արժանիքներուն, տեղին է արագ ակնարկ մը նետել հեղինակին կեանքին ու գրական գործունէութեան վրայ։

Մուշեղ Գալչոյեան, բուն մականունով՝ Մանուկեան, ծնած է 1933-ին Հաստանի Թալինի շրջանի Կաթնաղբիւր գիւղը։ Թոռն է սասունցի յայտնի յեղափոխական Կալշօ Մանուկի։ Աւարտելէ ետք Սասնոյ Ղեւոնդ գպրոցը, Գալշոյեան մուտք կը գործէ Երեւանի գիւղատնտեսական հիմնարկի այգեգործութեան բաժինը, զոր կ'աւարտէ 1957-ին։ 1960-էն սկսեալ անցած է լրագրական ասպարէզի՝ շրջանային թերթերէն մինչեւ «Աւանգարդ» եւ «Գարուն», որու խմբագրութեան ալ մաս կազմած է քանի մը տարի։ Գրականութեան հանդէպ իր սէրը գինքը տարած է Մոսկուա, ուր 1969 – 1971 հետեւած է Մ. Կորկի գրականութեան հիմնարկի բարձրագոյն դասընթացքներուն։ 1975-ին կարգուած է վարիչ՝ «Հայաստան» հրատարակչութեան գեղարուեստական բաժնին։

Իր անդրանիկ վիպակը՝ «Ձորի Միրոն» լոյս տեսած է 1968-ին «Գարուն» ամսագրին մէջ, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն։ Ի դէպ, Գալշոյեանի մուտքը հայ գրականութենէն ներս ուշ եղաւ, երբ արդէն ան 35 տարեկան էր։ Բայց ինքզինքը օգտուելով հայրենի գրականութեան համար նպաստաւոր դարձած վերջին տասնամեակներու հովերէն, մէկէ աւելի բարեդէպ տուեալներու զուգորդութեամբ, գօրեղ թռիչքով մը թափ տուաւ իր վերելքին, տաւտնեցաւ հրեղէն նժոյգի մը պէս ու կատարեց իր առաջին մեծ ոստումը։ Այսպէս է որ ծնաւ «Ձորի Միրոն»։ Յետագային յաջորդաբար լոյս ընծայեց «Կռունկը» (1969), «Ծաղկած Քարեր» (1973) եւ «Բովտուն» (1974) հատորները, ինչպէս նաեւ «Ընծայադիր», «Հնուտնդ Թմրուկը», «Քարի Հովտում», «Կածանի ձամբորդները» պատմուածքները, որոնց մէջ ներմ չունչով վերակենդանացուցած է Սասնոյ Քաջերու սխրագործութիւնները։ Իր երկերէն ոմանք նկարահանուած են, ինչպէս՝ «Բովտուն»ը (արժանացած Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին մրցանակին), «Հնուտնդ Թմրուկը», բայց մանաւանդ «Ձորի Միրոն» (դերասան՝ Սօս Սարգսեան), որ արժանացաւ լի-իրաւ գովասանքներու թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի տարածքին։ Ախտոս, որ իր հասունութեան նոր հասած՝ աչքերը պիտի փակէր այս տպաւորիչ գրողը, զոհ դառնալով որսորդական զարմանալի ու անհեթեթ արկածի մը, 1980 Հոկտեմբեր 17-ին, իր ծննդավայր Կաթնաղբիւրի մօտ, 47 տարեկան հասակին, մեզի պատճառած ցաւին վրայ դէմարելով նաեւ դեռ չզրուած գործերու կորուստին ափսոսանքը։

«Մարութայ Սարի Ամպերը» անվանուած պատմուածքներու ճեւին տակ (թիւով 19), տարեգրութիւնն է կեանքէն հեռացող սերունդի մը ներկայացուցիչներուն։ Սերունդ մը, որ իր խօսքին, կենցաղին, պատմութիւններուն ու յիշողութեան մէջ կը պահէ կորուսեալ աշխարհի մը վերջին յիշատակները։ Իւրաքանչիւր պատմուածքի հերոս իր նմանը կրնայ գտնել այլ պատմուածքի մը մէջ, զեղչական տարբեր տարբերակներով, բայց նո՛յն միացող ներդրագումներով, նո՛յն փոթորկումներուն աչխարհով, ներքին նոյն փոթորկումներով, նո՛յն անպուսպ տագնապներով։ Երկրէն զատված մարդիկ են անոնք, իրենց վերջալոյսին հասած տարօրինակ ծերուկներ, որոնք տակաւին չեն փախցուներ ոգեկոչելու իրենց անցեալը, այդ անցեալին պերճ ու կատարեալ աշխարհը, անցքեր եւ իրադէպով նոր պատկերներ, անցքեր եւ իրադարձութիւններ անոնցմով խմաստաւորելով ներկայի իրենց կեանքը։ Բայց միայն ասքանով չէ, որ կ'ամբողջանան Գալչոյեանի վէպերուն կերպարները։ Այդ մարդիկը ունին իրենց ներաշխարհը, որ կը ներկայանայ իր ամբողջ ճոխութեամբ, ինչպէս նաեւ իր ամբողջ աղքատութեամբ։

տեսած են եղեռն, աւերուածութիւն, ծրթոտ պատմագրի կարծանում ու դպրոց: Հայրենիքի կարօտը իրենց սրտին մէջ անթեղած հեռացած են պապենական հողերէն ու նոր կեանք հիմնած Արաքսի մերձ ափին: Ահա՛յս հերոսներու կեանքին մէջն է, որ կ'արտացոլայ հայութեան մօտիկ անցեալի դժբախտութիւնը, Հայոց պատմութեան սեւ էջը: Ու զարմանալի կերպով, հակառակ իրենց դժուարին կեանքին, անասելի կորուստներուն ու տառապանքին, անբեկանելի յոյսի եւ անկոտրում հաւատքի ակը մարդիկ են անոնք: Հոս է որ կը դղանք, թէ հեզիկը իր էութենէն որոշ մասնիկներ դնած է այդ հերոսներուն մէջ, որովհետեւ Գալշոյեան ինք ալ ունի ցաւի նոյն սեւեռուն ուղղութիւնը, կորսուած հայրենիքի կարօտով ճենճերուղ նոյն հոգին, ինչ որ ջերմութեամբ կը համակէ հատուածին բոլոր էջերը:

«Մարութայ Սար»ի հերոսները համապատկերային զարթէն 50 – 60 տարիներ առաջ իսկ տակաւին կառչած կը մնան գաւառի բարքերուն, սովորութեանց ու կենցաղին, մխիթարական պաշտամունքի հանող անհուն սիրով մը վարելով հարեւանցի ռանչպարին: Այսպէս, պատահական որեւէ հանդիպում համազգեցի մը հետ, «անցած – դնացած մի պատմութիւն» կ'արթնցնէ անձին սրտին ու հոգիին մէջ: Օրինակ, «Մեզապարաց» պատմուածքին մէջ ի՞նչ կ'անցնի Ներսի Հակէի մաքէն, երբ կը հանդիպի համերկրացի պահեստապահ Տիգրանին: «Հէյ կիտի, հատ՛, այն ժամանակ էր պէտք հրացաններ, կոտորումի ժամանակ հայ ամէն տղամարդու ձեռքին այդպիսի մի մօսին էր պէտք»: Նոյն պատմուածքին մէջ այլ տեղ մը, Հակէի ու Տիգրանի հանդիպումը առիթ կուտայ այլ մտորութիւններու. «Հայրենիքն անոյշ է, ես չեմ մոռանայ, – դնդնում էր Հակէն ու խօսում: – Տիգրան էրկրի մեր գիտում քանց դու զօրնդեղ մի մարդ, կար, զօրնդեղ ու փալապեխ քանց դու: Հմը իմ աչքն դիպաւ քեզ, էդ մարդուն չիճեցի, էդ զօրնդեղ ու փալապեխ մարդուն չիճեցի, ու դուն, դարձար իմ էրկրին...»:

Անդին, կան նաեւ հոգերանական պատմուածքներ, ինչպէս «Ներսէն», «Ինարը Ծպղիկը», «Մամբրէ Արքան» ու մանաւանդ «Միայնակ Ծառը», որ հայրենի մտաւորական Վահան Տաքէսեանի որակումով՝ «առես մանրանկարչութիւն լինէը»:

«Մարութայ Սարի Ամպեր»ու ընթերցման ժամանակ անզգալաբար մեր առջեւ կը կենդանանայ Ակսել Բակունցի յիշատակը, որուն հետ Գալշոյեան հոգեւոր տեսակ մը մերձաւորութիւն ունի կարծէք, բայց անուշտ տարբեր չունչով ու երանգներով, չունչ մը, որ կը չարժէ ընթերցողին արիւնն ու երեւակայութիւնը: Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք Գալշոյեանի հայերէն անթառամ լեզուն, տեղ – տեղ յառնուող ազգային ցայտուն գոյացումները ու նաեւ իր սերունդին յատուկ մրջակուած միտք մը, կազմած կ'ըլլանք այն նախանձութիւնը, որունք 15 տարիներ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԱՆՏԵՂԵԱԿԸ

«Գրքերի աշխարհ»ի խմբագրութիւն եկաւ մեր անանուն, բայց իր կարծիքով անուանի գրողներից մէկը.

– Նոր գիրքս նուէր եմ բերել:

– Շնորհաւորում եմ: Արդէն գրախօսութիւն ենք ստացել:

– Ի՞նչ ես ասում, էդ ո՞վ է գրել որ չեմ իմացել, – զարմացաւ նա:

– Ուզում ես ծանօթանա՞լ, – առաջարկեցի ես:

– Բա լինճ սազո՞ւմ է, – երեսը թեքեց նա, – ես իմ փառքը կազմակերպողներից չեմ: Դէ լաւ, ես գնացի:

– Ցաջողութիւն:

– Հա՛, – բայց դրան միջից ասաց նա, – միայն խնդրում եմ էդ գրախօսութեան վերջին երկու նախադասութիւնը չկըրճատես...

×

Մեքենագրուհին ընկերուհու մօտ պարծենում է.

– Ամբողջին լինճից չատ գոհ է, երէկ լինճ նուէր տուեց:

– Ի՞նչ նուէր, – հարցնում է ընկերուհին:

– Բառարան:

×

Ամբողջի մօտ եկաւ մի անտաղանդ բանկրնանակ, որը մի քանի օր առաջ բերել էր խիստ չարլըն մի պատմուածք:

– Կարդացի՞ք իմ պատմուածքը:

– Երիտասարդ, ես ձեր պատմուածքը կարդացել եմ այն ժամանակ, երբ դուք դեռ ծնուած չէիք, – պատասխանեց խմբագիրը:

չարունակ կենսաւորած են իր գրականութեան ակօսները:

Մուշեղ Գալշոյեան իր ստեղծագործութիւնը ապրեցաւ ամէն բոպէ, երակներուն մէջ զգալով կրակը այրած Հայաստանի: Ի զուր չէ, որ Պրոմէթէի կրակով վառած իր ջահը լուսաւոր չաւիղներու ճամբան հարթեց խորհրդահայ գրականութեան մէջ...:

×

Գալշոյեանի մահէն ետք, իր գրչեղբայրներէն չատեր քերթուածներով արտայայտեցին իրենց յուզումն ու ցաւումը մեծ գրողին վիճակուած ճակատագրին դէմ:

Մուշեղ Գալշոյեան արծիւ մըն էր, ապրեցաւ ու թեւածեց արծիւի մը պէս, ի վերջոյ փշրելու համար թեւերը ճակատագրին դէմ, սուզի մատնելով ամբողջ ազգ մը, որու սրտին մէջ պիտի ապրի այնքան ատեն որ ազգը կ'ապրի:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

«ՀԱՑԿԱՇԷՆ» ԳՐԱՏՈՒՆ

Էմինէօնիւ, նշանաւոր Զաքմաքճըլար զաւխլերի սաորոտը հին ու խարխուլ բազմաթիւ Խաներ կային, որոնցմէ մէկը, Զաքմաքճըլար Խան, մասնաւոր նշանակութիւն մը ունէր ինծի համար: Եթէ ներս անցնէի անոր դրան առջեւ խոնարհած մանիֆաթուրայի հսկայ կապոցներուն արանքէն եւ սկսէի բարձրանալ հնամաշ քարէ սանդուխէն, այլեւս ոչինչ կը լսէի վաճառականներու պոռչտուքներէն կամ կոպիտ բեռնակիրներու քրտերէն խօսակցութիւններէն: Մտքիս մէջ մէկ հարցում միայն կը տանջէր զիս: «Արդեօք նորութիւն մը կա՞յ»: 1950–ական տարիներն էին եւ ես կ'աշխատէի հոնկէ քանի մը հարիւր մեթր հեռու մեր գրասենեակին մէջ: Կէսօրուան դադարին, չարաթը երկու անգամ կը մտցէի Զաքմաքճըլար Խանի սանդուխներէն վեր, ելլելու համար մինչեւ չորրորդ յարկ, ուր կը գտնուէր Արմենուհի Միսաքեանի (*) գրասուները: Եթէ չամչնայի Օրիորդ Միսաքեանէն, ամէն օր պիտի հանդիպէի, դիտնալով հանդերձ թէ չարաթը մէկ, առ առաւելն երկու անգամ միայն նորութիւն մը հասած կրնար ըլլալ:

Երբ ներս մտնէի, երկու բան միայն կը տեսնէի, գիրքեր դարակներուն մէջ, եւ աունէն բերուած ճաշ մը որ կը տաքցուէր ելեկտրական օճախի մը վրայ: Օրիորդ Միսաքեան անմիջապէս կը վերցնէր ճաշը, անդին կը հրէր հացի կտոր մը, որ գրուած էր լրագրի մը վրայ:

– Հրամեցէք, կ'ըսէր.

– Նորութիւն մը կա՞յ, կը հարցնէի:

Ձեւակերպական հարցում էր: Շատ լաւ գիտէի որ նորութիւն չկար: Օրիորդ Միսաքեան մեծ դժուարութիւններով է որ կ'ապահովէր այն սակաւաթիւ Սփիւռքեան կամ Հայաստանեան Հայերէն գիրքերը, կամ պարբերաթերթերը, որոնց կը սպասէինք մենք՝ մատի վրայ համրուղ քանի մը երիտասարդ գրասէրներ: Գիրքերը կուգային Պէյրութէն: Բայց կուգային չատ անկանոն կերպով: Ցաճախ ալ կը կորսուէին: Երբեմն երկու – երեք ամիս սպասել հարկ կ'ըլլար, նորութիւն մը տեսնելու համար: Ուրեմն գիտէի որ հարցումս ձեւակերպական էր: Բայց այս հարցումը կ'արդարացնէր այցելութիւնս: Այլապէս ի՞նչպէս բացատրէի, թէ ինծի համար նոյնքան հաճելի էր կրկին ու կրկին նայիլ այն գիրքերուն, որոնք ամիաներէ, նոյնիսկ տարիներէ ի վեր կը սպասէին դարակներուն մէջ: Այլեւս անգիր գիտէի թէ ի՞նչ գիրքեր կային այդ փոչոտ դարակներուն մէջ: Ափ մը փոշի նստած էր անոնց վրայ, եւ յայտնի էր որ այդ գիրքերը երբեք պիտի չծախուէին: Դարակներուն տակերը, քովերը, հոս – հոն, չհպատմուած, գիրքի չվերածուած պրակներու կապոցներ կային, դարձեալ ափ մը փոշի ընդունած: Հին դասագրքեր, կրօնքի գիրքեր, տպատրանքներէ քիլոյով ծախուած պարբերաթերթեր: Տարիներէ ի վեր ոչ մէկ յաճախորդ ձեռք առած էր անոնց: Օրիորդ Միսաքեանին իսկ ձեռքը չէր դպած: Անպէտ բաներ էին մեծ մասամբ: Ներքին ալ, ամէն անգամ, անճանճրոյթ, ուշադիր, կը քննէի այդ գիրքերը, զանոնք քննելէ վերջ չուրջբոլորս աչք մը կը պըտրացնէի ամէն անգամ նոր բան մը տեսնելու յոյսով: Օրիորդ Միսաքեան տրտում ակնարկով մը կը հետեւէր ինծի: Այս նայուածքը ըսել կ'ուզէր հետեւեալը. «Կը ցաւիմ որ այս է միայն ունեցածս: Մեռաւ մեր ապարէզը: Ոչ գիրք կայ, ոչ ալ գնորդ»: Օրիորդ Միսաքեանի տխուր նայուածքին մէջ ամօթահար մարդու արտայայտութիւն մըն ալ կար: Վատահ եմ, կ'ամչնար աւելի հարուստ դրատուն մը ունեցած չըլլալուն համար: Թերեւս ալ կը մտքէր որ այսքան յամախ չհանդիպէի իր գրատունը, որպէսզի չզլչայի երեք անգամ տուր տեղ մտցուած ըլլալուս համար:

×

Խեղճ Օր. Միսաքեան: Երբեք չգիտցաւ որ ես նոքէն ալ պատրաստ էի ամէն օր մեծ սիրով մտցնելու այդ սանդուխներէն: Անպայման գիրք մը գնելու համար չէր որ կ'երթայի հոն: Ես կ'երթայի չնչելու այն փոշին որ իջած էր հայերէն գիրքերու վրայ, փոշի մը, որ իր ճամբան չտարբերով, եկած էր այդ գիրքերը ծածկելու, փոխանակ լիզնելու ամբողջ Խանը լեցնող մանիֆաթուրայի կապոցներուն վրայ: Ես մեծ հաճոյքով կը դիտէի դարակները լեցնող անպէտ գիրքերը, յաւոյ ակնարկ մը կը նետէի ելեկտրական օճախին վրայ սպասող կերակուրին, եւ հրաժեշտ կ'առնէի, ըսելով.

– Ցաջորդ երեքշաբթի դարձեալ կուգամ:

×

Նոքէն ալ դրադարանս լեցնող գիրքերուս ու պարբերաթերթերուս մէջ չատ բան կայ, որ եկած է Օրիորդ Միսաքեանի Զաքմաքճըլարի Խանի «Հայկաշէն» դրատունէն: Հոն է որ կեանքիս մէջ առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով հայերէն գիրքեր վաճառող դրատան մը մէջ դտնուելու համբաւ: Հաւատացիր բարեկամի մը նման, կամ հոգեվարք մը այցելող ազգականի մը նման, չաբաթը երկու անգամ չարունակեցի մտցնել սանդուխներէն վեր, մինչեւ որ Օրիորդ Միսաքեան ճանճրացաւ, դրեթէ անանկացաւ, եւ իր ունեցած չունեցածը պատրիարքարան զրկելով, գնաց Սկիւտարի տունը, հոն սպասելու համար իր մահուան:

Ռ. Հ.

(*) «ԾԱՌԱՉ». – Գոյըր՝ Շաւարշ Միսաբեանի:

ՊՆՆԴԱՆ 100ԱՄԵԱԿ

Իսաք Պեծարենց

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

Իր մահէն քանի մը չաբաթ առաջ նամակ մը կը ստանայ ընկերներէն, որոնք կը փափաքէին իրեն այցելել: Միսաք խորհրդակցաբար իր մօրը հետ, կը պատասխանէ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար յետաձգել ամիս մը, երբ ինքն ալ ոտքի, պիտ կարենար միասին «չնչել բոյրը եղևիններուն», որոնց այնքան մօտ, բայց այնքան հեռու կը գտնուէր: Այդ առթիւ կը խնդրէր նաեւ անոնցմէ հետեւեալ քանի մը գիրք բերել: Կը կարդար տակաւին: Աւելի կը նախընտրէր բժշկական ու կրօնական գրքերը: Նարեկ ու Աստուածաշունչ իր ննաբին պահապաններն էին: Կը հմայէր մանաւանդ Նարեկը՝ ուրկէ իր սիրած պատկերներուն եւ ուրուագիծերուն մէջէն յայտնուած էր Նարեկացին՝ «սրբութեան կրկին կրակով վառուած» աղօթասաց մեծ բանաստեղծը, իր հաւատքին ու հոգիին անչէջ մարեներն:

×

Մեծարենցի վերջին հրաժեշտը յուզիչ է ու եղերական: Կ'երթայ մահուան անվըրդով ու պիտակցութեամբ: Մեռնելէ քանի մը ժամ առաջ ան վերցնել կուտայ իր անարին տակէն դրքերը՝ որոնք հիմա անհանգիստ կ'ընկնին գինքը. յետոյ կ'ըսէ. «մա՛յր, նստիմ բիչ մը», ու կը բարձրանայ փոքրնակ խմելու մնացած դեղերը՝ վատուան չձգելու համար: Պահ մը անոնց ազդեցութեան տակ աչքոյժ մը կը զգայ ու կը խնդրէ մօրմէն գինքը հագուեցնել: Սակայն չուտով կը յաջորդէ հանդարտութիւնը վերջնական, կենացը բոլոր վերջ կը դնէ խռնկն ու մոմը սպասելով լուսածագին...:

×

Առաւօն, Միսաքի հայրն ու եղբօրորդին այցի կուգան: Կուգան դէմ դիմաց դառն իրականութեան հետ: Անոնց առջեւ կը պարզուի սրտառուչ պատկերը մահուան:

Ցոյն կիներ, որոնց չէր յօժարած մայրը լուալ տալու մարմինն իր գաւկին, կ'օգնեն մեռելը իջեցնելու ծովեղր, ուրկէ կէս օրուան մօտերը ճամբայ կ'ելլէ նաւակ մը գիրենք Սամաթիա տանելու: Հոն, սիրելիներու արցունքին ենթակայ՝ կը հանդիպի անչուշտ մարմինը Բանաստեղծին, առւաններու մէջ փաթթուած: Ու տեղի կ'ունենայ յուղարկաւորութեանց ամէնէն միթիթքն ու ողբերգականը՝ Մարմարայի ջուրերուն վրայ: Անոր բնութենապաշտ հոգին իր անմահ էութեամբը վերջին անգամ կ'արբենայ յորդ պայծառութիւնն Աբեւին: Ժամը՝ օրուան, ուր ամէն ձայն ու չարժում նուազած, ականջալուր կարծես աներկրային մեղեդիի մը քաղցր թրթռացումին՝ ծով ու երկինք կը բացուին քերթուածի մը էջերուն պէս, ուր արարիչ Վրթին մը խկուռթեան խորհուրդին վրայ կը խաղցնէ իր վերջին երանգը. եւ այդ՝ հրաժեշտը վաղարաւ Քերթողին, որ կը թեւարկէ դէպի յաւերժութիւն: Ու նոյն ատեն, անոյշ զեփիւռ մը կը բերէ հեռուներէն բափարար զովութիւնը վշտաբեկ սրտերուն...: Մերթ հառաչ մը հոգեխոյս, ու հեծկլտուք մը դիւրաբեկ՝ կը խառնուին մանրաքայլ ձայնին՝ զոր կ'արտահնչեն թեւակներ, որոնք կը հետեւին տարագրեալ այդ զաւակին լինչպէս զոյգ մը կերոններ...: Կ'առաջնան: Կ'երթան անոնք՝ ծնողքը, յանձնելու հողին իրենց սրտահատորը, իրենց յոգնավատահ պըտուղը զոր խլած էր դժնէ ճակատագիրը: Անոնք կ'երթան սառ հողին յանձնելու մաս մը նաեւ իրենց ապրումներէն, իրենց հոգիէն որ կրեց անջնջելի դրոշմը՝ Տառապանքը բաժնող անդիմադրելի ցաւին»...:

×

Երեքշաբթի առաւօտ Միսաք Մեծարենցի դագաղը կը բերեն Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցին, ուր կը կատարուի վայելչ յուղարկաւորութիւն մը: Մահարեմբ՝ հովանաւորուած՝ տաճարին սպիտակավառ կամարով: Զորս կերոններէ չբջապատուած դագաղը կը հանդչի երկու պահնոցներու ներքեւ որոնք կը կրեն սպիտակ չղարչ ու ծաղիկներ:

(Շար. 21)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վազգէն Մուրատեան եւ զաւակները՝ Անի – Լօրանս եւ Ֆրէտերիք, Այրի Տիկին Քնար Մուրատեան զաւակները ու թոռները, Տէր և Տիկին Կարապետ Օհաննէսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր եւ փեսային՝

ՎԱԶԳԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

Ի ԾԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Անահիտ Թօփուզեան իր քեռայրին՝ զրադէտ – երգիծագիր Նշան Պէշիկթաշլեանի մահուան 14–րդ տարելիցին եւ իր անմոռանալի քրոջ՝ Շահէ Պէշիկթաշլեանի մահուան Դ. տարելիցին ի յիշատակ հեռաւեալ նուէրները կ'ընէ :– 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 250 Ֆ. Եսայեան Բարեկամական Միութեան, 250 Ֆ. Կեդրոնականի պարբերաթերթին բարգաւաճման, 250 Ֆ. «Ծառայ»ին եւ 500 Ֆ. Ռատիօ – Ազգ–ին, (ատանալ «Ծառայ»էն) :

×

Տիկին Ժիւլիէթ Զաուքճեան իր մեծ բարեկամին՝ ուրթ. Աբրահամ Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, իր կնոջ՝ Աստղիկ Պաղտասարեանի, զաւակներուն, թոռներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն ցաւակցութիւն կը յայտնէ եւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի դպրոցին (ատանալ «Ծառայ»էն) :

ՓՈՒԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵԻԵՄԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տիկին Զարուհի Տէմիրեան 400 Ֆ. կը նուիրէ Մարի – Նուպար Հաստատութեան Հայ Ուսանողներու Բարեկամական Միութեան (ատանալ «Ծառայ»էն) եւ 100 Ֆ. Ծառայ»ին :

ՀԱՐՍՆՈՒԹԻՒՆ
ՆՇԱՆՈՏՈՒԹԻՒՆ
ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ

Ձեր ուրախ օրերու յիշատակը պահելու համար դիմեցէք՝

լուսանկարիչ՝

Պետրոս-ի

Հեռաձայն· – 46 – 45 – 40 – 23

GARDEZ LE SOUVENIR
de vos jours heureux

FIANÇAILLES - MARIAGE ETC...

Grâce au photographe

Bedros

tél. 46 45 40 23

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԻԼԻԱ· – Վաստպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Անժէլ Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Քնար Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Մուրատեան եւ Բարսեղեան ընտանիքներուն (Լիոն – Տէսին) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ խնամիին՝ Վազգէն Մուրատեանի մահուան առթիւ (Վիէն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց երկսեռ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները· – Տիկին Ս. Կոստանեանէ, Միրիպէլէն, որպէս պնահատանք «Բարեւ»ի 200 Ֆ., Պ. Հայրապետեանէ, Տեքօ – Միւր – Սօլ Ընկերութիւն 500 Ֆ., Օրիորդ Էմմա Շիրինեանէ Ն. Կարապետեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 100 Ֆ., Տիկին Հ. Փեչեխմալճեանէ, Տիկին Բ. Թօփալեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ. :

GRAND BAL

organisé par

RADIO - ARMENIE

Samedi 11 Octobre

Aéroport de Lyon Satolas

dans les salons de l'Hôtel Méridien

animé par

l'Orchestre *Paros* de Valence

et le chanteur *Yervant NAJARIAN*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Ա· – ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ·–

Դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1, ժամը 14–էն 17 :

Կը դասաւանդուին՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ երգ, քրիստոնէական վարդապետութիւն : Ի պատրաստութիւն Առաջին Հաղորդութեան :

Կ'ընդունուին 5–էն 14 տարեկան մանուկներ ու պատանիներ, սկսնակ թէ յառաջացած :

Բ· – ՁԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ·–

Հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 6–ին եւ կը տրուին ամէն երկուշաբթի, երեկոյ, ժամը 20–էն 21·30 :

Վայր՝ Ս· Մեսրոպ Մշակութային կեդրոն, Թուէն փողոց, 10 պիս, Փարիզ 5րդ :

Հեռաձայն· –

43 – 26 – 50 – 43 կամ 42 – 78 – 31 – 93

×

ՄԱՐՍԻԼ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի վարչութեան հովանաւորած հայերէն լեզուի միօրեայ դասաւանդութիւնները սկսան Սեպտեմբեր 10, Շաբաթ օր :

22, rue St. Victoire
Ecole St. Joseph
13006 Marseille

Արձանագրութիւնները կը շարունակուին, Շաբաթ եւ Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14 – 17, վերեւ յիշուած դպրոցին մէջ :

Իսկ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան, Հ· Բ· Ը· Միութեան գրասենեակը :

33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille

Կէսօրէ վերջ, ժամը 14 – 17 հեռաձայնի թիւ 91 – 37 – 75 – 97 Շաբաթի օրերը հեռու բնակողներուն համար ինքնաշարժի սպասարկութիւն :

Կը դասաւանդուին, մայրենի լեզու, Հայոց Պատմութիւն, Կրօնք, Աշխարհագրութիւն, Երգ եւ Ձեռարուեստ :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան առանձին դասարաններու մէջ :

Շաբաթ օրերը մեծ սկանակներու համար մանուկներ ՊԱՏՐԱԼՕՐՅԱՑԻ պատրաստուող հայ ուսանողներու, կէսօրէ վերջ ժամը 14 – 16 :

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉԻ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԻԼԻԱ ԵՒ ԼԻՈՆ ՍԻՈՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԷՐՃԵԱՆ

Կը քարոզէ հիւրաբար քաղաքս գանուող

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

×

Լա Սիոթայի Ս· Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամերգութիւն· – 9
Պատարագ· – 10
Քարոզ՝ 11·40

L'U.C.F.A.F., LA J.A.F.,
THE ENTERTAINMENT CORPORATION (Londres) présentent
avec le concours de la FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Département Musique)
et des Spectacles LUMBROSO

CHŒUR ACADÉMIQUE D'ARMÉNIE

(Grand Prix 1970 de l'Académie du Disque Charles Cros)

— 90 Choristes + Solistes —
Direction OHANNES TCHEKIDJIAN

2 *Concerts exceptionnels*

A PARIS

EGLISE ST. EUSTACHE

FORUM LES HALLES — Métro et R.E.R.

LUNDI 29 SEPTEMBRE	MARDI 30 SEPTEMBRE

A 20 HEURES 45

TCHEKIDJIAN	NOVIKOV	FAURE	HOVANESSIAN
YEKMALIAN	MASCAGNI	VIVALDI	KARA MURZA
KOMITAS	VERDI	VERDI	YEKMALIAN
GANANTCHIAN	GOUNOD	ROSSINI	KOMITAS
TCHOUKHADJIAN	ROSSINI	HAENDEL	TCHEKIDJIAN
		TIGRANIAN	HAROUTOUNIAN

PETIT ORGUE DE SAINT - EUSTACHE

2 *PROGRAMMES TOTALEMENT DIFFERENTS*

BILLETS EN VENTE

PARIS

- ○ 3 FNAC
- ○ Centre Culturel Artistique Arménien : 6, Cité Waux-hall, 75010 (de 16h à 20h)
- ○ Librairie PALOUYAN : rue de Trévise, 75009
- ○ Librairie SAMUELIAN : 51, rue Monsieur le Prince, 75006 (sauf samedi après-midi)
- ○ HAY DISC : 35, rue Lamartine, 75009
- ○ UGAB : 11, square Alboni, 75016

BANLIEUE

- ○ BOIS COLOMBES DJIZMEDJIAN, 31, rue P. Déroulède
- ○ ALFORTVILLE Restaurant SEVAN, 1, bld. Carnot
- ○ CLAMART CAPIGUIAN, 175, ave. Jean-Jaurès
- ○ ISSY- LES - MOULINEAUX Restaurant CAUCASE, 99 bis, ave. de Verdun

et autres points de vente habituels.

PRIX DES PLACES : 50 - 80 - 120 F.

Les places ne sont pas numérotées.
Dès le début du Concert les places ne seront accessibles qu'entre les interprétations

PARKING
FORUM DES HALLES
Entrée rue du Louvre

ALFORTVILLE

Grande Soirée de Gala

organisée par la M. C. A., la CROIX BLEUE
et l'U. J. A.

ԱՒԱՏԱՒԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻՆ, ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԱՆ եւ U. J. A.ին կողմէ :

VENDREDI 3 OCTOBRE à 20 h 45
Salle Léo Lagrange, Place Carnot
animée par PIERRE DOUGLAS
Avec l'aimable participation de
L'Ensemble Folklorique AKHTAMAR
Hagop BADOLIAN
BEDIK
HAROUT
Janet MAFIAN - ALTOUNIAN
L'Ensemble Folklorique NAVASART
NEVART
PHENIX 1915, *Danse contemporaine*
VICKEN
YERSO
Sous la Présidence d'honneur de
Monsieur Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

— Réservations MCA : 43 - 76 - 55 - 89 —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
30
MARDI
30 SEPTEMBRE
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.323
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.323

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԱՄՆԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԻՐԱԿԻՆ

ՎԵՐԱԿՈՑՏ.— *Շիրաքի կուսակցութիւնը կը յառաջդիմէ*
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ.— *Ժոսփէն - Պօսիս՝ հաւասար*
ԹՈՒՐՔԻԱ.— *Հիները կը վերադառնան ընտանեկան ներկայացուցիչներով*

Ֆրանսայի մէջ, երկու մասնակի ընտրութիւններ տեղի կ'ունենային Կիրակի օր: Մէկը՝ Վերակոյտի մէկ երրորդի վերանորոգումը մաս կը կազմէ սահմանադրական օրէնսդրութեան, միւսը՝ Հոթ - կառոնի մէկ կը վերաբերէր Ազգ. ժողովի ութ երեսփոխանութիւններու, քանի որ Սահմանադրական Խորհուրդը չնչած էր Մարտի:

Վերակոյտի մէկ երրորդը կը նորոգուի 3 տարին անգամ մը, ուրեմն Կիրակի օր պիտի ընտրուէին 120 Վերակուսականներ եւ 329 թեկնածուներ կային, որոնց մէջ՝ երեսփոխաններ (աթոռ փոխելու համար, երեմն եւ 2 նախարարներ՝ փաքտուա եւ Մոնորի): Հոս, արդիւնքները զդալապէս նպաստաւոր են Շիրաքի Լը-Փէ-Լը-Ռէն, որ 17 աթոռ կը չահի իր ներկայացուցչութիւնը ընդհ. թիւին վրայ՝ 60-էն 77-ի հասնելով: Երկուշաբթի առաւօտ, հետեւեալ ձեւով կը ներկայանային կուսակցութիւններու ձեռք ձգած աթոռները. –

ՀՀՀ (Շիրաք)	35 (+17)
ԻԻ-ՏԷ-ԷՖ – ՋԱՆԱԶԱՆ ԱԶ	54 (+1)
ՋԱԽ - ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ	2 (–2)
ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ	19 (–5)
ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ	10 (–9):

Ներկայիս ուրեմն Վերակոյտը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ կուսակցական գետնի վրայ. –

Շիրաքեան 77, ԻԻ-ՏԷ-ԷՖ եւ զանազան՝ 152, ձախ – արմատական 11, ընկերվարական 19, համայնավար 15:

Ցտականչական զվխաւոր կէտերն են, որ արդիւնքներուն մէջ, Լը - Փէ - Լը-ի յաղթանակը ի վնաս, ոչ միայն ձախին այլեւ մեծամասնութեան իր ընկերակիցին եւ համայնավար պարտութիւնը: Արեւ Մառչէլի կուսակցութիւնը 9 աթոռ կորսնցնելով, հազիւ 15 Վերակուսականներ կ'ունենայ այլ խօսքով ծայրը – ծայրին է որ կրնայ խորհրդարանական խումբ մը կազմել, քանի որ նուազագոյնը կարենալ խումբ մը կազմելու համար: Համայնավարները այլեւս ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունին Փարիզէն եւ կը սրսրնգնեն Վառի իրենց երկու ներկայացուցիչները:

Վասլ Ա'Ուազի մէջ, ալի պառակտումին պէտք դնաց՝ Միշէլ Փոնիաթովսկի (ԻԻ - ՏԷ - ԷՖ) որ պարտուեցաւ:

Երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւնները Հոթ – Կառոնի փորձաքարի վրայ էին չարաթներէ ի վեր եւ ժոսփէն – Պօսիս մենամարտը կը գրաւեցնէր բոլորը: Արդ, հարցը փակուեցաւ հաւասար արդիւնքով մը, թեթեւ ապահովութիւնով մը Պօսիսի եւ մեծամասնութեան թէ ընդդիմութիւն 4-ական երեսփոխանով կը վերադառնան Ազգ. ժողով: Աւելի Թոյլ կուտայ որ իւրաքանչիւրը չափանակի երրդ երրդ: Պարտուած են եւ չատ սկար պատկեր մը կը պարզեն համայնավարներն ու ազգ. ճակատ, որոնք ընտրական գրութեան եւ «օգտակար քուէ»ի քարոզչութեան կը վերապրեն իրենց ձեռք ձգած արդիւնքները՝ 6,93% Ազգ. ճակատին համար եւ 6,34% համայնավարներուն:

Հարկ է նաեւ նկատի առնել, որ կիրակնօրեայ այս ընտրութիւնները արտակարգ խանդավառութիւն մը չէին առեղծած եւ ձեռնպահներու համեմատութիւնը 31,21% էր: Աւելորդ չըլլայ թերեւս յիշել նաեւ թէ այս ընտրութիւնները անուղղակի են, այսինքն՝ մեծ – ընտրողներն են միայն մասնակցողները:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ

11 աթոռի հարց էր միայն, բայց հոս ալ կառավարութեան համար փորձ – ընտրութիւն մըն էր, քանի որ 1980-ի պետական զինուորական հարուածէն ի վեր, առաջին անգամն է, որ արտօնուած օրինաւոր կուսակցութիւններ կրնային մասնակցիլ այս ընտրութիւններուն, որոնք կը վերաբերէին քանի մը քաղաքի միայն, ինչպէս՝ Անգարա, Պոլիս, Իզմիր, Պուրսա, Պինկէօլ, Այնթապ, Մանիսա, Նիյտ, Սամսոն, Զօնկուլտաք: Եւ հակառակ անոր որ ընտրական մարմնի 15%-ը միայն կը մասնակցէր, ընտրապայքարը բուռն էր եւ կարեւոր Իօզալի համար: Ներկայիս Մայր – Հայրենիքի (ԱՆԱՓ) կուսակցութիւնը 231 աթոռ ունի 400-ի վրայ, ինչ որ հանդիսա մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ իրեն: Կիրակի օրուան 11 թափուր աթոռներէն 6-ը կը բերայ ձեռք ձգել, մինչ չորսը կը չահէր Տէմիրէլի Ատալէթի տեսակ մը ժառանգորդը՝ Տողրու – Եոլ (Ուղիղ ճամբայ) եւ մէկն ալ Սոսիալ – Հալքը, զոր հիմնած է Ինէօնիւի տգան՝ Էրթալ:

Իօզալի համար, ով որ իրեն դէմ էր այս ընտրապայքարին մէջ՝ անիշխանական էր եւ խաչակրութիւն մը կար իրեն դէմ: Եթէ երկրին աւելի ապահով վիճակը, որ Թոյլ տուաւ 67-ի վրայ միայն 5 գաւառի մէջ պաշարման վիճակը պահպանել իրեն ի նպաստ է, նոյնը չէ անտեսական կացութիւնը ընդդիմութեան համար, որ համաձայն չէ կառավարութեան ներկայացուցած 7,8% տարեկան աճին: Մնաց որ արտածումները չատ նուազած են մերձաւոր – արեւելեան չուկաներուն վրայ, զրամահոսութիւնը 30%-ը պիտի անցնի 1986-ին: Գալով անհաւասարութիւններուն, չատ զգալի են, բնակչութեան մը մօտ, որու տարեկան միջին եկամուտը միայն հազար տոլար է: Գործազրկութիւնն ալ՝ 20% է:

Իօզալի զվխաւոր թշնամիներն են հիներու ընտանեկան պարագաները, որոնք ձեռնարկեցին նոր կուսակցութիւններ հիմնելու: Այսպէս Իճէվիթ կնոջը յանձնեց Դեմոկրատ – Սոսիալ կուսակցութեան մը կազմութիւնը պայքարելու համար Ինէօնիւի տգան դէմ: Անդին ալ, Տէմիրէլ Ուղիղ ճամբուն կողմնակից ըլլալը որոշ յապաղումով (Սեպտեմբեր 12) յայտնեց հրապարակաւ, բայց անկէ առաջուան պայքար մղեց կողքին ունենալով՝ Մենդէրէսի տգան: Այս մթնոլորտին մէջ է որ կատարուեցաւ մասնակի ընտրութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹի արեւելեան կողմն է, այս անգամ, որ բուռն եղբայրասպան կռիւներ տեղի ունեցան քրիստոնեայ հոսանքներուն միջեւ: Հոպէյքայի կողմնակիցները, Սուրիոյ մօտ, փորձած են արեւելեան – Պէյրութ անցնիլ եւ հետեւանքն եղած է 65 մեռեալ եւ մօտ 200 վիրաւոր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ պաշտպանութեան նախարարը ըսաւ որ ոչինչ Թոյլ կուտայ ըսելու որ Սուրիա մաս ունեցած է ահաբեկչական արարքներուն մէջ, ընդհակառակն, Սուրիոյ վարչապետը հեռաձայնած է Շիրաքի եւ Գործակցութեան նախարարն ալ Դամասկոս գացած է, թիւրիմացութիւնները փարատելու համար: Աւելին, Սուրիա առաջարկած է որ իր եւ Ֆրանսական ոստիկանութիւններն ալ հանդիպին գործակցելու համար եւ առաջին չըփուփները տեղի ունեցած են Ուրբաթ: Մէս կողմէ, հեռաձայնելով արեւմտեան մամուլի գործակալութեան մը, Պէյրութ, ԱՍԱԼԱ-ն սպառնացած է «աննախընթաց ծաւալով հակաֆրանսական գործողութիւններու ձեռնարկել եթէ վտանգներ չարունակեն սպառնալ 3 բանտարկեալներուն Ֆիզիքական գոյութեան»: Արտաքսուած երկու Իրաքցիները Փարիզ հասան: Ասոնց վերադարձը պայմաններէն մէկն էր ձիհատին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹընի մէջ, ուր երեքշաբթի օր կը բացուի Դրամական Միջազգային Հիմնարկի ընդհ. ժողովը, Պալատիւր ըսած է Ամերիկացիներուն, որ քիչ մը աւելի համակամութիւն ցոյց տան փոխանակ դաս տալու:

ՊԷՅՐՈՒԹի Թուրք դեսպանը 4-րդ անգամ ըլլալով պահանջեց որ Թուրքիոյ դեսպանատունը պարպուի: Պիր Հասան դոնուղ դեսպանատան չէնքը գրաւուած է զաղթականներու ընտանիքներով:

«ՖԻԼՄԵՐ ԶՈՐՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՏԵՍՆԵԼ», այս բաժնին մէջ է որ Ֆռանսա – Անշէնէ կը ներկայացնէր «Մեր մանկութեան թանկօն» Ա. Մկրտչեանի: Երգիծական չարթաթերթ երեք բաժնի մէջ կը գետնի չարթուան Ֆիլմերը՝ «Կարելի է տեսնել», «Ի հարկին կարելի է տեսնել» եւ «Կարելի է չտեսնել», ինչ որ կը նշանակէ թէ դնահատուած է հայկական Ֆիլմը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23 – 25)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆԱԽԱՐԱՐ Ն. ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԹՈՒԿՈ ԱՅՑԵԼԱԾ

Ափոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու համաբաշխութեան խորհրդային կոմիտէի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի ընկերային ապահովութեան նախարար Ն. Բալայեանի, այցելած է Թոկո: Նարինէ Բալայեան յիշեալ կոմիտէի նախագահի տեղակալն է: Հիւրերը Թոկոյի մայրաքաղաք Լոմէի մէջ հանդիպումներ ունեցած են կուսակցութեան, աշխատաւորներու համագործակցութեան, երիտասարդական եւ կանանց կազմակերպութիւններու ղեկավարներու հետ: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Թոկոյի հանրապետութեան նախագահ Էյատեմայի կողմէ: Ընդունելութեան ներկայ եղած է Խորհ. Միութեան Թոկոյի դեսպան Ս. Շահվերդեան:

×

ՅՈՎՀ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՇԱԿԵՐՏ ԷՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Մոսկուայի «Կերպարուեստ» հրատարակչականը տպագրութեան պատրաստած է անցեալ դարու վերջաւորութեան եւ 20-րդ դարու սկիզբի հայ նկարիչ Էմանուէլ Մահտեսեանի նուիրուած գիրք մը, որուն հեղինակներն են Լ. Մահտեսեան եւ Բ. Զուրաբով: Էմանուէլ Մահտեսեան Յովհաննէս Այվազովսկիի աշակերտը եղած է, բայց իր գործերը չատ բերաբար քիչերու ծանօթ են: Գիրքին հեղինակներուն նպատակն է արուեստասէր լայն շրջանակներուն ծանօթացնել նկարիչին կեանքն ու գործը: Էմանուէլ Մահտեսեանի «Ամպեր են կուտակուում», «Առաւօտ» եւ այլ կտաւներ կը դրուատեն Խրիմի, Սեւ ծովու զեղեցկութիւնը:

«ԿԷՍ-ԿԱՏԱԿ, ԿԷՍ-ՇԻՏԱԿ»

– Արեւը կը չարունակէ խանձել կանանչութիւնը. եղիպտացորենը կը մնայ թզուկ. մարգագետին չէ մնացած. անասունները կը բառաչեն յուսահատ եւ անձրեւ չի նախատեսուիր տակաւին:

– Հեղեղը ոչոգած է տուներն ու այգիները. արմատախիլ են եղած սալմէն ու կանկառը. կը փոխեն արմաւիքն ու ողկոյզները:

– Բռնաբարուելէ ետք, խեղդամահ է եղած աղջնակը:

– Կը խոստացուի ծնողքին վերադարձնել սղեակը, մեծ պահարանի մը համուցումէն ետք: Գործի անցած է ոստիկանութիւնը:

– Զարգացման մը դնդակին զոհ գացած է՝ ապահովութեան հսկող պաշտօնեան:

– Մխիթարը կը տարածէ հրդեհը. հեկտարներով անտառ արդէն հրոյ ճարակ դարձած է:

– Բանուորները գրաւած են գործարանը. կը պահանջեն...:

– Երբոպական Մորհուրդի նախագահութեան թեկնածու կը ներկայանայ Թուրքը...:

– Սինահոկի առջեւ պայթում մը տեղի ունեցած է: Մեռելներ կան:

– Շալանճէրը պայթեցաւ, բայց աստղային պատերազմի զէնքերը պիտի չարունակեն կատարելագործուիլ:

Հաւատացէ՛ք, որ ժամանակի լուսանցքին վրայ ապրող լինելի պէս մէկն ալ, տեսարէս պիտի մնայ պատկերազարդ այդ հաղորդումներու ստեղծած մտային լարուածութեան ու ջղային պրկումի ծայրադոյն աստիճանին, եթէ յանկարծ, «ուրախ» լուր մը չփարատէ քաշմարին ազդեցութիւնը.

– Թագուհին գահաժառանգ մը ծնաւ...:

Ի՞նչ ընել օրերու զարհուրանքը չապրելու համար: Թերթ չդնե՞լ: Հեռատեսիլ չդիտե՞լ: Բայց ի՞նչպէս պիտնալ թէ՝ ի՛նչ պիտի պատահի մեզի վաղը կամ միւս օր: Ի վերջոյ վայրենիները չենք, որ ապրինք աշխարհէն կտրուած եւ յետոյ՝ մեծ դումար մը վճարած ենք գունաւոր դոռնիքին եւ տուրք ալ կը վճարենք...:

×

Հրաւէրի մը պատասխանելով, գացի Մանչ: Ուրախ էի, որ կոճակին պիտի չկոխէի. թերթ պիտի չդնէի. պիտի ապատի Փարիզի ճնշումէն: Գիտէի, որ ծուր պիտի չնեաուէի, որովհետեւ հեռուէն խակ Տօվիլի ծովը կը սարսէ մարմինս, բայց ձուկերն ալ ծով կը հոտին, աւազն ալ ծովի համ ունի: Կան նաեւ օդն ու հովը եւ բացակայութեանս տեղի ունեցած նորութիւններ թերեւս տարբեր հոգեվիճակ ստեղծեն: Չէ՞ որ, յաճախ, կը փարինք երեւակայական պատկերներու եւ օրքան ալ յուսախաբ ըլլանք անոնցմէ, կը հաւատանք անոնց իրականացման ու գօրութեան:

Անշուշտ, չդտայ ինչ որ կ'ենթադրէի գտնել: Պզտիկ յարդարում մը, պիւտզէրի քանի մը հարուածներ, քաղաք մուտքի ու ջրվակայքի կարգ մը նորակառոյցներ նորութիւն չեն եւ չեն այլակերպեր քաղաքը: Մէկ – երկու ուրանքի յաւելում ի՞նչ կը փոխեն մանեակի մը էութենէն: Նոր զգեստ մը կրնա՞յ անհատի մը հոգիին տեղ դնել նորը: Տօվիլ ու Թրուվիլ կը մնային այնպէս, ինչպէս տեսած էի: Իրենց տեղն էին քարափ ու փողոցներ. պանդոկ ու ճաշարան. գոհարավաճառ ու պիքինավաճառ: Նոյն հանդովղ կը բանէին գազինօ եւ ձիարշաւ: Իվ Սէն – Մարթէնի կողքին էին օտար երիվարներ: Մեզը հաւաքելու յամառութեամբ, մեզուանման բարմութիւն թառած՝ սեղաններու ու դաշտերու վրայ: Հովին տրուած ցօրենի թեփին նման, դրա՞մ, դրամ կը տեղայ:

Ի տես այդ հարստութեան հեղեղին, ի տես տիրող խանդավառութեան ու մոլուցքի, մտքէ իսկ կարելի չէ անցընել թէ՝ առկէ դուրս աշխարհ մըն ալ գոյութիւն ունի: Սո՛ւտ են թերթերը. սըխա՛լ են հաղորդումները. անիրա՛ւ են սենսիքաները. անգործ ու չքաւոր մարդ չկայ. անօթի պտրտող մէկ հոգի իսկ գոյութիւն չունի. դրամատոմսերով սիկառէթ վառելու չափ հարուստ է ժողովուրդը: Չհատատացողն ու կասկածողը թող կառք նստի եւ Հիւսիսային Ծովէն իջնէ Մանչ. Աջանտեանը թող կարէ եւ քչէ Միջերկրական. բարձրանայ Նոյնիսկ Ալպեան զագաթներու բոլոր հռչակաւոր ու անանուն կայանները եւ պիտի հաստատէ թէ միլիառներով կը լեցուին Ռուլէթի եւ ձիերու օրկոնները: Եթէ «Արարատի պէս ճերմակ զագաթ չկայ», կը վստահեցնեմ որ՝ ձիերու պէս ապահ, ռուլէթի պէս արագ բանող մեքենայ չկայ: Առասպե՛լ է չունեւորութիւնը: Չունեւորն անգամ չի՛ հատատար այդ առասպելին, քանի գոյութիւն ունի իրրեւ անհատ եւ կ'ապրի աշխարհի երեսին:

×

Վերադարձանք տուն: Տեղեկատուութեան բոլոր միջոցները կը չարունակեն կրկնել երէկը՝ նոյն յամառութեամբ.

– Քանի մը երկիրներ կ'ապահովեն մեր կարիքը, հարկաւոր է փոխել մեատադործութեան արտադրութեան տեսակը: Զգուշալի ազատութիւն է ածուխը. պէտք է փակել բոլոր հանքերը: Ուրնօ, արձակուրդէ վերադարձող իր գործատրներուն կը յորդորէ երկարաձգել արձակուրդը, մնալ իրենց կիներուն գիրկը, կշտանալ սիրարանութեան անունդով: Թոմսոն, հատատարակչռելու համար արտադրութեան նորմը, ձախին պիտի երթայ եւ ասիական աշխատանքով մատակարարէ իր երկիրը: Տասօ կը փորձէ անգլիական օդանաւերու մրցակցութեան քիթը կոտրել: Օտար նաւաշինութիւնը պիտի փոխարինէ Ֆրանսականը: Լա Սիոթայլ մանուգէտները իրր տոքեր, պիտի ոգոդեն Մարսէյլի քարափը: Պուլոնյը, այսուհետեւ, պիտի հզարատանայ Նափոլէոնի անգլիական ծովը խուզարկող աչտարակով եւ հնոգարեան թռղանօթներով: Տէնգէրք, այլեւս պիտի ապրի անգլիական փախուստի յիշատակով միայն:

– Սենոիքաները բարկացած են: Բայց ի՞նչ կրնայ ընել ոոքը կոտրուած ճարտարուեստը: Կարելի չէ մէկ – երկու օրէն ոոքը ապատել գամէն...:

– Հողագործութեան ու անասնարուծութեան վրէն ալ փաթթուած են մարախները: Շեփորութեան մատնուած է Ֆրանսական արջառը: Երբոպական պարենաւափը թոյլ չի տար եղներուն՝ կովերու վրայ ելլելու, որ հորթերով չծածկուի երկիրը: Կովերուն իրաւունք չի տրուիր խախտել օրէնքը եւ անարշի կաթ արտադրել: Ամերիկեան սոճան, կորեին ու հաւերը ջուրի ճամբայ են ըրած Ատլանտեանը: Իրրեւ Ֆրանսական ապրանք կը վաճառուի իտալական եւ սպանական դիւզատնտեսութիւնը. «դուք նատեցէ՛ք, մենք կ'աշխատինք ձեզի համար»: Ֆրանսացի աշխատասէր դիւզացին՝ մորթին դուրս ելած, փողոց կը թափէ, քրտնաթոր հաւաքած հասկն ու պտուղը:

Ամրակուռ կայան հաստատած Իվ Մուրուզի, Մառի – Լոռ Օկրի, Ժան – Պլօտ Պուռէ, Պոռիսօ Մազիւը սկսած են սանանիլ. զմքի ու չրթունքի ներկերը լսկած են դեղնիլ հեռատեսիլի լոյսերուն տակ: Ի՞նչ պիտի ընեն Հերսան, Հաչէթ, Պեռնար Թափի: Նոր կայաններ պիտի ստեղծուի՞ն հինգերորդ եւ վեցերորդ շէներու մասնագէտներուն: Օդին մէջ կը թռչկոտին անպէտաքոն բառեր ու երգեր, որ յամբարար, աննչմարելի կերպով, բայց վստահօրէն հոգ կը գրաւեն, գետին կը նուաճեն, փորձելով լափել՝ առասպելական զարճած Ֆրանսան միտքն ու «Լոյս Քազաք»ը:

Սոցիալիստներով զարդացած այս եղիճներն ու որոմները արմատախիլ պիտի ըլլա՞ն լիպերալիզմով: Կ'բսուի թէ՝ նաւաշինութեան զազարումը արդելք մը չէ, որ լողալով ճեղքենք ծովերն ու օվկիանոսները. էքզակոնը պիտի չչրջինք միայն Պէ – էն – Տուպլըվէյով եւ Ֆիաթով: Իվօն Շօթար, երեք միլիոնը պիտի պահեցնէ 300 հազարով: Պիտի ստեղծուին «փրթի պուլօ»ներ: Զորութեան մատնուած հողի մարդոց ըլլալիք հատուցումը պիտի փրկէ հողային մշակոյթը եւ նոր ամփուներ ու նէոններ պիտի զօրացնեն արուեստի եւ մտքի լոյսերը:

×

Ձափոնական արտածումներէ տարբեր ապրանք մըն ալ չրջանառութեան դրուած է: Ասիական չիմարանոցներէ փախած խելագարի արտադրութիւն: Այաթոլլական ապրանք: Ռումբ մը հոս, ռումբ մը հոն: Մարդասպանութիւն. ոճի՛ր. արի՛ւն արիւն. անհոդ պարտող երախայի, կնոջ, ուրբ խմողի արիւն:

Այս որքա՞ն մեծ հրէշ է մարդ արարած կոչուած կենդանին...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԲԵԿՈՒՈՂ ՇԱՒԱՒԻՒՂԸ

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԻ

Արուեստագէտ վահրամ Թաթիկեանի այս յօդուածը, լոյս տեսած «Սովետական Հայաստան» թերթի Սեպտեմբեր 7-ի թիւին մէջ նպատակ ունի յատկապէս պատկան մարմիններու ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը. այն է հայ աւանդական գորգագործութեան ներկայի պատկերը: Յօդուածը կուտանք յապաւումներով:

×

Ե՞րբ է հայկական լեռնաշխարհում հիւսուել առաջին գորգը: Այս հարցին դեռեւս դժուար է պատասխանել, բայց վերջին ուսումնասիրութիւնները բերում են այն մտքին, որ այն մօտաւորապէս կարելի է ձեւակերպել այսպէս. Ե՞րբ է առաջացել գորգն առհասարակ: Հաւանաբար Հայաստանն է եղել այս բարդ հիւսուածքի առաջացման բնօրրաններից մէկը: Յամենայնդէպս պատմական ոչ մի ապրիւր դրան հակառակ տեղեկութիւն չի տալիս: Իսկ 5 – 13-րդ դարի պղիւրները վկայում են, որ այդ ամբողջ ժամանակաշրջանում, չուրջ ութ դար աշխարհի լաւագոյն գորգերի հիւսման աստիճանը եղել է Հայաստանը: Հէնց բուկիզից էլ գորգը եղել է աշխոյժ առեւտրի, գործառութիւնների իր, արդիւնաւորել ամէնուր, ուր ոտք է դրել հայ վաճառականը՝ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի պատմա – մշակութային կապերի անխոնջ միջնորդը: Միջնադարում մենք նրան մէկ տեսնում ենք Փլորանդական Պրիւժ քաղաքի հրապարակում, մէկ Վենետիկում, Ս. Մարկոս տաճարի դիմաց եւ այլուր, ամէնուր իր առջեւ դարած հայկական անզուգական գորգերը: Գրանցից չատերը այժմ պահպանուել են ոչ միայն աշխարհի ամենահռչակաւոր թանգարաններում, այլեւ վերածննդի նկարիչների ստեղծագործութիւններում, որպէս նրանց վրձնած դեղարուեստական միջավայրի ամենակարեւոր տարրերից մէկը: Դեռեւս Ք. Ա. 5-րդ դարում Քսենոփոնի վկայած գորգերի արտահոսքը երբեք չդադարեց: Դժուար է հաշուել թէ այդ ժամանակից ի վեր որքան գորգեր են արտահանուել Հայաստանից դուրս: Մի բան պարզ է՝ միշտ անհամեմատ մեծ մի երկուութիւն է եղել գորգի բուն բնոյթի եւ նրա գնահատման չափանիշների միջեւ: Իւրաքանչիւր ժամանակաշրջանում գորգերի զարդանախշերը, յօրինուածքները եղել են տուեալ ժողովրդի մշակոյթի լաւագոյն կողմերի հանրագումարը: Նրանք ամենագեղարուեստական բարձրարուեսա լուծումներով հաղորդել են հայ ժողովրդի հնագոյն հաւատալիքներից, պատկերացումներից անուղղ գորգանկարներ: Հայ գորգագործը այն հիւսել է որպէս իր օջախի ամենաթանկ, փայփայած իրը, գորգը դարձել է սրբացած տոհմանշան, գորգագործական բազմաթիւ օջախների խանդոտ մրցակցութեան չնորհիւ առաջացել են հազարաւոր յօրինուածքներ եւ նրանց պարզագոյն անհաչիւ տարբերակները, եւ այսօր, ընդհանրացնելով մեզ մատչելի նիւթը, որը բազկացած է ուսումնասիրուած տասնեակ հազարաւոր գորգերից, գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ գորգերը ունեն իրենց անպայման արուեստի գործ դարձնող մի յատկանիշ: Թէեւ կան որոշակի տիպեր, գորգանկարների հիմնական խմբեր, բայց ոչ մի գորգ նման չի միւսին, ինչպէս միմիանց նման չեն հայկական խաչքարները, մանրանկարները, արուեստի միւս ստեղծագործութիւնները: Ամէն գորգ, լինելով որոշակի ջրջանի մշակութային աւանդոյթների արգասիք, նաեւ խորապէս անհատականացած է, արտացոլելով հայ գործագործի ճաշակը, տաղանդը, գոյները եւ գարդանախշեր ընտրելու, յօրինուածքին տարբեր պլաստիկ եւ պլաստիկ լուծումներ հաղորդելու նրա ունակութիւնը:

Եւ այսպէս հարիւրաւոր տարիներ ժողովուրդը գորգեր է հիւսել, յաղորդել են գարերը, փոխուել ոճերը՝ միաժամանակ հարազատ մնալով հայ արուեստի ոգուն, մտածողութեանը, եւ 19 – 20-րդ գարերում հիւսուած գորգերում անգամ յատակօրէն կարելի է գտնել 13 – 17-րդ գարերի գաստիարակ գորգերի ձեռագիրը: Դրանով այդ գորգերի արժէքն աւելի է բարձրանում, որովհետեւ 20-րդ գարի սկիզբներին մշակութային արժէքների չվերադարձող արտահանման եւ թալանի պատճառով մենք կորցրել ենք միջնադարեան գորգերի բոլոր նմոյշները եւ այսօր գաստիարակ վիշապագորգեր կամ գրանց ժամանակակից այլ յօրինուածքներ կարող ենք տեսնել միայն արտասահմանեան հաւաքածուներում եւ թանգարաններում: Անխոնջ հետազօտող լուսագոյն դէպքում Հայաստանի գորգագործական օջախներում կարող է տեսնել 19-րդ գարի հնաոճ նմոյշ:

Փաստօրէն գորգը եղել է դեղարուեստի բարձր արտայայտութիւն, բայց դիտուել, վաճառահանուել է որպէս ապրանք: Աւելի, 1910 թուականի գորգը արտահանող վաճառականին քիչ էր հետաքրքրում այն հանգամանքը որ այն կրկնօրինակուել է 1810 թուականի լրիւ քայքայուած մի նմոյշից, իսկ այն էլ, հաւանօրէն, աւելի հին մէկ այլ գորգից: Այսպէս ընդօրինակուելով, յաճախ մինչեւ 20-րդ գարի սկիզբն են հասել անգամ վաղ միջնադարեան հնագոյն գորգանկարները: Գորգի գարդանկարը գրեթէ միշտ անհամեմատ աւելի հին է, քան հիւսուելու ժամանակը:

Խօսքը համոզիչ գարձնելու համար բերենք մի օրինակ. Հայաստանի հին մշակոյթին իրաւեկ մարդիկ լաւ գիտեն Գեղամայ լեռների բարձունք գագաթի, Գեղամայ լեռների բարձունքներում տեղադրուած վիշապ – ձուկ քարէ վիթխարի կոթողները, որ առ այսօր գիտական աշխարհում բուռն վիճաբանութիւնների առարկայ են: Դրանցից մի քանիսը այժմ փոխադրուած են Երեւանի հանդիսաւոր գօսիներ: Բոլոր կարծիքները նոյնանում են այն հարցում, որ գերբանք կապ ունէին ջրի, գարնան գարթնելի, պտղաբերութեան պաշտամունքի հետ առընչուող հնագոյն ծէսերին եւ պատկեռում են ուշ բրոնզի կամ վաղ երկաթի դարաշրջանին: Բայց չատ քիչ մարդիկ գիտեն, որ պահպանուել է 19 – 20-րդ գարը ընկած քառորդում հիւսուած գորգերի մի խումբ (Հին ու Նոր Բայազէտները, Գեղարքունիք), որտեղ վիշապ - ձուկ քարէ կոթողները տեղափոխուած են գորգերի վրայ որպէս զարդանկար:

... Թող չսեղծուի այն տպաւորութիւնը որ գորգերի արտադրութեան անկումը նայի թուացող ընթացքը չարատեւում է առ այսօր, եւ այժմ էլ Հայաստանի գործարանական օջախներում հիւսուում են անցեալի արուեստի այդ վկաները: Եթէ այդպէս լինէր, մտահոգուելու առիթ չէինք ունենայ, եւ այս յօդուածն էլ չէր գրուի: Բանն այն է, որ աւանդական գորգերի արտադրութիւնը դարասկիզբի առաջին քառորդում ի սպառ մարեց: Հայաստանի գիւղերում սկսեցին հիւսել գործարանական գորգեր, նորաձեւ գորգերի մի ամբողջ բաժանուած, նորաձեւ գորգեր, որոնք ոչ մի կապ չունէին հայ գորգարուեստի պանծալի աւանդների հետ: Պատճառը այդ հնագոյն արուեստի թեկնածուների, գորգանկարչների կողմից, նրանց ժողովրդից կարուած լինելը: Հետեւանքն Հայ Նոր անհամապատասխան գորգը կտրուեց իր ակունքներից, աղաւաղուեց եւ կորցրեց իր արժէքը թէ գեղարուեստական, թէ ապրանքային առումով: Այսօր, թէ այսօր ողջ աշխարհով մէկ, բոլոր առ այսօր ողջ աշխարհով մէկ ճանապարհներում. եւ վաճառասրահներում հազիւհազ ամող պահանջարկ են վայելում հայկական գորգերի արդէն վաղուց չհիւսուող տիպերը, եւ իրաւացիօրէն մեծ ժամանակներում տեղ ունեցող ձեռքի գորգերը, գրանք որակական լաւ յատկանիշներ ունեն: Հին, աւանդական յօրինուածքները

ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ահռելի մը կ'անհետանայ:

Դարուն սկիզբի ծնունդ սերունդն է, համազգային ողբերգութենէն, շատ անդամ, հրաշքով ճողոպրած պատանիներու եւ մանուկներու սերունդն է՝ որուն մաս կը կազմէը Արամ Պետիկեան, ծնած՝ 1902–ին, Հալէպ: Տերեւաթափը բնական երեւոյթ է այս պարագային, բայց եւ այնպէս ծանր կը կշռէ մեր ազգային կեանքին վրայ երբ պիտակիներ թէ անոնք իրենց հետ կը տանին հայրենի հոգին բոլորը եւ էջ մը մեր ժամանակակից պատմութենէն:

Այս սերունդը արժեւորած է իր կեանքը, որովհետեւ ունեղ մը փոխանցած է յաջորդներուն: Սէր մը եւ պիտակցութիւն մը ձգած է հանդէպ մեր ազգային արժէքներուն: Բայց, այս անփոխարինելի սերունդին վերջին օղակները դժբախտաբար երթալէն կը մոռցուին: Ամէն իրենց ֆիզիքական մահէն առաջ, կը մեռնին իրենց ընկերներուն եւ բարեկամներուն մտքին եւ սրտին մէջ: Եւ Արամ Պետիկեանն ալ արժանացաւ այս վախճանին: Ինչ դառն ճակատագիր, մանկութիւն չճանչնալէ յետոյ, Արամ Պետիկեան ապրեցաւ վերջալոյսի հոգեշարժ տարիներ, եւ մեկնեցաւ անաղմուկ:

Ընկերասէր, առատաձեռն, հաճոյակատար, զոհաբերուող Արամ Պետիկեան միշտ լաւատեսութեամբ, վեհանձնութեամբ, ազնիւ, ջերմ եւ խանդավառ ոգեւորումներով կատարած է իր պարտականութիւնները, հետեւած է իր հաւատացած ճշմարտութիւններուն:

Իր վաստակը մեծ է Մարսէյլի դաշնակցական շարքերէն ներս: Երկար տարիներ վարած է պատասխանատու պաշտօններ մանաւանդ որպէս անդամ շրջանային կոմիտէին եւ որպէս Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ընկերվարական կուսակցութեան մօտ, ուր հաստատած էր ամուր բարեկամութիւններ: Մասնակցած է մէկէ աւելի Շրջանային ժողովներու: Տեւական օժանդակութիւն բերած է Կապոյտ Աչքին, զօրավիգ կանգնելով իր կնոջ, Զապէլ Պետիկեանի, կողքին: Առաջին մէկ օրէն իսկ եղած է Մարսէյլի Զ.Ո.Մ.Ը. մասնաճիւղին զօրաւոր անդամներէն: Մաս կազմած է նախկին Ռամկիներու եւ Դիմադրականներու Միութեան, վարած է նաեւ Սէն – Լուի Մուրը Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան առենապետութիւնը: Արամ Պետիկեան համոզումով, նուիրումով, անշահախնդրօրէն, տասնեակ տարիներ մասնակցած եւ ծառայած է Մարսէյլի հայ գաղութի հանրային եւ կուսակցական կեանքին: Տուած է իր լաւագոյնը: Չէ խնայած ո՛չ ժամանակը, ո՛չ հանգիստը, ո՛չ նիւթականը եւ առանց սպասելու վազած ու հասած է հոն, ուր պարտականութիւնը զինքը կանչած է: Կարելի չէ մոռնալ նման Հայերու, Դաշնակցականներու արժանիքները: Եւ սակայն...

Արամ Պետիկեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 20–ին, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին: Հոգեւոր հովիւը Շահան Ծչկր. Քհնյ. Տէտէեան վեր առնելէ յետոյ Արամ Պետիկեանի մէջ ուխտի եւ հաւատարմութեան մարդը հանդէպ իր համոզումներուն, ծառայելու տենչը իր ազգին, հանրային գոհողութեան եւ նուիրումի բարձր դիտակցութիւնը, չէշտեց թէ ան արժանի էր աւելի նկատողութեան: Դամբանական խօսեցաւ, հայերէն եւ ֆրանսերէն, կարօ Յովսէփեան ներկայացնելով Դաշնակցական եւ հանրային մարդը ու իր վաստակը: Յուղարկաւորութեան ներկայ էր իր զրօչակով ծածկուած հայ Ֆրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու միութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱՓԻՇՏ
Ա.Ի. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ
ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Երեւանի հեռատեսիլը պատկերասփռած է «Երեւան» արուեստանոցի պատրաստած փաստանկարը, նուիրուած երաժիշտ Ա–լեքսանդր Յարութիւնեանի:

×

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Մանուկները, զարգացումը եւ խաղաղութիւնը» թեմային չուրջ միջազգային հինգօրեայ համագումարը, ԻՒՆԻՍԷՖ–ի հովանաւորութեամբ: Մասնակցած են զանազան երկիրներէ մանկական եւ պատանեկան կազմակերպութիւններու պատուիրակութիւններ: Կարդացուած են բազմաթիւ զեկուցումներ, որոնց չուրջ եղած են մտքերու փոխանակութիւններ: Պատուիրակութիւններու զեկավարները եւ պատուոյ հիւրերը ընդունուած են Հայաստանի վարչապետին կողմէ: Համագումարին մասնակցողները այցելած են տեսարժան վայրեր, ներկայ եղած են զանազան համերգներու եւ զեղարուեստական ձեռնարկներու:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԲՐՕՑԻ Ա. Մանուկեան վարժարանին մէջ, Օգոստոս 30 – 31–ին, տեղի ունեցած է Հ.Բ.Ը.Մ.Ը Ամերիկայի եւ Քանատայի Վարժարաններու տեսուչներու եւ հոգաբարձութեանց ատենապետներու հաւաքոյթը: Նիստերու մէկ մասին ներկայ եղած է Ալէք Մանուկեան: Բացումը կատարելով տոքթ. Բերկրուհի Սվաճեան ընորհակալութիւն յայտնած է Ալէք Մանուկեանի, որու նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ կարելի եղած է համախմբումը իրականացնել: Ապա խօսած է Բարեգործականի վարժարաններու ընդհանուր կառոյցին եւ նպատակներուն մասին: Իւրաքանչիւր տեսուչ եւ ատենապետ անդրադարձած է իր վարժարանի զարգացումներուն, իրագործումներուն եւ դժուարութիւններուն: Ապաք առնելով Ալէք Մանուկեան նշած է. – «Հայ դպրոցը մեր ամէնէն սիրելի հաստատութիւններէն մէկն է: Բարեգործականը տեսիլական 22 վարժարան ունի, սակայն անոնք լինքնաբաւ չեն: Մենք մեր եկամուտին կարեւոր մէկ մասը մեր վարժարաններուն համար կը ծախենք: Պէտք է միջոցներ որոնենք մեր դպրոցները լինքնաբաւ դարձնելու համար: Հայերը, ան հասարակ, խանդավառ են դպրոցական կառուցանելու մէջ, սակայն անոնց հետաքրքրը կը նուազի, երբ հարցը դայ այդ դպրոցները պահելու եւ պիտակ հայթայթելու: Դպրոցաշէնք մը կառուցանելէ առաջ պէտք է մտածել զայն պահելու մասին»:

×

ՊՈՍԹՐՆԻ Հ.Բ.Ը.Մ.Ը «Ցակոբ Պարոնեան» թատերախումբը, Սեպտեմբեր 13–ին, ներկայացուցած է «Քաղաքավարութեան վնասները» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Գրիգոր Սաթամեանի: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են բեմադիրը եւ Ժոզէֆ Աչճեան: Ներկայացումէն ետք Միութեան կեդրոնը տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

×

ՍՈՖԻԱՅի խորհրդային դիւանագիտական հանդիսութիւն մը, մասնակցութեամբ Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներու: Ապաք առնելով բեմադիր Գրիգոր Մելիք – Աւագեան ներկայացուցած է խումբին դեկավարը՝ Հայաստանի ճայն – հեռատեսիլի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Պերճ Մաթեւոսեան, արուեստագիտական երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան աշխատակից Արթուր Ներսիսեան, բեմադիրներ Արկադի Հայրապետեան եւ Յովիկ Հախվերդեան, դերասանուհի Ալլա Թումանեան եւ այլ արուեստագէտներ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են թատրոնագիտարուհի Մեդէա Աբրահամեան, դաշնակահար Վիլլի Սարգիսեան, երգչուհի Արաքս Մանսուրեան, Երեւանի լաւագոյր քառեակը եւ դաշնակահարուհի Նարինէ Աւագեան: Յուցադրուած է Սահակ Զօրեանի «Ինձորի այդին» պատմուածքի հիման վրայ Գրիգոր Մելիք – Աւագեանի նկարահանած ժապաւէնը:

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Ձո մէջ ամէն ինչ լինճ դուր է գալիս, – ասում է ամուսինը, – արտաքինդ, խելքդ, հրապոյրդ: Այժմ դո՛ւ ասա, թէ իմ յատկանիշներից ո՞րն է քեզ դուր գալիս:

– Ձաչա՛կդ, – պատասխանում է կինը:

×

Վրդովուած ամուսինը, վերադառնալով տուն, դիմում է կնոջը.

– Ամէն ինչի մեղաւորը դո՛ւ ես: Ինձ ուղարկում ես ծնողական ժողովի, առանց ասելու, թէ ո՞ր դպրոցում է սովորում մեր որդին...:

×

– Ցիշո՞ւմ ես, թէ ջահել ժամանակ ի՞նչ արագ էի վազում:

– Ինչպէ՞ս չյիշեմ, Ջոն: Մեր վաշտից միշտ դո՛ւ էիր վերջինը դերի ընկնում:

×

– Երէկուայ կինոնկարն ուրա՞խ վերջացաւ:

– Ի հարկէ, բոլորն էլ ուրախ էին, որ այն վերջացաւ:

×

Առիւծի վանդակի մօտ տղան ասաց.

– Հայրիկ, իսկ եթէ վագրը մեզանից որեւէ մէկին ուտի, ես ո՞ր աւտոբուսով պիտի գնամ տուն:

×

Կենդանաբանական այգում տղան հարցնում է հօրը.

– Հայրիկ, ինչո՞ւ է կարապի վիզն այդքան երկար:

– Որպէսզի ջրի մակարդակը բարձրանալու դէպքում չխեղդուի, – պատասխանում է հայրը:

×

– Ինչո՞ւ համար ես ծխում, եթէ գիտես, որ դա վնասակար է առողջութեանդ համար:

– Ես ծխում եմ, որպէսզի ինձ ուրիշները յարգեն:

×

– Ինչո՞ւ ես ուզում ամուսնանալ հենց իմ որդու հետ:

– Որովհետեւ նա ինձ շատ է սիրում:

– Ես էլ քեզ շատ եմ սիրում, բայց չեմ ուզում, որ դու ինձ հետ ամուսնանաս

U. G. A. B.
PARIS

présente

le groupe de peintres A G
Alecian - Archak - Barkev
Barsoumian - Kazandjian - Zabounian

Thème : AUTOPORTRAIT

Vernissage - cocktail
le mercredi 1er octobre
de 19 h 30 à 21 h 30

Exposition ouverte
du 1er au 10 octobre
de 18 h à 21 h

Table ronde
le vendredi 3 octobre
à 20 h 30 précises

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles - 75017 Paris

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հայ կարմիր Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Գոլոմպի եւ շրջաններու մասնաճիւղի վարչութեան տարեկան ընկերվարական հաւաքոյթը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15·30–ին :

Salle «Robert Lavergne»
11, rue Robert Lavergne
92600 Asnières

Գեղարուեստական ճոխ բաժին անակնկալներով, եւ հիւրասիրութիւն խմիչեղէններուն պատրաստած խմորեղէններով :

Մուտքը ազատ է :

Հաղորդակցութեանց միջոց· –
Autobus . 165 Porte de Champerret -
Quatre routes (Terminus)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
RENTREE 1986 - 1987
Mercredi 8 Octobre

Activités proposées

— ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ —
— MUSIQUE —
Piano - Violon - Guitare
Instruments traditionnels
(Chevi, Kanon, Dehol)

— ՊԱՐԱՐՈՒԵՍՏ —
— EXPRESSION/DANSE —
Traditionnelle et Folklorique
Initiation classique
Contemporaine arménienne
Gymnastique

— ԶԱՐԹՈՒՄ —
— EVEIL —
Langue arménienne
Culture et identité arménienne

— ՄԱՐԶԱՆԱՂ —
— SPORT —
Tennis de table

— ՍՓՌՈՒՄ —
— DIFFUSION —
Diffusion livres et disques
Radio *Bulletin*

— ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ —
— ACCUEIL —
Antenne Sociale
Bibliothèque *Foyer*

INSCRIPTIONS
les 24, 27 septembre et le 1er octobre
de 15h. à 18 h.
RENSEIGNEMENTS
tous les jours, tél. 43 - 76 - 55 - 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՒ

ՄԱՐՍԷԼ· – Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, թատերական ներկայացում «Փիլիպոզ» թատրոնին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակութային Տան թատերախումբին կողմէ :

ՓՈՔԱՆ ՄԱՂԿԵՊԱԿԻ
ՏԻԿԻՆ ՄԱԼՎԻՆԷ ԷՍԱՊԱԼԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ղազարոսեան իրենց քրոջ յիշատակին 1000 Ֆ· կը նուիրեն Ռատիօ – Ազգ–ին (առանձ «Յառաջ»էն) :

×

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լորիս Աթմաճա 300 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

×

Տիկին Մարկրիթ Ինճէեան իր սիրելի բարեկամուհիին յիշատակին 200 Ֆ· կը նուիրէ Ազգասախնամին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ· «Յառաջ»ին :

×

Տէր եւ Տիկին տոքթ· Միշէլ Տէրվիշեան 500 Ֆ· Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանին :

×

Արփիկ Միսաքեան 300 Ֆ· Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանին (առանձ «Յառաջ»էն) :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Անժէլ Մուրատեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհիներ՝ Քնար եւ Վանուհի Մուրատեանի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր՝ Վազգէնի վաղահաս մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆ· կը նուիրէ Մշակոյթի Տան :

OFFRE D'EMPLOI

SOCIETE
FABRICATION VETEMENTS
RECHERCHE D'URGENCE
UN COMPTABLE
(Niveau déclarations TVA - Charges Sociales - Connaissances informatiques demandées).

Lieu de travail : MONTMORENCY
Tél. : 34 - 12 - 63 - 25

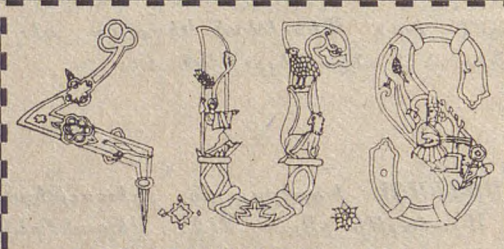
ALFORTVILLE

Grande Soirée de Gala

organisée par la M. C. A., la CROIX BLEUE
et l'U. J. A.

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻՆ, ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ եւ U. J. A.ին կողմէ :
VENDREDI 3 OCTOBRE à 20 h 45
Salle Léo Lagrange, Place Carnot
animée par PIERRE DOUGLAS
Avec l'aimable participation de
L'Ensemble Folklorique AKHTAMAR
Hagop BADOLIAN
BEDIK
HAROUT
Janet MAFIAN - ALTOUNIAN
L'Ensemble Folklorique NAVASART
NEVART
PHENIX 1915, *Danse contemporaine*
VICKEN
YERSO
Sous la Présidence d'honneur de
Monsieur Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville
Réservations MCA : 43 - 76 - 55 - 89

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ACTIVITES POUR LES 6 - 15 ANS

Ateliers du Mercredi . Travaux manuels, histoire d'Arménie, et légendes.
Ecole de Musique Arménienne :
1- Classes de piano, 2 cycles. Léon Tavadjian - Marguerite Vekilian.
2- Classe de violon, Chnorhig Nazarian.
3- Classes d'instruments traditionnels arméniens. Hagop Boyadjian Vartan Derderian.
4- Chorale d'enfants.
Cours de Danses Arméniennes. Baïdzar Guédikian.
Cours de Karaté. Arthur Fakrikian.

ACTIVITES A PARTIR DE 16 ANS
ET POUR LES ADULTES

Enseignement de l'arménien : Vartan Kechichian.
Atelier de Peinture : Achode
Troupe de Théâtre . Vahé Zékian.
Cours de Danses Arméniennes : Baïdzar Guédikian.
Stages mensuels de littérature arménienne : Krikor Beledian
Football : Jean-Marc Leylekian.

CLUB DU TROISIEME AGE

Le premier Mardi de Chaque Mois, en collaboration avec la Croix Bleue Arménienne de Décines.

—Bibliothèque
—Permanence Club
—Diffusion de livres, disques arméniens
—Voyages, séjour d'hiver, séjour à la mer...

ԿԱՑՈՑՏ ԽԱՉ

Լիբանանէն եկեղ մանուկներու ճամբու ծախք· –

Գ· ՅԱՆԿ

Օր· Սեդա Պիպերեան 500 Ֆ·, Տիկին Լիլիան Պեքմէզեան 500 Ֆրանք, Տիկին Մեսրոպ Պահարեան 200, Պ· Հրանդ Մխոտեան 200, Օր· Լիւսի Մակարեան 200, Տիկին Շահինեան 500, Պ· Յակոբ Աբթինեան 500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասպարեան 100, Տէր եւ Տիկին Թընկըրեան 200, Տէր եւ Տիկին Կապայեան 200, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Աբրահամեան 200, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօչկարեան 200, Տէր եւ Տիկին Կապայեան 100, Տիկին Վարսենիկ Մելքոնեան 100, Տիկին Էլօ Ղազարեան 100, Տիկին Ժոզէֆին Օհանեան 100, Տիկին Սարգիսեան 100, Տիկին Թելֆեզեան 100, Տիկին Լիւսի Աչճեան 500, Օրիորդ Ազատ Աբրահամեան 500, Պ· Արտաշ Գարակէօզեան 200, Պ· Պարգեւ Գերոսլեան 700, Պ· Շահան Մակարեան 500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան 500 Ֆ· Վարդգէս Մելֆոնեանի մահուան առթիւ :

Գումար՝	6·000 Ֆ·
Նախկին գումար՝	25·400 Ֆ·
Ընդհ· գումար՝	31·400 Ֆ·

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեբաստ· Լիվրի Կառավանի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՔ

Տեսչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ամէնօրեայ իր վարժարանի կողքին տատուած Զորեքշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 1–ին։ Կ'ընդունուին մինչեւ 14 տարեկան տղայ եւ աղջիկներ :

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, դիմել անօքէնութեան :
1, Պուլվար տիւ Նոռ 93340 – Լը Ռէնսի
Հեռաձայն· – 43 – 81 – 01 – 72

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉ–ի Փարիզի մասնաճիւղը վերամուտի առաջին անդամական ժողովը կը գումարէ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, ժամը 16–ին Մշակոյթի Տունը :

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ–ի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր բնակուհիները, Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 20·30–ին :
Centre Culturel - rue Robert Lavergne
ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935